

Levevilkår i Danmark

Statistisk oversigt 1997

Redigeret af Jens Bonke

Living Conditions in Denmark
Compendium of Statistics 1997

Danmarks Statistik
Socialforskningsinstituttet

1997
1997

Dansk
708
ex.23

Levevilkår i Danmark Statistisk oversigt 1997

Udgivet af Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet december 1997.

Redaktionen afsluttet oktober 1997.

Enhver form for hel eller delvis gengivelse af denne publikation uden skriftlig samtykke fra Danmarks Statistik er forbudt efter lov om ophavsret.

Eventuelle henvendelser vedrørende publikationens indhold:

Danmarks Statistik

Sejrøgade 11, 2100 København Ø

Tlf. 39 17 39 17

Fax 31 18 48 01

E-mail: dst@dst.dk

World Wide Web <http://www.dst.dk>

Socialforskningsinstituttet

Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

Fax 33 48 08 33

E-mail: library@smsfi.dk

Redaktør: Lic.polit. Jens Bonke

Sekretær: Overassistent Lillian Eckardt

Databearbejdning: stud.scient.soc. Mette Bastholm og stud.polit. Frederik Nemeth

Redaktionsudvalg:

Fra Danmarks Statistik:

Kontorchef Finn Spieker (formand)

Kontorchef Otto Andersen

Fra Socialforskningsinstituttet:

Forskningschef Niels Ploug

Forskningsleder Erik Jørgen Hansen

Ekspertpanel:

Lektor Bjarne Hjorth Andersen

Kontorchef Otto Andersen

Forskningsleder Henrik Christoffersen

Professor Peter Gundelach

Konsulent Hans Hansen

Forskningsmedarbejder Mette Kjøller

Fuldmægtig Lisbeth B. Knudsen

Fuldmægtig Ulla Kleisdorff

Forskningsmedarbejder Karin Helveg Larsen

Specialkonsulent Lisbeth Laursen

Professor Jørn Henrik Petersen

Forskningsleder Niels Kristian Rasmussen

Forskningsleder Anders Rosdahl

Fuldmægtig Yrsa Smith

Tidligere udkommet:

Levevilkår i Danmark - Statistisk oversigt 1976
Udgivet i oktober 1976.

Levevilkår i Danmark - Statistisk oversigt 1980
Udgivet i september 1980.

Levevilkår i Danmark - Statistisk oversigt 1984
Udgivet i januar 1985.

Levevilkår i Danmark - Statistisk oversigt 1988
Udgivet i november 1988.

Levevilkår i Danmark - Statistisk oversigt 1992
Udgivet i september 1992.

Publikationen kan købes gennem boghandelen, i Danmarks Statistiks "Statistikbutik" samt ved telefonisk eller skriftlig henvendelse til:

Danmarks Statistik

Sejrøgade 11, 2100 København Ø

Telefon 39 17 39 17

Pris: 198,00 kr. inkl. 25 pct. moms.

Trykt hos Reproset, København

Omslag: Jens Bonke

Oplag: 6.000 eksemplarer

ISBN 87-501-0999-5

11 DEC. 1997
DANMARKS STATISTIK
BIBLIOTEKET

Praktiske oplysninger

Tabel- og figurfortegnelser for de enkelte kapitler findes på bagsiden af skillebladene mellem kapitlerne. I teksterne til de enkelte kapitler henvises til tabelkilderne, medmindre kilden fremgår af kapitlets figurer.

Oversigt over datakilder til supplement af tabellernes anmærkninger, noter og kildeangivelser samt udvalgte litteraturreferencer findes i teksterne til de enkelte kapitler.

Socio-økonomiske inddelinger. Det er tilstræbt at bruge samme inddelinger hele vejen igennem publikationen. Dette har imidlertid ikke været muligt i alle tilfælde, hvorfor der henvises til evt. figur- og tabelnoter herom.

Signaturforklaring til tabeller og figurer:

- Nul
- 0 Mindre end halvdelen af den anvendte enhed
- . Tal kan efter sagens natur ikke forekomme
- ... Oplysninger forekommer ikke
- .. For usikkert til at kunne angives som følge af lille baggrundsmateriale
- Vandret eller lodret streg angiver databrud i talrække på grund af ændret opgørelsesmåde

Hint to readers

For *preface* and list of contents in English translation, see page 5.

List of tables and graphs of each chapter may be found (in Danish) on the reverse side of the pages separating the chapters.

The Danish text in each chapter contains table references, except where these are indicated in the accompanying figures to the chapter.

List of data sources by way of supplement to the footnotes and references of the tables as well as selected literature are included in the Danish text in each chapter.

Socio-economic classification. It is attempted throughout the publication to use the same terminology for this classification. However, in some cases it has not been possible, see notes to figures and tables.

Symbols used in tables and charts:

- Nil
- 0 Less than half of unit employed
- . Category not applicable
- ... Data not available
- .. Available data not conclusive: figures based on few observations
- Break in series of data, owing to changed compilation methods

Hermed udsender Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet i fællesskab for sjette gang publikationen *Levevilkår i Danmark*. De foregående fem udgaver har vundet betydelig udbredelse. Vi er derfor overbevist om, at der er et stort behov for den nye udgave med ajourførte levevilkårsoplysninger.

Formålet med publikationen er som hidtil at belyse udviklingen og forskellene i levevilkårene i den danske befolkning ved hjælp af statistiske oplysninger. Der er lagt vægt på at præsentere de mange oplysninger i en lettilgængelig og overskuelig form, og publikationen er derfor velegnet i mange sammenhænge, fx til undervisningsformål. Som i tidligere udgaver er der medtaget et særligt kapitel beregnet til undervisningssituationer. Det er her omtalt, hvordan statistiske oplysninger fremkaffes, og der er redegjort for nogle statistiske begreber samt for beregning af stikprøveusikkerhed.

Indholdsmæssigt rummer publikationen de samme emner som tidligere, idet dog oplysninger om udenlandske statsborgere ikke længere er i et selvstændigt kapitel, men nu integreret i de forskellige kapitler.

Gennem inddragelse af et ekspertpanel er det tilstræbt at lade publikationen bygge på den størst mulige viden inden for de forskellige levevilkårsområder. Samtidig har et redaktionsudvalg forsøgt at gøre publikationen læse- og brugervenlig. Ekspertpanel og redaktionsudvalg takkes for denne indsats.

De statistiske oplysninger er opdateret på langt de fleste områder. Til dette formål er anvendt interviewundersøgelser fra bl.a. Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet tillige med registeroplysninger fra bl.a. Danmarks Statistik.

De fleste forhold i bogen ændrer sig ikke markant på kort tid. Derfor vil publikationen kunne være en værdifuld kilde til oplysninger om befolkningens levevilkår i flere år.

December 1997

Jørgen Søndergaard Jan Plovsing
Socialforskningsinstituttet Danmarks Statistik

Kapitel	Side
1 Indledning	7
2 Sammenfatning	15
3 Befolkning	25
4 Familie	43
5 Sundhed	71
6 Uddannelse	121
7 Arbejde	165
8 Økonomi	217
9 Bolig	269
10 Fritid	289
11 Politisk og organisatorisk aktivitet . .	317
12 Personlig sikkerhed	349
13 Børn og unge	383
14 Ældre	405
15 Statistik i undervisningen	431

This is the fifth edition of Living Conditions in Denmark, published jointly by Danmarks Statistik (Statistics Denmark) and Socialforskningsinstituttet (The Danish National Institute of Social Research). The former editions were well received by the general public. We are, therefore, convinced that there is a continuing demand for the new and updated data on living conditions presented in this edition.

The purpose of this publication, as with the previous editions, is to describe developments and differences in the Danish population's living conditions by means of statistical data. Importance is attached to presenting the statistical information in a comprehensible and illustrative way, which makes the publication suitable within many contexts, for example in teaching. As in the previous edition, a special chapter intended for teaching and educational purposes is included. The chapter contains an explanation of how statistics are compiled, sources of error, some statistical concepts and how to locate statistical material.

The contents are analogous to the previous edition, with some modifications. Through an introduction of an expert panel it is intended to base the publication on the most recent and updated knowledge in the areas of living conditions. Furthermore, an editorial committee has attempted to make the publication readable and easy to understand. Statistics Denmark and The Danish National Institute of Social Research thank the panel of experts and the editorial committee for their invaluable assistance.

The statistical data are updated almost throughout the publication.

Much of the information contained in the publication concerns matters which do not change markedly in a short time. The publication can, therefore, be a useful source of information concerning living conditions in the population for a number of years.

December 1997

Jørgen Søndergaard Jan Plovsing
 Socialforskningsinstituttet Danmarks Statistik

Chapter	Page
1 Introduction	7
2 Summary	15
3 Population	25
4 Family	43
5 Health	71
6 Education	121
7 Work	165
8 Economy	217
9 Housing	269
10 Leisure	289
11 Political and organizational activity .	317
12 Personal safety	349
13 Children and young people	383
14 Elderly people	405
15 Statistical guidelines in education . .	431

Indledning

1

Formål

Formålet med denne statistiske oversigt er at fremlægge en række oplysninger om befolkningens levevilkår ud fra nogle bestemte principper. Disse principper for udvælgelsen af oplysninger tager deres udgangspunkt i arbejdet med sociale indikatorer, som er omtalt nedenfor.

Ved udformning af oversigten er der lagt vægt på, at den skal være overskuelig og lettilgængelig, så den kan få bred anvendelse.

Det er også et mål, at værket skal kunne bruges som indgangsnøgle til at få yderligere oplysninger om befolkningens levevilkår. Derfor henvises i kapitlerne til datakilder og litteratur, hvor man kan hente oplysninger.

Levevilkår - materielle og ikke-materielle

Igennem mange år var oplysninger om udviklingen på en række økonomiske områder det væsentligste udgangspunkt for en beskrivelse af befolkningens levevilkår. Indkomst og formue er da også et væsentligt grundlag for den enkeltes mulighed for at påvirke andre af sine levevilkår. Indkomst og formue fortæller imidlertid kun om en del af befolkningens leveforhold. Erkendelsen heraf har præget debatten om levevilkår siden 1960'erne og har medvirket til den stigende interesse for befolkningens samlede levevilkår og ikke alene de økonomiske eller materielle. Det er således uden for diskussion, at befolkningens levevilkår påvirkes af mange forskellige faktorer, som igen afhænger af udformningen af bl.a. social-, arbejdsmarkeds-, økonomisk-, skatte- og uddannelsespolitik. Begrebet *levetilstand* omfatter da også foruden de materielle vilkår en række immaterielle vilkår som fx

sundhed, uddannelse, arbejde og sociale relationer - vilkår som i princippet er registrerbare, og som kan undersøges ved empirisk forskning.

Især i Skandinavien er der lagt vægt på at belyse, hvorvidt såvel den planlagte som den mere upåagtede udvikling i levevilkårene tilgodeser nogle befolkningsgrupper i højere grad end andre. Også spørgsmålet om, hvorvidt gode henholdsvis dårlige forhold tenderer til at hobe sig op hos bestemte befolkningsgrupper, er centralt placeret i debatten. Levetilstandsoplysninger bruges således bl.a. til at belyse, om befolkningen alt i alt får bedre eller dårligere levevilkår på forskellige livsområder over tid, og til at beskrive forskelle og uligheder mellem befolkningsgrupperne. Oplysningerne kan også bruges til at beskrive forskelle fra land til land.

I en lang række lande samt i internationale organisationer, bl.a. OECD og FN, foretages beskrivelser af levevilkårene. OECD (1982) peger således på, at en rimeligt dækkende beskrivelse af levevilkårene må omfatte følgende områder: sundhed, uddannelse, boligforhold, beskæftigelse og arbejdsforhold, tidsanvendelse og fritid, forbrugsmuligheder, fysisk miljø, socialt miljø og personlig sikkerhed.

I forbindelse med indførelsen af den Sociale Dimension i EU blev der fra 1994 påbegyndt en systematisk dataindsamling - European Community Household Panel - med det formål at følge og kunne sammenligne udviklingen på en række af nævnte levetilstandsområder i medlemslandene. Oversigten omfatter materiale, der for Danmarks vedkommende belyser samtlige af disse levetilstandsområder. Desuden belyses levetilstandene i udvalgte befolkningsgrupper - børn, unge og ældre.

Beskrivelsen af udviklingen i levevilkårene er baseret på data, der er repræsentative for hele befolkningen eller for den befolkningsgruppe, hvis levevilkår er på tale.

Sociale indikatorer

Som nævnt tager arbejdet i denne publikation sit udgangspunkt i sociale indikatorer.

Sociale indikatorer kan karakteriseres som elementer i et informationssystem, der ved hjælp af tal-mæssige oplysninger tegner et bredt billede af udviklingen i befolkningens levevilkår. Dette (output-orienterede) informationssystem skal kunne angive, i hvilken retning befolkningens levevilkår udvikler sig over tid, og hvordan forskellige befolkningsgruppers levevilkår udvikler sig i forhold til hinanden.

Baggrunden for de sociale indikatorer skal søges i de nye behov for informationssystemer, der opstod i forbindelse med øget planlægning og styring af samfundsudviklingen i den vestlige verden. I perioden fra slutningen af 1950erne til midten af 1970erne var den fremherskende mening, at økonomisk vækst var midlet til at løse de fleste problemer i samfundet. Det drejede sig primært om at sikre den økonomiske vækst gennem en vis styring. Det betød, at økonomisk statistik kom til at indtage en central stilling som grundlag for den førte politik og den offentlige debat.

I 1960erne, dvs. mod slutningen af perioden med stærk økonomisk vækst, blev det i stigende grad erkendt, at økonomisk vækst ikke kunne løse en lang række problemer i samfundet, samtidig med at væksten selv havde skabt nogle nye problemer.

Der blev bl.a. større opmærksomhed omkring forhold som forurening, arbejdsmiljø og ændringer i familiestrukturen.

De økonomiske informationssystemer var ikke i stand til at opfange en lang række af disse sociale og miljømæssige bivirkninger af den økonomiske vækst. Der var behov for at forbedre informationssystemerne, hvis man fra politisk side skulle gøre mere ved de sociale og miljømæssige spørgsmål. Sociale indikatorer blev anset for at være et af svarene på dette informationsbehov.

De *sociale* indikatorer har flere lighedspunkter med de *økonomiske* indikatorer og må i vid udstrækning ses i sammenhæng med disse. Formålet med den politiske aktivitet er at skabe de bedst mulige levevilkår for befolkningen, og et af de vigtigste midler til at nå dette mål er en forbedring af befolkningsgruppernes økonomiske forhold.

De mest konkrete resultater af arbejdet med sociale indikatorer har været udgivelsen af statistiske publikationer, der indeholder oplysninger om en lang række af de sociale forhold, som ikke indgår i de økonomiske mål. Sådanne publikationer udgives nu i alle vesteuropæiske lande.

Internationale organisationer har fra et tidligt tidspunkt arbejdet med sociale indikatorer med henblik på internationale sammenligninger. Allerede i 1971 nedsatte OECD en arbejdsgruppe, som skulle udarbejde forslag til indikatorer, der skulle resultere i udgivelsen af rapporter om situationen og udviklingen i de forskellige medlemslande. I FN har der i 1970erne været arbejdet med sociale indikatorer som led i et større arbejde med et system

for social og demografisk statistik (SSDS). Endelig har EU udgivet rapporter om sociale indikatorer. Eurostat (EU's statistiske kontor i Luxembourg) forventer at udsende publikationen *Living conditions in Europe, Selected social indicators*, omkring årsskiftet 1997/98. Heri sammenlignes levevilkårene i EU-landene samt Island, Liechtenstein, Norge og Schweiz ved i tabeller og figurer at præsentere tal for udvalgte sociale indikatorer fra de pågældende lande.

På baggrund af det omfattende arbejde med sociale indikatorer kan man efterhånden opstille en række kendetegn ved disse, som, skønt de ikke udgør en egentlig definition, tegner et forholdsvis dækkende billede. OECD angiver følgende kendetegn ved sociale indikatorer:

- *Output-orienterede.* Det er resultaterne, der skal måles, når man forestiller sig sammenhængen: input - proces - output. Som eksempel kan nævnes uddannelsessystemet, hvor input er penge fra det offentlige til uddannelsesinstitutioner, processen er undervisningen i disse uddannelsesinstitutioner, og output er befolkningens kundskaber og færdigheder. Sociale indikatorer vil i dette eksempel give information om befolkningens kundskaber, nemlig output, men derimod ikke om de ressourcer, der er brugt på uddannelsessystemet, der i denne sammenhæng er input.
- *Individ-orienterede.* Informationerne skal være på individniveau, dvs. vedrøre forhold som kan henføres til de enkelte individer. Eksempelvis vil der på forureningsområdet være informationer om luftforurening, som ikke kan henføres til de enkelte individer og derfor ikke kan betragtes som sociale indikatorer, mens fx kviksølvindholdet i blodet

er knyttet til det enkelte individ og derfor kan betragtes som en social indikator.

- *Tidsserier.* Informationerne skal kunne tegne et billede af udviklingen over tid.
- *Valide mål.* De indikatorer, som opstilles, skal udtrykke noget centralt om det eller de sociale forhold, som de er indikatorer for. En række forhold kan dog ikke belyses direkte, men kun indirekte. Eksempelvis er social isolation et fænomen, som lader sig måle gennem oplysninger om omfanget og arten af sociale kontakter.
- *Helhedsbillede.* Et system af sociale indikatorer må indeholde indikatorer for et meget bredt spektrum af sociale forhold.
- *Sammenhængende system.* Et system af sociale indikatorer skal være konsistent med hensyn til definitioner, afgrænsninger og statistiske begreber. Det betyder, at der skal være overensstemmelse mellem indikatorerne på en lang række forskellige områder, for at man kan opstille og anvende sociale indikatorer som et egentligt informations-system.

De opstillede kriterier for sociale indikatorer skal først og fremmest ses som noget, der skal stræbes mod. I praksis er det imidlertid vanskeligt at finde oplysninger, som opfylder kriterierne fuldt ud. Derfor må man ofte slække på nogle af kravene for overhovedet at belyse de forskellige områder inden for levevilkårene.

Hertil kommer, at betydningen af de enkelte indikatorer og de forhold, de dækker, ændrer sig med den samfundsmæssige udvikling og opfattelsen i befolkningen af, hvad der er mere eller mindre vigtige levevilkår.

Andre begreber

Formålet med denne publikation er at oplyse om befolkningens levevilkår med udgangspunkt i en række sociale indikatorer. Det er samtidig vigtigt at være opmærksom på, at der findes andre begreber, der anvendes til at redegøre for samfundsforhold, og som bygger på andre udgangspunkter og andre typer af oplysninger og metoder.

Blandt disse begreber kan nævnes begrebet *levestandard*, der er udtryk for de samlede materielle leveforhold. Især rådigheden over og standarden af en række materielle forbrugsgoder, fx boligen samt størrelsen af det private forbrug. Desuden omfanget af de offentlige serviceydelser, som retter sig mod den enkelte.

Under begrebet *levestandard* hører tillige værdien af husholdningernes produktion til eget konsum. Der er således gennemført et stigende antal beregninger af denne værdi, bl.a. under FNs udviklingsafdeling (UNDP). Hvad angår den subjektive oplevelse af levevilkårene benyttes ofte betegnelsen *livskvalitet*. For den enkelte er livskvaliteten måske det vigtigste, idet den anvendes som betegnelse for, hvorvidt den enkelte synes, han eller hun har et godt liv. Måling af livskvaliteten, fx gennem holdningsspørgsmål, er imidlertid afhængig af den enkeltes forventninger, som igen påvirkes af hidtidige livserfaringer. En belysning af den enkeltes livskvalitet i sammenhæng med vedkommendes levevilkår vil give en belysning af såvel oplevede som faktiske forhold for borgerne.

Endelig kan nævnes begrebet *livsform*. Her tages udgangspunkt i befolkningsgruppers måde at leve på, som den skabes af bestemte levevilkår. Analy-

ser af livsformer ligger inden for den socialantropologiske tradition, hvis metodemæssige styrke er uddybende undersøgelser baseret på kvalitative data. Analyserne lægger vægt på, at forskellige befolkningsgrupper kan have grundlæggende forskellige livsværdier og levemåder. Livsformbegrebet er beslægtet med begrebet *livsstil*, som finder anvendelse bl.a. i markedsanalyser af forbrugeradfærd.

Litteratur

Bauer, R.A. ed., 1966:

Social Indicators. MIT-Press, Cambridge, Mass.

Central Statistical Office, 1990:

Social Trends 20. London.

Elstad, J.I., 1983:

Social-indikatorbevegelsen - oversigt og vurdering. Oslo.

EUROSTAT, 1984:

Sociale indikatorer for De Europæiske Fællesskaber. Luxembourg.

Goldschmidt-Clermont, L. & Pagnossin-Aligisakis, E., 1995:

Measures of Unrecorded Economic Activities in Fourteen Countries. Human Development Report Office. Occasional Papers 20. New York.

Hansen, E.J., 1988:

Danskernes levekår 1986 sammenholdt med 1976. Hans Reitzels Forlag. København.

Johansson, S., 1979:

Mot en teori för social rapportering. Stockholm. Nordisk Råd og Nordisk Statistisk sekretariat, 1983: Levsnadsnivå och ojämlikhet i Norden. Stockholm.

OECD, 1986:

Living Conditions in OECD Countries. A Compendium of Social Indicators. Paris.

OECD, 1982:

The OECD List of Social Indicators. Paris.

Statistikcentralen, 1984:

Levnadsförhållanden i Finland. Helsinki.

Statistisk Sentralbyrå, 1989:

Sosialt utsyn, 1989.

Statistiska Centralbyrå, 1987:

Perspektiv på välfärden, 1987. Stockholm.

UNDP, 1995:

Human Development Report, 1995. New York.

Publikationer fra Danmarks statistik og Socialforskningsinstituttet

Danmarks Statistiks løbende publicering af statistiske resultater kan opdeles i følgende hovedgrupper:

Nyt fra Danmarks Statistik er en pressemeddelelse, der i koncentreret form bringer hovedtal fra de vigtigste måneds-, kvartals- og årstællinger. Resultaterne publiceres som hovedregel senere i en mere uddybet form i Statistiske Efterretninger og i de øvrige publikationer.

Statistisk månedsoversigt giver på grundlag af korttidsstatistikken en samlet månedlig oversigt over den aktuelle konjunkturudvikling i Danmark og i udlandet. Det enkelte månedshæfte indeholder hovedtal fra de vigtigste statistikområder for de seneste 25 måneder eller de seneste 16-19 kvartaler, suppleret med årstal for de seneste 5 år.

Statistisk årbog er det centrale statistiske opslagsværk med samfundsbeskrivende statistik om Danmark, Færøerne, Grønland og internationale forhold. Årbogen indeholder uddrag af resultaterne fra de forskellige statistikområder.

Statistisk tiårsoversigt bringer indbyrdes sammenlignelige årsopgørelser for den seneste tiårperiode og viser derfor både periodens udvikling og strukturændringer. Tiårperiodens forløb vises i en lang række tabeller og grafer inden for alle centrale områder af det danske samfund, suppleret med et afsnit med international statistik. Forståelsen af tabeller og grafer støttes af omfattende ordforklaringer til de vigtigste begreber inden for økonomi, demografi mv. samt af en økonomisk-politisk kalender med en oversigt over periodens vigtigste økonomisk-politiske begivenheder. Tiårsoversigten er tilrettelagt på en måde, der gør den velegnet til undervisningsbrug.

Statistiske Efterretninger bringer løbende resultater fra alle tilbagevendende tællinger. De er opdelt i følgende 14 emneområder:

- Arbejdsmarked
- Befolkning og valg
- Bygge- og anlægsvirksomhed
- Generel erhvervsstatistik og handel
- Indkomst, forbrug og priser
- Industri og energi
- Landbrug
- Miljø
- Nationalregnskab, offentlige finanser og betalingsbalance
- Penge og kapitalmarked
- Samfærdsel og turisme
- Social sikring og retsvæsen
- Uddannelse og kultur
- Udenrigshandel.

Statistikservice udgives ligeledes løbende, og her findes specielt detaljerede eller særlige sammen-

stillinger af statistiske oplysninger. Specielt vedrørende levevilkårsrelevante oplysninger udsendes Løn- og indkomststatistik samt Socialstatistik.

Årspublikationer redegør udførligt i tekst, tabeller og diagrammer for forholdene inden for forskellige emneområder. Levevilkårsrelevante publikationer er følgende:

Befolkningens bevægelser
Befolkningen i kommunerne
Boligtælling
Indkomster og formuer
Færdselsuheld
Kriminalstatistik

En samlet publikationsfortegnelse, der også omfatter statistiske undersøgelser m.m., kan rekvireres hos Danmarks Statistik. Endvidere henvises til Danmarks Statistiks hjemmeside på World Wide Web: <http://www.dst.dk>.

Socialforskningsinstituttet offentliggør sine resultater i *instituttets rapportserie* og i internationale tidsskrifter eller på internationale forlag.

Social Forskning er Instituttets nyhedsblad. Det udkommer fire gange om året og orienterer i en lettilgængelig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer Social Forskning som udvidet temanummer med bidragydere udefra. Gratis.

Socialforskningsinstituttet har gennemført undersøgelser inden for følgende hovedemner:
Almen Socialpolitik

Det sociale trykkesystem
Levevilkår
Fritid
Tidsanvendelse
Indvandrere og flygtninge
Familie
Skilsmisse
Fertilitet
Børn og unge
Skole og uddannelse
Bolig
Boligmiljø
Lokalsamfund
Ældre
Pension
Handicappede
Tilbagebetaling
Førtidspensioner
Efterløn
Revalidering
Arbejdsløshed
Enkelte grupper på arbejdsmarkedet
Mobilitet på arbejdsmarkedet
Arbejdsstyrken
Lønforhold
Arbejds miljø
Arbejdsforhold
Arbejdsfravær
Arbejdstid
Sundhedsforhold
Rusmidler
Metodeforskning

En oversigt over Socialforskningsinstituttets udgivelser fordelt på ovennævnte emner kan rekvireres fra Instituttet.

Sammenfatning

2

Sammenfatning

Indledning

I denne publikation gives et indblik i forskellige sider af danskernes levevilkår, som disse tegner sig i de seneste år. Hvert kapitel indeholder således en række oplysninger om udvalgte levevilkårsområder, idet der ikke er gjort noget forsøg på at sammenholde de enkelte områder. I den følgende sammenfatning opridses en række forhold og tendenser, som kan udledes af disse kapitler.

Befolkning (kapitel 3)

Der vil kun være en beskeden stigning i befolkningstallet i de kommende år. Fødselstallet vil stige igen, men det vil ikke være tilstrækkeligt til, at fødselsoverskuddet vil forblive positivt på længere sigt. Befolkningssammensætningen vil da også ændre sig fremover i retning af forholdsvis færre børn og unge og forholdsvis flere ældre og gamle.

Det er indvandringen, der bidrager til stigningen i befolkningstallet, således har der siden 1960'erne været en nettoindvandring til landet. Andelen af udenlandske statsborgere udgjorde i 1997 4,5 pct. af befolkningen mod 1,9 pct. i 1980. To tredjedele af disse kommer til landet fra Europa og Nordamerika. En fjerdedel af de udenlandske statsborgere er bosat i Københavns og Frederiksberg kommuner, hvor de udgør 10 pct. af befolkningen.

Der er i dag lidt flere kvinder end mænd i befolkningen, bl.a. betinget af at befolkningen bliver ældre. At der fortsat fødes flere drenge end piger opvejes således af, at kvinder overlever mænd.

Familie (kapitel 4)

Parfamilien er stadig den dominerende samlivsform i Danmark. Omkring to tredjedele af alle voksne bor således sammen med en anden voksen. Det er kun blandt de yngste af begge køn og blandt de ældste kvinder, at mere end halvdelen bor alene.

Også de fleste børn vokser op i en familie med to voksne. Det er under 20 pct., der kun bor sammen med én voksen.

Der er derfor ikke noget, der taler for, at familien er under opløsning. Det nye er, at familiefORMEN har forandret sig, ved at det traditionelle ægteskab (det juridiske) i mange tilfælde er blevet erstattet af et papirløst samliv eller et registreret partnerskab. Således bor 13-14 pct. af alle voksne i sådanne forhold mod 50 pct. i ægteskab.

Det er især unge, der lever sammen uden for ægteskab, og vielsesalderen for første ægteskab er da også steget til 32 år for mænd og 29 år for kvinder. Tilsvarende er kvinders gennemsnitsalder ved første barns fødsel steget til 27,5 år. Hvad angår abortkvotienten er denne faldet i alle aldersgrupper.

Der bor børn i en femtedel af familierne. Af alle kvinder er det 5 pct., der er eneforsørger, mens det blandt alle mænd er 1 pct. Det viser sig tillige, at andelen af børn, der bor hos en voksen eneforsørger stiger, jo ældre børnene er.

Samtidig er skilsmissemfrekvensen steget siden begyndelsen af 1970'erne. Omkring en fjerdedel af de ægteskaber, der blev indgået i 1955, henholdsvis i 1985, er således opløst i dag, hvilket betyder, at

der for de første er tale om 40 års ægteskab og for de sidste kun 10 års ægteskab inden skilsmissem.

Endelig viser det sig, at en stigende andel småbørnsmødre har erhvervsarbejde, og at arbejdsdelingen i familierne samtidig er blevet mindre ulige. I familier, hvor kvinden har erhvervsarbejde, har mindre end halvdelen af disse kvinder ansvaret for mere end tre fjerdedele af husarbejdet. Hertil kommer, at en stigende andel af nybagte fædre holder 2 ugers orlov lige ved fødslen, mens kun få holder længere orlov.

Sundhed (kapitel 5)

Danskernes middellevetid har været stagnerende gennem de senere årtier. Denne stagnation har for mændenes vedkommende fundet sted siden begyndelsen af 1950'erne og for kvindernes vedkommende siden begyndelsen af 1980'erne. I 1995 var den 78 år for kvinder og 73 år for mænd.

Den hyppigste dødsårsag er hjerte-/karsygdomme, hvorefter følger kræft, ulykker, luftvejssygdomme og selvmord. Det viser sig endvidere, at dødeligheden blandt ikke-erhvervsaktive 20-64-årige er markant højere end blandt erhvervsaktive. En forskel, som er mere udpræget blandt mænd end blandt kvinder.

Siden 1987 er andelen af voksne danskere med langvarige sygdomme steget, således at knap fire ud af ti nu er berørte af sådanne sygdomme.

Hvad angår gener ved og symptomer på muskel- og skeletbesvær, hovedpine, træthed, forkølelse eller søvnproblemer har tre fjerdedele af befolkningen haft sådanne inden for en given fjortendagesperiode.

Ikke desto mindre vurderer fire ud af fem voksne danskere deres helbred som værende virkelig godt eller godt, mens kun 6 pct. vurderer det som værende dårligt eller meget dårligt.

Samtidig har mere end en tredjedel inden for en tremånedersperiode haft kontakt til praktiserende læge, og hver syvende har inden for det seneste år gjort brug af alternativ medicin.

Siden begyndelsen af 1970'erne er andelen af rygere faldet, og andelen af mandlige og kvindelige rygere er nu næsten ens. Ifølge egne oplysninger røg hver tredje voksne dansker i 1996. Også alkoholforbruget har været stabilt i perioden, men således at vin har udgjort en stigende andel af forbruget. I 1994 overskred dobbelt så mange mænd som kvinder den anbefalede genstandsgrænse, som var på henholdsvis 21 og 14 genstande ugentligt.

Uddannelse (kapitel 6)

Der har været en fortsat markant stigning i befolkningens uddannelsesniveau, og stadig flere har i dag en erhvervskompetencegivende uddannelse. I 1995 havde to ud af tre 40-49-årige således en sådan uddannelse, heraf godt en tredjedel en videregående uddannelse.

Også skoleuddannelsen er blevet længere, dels fordi flere tager gymnasial uddannelse, dels fordi afgangsniveauet fra grundskolen er steget.

Samtidig er kønsforskellen i de grundlæggende skolekundskaber stort set forsvundet, samtidig med at den er væsentlig indsnævret for de erhvervskompetencegivende uddannelser. Ser man på

mænds og kvinders uddannelsesmønster, er der imidlertid fortsat skarpe skel både med hensyn til niveau og fag. I 1995 var der således overvægt af mænd ved de erhvervsfaglige og lange videregående uddannelser, mens der var overvægt af kvinder ved de korte og mellemlange videregående uddannelser.

Hertil kommer, at uddannelsesniveaulet fortsat er bestemt af den sociale baggrund. Hvor over halvdelen af personer med forsørgere fra "professionerne" fik en længerevarende uddannelse, var det kun knap hver tiende person, hvis forsørger var ufaglært. Tilsvarende var personer med grundskoleuddannelse hyppigere børn af forældre uden beskæftigelse end personer, der havde en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Hvad angår andelen i uddannelse lige efter grundskolen er denne steget, mens valg af uddannelse efter de gymnasiale uddannelser udskydes i op til 3-4 år. Samtidig tager studenter lange, videregående uddannelser og høre mellemlange.

En tredjedel af de unge var ikke i uddannelse eller havde erhvervskompetencegivende uddannelse 10 år efter afgang fra grundskolen. Denne såkaldte restgruppe er blevet lidt mindre i løbet af de seneste år.

For personer, som er i gang med en voksenuddannelse, havde fire ud af ti ingen erhvervskompetencegivende uddannelse i 1995.

Endelig viser det sig, at personer med erhvervskompetencegivende uddannelser har et højere beskæftigelsesniveau end personer uden erhvervs-

kompetencegivende uddannelse, og forskellen er oven i købet steget i løbet af de seneste 10 år.

Arbejde (kapitel 7)

Der er blevet fortsat mindre forskelle mellem kvinders og mænds erhvervsfrekvenser, selv om stigningen i kvinders erhvervsfrekvenser er aftaget i begyndelsen af 1990'erne. Og der er ikke længere væsentlige forskelle mellem gifte og ikke-gifte kvinder og kvinder med og uden børn, hvad angår erhvervstilknytning.

I 1996 var den gennemsnitlige ledighed på 8,8 pct. af arbejdsstyrken, mens 27 pct. blev berørt af ledighed i løbet af året. Den gennemsnitlige ledighedsperiode var således på 3,9 måneder. Ledigheden er imidlertid skævt fordelt, idet 11 pct. af de ledighedsberørte bærer en tredjedel af den samlede ledighed.

Ledigheden er faldet markant fra 1993 til 1996, og det samme gælder langtidsledigheden.

I løbet af 1990'erne har antallet af aktiverede udgjort, hvad der svarer til 20-30 pct. af det gennemsnitlige antal ledige. Disse ledige medregnes ikke i arbejdsledighedsstatistikken.

Der er flere kvinder end mænd, der rammes af ledighed, til gengæld er mænd lidt længere tid ledige end kvinder. Blandt begge køn er det ikke-faglærte, der har den højeste ledighed.

Siden slutningen af 1970'erne er andelen af deltidsbeskæftigede kvinder faldet fra næsten halvdelen til en femtedel i 1995.

Hver tiende arbejder uden for almindelig dagarbejdstid, heraf halvdelen i skiftehold.

Der har været en stigende andel af lønmodtagere, der arbejder hjemme. I 1995 gjorde 2 pct. det altid, mens 12 pct. gjorde det delvist. I forhold til 1990 er det en stigning på over 50 procent. Det er fortrinsvis højere og mellemfunktionærer, der arbejder på denne måde.

Dataudstyr anvendes af to ud af tre lønmodtagere og hyppigst af funktionærer.

Endelig er antallet af registrerede arbejdsulykker pr. 1.000 beskæftigede lavere end for 10 år siden, samtidig med at der er en stigning i hyppigheden af registrerede arbejdsbetingede lidelser. Mere end to femtedele arbejder dagligt i fysisk belastende arbejdsstillinger.

Økonomi (kapitel 8)

Der er fortsat en skæv indkomstfordeling i befolkningen, idet den tiendedel af familierne, der i 1993 havde de laveste disponible indkomster, havde 1,3 pct. af den samlede indkomstmasse, mens den tiendedel med de højeste disponible indkomster havde 22,7 pct.

Sammenlignet med situationen i 1990 har der været en svag tendens til øget indkomstulighed. Danmark er internationalt set et land med en beskeden økonomisk ulighed i befolkningen. Der er da også relativt få lavindkomstfamilier, nemlig omkring 7 pct. i 1990, og andelen af sådanne familier har været faldende i perioden 1976-1990. Samtidig er lavindkomstgruppen nu præget af unge, mens det tidligere var ældre, der dominerede.

I perioden 1983-1990 er der sket en formindskelse af uligheden mellem kønnene. Mænd har dog stadig højere indkomst end kvinder inden for samme stillingskategori.

Sammenlignes reallønnen for arbejdere og funktionærer i industrien med offentligt ansattes, viser det sig, at førstnævnte har haft en væsentlig bedre reallønsudvikling end sidstnævnte i perioden 1980-1995.

For pensionister har den gennemsnitlige reale indkomststigning været ca. dobbelt så stor som for erhvervsaktive i perioden 1983-1993. Samtidig viser det sig, at en tredjedel af pensionisterne med videregående uddannelse befinder sig i den økonomisk bedst stillede gruppe af pensionister, mens det kun gælder for ca. en tyvendedel af pensionisterne, der alene har folkeskoleuddannelse.

Blandt de unge ældre - 60-66-årige - modtager over 70 pct. permanente offentlige ydelser, og det samlede antal af sådanne modtagere er steget fra 1,4 mio. i 1987 til 1,6 mio. i 1994. Ser man på alle modtagere - permanente/helårsmodtagere og ikke-permanente/delårsmodtagere - er antallet steget fra 2,0 mio. til 2,3 mio. i samme periode.

Bolig (kapitel 9)

Den gennemsnitlige husstandsstørrelse er blevet stadig mindre, således at den gennemsnitlige husstand i 1995 bestod af 2,2 personer.

For parfamilier bor to ud af tre i eget enfamiliehus, og det gælder for langt hovedparten af alle børn. Kun 21 pct. af børn under 18 år bor i etagebolig. Samtidig bliver de unge boende stadig læn-

gere tid hjemme hos forældrene, selv om det dog er to ud af tre, der i 21-års alderen er flyttet hjemmefra.

For den ældre del af befolkningen gælder, at der med alderen er en tendens til, at flere bor i private lejerboliger og færre i ejerboliger. Denne tendens er stærkere for kvinder end for mænd.

Nybyggeriet og byfornyelse og sanering har forbedret standarden af boligerne, således at 89 pct. havde både eget wc og bad samt centralvarme.

For boligmarkedet som helhed er der sket en stigende segregering, hvorved selvforsørgende parhusstande med børn især har samlet sig i ejerboligsektoren, mens enlige husstande med eller uden børn og husstande uden erhvervsindkomst som hovedindkomst især findes inden for den almenyttige boligsektor.

Fritid (kapitel 10)

Fra tidligere undersøgelser er det fremgået, at både kvinders og mænds fritid er blevet mindre i perioden 1964-1987. For kvindernes vedkommende først og fremmest på grund af øget erhvervsdeltagelse, og for mænds vedkommende på grund af mere husarbejde.

Siden da er der sket en række andre forandringer i hjemmelivet. I 1995 kunne en dansk gennemsnits-husstand modtage 12 tv-kanaler, og tv-forbruget blandt voksne er da også steget med godt 1 time dagligt, således at voksne i 1995 brugte 2 timer og 45 min. foran fjernsynet dagligt. Hertil kommer muligheden for at bruge tid på hjemmecomputere, som 45 pct. af alle husstande var i besiddelse af i

1996, tillige med at 5 pct. havde adgang til internettet.

Hvor tv-forbruget stiger med alderen, er det omvendt for videoforbruget. Børn mellem 4 og 11 år har således tændt for videoen gennemsnitligt 23 minutter om dagen.

I perioden 1987-1993 er der blevet færre, der læser avis. Hvor 83 pct. af alle voksne gjorde dette i 1987, var andelen af avislæsere faldet til 74 pct. i 1993. Hvad angår læsning af bøger, såvel skønsom faglitterære, er der sket en stagnation i samme periode, og det gælder også for andelen af brugere af folkebibliotekerne. Derimod er det blevet mere udbredt at deltage i teaterbesøg, museumsbesøg og at overvære klassiske koncerter.

Siden 1964 er det blevet almindeligt, at voksne dyrker sport og motion. Næsten halvdelen var således regelmæssige sports- eller motionsdyrkere i 1993 mod 42 pct. i 1987 og 15 pct. i 1964. Der er tale om stigning i alle aldersgrupper, ligesom aktivitetsniveauet helt op til pensionsalderen er højt.

Endelig viser det sig, at seks ud af ti voksne danskere var på ferierejse i 1995, og at 42 pct. var på ferie i udlandet. Siden 1976 er der dog kun sket en moderat stigning i andelen, som har været på ferierejse.

Politisk og organisatorisk aktivitet (kapitel 11)

Den generelle politiske deltagelse er steget i løbet af de seneste årtier, men denne stigning er nu ophørt.

Valgdeltagelsen ved folketingsvalg har hele tiden ligget på over 80 pct., mens den gennemgående er lavere ved kommunalvalg og amtskommunalvalg og lavest ved valg til EF-parlamentet.

Siden slutningen af 1980'erne er kvinders politiske deltagelse steget. Samtidig har kvindernes partivalg og politiske holdninger bevæget sig mere mod partierne til venstre i takt med, at deres erhvervsaktivitet er øget.

Også andelen af valgte kvinder til folketinget er steget, nemlig fra 10 pct. af medlemmerne i 1950'erne og 1960'erne til nu godt en tredjedel. Den samme udvikling har fundet sted ved kommunalvalgene. I samme periode er der blevet væsentligt færre medlemmer af de politiske partier. Fra 25 pct. af vælgerne i 1950 til kun 6 pct. i 1995.

Hvad angår anden politisk aktivitet deltager hver sjette voksen i løbet af et år, hvad enten det er i underskriftsindsamlinger eller i demonstrationer. Hertil kommer, at hver ottende voksen er engageret i en bevægelse eller forening vedrørende bestemte emner. Ser man på medlemskab af foreninger, er næsten alle voksne danskere medlem af mindst én forening, og mange er medlem af flere foreninger. Imidlertid er deltagelsen i foreningerne faldet i løbet af 1980'erne.

Endelig stiller mange borgere krav til myndighederne, enten som forældre, beboere eller som arbejdsløse, der er i kontakt med arbejdsformidlingen. Bortset fra sidstnævnte sted, hvor flere mænd end kvinder klager, er fremsættelsen af krav eller ønsker lige udbredt blandt kvinder som blandt mænd.

Personlig sikkerhed (kapitel 12)

Der kan opstå en række hændelser, som har betydning for vores personlige sikkerhed. Det gælder eksempelvis ulykker og udsættelse for kriminalitet.

Hvad angår ulykker omkom godt 2.500 på denne måde i 1993 svarende til knap ½ promille af befolkningen. Denne andel har været nogenlunde uændret i de sidste 20 år.

Antallet af dræbte ved færdselsuheld udgjorde i 1995 582, hvortil kommer godt 10.000 personskader. Disse ulykkestal er væsentlig mindre end tidligere, idet der siden 1970 har været tale om ubrudt fald, samtidig med at trafikens omfang er steget væsentligt. Det er især for bilister, at antallet af personskader er faldet, men der har dog også været et betydeligt fald for cyklister ifølge den registrerede statistik. Sidstnævnte er fortsat det farligste transportmiddel at anvende.

Hver tiende oplyser at have været ramt af en ulykke eller et uheld inden for det sidste år. Det er især unge, der rammes af ulykker, og ofte er der tale om idræts- og sportsulykker. Sidenhen optræder både færdsels- og arbejdsulykker, og især for kvinder er der en del ulykker i hjemmet.

Hvad angår anmeldte straffelovsovertrædelser, som hovedsagelig består af ejendomsforbrydelser, har der været en stagnation i de seneste år. For indbrud har der oven i købet været et fald fra 1990 til 1995. På den anden side har der været en stigning i andelen af personer, der angiver at have været ofre for kriminalitet inden for det sidste år. Alene for tyveri er andelen således steget fra 12 pct. i 1972 til 16 pct. 1995. Det er især unge mænd, der

er ofre for kriminalitet, mens pensionister er den gruppe, der er mindst udsat. Samtidig er pensionister overraskende nok den gruppe, der især frygter at blive udsat for kriminalitet.

Børn og unge (kapitel 13)

Det er fortsat sådan, at langt de fleste børn vokser op i den kernefamilie, de er født i. Der er dog samtidig en stigende tendens til, at børn bor hos enlige forældre. I 1995 gjaldt det hvert tiende 0-2-årige barn og hvert syvende 3-6-årige barn.

Skilsmissehyppigheden er da også steget, således at stadig flere børn oplever brudte familier. I 1996 levede hver tredje 15-17-årige barn i en sådan familie.

Det almindelige er fortsat, at børn har hjemmeboende søskende. I 1996 var dette tilfældet for tre ud af fem 0-2-årige børn og for fire ud af fem for 3-6-årige børn. Hertil kommer, at mange børn har søskende, som ikke længere bor hjemme.

Fire ud af fem børn bor i parcelhus, og blandt de 7-15-årige har ni ud af ti børn eget værelse i 1993. Det gælder i øvrigt, at forholdene for denne aldersgruppe ikke har ændret sig markant siden 1987.

Der var frem til 1985 en stigning i den samlede andel af børn under 10 år, som er indskrevet i daginstitutioner eller tilskudsberettiget dagpleje. Denne stigning er fortsat for de 3-5-årige børn, således at fire ud af fem af disse børn i 1995 var indskrevet mod lidt over hver tredje i 1973. For de 0-1-årige og de over 5-årige har der derimod været et fald, hvilket for de yngste tilskrives de indførte

orlovsordninger for forældre, og for de ældste at børnehaveklasserne giver adgang til skolefritidsordninger.

Når det gælder fædreorlov, tages denne nu af 4 ud af 5 fædre, mens det kun er 6 pct. af fædre, der tager forældreorlov.

De fleste børn har faste fritidsaktiviteter, flere piger end drenge blandt de yngste og omvendt flere drenge end piger blandt de ældste. Førstnævnte bruger to timer om ugen og sidstnævnte fire timer om ugen på sådanne aktiviteter. Hertil kommer især for de ældre børn fritidsjob, som halvdelen af 13-15-årige piger og 60 pct. af jævnaldrende drenge har. Det giver en gennemsnitlig indkomst for piger og drenge på henholdsvis 730 kr. og 640 kr. om måneden.

Ældre (kapitel 14)

Antallet af ældre på 65 år og derover og deres andel af befolkningen har været stigende frem til 1990, hvor der indtrådte et svagt fald. Fra i 1950 at have udgjort 9 pct. af befolkningen er ældreandelen i 1996 steget til 15 pct. Det er især i aldersgruppen på 80 år og derover, at andelen er steget, og det forventes, at denne stigning i de ældste aldersgrupper vil fortsætte ind i det næste århundrede.

Andelen af de over 60-årige i forhold til aldersgruppen 20-59 år - ældreforsørgelsesbyrden - ventes da også at øges fra 35 pct. i 1996 til 50 pct. i 2030.

Samtidig er ældres deltagelse på arbejdsmarkedet aftagende. Hvor fire ud af fem 60-66-årige mænd

var erhvervsaktive i 1975, var det kun to ud af fem i 1995. For kvinder faldt deltagelsen i samme periode fra en tredjedel til en fjerdedel.

Hvor mændene går på delpension, går kvinderne på fuldtidspension. Og hvor arbejderne går på efterløn, går selvstændige på delpension.

En stigende andel af de ældre bor i eget hjem, samtidig med at flere ældre bor alene, heraf flere kvinder end mænd.

Der er en hyppig kontakt mellem de 60-74-årige og deres børn. Således ser to ud af fem dagligt deres barn/børn og to ud af tre mindst en gang om ugen. For mændene gælder det lidt hyppigere, hvis de lever i parforhold, end hvis de lever alene, og omvendt for kvinder, der hyppigst ser deres barn/ børn, hvis de lever alene.

Hvad angår venner ser fire ud af fem 60-74-årige disse mindst en gang om måneden, samtidig går fire ud af fem i denne aldersgruppe fast til en eller anden form fritidsaktivitet.

Det er især motion, der dyrkes, og mere af "unge" ældre kvinder end af "unge" ældre mænd.

Befolkning

3

NR. FIGURER

- 3.1. Befolkningens bevægelser. 1901-1996.
- 3.2. Befolkningens aldersfordeling. 1901 og 1997.
- 3.3. Befolkningen fordelt på bopælsområde. 1920-1994.
- 3.4. Udenlandske statsborgere bosat i Danmark efter statsborgerskab. 1980 og 1997.

NR. TABELLER

- 3.1. Befolkningens størrelse og bevægelser. 1901-1996.
- 3.2. Mændenes aldersfordeling. 1901-1997.
- 3.3. Kvindernes aldersfordeling. 1901-1997.
- 3.4. Befolkningen fordelt efter bopælsområde. 1920-1994.
- 3.5. Indenlandsk flyttehyppighed for mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1995.
- 3.6. Ind- og udvandring for mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1995.
- 3.7. Udenlandske statsborgere bosat i Danmark fordelt efter statsborgerskab. Mænd og kvinder, 1980 og 1997.
- 3.8. Udviklingen i antallet af udenlandske statsborgere bosat i Danmark. 1980-1997.
- 3.9. Udenlandske statsborgere bosat i Danmark pr. 1.1.1997. Fordelt efter alder.
- 3.10. Udenlandske statsborgere bosat i Danmark fordelt efter bopælsområde. 1.1.1997.

Befolkning

Indledning

I dette kapitel gives en række grundlæggende oplysninger om befolkningens størrelse og sammensætning. Oplysninger om befolkningsforhold såsom køn, alder og bopæl belyser egentlig ikke i sig selv levevilkårene. De er imidlertid en væsentlig baggrund for vurderingen af de oplysninger, der bringes i de øvrige kapitler om udviklingen i og fordelingen af levevilkårene.

Udviklingen i befolkningens størrelse og sammensætning kan kun vurderes over et længere tidsforløb, idet ændringerne kun sker langsomt i takt med udviklingen i fødsler, dødsfald og flytninger/vandringer. Befolkningsstatistikken har imidlertid en meget længere tradition i dansk statistik end levevilkårsstatistik. Det er derfor muligt at medtage tal i dette kapitel, der går væsentligt længere tilbage i tiden, end det har været muligt at gøre i flertallet af de øvrige kapitler.

Det er kun de store udviklingslinier i befolkningen, der gennemgås i det følgende, idet der i andre kapitler præsenteres mere detaljerede oplysninger. I kapitel 4 (Familie) beskrives udviklingen i fertiliteten nøjere, og i kapitel 5 (Sundhed) gennemgås dødelighedsudviklingen tilsvarende.

Hovedpunkter i befolkningsudviklingen er:

- Befolkningstallet vil kun stige lidt i de kommende år.
- Fødselstallet stiger igen, men er ikke tilstrækkeligt til, at fødselsoverskuddet vil forblive

positivt på længere sigt.

- Der har siden 1960'erne været en nettoindvandring, som imidlertid varierer meget fra år til år.
- Der er lidt flere kvinder end mænd i befolkningen.
- Der er blevet forholdsvis færre børn og unge og forholdsvis flere ældre og gamle.
- Byer med under 10.000 indbyggere øger deres andel af befolkningen.
- Andelen af udenlandske statsborgere er steget fra 1,9 pct. i 1980 til 4,5 pct. i 1997. To tredjedele af disse er kommet til landet fra Europa og Nordamerika.
- En fjerdedel af de udenlandske statsborgere bor i Københavns og Frederiksberg kommuner.

Folketallet stagnerer

I løbet af dette århundrede er den danske befolkning blevet fordoblet. Omkring 1900 var der ca. 2,6 mio. indbyggere, og i midten af 1990'erne var der ca. 5,3 mio. (tabel 3.1).

Ifølge de seneste befolkningsfremskrivninger regner man med, at befolkningstallet kun vil vokse lidt i de kommende år. Omkring år 2010 skønnes der at være ca. 5,5 mio. indbyggere i Danmark. Befolkningsudviklingen i Danmark som helhed er afhængig på den ene side af antal levendefødte og antal indvandrede, og på den anden side af antal døde og antal udvandrede. Differencen mellem fødsler og dødsfald kaldes fødselsoverskuddet, differencen mellem ind- og udvandring kaldes nettoindvandringen, og endelig udgør differencen mellem fødselsoverskud og nettoindvandring den såkaldte befolkningstilvækst. De fire grundstørrelser i befolkningsudviklingen har bevæget sig meget

forskelligt i dette århundrede og har derfor påvirket befolkningstilvæksten forskelligt (tabel 3.1 og figur 3.1).

Antallet af levendefødte i forhold til befolkningen har med få undtagelser vist et betydeligt fald i perioden. Særligt bemærkelsesværdigt har faldet været i perioden 1966 til 1983. Siden 1983 har fødselstallet igen været stigende, men der fødes i dag langt fra børn nok i Danmark, til at fødselsoverskuddet vil forblive positivt på længere sigt. Antallet af døde i forhold til befolkningen viser derimod en mere stabil udvikling med et fald indtil 1960. Stigningen i den seneste periode skyldes først og fremmest, at befolkningen er blevet ældre, jf. nedenfor. Fødselsoverskuddet er derfor reduceret meget kraftigt og har ligefrem i enkelte år i 1980'erne været negativt. Nettoindvandringen har stort set været negativ indtil 1960'erne og derefter positiv, dvs. at der nu indvandrer flere personer, end der udvandrer. Så længe fødselsoverskuddet er stort, betyder nettoindvandringen ikke meget for den samlede befolkningstilvækst, hvilket har været tilfældet frem til 1970'erne. I dag, hvor fødselsoverskuddet er beskedent, bidrager vandringer til en væsentlig større andel af befolkningstilvæksten, således at tilvæksten i de fleste år er positiv.

Årsagerne til det faldende fødselstal er flere, men især må peges på de forøgede muligheder for at planlægge, hvor mange børn man vil have, og hvornår de skal komme. I 1966 blev p-pillen frigivet, og i 1973 kom den frie adgang til abort, ligesom der er indført forbedret adgang til sterilisation. Endvidere formodes det, at den stærkt stigende erhvervsfrekvens blandt kvinderne har haft en betydelig indflydelse på fødselstallet. Dødelig-

heden er faldet bl.a. som følge af befolkningens forbedrede helbredstilstand, mens vandringerne til og fra Danmark er stærkt influeret af den økonomiske og sikkerhedsmæssige situation i verden. Vandringsstallene kan svinge kraftigt år fra år. I 1995 var indvandringstallet meget stort, ca. 63.000, hvoraf ca. 17.000 kom fra Eksjugoslavien. I 1996 var indvandringstallet faldet til ca. 31.500, hvoraf godt 4.900 kom fra Eksjugoslavien.

Der er lidt flere kvinder end mænd i befolkningen

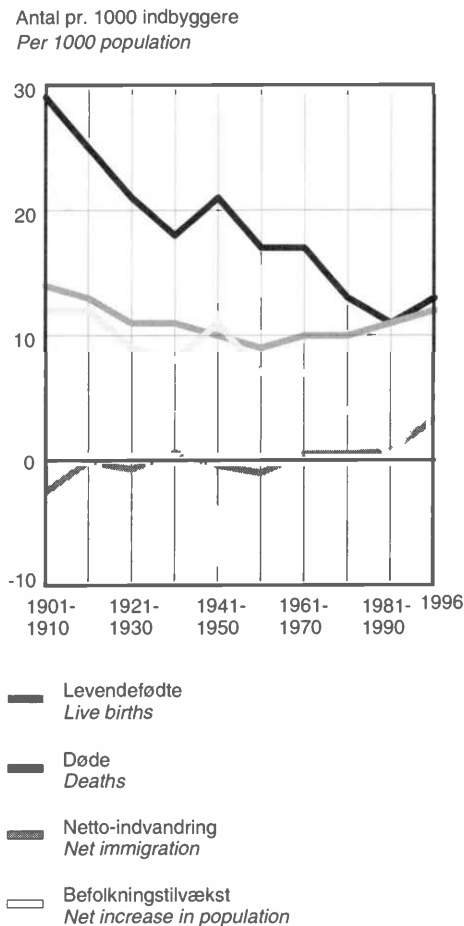
Kvinder udgør 51 pct. af befolkningen. Procenten er imidlertid forskellig i forskellige aldersgrupper. I 1995 blev der født 106 drenge for hver 100 piger, og der er et overtal af drenge/mænd indtil 55-års alderen. Efter 55-års alderen er der overtal af kvinder, og det bliver større og større med alderen. I 70-års alderen er der 122 kvinder for hver 100 mænd og i 80-års alderen er der 165 kvinder for hver 100 mænd (1995-tal). Denne forskydning i kønssammensætningen skyldes, at mændene har større dødelighed på alle alderstrin. Da dødeligheden har været faldende i dette århundrede, er den alder, hvor der er lige mange mænd og kvinder, blevet stadig højere. Ved århundredskiftet var der ligevægt ved 12-års alderen, i 1950 ved 23-års alderen, i 1970 ved 40-års alderen og i 1995 ved 55-års alderen.

De yngste bliver færre og de ældste flere

Udviklingen i fødselstal, dødelighed og vandringer i dette århundrede har medført, at befolkningens aldersstruktur har ændret sig (tabel 3.2 og 3.3). Figur 3.2 viser befolkningspyramiderne for 1901 og 1997. Befolkningspyramiderne viser, hvor stor en procentdel af mænd og kvinder der befinder sig i

Figur 3.1.
Befolkningens bevægelser. 1901-1996.

Population changes. 1901-1996.

Kilde: Tabel 3.1

de forskellige femårsaldersgrupper. Pyramiden for 1997 er i sammenligning med 1901 blevet mindre fornedet og bredere foroven. Det er udtryk for, at

der er blevet forholdsvis færre børn og unge og forholdsvis flere ældre og gamle.

Denne proces er i det væsentlige resultatet af ændringen i fødselstallet, idet en nedgang heri viser sig ved, at alderspyramidens basis indsnævres. De seneste års stigning i fødselstallet ses i pyramiden fra 1997 som en udvidelse af basis.

Befolkningsfremskrivninger viser, at udviklingen mod en mere aldrende befolkning vil fortsætte, således at vi efterhånden får en befolkningspyramide, der bliver mere "tøndeformet".

Flere bor i de mindre byer

Færre og færre i befolkningen bor i landdistrikterne. Som det fremgår af figur 3.3, er der sket store ændringer i bopælsmønstret. Udgangspunktet i figuren er 1920, dvs. et tidspunkt, der også omfatter de nulevende over 75 år. Dengang boede næsten halvdelen af befolkningen i landdistrikterne mod kun ca. 15 pct. i 1994 (tabel 3.4).

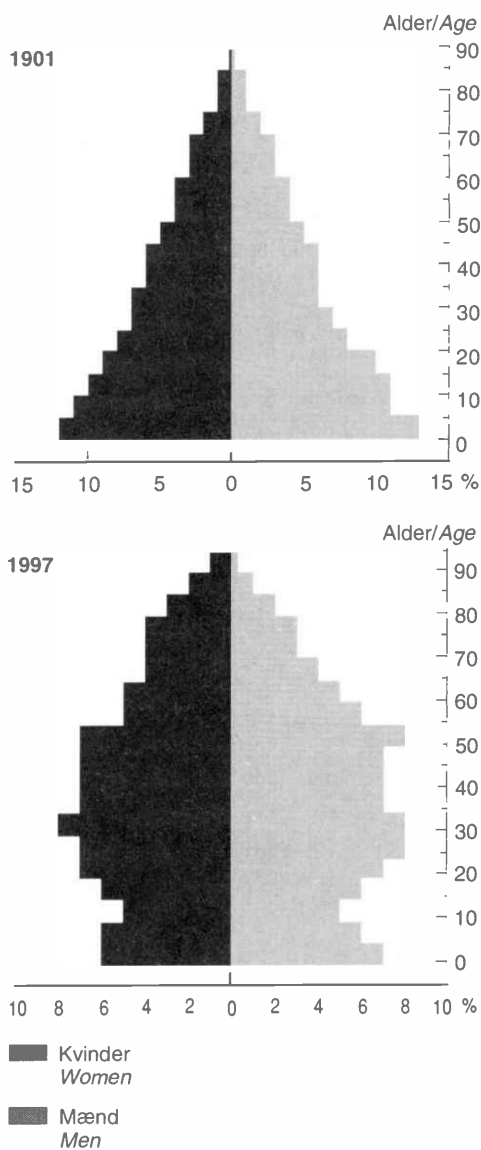
Mere end halvdelen af befolkningen bor nu i større byer eller byområder, idet ca. 26 pct. bor i hovedstadsområdet, dvs. København, Frederiksberg og Gentofte samt 25 forstadskommuner, og 30 pct. bor i byer med mindst 10.000 indbyggere.

I perioden frem til 1960 steg den del af befolkningen, der boede i hovedstadsområdet, men siden er denne del blevet lidt mindre. Det er især byer på under 10.000 indbyggere, som har øget deres andel af befolkningen.

Udviklingen i bopælsmønstret kan kort karakteriseres ved, at der i begyndelsen af århundredet skete

Figur 3.2.
Befolkningens aldersfordeling, 1901 og 1997.

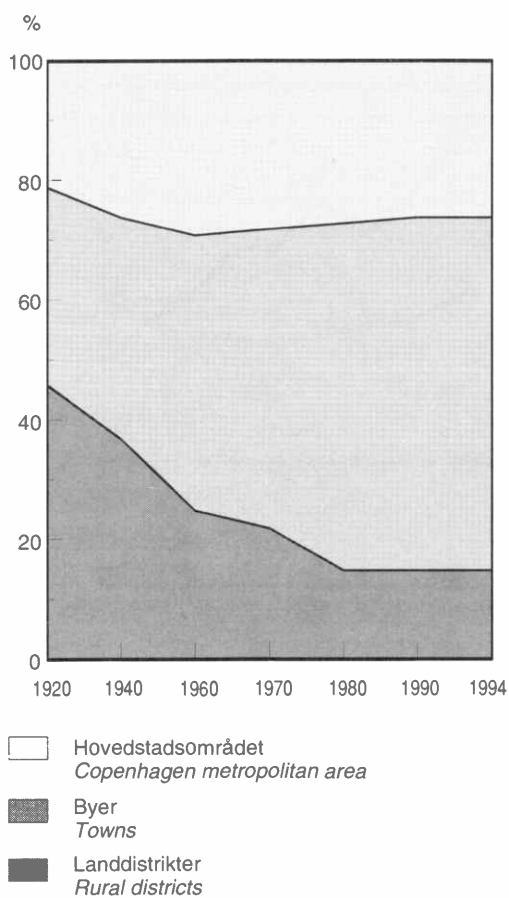
Population by age, 1901 and 1997.

Kilde: Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København, 1966.
Danmarks Statistik: Befolkningen i kommunerne 1. januar 1997

Figur 3.3.
Befolkningen fordelt på bopælsområde.
1920-1994.

Urban and rural population, 1920-1994.

Kilde: Tabel 3.4

en tilflytning fra landdistrikterne til hovedstaden og de større provinsbyer. Siden flyttede folk ud i de nye forstæder til hovedstaden og større provinsbyer. Senest er der sket en øget bosætning i de mindre byer. Der er til stadighed en betydelig flytteaktivitet. I 1995 var der ca. 909.000 inden-

landske flytninger. Flytteaktiviteten er især stor blandt de unge i alderen 15-24 år (tabel 3.5). Endvidere ses det, at kvinder flytter mere end mænd i denne aldersgruppe, mens det omvendte er tilfældet for 25-69-årige.

Der var i 1995 ca. 63.000, der indvandrede til landet, og heraf var ca. 38 pct. danske statsborgere. Ca. 35.000 udvandrede, og blandt dem var ca. 68 pct. danske statsborgere. Indvandring og udvandring er hyppigere blandt 15-24-årige end i resten af befolkningen (tabel 3.6).

Udenlandske statsborgere

Denne befolkningsgruppe omfatter personer, der er bosat i Danmark og har udenlandsk statsborgerskab. Pr. 1. januar 1997 boede der 237.700 udenlandske statsborgere i Danmark, hvilket svarer til 4,5 pct. af befolkningen. Det er en stigning på ca. 137.900 personer siden 1980, hvor udenlandske statsborgere udgjorde 1,9 pct. af befolkningen (tabel 3.7).

Det er især i perioden fra 1984, at der er sket en stigning i nettoindvandringen af udenlandske statsborgere, både fra Europa og andre kontinenter. Den kraftigste procentvise stigning i nettoindvandringen siden 1980 er kommet fra Asien (tabel 3.8).

Nettotilgang fra lande uden for Norden og EU

I løbet af 1980'erne er der sket en forskydning i udenlandske statsborgere med hensyn til fordeling efter oprindelseslande (tabel 3.7). I 1997 er der i forhold til 1980 sket et fald i andelen af statsborgere fra de nordiske lande og fra EU-lande og en stigning i andelen fra Asien og europæiske

lande uden for Norden og EU, eksempelvis fra Eks-jugoslavien. Udviklingen ses af figur 3.4.

Omkring to tredjedele af de udenlandske statsborgere, der lever her i landet, er kommet hertil fra Europa og Nordamerika. Blandt dem finder man personer, især tyrkere og jugoslaver, der oprindeligt indvandrede i forbindelse med det ekstraordinære arbejdskraftbehov under højkonjunkturens sidste del i slutningen af 1960'erne. Den består også af ægtefæller, der senere har sluttet sig til de indvandrede arbejdstagere, og deres børn. Desuden består indvandrergruppen af flygtninge, bl.a. fra Afrika, Asien, Syd- og Mellemamerika, samt statsløse, især palæstinensere.

De udenlandske statsborgere er forholdsvis unge

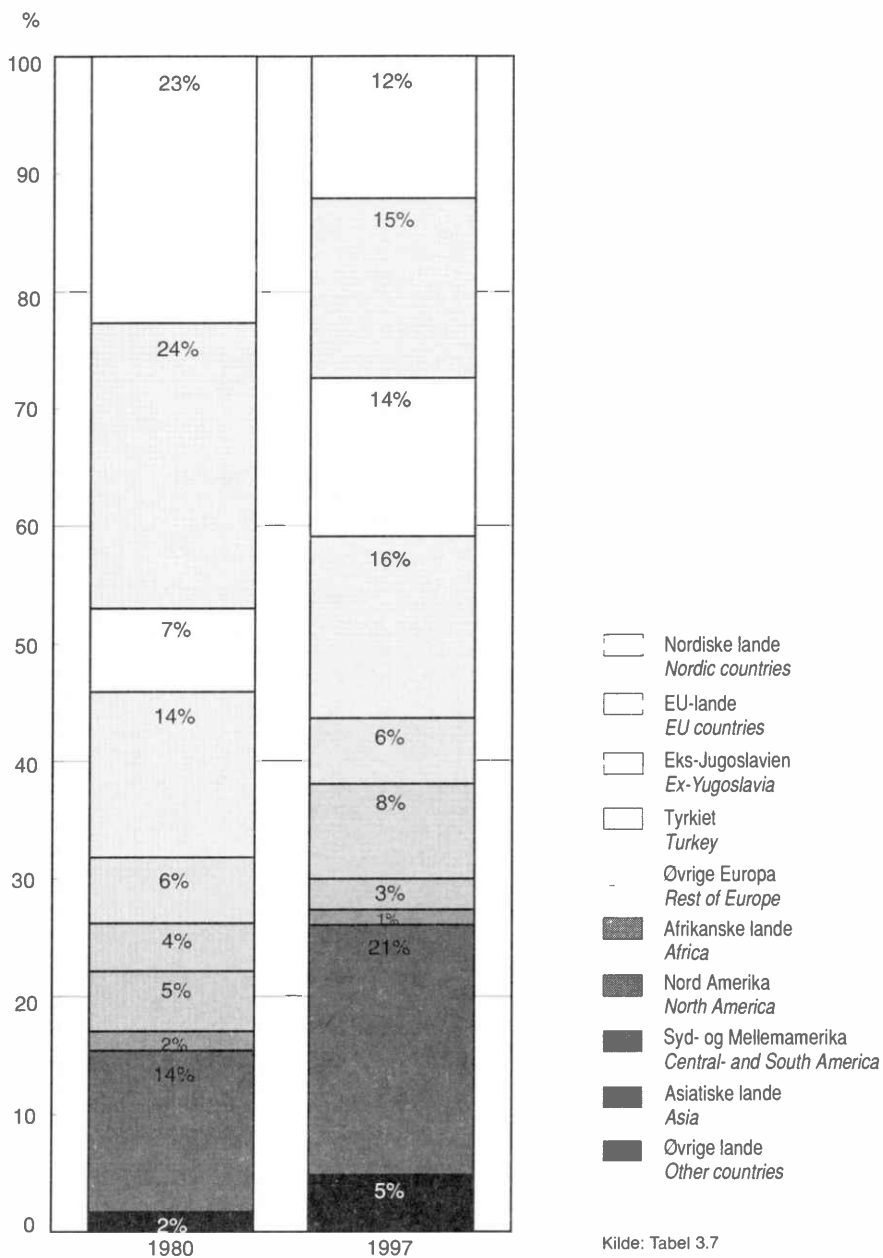
Blandt de udenlandske statsborgere i 1995 er der forholdsvis flere børn og unge og forholdsvis færre på 65 år og derover end blandt danske statsborgere. Således er 31 pct. af de udenlandske statsborgere i alderen 0-19 år mod 23 pct. af de danske statsborgere (tabel 3.9). Det er især fra lande i Europa uden for EU og fra Afrika og asiatiske lande, at der er forholdsvis mange unge udenlandske statsborgere.

Der bor flest i storbyerne

I 1997 boede en fjerdedel af de udenlandske statsborgere i Københavns og Frederiksberg kommune, hvor de udgjorde godt 10 pct. af befolkningen. I Københavns Amt boede yderligere 17 pct., svarende til godt 6 pct. af amtets befolkning. Yderligere 11 pct. af de udenlandske statsborgere boede i Århus Amt, hvor de udgjorde godt 4 pct. af amtets befolkning (tabel 3.10).

Figur 3.4.
Udenlandske statsborgere bosat i Danmark efter statsborgerskab. 1980 og 1997.

Foreign citizens living in Denmark, by nationality. 1980 and 1997.

Kilde: Tabel 3.7

Datakilder - befolkning

Oplysninger om befolkningens størrelse og sammensætning stammer fortrinsvis fra folketællingerne og den løbende befolkningsstatistik, der udarbejdes af Danmarks Statistik.

Folketællingerne har en lang tradition i Danmark. Den første folketælling blev foretaget i 1769, og siden 1840 har disse været foretaget hvert 5. eller 10. år. Fra 1925 til 1970 blev folketællingerne foretaget ved, at borgerne selv (husstandsoverhovedet) udfyldte et tilsendt spørgeskema. De oplysninger, der indsamles ved folketællingerne, har varieret en del over tiden, men som regel omfatter de: køn, alder, ægteskabelig stilling, bopæl, erhverv, arbejdsstilling, husstands- og familieoplysninger, fødested, uddannelse, arbejdssted, statsborgerskab samt boligforhold. Efter 1970 er folketællingsopgørelser foretaget på grundlag af oplysninger indsamlet fra administrative registre. Den første opgørelse af denne karakter gennemførtes for 1976 med begrænset indhold. I 1981 blev der gennemført en registerbaseret folke- og bolig-tælling i fuldt omfang. Siden er folketællingsresultater blevet præsenteret løbende inden for de enkelte fagstatistiske områder.

Resultaterne fra folketællingerne er primært blevet publiceret i Statistiske Tabelværker og Statistiske Meddelelser (1). Den løbende befolkningsstatistik fra Danmarks Statistik omfatter opgørelser over befolkningens størrelse, sammensætning og bevægelser. Statistikken udarbejdes hovedsagelig på grundlag af befolkningsstatistikregistret og publiceres kvartalsvis (2) og årligt (3). Danmarks Statistik udarbejder også befolkningsfremskrivninger, der baserer sig på alternative forudsætninger om

den fremtidige udvikling i fødsler, dødsfald og vandringer (2). Interesserede i befolkningsstatistik i historisk lys henvises til to publikationer fra Danmarks Statistik (4), hvori man har samlet tids-serier om befolkningsforhold. Endelig skal nævnes Danmarks Statistiks Fertilitets Database, som indeholder oplysninger om mænds og kvinders fertilitet i perioden 1980-1995 (5).

1. *Danmarks Statistik:*
Folke- og bolig-tællingen 1. januar 1981. Landstabelværk, L, 1. København. 1981. Danmarks Statistik: Registerfolketællingen 1. juli 1976. Bind 4. København. 1979. (Statistisk Tabelværk, 1979, 5). I denne publikation findes dels en liste over tidligere folketællingspublikationer, dels en omtale af folketællingernes historie, problematik og opbygning.
2. *Danmarks Statistik:*
Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg.
3. *Danmarks Statistik:*
Befolkningens bevægelser. Denne årspublikation er udkommet siden 1931.
4. *Det Statistiske Departement:*
Folketal, areal og klima 1901-60. Statistiske undersøgelser nr. 10. København. 1964.
Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-60. Statistiske undersøgelser nr. 19. København 1966.
5. *Danmarks Statistik:*
Fertility Trends in Denmark in the 1980s. Statistiske undersøgelser nr. 44. København. 1993.

Datakilder - udenlandske statsborgere

Danmarks Statistik publicerer løbende statistik om antallet af udenlandske statsborgere og om personer født i udlandet samt om inden- og udenlandske vandringer (6). Desuden indgår de udenlandske statsborgere særskilt i den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik. Arbejdsløshedsstatistikken, udarbejdet på basis af oplysninger fra Arbejdsmarkedsstyrelsens centrale register for arbejdsmarkedsstatistik, CRAM, omfatter også særskilte oplysninger om udenlandske statsborgere (7).

Fra 1991 har Danmarks Statistik arbejdet med en ny definition af indvandrere, der omfatter både udenlandske statsborgere og andre født i udlandet samt deres efterkommere. Formålet har været at kunne skelne mellem danske statsborgere født i Danmark og danske statsborgere født i udlandet. Denne definition og opgørelser og beregninger baseret herpå er publiceret af Danmarks Statistik (8).

En mere indgående belysning af indvandrenes levevilkår blev foretaget af Indenrigsministeriet i 1980'erne (9). Desuden har Socialforskningsinstituttet udgivet flere publikationer om indvandrere, heriblandt om flygtninge (10).

6. *Danmarks Statistik:*

Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg.
Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser.

7. *Danmarks Statistik:*

Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarkedet.

8. Bedre statistik om flygtninge og indvandrere. Redegørelse fra arbejdsgruppen til forbedring af statistikken over flygtninge og indvandrere.

Betænkning nr. 1214, marts 1991.

Petersen, L.:

Indvandrere og deres efterkommere i Danmark. Statistiske undersøgelser nr. 43. Danmarks Statistik, 1991.

Danmarks Statistik:

Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg 1991:16. Indvandrerne i Danmark – mulige udviklingsforløb frem til år 2020. En opdatering af denne sidste prognose vil foreligge i december 1997.

9. *Indenrigsministeriet:*

Statistik om indvandrere. Marts 1985. Indenrigsministeriet: Indvandrenes opholdslængder i Danmark. 1986.

10. *Henriksen, I.:*

Indvandrenes levevilkår i Danmark. Socialforskningsinstituttets publikation 142. København. 1985.

Körmeni, E.:

Os og de andre. Socialforskningsinstituttets publikation 153. København. 1986.

Körmeni, E. & Melchior, M.:

Medgang og modgang. Socialforskningsinstituttet. Publikation 171. København. 1987.

Just Jeppesen, K.:

Unge indvandrere. En undersøgelse af andengeneration fra Jugoslavien, Tyrkiet og Pakistan. Socialforskningsinstituttet. Rapport 89:6. København. 1989.

Melchior, M.:

Flygtninge i Danmark. En undersøgelse af flygtninge fra Iran, Polen og Vietnam, som kom i perioden 1980-85. Socialforskningsinstituttet. Rapport 90:1. København. 1990.

Melchior, M. & Hjarnø, J.:

Flygtninge og indvandrere. Forsøgserfaringer på SUM-støttede projekter. Socialforskningsinstituttet. Rapport 92:15. København. 1992.

Ottosen, M.H.:

Kan de få arbejde? De fremmede i Danmark 1. Socialforskningsinstituttet. København. 1992.

Ottosen, M.H.:

Os og dem - gensidig tilpasning? De fremmede i Danmark 2. Socialforskningsinstituttet. København. 1993.

Just Jeppesen, K.:

Skolen - en nøgle til integration? De fremmede i Danmark 3. Socialforskningsinstituttet. København. 1993.

Just Jeppesen, K.:

Minoriteter og det sociale system. De fremmede i Danmark 4. Socialforskningsinstituttet. København. 1994.

Just Jeppesen, K.:

Etniske minoriteter i boligområder. De fremmede i Danmark 5. Socialforskningsinstituttet. København. 1994.

Tabel 3.1. Befolkningens størrelse og bevægelser. 1901-1996.

Population size and changes. 1901-1996.

	Befolkningens størrelse ¹⁾	Levende-fødte	Døde	Fødsels-overskud	Netto-indvandring	Befolkningstilvækst
	1	2	3	4	5	6
	Tusinder		Antal pr. 1.000 indbyggere			
1901-1910	2.594	28,6	14,2	14,4	-2,5	11,9
1911-1920	2.921	24,9	13,0	11,9	-0,1	11,8
1921-1930	3.426	20,8	11,2	9,6	-0,7	8,9
1931-1940	3.705	17,9	10,7	7,2	0,6	7,8
1941-1950	4.070	21,0	9,7	11,3	-0,4	10,9
1951-1960	4.445	17,2	9,1	8,1	-1,0	7,1
1961-1970	4.774	16,6	9,8	6,8	0,5	7,3
1971-1980	5.059	13,3	10,3	3,0	0,5	3,5
1981-1990	5.123	10,9	11,3	-0,4	0,7	0,3
1996	5.262	12,8	11,6	1,2	3,3	4,5

1) Antal personer midt i perioden.

Anm.: Bevægelser pr. år i gennemsnit.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Årbog 1996 samt Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg 1997:2.

Translation – Heading, Column 1: population size, in thousands; 2-6: per 1,000 population; 2: live births; 3: deaths; 4: excess of births over deaths; 5: net immigration; 6: net increase in population.

1) Number of persons in the middle of the period.

Note: Average annual changes.

Tabel 3.2. Mændenes aldersfordeling. 1901-1997.

Men by age. 1901-1997. Per cent.

	0-14 år	15-24 år	25-44 år	45-64 år	65 år og derover	I alt
	1	2	3	4	5	6
	Procent					
1901	35	18	25	16	6	100
1921	32	18	27	16	7	100
1940	25	17	31	20	7	100
1960	26	15	26	23	10	100
1980	22	15	29	21	13	100
1990	18	16	31	22	13	100
1997	18	13	31	25	13	100

Kilde: Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København 1966. Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1995 samt Befolkningen i kommunerne 1. januar 1997.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: 65 years or more; 6: total.

Tabel 3.3. Kvindernes aldersfordeling. 1901-1997.

Women by age. 1901-1997. Per cent.

	0-14 år	15-24 år	25-44 år	45-64 år	65 år og derover	I alt
	1	2	3	4	5	6
	Procent					
1901	33	18	26	16	7	100
1921	30	18	27	17	8	100
1940	23	17	31	21	8	100
1960	24	15	26	24	11	100
1980	20	14	28	22	16	100
1990	17	14	29	22	18	100
1997	17	12	29	24	18	100

Kilde: Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København 1966. Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1995 samt Befolkningen i kommunerne 1. januar 1997.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: 65 years or more; 6: total.

Tabel 3.4. Befolkningen fordelt efter bopælsområde. 1920-1994.

Urban and rural population. 1920-1994. Per cent.

	1920	1940	1960	1970	1980	1990	1994
	1	2	3	4	5	6	7
	Procent						
1 Hovedstaden ¹⁾	21	23	20	16	13	12	12
2 Hovedstadens forstæder ²⁾	.	3	9	12	14	14	14
3 Byer med 10.000 indb. eller mere ³⁾	24	27	33	31	30	30	30
4 Byer med 200-9.999 indb. ⁴⁾	9	10	13	18	28	29	29
5 Landdistrikter	46	37	27	21	16	15	15
6 Hele landet	100	100	100	100	100	100	100
7 Antal i alt (1.000)	3.270	3.844	4.586	4.906	5.123	5.162	5.197

1) Københavns, Frederiksberg og Gentofte kommuner.

2) Omfattede i 1940 og 1950 9 kommuner, i 1960 16 kommuner, i 1970 19 kommuner og i 1980 og 1994 25 kommuner.

3) 1920-1970: Kommuner med købstadsrettigheder. 1980-1994: Byer med 10.000 indbyggere eller mere.

4) 1920-1970: Sammenhængende bebyggelse med mindst 250 indbyggere. 1980-1994: Byer med 200-9.999 indbyggere.

Kilde: Wedebye, J.: Befolkningsforhold. 3. udgave. København 1978. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger 1974. Nr. 49. København 1974. Danmarks Statistik: Statistisk Årbog 1991 og 1996.

Translation – Heading, Column 1: central Copenhagen (1); 2: inner suburbs of Copenhagen (2); 3: provincial towns (3); 4: other urban areas (4); 5: rural districts; 6: total; 7: total in thousands.

1) Municipalities of Copenhagen, Frederiksberg and Gentofte.

2) In 1940 and 1950 a total of 9, in 1960 of 16, in 1970 19 and in 1980 and 1994 25 municipalities around the three municipalities of central Copenhagen.

3) 1920-1970: Chartered towns. 1980-1994: Other towns with 10,000 inhabitants or more.

4) 1920-1970: Continuously built-up areas with 250 inhabitants or more. 1980-1994: Towns with 200-9,999 inhabitants.

Tabel 3.5. Indenlandsk flyttehyppighed for mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1995.

Internal migrations by sex and selected age groups. 1995.

	Flytninger mellem kommuner		Flytninger inden for kommuner		Samtlige indenlandske flytninger	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
	Antal pr. 1.000 indbyggere					
1 0-14 år	50	50	106	105	156	156
2 15-24 år	158	185	220	258	378	443
3 25-49 år	79	64	138	108	217	172
4 50-69 år	23	20	40	37	63	57
5 70 år og derover	10	10	51	60	61	70
6 Alle	67	61	116	106	183	167
7 Antal i alt (1.000)	173	161	297	278	470	439

Kilde: Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser, 1995. København 1997.

Translation – Heading, Column 1-2: Inter-municipal migration; 1: men; 2: women; 3-4: Migration within municipalities; 3: men; 4: women; 5-6: Total internal migration; 5: men; 6: women; 1-6: migration per 1,000 inhabitants.

Front Column, 1-4: age groups; 5: 70 years or more; 6: total; 7: total, in thousands.

Note: The figures for migrants include both Danes and persons with other nationality.

Tabel 3.6. Ind- og udvandring for mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1995.

Immigration and emigration by sex and selected age groups. 1995.

	Indvandrede fra udlandet		Udvandrede til udlandet		Nettoindvandring	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
	Antal pr. 1.000 indbyggere					
1 0-14 år	15	15	5	5	10	9
2 15-24 år	22	30	14	21	8	9
3 25-49 år	15	13	9	7	6	6
4 50-59 år	5	4	3	2	2	2
5 60 år og derover	2	2	1	0	1	1
6 Alle	12	12	7	6	6	5

Kilde: Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser, 1995. København 1997.

Translation – Heading, Column 1-2: Immigration; 1: men; 2: women; 3-4: Emigration; 3: men; 4: women; 5-6: Net Emigration; 5: men; 6: women; 1-6: migration per 1,000 inhabitants.

Front Column, 1-4: age groups; 5: 60 years or more; 6: total.

Note: The figures for migrants include both Danes and persons with other nationality.

Table 3.7. Udenlandske statsborgere bosat i Danmark fordelt efter statsborgerskab. Mænd og kvinder, 1980 og 1997.

Foreign citizens living in Denmark, by nationality. Men and women, 1980 and 1997. Per cent.

	1980			1997		
	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Mænd 4	Kvinder 5	Alle 6
	Procent					
1 <i>Europa</i>	73,1	74,7	73,8	62,2	61,9	62,0
2 <i>Nordiske lande</i>	18,1	27,8	22,7	10,5	13,7	12,1
3 <i>EU-lande</i> ¹⁾	26,7	21,5	24,3	18,1	12,4	15,3
4 <i>Eksjugoslavien</i>	7,1	7,2	7,1	13,8	13,3	13,5
5 <i>Tyrkiet</i>	15,7	12,3	14,1	15,6	15,4	15,5
6 <i>Afrika</i>	5,0	3,1	4,1	8,7	7,4	8,1
7 <i>Nordamerika</i>	4,8	5,4	5,1	2,8	2,4	2,6
8 <i>Syd- og Mellemamerika</i>	1,5	1,8	1,7	1,1	1,5	1,3
9 <i>Asien</i>	14,0	13,3	13,7	20,2	22,3	21,2
10 <i>Iran</i>	0,3	0,1	0,2	3,3	2,6	3,0
11 <i>Sri Lanka</i>	0,1	0,2	0,2	2,2	2,4	2,3
12 <i>Pakistan</i>	6,8	6,0	6,4	2,6	3,0	2,8
13 <i>Oceanien</i>	0,5	0,6	0,5	0,5	0,4	0,4
14 <i>Uoplyst og statsløse</i>	1,1	1,1	1,1	4,5	4,1	4,3
15 <i>I alt</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
16 <i>Antal (1.000)</i>	52,9	46,9	99,8	120,4	117,3	237,7
17 <i>Procent af hele befolkningen</i>	2,1	1,8	1,9	4,6	4,4	4,5

1) Sverige og Finland ikke medtaget i 1997.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1989, samt Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg 1997:6.

Translation - Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total; 4: men; 5: women; 6: total. Front Column, 1: Europe; 2: Nordic countries; 3: EU countries (1); 4: Ex-Yugoslavia; 5: Turkey; 6: Africa; 7: North America; 8: Central and South America; 9: Asia; 10: Iran; 11: Sri Lanka; 12: Pakistan; 13: Oceania; 14: unknown and stateless ; 15: total; 16: number (thousands); 17: per cent of population.

1) Finland and Sweden not included in 1997.

Tabel 3.8. Udviklingen i antallet af udenlandske statsborgere bosat i Danmark. 1980-1997.

Development in the number of foreign citizens living in Denmark. 1980-1997. Index 1980 = 100.

	Nordiske lande	EU- lande ¹⁾	Øvrige Europa	Asien	Øvrige kontinenter	Alle
	1	2	3	4	5	6
	Indeks, 1980 = 100					
1 1980	100	100	100	100	100	100
1982	98	98 ²⁾	108 ²⁾	111	94	102
1984	99	98	113	116	95	104
1986	102	106 ³⁾	124 ³⁾	161	103	117
1988	102	111	147	219	136	136
1990	102	111	168	258	164	151
1992	104	117	192	294	207	170
1997	127	150	307	371	318	238
2 Antal (1.000) 1980	22,6	24,2	26,9	13,6	12,5	99,8
3 Antal (1.000) 1997	28,7	36,3	82,5	50,5	39,7	237,7

1) Sverige og Finland ikke medtaget i 1997.

2) Grækenland er pr. 1.1.1981 medregnet til EU-lande.

3) Portugal og Spanien er pr. 1.1.1986 medregnet til EU-lande.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1981 og 1990 samt Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg 1997:6.

Translation – Heading, Column 1: Nordic countries; 2: EU countries; 3: other European countries; 4: Asia; 5: other countries outside Europe; 6: total.

Front Column, 1: years; 2: number (thousands) 1980; 3: number (thousands) 1997.

1) Finland and Sweden not included in 1997.

2) Greece included from 1981.

3) Portugal and Spain included from 1986.

Tabel 3.9. Udenlandske statsborgere bosat i Danmark pr. 1.1.1997. Fordelt efter alder.

Foreign citizens living in Denmark 1st of January 1997, by age. Per cent.

	0-19 år	Alder: 20-59 år	60 år og derover	I alt	Antal (1.000)
	1	2	3	4	5
	Procent				
1 <i>De nordiske lande</i>	19	70	11	100	29
2 <i>EU-lande</i> ¹⁾	16	78	6	100	36
3 <i>Øvrige Europa</i>	21	76	3	100	173
4 <i>Eksjugoslavien</i>	36	58	6	100	32
5 <i>Polen</i>	26	70	3	100	5
6 <i>Tyrkiet</i>	44	52	3	100	37
7 <i>Afrika</i>	39	59	2	100	19
8 <i>Nordamerika</i>	14	76	10	100	6
9 <i>Syd- og Mellemamerika</i>	27	70	3	100	3
10 <i>Asien</i>	35	60	5	100	51
11 <i>Iran</i>	29	64	7	100	7
12 <i>Pakistan</i>	35	61	4	100	7
13 <i>Sri Lanka</i>	36	60	4	100	5
14 <i>Irak</i>	42	55	2	100	8
15 <i>Oceanien</i>	21	75	4	100	1
16 <i>Uoplyst og statsløse</i>	48	47	4	100	10
17 <i>Udenlandske statsborgere i alt</i>	31	63	6	100	238
18 <i>Danske statsborgere</i>	23	57	20	100	5.037

1) Finland og Sverige ikke medregnet.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg 1997:6.

Translation – Heading, Column 1-3: age groups; 4: total; 5: number (1,000).

Front Column, 1: Nordic countries; 2: EC countries; 3: the rest of Europe; 4: Ex-Yugoslavia; 5: Poland; 6: Turkey; 7: Africa; 8: North America; 9: Central and South America; 10: Asia; 11: Iran; 12: Pakistan; 13: Sri Lanka; 14: Iraq; 15: Oceania; 16: unknown and stateless; 17: foreign citizens, total; 18: Danish citizens.

1) Sweden and Finland not included.

Tabel 3.10. Udenlandske statsborgere bosat i Danmark fordelt efter bopælsområde. 1.1.1997.

Foreign citizens living in Denmark, by region. 1.1.1997.

	Antal (1.000)	Procent	Procentandel af befolkningen
	1	2	3
1 Københavns og Frederiksberg Kommune	59	25	10,4
2 Københavns Amt	40	17	6,5
3 Frederiksborg Amt	17	7	4,8
4 Roskilde Amt	9	4	3,9
5 Vestsjællands Amt	9	4	3,2
6 Storstrøms Amt	7	3	2,7
7 Bornholms Amt	1	0	2,3
8 Fyns Amt	17	7	3,7
9 Sønderjyllands Amt	9	4	3,5
10 Ribe Amt	7	3	3,0
11 Vejle Amt	11	5	3,2
12 Ringkøbing Amt	7	3	2,6
13 Århus Amt	27	11	4,3
14 Viborg Amt	5	2	2,2
15 Nordjyllands Amt	12	5	2,5
16 Hele landet i alt	237	100	4,5

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg 1997:6.

Translation – Heading, Column 1: number (thousands); 2: per cent; 3: percentage of population.

Front Column, 1: Copenhagen and Frederiksberg municipality; 2-15: different counties; 16: whole country.

Familie

4

NR. FIGURER

- 4.1. Andelen af kvinder og mænd, der er eller har været gift. 1975-1995.
- 4.2. Andelen af kvinder med mindst ét barn ved en given alder.
- 4.3. Abort-og fertilitetskvotienter for kvinder 15-19 år. 1974-1995.

NR. TABELLER

- 4.1. Familier fordelt efter familietype og antal 0-17-årige børn. 1980-1996.
- 4.2. Mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper fordelt efter familietype. 1996.
- 4.3. Befolkningen fordelt efter ægteskabelig stilling. 1901-1996.
- 4.4. Hjemmeboende børn under 18 år fordelt efter de voksnes familietype. Særskilt efter alder. 1985-1996.
- 4.5. Andel af kvinder og mænd i forskellige aldersgrupper, der er eller har været gift. 1965-1996.
- 4.6. Gifte og samlevende i 35-39 årsalderen i 1992 fordelt efter ægtefællernes/samlevernes erhvervsuddannelsesniveau og køn.
- 4.7. Ægteskabsopløsning ved skilsmisse af ægteskaber indgået i udvalgte år.
- 4.8. Aldersbetinget og samlet fertilitet. Kvinder. 1901-1993.
- 4.9. Procentandel af kvinder, der har født mindst 1 barn.
- 4.10. Antal levendefødte børn pr. 1.000 kvinder på forskellige alderstrin (kumulerede tal).
- 4.11. Aldersbetinget og samlet fertilitet. Mænd. 1980-1992.
- 4.12. Procentandel af mænd, der har fået mindst 1 barn.
- 4.13. Gennemsnitligt antal børn, procentandel uden børn samt procentandel, der har fået barn før 25. år fordelt efter uddannelsesniveau. Kvinder og mænd, 44 år. 1993.
- 4.14. Gennemsnitlig aldersbetinget og samlet abortkvotient. 1974-1995.
- 4.15. Dagpengemodtagere i forbindelse med fødsel. Kvinder efter fødslen og mænd hhv. 2 uger umiddelbart efter fødslen og efter 14. uge efter fødslen (forældreorlov). 1985, 1990 og 1995.
- 4.16. Mænd og kvinders procentandel af huslige gøremål i parfamilier. 1976, 1987 og 1995.
- 4.17. Parfamilier fordelt efter kvindens andel af husarbejdet, opdelt efter kvindens erhvervstilknytning. 1995.
- 4.18. Opgavefordeling i parfamilier med mindst 1 barn i alderen 0-14 år, opdelt på udvalgte opgaver og svarpersonens køn. 1989.
- 4.19. Kvindens andel af husarbejdet opdelt efter kvindens alder og erhvervstilknytning. 1995.
- 4.20. Kvindens andel af husarbejdet opdelt efter kvindens alder og blandt kvinder med og uden børn i alderen 0-6 år. 1995.

Familie

Indledning

Det er i midten af 1990'erne stadig parforholdet, der er den dominerende familieform i Danmark. Det er kun blandt de yngste af begge køn og blandt de ældste kvinder, at mere end halvdelen bor alene. Familien danner således rammen om de fleste voksnes hverdagsliv.

Også de fleste børn vokser op i en familie med to voksne; det er under 20 pct., der kun bor sammen med én voksen. Alligevel høres ofte, at "familien" som sådan er på retur.

Dette paradoks hænger sammen med, at familieenheden har skiftet udseende - eller rettere form - inden for de seneste 20-30 år. Det traditionelle ægteskab (det juridiske) er blevet erstattet af andre familieformer; det er blevet almindeligt at bo sammen uden at gifte sig.

Familiedannelsen hænger således ikke længere sammen med indgåelse af ægteskab. Denne dynamiske forandring af familien ses både i den mangfoldighed af familietyper, der eksisterer i dag, og i fertilitetsmønstret, som også har ændret sig markant gennem de samme 20-30 år. Samtidig er der mange mennesker, der lever alene i én eller flere perioder af længere varighed.

Hovedpunkter i udviklingen er:

- Ægtepar med børn udgør en stadig mindre del af familierne.

- Det er især blandt de yngste og ældste, at en stor andel bor alene.
- Mere end en fjerdedel af voksne kvinder og mænd bor i en familie med børn.
- Andelen af børn, der bor hos en voksen eneforsørger, stiger, jo ældre børnene er.
- Den gennemsnitlige vielsesalder er steget.
- Begge køn vælger oftest en partner med samme uddannelsesniveau.
- Skilsmissefrekvensen er steget.
- Gennemsnitsalderen ved første fødsel er steget for begge køn.
- Abortkvotienterne er faldet i alle aldersgrupper.
- Stigende andel af nybagte fædre holder 2 ugers orlov lige ved fødslen, men kun få holder længere orlov.
- Arbejdsfordelingen i hjemmet er stadig ulige.
- En stigende andel småbørnsmødre har erhvervsarbejde.

I dette kapitel gennemgås hovedtræk ved familie- og fødselsmønstret i 1996, og hvor det er muligt, sammenholdes den aktuelle beskrivelse med udviklingen gennem en længere årrække.

Begreber og definitioner

Den familiedefinition, som anvendes i tabellerne, opererer med tre hovedgrupper af familier: enlige, parfamilier og ikke-hjemmeboende børn. En enlig er en voksen (over 18 år), som ikke indgår i en parfamilie. En parfamilie omfatter ægtepar, to personer i registreret partnerskab og samlevende par samt disses evt. hjemmeboende børn.

Den ægteskabelige stilling er den juridiske civilstand, uanset om partnerne bor sammen.

Den *aldersbetingede fertilitetskvotient* er beregnet som antal levendefødte pr. år født af mødre i en given aldersklasse pr. 1.000 kvinder i den pågældende aldersklasse. Den *samlede fertilitet* er det antal levendefødte, som 1.000 kvinder ville sætte i verden i løbet af de fertile aldre fra 15 til 49 år, hvis ingen af de 1.000 kvinder døde før det fyldte 50. år, og de i hver aldersklasse fødte netop så mange børn som angivet ved årets fertilitetskvotienter.

Den *aldersbetingede abortkvotient* beregnes tilsvarende som antal legale aborter pr. år blandt kvinder i en given aldersklasse pr. 1.000 kvinder i den pågældende aldersklasse. Den *samlede abortkvotient* er det antal legale aborter, som ville blive foretaget pr. 1.000 kvinder i løbet af de fertile aldre 15-49 år, hvis ingen af de 1.000 kvinder døde før det fyldte 50. år, og der i hver aldersklasse blev foretaget netop det antal legale aborter, som angivet ved årets aldersbetingede abortkvotienter.

Aktuelt familiemønster

I 1996 bestod halvdelen af familierne i Danmark af en enkelt person og en femtedel af ægtepar uden børn. Der var børn i 21 pct. af familierne, og en femtedel af disse var eneforsørgerfamilier (tabel 4.1). Selv om halvdelen af familierne bestod af én person, betyder det ikke, at disse personer vil leve eller har levet alene hele deres voksne liv. Den familief orm, en person lever i, forandrer sig gennem livet. Dette ses tydeligt i tabel 4.2, som viser, hvilke familietyper kvinder og mænd i forskellige aldersgrupper lever i.

At bo alene uden børn er især udbredt blandt de yngste. Blandt de 16-19-årige, som er flyttet hjem-

mefra, gælder det 97 pct. af mændene og 88 pct. af kvinderne.

Omkring to tredjedele af alle voksne mænd og lidt færre kvinder bor sammen med en anden voksen; ca. 50 pct. er gift, og 13-14 pct. bor enten i et papirløst samliv eller registreret partnerskab.

Kvinder er som regel yngre end deres partner. Det afspejles i, at der er en mindre andel af kvinder under 25 år end af mænd, der bor alene. Det at bo sammen uden at være gift, med eller uden børn, er mest udbredt blandt de yngste.

Tabel 4.3 viser befolkningen fordelt efter den juridiske civilstand, hvilket betyder, at samboende par ikke fremgår. Fordelingen i 1996 svarer meget til fordelingen i 1901, bortset fra at der i dag er en større andel fraskilte. Andelen af gifte toppede med 63-64 pct. i perioden 1950-1970.

Børn i familier

Der var børn i en femtedel af familierne (tabel 4.1), og 27 pct. af mænd og 29 pct. af kvinder over 15 år i 1996 boede i en familie med børn (tabel 4.2). Betragtes alene aldersgruppen 25-54 år, er det 44 pct. af mændene og 53 pct. af kvinderne, der bor sammen med mindst 1 barn. Af alle kvinderne er 5 pct. eneforsørger, og i aldersgrupperne 25-34 og 35-44 er det hhv. 9 og 12 pct. Blandt mænd er i alt 1 pct. eneforsørger og kun hhv. 1 og 2 pct. i de tilsvarende aldersgrupper.

Set fra børnenes synsvinkel betyder det, at 16 pct. af 0-17-årige hjemmeboende børn i 1996 boede i en eneforsørgerfamilie, 68 pct. hos gifte voksne og 16 pct. hos andre typer af par (tabel 4.4). Der er

dog en del aldersvariation i dette billede. Blandt de mindste børn, 0-2 år, bor 90 pct. sammen med begge forældre, men andelen hos en enlig forsøger stiger, jo ældre børnene er. Andelen af børn, der bor hos andre parfamilier end ægtepar, er steget gennem de 11 år, tabellen omfatter. Bortset fra de 0-2-årige er også andelen i eneforsørgersfamilie steget.

Stigende vielsesalder

Fra midten af 1960erne er vielsesfrekvensen faldet markant, især blandt unge.

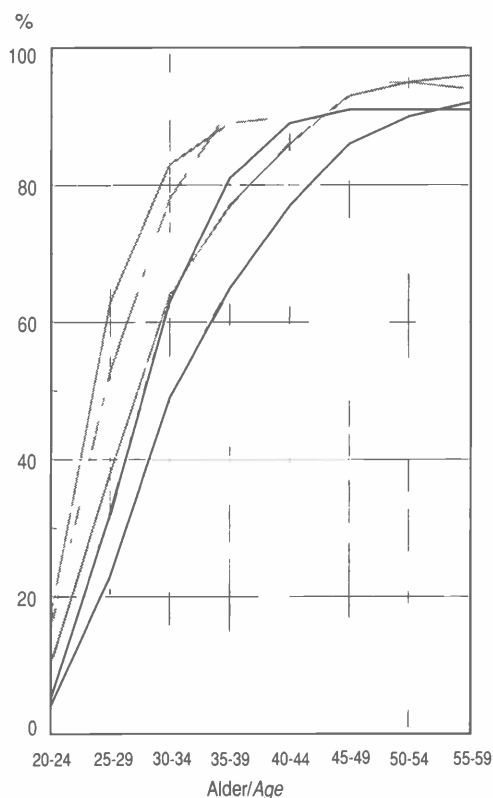
Vielsesalderen har tilsvarende været stigende siden begyndelsen af 1970erne, hvor den gennemsnitlige vielsesalder var 27 år for mænd og 25 år for kvinder. I 1995 var de tilsvarende tal 35 år for mænd og knap 33 år for kvinder. Ser man alene på dem, der bliver gift for første gang, var mændene i 1995 gennemsnitligt 31,7 år og kvinderne 29,3. For de 50-59-årige kvinder har der gennem de seneste 20 år været en stigende tendens til at være eller have været gift. Det afspejler, at en større andel af generationerne, der er født i begyndelsen af århundredet, ikke har stiftet egen familie (tabel 4.5).

For de yngre aldersgrupper ses derimod et fald i den andel, der er eller har været gift. Indtil 30-årsalderen er dette fald relativt stærkere blandt kvinder end blandt mænd.

Udviklingen er vist i figur 4.1, og det fremgår, at forandringerne især er sket fra 1975 til 1985. Når der ikke forekommer kurver for året 1965, skyldes det, at disse stort set var identiske med kurverne for året 1975.

Figur 4.1.
Andelen af kvinder og mænd, der er eller har været gift. 1975-1995.

Percentage of women and men in different age-groups who are or have been married. 1975-1995.

- Kvinder 1975 / Women 1975
- Mænd 1975 / Men 1975
- ▨ Kvinder 1985 / Women 1985
- Mænd 1985 / Men 1985
- ▩ Kvinder 1995 / Women 1995
- Mænd 1995 / Men 1995

Kilde: Danmarks Statistik. Befolkningens bevægelser. Diverse år.

Partnervalg

Det er stadig det almindeligste mønster, at det er kvinden i et par, der har den laveste uddannelse. Det er bl.a. bekræftet af en interviewforløbsundersøgelse af den generation, der var ca. 38 år i 1994. I de yngre generationer, hvor uddannelsesforskellene mellem de to køn ikke er så store, vil dette ændre sig (Hansen, 1995 (6)).

Dette forhold er også belyst på et større materiale i Danmarks Statistik, omfattende gifte og samboende 35-39-årige kvinder og mænd (tabel 4.6). Mere end halvdelen af de kvinder, der har en lang videregående uddannelse, og som er gift eller bor sammen med en mand, har en partner med tilsvarende uddannelsesniveau. For mændene gælder det knap en tredjedel.

Tilsvarende er der på alle andre uddannelsesniveauer større andele af kvinderne, der har en partner med højere uddannelsesniveau. I forhold til resultaterne fra den nævnte forløbsundersøgelse er der her en større andel uden erhvervsuddannelse. Denne forskel kan hænge sammen med, at oplysningerne er indhentet dels fra registre, dels fra interviewer, hvorved det kan have en betydning, hvorledes de enkelte benævner deres uddannelse.

Skilsmisser

Der er som nævnt relativt færre, der gifter sig, og de nygifte i 1990'erne er ældre end nygifte 20 år tidligere. Men samtidig har der inden for de sidste 40-50 år været en tendens til, at relativt flere af de indgåede ægteskaber opløses tidligt. Skilsmisrefrekvensen begyndte at stige i begyndelsen af 1970'erne.

Hvis man følger ægteskaber, som er indgået i bestemte år, kan man beregne, hvor stor en andel, der opløses ved skilsmisse inden for nærmere bestemte tidsperioder. Disse tal fremgår af tabel 4.7, som viser, at omkring en fjerdedel af de ægteskaber, der blev indgået i 1955, er opløst i dag efter næsten 40 år. Til sammenligning er en lige så stor andel af ægteskaber fra 1985 allerede opløst inden 10 år. De store forandringer ses især mellem ægteskaber fra 1955-1970, hvorefter forandringerne har været mindre.

For de ægteskaber, der er indgået i de senere år, synes opløsningstendensen i de første år at være for nedadgående, men om denne tendens holder, vil man først kunne se om en del år. En sådan ændring kunne evt. hænge sammen med, at par, der gifter sig i dag, ofte har boet sammen nogle år, inden de vælger at blive gift. I 1950'erne og 1960'erne var det ikke ualmindeligt, at et par blev gift, fordi kvinden var blevet gravid, eller fordi det var nødvendigt for at få tildelt en lejlighed.

Fertilitetsmønster

Op gennem 1960'erne begyndte fertiliteten uden for ægteskab at stige. Det var valget af nye familieforme, der også viste sig i fertilitetskvotienterne: Kvinder, der levede i fast parforhold uden at være gift, begyndte at få børn. I 1995 fødtes omkring halvdelen af de nyfødte af en kvinde, der ikke levede i ægteskab. Men det betyder ikke, at hun nødvendigvis lever alene.

I midten af 1960'erne begyndte et kraftigt fald i både fødselstal og fertilitetskvotient. Antallet af levendefødte børn faldt fra 88.332 i 1966 til 50.822 i 1983, hvorefter antallet af levendefødte

steg igen. Den samlede fertilitet, dvs. det beregnede antal levendefødte, 1.000 kvinder vil føde fra de er 15 til de er 49 år, faldt fra omkring 2.600 i midten af 1960'erne til 1.377 i 1983. Faldet skal ses i sammenhæng med et fald over en lang periode.

Fertilitetsfaldet i 1960'erne satte ind i alle aldersgrupper, hvilket illustreres af de aldersspecifikke gennemsnitlige fertilitetskvotienter i tabel 4.8.

Den stigning, der har været siden 1983, satte ind blandt kvinder over 25 år allerede i 1981, mens der blandt de yngre har været et fortsat fald. I første halvdel af 1990'erne var fertilitetskvotienterne højest blandt 25-29-årige kvinder, efterfulgt af de 30-34-årige, som tegner sig for en relativ stor stigning på ca. 50 pct.

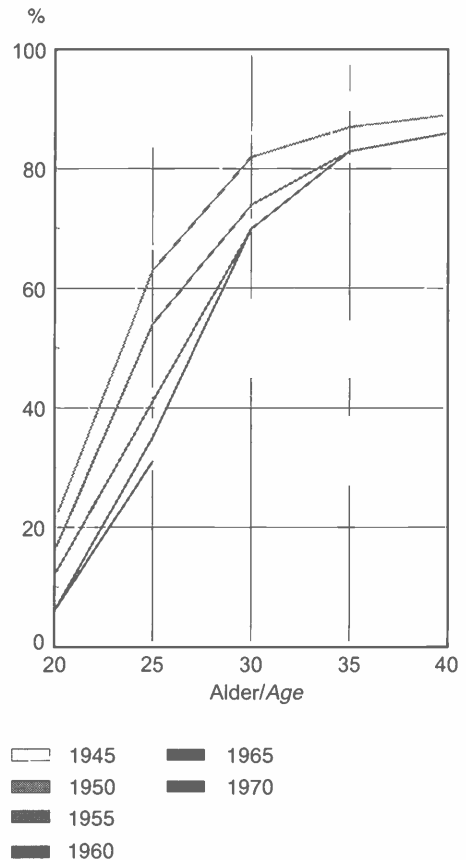
De lave fertilitetskvotienter blandt de yngre kvinder betyder, at gennemsnitsalderen for første barns fødsel er steget: Fra 25,5 i 1985 og til 27,5 i 1995. For hver generation af kvinder er der derfor tilsvarende en mindre andel, der har fået deres første barn inden en given alder.

Figur 4.2 viser, at forskellene er størst blandt de yngre, hvilket illustrerer, at der især er sket en ændring i det tidspunkt, hvor man begynder at få børn (tabel 4.9).

Tabel 4.8 viser, at det især var i 1950'erne og 1960'erne, at fertilitetskvotienterne var høje blandt de yngste kvinder. Det er kvinder, der selv er født i 1930'erne og 1940'erne, og i tabel 4.9 kan man se, at det er i disse generationer, den største andel har fået mindst ét barn, før de fyldte 25 år.

Figur 4.2.
Andelen af kvinder med mindst ét barn ved en given alder.

Percentage of women with at least one child at a given age.

Kilde: Tabel 4.9

Den yngste generation, der kan følges i figur 4.2, er født 1970. Blandt dem var andelen, der fik barn før deres 20. år, faldet til en fjerdedel i forhold til generationen fra 1945 og andelen før det 25. år til mindre end halvdelen.

Der er sket en udsættelse af første barns fødsel. Det antal børn, 1.000 kvinder i de forskellige gene-

rationer har fået før en given alder, fremgår af tabel 4.10.

Generationen fra 1970/71 havde som 20-årige omkring en femtedel af det børnetal (0,05 i gennemsnit), som generationen fra 1945/46 havde i samme alder. Endnu som 25-årige var deres børnetal på en tredjedel af det tal, generationen fra 1940/41 havde.

Også for mænd ses samme mønster, selv om det ikke er muligt at belyse forholdene lige så langt bagud i tid. Fertilitetsdatabasen i Danmarks Statistik giver mulighed for at belyse udviklingen siden 1980, og det ses, at der parallelt med kvinderne har været en stigning i fertilitetskvotienterne, der er stærkest blandt mænd over 30 år (tabel 4.11). Ud fra Fertilitetsdatabasen er det også muligt at undersøge, i hvilken alder mænd har fået børn. Af de mænd, der er født i 1945, var 80 pct. blevet fædre, før de fyldte 35 år; blandt generationen ti år senere var tallet faldet til 69 pct. (tabel 4.12).

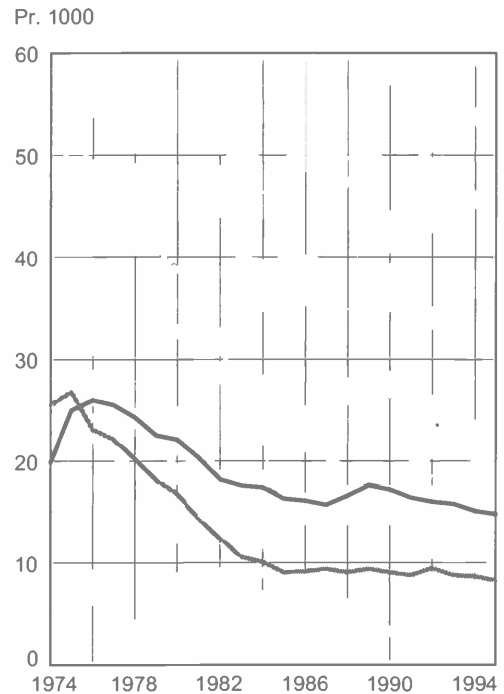
Da Fertilitetsdatabasen tillige indeholder oplysninger om sociale forhold, bl.a. uddannelsesniveau, er det muligt at beskrive, hvordan fertilitetsmønstret hænger sammen med udvalgte sociale vilkår. For kvinder er der en tydelig tendens til, at det gennemsnitlige børnetal er mindst og andelen uden børn større blandt kvinder med lang skole- eller erhvervsuddannelse. For mænd er de indbyrdes forskelle ikke nær så store (tabel 4.13).

Provokerede aborter

Omfanget af legalt provokerede aborter må medtages i en vurdering af fødselsmønstret (tabel 4.14).

Figur 4.3.
Abort-og fertilitetskvotienter for kvinder 15-19 år. 1974-1994.

Rates of induced abortion and fertility among teenagers. 1974-1994.

□ Graviditeter
Pregnancies

■ Fødsler
Births

■ Aborter
Abortions

Kilde: Danmarks Statistik. Befolkningens bevægelser. Diverse år.

De aldersspecifikke abortkvotienter har været faldende i alle aldersgrupper, siden det høje niveau i årene lige efter at loven om fri abort inden udgangen af 12. svangerskabsuge trådte i kraft 1. oktober 1973.

De højeste abortkvotienter findes i dag i aldersgruppen 20-24 år, hvor gennemsnitlig 25 af 1.000 kvinder fik abort 1991-95, og niveauet blandt de 25-29-årige er næsten lige så højt. Dette skal ses i sammenhæng med udsættelsen af første fødsel. Den samlede abortkvotient er på ca. 500, hvilket betyder, at omkring hver anden kvinde vil gennemgå en legal provokeret abort i løbet af de 35 år, hun har mulighed for at blive gravid.

Blandt de yngste kvinder (15-19 år) er der i de seneste 20 år sket en stor ændring i fertilitetsmønstret. I begyndelsen af 1970'erne var fertilitetskvotienten og abortkvotienten stort set ens, hvorefter førstnævnte faldt mere end sidstnævnte, især frem til begyndelsen af 1980'erne. Herefter har begge kvotienter været relativt konstante. Resultatet har været, at den samlede graviditetskvotient (sum af fødsler og aborter) i 1995 lå på samme niveau, som fertilitets- og abortkvotienterne lå hver for sig 20 år tidligere (figur 4.3).

Det ses også, at den store nedgang i fertilitetskvotienten blandt teenagere ikke skyldes en stigning i abortkvotienten, men derimod formentlig kan tilskrives en forbedret anvendelse af svangerskabsforebyggende midler.

Barsels- og forældreorlov

Efter gældende lov har kvinder ret til dagpenge i 4 uger før forventet fødselstidspunkt. Dagpengeperioden efter fødslen udgør 24 uger. De første 14 af disse 24 uger skal moderen benytte, mens enten moderen eller faderen efter eget valg kan få dagpenge de sidste 10 uger, dvs. 15.-24. uge (forældreorlov). Faderen har i de første 14 uger efter fødslen ret til orlov i 2 uger (fædreorlov).

I 1995 tog 40.065 mænd fædreorlov, hvilket svarer til knap 60 pct. af årets fødsler. 59.627 kvinder var på barselsorlov i 1995, svarende til ca. 90 pct. af antallet af fødende i samme år. Denne andel har været ret uændret i de senere år, men er højere end i 1985, hvor andelen var på 78 pct. (tabel 4.15.)

I praksis tager flere kvinder og mænd imidlertid orlov, som det fremgår af kapitel 13. Nogle af disse anvender således opsparet ferie eller andre muligheder for at holde fri sammen med deres børn.

Familiens arbejdsdeling

Mændene udfører en større del af de huslige gøremål end tidligere. Men det er i de fleste tilfælde fortsat kvinderne, der udfører det meste af husarbejdet.

I 1995 var det i næsten to tredjedele af alle parfamilierne kvinden, der udførte mere end halvdelen af husarbejdet. Kun i hver tiende af familierne var det manden, der lavede mere end halvdelen af husarbejdet.

Sammenholdes resultaterne fra 1995 med tilsvarende resultater fra 1976, er den mest markante udvikling sket i ydergrupperne. Mens det i 1976 var lidt over halvdelen af kvinderne, som udførte mere end tre fjerdedele af husarbejdet, var det kun tilfældet blandt en tredjedel af kvinderne i 1995. Omvendt er gruppen af mænd, der udførte forsvindende lidt af husarbejdet (0-25 pct.), faldet fra ca. 69 pct. af familierne i 1976 til 38 pct. i 1995 (tabel 4.16). Denne udvikling skal bl.a. ses på baggrund af en stigning i kvindernes erhvervsdeltagelse. I midten af 1970'erne havde godt halvdelen af

de gifte kvinder erhvervsarbejde, men i midten af 1990erne var det omkring tre fjerdedel. Det har været nødvendigt for kvinderne at nedbringe den mængde arbejde, de udfører i hjemmet.

Arbejdsdelingen er da også mere lige i de familier, hvor kvinden har erhvervsarbejde, idet mindre end halvdelen af disse kvinder har ansvaret for mere end tre fjerdedele af husarbejdet (tabel 4.17).

En undersøgelse fra 1989 viste, at vask, rengøring og madlavning stadig fortrinsvis blev udført af kvinderne, mens mændene i højere grad tog sig af reparationer o.l. (tabel 4.18). Tabellen viser, hvorledes opfattelsen af arbejdsfordelingen varierer, alt efter om det er manden eller kvinden, der er blevet interviewet. Generelt giver mændene udtryk for en større grad af fællesskab omkring de daglige opgaver, end kvinderne gør. En undtagelse er dog de indendørs reparationer, hvor de kvindelige svarpersoner angiver en større grad af fællesskab end de mandlige svarpersoner. Den ændring i arbejdsdelingen, som er sket i de seneste tyve år, ligger især i de unge familier. Igen ses de største forskelle i ydergrupperne. For alle aldersgrupper er der en mere ligelig arbejdsdeling i familier, hvor kvinden har erhvervsarbejde, men alligevel ses det, at ældre kvinder udfører størstedelen af husarbejdet, selv om de har erhvervsarbejde (tabel 4.19).

I børnefamilier er omfanget af huslige gøremål større, afhængig af antallet af børn og børnenes alder. Selv blandt småbørnsfamilier er der stor forskel i arbejdsdelingen afhængig af kvindens alder. Der er i småbørnsfamilierne en større andel af de yngste kvinder (20-29 år), der udfører mindst tre fjerdedele af husarbejdet. Dette kan evt. hænge

sammen med, at det er i denne gruppe, der vil være en større andel med helt små børn, og hvor kvinden kan være på barsels- eller forældreorlov (tabel 4.20).

Datakilder

Løbende statistik

Den løbende statistik om familie- og fertilitetsmønstre omfatter de forskellige familiebegivenheder såsom fødsel, vielse og skilsmisse. Desuden omfatter de senere års løbende opgørelser også papirløse samlivsforhold og familiesammensætning. Der publiceres statistik kvartalsvis (1) og årligt (2). Desuden findes ældre statistiske værker, som dækker længere perioder (3).

Registreringen af fødsler, vielser og skilsmisser går tilbage til begyndelsen af det forrige århundrede, idet disse begivenheder blev indført i kirkebøgerne. Siden 1968 har oplysningerne været at finde centralt i CPR-registret, og en del findes i Danmarks Statistiks Befolkningsstatistikregister. Oplysninger om familiesammensætning indgik i folke- og bolig-tællingerne og siden 1980 i Danmarks Statistiks Befolkningsstatistikregister: familie- og husstandsmodulet.

De papirløst samlevende kunne indtil 1991 kun belyses i statistikken, hvis de havde et fælles barn. Siden 1991 er også samlevende par uden fælles barn medtaget i statistikken, idet de er defineret bl.a. ud fra bopælsadressen. Det er muligt at udtrække oplysninger om disse familietyper tilbage til 1980.

Øvrige datakilder

Ud over den løbende statistik om fødsels- og fami-

lieforholdene er kapitlet baseret på opgørelser fra andre registre i Danmarks Statistik samt resultater af stikprøveundersøgelser, primært gennemført i Socialforskningsinstituttet.

Oplysningerne om mænds fertilitet er udtrukket fra Fertilitetsdatabasen (Statistikregistret for Fertilitetsforskning), som er etableret i Danmarks Statistik i årene 1990-1993. Fertilitetsdatabasen omfatter samtlige kvinder og mænd i fertil alder i Danmark (4).

Oplysninger om uddannelse hos partnere samt oplysningerne om småbørnsmødrenes erhvervsarbejde er udtrukket af IDA-databasen (Integreret Database for Arbejdsmarkedsforskning), som omfatter hele befolkningen (5).

Den omtalte interviewundersøgelse, som inspirerede til tabellen, er udkommet i Socialforskningsinstituttets rapportserie i 1995 (6).

Omfanget af barselsorlov er baseret på den løbende statistik om Dagpenge ved graviditet, fødsel og adoption, som Danmarks Statistik udgiver i serien "Social sikring og retsvæsen" i Statistiske Efterretninger (7).

Socialforskningsinstituttet har i 1990 gennemført en undersøgelse af børnefamiliernes dagligdag (8).

Desuden er der udkommet publikationer om ændringerne i familiemønstrene de senere år (9).

1. *Danmarks Statistik:*

Befolkning og valg. Statistiske Efterretninger. Løbende offentliggørelse af tal vedrørende le-

vendefødte, legalt provokerede aborter, ind- og udvandrere, viede og skilte samt familie- og husstandsoplysninger.

2. *Danmarks Statistik:*

Befolkningens bevægelser. Årligt tabelværk om fødsler, aborter, dødsfald, vandringer, vielser, skilsmisser og familieforhold. Denne årspublikation er udkommet siden 1931.

3. *Det statistiske Departement:*

Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. Statistiske undersøgelser nr. 19. København. 1966.

Det statistiske Departement:

Ægteskaber, fødte og døde 1941-1955. Statistisk Tabelværk 1962, I. København. 1962.

Danmarks Statistik:

Ægteskaber, fødte og døde 1956-1969. Statistisk Tabelværk 1973, II. København. 1973.

4. *Danmarks Statistik:*

Fertilitetsudviklingen i Danmark fra 1980 til 1993. Statistiske efterretninger. Befolkning og valg 1997:3. Danmarks Statistik. København. 1997.

Knudsen, L.B.:

Fertility Trends in the 1980s. A Register Based Socio-demographic Analysis of Fertility Trends. Danmarks Statistik. København. 1993.

5. IDA-databasen. Hovedrapport. Danmarks Statistik. København. 1991.

6. *Hansen, E.J.:*

En generation blev voksen. Socialforskningsinstituttet. Rapport 95:8. København. 1995.

7. *Danmarks Statistik:*
Dagpenge ved graviditet, fødsel og adoption 1995. Statistiske efterretninger. Social sikring og retsvæsen. 1996:18. København. 1996.
8. *Hjorth Andersen, B.:*
Børnefamiliens dagligdag. Socialforskningsinstituttet. Rapport 91:6. København. 1991.
9. *Knudsen, L.B. & Wielandt, H.:*
På vej mod abort. Frydenlund. København. 1995.
Nygaard Christoffersen, M.:
Familien under forandring? Socialforskningsinstituttet. Publikation 168. København 1987.
Nygaard Christoffersen, M.:
Familiens ændring. Socialforskningsinstituttet Rapport 93:2. København. 1993.

Tabel 4.1. Familier fordelt efter familietype og antal 0-17-årige børn. 1980-1996.

Families by type and number of children 0-17 years of age. 1980-1996. Per cent.

	1980	1985	1990	1995	1996
	Procent				
1 Enlige uden børn	45	48	50	50	50
2 Ægtepar uden børn	21	21	21	21	21
3 Andre par uden børn	4	5	5	6	6
4 Enlige med 1 barn	2	3	3	3	3
5 Enlige med 2 børn	1	1	1	1	1
6 Enlige med 3 eller flere børn	0	0	0	0	0
7 Ægtepar med 1 barn	8	7	7	6	6
8 Ægtepar med 2 børn	11	9	7	6	6
9 Ægtepar med 3 eller flere børn	4	3	2	2	2
10 Andre par med 1 barn	1	2	2	2	2
11 Andre par med 2 børn	1	1	1	1	1
12 Andre par med 3 eller flere børn	0	0	0	0	0
13 Ikke hjemmeboende børn	1	1	1	0	1
14 I alt	100	100	100	100	100
15 Antal familier (1.000)	2.547	2.691	2.782	2.858	2.870

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Front Column, 1: Single persons without children; 2: married couples without children; 3: other couples without children; 4: single persons with one child; 5: single persons with two children; 6: single persons with three or more children; 7: married couples with one child; 8: married couples with two children; 9: married couples with three or more children; 10: other couples with one child; 11: other couples with two children; 12: other couples with three or more children; 13: children not living with parents; 14: total; 15: total in thousands.

Tabel 4.2. Mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper fordelt efter familietype. 1996.

Men and women in selected age groups, by family type. 1996. Per cent.

	Enlige		Ægtepar		Andre par		I alt	
	uden børn	med børn	uden børn	med børn	uden børn	med børn		
	1	2	3	4	5	6		
	Procent							
<i>Mænd:</i>								
1	16-24 år	82	0	1	1	13	2	99
2	25-34 år	40	1	6	25	16	13	101
3	35-44 år	26	2	7	49	5	11	100
4	45-54 år	22	1	41	27	5	3	99
5	55-64 år	21	0	69	4	5	0	99
6	65 år og derover	31	0	65	0	4	0	100
7	Alle	36	1	30	20	8	6	101
8	Antal mænd (1.000)	720	15	602	412	164	113	2.027
<i>Kvinder:</i>								
9	16-24 år	64	3	3	4	22	4	100
10	25-34 år	19	9	6	36	13	16	99
11	34-44 år	11	12	10	53	4	9	99
12	45-54 år	19	4	53	17	5	1	100
13	55-64 år	29	0	66	1	4	0	100
14	65 år og derover	64	0	34	0	2	0	100
15	Alle	34	5	28	19	8	5	99
16	Antal kvinder (1.000)	725	105	602	412	164	113	2120

Kilde: Matenale fra Danmarks Statistik.

Translation - Heading, Column 1-2: single persons; 1: without children; 2: with children; 3-4 married couples; 3: without children; 4: with children; 5-6 other couples; 5: without children; 6: with children 7: total. Front Column, 1-8: men; 1-6 by age groups; 7: total; 8: number of men in thousands; 9-16: women; 9-14 by age groups; 15: total; 16: number of women in thousands.

Tabel 4.3. Befolkningen fordelt efter ægteskabelig stilling. 1901-1996.

Population by marital status. 1901-1996. Per cent.

	Gifte ¹⁾	Ugifte	Enke-stand	Fra-skilte	I alt	Antal 1.000
	1	2	3	4	5	6
	Procent					
1901	52	39	9	0	100	1.620
1930	55	37	7	1	100	2.578
1950	64	27	7	2	100	3.154
1970	63	25	8	4	100	3.816
1980	58	28	8	6	100	4.041
1990	50	33	9	8	100	4.255
1995	49	34	8	8	99	4.315
1996	49	34	8	8	100	4.331

Anm.: Omfatter befolkningen i alderen 15 år og derover.

1) Inkl. separerede. For årene 1990, 1995 og 1996 er registreret partnerskab placeret under gifte, opløste partnerskab under fraskilte og længstlevende partner under enkestand.

Kilde: Det statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København 1966. Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser og Statistisk årbog. Diverse år.

Translation – Heading, Column 1: married; 2: single; 3: widowed; 4: divorced; 5: total; 6: total, in thousands.

Note: Population aged 15 years and over.

1) Including separated. For the years 1990, 1995 and 1996 Registered partnerships are classified as Married, dissolved partnerships as Divorced and surviving partner as Widowed.

Tabel 4.4. Hjemmeboende børn under 18 år fordelt efter de voksnes familietype. Særskilt efter alder. 1985-1996.

Children living with their parents, by family type. 1985-1996. Per cent.

	Barnets alder			Alle
	0-2 år	3-6 år	7-17 år	
	1	2	3	
	Procent			
1 <i>Enlige:</i>				
1985	9	13	14	13
1990	11	14	16	15
1995	11	16	18	16
1996	10	15	18	16
2 <i>Ægtepar:</i>				
1985	66	74	80	77
1990	62	69	75	72
1995	60	67	71	68
1996	60	66	71	68
3 <i>Andre par:</i>				
1985	24	13	6	10
1990	28	17	9	13
1995	29	18	11	16
1996	29	18	12	16
4 <i>I alt:</i>				
1985	100	100	100	100
1990	100	100	100	100
1995	100	100	100	100
1996	99	100	100	100
5 <i>Antal børn i 1.000:</i>				
1985	155	231	7.691	1.155
1990	177	215	7.081	1.084
1995	205	250	6.191	1.074
1996	209	262	6.331	1.090

Kilde: Materiale i Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1-3, child's age; 4: all children. Front Column, 1: single persons; 2: married couples; 3: other couples; 4: total; 5: total in thousands.

Tabel 4.5. Andel af kvinder og mænd i forskellige aldersgrupper, der er eller har været gift. 1965-1996.
 Percentage of woman and men in different age-groups who are or have been married. 1965-1996.

	20-24 år	25-29 år	30-34 år	35-39 år	40-44 år	45-49 år	50-54 år	55-59 år
	Procentandel							
1 <i>Kvinder:</i>								
1965	55	87	92	93	93	92	91	89
1970	56	86	92	94	93	93	92	91
1975	41	82	92	94	94	94	93	93
1980	27	68	89	94	95	95	94	94
1985	15	53	78	91	94	95	95	94
1990	12	43	69	83	92	95	95	95
1995	10	38	64	77	86	93	95	96
1996	9	37	63	76	85	92	95	96
2 <i>Mænd:</i>								
1965	26	71	84	88	90	91	91	91
1970	28	71	85	88	90	90	91	91
1975	17	63	83	89	90	91	91	92
1980	10	46	77	87	90	91	91	92
1985	5	32	63	81	89	91	91	91
1990	5	26	53	72	84	90	91	92
1995	4	23	49	65	77	86	90	92
1996	4	22	49	65	76	85	90	92

Kilde: Danmarks Statistik. Befolkningens bevægelse. Diverse år.

Translation - Heading: age-groups, years;
 Front Column 1: women; 2: men.

Tabel 4.6. Gifte og samlevende i 35-39 års alderen i 1992 fordelt efter ægtefællernes/samlevernes erhvervsuddannelsesniveau og køn.

Married and cohabiting, aged 35-39 in 1992, by spouse's/partner's level of education and sex. Per cent.

	Ægtefælles/samlevers erhvervsuddannelsesniveau					I alt	
	Lang videreg. udd.	mellemlang videreg. udd.	Kort videreg. udd.	Lærlinge- udd. mv.	Ingen erhvervsudd.	6	7
	1	2	3	4	5		
	Procent					Antal	
1 <i>Lang videregående uddannelse:</i>							
Mænd	30	27	14	12	17	100	5.893
Kvinder	58	15	4	10	13	100	11.705
2 <i>Mellemlang videregående uddannelse:</i>							
Mænd	7	35	16	23	20	101	15.709
Kvinder	20	27	8	28	16	100	13.178
3 <i>Kort videregående uddannelse:</i>							
Mænd	3	15	22	33	27	99	13.000
Kvinder	11	15	15	37	22	100	9.341
4 <i>Lærlingeuddannelse mv.:</i>							
Mænd	1	8	8	42	41	100	44.553
Kvinder	3	7	7	57	27	101	62.248
5 <i>Ingen erhvervsuddannelse:</i>							
Mænd	2	6	6	29	57	101	56.470
Kvinder	3	4	4	46	43	100	44.525
6 <i>Alle:</i>							
Mænd	4	12	10	33	42	100	135.625
Kvinder	8	9	6	44	32	100	140.997

Kilde: Materiale fra IDA-databasen i Danmarks Statistik.

Translation - Heading, Column 1: long courses of further education; 2: medium-length further education; 3: short courses of further education; 4: apprenticeship training; 5: no vocational education; 6: total; 7: total, numbers.

Front Column 1: long courses of further education; 2: medium-length further education; 3: short courses of further education; 4: apprenticeship training; 5: no vocational education; 6 all;

Tabel 4.7. Ægteskabsopløsning ved skilsmisse af ægteskaber indgået i udvalgte år.

Percentage of divorces among couples married in selected years.

		Ægteskabets indgåelsesår							
		1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
		1	2	3	4	5	6	7	8
		Procentandel							
<i>Ægteskabets varighed:</i>									
1	Under 5 år	5	5	6	10	11	14	14	13
2	Under 10 år	10	11	16	20	23	26	25	.
3	Under 15 år	13	17	22	27	30	32	.	.
4	Under 20 år	17	21	27	32	34	.	.	.
5	Under 25 år	20	25	31	36
6	Under 30 år	22	27	33
7	Under 35 år	23	28
8	Under 40 år	23

Kilde: Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser 1995. København 1997.

Translation – Heading, Column 1-8: year of marriage; Front Column, 1-8: duration of marriage, in years.

Tabel 4.8. Aldersbetinget og samlet fertilitet. Kvinder. 1901-1995.

Age-specific fertility rates and total fertility rate. 1901-1995.

	Kvindens alder						Samlet fertilitet
	15-19 år	20-24 år	25-29 år	30-34 år	35-39 år	40-44 år	
	1	2	3	4	5	6	7
	Antal levendefødte pr. 1.000 kvinder						
1901-1920	22	138	196	172	128	58	3.598
1921-1930	23	114	146	121	83	35	2.632
1931-1940	24	106	126	95	58	22	2.161
1941-1950	34	146	158	114	65	21	2.698
1951-1960	41	165	153	91	45	14	2.546
1961-1970	44	162	150	80	34	8	2.398
1971-1980	24	124	130	60	19	3	1.803
1981-1990	10	78	120	67	20	3	1.491
1991-1995	9	65	139	101	34	5	1.762

Kilde: Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København 1966. Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser 1995. København 1997.

Translation – Heading, Column 1-6: age - specific fertility rates; 7: total fertility; 1-7: live births thousand women in age group.

Tabel 4.9. Procentandel af kvinder, der har født mindst 1 barn.

Percentage of women who have given birth to at least 1 child.

	Født inden kvindens				
	20. år 1	25. år 2	30. år 3	35. år 4	40. år 5
<i>Kvindens fødselsår:</i>					
1907/08	16	45	65	72	74
1924/25	23	60	76	80	81
1945	25	67	86	90	91
1950	21	63	82	87	89
1955	16	54	74	83	86
1960	12	41	70	83	.
1965	6	35	70	.	.
1970	6	31	.	.	.

Anm.: 1907/08 og 1924/25 indgår alle fødsler. Fra 1945 indgår kun levendefødte.

Kilde: Danmarks Statistik; Ægteskaber, fødte og døde 1941-1955. København 1962. Danmarks Statistik; Befolkningens bevægelser. Diverse år.

Translation - Heading, Column 1-5: given birth before specific age. Front Column: woman's year of birth.

Note: 1907/08 and 1924/25 include all births. From 1945 only live births are included.

Tabel 4.10. Antal levendefødte børn pr. 1.000 kvinder på forskellige alderstrin (kumulerede tal).

Cumulative fertility rates (per thousand women) at selected age levels.

	Født inden kvindens					
	20. år 1	25. år 2	30. år 3	35. år 4	40. år 5	50. år 6
Antal børn pr. 1.000 kvinder						
<i>Kvindens fødselsår:</i>						
1901/02	119	692	1.341	1.818	2.095	2.209
1921/22	135	874	1.635	2.109	2.310	2.362
1925/26	170	928	1.688	2.127	2.317	2.354
1935/36	210	1.064	1.858	2.227	2.338	2.353
1940/41	226	1.094	1.795	2.116	2.201	2.212
1945/46	230	990	1.686	1.965	2.042	2.058
1950/51	187	859	1.480	1.761	1.873	.
1955/56	132	692	1.262	1.646	1.811	.
1960/61	90	508	1.168	1.669	.	.
1965/66	50	410	1.116	.	.	.
1970/71	46	366

Kilde: Danmarks Statistik; Befolkningens bevægelser. Diverse år.

Translation - Heading, Column 1-6: live-born children per thousand women under specific age. Front Column: woman's year of birth.

Tabel 4.11. Aldersbetinget og samlet fertilitet. Mænd. 1980-1992.

Age-specific fertility rates and total fertility rate. Men. 1980-1992.

	Mandens alder							Samlet fertilitet ¹⁾
	15-19 år 1	20-24 år 2	25-29 år 3	30-34 år 4	35-39 år 5	40-44 år 6	45-49 år 7	
	Antal levendefødte pr. 1000 mænd							
1980	3	51	109	178	32	11	4	1.449
1985	2	35	98	183	36	13	4	1.359
1990	2	36	103	101	49	16	6	1.571
1992	2	32	104	111	56	18	6	1.648

1) Beregnet ud fra femårsintervaller.

Kilde: Danmarks Statistik. Fertilitetsdatabasen.

Translation – Heading, Column 1-7: age-specific fertility rates; 8: total fertility; 1-7: live births per thousand men.

1) Calculated from 5-year specific rates.

Tabel 4.12. Procentandel af mænd, der har fået mindst 1 barn.

Percentage of men who have at least 1 child.

	Født inden mandens				
	20. år 1	25. år 2	30. år 3	35. år 4	40. år 5
<i>Mandens fødselsår:</i>					
1945	5	38	70	80	83
1950	4	31	62	74	79
1955	2	25	53	69	.
1960	2	18	48	.	.
1965	1	15	.	.	.
1970	1

Anm: Tabellen er beregnet ud fra de mænd, der havde bopæl i Danmark 1.1.1993. Kilde: Danmarks Statistik: Fertilitetsdatabasen.

Translation – Heading, Column 1-5: live-born children per thousand men under specific age. Front Column: man's year of birth.

Note: The table is calculated from data on men, living in Denmark 1.1.1993.

Tabel 4.13. Gennemsnitligt antal børn, procentandel uden børn samt procentandel, der har fået barn før 25. år fordelt efter uddannelsesniveau. Kvinder og mænd, 44 år. 1993.

Average number of children, percentage without children, and percentage having their first child before age 25 by level of education. Women and men, 44 years old. 1993.

		Kvinder			Mænd		
		Gennemsn. antal børn 1	Pct. uden børn 2	Pct. med barn før det fyldte 25. år 3	Gennemsn. antal børn 4	Pct. uden børn 5	Pct. med barn før det fyldte 25. år 6
1	8. kl. eller mindre	2,1	6,5	75,9	1,9	15,8	42,7
2	9. kl.	1,9	8,0	67,0	1,7	16,3	38,6
3	10.-11. kl.	1,9	10,2	53,2	1,7	16,6	28,6
4	Gymnasialt niveau	1,7	16,1	30,9	1,7	20,9	17,6
5	I alt	2,1	10,2	59,9	1,8	18,2	32,9

Kilde: Danmarks Statistik. Fertilitetsdatabasen.

Translation - Heading, Column 1-3: Women - 1: average number of children; 2: percentage without children; 3: percentage having their first child before age 25; 4-6 men - 4: average number of children; 5: percentage without children; 6: percentage having their first child before age 25.

Front Column, 1: eight class or less; 2: ninth class; 3: tenth-eleventh class; 4: upper secondary level; 5: total.

Tabel 4.14. Gennemsnitlig aldersbetinget og samlet abortkvote. 1974-1995.

Age-specific abortion rates and total abortion rate. 1974-1995.

	Kvindens alder						Samlet abort- kvote
	15-19 år 1	20-24 år 2	25-29 år 3	30-34 år 4	35-39 år 5	40-44 år 6	
	Antal aborter pr. 1.000 kvinder						
1974-1975	22	30	31	30	24	11	747
1976-1980	24	30	27	24	20	10	677
1981-1985	18	29	23	19	15	8	565
1986-1990	17	30	25	19	13	6	551
1991-1995	16	25	23	19	12	5	497

Kilde: Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser 1995.

Translation - Heading, Column 1-6: woman's age; 1-6: number of abortions per thousand women; 7: total abortion rate.

Tabel 4.15. Dagpengemodtagere i forbindelse med fødsel. Kvinder efter fødslen og mænd hhv. 2 uger umiddelbart efter fødslen og efter 14. uge efter fødslen (forældreorlov). 1985, 1990 og 1995.

Maternity and paternity recipients. 1985, 1990 and 1995.

	Kvinder		Dagpenge- modtagere (fædreorlov)	Mænd		Antal fødsler
	Dagpenge- modtagere efter fødsel	1 i pct. af årets fødsler		Dagpenge- modtagere (forældreorlov)	3 i pct. af årets fødsler	
	1	2	3	4	5	6
1985	41.936	78.5	21.557	1.248	40,4	53.388
1990	55.735	88.5	33.906	1.296	53,8	62.982
1995	59.627	86.6	40.065	1.994	58,2	68.888

Kilde: Danmarks Statistik. Statistiske Efterretninger. Social sikring og retsvæsen. Diverse årgange.

Translation - Column 1-2: Women - 1: maternity benefit after birth; 2: recipients in percentage of total number of births; 3-5 men - 3: paternity benefit 2 weeks after birth; 4: paternity benefit 15.-24. week after birth; 5: recipients in percentage of total number of deliveries; 6: number of deliveries.

Tabel 4.16. Mænd og kvinders procentandel af huslige gøremål i parfamilier. 1976, 1987 og 1995.

Married/cohabiting couples by percentage of domestic chores done by the man and by the woman. 1976, 1987 and 1995.

	1976	1987	1995
	Procent		
1 <i>Mænd: Procentandel af husarbejdet:</i>			
2 0-25 pct.	69	44	38
3 26-50 pct.	27	51	51
4 51-75 pct.	2	4	4
5 76-100 pct.	2	1	7
6 I alt	100	100	100
7 <i>Kvinder: Procentandel af husarbejdet:</i>			
8 0-25 pct.	5	3	7
9 26-50 pct.	15	32	31
10 51-75 pct.	27	36	29
11 76-100 pct.	53	29	33
12 I alt	100	100	100

Anm.: Antal svarpersoner i 1976: 3.696, i 1987: 3.016 og i 1995: 1.780.

Kilde: Materiale fra Socialforskningsinstituttets levekårsundersøgelser 1976 samt Socialforskningsinstituttets og Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser, januar og april 1987 og Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation - Front Column, 1-5: men: percentage of domestic chores; 6: total; 7-11: women: percentage of domestic chores; 12: total. Note: Number of respondents, 1976: 3,696, 1987: 3,016 and 1995: 1,780.

Tabel 4.17. Parfamilier fordelt efter kvindens andel af husarbejdet, opdelt efter kvindens erhvervstilknytning. 1995.

Married/cohabiting couples by the woman's percentage of domestic chores analysed by the woman's employment status. 1995. Per cent.

	Kvindens andel af husarbejdet				I alt
	0-25	26-50	51-75	76-100	
	pct.	pct.	pct.	pct.	
	1	2	3	4	5
	Procent				
1 <i>Kvindens erhvervstilknytning:</i>					
2 Arbejder 39 timer eller mere	1	34	17	48	100
3 Arbejder 21-38 timer	1	31	24	44	100
4 Arbejder 1-20 timer	2	25	30	43	100
5 Arbejdsløs	-	13	21	66	100
6 Medhjælpende ægtefælle	-	4	5	91	100
7 Husmoder	-	20	5	75	100
8 Pensionist	0	15	13	72	100
9 Alle	1	26	20	53	100

Anm.: Antal svarpersoner: 1.780. Omfatter kvindens procentdel af den samlede tid, der bliver brugt i familien til huslige gøremål, fx madlavning, rengøring, indkøb, tøjvask, reparationer osv.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1-4: the woman's percentage; 5: total. Front Column, 1: woman's employment status; 2: works 39 hours or more; 3: works 21-38 hours; 4: works 1-20 hours; 5: unemployed; 6: assisting spouses; 7: housewives; 8: pensioners; 9: total.

Note: Number of respondents: 1,780. Comprises the woman's percentage of total time spent on domestic chores by the family, e.g. cooking, cleaning, shopping, washing, repairs etc.

Table 4.18. Opgavefordeling i parfamilier med mindst 1 barn i alderen 0-14 år, opdelt på udvalgte opgaver og svarpersonens køn. 1989.

Distribution of domestic chores in couple families with at least one child aged 0-14 years, by type of task and respondent's sex. 1989. Per cent.

	Opgaven udføres af:				I alt
	Manden	Kvinden	I fællesskab/ på skift	Andet ¹⁾	
	1	2	3	4	5
	Procent				
1 <i>Aftensmad:</i>					
2 Svarperson: kvinde	7	59	27	7	100
3 Svarperson: mand	11	54	31	4	100
4 <i>Opvask:</i>					
Svarperson: kvinde	10	26	38	26	100
Svarperson: mand	12	22	43	23	100
5 <i>Tøjvask:</i>					
Svarperson: kvinde	2	83	12	3	100
Svarperson: mand	6	74	17	3	100
6 <i>Rengøring:</i>					
Svarperson: kvinde	2	55	29	14	100
Svarperson: mand	3	45	40	12	100
7 <i>Passe 0-2-årige børn:</i>					
Svarperson: kvinde	1	30	65	4	100
Svarperson: mand	2	29	66	3	100
8 <i>Daglige indkøb:</i>					
Svarperson: kvinde	8	54	33	5	100
Svarperson: mand	12	44	39	5	100
9 <i>Indendørs reparationer:</i>					
Svarperson: kvinde	70	8	21	1	100
Svarperson: mand	80	3	16	1	100

Anm.: Antal svarpersoner: 1.865. Spørgsmålet lød: *Hvem udfører normalt følgende opgaver?*

1) Andet omfatter svarene: barn/børn, voksne og børn i fællesskab/- på skift samt hele familien.

Kilde: Hjorth Andersen, 1991 (8).

Translation - Heading, Column 1-4: task performed by; 1: man; 2: woman; 3: shared/by turn; 4: other (1); 5: total. Front Column, 1: evening meal; 2: respondent: woman; 3: respondent: man; 4: dish washing; 5: clothes washing; 6: cleaning; 7: care of 0-2 year old children; 8: daily shopping; 9: indoor repairs.

Note: Number of respondents: 1,865. Representative sample of couples with at least one child aged 0-14 years. Respondents were asked: *Who normally performs the selected tasks in the family?*

1) Child/children, shared by adult and child or by turn, or by family together.

Tabel 4.19. Kvindens andel af husarbejdet opdelt efter kvindens alder og erhvervstilknytning, 1995.

Percentage of domestic chores done by the woman analysed by age and employment status, 1995.

	20-29 år 1	30-44 år 2	45-59 år 3	60-69 år 4	70 år og derover 5	Alle 6
	Procent					
1 <i>Kvinder i erhverv:</i>						
2 0-25 pct.	26	11	10	5	-	13
3 26-50 pct.	28	30	23	22	..	27
4 51-75 pct.	20	28	29	23	..	17
5 76-100 pct.	26	31	38	50	..	33
6 I alt	100	100	100	100	..	100
7 Antal kvinder i undersøgelsen	265	585	537	60	2	1.449
8 <i>Kvinder uden for erhverv:</i>						
9 0-25 pct.	27	10	11	12	15	16
10 26-50 pct.	18	35	23	22	15	21
11 51-75 pct.	13	17	11	17	23	16
12 76-100 pct.	42	38	55	49	47	47
13 I alt	100	100	100	100	100	100
14 Antal kvinder i undersøgelsen	168	95	122	226	136	747

Anm.: Omfatter kvindens procentdel af den samlede tid, der bliver brugt i familien til huslige gøremål, fx madlavning, rengøring, indkøb, tøjvask, reparationer osv.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1-5: age groups; 6: total.

Front Column, 1: economically active women; 6: total; 7: number of women in survey; 8 economically inactive women; 13: total; 14: number of women in survey.

Note: Comprises the woman's percentage of total time spent on domestic chores by the family, e.g. cooking, cleaning, shopping, washing, repairs etc.

Tabel 4.20. Kvindens andel af husarbejdet opdelt efter kvindens alder og blandt kvinder med og uden børn i alderen 0-6 år. 1995.

Percentage of domestic chores done by the woman analysed by age and among women with and without 0-6 year old children. 1995.

	20-29 år 1	30-44 år 2	45-59 år 3	60-69 år 4	70 år og derover 5	Alle 6
	Procent					
1 <i>Kvinder med 0-6-årige børn:</i>						
2 0-25 pct.	-	-	-
3 26-50 pct.	26	34	-	32
4 51-75 pct.	26	29	-	27
5 76-100 pct.	48	37	-	41
6 I alt	100	100	-	100
7 Antal kvinder i undersøgelsen	70	126	-	0	0	197
8 <i>Kvinder uden 0-6-årige børn:</i>						
9 0-25 pct.	1	1	2	1	2	1
10 26-50 pct.	31	28	23	19	12	24
11 51-75 pct.	12	20	21	11	14	17
12 76-100 pct.	56	52	54	69	72	58
13 I alt	100	100	100	100	100	100
14 Antal kvinder i undersøgelsen	167	195	338	139	66	905

Anm.: Omfatter kvindens procentdel af den samlede tid, der bliver brugt i familien til huslige gøremål, fx madlavning, rengøring, indkøb, tøjvask, reparationer osv.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation: – Heading. Column 1-5: age groups; 6: total.

Front column, 1: women with 0-6 year old children; 6: total; 7: number of women in survey; 8: women without 0-6 year old children; 13: total; 14: number of women in survey.

Note: Comprises the woman's percentage of total time spent on domestic chore by the family, e.g. cooking, cleaning, shopping, washing, repairs etc.

Sundhed

5

NR. FIGURER

- 5.1. Middellevetiden for mænd og kvinder på forskellige alderstrin. 1895-1995.
- 5.2. Fordelingen af de væsentligste dødsårsager i forskellige aldersgrupper. 1995.
- 5.3. Forekomst af langvarig sygdom blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1987, 1991 og 1994.
- 5.4. Forekomst af langvarig sygdom blandt personer i forskellige aldersgrupper og stillingsgrupper. 1994.
- 5.5. Forekomst af gener og symptomer inden for en fjortendages periode blandt mænd og kvinder. 1994.
- 5.6. Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der vurderer eget helbred som virkeligt godt eller godt. 1987, 1991 og 1994.
- 5.7. Sundhedsadfærd blandt mænd og kvinder. 1994.
- 5.8. Rygemønstret blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.
- 5.9. Ugentligt alkoholforbrug blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.

NR. TABELLER

- 5.1. Udviklingen i middellevetiden for danske mænd og kvinder ved forskellig alder. 1895-1995.
- 5.2. Indeks for dødeligheden i forskellige aldersgrupper. 1931-1993.
- 5.3. Spædbørnsdødeligheden. 1921-1995. Årligt gennemsnit pr. 1.000 levendefødte børn.
- 5.4. Fordelingen af de væsentligste dødsårsager i forskellige aldersgrupper. 1995.
- 5.5. Dødsfald i 1995 fordelt på dødsårsager. Alle ældre og under 65 år.
- 5.6. Dødelighedsrater for udvalgte dødsårsager efter alder. 1994.
- 5.7. Indeks for dødelighed blandt mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper, henholdsvis i og uden for erhverv. 1991-1993.
- 5.8. Indeks for dødelighed blandt mænd i og uden for erhverv. 1986-1990.
- 5.9. Indeks for dødelighed blandt kvinder i og uden for erhverv. 1986-1990.
- 5.10. Indeks for dødelighed for personer, der har modtaget arbejdsløshedsdagpenge eller kontanthjælp. 1990.
- 5.11. Forekomst af langvarig sygdom blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1987, 1991 og 1994.
- 5.12. Forekomst af langvarig sygdom blandt personer i forskellige aldersgrupper og i forskellige stillingsgrupper. 1994.
- 5.13. Forekomst af langvarig sygdom blandt personer i forskellige aldersgrupper og med forskellig skoleuddannelse. 1987, 1991, 1994.
- 5.14. Forekomst af gener og symptomer inden for en fjortendagesperiode blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.
- 5.15. Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der vurderer eget helbred som virkeligt godt eller godt. 1987, 1991, 1994.
- 5.16. Andel i forskellige aldersgrupper og med forskellig skoleuddannelse, der vurderer eget helbred som værende virkelig godt eller godt. 1987, 1991 og 1994.
- 5.17. Tandstatus blandt personer i forskellige aldersgrupper. 1987 og 1994.

- 5.18. Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der har været i kontakt med henholdsvis praktiserende læge og tandlæge inden for en 3 måneders periode. 1987 og 1994.
- 5.19. Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der har været i kontakt med forskellige behandlergrupper i den primære sundhedstjeneste inden for en 3 måneders periode. 1994.
- 5.20. Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der har været til alternativ behandling inden for det seneste år. 1987 og 1994.
- 5.21. Brug af forskellige former for recept- og håndkøbsmedicin inden for en fjortendagesperiode. 1994.
- 5.22. Brug af forskellige former for håndkøbs- og/eller receptmedicin inden for en 14 dages periode blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.
- 5.23. Holdning til betydningen af egen indsats for at bevare eller forbedre helbredet samt konkret indsats herfor blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.
- 5.24. Andel blandt 16-66 årige i forskellige socio-økonomiske grupper, der tillægger egen indsats for helbred stor betydning, samt andel der gør noget for at bevare eller forbedre helbred og sundhed. 1994.
- 5.25. Andel mænd og kvinder, der nævner forskellige former for sundhedsadfærd. 1987, 1991 og 1994.
- 5.26. Udviklingen i andelen af rygere (cigaretter, cigarvarer og pipetobak) blandt mænd og kvinder. 1970-1996.
- 5.27. Rygemønstret blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.
- 5.28. Alkoholforbrug blandt mænd og kvinder på seneste hverdag. 1987 og 1994.
- 5.29. Ugentlig alkoholforbrug blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.
- 5.30. Andel mænd og kvinder, der af hensyn til helbredet inddrager forskellige fødevarer i deres kost. 1994.

Sundhed

Indledning

Danskernes middellevetid har været stagnerende gennem de senere årtier. For mændenes vedkommende kan stagnationen spores tilbage til begyndelsen af 1950'erne og for kvindernes vedkommende til begyndelsen af 1980'erne. Det er endnu ikke klarlagt præcist, hvad de bagvedliggende samfundsmæssige årsager er.

Middellevetid og dødelighed er imidlertid ikke de eneste udtryk for en befolknings og et samfunds sundhedstilstand.

Et andet udtryk for sundhedstilstanden er befolkningens brug af sundhedsvæsenet. Ved brug af eksisterende statistikker kan man beskrive sygeligheden og sygdomsmønstret på grundlag af indlæggelsesmønstret og sengedagsforbruget i hospitalsvæsenet (Landspatientregistret) eller på grundlag af henvendelser til behandlergrupper i den primære sundhedstjeneste, fx praktiserende læge, praktiserende speciallæge, vagtlæge, tandlæge, hjemmesygepleje og sundhedspleje.

Et tredje udtryk for sundhedstilstanden er de sygdomme og den helbredstilstand, som befolkningens dagligdag er belastet med, samt den livskvalitet, der knytter sig til helbredet - med eller uden sygdomme. I dette perspektiv kan manifestationerne af sygelighed spænde fra sygdom eller sygelighed, diagnosticeret i sundhedsvæsenet, og til gener og besvær i dagligdagen, som kan udvikle sig til egentlig sygdom eller helt forsvinde igen.

Ud fra en endnu bredere opfattelse af sundhed vil man også betragte andre faktorer som dele af et samfunds sundhedstilstand. Det kan fx være forudsætninger for sundhed: materielle levekår, personlige ressourcer, trivsel m.m.; faktorer, der er sygdomsfremkaldende: rygning, usund kost m.m., risici i miljøet (arbejde, bolig, luft m.m) samt forhold, der kan behandle og aflaste i tilfælde af sygdom og almindelig nedbrydelse af helbred og sundhed (sygehusvæsenet, plejesektoren).

For at få information om flere af disse væsentlige aspekter er det nødvendigt at foretage interviewundersøgelser, hvor man udspørger befolkningen om deres dagligdag.

Når man sammenligner middellevetiden i et land med andre landes, får man en målestok for et lands sundhedstilstand. Det er kun gennem sammenligninger, man kan få en mening om, hvorvidt det går godt eller skidt. Der gives ikke noget absolut mål for sundhed eller usundhed. Ligeledes kan man ved sammenligninger af sundhedstilstanden i forskellige sociale grupper få et billede af, hvordan et samfunds goder er fordelt.

Sundhed kan betragtes som et velfærdsgode på linie med økonomiske goder, som kan være fordelt mere eller mindre ligeligt i befolkningen. Sundhed kan på den ene side betragtes som en ressource, som er af afgørende betydning for en persons mulighed for at erhverve sig andre velfærdsgoder. På den anden side er sundhed og sygdom samtidig resultatet af, hvordan man har klaret sig med hensyn til erhvervelsen af andre velfærdsgoder. Det er da også dokumenteret, at der er klare forskelle mellem forskellige sociale grupper med hensyn til

forekomst af sundhed, sygdom og faktorer, der har sundhedsmæssige følger. De grupper, der socialt og økonomisk er dårligst stillet, er samtidig de grupper, hvor usundhed og sygdom ophobes.

Der kan ikke peges på en enkelt mekanisme, der er årsag hertil. Der er tale om processer og mekanismer, der er aktive for en person fra vugge til grav. Der er sociale forskelle i fødselsvægten for nyfødte børn, og der er sociale forskelle i dødelighedsrisikoen. Nyere resultater fra sammenlignende studier i Europa tyder på, at det relativt udbyggede velfærdssystem i de nordiske lande ikke har indflydelse på den basale fordeling af sygdom og sundhed i disse lande sammenlignet med i fx sydeuropæiske lande (Mackenbach et al., 1997 (19)).

Hovedresultaterne vedrørende befolkningens sundhedstilstand er:

- Middellevetiden er stagnerende og var i 1995 77,8 år for danske kvinder og 72,6 år for danske mænd.
- Der har været et markant fald i antallet af pludselige spædbarnsdødsfald (vuggedød).
- Hjerter-/karsygdomme er den hyppigste dødsårsag (40 pct. af alle dødsårsager), dernæst kræft (25 pct.), ulykker, luftvejssygdomme og selvmord.
- Dødeligheden blandt ikke-erhvervsaktive 20-64-årige er markant højere end blandt erhvervsaktive. For mænd er dødeligheden blandt ikke-erhvervsaktive 3 gange så stor som blandt erhvervsaktive og for kvinder 2½ gang så stor.
- Knap 40 pct. af voksne danskere har én eller flere langvarige sygdomme - en stigning i forhold til 1987.

- Tre fjerdedele af befolkningen har inden for en fjortendagesperiode haft en eller flere gener og symptomer, hyppigst muskel- og skeletbesvær, hovedpine, træthed, forkølelse eller søvnproblemer.
- Fire femtedele af voksne danskere vurderer eget helbred som værende virkelig godt eller godt, mens 6 pct. vurderer eget helbred som dårligt eller meget dårligt.
- Sygeligheden er større blandt kvinder end blandt mænd og stigende med stigende alder. Sygeligheden er større blandt ikke-erhvervsaktive 16-66-årige end blandt erhvervsaktive.
- Lidt over en tredjedel blandt voksne har inden for en tremånedersperiode haft kontakt til praktiserende læge, og 14 pct. har inden for det seneste år gjort brug af alternative behandlingsformer.
- Halvdelen af voksne danskere har inden for en fjortendagesperiode brugt recept og/eller håndkøbsmedicin - oftest i form af smertestillende medicin.
- Andelen af rygere er faldet støt og var i 1996 36 pct. - det laveste nogensinde.
- I 1994 overskred 14 pct. blandt mænd og 8 pct. blandt kvinder den anbefalede genstandsgrense på henholdsvis 21 og 14 genstande ugentligt.

Begreber og definitioner

Dødeligheden i befolkningen er et anvendeligt mål for den generelle sundhedsudvikling, men siger kun meget indirekte noget om den aktuelle sundhedstilstand i samfundet. Dødelighedstal har været tilgængelige i et par hundrede år, og siden 1893 er alle dødsfald i Danmark registreret i Sundhedsstyrelsen og Danmarks Statistik med angivelse af

alder, køn, dødssted og dødsårsag. Det er derved muligt at beskrive dødelighedsudviklingen over et langt tidsperspektiv. Der kan anvendes flere forskellige mål for dødeligheden:

Middellevetiden udtrykker det antal år, som personer på forskellige alderstrin i gennemsnit har tilbage at leve i. Den beregnes på baggrund af aktuelle dødelighedserfaringer i de forskellige aldersgrupper, idet man antager, at dødeligheden for gruppen vil være som disse aktuelle dødelighedserfaringer.

Den summariske dødelighedsrate angiver antal døde i et år i forhold til middelfolketallet, udtrykt fx pr. 100.000.

Den aldersspecifikke dødelighedsrate er et mål for antal døde i et år i en given aldersgruppe, i forhold til befolkningen i aldersgruppen ved årets midte udtrykt fx pr. 100.000.

Den køns- og aldersspecifikke dødelighedsrate er tilsvarende et mål for antal døde i et år blandt mænd respektive kvinder i den givne aldersgruppe ved årets midte udtrykt fx pr. 100.000.

Den årssagsspecifikke dødelighedsrate er antallet med angiven dødsårsag i et år i forhold til befolkningen ved årets midte udtrykt fx pr. 100.000.

Dødeligheden blandt spædbørn betragtes sædvanligvis som et mål for sundhedsvæsenets kvalitet. Spædbarnsdødeligheden omfatter:

Den perinatale dødelighed, der er et mål for antal dødfødte og døde i første leveuge angivet pr. 1.000 fødte.

Den neonatale dødelighed er antal levendefødte, der dør i løbet af den første levemåned (28 døgn) angivet pr. 1.000 levendefødte.

Den postneonatale dødelighed (dødeligheden i spædbarnsalderen) er antal døde i 29-365 døgn alderen, angivet pr. 1.000 levendefødte.

Udviklingen i middellevetid

Middellevetiden er et godt mål, når man ønsker at foretage en sammenligning mellem forskellige lande eller vurdere udviklingen inden for det enkelte land, men middellevetiden fortæller ikke noget om dødelighedens fordeling på aldersgrupper eller dødsårsager.

Som det fremgår af figur 5.1 har middellevetiden i Danmark, især for kvinders vedkommende, været stigende i dette århundrede.

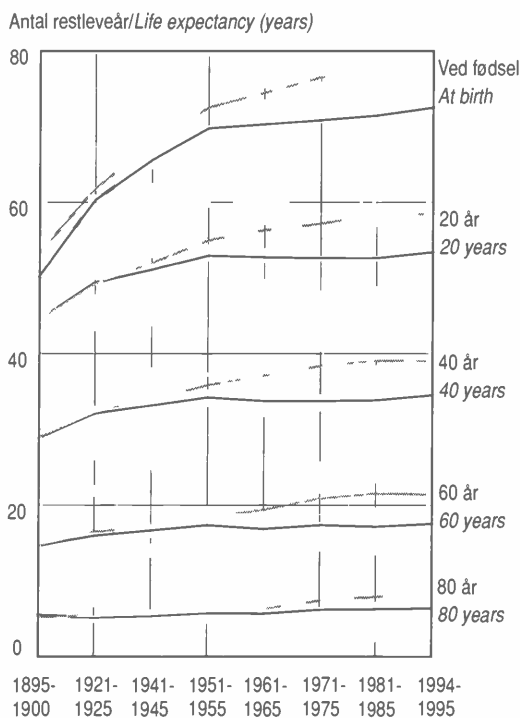
Siden 1980'erne er der dog - i modsætning til middellevetidsudviklingen i andre vesteuropæiske lande - konstateret en stagnation i udviklingen. I 1994-95 var danske kvinders middellevetid 77,8 år, hvilket er den laveste middellevetid blandt alle OECD lande, og danske mænds middellevetid på 72,6 år var den tredjelaveste.

Ved århundredeskiftet kunne nyfødte piger forvente en middellevetid på 53,2 år, og drenge på 50,2 år. Kønsforskellen i middellevetiden har varieret i dette århundrede. Fra en forskel på 1,6 år i 1920'erne øgedes den gradvist til 6 år i starten af 1980'erne, men er siden reduceret og var i starten af 1990'erne 5,2 år. Mænds middellevetid ved 40-års alderen har fra 1940'erne og frem til midten af 80'erne ligget meget stabilt på 33-34 år, men er i

1994-95 øget til 34,6 år. De 40-årige kvinders middelevetid er i samme periode øget fra 33,9 år til 39,1 år og er i 1994-95 39,0 år.

Figur 5.1
Middellevetiden for mænd og kvinder på forskellige alderstrin. 1895-1995.

Expectancy of life among men and women in different age groups. 1895-1995.

 Kvinder
 Women
 Mænd
 Men

Kilde: Tabel 5.1

Udviklingen i den danske middelevetid har vakt bekymring. På baggrund af den stagnerende middelevetid og ikke mindst fordi en tilsvarende udvikling ikke kunne genfindes i andre vestlige lande, nedsatte Sundhedsministeriet i 1992 det såkaldte Middellevetidsudvalg. Udvalgets opgave var at påvise forhold af betydning for udviklingen i middelevetiden i Danmark, herunder at afdække faktorer, der kunne bidrage til at forklare, hvorfor middelevetiden i Danmark ikke havde udviklet sig som i andre lande. Opgaven var endvidere at undersøge betydningen af såvel levekår og livsstilsfaktorer som sundhedsvæsenets behandlingsindsats for udviklingen i middelevetiden.

Af Middellevetidsudvalgets konklusion fremgår, at stagnationen i middelevetidsudviklingen kan tilskrives en kombination af forskellige faktorer, hvor dårlige levekår og en sundhedsmæssigt negativ livsstil samspiller. Der synes at være sket en op-hobning af dårlige levekår og sundhedsskadelig livsstil i et voksende antal af marginaliserede befolkningsgrupper. Det er disse grupper, der tegner sig for en uforholdsmæssig stor andel af dødeligheden.

Den summariske og aldersspecifikke dødelighed

I 1995 var der 31.064 dødsfald blandt mænd og 31.751 blandt kvinder, svarende til en summarisk dødelighed på henholdsvis 12,1 pr. 100.000 mænd og 12,0 pr. 100.000 kvinder. Vurderet i forhold til dødeligheden i 1931-35 er dødeligheden faldet markant, mest blandt kvinder i alle aldersgrupper, bortset fra 1-14-årige (tabel 5.2). Det markante fald i 15-29- og 30-49-årige kvinders dødelighedsindeks indtil 1970, i forhold til 1931-35, skyldes

overvejende et fald i dødeligheden ved graviditet og fødsel (barseldødsfald). Faldet i 1-14-åriges dødelighed skyldes først og fremmest en nedgang i dødeligheden af infektionssygdomme og følger af fødselsskader.

I aldersgruppen mellem 30 og 49 år er der for mænds vedkommende siden 1970'erne ikke sket nogen ændring i dødeligheden, mens der har været et beskedent fald i aldersgruppen 50-64 år. Dødeligheden er næsten stagneret blandt kvinder i aldersgruppen 50-64 år og derover.

Spædbarnsdødeligheden

Siden starten af 1940'erne er den perinatale dødelighed (antal dødfødte og døde i første leveuge pr. 1.000 fødte) gradvist faldet fra 45,0 pr. 1.000 fødte til 7,4 pr. 1.000 fødte i 1993, hvilket er det hidtil laveste niveau. Den danske perinatale dødelighed er trods det konstante fald fortsat den højeste i Norden.

Dødeligheden i første levemåned er ligeledes faldet markant siden 1970'erne (tabel 5.3). Det skyldes forbedrede muligheder for behandling af for tidligt fødte, af medfødte misdannelser og delvis et fald i antallet af børn med medfødte sygdomme på grund af et øget brug af provokeret abort ved påvist fosterskade eller risiko for alvorlig medfødt sygdom. Drengbørns dødelighed er knap 25 pct. større end pigebørns, men forskellen er aftaget over årene. Siden 1992 er der sket et meget stort fald i den "sene" spædbarnsdødelighed. Det skyldes hovedsageligt en reduktion i antallet af uforklarlige spædbarnsdødsfald, såkaldt vuggedød. I 1980'erne døde årligt mellem 100 og 120 spædbørn pludseligt og uforklarligt, oftest i 3-4 måneders alderen, og

lidt flere drenge end piger. I 1989-90 påvistes, at maveleje som sovestilling er en risikofaktor for pludselig spædbarnsdød. I december 1991 ændrede Sundhedsstyrelsen sine retningslinjer om spædbarnspleje, og det blev bl.a. anbefalet, at spædbørn bliver lagt til at sove på ryggen, og at sove-miljøet skal være røgfrit og forholdsvis køligt. I de følgende år faldt antallet af pludselige spædbarnsdødsfald og var i 1995 kun 20. Faldet i disse dødsfald er den overvejende forklaring på den lave "sene" spædbarnsdødelighed i perioden 1991-1995, 2,3 pr. 1.000 levendefødte blandt drenge og 1,7 blandt piger - sammenlignet med henholdsvis 3,7 og 2,7 i 1986-1990 (tabel 5.3).

Dødsårsager i 1995

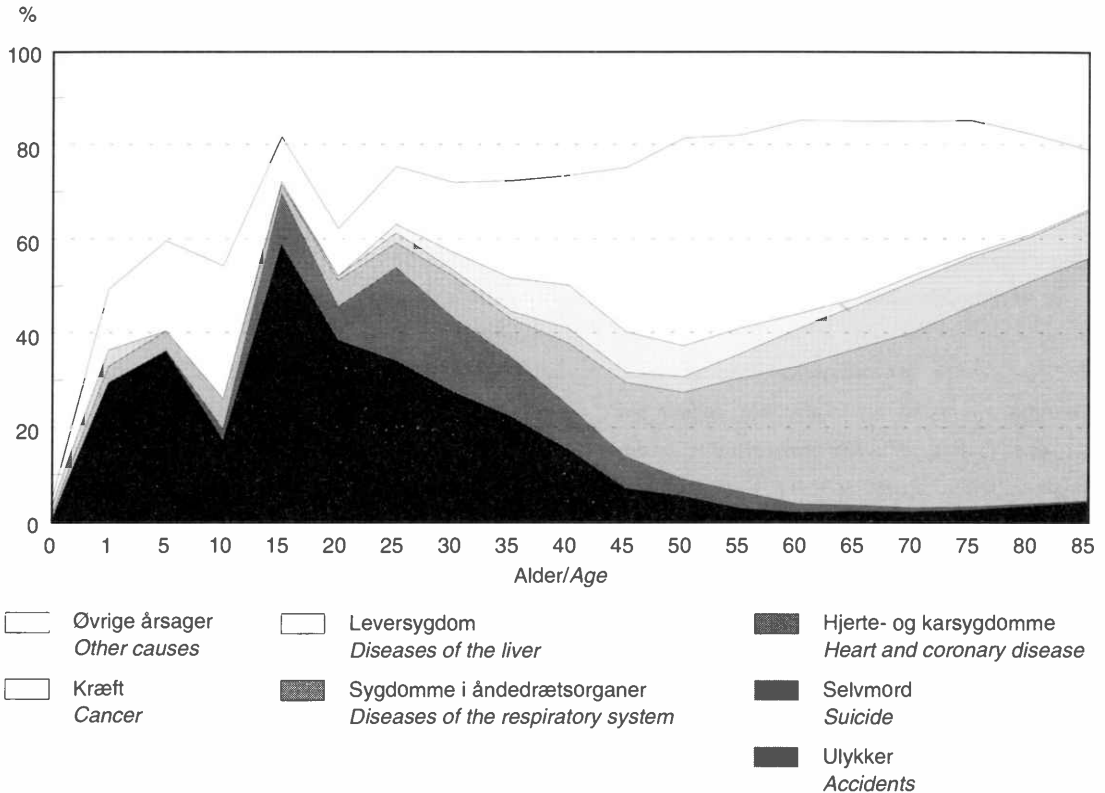
De hyppigste dødsårsager er hjerte- og karsygdomme, der udgør 40 pct. af alle dødsårsager, kræft, der udgør 25 pct., hvorefter følger luftvejssygdomme (9 pct.) og skader/ulykker (6 pct.) (tabel 5.5). I de yngre aldersgrupper dominerer kræftsygdomme og ulykker og i de ældre aldersgrupper hjerte- og karsygdomme og kræft (figur 5.2). I tabel 5.6 vises dødelighedsrater, dvs. antal dødsfald pr. 100.000, i 1994 for de tre største dødsårsagskategorier, kræft, hjertesygdomme og ulykker/selv mord, samt for øvrige dødsårsager. I aldersgrupperne under 45 år er ulykker/selv mord den hyppigste dødsårsag for mænd og kræft den hyppigste dødsårsag for kvinder. I 45-64-års alderen er mænds dødelighed af hjertesygdomme steget markant, mens kvinders først stiger senere.

Dødelighed og erhverv

Belysningen af sammenhængen mellem dødelighed og erhverv omfatter to indfaldsvinkler: dels spørgsmålet om forskel i dødelighed mellem forskellige

Figur 5.2.
Fordelingen af de væsentligste dødsårsager i forskellige aldersgrupper. 1995.

Prevalence of the most common causes of death in different age groups. 1995.

Kilde: Tabel 5.4

erhvervsaktive grupper, dels spørgsmålet om forskel i dødelighed mellem erhvervsaktive og ikke-erhvervsaktive.

præsenteret i form af et dødelighedsindeks, hvor der er korrigeret for den forskellige alderssammensætning i de forskellige erhvervsgrupper.

I den nyeste undersøgelse til belysning af sammenhængen mellem erhverv og dødelighed blev alle personer, der 1. januar 1991 var mellem 20 og 64 år, fulgt i en 3-årig periode. Personerne er opdelt efter erhvervsaktivitet og stillingsgruppe og fulgt med hensyn til dødelighed. Resultaterne er

Blandt 20-64-årige erhvervsaktive mænd har overordnede funktionærer den laveste dødelighed (indeks = 72) og ikke-faglærte den højeste (indeks = 125). Dødeligheden for faglærte arbejdere svarede til gennemsnittet, mens dødeligheden er lidt lavere end gennemsnittet blandt selvstændige - især

blandt selvstændige i landbruget. Jo bedre uddannet den mandlige funktionær er, desto lavere dødelighed. Dødeligheden blandt alle ikke-erhvervsaktive mænd er næsten 3 gange så stor som blandt erhvervsaktive. Pensionistgruppen rummer bl.a. personer, der modtager helbredsbetingsbetalt førtidspension, dvs. at de er uden for arbejdsmarkedet på grund af sygdom. Derfor er overdødeligheden størst i denne gruppe (godt 4 gange så høj som blandt erhvervsaktive i samme aldersgruppe). Også i gruppen af øvrige ude af erhverv (bistandsklienter mfl.) ses en betydelig overdødelighed (tabel 5.7).

Blandt 20-64-årige erhvervsaktive kvinder ses i modsætning til mænd en relativt høj dødelighed blandt selvstændige. I funktionærgrupperne er dødeligheden højest blandt kvinder i overordnede stillinger. Dødeligheden blandt kvindelige faglærte arbejdere svarer til gennemsnittet, mens der er en lille overdødelighed blandt ikke-faglærte kvinder. Dødeligheden blandt alle ikke-erhvervsaktive kvinder er to en halv gang så høj som blandt erhvervsaktive. Også blandt kvindelige pensionister ses en betragtelig overdødelighed. I modsætning til mandlige uddannelsessøgende er dødelighedsindekset blandt kvindelige uddannelsessøgende relativt højt.

I en tilsvarende analyse baseret på perioden 1986-1990 er det beregnede dødelighedsindeks for forskellige stillingsgrupper i og uden for erhverv yderligere opdelt på forskellige sygdomsgrupper (tabel 5.8 og 5.9). I forhold til den samlede dødelighed dør selvstændige mænd i landbrug og ikke-faglærte arbejdere relativt ofte af ulykker eller selvmord, mens selvstændige mænd i byerhverv, underordnede funktionærer og faglærte arbejdere relativt ofte dør af hjerte- og karsygdomme. I de ikke-erhvervs-

aktive grupper dør relativt flest mænd af ulykker, selvmord mv.

Selvstændige kvinder og overordnede funktionærer dør relativt ofte af ulykker, selvmord mv., mens dødsårsagen for faglærte og ikke-faglærte arbejdere oftest er hjerte- og karsygdomme. Kvindelige førtidspensionister dør ligeledes relativt ofte af hjerte- og karsygdomme.

Middellevetidsudvalget konkluderede bl.a., at udviklingen i arbejdsløshed kan have bidraget til den mindre gunstige udvikling i danskernes middellevetid.

Sammenhængen mellem dødelighed og arbejdsløshed fremgår af tabel 5.10, der viser dødeligheden for personer, der har modtaget henholdsvis arbejdsløshedsdagpenge og kontanthjælp samt for personer, der ikke har modtaget nogen form for social ydelse. Det fremgår klart, at personer, der ikke har modtaget nogen form for social ydelse, har en dødelighed under gennemsnittet af alle erhvervsaktive. Det ses endvidere, at personer, der har modtaget arbejdsløshedsdagpenge mindre end 6 måneder, har en dødelighed, der svarer til gennemsnittet eller for kvinders vedkommende endog lavere, mens personer, der har fået arbejdsløshedsdagpenge eller kontanthjælp i 6 måneder eller mere har en betragtelig overdødelighed.

Endelig viser tabellen, at overdødeligheden i alle grupper er højere blandt mænd end blandt kvinder. De høje indekstal for kontanthjælpsmodtagere vidner om, at en væsentlig årsag til at blive kontanthjælpsmodtager netop er sygdom.

Hver tredje dansker har langvarig sygdom

Som nævnt indledningsvis kan sygelighedstilstanden i en befolkning dels beskrives ved brug af eksisterende administrative registre om kontakt til sundhedsvæsenet, dels ved brug af oplysninger indsamlet ved at udspørge befolkningen om, hvorledes sundheds- og sygelighedstilstanden opleves i dagligdagen. De efterfølgende afsnit baserer sig alene på resultater fra sådanne repræsentative interviewundersøgelser.

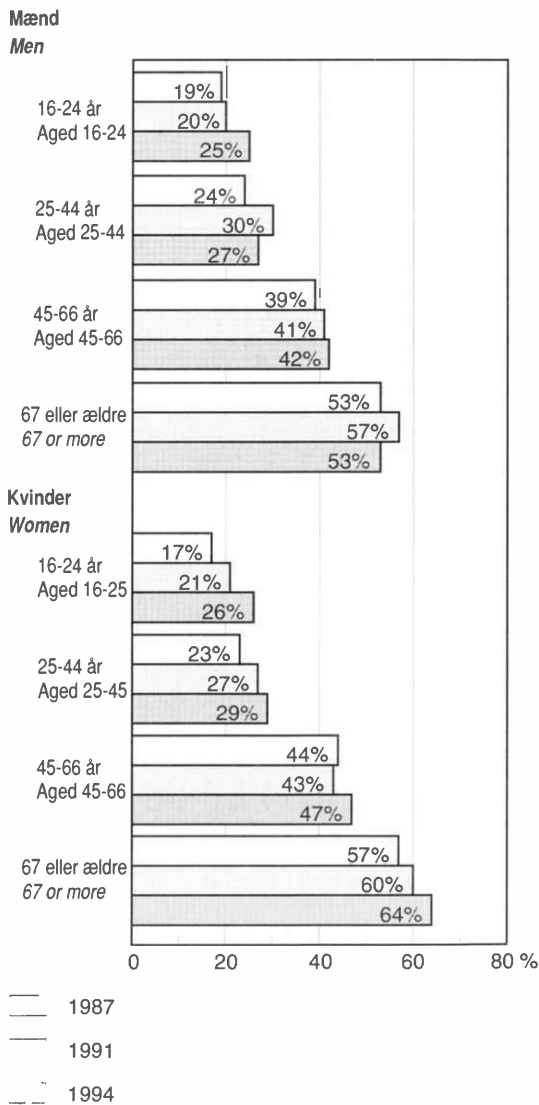
I 1994 oplyste 38 pct. af voksne danskere, at de havde én eller flere langvarige sygdomme. Forekomsten af langvarig sygdom stiger med alderen og er i alle aldersgrupper højere blandt kvinder (40 pct.) end blandt mænd (35 pct.). Fra 1987 til 1994 er der sket en jævn stigning i forekomsten af langvarig sygdom. I 1987 oplyste 33 pct. af den voksne befolkning at have én eller flere langvarige sygdomme, i 1991 var det 36 pct. og i 1994 38 pct.

Den øgede forekomst af langvarig sygdom ses blandt mænd og kvinder i stort set alle aldersgrupper (figur 5.3).

Ser man på, hvor hæmmende de langvarige sygdomme opleves i hverdagen, oplyser 12 pct. af hele befolkningen, at de har en eller flere langvarige sygdomme, der virker meget hæmmende i arbejdet eller i de daglige gøremål. 16 pct. oplyser, at de har lidt hæmmende langvarig sygdom, mens 9 pct. har langvarig sygdom, som slet ikke opleves som hæmmende i dagligdagen. Med stigende alder øges andelen af både mænd og kvinder, der vurderer, at den langvarige sygdom er hæmmende for arbejdet eller de daglige gøremål.

Figur 5.3.
Forekomst af langvarig sygdom blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1987, 1991 og 1994.

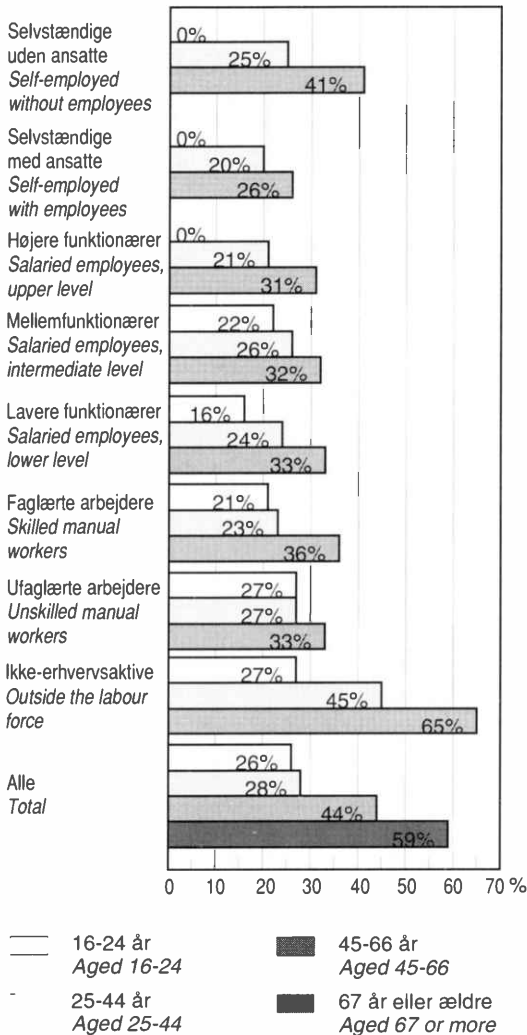
Prevalence of long-standing illness among men and women in different age groups. 1987, 1991 and 1994.

Kilde: Tabel 5.11

Figur 5.4.
Forekomst af langvarig sygdom blandt personer i forskellige aldersgrupper og stillingsgrupper. 1994.

Prevalence of long-standing illness among people in different age groups and occupational groups. 1994.

Kilde: Tabel 5.12

De hyppigst nævnte former for langvarige sygdomme er muskel- og skeletsygdomme (15 pct. af befolkningen), hjerte- og karsygdomme (6 pct. af befolkningen) samt åndedrætssygdomme (6 pct. af befolkningen). Det ses af figur 5.4, at der ikke er nævneværdig forskel i forekomsten af langvarig sygdom blandt de forskellige erhvervsaktive grupper, men at der er stor forskel mellem erhvervsaktive og ikke-erhvervsaktive. Ligeledes er den aldersbetingede stigning i forekomsten af langvarig sygdom i de forskellige erhvervsaktive grupper (aldersgradienten) stort set identisk, hvorimod aldersgradienten blandt de ikke-erhvervsaktive er betydeligt større. En stor del af forklaringen på disse forskelle ligger i det forhold, at der er sket en helbreds-betinget selektion ud af arbejdsmarkedet. Billedet af sammenhængen mellem erhvervs-mæssig stilling og sygelighed synes således at være fortegnet, idet det umiddelbart kunne give indtryk af, at der ikke er forskel i forekomsten af langvarig sygdom blandt forskellige erhvervsaktive grupper.

For at få et billede af uligheden i sygeligheden, der ikke er påvirket af selektion, er det derfor nødvendigt at se på andre baggrundsfaktorer, fx skoleuddannelse (tabel 5.13). Med enkelte undtagelser er der en klart stigende forekomst af langvarig sygdom med faldende antal års skoleuddannelse både i 1987, 1991 og 1994. Sammenhængen mellem skoleuddannelse og forekomst af langvarig sygdom ses både blandt mænd og kvinder.

Tre ud af fire voksne har gener og symptomer i løbet af en fjortendagesperiode

Symptomer og gener i hverdagen kan både være enkeltstående episoder og manifestationer af

egentlig sygdom, der er diagnosticeret og evt. behandlet i sundhedsvæsenet. Symptomerne kan være meget eller lidt generende i hverdagen, og de kan resultere i kontakt til læge eller anden behandler, i egenomsorg, eller de kan helt negligeres.

I 1994 oplyste i alt 73 pct. af den voksne befolkning, at de inden for en fjortendagesperiode har haft én eller flere former for gener eller symptomer. De hyppigst nævnte er muskel- og skeletbesvær, hovedpine, træthed, forkølelse og snue samt søvnproblemer.

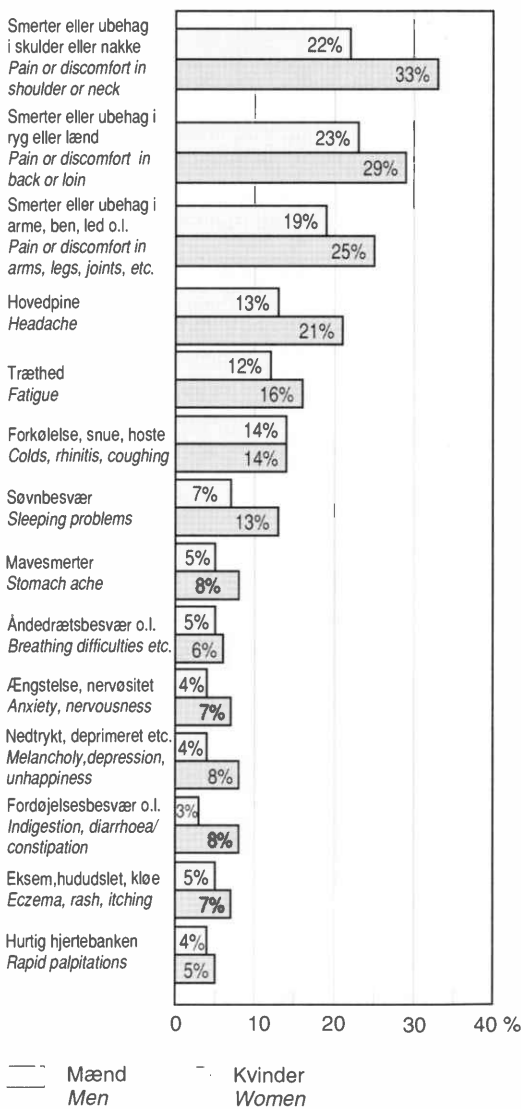
For alle gener og symptomer ses, at større andele blandt kvinder end blandt mænd oplyser at have haft dem (figur 5.5). Det generelle mønster både blandt mænd og kvinder er, at forekomsten af de forskellige symptomer holder sig konstant eller stiger med alderen. Dog stiger forekomsten af smerter i nakke/skulder kun frem til 67 års-alderen for dernæst at falde. Samme mønster ses for mænds vedkommende med hensyn til smerter i lænd eller ryg. Hovedpine og forkølelse/snue adskiller sig fra de øvrige symptomer ved at være hyppigst forekommende i de yngste aldersgrupper. Det samme gælder for kvinders vedkommende med hensyn til forekomst af mavesmerter og træthed (tabel 5.14).

I forhold til 1987 er der en stigning i forekomsten af gener og symptomer inden for en fjortendages periode fra 69 pct. til 73 pct. i 1994. Forekomsten af et eller flere meget generende symptomer er generelt faldet fra 35 pct. i 1987 til 33 pct. i 1994. Faldet dækker dog kun over et fald i de ældste aldersgrupper, mens der er uændret eller let stigende forekomst i de yngste aldersgrupper. Fore-

Figur 5.5.
Forekomst af gener og symptomer inden for en fjortendages periode blandt mænd og kvinder.

1994.

Percentage of men and women being bothered by symptoms or complaints during a two-week period. 1994.

Kilde: Tabel 5.14

komsten af lidt generende symptomer er steget inden for alle aldersgrupper og både blandt mænd og kvinder.

Oplevet helbred

Selvurderet helbred er ifølge Verdenssundhedsorganisationen en væsentlig sundhedsindikator. Mange undersøgelser har vist, at det er et godt mål for en persons generelle helbredstilstand. Samtidigt er selvvurderet helbred et godt prognostisk mål for en persons dødelighedsrisiko og for den fremtidige helbredstilstand.

I 1994 vurderede 79 pct. af den voksne befolkning eget helbred som værende virkeligt godt eller godt, mens 6 pct. vurderede, at deres helbred var dårligt eller meget dårligt. Kvinder vurderer gennemgående eget helbred lidt dårligere end mænd.

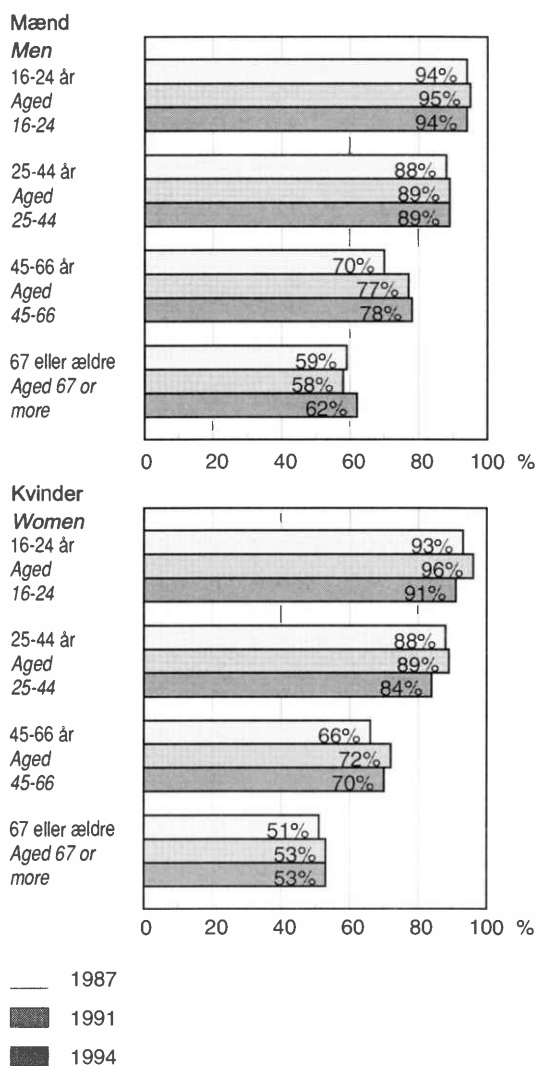
Med stigende alder aftager andelen, der vurderer eget helbred som virkeligt godt eller godt fra 92 pct. blandt de 16-24 årige til 57 pct. i aldersgruppen 67 år eller derover. Vurderingen af egen helbredstilstand har ikke ændret sig af betydning fra 1987 til 1994. I 1987 vurderede 78 pct. af den voksne befolkning helbredet som godt eller meget godt sammenholdt med 80 pct. i 1991 og 79 pct. i 1994 (figur 5.6). Uanset hvilken aldersgruppe, der er tale om, stiger andelen, der vurderer eget helbred som virkeligt godt eller godt med stigende antal års skoleuddannelse. Mønstret genfindes i alle tre undersøgelsesår (tabel 5.16).

Tandstatus

Som mål for tandstatus anvendes antallet af egne tilbageværende tænder. I 1994 oplyste 76 pct. af den voksne befolkning, at de havde 20 eller flere

Figur 5.6.
Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der vurderer eget helbred som virkeligt godt eller godt. 1987, 1991 og 1994.

Percentage of men and women in different age groups who rate their present state of health as really good or good. 1987, 1991 and 1994.

Kilde: Tabel 5.15

egne tilbageblevne tænder, mens 12 pct. oplyste, at de slet ikke havde egne tænder tilbage. Langt størstedelen af personer under 55 år havde 20 eller flere tænder tilbage. Fra 55-års alderen faldt andelen med 20 eller flere egne tilbageblevne tænder markant, og blandt de 75-årige eller ældre havde kun 12 pct. 20 eller flere tænder tilbage (tabel 5.17). Tandstatus er forbedret i forhold til 1987, hvor 67 pct. havde 20 eller flere egne tilbageblevne tænder. Forbedringen er sket inden for alle aldersgrupper og både blandt mænd og kvinder.

Der er en klar sammenhæng mellem tandstatus og skoleuddannelse. I alle aldersgrupper stiger andelen, der har 20 eller flere egne tilbageblevne tænder med stigende antal års skolegang (Christensen et al., 1996 (30)).

Brug af behandlere i den primære sundhedstjeneste

I løbet af 1995 modtog 4,7 mio. danskere - voksne og børn - én eller flere sygesikringsydelser i form af behandlerkontakt eller fx laboratoriydelser. Det gennemsnitlige antal kontakter pr. person var 10,7 (13,9 for kvinder og 8,6 for mænd). I alt 4,2 mio. kontaktede praktiserende læge, 0,4 mio. modtog vagtlægeydelser og næsten 2 mio. fik ydelser fra praktiserende speciallæge. 2,7 mio. modtog tandlægeydelser.

Ifølge sundheds- og sygelighedsundersøgelsen fra 1994 havde i alt 37 pct. af den voksne befolkning inden for en tremånedersperiode været i kontakt med praktiserende læge. Ligeledes havde 37 pct. af alle voksne haft kontakt med en tandlæge (tabel 5.18).

Større andele blandt kvinder end mænd i alle aldersgrupper har været i kontakt med praktiserende læge inden for en tremånedersperiode. Kontakt til praktiserende læge ses i større omfang blandt de ikke-erhvervsaktive grupper, først og fremmest førtidspensionister og folkepensionister, end blandt de erhvervsaktive. Der er ikke forskel i kontakten til praktiserende læge blandt de forskellige erhvervsaktive grupper. Ej heller kan der konstateres forskel blandt personer med forskellig skoleuddannelse. I forhold til 1987 er der sket en mindre stigning i andelen med kontakt til praktiserende læger, fra 35 pct. i 1987 til 37 pct. i 1994. Stigningen er kun sket for kvinders vedkommende.

Mænd og kvinder har i lige stort omfang haft kontakt til tandlæge inden for en tremånedersperiode. Forbruget ligger ret konstant i aldersgruppen 16-66 år, men falder betydeligt blandt de 67-årige eller ældre. Blandt de erhvervsaktive grupper er der ikke forskel i andelen, der har haft kontakt til tandlæge, hvorimod en mindre andel blandt arbejdsløse end svarende til gennemsnittet af alle erhvervsaktive har været hos tandlæge. Der er sket en stigning i kontakten til tandlæge fra 33 pct. i 1987 til 37 pct. i 1994. Stigningen er først og fremmest sket blandt de 45-årige eller ældre.

Inden for en tremånedersperiode har 7 pct. af den voksne befolkning haft kontakt til praktiserende speciallæge, 2 pct. til vagtlæge og 2 pct. været på skadestue. Endvidere har 3 pct. været til kiropraktor, 4 pct. har været til fysioterapeut og 1 pct. har haft hjemmesygeplejerske (tabel 5.19). Forbruget af ydelser fra disse faggrupper er stort set uændret i perioden 1987 til 1994.

En tredjedel har brugt alternativ behandling

Alternativ behandling betragtes sædvanligvis ikke som en del af den primære sundhedstjeneste. Meget tyder imidlertid på, at forskellige former for alternativ behandling bruges som supplement til de eksisterende tilbud fra sundhedsvæsenet, og det er derfor væsentligt at følge udviklingen i befolkningens brug af alternativ behandling.

I 1994 oplyste 34 pct. af den voksne befolkning, at de på et eller andet tidspunkt i deres liv har været til alternativ behandling, og 14 pct. har været det inden for det seneste år. I alle aldersgrupper gør kvinder i større omfang end mænd brug af alternativ behandling, og størst brugerandel ses blandt de 25-44-årige kvinder, hvor 21 pct. har været til alternativ behandling inden for det seneste år (tabel 5.20). Brug af alternativ behandling varierer ikke mellem de erhvervsaktive grupper, men er markant større i gruppen af førtidspensionister sammenlignet med det gennemsnitlige forbrug blandt alle erhvervsaktive.

I perioden 1987 til 1994 er brugen af alternative behandlingsformer steget fra 11 pct. i 1987 til 14 pct. i 1994. Stigningen er sket både blandt mænd og kvinder og i alle aldersgrupper. De hyppigst anvendte former for alternativ behandling var i 1994 zoneterapi (15 pct.), massage/manipulation (9 pct.), naturmedicin (8 pct.) og nåleakupunktur (7 pct.). Billedet var det samme i 1987. Den konstaterede forbrugsstigning er først og fremmest sket inden for de ovennævnte behandlingsformer.

Hver tredje voksen har brugt smertestillende medicin i løbet af en fjortendagesperiode

Den eksisterende lægemiddelstatistik kan primært

give oplysninger om omsætningen af de forskellige medicinpræparater, men fortæller ikke noget om, i hvilket omfang de indkøbte præparater også bliver brugt. Derfor er det vigtigt at kunne supplere lægemiddelstatistikken med befolkningens egne oplysninger om medicinforbrug.

I 1994 oplyste 52 pct. af den voksne befolkning, at de inden for en fjortendagesperiode har brugt recept- og/eller håndkøbsmedicin. 13 pct. har brugt både receptmedicin og håndkøbsmedicin, 20 pct. har udelukkende brugt receptmedicin, mens 19 pct. alene har brugt håndkøbsmedicin. Befolkningens brug af medicin har ikke ændret sig i forhold til 1987, hvor 51 pct. oplyste at have brugt medicin inden for en fjortendagesperiode. Ej heller er der sket nævneværdige ændringer i forbruget af de forskellige former for medicin.

De hyppigst anvendte former for medicin er smertestillende medicin, der for størstedelens vedkommende er håndkøbsmedicin. I alt 15 pct. af voksne har inden for en fjortendagesperiode brugt smertestillende medicin mod muskel- og skeletbesvær, og 18 pct. har brugt smertestillende medicin mod andre tilstande (tabel 5.21). Kvinder bruger i større omfang end mænd alle former for medicin (tabel 5.22). Generelt stiger andelen, der bruger medicin med stigende alder, og i aldersgruppen på 67 år eller derover er der en markant større andel, der bruger de forskellige former for medicin end i aldersgruppen 16-66 år. Eneste undtagelser er smertestillende medicin mod andre tilstande end muskel- og skeletbesvær, der i størst omfang bruges af de yngste aldersgrupper, og hudlægemidler samt penicillin, hvor der ikke er aldersmæssige forskelle i forbrugsmønstret.

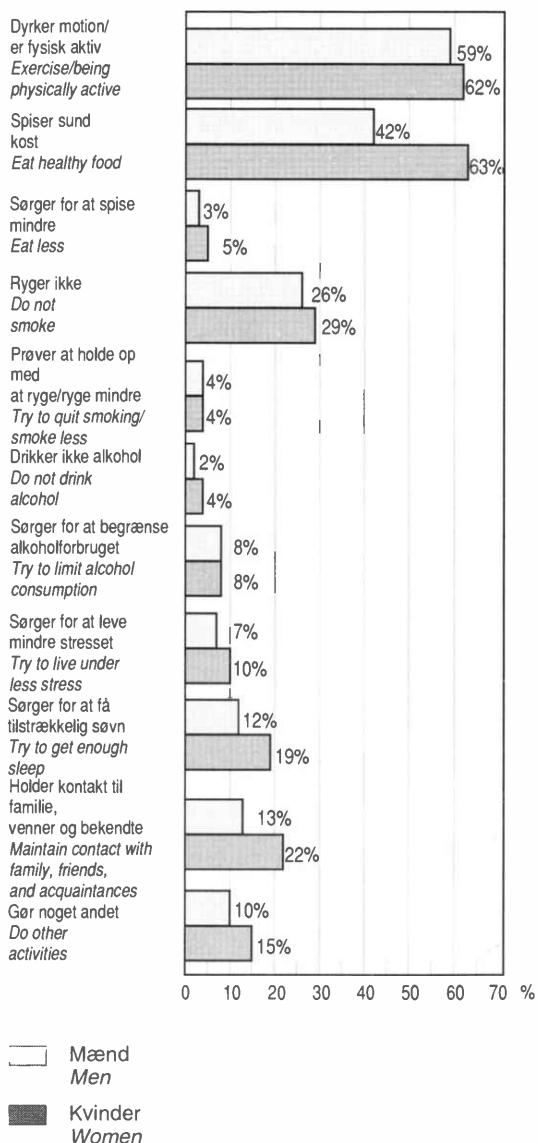
Livsstil og sundhedsadfærd

Sundhedsadfærd forstås som den del af livsstilen, der har mulige konsekvenser for den enkelte persons helbred og sundhed. Sundhedsadfærden kan have tilsigtede eller utilsigtede konsekvenser for helbredet. Sundhedsadfærden kan være udtryk for målrettet bevidst handling eller udtryk for mere vanemæssig adfærd uden egentlige overvejelser om den helbreds- og sundhedsmæssige betydning heraf. De bedst belyste former for sundhedsadfærd er rygning, alkoholforbrug, kost og motion. Godt tre fjerdedele af den voksne befolkning mener, at egen indsats for at bevare eller forbedre helbredet er meget vigtig, og 80 pct. af befolkningen gør også noget for det. Kvinder er mere end mænd indstillet på, at egen indsats har betydning, og handler i overensstemmelse hermed. Mindst andele blandt de ældre på 67 år eller derover mener, at de selv kan gøre noget for helbredet (tabel 5.23).

De forskellige socio-økonomiske grupper vægter betydningen af egen indsats forskelligt. Blandt erhvervsaktive er det først og fremmest funktionærer (gruppe I og II), der tillægger egen indsats for helbred og sundhed stor betydning (henholdsvis 85 pct. og 86 pct.), og som også handler i overensstemmelse hermed (henholdsvis 90 pct. og 86 pct.). Mindst andel blandt ikke-faglærte arbejdere (68 pct.) oplyser, at de selv gør noget for at bevare eller forbedre helbred og sundhed. Blandt de ikke-erhvervsaktive grupper er der færrest blandt førtidspensionister, der tillægger egen indsats betydning for helbredet (69 pct.) (tabel 5.24).

De hyppigst nævnte former for sundhedsadfærd er at dyrke motion eller være fysisk aktiv, at spise sund kost samt at undlade at ryge. Kvinder oplyser

Figur 5.7.
Sundhedsadfærd blandt mænd og kvinder. 1994.
Health activities among men and women. 1994.

Kilde: Tabel 5.25

i større omfang end mænd, at de gør stort set alle de nævnte former for sundhedsadfærd (figur 5.7). I perioden 1987 til 1994 ses en svag stigning i andelen, der dyrker motion/er fysisk aktiv og spiser sund kost. For de øvrige former for sundhedsadfærd - hvor direkte sammenligning er mulig - ses kun mindre variationer i perioden (tabel 5.25).

Rygning

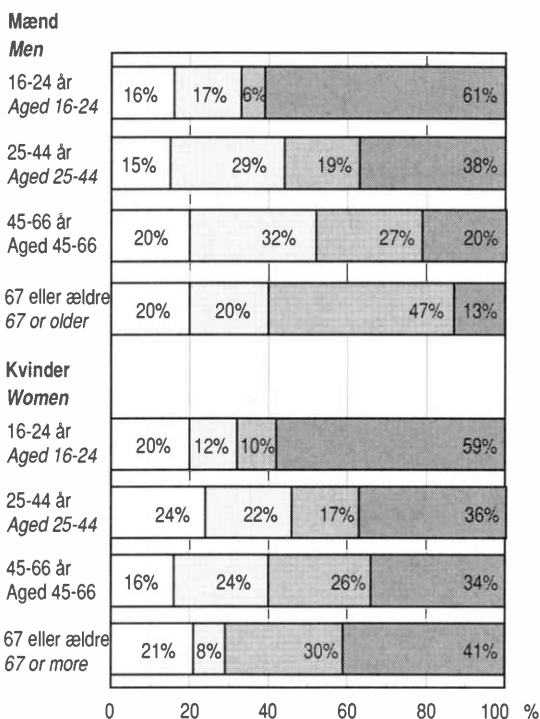
I 1996 oplyser 36 pct. af voksne danskere, at de ryger (cigaretter, cigarer eller pibetobak). Andelen af rygere er faldet støt og er i 1996 den laveste siden begyndelsen af 1970'erne. Andelen af rygere blandt mænd og kvinder er nu næsten ens (tabel 5.26). I 1996 var 33 pct. af befolkningen dagligrygere, 2 pct. røg mindst én gang om ugen og 1 pct. sjældnere.

Andelen af storcigaretrygere (15 cigaretter eller flere om dagen) har været stigende frem til slutningen af 1980'erne, men har i de seneste år vist tegn til stagnation. I 1970 var således 11 pct. af alle mænd storrygere, mens det i 1996 drejede sig om 19 pct. Blandt kvinder var 7 pct. storrygere i 1970 sammenholdt med 14 pct. i 1996.

Rygemønstret i den voksne befolkning - her omregnet til antal gram tobak om dagen - er belyst i den seneste befolkningsundersøgelse fra 1994. I alt 33 pct. blandt mænd og 40 pct. blandt kvinder oplyste aldrig at have røget, mens henholdsvis 23 pct. og 21 pct. oplyste, at de var holdt op med at ryge. Størst andel rygere fandtes blandt mænd i aldersgruppen 45-66 år og blandt kvinder i aldersgruppen 25-44 år. Andelen af storrygere var størst blandt de 45-66 årige mænd og kvinder, henholdsvis 32 pct. og 24 pct. (tabel 5.27 og figur 5.8).

Figur 5.8.
Rygemønstret blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.

Percentage of smokers among men and women in different age groups. 1994.

- Ryger mindre end 15 gram tobak om dagen
Smoke less than 15 grams of tobacco a day
- Ryger 15 gram eller mere om dagen
Smoke 15 grams of tobacco or more a day
- Er holdt op med at ryge
Have given up tobacco smoking
- Har aldrig røget
Have never smoked tobacco

Kilde: Tabel 5.27

Alkoholforbrug

Det gennemsnitlige alkoholforbrug pr. voksen dansker var i 1995 ca. 12 liter. Forbruget var i 1955 4,3 liter, steg til 11,5 liter i 1975 og har siden været forholdsvis stabilt. Siden 1970'erne har vin udgjort en stigende andel af alkoholforbruget, fra 12 pct. i 1973 til 33 pct. i 1995.

Sundheds- og sygelighedsundersøgelserne fra 1987 og 1994 viser et lille fald i andelen af den voksne befolkning, der har drukket alkohol på den seneste hverdag, fra 37 pct. i 1987 til 35 pct. i 1994. Faldet er sket i de yngste aldersgrupper (16-44-årige mænd og kvinder), mens der både for mænds og kvinders vedkommende er sket en stigning i de ældste aldersgrupper. Forbruget, målt som antal genstande, har ikke ændret sig i perioden (tabel 5.28). Både i 1987 og 1994 er andelen, der ikke har drukket alkohol på den seneste hverdag, størst blandt mænd og kvinder i aldersgrupperne 16-24 år og 67 og derover (tabel 5.29).

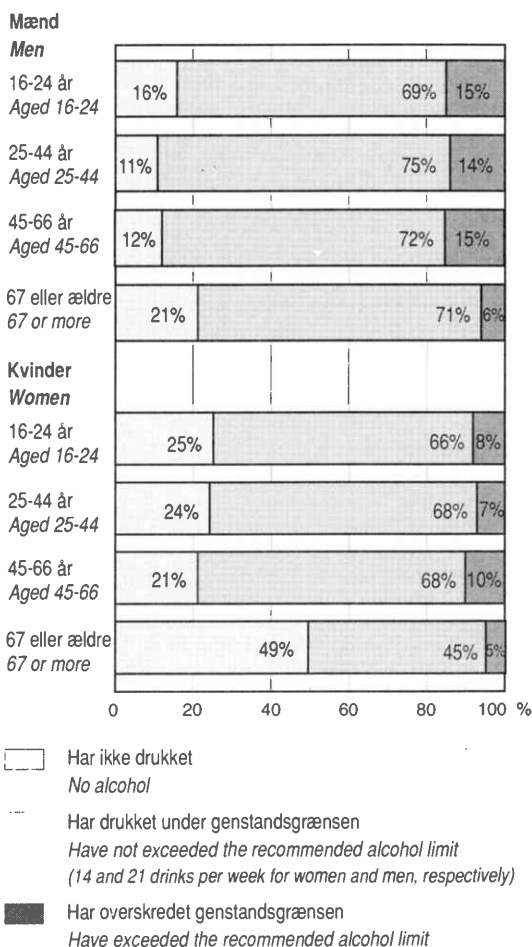
Betydeligt større andele af befolkningen har drukket alkohol i løbet af den seneste weekend (fredag, lørdag og søndag). I 1994 gjaldt det i alt 75 pct. af befolkningen, 81 pct. blandt mænd og 66 pct. blandt kvinder.

Sundhedsstyrelsen anbefaler, at det ugentlige alkoholforbrug ikke overstiger 21 genstande for mænd og 14 genstande for kvinder (genstandsgrænsen). I alt 11 pct. af den voksne befolkning - 14 pct. blandt mænd og 8 pct. blandt kvinder - har ifølge egne oplysninger overskredet den anbefalede genstandsgrænse. Det ses af figur 5.9, at andelen, der har overskredet genstandsgrænsen stort set er ens blandt de 16-66-årige, men betydeligt mindre

blandt de 67-årige eller ældre. Knap halvdelen af kvinder på 67 år eller ældre har slet ikke drukket alkohol i løbet af den seneste uge.

Figur 5.9.
Ugentligt alkoholforbrug blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.

Weekly consumption of alcohol among men and women in different age groups. 1994.

Kilde: Tabel 5.29

Kost

Levnedsmiddelstyrelsen har i de senere år gennemført en række oplysningskampagner med det formål at ændre spisevanerne, således at der opnås en kostsammensætning med max. 30 pct. fedt. Kosten bør tillige være rig på fibre og kulhydrater.

I 1994 oplyste 85 pct. af voksne, at de af hensyn til sundhed og helbred inddrager særlige fødevarer i deres kost. Større andele blandt kvinder (91 pct.) end blandt mænd (79 pct.) og større andele i aldersgruppen 25-66 år end blandt de helt unge og de gamle inddrager særlige fødevarer i kosten. Stort set samme mønster findes også, når man ser på de enkelte fødevarer (tabel 5.30). I forhold til 1987 er der sket en stigning i andelen af befolkningen, der inddrager særlige fødevarer i kosten, fra 76 pct. til 85 pct. Den øgede kostbevidsthed i befolkningen ses både blandt mænd og kvinder og inden for alle aldersgrupper.

Datakilder

Løbende statistik

Størstedelen af den løbende statistik på sundhedsområdet forestås af Sundhedsstyrelsen, som udsender en række tilbagevendende publikationer. Den løbende statistik om antallet af dødsfald publiceres kvartalsvis og årligt (1) af Danmarks Statistik. Dødsårsagsstatistikken publiceres i en årlig publikation fra Sundhedsstyrelsen (2). Spædbarnsdødeligheden belyses sammen med fødselsstatistikken hvert andet år i en publikation fra Sundhedsstyrelsen (3). Dødsfaldene er desuden belyst historisk i flere publikationer fra Danmarks Statistik og Sundhedsstyrelsen (4). Sygdomsmønstret for indlagte patienter, ambulante patienter og patienter på skadestue er belyst i Sundhedsstyrelsens løben-

de Sygehusstatistik, der dannes ud fra Landspatientregistret (5). Siden 1995 er psykiatriske indlæggelser medtaget i Landspatientregistret. Der offentliggøres regelmæssigt statistik om forbruget af ydelser i den primære sundhedstjeneste på grundlag af sygesikringsoplysninger (6). Også Danmarks Statistik offentliggør løbende statistik om sygesikringsydelser og sygehusbenyttelse (7).

Lægemiddelforbruget belyses i løbende statistikker, udgivet af Lægemiddelstyrelsen (8).

Cancerregistret udgiver løbende statistikker om kræftforekomst (9).

Øvrige datakilder

DIKE - Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi - gennemfører landsdækkende, repræsentative sundheds- og sygelighedsundersøgelser i den danske voksenbefolkning. Undersøgelserne sætter fokus på sundhed og sygelighed, konsekvenser af sygelighed, brug af sundhedsvæsenet og alternativ behandling, sundhedsvaner og livsstil, risikofaktorer i bolig- og arbejdsmiljø samt ressourcer og barrierer for sundhed. Den første generelle sundheds- og sygelighedsundersøgelse fandt sted i 1986-87 (10) og den anden i 1994 (11). En specifik sundheds- og sygelighedsundersøgelse om muskel- og skeletsygdom blev gennemført i 1990/91 (12).

På sundhedsområdet er der i tidens løb lavet flere enkeltstående undersøgelser. I dette afsnit nævnes nogle få af disse, som er særlig relevante i levevilkårssammenhæng. Der henvises desuden til Ugeskrift for Læger, som omtaler næsten alle undersøgelser vedrørende sundhedsforhold, helbred og sygelighed i befolkningen.

Levekårsundersøgelserne fra 1976 og 1986 foretog en bred kortlægning af sundhedstilstanden i befolkningen (13). Sundhedstilstanden i befolkningen omkring Amtssygehuset i Glostrup har været fulgt løbende igennem mange år (14).

I 1992 blev Sundhedsministeriets Middellevetidsudvalg nedsat. Der er udarbejdet 14 rapporter, hvori en række specifikke emner med relation til dødeligheden er behandlet (15).

Social ulighed i sundhed belyses i flere nyere rapporter (16-18) og i internationale sammenligninger (19). Socialforskningsinstituttet og Arbejdsmiljøinstituttet har gennemført undersøgelser af sygelighed og erhverv (20).

Oversigtlige beskrivelser af sundhedsforholdene findes desuden i et par statusrapporter (21, 22).

Forekomsten af hjerte- og karsygdomme belyses bl.a. i rapporter fra Sundhedsstyrelsen og fra en af arbejdsgrupperne under Sundhedsministeriets Middellevetidsudvalg (23, 24). Sygdomsmønsteret i almen praksis er beskrevet på grundlag af materiale fra praktiserende læger i Aarhus amt (25). I den løbende lægemiddelstatistik beskrives omsætningen af de forskellige lægemidler, men det siger ikke noget om, i hvilket omfang lægemidlerne bliver brugt. Sådanne oplysninger fås ved interview- eller spørgeskemaundersøgelser i befolkningen (26).

Befolkningens livsstil og sundhedsadfærd belyses i flere oversigtlige publikationer (27, 28).

Levnedsmiddelstyrelsen har gennemført en undersøgelse af danskernes kostvaner (29).

Udviklingen i befolkningens tandstatus er beskrevet som et delprojekt under DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1994 (30).

1. *Danmarks Statistik:*
Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg. Dødsfald opgøres kvartalsvis. Årligt publiceres summarisk oversigt over dødsårsagerne. Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser. Årligt siden 1931.
2. *Sundhedsstyrelsen:*
Dødsårsagerne. I serien Sundhedsstatistikken. Er udgivet årligt siden 1875 og indeholder en detaljeret opgørelse af dødsårsagerne.
3. *Sundhedsstyrelsen:*
Medicinsk fødselsstatistik. I serien Sundhedsstatistikken. Udgives hvert andet år og belyser fødsler og spædbarnsdødelighed.
4. *Det Statistiske Departement:*
Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-60. Statistiske undersøgelser, nr. 19. København. 1966.
Det Statistiske Departement:
Spædbørnsdødeligheden i Danmark 1931-60. Statistiske undersøgelser, nr. 11. 1964.
Sundhedsstyrelsen:
Dødelighed og dødsårsager i Danmark 1931-80. Vitalstatistik, 1:6:1983. København. 1983.
5. *Sundhedsstyrelsen:*
Sygdomsmønsteret for indlagte patienter. I serien Sundhedsstatistikken. Udgives hvert andet år.

6. *Sygesikringens Forhandlingsudvalg:*
Sygesikringsstatistik. Udgives årligt og behandler alle sundhedsydelse, som omfattes af sygesikringen.
7. *Danmarks Statistik:*
Social sikring og retsvæsen.
8. *Lægemiddelstyrelsen:*
Lægemiddelstatistik 1995 Danmark. Lægemiddelstyrelsen, København. 1996.
9. *Danish Cancer Register:*
Cancer incidence in Denmark 1993. København. 1996.
10. *Rasmussen, N.K. et al.:*
Sundhed og sygelighed i Danmark. DIKE. København. 1988.
11. *Kjøller, M. et al.:*
Sundhed og sygelighed i Danmark 1994 - og udviklingen siden 1987. DIKE. København. 1995.
12. *Kjøller, M. et al.:*
Befolkningens forebyggelse af muskel- og skeletsygdom. DIKE, København 1993.
Brinck, B. et al.:
Muskel- og skeletsygdom i Danmark. Forekomst og sygdomsadfærd. DIKE. København. 1995.
13. *Hansen, E.J.:*
Danskernes levekår - 1986 sammenlignet med 1976. Hans Reitzels forlag. København. 1986.
14. Glostrupundersøgelserne. Se Årsberetning 1996. Center for sygdomsforebyggelse, Amtssygehuset i Glostrup.
15. Middellevetidsudvalget. Rapport 1-14. Sundhedsministeriet. 1993 og 1994.
Især følgende rapporter anbefales:
Levetiden i Danmark. Sundhedsministeriets Middellevetidsudvalg, 2. delrapport. 1994
Bjerregaard, P. & Juel, K.:
Middellevetid og dødelighed. En analyse af dødeligheden i Danmark og nogle europæiske lande 1950-1990. 1. delrapport fra Sundhedsministeriets Middellevetidsudvalg. 1993.
Ingerslev, O. et al.:
Sociale forskelle i dødeligheden i Danmark. Sundhedsministeriets Middellevetidsudvalg, 3. delrapport. 1994
Hansen, H. et al.:
Livsstil og sundhedsvaner i Danmark. Status, forskelle og udviklinger. Sundhedsministeriets Middellevetidsudvalg, 5. delrapport. 1994.
16. *Andersen, O. & Laursen, L.:*
Sundhed og sygdom - socialt set. Danmarks Statistiks tiårsoversigt. Danmarks Statistik. 1996.
17. Social ulighed, sundhed og sygdom. Illustration af sammenhænge. DIKE. 1996.
18. *Steensen, J.P. & Juel, K.:*
Sygehusindlæggelser og sociale forhold. Dansk Sygehus Institut og DIKE. København. 1990.

19. *Mackenbach, J.P. et al.:*
Socio-economic inequalities in morbidity and mortality in Western Europe. *The Lancet* 1997; 349: 1655-1659.
20. *Nord-Larsen, M. et al.:*
Lønmodtagernes arbejdsmiljø 1990 - bind 1. Sammenhænge mellem arbejdsmiljø og helbred. Arbejdsmiljøfondets forskningsrapporter, Arbejdsmiljøfondet. 1992.
21. Danskernes sundhed mod år 2000. Sundhedsadfærd. Sundhedstilstand. Sygelighed. Dødelighed. Levekår. DIKE. København. 1997.
22. *Madsen, M. et al.:*
Udviklingen i sundhedstilstand, dødsårsager og sygdomsmønster. I: Kamper-Jørgensen, F. & Almind, G. (eds.). Forebyggende sundhedsarbejde. Munksgaard. København. 1992.
23. Sundhedsstyrelsen: Forebyggelse af iskæmisk hjertesygdom i Danmark. Forebyggelse og sundhedsfremme, 1994/2.
24. Hjertesygdom i Danmark. Sundhedsministeriets Middellevetidsudvalg, 10. delrapport. 1994.
25. *Ovesen, L., Juul, S. & Mabeck, C.E.:*
Sygdomsmønstret i almen praksis i Århus amt 1983-84. Institut for almen medicin og Socialmedicinsk institut. Aarhus Universitet 1987.
26. Medicinbrug i Danmark 1987-92. Sundhedsstyrelsen og DIKE. 1993.
27. Sundhedsstyrelsen: Alkohol og narkotikamisbruget 1995. Sundhedsstyrelsen. Forebyggelse og sundhedsfremme 1996/6 (udgives årligt).
28. *Osler, M.:*
Danskernes rygevaner. Hjerteforeningen, Kræftens Bekæmpelse, Tobaksskaderådet. Rapport udarbejdet af DIKE. 1992.
29. Levnedsmiddelstyrelsen: Danskernes kostvaner 1995. Hovedresultater. Levnedsmiddelstyrelsen. 1996.
30. *Christensen, L.B. et al.:*
Tandstatus og udnyttelse af tandplejetilbudet hos voksne i Danmark 1994 - Status og udviklingstendens. *Tandlægenes Nye Tidsskrift* 1996:11:N04.

Tabel 5.1. Udviklingen i middellevetiden for danske mænd og kvinder ved forskellig alder. 1895-1995.

Expectancy of life among men and women in different age groups. 1895-1995

	Gennemsnitligt antal restleveår							
	1895-1900	1921-1925	1941-1945	1951-1955	1961-1965	1971-1975	1981-1985	1994-1995
1 <i>Mænd</i>								
2 Ved fødsel	50,2	60,3	65,6	69,8	70,3	70,9	71,5	72,6
3 20 år	44,5	49,4	51,1	53,0	52,8	52,7	52,7	53,5
4 40 år	28,9	32,1	33,2	34,3	33,8	33,8	33,9	34,6
5 60 år	14,7	16,0	16,7	17,4	16,9	17,1	17,2	17,6
6 80 år	5,5	5,2	5,4	5,8	5,7	6,2	6,3	6,4
7 <i>Kvinder</i>								
8 Ved fødsel	53,2	61,9	67,7	72,6	74,5	76,5	77,5	77,8
9 20 år	44,5	49,3	52,0	55,0	56,3	57,2	58,4	58,5
10 40 år	28,9	32,3	33,9	35,9	37,1	38,4	39,1	39,0
11 60 år	14,7	16,5	17,1	18,4	19,4	20,9	21,6	21,4
12 80 år	5,3	5,4	5,6	6,0	6,3	7,4	7,9	8,2

Kilde: Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: average number of expected years to live. Front Column, 1: men; 2: at birth; 3: at the age of 20 years; 4: at the age of 40 years; 5: at the age of 60 years; 6: at the age of 80 years; 7: women; 8: at birth; 9: at the age of 20 years; 10: at the age of 40 years; 11: at the age of 60 years; 12: at the age of 80 years;

Note: The expectation of life is the average number of years that a person of a specific age can be expected to live, assuming that the age-specific mortality levels remain constant.

Table 5.2. Indeks for dødeligheden i forskellige aldersgrupper. 1931-1993.

Index numbers for mortality, by selected age groups. 1931-1993.

	Under 1 år 1	1-14 år 2	15-29 år 3	30-49 år 4	50-64 år 5	65 år og derover 6	Alle 7
1 <i>Mænd</i>							
1931-1935	100	100	100	100	100	100	100
1941-1945	69	73	85	85	89	93	86
1951-1955	37	37	48	62	81	84	73
1961-1965	27	30	40	59	88	89	76
1971-1975	16	26	43	64	89	85	75
1981-1985	11	17	45	63	91	84	76
1986-1990	11	15	40	64	87	81	74
1993	7	11	34	64	78	82	72
2 <i>Kvinder</i>							
1931-1935	100	100	100	100	100	100	100
1941-1945	68	74	71	75	86	91	85
1951-1955	37	31	27	48	65	80	67
1961-1965	26	25	21	42	56	73	61
1971-1975	15	21	18	42	54	59	53
1981-1985	10	16	18	37	57	54	51
1986-1990	11	14	16	36	58	54	50
1993	7	13	14	34	57	57	53

Kilde: Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-60, København 1966.

Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser, diverse år.

Translation - Heading, Column 1-6: age groups; 7: total; 1-7: index numbers for mortality, 1931-1935=100.

Front Column, 1: men; 2: women.

Tabel 5.3. Spædbørnsdødeligheden. 1921-1995. Årligt gennemsnit pr. 1.000 levendefødte børn.
 Infant mortality. 1921-1992. Annual average per thousand live births.

	Døde 0-28 døgn		Døde 29-365 døgn	
	Drenge	Piger	Drenge	Piger
	1	2	3	4
	Pr. 1.000 levendefødte			
1921-1930	.	.	92,1	71,5
1931-1940	.	.	70,3	55,9
1941-1950	.	.	48,7	36,9
1951-1960	.	.	28,6	21,4
1961-1970	16,8	11,8	4,9	3,8
1971-1980	9,0	6,3	3,1	2,4
1981-1985	5,5	4,0	3,5	2,7
1986-1990	5,2	4,1	3,7	2,7
1991-1995	4,3	3,5	2,3	1,7

Kilde: Sundhedsstyrelsens fødselsregister.

Translation – Heading, Column 1-2: died within 28 days from birth; 1: boys; 2: girls; 3-4: died between 29 and 365 days from birth; 3: boys; 4: girls;

Tabel 5.4. Fordelingen af de væsentligste dødsårsager i forskellige aldersgrupper. 1995.

Prevalence of the most common causes of death in different age groups. 1995. Per cent.

	Ulykker	Selv mord	Hjerte- og karsygdom	Åndedræt- sygdom	Lever sygdom	Kræft	Øvrige	Total	Antal
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Procent								
0 år	0,0	0,0	0,6	2,0	0,0	1,1	96,3	100,0	353
1-4 år	29,4	0,0	3,5	3,5	0,0	12,9	50,6	100,0	85
5-9 år	36,2	0,0	4,3	0,0	0,0	19,1	40,4	100,0	47
10-14 år	17,4	2,2	6,5	0,0	0,0	28,3	45,7	100,0	46
15-19 år	58,9	10,8	1,9	0,0	0,6	9,5	18,4	100,0	158
20-24 år	38,6	7,0	5,7	0,9	0,0	10,1	37,7	100,0	228
25-29 år	34,2	19,7	5,2	2,2	1,8	12,3	24,6	100,0	325
30-34 år	27,6	15,5	9,0	1,3	3,8	14,8	28,1	100,0	399
35-39 år	22,4	12,5	8,1	1,6	7,2	20,6	27,6	100,0	568
40-44 år	15,4	9,2	13,3	3,1	9,3	23,2	26,5	100,0	871
45-49 år	7,1	6,6	15,8	2,3	8,5	34,9	24,9	100,0	1.402
50-54 år	5,5	3,5	18,4	3,4	6,6	44,1	18,5	100,0	1.919
55-59 år	2,9	3,4	24,2	5,2	5,4	41,0	17,8	100,0	2.522
60-64 år	2,0	1,7	29,3	7,9	3,2	41,0	14,8	100,0	3.783
65-69 år	2,3	1,2	33,2	9,2	1,5	37,7	14,8	100,0	5.537
70-74 år	2,2	0,8	37,3	10,9	1,3	32,5	15,1	100,0	7.950
75-79 år	2,6	0,6	42,5	10,5	0,8	28,3	14,7	100,0	9.403
80-84 år	3,4	0,4	47,2	9,4	0,5	21,5	17,5	100,0	10.728
85 år og derover	4,2	0,2	51,5	10,0	0,4	12,8	20,7	100,0	16.518

Kilde: Dødsårsagsregistret 1995.

Translation - Heading Column, 1: accidents; 2: suicide; 3: heart and coronary diseases; 4: diseases of the respiratory system; 5: diseases of the liver; 6: cancer; 7: other diseases; 8: total; 9: total numbers. Front Column, age groups.

Tabel 5.5. Dødsfald i 1995 fordelt på dødsårsager. Alle aldre og under 65 år.

Deaths in 1995, by causes of death. All age groups and agegroup 65 years or younger. Number and per cent.

	Dødsfald		Dødsfald under 65 år	
	Antal	Procent	Antal	Procent
	1	2	3	4
1 Hjerte- og karsygdomme	24.928	39,7	2.484	19,6
2 Kræft	16.141	25,7	4.410	34,9
3 Luftvejssygdomme	5.622	9,0	591	4,7
4 Skader/ulykker (inklusive selvmord)	3.624	5,8	1.932	13,7
5 Sygdomme i fordøjelsesorganer	2.828	4,5	901	7,1
6 Ernæringsstofskiftesygdomme	1.033	1,6	259	2,1
7 Psykiske lidelser	981	1,6	202	1,6
8 Sygdomme i nervesystem, øjne og ører	791	1,3	251	2,0
9 Sygdomme i urinveje og kønsorganer	665	1,1	78	0,6
10 Infektionssygdomme	492	1,1	341	2,7
11 Muskel-skeletsygdomme	273	0,4	52	0,4
12 Dødsfald i første leveår	353	0,6	353	2,8
13 Øvrige	4.884	7,6	998	7,9
14 I alt	62.815	100,0	12.652	100,0

Kilde: Dødsårsagsregisteret 1995.

Translation – Heading, Column 1-2: all death causes in 1995; 1: number; 2: percentage. 3-4: death causes in the age group of 65 years or younger; 3: number; 4: percentage.

Front Column, 1: cardiovascular diseases; 2: cancer; 3: diseases of the respiratory organs; 4: accidents including suicides; 5: diseases in digestive organs; 6: endocrine diseases; 7: psychiatric diseases; 8: diseases in nervous system, eyes and ears; 9: diseases in urinary and sex organs; 10: infectious diseases; 11: musculo-skeletal diseases; 12: death in the first year of life; 13: other death causes; 14: total.

Tabel 5.6. Dødelighedsrater for udvalgte dødsårsager efter alder. 1994.

Death rates for selected causes, by age. 1994.

	Kræft 1	Hjerte- syg- domme 2	Ulykker, selvmord mv. 3	Øvrige døds- årsager 4	Alle døds- årsager 5
Antal døde pr. 100.000					
1 <i>Mænd:</i>					
2 0-24 år	4	1	28	36	70
3 25-44 år	22	14	80	67	184
4 45-64 år	304	213	75	325	906
5 65 år og derover	1.789	2.120	236	2.692	6.837
6 Alle mænd	313	328	84	456	1.181
7 <i>Kvinder:</i>					
8 0-24 år	5	0	9	29	43
9 25-44 år	30	4	24	33	90
10 45-64 år	305	59	39	204	607
11 65 år og derover	1.155	1.594	219	2.482	5.450
12 Alle kvinder	289	299	58	509	1.155

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Dødsårsagerne 1994. Sundhedsstatistikken 1997:3.

Translation — Heading, Column 1: cancer; 2: diseases of heart; 3: accidents, suicide etc.; 4: other causes; 5: total deaths; 1-5: deaths per 100,000 population.

Front Column, 1: men; 2-5: age groups; 6: men, total; 7: women; 8-11: age groups; 12: women, total.

Tabel 5.7. Indeks for dødelighed blandt mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper, henholdsvis i og uden for erhverv. 1991-1993.

Death among men and women in different occupational groups, both economically active and non-active groups. 1991-1993.

		Mænd	Kvinder
		1	2
Indeks: Alle 20-64-årige i erhverv = 100			
1	Alle 20-64 årige i erhverv	100	100
2	Selvstændige	92	116
3	Medhjælpende ægtefælle	-	73
4	Overordnede funktionærer	72	102
5	Ledende funktionærer	90	89
6	Funktionærer i øvrigt	110	98
7	Faglærte arbejdere	98	99
8	Ikke-faglærte arbejdere	125	108
9	Uddannelsessøgende	82	137
10	Pensionister	434	351
11	Øvrige ude af erhverv	186	132
12	Ude af erhverv i alt	313	251

Kilde: Andersen, O. & Laursen, L.: Sundhed og sygdom - socialt set. Danmarks Statistiks tiårsoversigt. Danmarks Statistik 1996.

Translation - Heading, Index: all economically active, 20-64 years old = 100. Column 1: men; 2: women. Front column, 1: all economically active, 20-64 year olds; 2: self-employed; 3: assisting spouses; 4: salaried employees in upper level; 5: salaried employees in managerial level; 6: other salaried employees; 7: skilled manual worker; 8: unskilled manual worker; 9: students; 10: pensioners; 11: other economically inactive groups; 12: all economically inactive.

Tabel 5.8. Indeks for dødelighed blandt mænd i og uden for erhverv. 1986-1990.

Index numbers for mortality among men by selected socio-economic groups. 1986-1990

	Kræft 1	Hjerte-/ karsyg- domme 2	Ulykker, selvmord mv. 3	Øvrige døds- årsager 4
Indeks: dødelighed blandt erhvervsaktive mænd 1986-90 = 100				
1 Selvstændige i landbrug mv.	70	70	89	70
2 Selvstændige i byerhverv	103	114	106	96
3 Overordnede funktionærer ¹⁾	84	78	70	85
4 Mellemfunktionærer ²⁾	95	96	70	78
5 Underordnede funktionærer ³⁾	107	97	88	119
6 Faglærte arbejdere	105	95	94	92
7 Ikke-faglærte arbejdere	112	121	137	126
8 Kontanthjælpsmodtagere	211	190	499	612
9 Førtidspensionister, alm. pension	189	298	448	699
10 Førtidspensionister, mellemste eller højeste pension	207	359	409	891
11 Øvrige ude af erhverv	133	147	132	187

Anm.: Indekset er korrigeret for forskellige alderssammensætninger i de forskellige stillingsgrupper. Omfatter personer der i 1985 var 20-64 år.

1) Med lang videregående uddannelse.

2) Med mellemlang videregående uddannelse.

3) Andre funktionærer.

Kilde: Sociale forskelle i Danmark. Sundhedsministeriets Middellevetidsudvalg. 1994.

Translation - Heading, Column 1: cancer; 2: cardiovascular diseases; 3: accidents, suicide etc.; 4: other causes; 1-4: index numbers for mortality, all economically active men in 1985 = 100.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: salaried employees, upper level (1); 4: salaried employees, intermediate level (2); 5: salaried employees, lower level (3); 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: receivers of cash benefits under the Social Assistance Act; 9-10: disability pensions; 11: others not economically active.

Note: The index numbers are adjusted for differences in age distribution among the status groups. Persons between the ages of 20 and 64 in 1985.

1) With an academic education. 2) With intermediate further education. 3) Other salaried employees.

Tabel 5.9. Indeks for dødelighed blandt kvinder i og uden for erhverv. 1986-1990.

Index numbers for mortality among women by selected socio-economic groups. 1986-1990

	Kræft 1	Hjerte-/ karsyg- domme 2	Ulykker, selvmord mv. 3	Øvrige døds- årsager 4
Indeks: dødelighed blandt erhvervsaktive kvinder 1986-1990 = 100				
1 Selvstændige i byerhverv	108	118	140	109
2 Overordnede funktionærer ¹⁾	94	78	119	75
3 Mellemfunktionærer ²⁾	94	67	110	84
4 Underordnede funktionærer ³⁾	99	91	92	102
5 Faglærte arbejdere	96	112	98	100
6 Ikke-faglærte arbejdere	104	121	96	102
7 Kontanthjælpsmodtagere	166	277	495	821
8 Førtidspensionister, alm. pension	138	263	258	425
9 Førtidspensionister, mellemste eller højeste pension	218	584	520	1.173
10 Øvrige ude af erhverv	108	130	117	156

Anm.: Indekset er korrigeret for forskellige alderssammensætninger i de forskellige stillingsgrupper. Omfatter personer der i 1985 var 20-64 år.

1) Med lang videregående uddannelse.

2) Med mellemlang videregående uddannelse.

3) Andre funktionærer.

Kilde: Sociale forskelle i Danmark. Sundhedsministeriets Middellevetidsudvalg. 1994.

Translation - Heading, Column 1: cancer; 2: cardiovascular diseases; 3: accidents, suicide etc.; 4: other causes; 1-4: index numbers for mortality, all economically active women in 1985 = 100.

Front Column, 1: self-employed; 2: salaried employees, upper level (1); 3: salaried employees, intermediate level (2); 4: salaried employees, lower level (3); 5: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: receivers of cash benefits under the Social Assistance Act; 9-10: disability pensions; 11: others not economically active.

Note: The index numbers are adjusted for differences in age distribution among the status groups. Persons between the ages of 20 and 64 in 1985.

1) With an academic education. 2) With intermediate further education. 3) Other salaried employees.

Tabel 5.10. Indeks for dødelighed for personer, der har modtaget arbejdsløshedsdagpenge eller kontanthjælp. 1990.

Death index among persons receiving unemployment benefits or social security benefits. 1990.

	Mænd 1	Kvinder 2
1 Alle 20-64 årige i erhverv	100	100
2 Ingen ydelser	79	86
3 Arbejdsløshedsdagpenge:		
4 - under 6 måneder	104	85
5 - 6 måneder eller derover	171	115
6 Kontanthjælp:		
7 - under 6 måneder	182	165
8 - 6 måneder eller derover	362	294

Kilde: Andersen, O. & Laursen, L.: Sundhed og sygdom - socialt set. Danmarks Statistiks tiårs oversigt. Danmarks Statistik 1996.

Translation - Heading, Column 1: men; 2: women. Front Column, 1: all economically active 20-64 years old; 2: no benefits; 3-5: unemployment benefits; 4: duration less than 6 months; 5: duration 6 months or more; 6-8: social security benefits; 7: duration less than 6 months; 8: duration 6 months or more.

Tabel 5.11. Forekomst af langvarig sygdom blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1987, 1991 og 1994.

Prevalence of long-standing illness among men and women in different age groups. 1987, 1991, 1994. Per cent.

	Mænd					Kvinder					Alle
	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	I alt	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	I alt	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Procent										
1987	19	24	39	53	32	17	23	44	57	33	33
1991	20	30	41	57	35	21	27	43	60	37	36
1994	25	27	42	53	35	26	29	47	64	40	38

Antal svarpersoner: 1987: 4753; 1991:4818; 1994:4668.

Procentdel, der har svaret ja til følgende spørgsmål: *Har De nogen langvarig sygdom, langvarig eftervirkning af skade, handicap eller anden langvarig lidelse?*

Kilde: DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelser 1987, 1991 og 1994.

Translation - Heading, Column 1-4: men, age group; 5: men, total; 6-9: women, age groups; 10: women, total; 11: men and women, total.

Percentage answering yes to the question: *Do you suffer from a long-standing illness, long-standing aftereffect from injury, any disability or other long-standing condition?* Number of respondents: 1987: 4,753; 1991:4,818; 1994:4,668.

Tabel 5.12. Forekomst af langvarig sygdom blandt personer i forskellige aldersgrupper og i forskellige stillingsgrupper. 1994.

Prevalence of long-standing illness in different age groups and occupational groups. 1994. Per cent.

	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67 + år
	1	2	3	4
	Procent			
1 Selvstændig uden ansatte	-	25	41	-
2 Selvstændig med ansatte	-	20	26	-
3 Funktionær I	-	21	31	-
4 Funktionær II	22	26	32	-
5 Funktionær III	16	24	33	-
6 Faglært arbejder	21	23	36	-
7 Ikke-faglært arbejder	27	27	33	-
8 Ikke-erhvervsaktive	27	45	65	-
9 Alle	26	28	44	59

Antal svarpersoner: 4.668

Procentdel, der har svaret ja til følgende spørgsmål: Har De nogen langvarig sygdom, langvarig eftervirkning af skade, handicap eller anden langvarig lidelse?

Kilde: DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1994.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups.

Front Column, 1: self-employed - no subordinates; 2: self-employed - with subordinates; 3: salaried employees, upper level; 4: salaried employees, intermediate level; 5: salaried employees, lower level; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: economically inactive; 9: total;

Note: Percentage answering yes to the question: *Do you suffer from a longstanding illness, long-standing aftereffect from injury, any disability or other long-standing condition?* Number of respondents: 4,668.

Tabel 5.13. Forekomst af langvarig sygdom blandt personer i forskellige aldersgrupper og med forskellig skoleuddannelse. 1987, 1991, 1994.

Percentage in different age groups suffering from a long-standing illness, by school education. 1987, 1991 and 1994.

		16-24 år	25-44 år	45-66 år	67 år eller mere	I alt
		1	2	3	4	5
Procentandel						
1987						
1	7 års skolegang eller mindre	..	30	47	56	47
2	8-9 års skolegang	18	28	41	57	29
3	10-11 års skolegang	20	20	31	48	24
4	Studenter-/hf-eksamen	13	17	26	44	18
1991						
1	7 års skolegang eller mindre	..	43	47	59	51
2	8-9 års skolegang	28	30	49	57	35
3	10-11 års skolegang	22	28	32	59	30
4	Studenter-/hf-eksamen	14	23	35	52	24
1994						
1	7 års skolegang eller mindre	..	45	50	61	54
2	8-9 års skolegang	30	34	44	60	39
3	10-11 års skolegang	24	25	38	50	30
4	Studenter-/hf-eksamen	27	26	33	62	29

Antal svarpersoner: 1987: 4.753; 1991: 4.818; 1994: 4.668.

Procentdel, der har svaret ja til følgende spørgsmål: *Har De nogen langvarig sygdom, langvarig eftervirkning af skade, handicap eller anden langvarig lidelse?*

Kilde: DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelser 1987, 1991 og 1994.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 4: aged 67 or more; 5: total.

Front Column 1: 7 years of schooling or less; 2: 8-9 years of schooling; 3: 10-11 years of schooling; 4: post-secondary.

Note: Percentage answering yes to the question: *Do you suffer from a long-standing illness, long-standing aftereffect from injury, any disability or other long-standing condition?* Number of respondents: 1987: 4,753; 1991: 4,818; 1994: 4,668.

Tabel 5.14. Forekomst af gener og symptomer inden for en fjortendagesperiode blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.

Percentage of men and women in different age groups being bothered by symptoms, pain or complaints within a two-week period. 1994.

	Mænd					Kvinder					
	16-24	25-44	45-66	67+	I alt	16-24	25-44	45-66	67+	I alt	
	år	år	år	år		år	år	år	år		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
	Procentandel										
1	Smerter eller ubehag i skulder eller nakke	16	22	25	18	22	33	36	34	27	33
2	Smerter eller ubehag i ryg og lænd	21	25	25	18	23	31	26	31	28	29
3	Smerter eller ubehag i arme, hænder, ben, knæ, hofte eller led	18	16	22	19	19	14	18	32	35	25
4	Hovedpine	15	17	12	5	13	30	26	16	9	21
5	Træthed	12	14	11	10	12	18	20	13	13	16
6	Forkølelse, snue, hoste	17	16	11	9	14	21	17	8	10	14
7	Søvnbesvær, søvnproblemer	6	7	7	10	7	8	10	17	20	13
8	Mavesmerter, ondt i maven	5	5	7	4	5	10	8	8	6	8
9	Åndedrætsbesvær, oppustethed	3	2	6	16	5	2	4	7	11	6
10	Ængstelse, nervøsitet, uro	2	4	6	5	4	5	6	8	10	7
11	Nedtrykthed, deprimeret, ulykkelig	3	5	3	5	4	7	7	9	10	8
12	Fordøjelsesbesvær, tynd/hård mave	2	4	3	5	3	7	7	9	11	8
13	Eksem, hududslet, kløe	4	5	5	4	5	7	9	6	7	7
14	Hurtig hjertebanken	2	2	4	8	4	3	4	6	7	5
15	Ét eller flere symptomer	70	70	65	64	67	84	81	75	76	79

Antal svarpersoner: 4.668.

Procentdel, der har svaret ja til følgende spørgsmål: *Har De inden for de sidste 14 dage været generet af nogle af de her nævnte former for smerter eller ubehag?*

Kilde: DIKES sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1994.

Translation – Heading, Column 1-4: men, age groups; 5: men, total; 6-9: women, age groups; 10: women, total.

Front Column, 1: pain or discomfort in shoulder or neck; 2: pain or discomfort in back or loin; 3: pain or discomfort in arms, hands, legs, knees, hips or joints; 4: headache; 5: fatigue; 6: colds, rhinitis, coughing; 7: sleeping problems; 8: stomach ache; 9: breathing difficulties; 10: anxiety, nervousness, restlessness and apprehension; 11: melancholy, depression, unhappiness; 12: indigestion, diarrhoea/constipation; 13: eczema, rash, itching; 14: rapid palpitations; 15: one or more symptoms.

Note: Percentage of persons aged 16 and over answering yes to the question: *During the past 2 weeks, have you been bothered by any of the complaints listed?* Number of respondents in 1994: 4,668.

Tabel 5.15. Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der vurderer eget helbred som virkelig godt eller godt. 1987, 1991, 1994.

Percentage of men and women in different age groups, who rate their present state of health as really good or good. 1987, 1991 and 1994.

	Mænd				Kvinder				I alt
	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	
	1	2	3	4	5	6	7	8	
	Procentandel								
1987	94	88	70	59	93	88	66	51	78
1991	95	89	77	58	96	89	72	53	80
1994	94	89	78	62	91	84	70	53	79

Antal svarpersoner: 1987: 4.753; 1991: 4.818; 1994: 4.668

Spørgsmål: *Hvorledes vil De vurdere Deres nuværende helbredstilstand i almindelighed?*

Kilde: DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelser 1987, 1991, 1994.

Translation – Heading, Column 1-4: men, age groups; 5-8: women, age groups; 9: men and women, total.

Note: Question: *How do you rate your present state of health in general?* Number of respondents: 1987: 4,753; 1991: 4,818; 1994: 4,668.

Tabel 5.16. Andel i forskellige aldersgrupper og med forskellig skoleuddannelse, der vurderer eget helbred som værende virkelig godt eller godt. 1987, 1991 og 1994.

Percentage in different age groups and with different school education, who rate their present state of health as really good or good. 1987, 1991 and 1994.

	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	Alle	
	1	2	3	4	5	
	Procentandel					
1987						
1	7 års skolegang eller mindre	-	81	61	53	62
2	8-9 års skolegang	93	82	71	60	82
3	10-11 års skolegang	93	92	82	62	89
4	Studenter- /hf-eksamen	97	93	89	81	93
1991						
1	7 års skolegang eller mindre	-	74	68	54	63
2	8-9 års skolegang	92	87	75	51	84
3	10-11 års skolegang	98	90	85	57	88
4	Studenter-/hf-eksamen	97	94	87	59	92
1994						
1	7 års skolegang eller mindre	-	69	66	52	60
2	8-9 års skolegang	91	82	76	61	79
3	10-11 års skolegang	92	90	82	72	87
4	Studenter- /hf-eksamen	94	89	84	72	88

Antal svarpersoner: 1987: 4.753; 1991: 4.818; 1994: 4.668

Spørgsmål: *Hvorledes vil De vurdere Deres nuværende helbredstilstand i almindelighed?*

Kilde: DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelser 1987, 1991, 1994.

Translation - 1-4: age groups; 5: total. Front Column, 1: 7 years of schooling or less; 2: 8-9 years of schooling; 3: 10-11 years of schooling; 4: post-secondary.

Note: Question: *How do you rate your present state of health in general?* Number of respondents: 1987: 4,753; 1991: 4,818; 1994: 4,668.

Tabel 5.17. Tandstatus blandt personer i forskellige aldersgrupper. 1987 og 1994.

Number of natural teeth in different age groups. 1987 and 1994. Per cent.

	16-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	65-74 år	75+ år	Alle
	1	2	3	4	5	6	7	8
Procent								
1987								
1 Ingen tænder	-	0	2	11	33	51	66	17
2 1-19 tænder	1	2	12	27	31	33	26	16
3 20 eller flere tænder	27	52	57	50	30	15	7	38
4 Alle tænder	72	45	30	11	6	1	-	29
1994								
1 Ingen tænder	-	-	1	4	24	40	55	12
2 1-19 tænder	1	1	4	13	26	31	33	12
3 20 eller flere tænder	17	32	46	54	42	25	11	35
4 Alle tænder	82	67	49	29	8	4	1	41

Antal svarpersoner: 1987: 4.753, 1994: 4.668

Spørgsmål: *Næsten alle voksne har fået trukket tænder ud. Hvor mange af Deres egne tænder har De tilbage?*

Kilde: DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelser 1987 og 1994.

Translation - Heading, Column 1-7: age groups; 8: total. Front Column 1: no teeth; 2: 1-19 teeth; 3: 20 or more teeth; 4: all natural teeth;

Notes: Question: *Almost all adults have had some teeth pulled out. How many of your own teeth have you got left?* Number of respondents: 1987: 4,753; 1994: 4,668.

Tabel 5.18. Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der har været i kontakt med henholdsvis praktiserende læge og tandlæge inden for en 3 måneders periode. 1987 og 1994.

Percentage of men and women in different age groups who have been in contact with a general practitioner respectively a dentist within the past 3 months. 1987 and 1994.

	Mænd					Kvinder					Alle
	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	I alt	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	I alt	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
	Procentandel										
1	Praktiserende læge										
1987	25	26	36	46	31	35	33	42	49	39	35
1994	24	27	31	49	31	42	39	42	57	43	37
2	Tandlæge										
1987	38	37	33	14	33	34	40	35	15	33	33
1994	36	38	42	23	37	41	39	43	22	38	37

Anm.: Kontakter vedrørende børn er ikke medregnet.

Antal svarpersoner: 1987: 4.753; 1994: 4.668.

Spørgsmål: *Har De inden for de sidste 3 måneder været i kontakt med deres egen praktiserende læge på grund af gener, sygdom eller skade? Har De inden for de sidste 3 måneder gjort brug af tandlæge?*

Kilde: DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1987 og 1994.

Translation – Heading, Column, 1-4: men, age groups; 5: men, total; 6-9: women, age groups; 10: women, total; 11: men and women, total.

Front Column, 1: general practitioner; 2: dentist.

Consultations on account of childrens complaints are not included. Notes: Question: *Within the past 3 months have you consulted a doctor (own general practitioner) because of complaints, illness or injury? Within the past 3 months have you consulted other health service providers (dentist)?* Number of respondents: 1987: 4,753; 1994: 4,668.

Tabel 5.19. Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der har været i kontakt med forskellige behandlergrupper i den primære sundhedstjeneste inden for en 3 måneders periode. 1994.

Percentage of men and women in different age groups who have been in contact with different doctors or other health care providers within the past 3 months. 1994.

	Mænd					Kvinder					Alle
	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	I alt	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	I alt	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
	Procentandel										
1	Praktiserende										
	speciallæge										
	5	5	6	8	6	7	7	10	9	9	7
2	Vagtlæge										
	2	2	2	3	2	2	3	1	2	2	2
3	Skadestue										
	5	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2
4	Fysioterapeut										
	3	3	4	2	3	3	6	5	6	5	4
5	Kiropraktor										
	1	3	3	2	2	2	4	6	1	4	3
6	Hjemmesygeplejerske										
	-	0	1	4	1	0	0	1	9	2	1

Anm.: Kontakter vedrørende børn er ikke medregnet.

Antal svarpersoner: 4.668.

Spørgsmål: *Har De inden for de sidste 3 måneder været i kontakt med en læge på grund af gener, sygdom eller skade? Har De inden for de sidste 3 måneder gjort brug af andre behandlere?*

Kilde: DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1994.

Translation – Heading, Column, 1-4: men, age groups; 5: total; 6-9: women, age groups; 10: women, total; 11: men and women, total. Front Column, 1: practicing medical specialist; 2: doctor on call; 3: emergency ward; 4: physiotherapist; 5: chiropractor; 6: home nurse. Consultations on account of childrens complaints are not included. Notes: Question: *Within the past 3 months have you consulted a doctor because of complaints, illness or injury? Within the past 3 months have you consulted other health service providers?* Number of respondents: 4,668.

Tabel 5.20. Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der har været til alternativ behandling inden for det seneste år. 1987 og 1994.

Percentage of men and women in different age groups who within the past year have been treated by therapists outside the general health service. 1987 and 1994.

	Mænd					Kvinder					Alle
	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	I alt	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	I alt	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
	Procentandel										
1987	7	8	6	4	7	11	16	13	10	13	11
1994	11	11	8	7	10	15	21	18	9	17	14

Antal svarpersoner: 1987: 4.753; 1994: 4.668.

Spørgsmål: *Har De inden for det sidste år gjort brug af behandlere uden for det almindelige sundhedsvæsen?*

Kilde: DIKES sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1987 og 1994.

Translation – Heading, Column, 1-4: men, age groups; 5: men, total; 6-9: women, age groups; 10: women, total; 11: men and women, total.

Notes: Question: *Have you ever been treated by therapists outside the general health service? Was it within the past year?* Number of respondents: 1987: 4,753; 1994: 4,668.

Tabel 5.21. Brug af forskellige former for recept- og håndkøbsmedicin inden for en fjortendagesperiode. 1994.

Use of prescribed medicines or over-the-counter-medicines during a 2 week period. 1994. Per cent.

	Recept-medicin	Håndkøbs-medicin	I alt
	1	2	3
		Procent	
1 Hostemedicin	1	3	4
2 Astmamedicin	4	0	4
3 Blodtrykssænkende medicin	7	0	7
4 Hjertemedicin	4	1	5
5 Hudlægemiddel	4	1	5
6 Smertestillende mod muskel- og skeletbesvær	6	10	15
7 Smertestillende medicin i øvrigt	3	16	18
8 Sovemedicin	4	0	4
9 Afføringsmidler	1	2	2
10 Nervemedicin	4	0	4
11 Penicillin eller anden antibiotikum	3	-	3
12 Anden medicin	7	2	9
13 Har ikke brugt medicin	68	68	48

Antal svarpersoner: 4.668.

Spørgsmål: *Har De inden for de sidste 14 dage taget nogen af de følgende former for receptmedicin eller håndkøbsmedicin?*

Kilde: DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1994.

Translation – Heading, Column 1: prescribed medicine; 2: over-the-counter medicine; 3: total. Front Column 1: cough medicines; 2: asthma medicines; 3: anti-hypertensives; 4: heart medicines; 5: remedies for the skin; 6: pain relievers for aches and pains in the muscles, bones, tendons or joints; 7: other kind of pain relievers; 8: sleeping pills; 9: laxatives; 10: sedatives, tranquilizers; 11: penicillin or other antibiotics; 12: other kinds of medicines; 13: no medicines. Notes: Question: *Within the past 2 weeks have you taken any of the following prescribed or over-the-counter medicine?* Number of respondents: 4,668.

Tabel 5.22. Brug af forskellige former for håndkøbs- og/eller receptmedicin inden for en 14 dages periode blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.

Use of different kinds of over-the-counter medicine and/or prescribed medicine during the past 2 weeks among men and women in different age groups. 1994. Per cent.

	Mænd					Kvinder				
	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	I alt	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67+ år	I alt
	1	2	3	4	5	6	7	8	8	10
	Procent									
1 Hostemedicin	3	2	3	9	3	3	4	3	6	4
2 Astmamedicin	4	2	5	10	4	4	3	5	6	5
3 Blodtrykssænkende medicin	..	1	9	19	6	..	1	9	26	8
4 Hjerter medicin	..	0	6	22	5	0	0	4	20	5
5 Hudlægemiddel	5	5	4	4	5	6	6	5	5	5
6 Smertestillende mod muskel- og skeletbesvær	4	9	14	15	11	11	16	23	25	19
7 Smertestillende medicin i øvrigt	15	18	14	12	15	25	24	18	13	20
8 Sovemedicin	..	1	3	8	3	1	2	7	18	6
9 Afføringsmidler	..	0	1	4	1	1	1	4	10	4
10 Nervemedicin	0	1	4	5	2	..	2	7	11	5
11 Penicillin eller anden antibiotikum	1	2	2	1	2	4	4	3	3	4
12 Anden medicin	4	6	8	15	7	6	7	13	17	11
13 Har ikke brugt medicin	69	63	53	34	57	52	48	38	20	41

Antal svarpersoner: 4.668.

Spørgsmål: *Har De inden for de sidste 14 dage taget nogen af de følgende former forreceptmedicin eller håndkøbsmedicin?*

Kilde: DIKES sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1994.

Translation – Heading, Column 1-4: men, age groups; 5: men, total; 6-9: women, age groups; 10: women, total.

Front Column, 1: cough medicines; 2: asthma medicines; 3: anti-hypertensives; 4: heart medicines; 5: remedies for the skin; 6: pain relievers for aches and pains in the muscles, bones, tendons or joints; 7: other kind of pain relievers; 8: sleeping pills; 9: laxatives; 10: sedatives, tranquillizers; 11: penicillin or other antibiotics; 12: other kind of medicines; 13: no use of medicines;

Notes: Question: *Within the past 2 weeks have you taken any of the following prescribed or over-the-counter medicine?* Number of respondents: 4.668.

Table 5.23. Attitude to the importance of one's own efforts to stay healthy or to improve health and actual efforts in order to stay healthy or to improve health among men and women in different age groups. 1994.

Attitude to the importance of one's own efforts to stay healthy and actual efforts in order to stay healthy or to improve health among men and women in different age groups. 1994. Per cent.

	Mænd					Kvinder					Alle
	16-24	25-44	45-66	67+	I alt	16-24	25-44	45-66	67+	I alt	
	år	år	år	år		år	år	år	år		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Procent										
1 Mener, egen indsats er meget vigtig for at bevare eller forbedre helbredet	80	79	71	59	74	84	85	80	63	79	77
2 Gør aktuelt noget for at bevare eller forbedre helbredet	75	76	75	76	75	84	85	87	80	85	80

Antal svarpersoner: 4.668.

Spørgsmål: *Tror De, man kan gøre noget selv for at bevare et godt helbred? Gør De noget selv for at bevare eller forbedre Deres helbred?*

Kilde: DIKES sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1994.

Translation – Heading, Column 1-4: men, age groups; 5: men, total; 6-9: women, age groups; 10: women, total; 11: men and women, total.

Front Column, 1: finds, that one's own efforts in order to stay healthy or to improve health are very important; 2: makes actual efforts in order to stay healthy or to improve health.

Notes: Question: *Do you believe that you yourself can do something to stay healthy? Do you do something to stay healthy or to improve your health?* Number of respondents: 4,668.

Table 5.24. Andel blandt 16-66 årige i forskellige socio-økonomiske grupper, der tillægger egen indsats for helbred stor betydning, samt andel der gør noget for at bevare eller forbedre helbred og sundhed. 1994.

Percentage of different socio-economic groups who finds that one's own efforts in order to stay healthy are very important and percentage who actually does something in order to stay healthy or to improve health. 16-66 year olds. 1994.

	Egen indsats har stor betydning for helbred og sundhed	Gør noget for at bevare helbred og sundhed
	1	2
	Procentandel	
1 Selvstændig uden ansatte	79	79
2 Selvstændig med ansatte	73	78
3 Funktionær I	85	90
4 Funktionær II	86	86
5 Funktionær III	82	81
6 Faglært arbejder	77	76
7 Ikke-faglært arbejder	71	68
8 Førtidspensionister	69	78
9 Arbejdsløse	80	81
10 Øvrige ikke-erhvervsaktive	78	78

Antal svarpersoner: 3.934.

Spørgsmål: *Tror De, man kan gøre noget selv for at bevare et godt helbred? Gør De selv noget for at bevare eller forbedre Deres helbred?*

Kilde: DIKs sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1994.

Translation - Heading, Column 1: finds, that one's own efforts in order to stay healthy or to improve health are very important; 2: makes actual efforts in order to stay healthy or to improve health. Front Column, 1: self-employed - no subordinates; 2: self-employed - with subordinates; 3: salaried employees, upper level; 4: salaried employees, middle level; 5: salaried employees, lower level; 6: skilled manual worker; 7: unskilled manual worker; 8: early retirement pensioners; 9: unemployed; 10: other not economically active groups. Notes: Question: *Do you believe that you yourself can do something to stay healthy? Do you do something to stay healthy or to improve your health?* Number of respondents: 3,934.

Tabel 5.25. Andel mænd og kvinder, der nævner forskellige former for sundhedsadfærd. 1987, 1991 og 1994.
Percentage of men and women who practice various kinds of health activities. 1987, 1991 and 1994.

	1987			1991			1994		
	Mænd	Kvinder	Alle	Mænd	Kvinder	Alle	Mænd	Kvinder	Alle
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
	Procentandel								
1	53	53	53	59	61	60	59	62	61
2	39	59	50	49	67	58	42	63	53
3	4	7	5	3	3	3	3	5	4
4	24	23	23	26	29	27
5	4	5	4	4	4	4
6	2	5	4	2	4	3
7	8	5	7	10	8	9	8	8	8
8	10	11	11	7	10	9
9	12	17	15	13	19	16	12	19	15
10	13	18	15	13	22	18
11	11	12	11	7	10	9	10	15	13

Antal svarpersoner: 1987: 4.753; 1991: 4.818; 1994: 4.668.

Spørgsmål: *Hvad gør De for at bevare eller forbedre Deres helbred?*

Kilde: DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1987, 1991, 1994.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: exercise/being physically active; 2: eat healthy food; 3: eat less; 4: do not smoke; 5: try to quit smoking/smoke less; 6: do not drink alcohol; 7: try to limit alcohol consumption; 8: try to live less stressed; 9: try to get enough sleep; 10: keep in touch with family, friends and acquaintances; 11: do other things.

Notes: Question: *What do you do to stay healthy or to improve your health?* Number of respondents: 1987: 4,753; 1991: 4,818; 1994: 4,668.

Table 5.26. Udviklingen i andelen af rygere (cigaretter, cigarvarer og pibetobak) blandt mænd og kvinder. 1970-1996.

Percentage of smokers (cigarettes, cigars and pipe tobacco) among men and women. 1970-1996.

	Mænd 1	Kvinder 2
	Procentandel	
1970	68	47
1975	60	44
1980	57	44
1985	51	42
1990	47	40
1996	36	35

Kilde: Nelsen, P.E. & Sørensen, J.F.: Danskernes rygevaner 1988-1993.

Translation - Heading, Column 1: men; 2: women.

En opfølgning af tidligere befolkningsundersøgelser. Ugeskrift for læger 1995; 157:3451-3456.

Supplerende materiale fra Tobaksskaderådet, Kræftens Bekæmpelse og Hjerteforeningen vedr. perioden 1993-1996

Table 5.27. Rygemønstret blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.

Smokers among men and women in different age groups. 1994. Per cent.

	Mænd					Kvinder					Alle
	16-24	25-44	45-66	67+	I alt	16-24	25-44	45-66	67+	I alt	
	år	år	år	år		år	år	år	år		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Procent										
1 Ryger mindre end 15 gram tobak om dagen	16	15	20	20	17	20	24	16	21	20	19
2 Ryger 15 gram tobak eller mere om dagen	17	29	32	20	27	12	22	24	8	19	23
3 Er holdt op med at ryge	6	19	27	47	23	10	17	26	30	21	22
4 Har aldrig røget	61	38	20	13	33	59	36	34	41	40	36
5 I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Antal svarpersoner: 4.668.

Spørgsmål: *Ryger De? Hvor meget ryger eller røg De gennemsnitlig om dagen?*

Kilde: DIKs sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1994.

Translation - Heading, Column 1-4: men, age groups; 5:men, total; 6-9: women, age groups; 10: women, total; 11: men and women, total.

Front Column, 1: smokes less than 15 grams of tobacco a day; 2: smokes 15 grams tobacco or more a day; 3: have quitted smoking; 4: have never smoked; 5: total.

Notes: Question: *Do you smoke? How much do you/did you smoke a day on average?* Number of respondents: 4,668.

Tabel 5.28. Alkoholforbrug blandt mænd og kvinder på seneste hverdag. 1987 og 1994.

Consumption of alcohol during the last weekday among men and women. 1997 and 1994. Per cent.

		1987			1994		
		Mænd	Kvinder	Alle	Mænd	Kvinder	Alle
		1	2	3	1	2	3
Procent							
1	0 genstande	51	74	63	55	74	65
2	1-2 genstande	27	18	22	26	19	22
3	3-4 genstande	12	6	9	10	5	8
4	5 eller flere	10	3	6	9	2	5
5	I alt	100	101	100	100	100	100

Hverdag: mandag til torsdag.

En genstand = 12 gram alkohol.

Antal svarpersoner: 1987: 4753. 1994:4668.

Spørgsmål: *Hvor meget øl, vin eller spiritus drak De på den seneste hele hverdag (ekskl. fredag)?*

Kilde: DIKES sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1987 og 1994.

Translation – Heading, Column, 1-4: men, age groups; 5: men, total; 6-9: women, age groups; 10: women, total; 11: men and women, total.

Front, Column1-4: number of drinks. One drink equals to 12 grams of alcohol; 5: total.

Notes: Question: *How much beer, wine and alcohol did you have during the last weekday? (Don't include Friday, it is considered weekend).* Number of respondents: 1987: 4,753; 1994: 4,668.**Tabel 5.29. Ugentlig alkoholforbrug blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1994.**

Weekly consumption of alcohol among men and women in different age groups. 1994. Per cent.

		Mænd					Kvinder					Alle
		16-24	25-44	45-66	67+	I alt	16-24	25-44	45-66	67+	I alt	
		år	år	år	år		år	år	år	år		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Procent												
1	Har ikke drukket	16	11	12	21	13	25	24	21	49	28	21
2	Har drukket under genstandsgrænsen	69	75	72	72	73	66	68	68	45	64	68
3	Har overskredet genstandsgrænsen	15	14	15	6	14	8	7	10	5	8	11
4	I alt	100	100	99	99	100	99	99	99	99	100	100

En genstand = 12 gram alkohol.

Antal svarpersoner: 1994: 3.114.

Spørgsmål: *Hvor mange genstande drak De på hver af dagene i sidste uge?*

Kilde: DIKES sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1987 og 1994.

Translation – Heading, Column 1-4: men, age groups; 5: men, total; 6-9: women, age groups; 10: women, total; 11: men and women, total.

Front Column, 1: no alcohol; 2: has not exceeded the recommended alcohol limit (14 drinks pr week for women and 21 drinks pr week for men); 3: 15 or more drinks for women, 22 or more drinks for men; 4: total.

Notes: Question: *How many alcoholic drinks did you have each day last week? (One drink = 12 grams of alcohol).* Number of respondents: 3,114.

Tabel 5.30. Andel mænd og kvinder, der af hensyn til helbredet inddrager forskellige fødevarer i deres kost. 1994.

Percentage of men and women who include certain food items in their diet for the sake of their health. 1994.

	Mænd					Kvinder					Alle	
	16-24	25-44	45-66	67+	I alt	16-24	25-44	45-66	67+	I alt		
	år	år	år	år		år	år	år	år			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
	Procentandel											
1	Grøntsager og frugt	58	70	73	66	68	80	87	88	77	84	77
2	Groft brød	53	65	66	57	62	68	81	80	64	76	69
3	Surmælksprodukter	37	39	36	35	37	50	55	58	56	55	47
4	Kosttilskud	32	39	41	37	38	46	58	57	49	55	47
5	Fisk	25	41	52	46	42	31	53	55	42	48	45
6	Minarine	14	21	25	18	21	16	25	27	23	24	22
7	Helsekost	6	10	8	6	8	10	15	15	6	13	11
8	Inddrager én eller flere af de nævnte fødevarer	75	81	81	76	79	88	92	93	87	91	85

Antal svarpersoner: 4.668.

Spørgsmål: *Inddrager De - af hensyn til Deres sundhed og helbred - nogle særlige føde- og madvarer i Deres kost?*

Kilde: DIKEs sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1994.

Translation - Heading, Column 1-4: men, age groups; 5: men, total; 6-9: women, age groups; 10: women, total; 11: men and women, total.

Front Column, 1: vegetables and fruit; 2: coarse bread; 3: curdled dairy products; 4: dietary supplements, e.g. vitamins, minerals, dietary fibres; 5: fish; 6: low-fat margarine; 7: health food, ecological vegetables; 8: include one or more of the mentioned food items.

Notes: Question: *Do you include certain food items in your diet for the sake of your health?* Number of respondents: 4,668.

Uddannelse

6

NR. FIGURER

- 6.1. Uddannelsesniveau pr. 1.1.1995 for personer født 1926-35 og 1946-55.
- 6.2. Højeste fuldførte skoleuddannelse for 30-69-årige i 1985 og 1995.
- 6.3. Uddannelsesniveau for 30-69-årige. 1.1.1985 og 1.1.1995.
- 6.4. Kønsforskelle i uddannelsesniveau for 30-69-årige 1.1.1985 og 1.1.1995.
- 6.5. Andel af en afgangsklasse fra grundskolen i uddannelse 3 måneder senere.
- 6.6. Andelen af 15-20-årige under uddannelse pr. 1.1.1985 og 1.1.1995.
- 6.7. Andel af en ungdomsårgang, der starter på gymnasiet, hf eller studenterkurser. 1986-95.
- 6.8. Andelen af 15-20-årige drenge og piger under uddannelse 1.1.1985 og 1.1.1995.
- 6.9. Andel af årgang 1990 i uddannelse 3 måneder til og med 4 år og 3 måneder efter eksamen fra gymnasiet, hf, hhx og htx.
- 6.10. Uddannelsesmønster 10 år og 3 måneder efter afgang fra grundskolen for de, der ikke var under uddannelse og ikke havde erhvervskompetencegivende uddannelse.
- 6.11. Andelen af en årgang med eksamen fra gymnasiet, hf, hhx og htx i 1984, der ikke startede på/ havde afbrudt en uddannelse 10 år og 3 måneder efter studentereksamen.
- 6.12. Aldersfordelingen ved offentlige voksenuddannelseskurser 1994-95.
- 6.13. Senest fuldførte erhvervsuddannelse for personer ved offentlige voksenuddannelseskurser 1994-95.
- 6.14. 30-59-årige kvinders og mænds arbejdsmarkedspacering fordelt efter uddannelsesniveau 1.1.1995.

NR. TABELLER

- 6.1. Uddannelsesniveau for 30-69-årige mænd og kvinder inddelt efter aldersgrupper 1.1.1985 og 1.1.1995.
- 6.2. Skoleuddannelse for 30-69-årige mænd og kvinder pr. 1.1.1985 og 1.1.1995.
- 6.3. Uddannelsesniveau for 30-69-årige mænd og kvinder. 1.1.1985 og 1.1.1995.
- 6.4. Erhvervskompetencegivende uddannelse i 1992 for elever med 7. klasse i 1968, fordelt efter forsørgers stilling.
- 6.5. 1966-årgangen fordelt på uddannelsesniveau og familiens socio-økonomiske gruppe. 1989.
- 6.6. Dimittender - studenter og hf'ere - som procent af alle 19-årige i de respektive grupper fordelt på køn og forældrenes højeste uddannelse. 1976 og 1993.
- 6.7. Uddannelsesstatus efter 10 år for dimittender 1979 til 1984 med forskellig forældrebaggrund fordelt på arten af 1. påbegyndte uddannelse.
- 6.8. Andel af en årgang med afgang fra grundskole, der var i uddannelse 3 måneder efter, fordelt på afgangsklasser og køn.
- 6.9. Andel mænd og kvinder i uddannelse 1.1.1985 og 1.1.1995 fordelt på uddannelsens niveau.
- 6.10. Andel af en ungdomsårgang, der starter i gymnasiet, på 2-årig hf eller studenterkurser. 1986-95.

- 6.11. Andel af en årgang med eksamen fra gymnasiet, hf, hhx og htx, der er i uddannelse på forskellige tidspunkter efter eksamen.
- 6.12. Andel af en årgang med eksamen i 1980 og 1993 fra gymnasiet, hf og hhx/htx i uddannelse 1 år og 3 måneder efter, fordelt efter uddannelsens niveau.
- 6.13. 15-69-årige i uddannelse, fordelt på indvandrere, efterkommere og køn. 1.1.1995.
- 6.14. Disponibel indkomst for 15-29-årige fordelt på uddannelsessøgende og ikke-uddannelsessøgende.
- 6.15. Uddannelsesplacering 10 år og 3 måneder efter afgang fra grundskolen.
- 6.16. Andel med eksamen i 1984 fra gymnasiet, hf, hhx og htx, som ikke har erhvervskompetencegivende uddannelse eller ikke er i uddannelse 10 år og 3 måneder efter studentereksamen, fordelt på tidligere uddannelsesaktivitet.
- 6.17. Personer ved offentlige uddannelseskurser.
- 6.18. Aldersfordeling for personer ved offentlige voksenuddannelseskurser. 1994-95.
- 6.19. Personer ved offentlige voksenuddannelseskurser, fordelt efter seneste fuldførte erhvervsuddannelse. 1994-95.
- 6.20. 30-59-årige fordelt efter uddannelsesniveau og arbejdsmarkedsplacering 1.1.1985 og 1.1.1995.
- 6.21. Arbejdsmarkedsplacering 1 år og 5 år efter afslutningen af en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Uddannelse

Indledning

Uddannelse har betydning for menneskers levevilkår, fordi man gennem uddannelse erhverver en række færdigheder og kundskaber, og fordi den enkeltes værdier, normer, tænkemåde og personlighedstræk påvirkes. Disse egenskaber erhverves ikke alene i undervisningsinstitutioner, men også fx gennem opdragelse i familien, påvirkning fra kammerater og via massemedier. Uddannelse er en væsentlig forudsætning for at få adgang til arbejdsmarkedet og til positioner med forskellig indkomst og indflydelse.

Uddannelse har fået en mere central rolle siden midten af 1980'erne. Den hastige teknologiske udvikling, som er fulgt med informationssamfundet, sætter spørgsmålstegn ved selve indholdet i uddannelserne. Det er svært at forudse, hvilke kvalifikationskrav der stilles om 10 til 15 år. Derfor må unge i dag indstille sig på, at de skal uddannes konstant, også efter færdiggørelsen af erhvervskompetencegivende uddannelse. Også voksne er nødt til at uddanne sig løbende for at kunne følge med de nye krav, erhvervslivet stiller. Derfor tales om livslang uddannelse (27) på arbejdspladsen, i arbejdstiden, i fritiden eller på orlov.

De sidste 10 års udviklingstendenser i befolkningens uddannelse med betydning for levevilkårene opridses nedenfor.

- 30-69-åriges uddannelsesniveau er steget markant, og de yngre har et højere uddannelsesniveau end deres forældre.
- Mænd og kvinder fuldfører forskellige typer uddannelse både med hensyn til niveau og fagindhold, men forskellen er blevet mindre.
- Uddannelsesniveaet er fortsat bestemt af den sociale baggrund.
- Andelen i uddannelse lige efter grundskolen er steget. Piger vælger hyppigere gymnasiet og hf og drenge hyppigere erhvervsfaglige uddannelser.
- Studenter og hfere udskyder valg af uddannelse op til 3-4 år.
- Studenter tager lange, videregående uddannelser og hfere mellemlange.
- "Restgruppen" af unge, der ikke var i uddannelse eller ikke havde erhvervskompetencegivende uddannelse 10 år efter afgang fra grundskolen, udgjorde i 1995 1/3 af årgang 1983-84. Andelen var lidt større for 1979-80-årgangen.
- Mere end 40 pct. af personer, som er i gang med en voksenuddannelse, havde ingen erhvervskompetencegivende uddannelse i 1994-95.
- Personer med erhvervskompetencegivende uddannelser har et højere beskæftigelsesniveau end dem uden erhvervskompetencegivende uddannelse. Forskellen er vokset fra 1985 til 1995.

Dette kapitel indeholder en beskrivelse af uddannelsessystemet, centrale uddannelsesbegreber, udviklingen i befolkningens uddannelsesniveau og fagvalg siden 1985 samt den sociale arvs betydning for valg af uddannelse. Befolkningens uddan-

nelsesniveau er afgrænset som de 30-69-åriges uddannelse, fordi de fleste ved den alder har fuldført en grundlæggende uddannelse, der giver adgang til arbejdsmarkedet. Dernæst beskrives befolkningens uddannelsesaktivitet, de studerendes indkomster, fuldførelse af uddannelse, en beskrivelse af restgruppen - de der ikke opnåede uddannelse med erhvervskompetence - samt voksenuddannelsesaktiviteten. For at kunne beskrive udviklingen i uddannelsesaktiviteten fra de unge forlader grundskolen, er befolkningen i uddannelse afgrænset som de 15-69-årige.

Endelig afsluttes med en beskrivelse af, hvilken indflydelse uddannelsen har på beskæftigelsesmulighederne.

Uddannelsessystemet

Basis i uddannelsessystemet er grundskolen med 10. klassetrin, hvoraf de 9 første er obligatoriske. 8.-10. kl. kan tages ved efterskoler. Efter grundskolen vælger eleverne mellem to typer af *ungdomsuddannelser*:

Uddannelser med studiekompetence til videregående uddannelser:

- *Gymnasiale uddannelser*, som består af *almengymnasiale* uddannelser, som gymnasiet, hf- og studenterkurser og de *erhvervgymnasiale* uddannelser ved erhvervsskolerne, hhx og htx, som kan give ansættelse i det private erhverv, som regel i uddannelsesstillinger.

Uddannelser med erhvervskompetence:

- Erhvervsfaglige uddannelser, som især foregår ved handelsskoler, tekniske skoler samt landbrugs-/søfarts-/social- og sundhedsskole. Ud-

dannelserne er en blanding af praktisk oplæring på arbejdspladsen og skoleophold.

Der er herudover skabt en ny type ungdomsuddannelse, hvor man kan kombinere elementer af ungdomsuddannelser med praktisk arbejde. Det drejer sig om den frie ungdomsuddannelse, erhvervsfaglig grunduddannelse og såkaldte brobygningsuddannelser. Ved bestemte kombinationer kan den frie ungdomsuddannelse give adgang til nogle korte og mellemlange, videregående uddannelser og den erhvervsfaglige grunduddannelse kan give erhvervskompetence.

I uddannelsespyramidens top er de *videregående uddannelser*, som er teoretiske uddannelser. Forudsætningen for at starte på dem er normalt en studiekompetencegivende uddannelse. Til de korte videregående teknikeruddannelser kræves dog en erhvervsfaglig uddannelse. Uddannelserne er opdelt i tre grupper primært efter uddannelsernes længde og teoretiske karakter:

De korte videregående uddannelser har to års uddannelse ovenpå en ungdomsuddannelse (fx byggetekniker, korrespondent med 1 sprog, politibetjent). Uddannelserne kan indeholde praktisk oplæring.

De mellemlange videregående uddannelser har 2-4 års teoretisk uddannelse (fx folkeskolelærer, sygeplejerske og teknikumingeniør). Uddannelserne har kun lidt praktik.

De lange videregående uddannelser har mere end 4 års teoretisk uddannelse (fx jurist, læge og civilingeniør). Uddannelserne har ingen eller kun lidt

praktik. Uden for det egentlige uddannelsessystem findes en række voksenuddannelseskurser af kortere eller længere varighed samt enkelte hele uddannelsesforløb. Kurserne fungerer som tilbud til dem, der har forladt uddannelsessystemet. Der findes voksenuddannelseskurser på stort set alle de niveauer, som indgår i det egentlige uddannelsessystem.

Af *almene uddannelser* findes almen voksenuddannelse på grundskoleniveau, hf-enkeltfag på almen-gymnasialt niveau, højskoler, daghøjskoler og produktionsskoler.

Af *erhvervsrettede uddannelser* findes AMU-kurser, voksenerhvervsuddannelser og kurser på erhvervsskoler. Blandt de videregående voksenuddannelser findes korte videregående uddannelser ved erhvervsskolerne (fx merkonomer og teknonomer) og derudover de åbne uddannelser på de videregående institutioner. Desuden findes en del efteruddannelse i privat regi.

Knudepunkter i lovgivningen siden 1965

De væsentligste ændringer i lovgrundlaget for *grundskolen* siden 1965 var udvidelsen af undervisningspligten fra 7 til 9 år i 1972 og afskaffelsen af realeksamen i 1978.

For *uddannelser med studiekompetence* var indførelsen af hf i 1967 og htx i 1982 væsentlige ændringer. Desuden blev hhx og htx i 1989 studiekompetencegivende på linie med studentereksamen.

De *erhvervsfaglige uddannelser* ændredes med indførelsen af efg-uddannelsen i 1972, hvor mesterlæren suppleredes med mulighed for skoleophold,

som indgang til de erhvervsfaglige uddannelser. Mesterlæren og efg fungerede sideløbende indtil 1. januar 1991, hvor de blev afskaffet og erstattet af en ny erhvervsfaglig uddannelse (EUD) med to indgange: Skolevejen og praktikvejen. Efgs problem med at skaffe lærepladser fortsatte i skolevejen. Lov om praktikkompenserende undervisning gældende fra 1. januar 1991 søgte at løse problemet.

Der har været tendens til, at de *korte og mellem-lange videregående* uddannelser blev længere og mere teoretiske siden slutning af 1980'erne. Fx skiftede pædagogerne i 1990 og sygeplejerskerne i 1992 fra at være korte videregående uddannelser til mellemlange.

På de *lange videregående* uddannelser forkortedes uddannelserne med et år til 5 år i 1982. I 1990 blev bachelor modellen gennemført. De første 3 år kan afsluttes med en bachelorgrad. En kandidatgrad indebærer yderligere 2 år i samme fag.

Indførelse af adgangsbeholdning i 1977 fik væsentlig betydning for tilgangen til mellemlange og lange videregående uddannelser.

Igennem 1980'erne og 1990'erne udvikledes nye voksenuddannelser inden for erhvervsuddannelser (fx opkvalificeringen af pædagogmedhjælper og syge-/hjemmehjælper), på AMU-centrene og på de videregående uddannelser.

I 1989 skabte lov om åben uddannelse ved erhvervsskolerne og de videregående institutioner en lovmæssig ramme om disse voksenuddannelser.

Uddannelsesstatistiske begreber og metoder

Inden for uddannelsesstatistikken anvendes en del begreber og metoder ved opgørelsen af aktiviteten i og resultaterne af uddannelse.

Skoleuddannelse er den højeste grundlæggende eksamen, som giver adgang til videre uddannelse fx grundskoleuddannelse, studenter-/hf-eksamen eller hhx-/htx-eksamen. *Uddannelsesniveau* betegner den højeste fuldførte uddannelse på et givet tidspunkt. *Årgang* anvendes i forløbsundersøgelser og viser på grundskoleniveauet det antal, der forlader dette niveau i en bestemt periode (1. juli-30. juni) uden igen at begynde på en grundskoleuddannelse, og på det almene gymnasiale niveau det antal, der har bestået en studenter-/hf-/hhx-/htx-eksamen uden igen at begynde på en tilsvarende uddannelse. *Uddannelsesplacering* anvendes i forløbsundersøgelser og viser, om eleven på det givne tidspunkt var i/havde fuldført/havde afbrudt uddannelse eller aldrig var kommet i gang med en uddannelse, som Danmarks Statistik har registreret. Definitionen af *restgruppe* skal ses i den sammenhæng, idet restgruppeandelen er den del af en årgang med afgang fra grundskolen, der 10 år efter ikke var kommet i gang med/havde afbrudt uddannelse eller udelukkende havde fuldført en studiekompetencegivende uddannelse. *Erhvervskompetencegivende uddannelse* er erhvervsfaglige og videregående uddannelser med kompetence til et arbejde.

Hansen (11) opstiller en *socialgruppeinddeling*, som bl.a. anvendes nedenfor: *Professionerne* omfatter alle, der har eller har haft en stilling, der stiller krav om beherskelse af specialiseret viden af et betragteligt omfang. Denne viden opnås oftest

gennem lang formaliseret uddannelse. Eksempler er psykologer, arkitekter, ingeniører, journalister, lærere på alle niveauer, bibliotekarer og læger. *Funktionærer* omfatter alle funktionærer, som ikke tilhører professionerne. *Selvstændige* omfatter alle selvstændige, som ikke tilhører professionerne. *Faglærte* omfatter alle, som har eller har haft faglært arbejde. *Ufaglærte* omfatter alle, som har eller har haft ufaglært arbejde. *Uden for erhverv* omfatter personer, som aldrig har været i erhverv.

I Socialkommissionens opgørelser refererer *højere funktionærer* til personer, som typisk har en lang eller mellemlang videregående uddannelse og/eller et større antal underordnede, *mellemfunktionærer* til personer, der typisk har en kort videregående uddannelse og/eller nogle få underordnede, og *lavere funktionærer* til personer, som oftest har en erhvervsfaglig uddannelse og sjældent nogle underordnede.

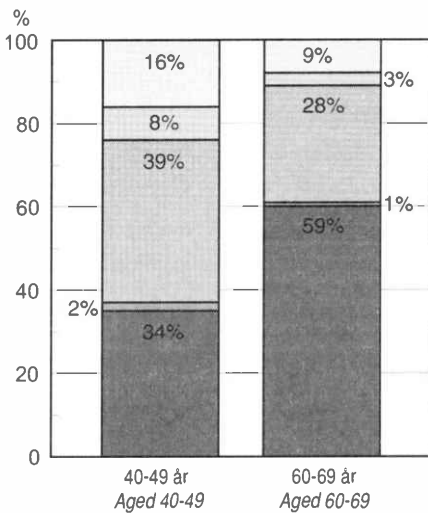
Befolkningens uddannelsesniveau er stigende

Uddannelsesniveauet steg markant efter krigen. Det viser en sammenligning af to generationer på henholdsvis 40-49 år og 60-69 år 1.1.1995. Langt flere tog en erhvervskompetencegivende uddannelse. Begge generationer havde flest med erhvervsfaglig uddannelse, men andelen med videregående uddannelse steg betydeligt (figur 6.1). Blandt de, der var 60-69 år i 1995, havde 40 pct. erhvervskompetencegivende uddannelse i 1995. De fleste - 28 pct. - havde erhvervsfaglig uddannelse, og 12 pct. havde videregående uddannelse. Blandt de, der var 40-49 år i 1995, var uddannelsesniveauet højere. 63 pct. havde erhvervskompetencegivende uddannelse heraf 39 pct. erhvervsfaglig uddannelse og 24 pct. videregående uddannelse.

Også skoleuddannelsen er blevet længere, dels fordi flere tager studentereksamen, eller hhx/htx-eksamen, dels fordi afgangsniveauet fra grundskolen er steget.

Figur 6.1.
Uddannelsesniveau pr. 1.1.1995 for personer født 1926-35 og 1946-55.

Level of general and vocational education as of 1.1.1995 for individuals born between 1926 and 1935 and between 1946 and 1955.

— Mellemlang/lang videregående
Medium-length/long further education

■ Kort videregående
Short further education

■ Erhvervsfaglig
Vocational education

■ Gymnasial
Upper secondary school

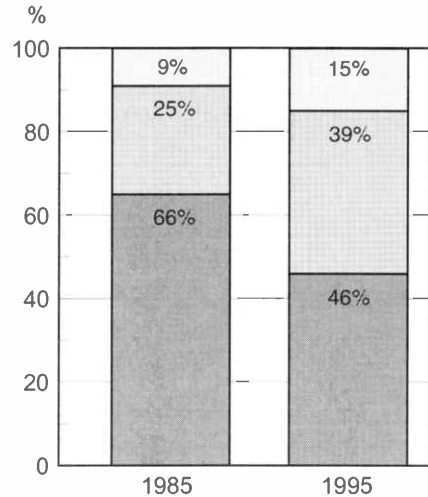
■ Grundskole
Basic school

Kilde: Tabel 6.1

Blandt de 30-69-årige steg andelen med gymnasial uddannelse med 6 procentpoint fra 1985 til 1995. I 1995 havde 15 pct. studentereksamen og hf-eksamen

Figur 6.2.
Højeste fuldførte skoleuddannelse for 30-69-årige i 1985 og 1995.

Level of general education for the 30 to 69 age group in 1985 and 1995.

— Gymnasiet
Upper secondary school

— 9.-10. klasse
Ninth-tenth class

■ 1.-8. klasse
First-eighth class

Kilde: Tabel 6.2

eller hhx-/htx-eksamen. Langt de fleste – 11 pct. – havde studentereksamen (tabel 6.2).

Også afgangsniveauet fra grundskolen er steget betydeligt. 39 pct. havde 9.-10. kl. som højeste skoleuddannelse i 1995, hvilket var en stigning på 14 procentpoint (figur 6.2). Når de gymnasiale uddannelser steg, kan det bl.a. skyldes oprettelsen af hf og htx, samt at hhx og htx blev studiekom-

petencegivende på linie med studentereksamen. Den ældre generation havde ikke mulighed for at vælge disse uddannelser.

Stigningen i grundskoleniveauet kan yderligere forklares ved indførelsen af 9 års undervisningspligt. De ældste årgange - alle over 41 år har kunnet forlade grundskolen efter 7 års skolegang, mens alle yngre minimum har haft 9 års skolegang.

Ved vurdering af stigningen i skoleuddannelsernes niveau skal yderligere to faktorer inddrages. For det første er antallet af timer, som tilbydes en elev i grundskolen og gymnasiet faldet. Timetallet for en student i dag svarer til det timetal en person med realeksamen fik før 1968. Timetallet for en 9. kl. elev svarer til det timetal, som en elev med afgang fra 7. kl. havde fået før 1968. For det andet medførte afskaffelsen af realeksamen, som gav adgang til mange korte og mellemlange uddannelser, at søgning til især hf steg (24).

Dele af befolkningen har yderligere forbedret deres skolekundskaber med voksenuddannelse fx ved kurser ved almen voksenuddannelse eller hf-enkeltfag.

Kønsforskelle i de grundlæggende skolekundskaber udlignes fra 1985 til 1995

I 1985 havde kvinder lavere grundlæggende skolekundskaber end mænd. Kvinder havde længere grundskoleuddannelse, men flere mænd end kvinder havde studenter-, hf- eller hhx-/htx-eksamen. I 1995 var der ingen væsentlig kønsforskel i skoleuddannelsen. Lige mange kvinder og mænd havde gymnasial uddannelse, men flere kvinder end mænd havde fortsat en længere grundskoleuddannelse (tabel 6.2).

Stigende andel af befolkningen har en erhvervskompetencegivende uddannelse

Andelen af de 30-69-årige med erhvervskompetencegivende uddannelse steg fra 1985 til 1995. I 1995 havde 56 pct. en erhvervskompetencegivende uddannelse (figur 6.3).

Da de 30-39-årige havde et væsentligt højere uddannelsesniveau end de 60-69-årige vil uddannelsesniveauet stige i de kommende år. 60 pct. af de 30-39-årige havde erhvervskompetencegivende uddannelse mod 40 pct. af de 60-69-årige. Derudover steg andelen af unge i uddannelse.

36 pct. af de 30-69-årige havde i 1995 erhvervsfaglig uddannelse, 20 pct. havde videregående uddannelse og heraf 5 pct. en lang videregående uddannelse. Siden 1985 er andelen med erhvervsfaglige og videregående uddannelser steget med hver 6 procentpoint.

Da andelen med erhvervsfaglige uddannelser er større blandt de 30-39-årige end blandt de 60-69-årige, vil andelen stige yderligere (tabel 6.1).

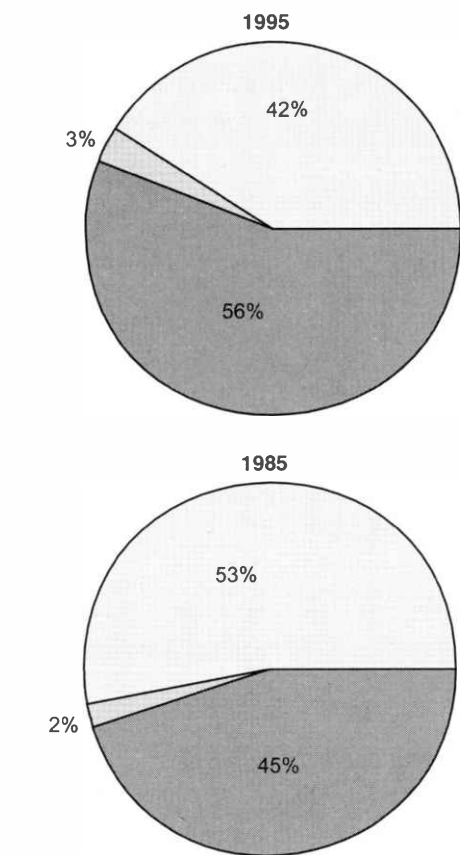
Flere mænd end kvinder havde erhvervskompetencegivende uddannelse

Flere mænd end kvinder havde erhvervskompetencegivende uddannelse i 1995, men i forhold til 1985 var forskellen indsnævret. I 1995 havde 51 pct. kvinder mod 60 pct. mænd erhvervskompetencegivende uddannelse (figur 6.4).

Kønsforskellen vil yderligere blive mindre, fordi kønsforskellen blandt de 30-39-årige var mindre end blandt de 60-69-årige (tabel 6.1).

Figur 6.3.
Uddannelsesniveaue for 30-69-årige. 1.1.1985 og 1.1.1995.

Level of general and vocational education for the 30 to 69 age group as of 1.1.1995 and 1.1.1985.

□ Grundskole
Basic school

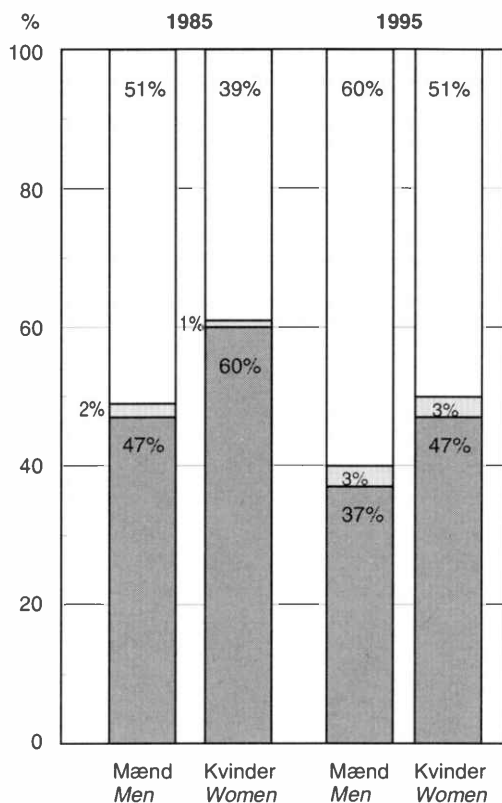
■ Studiekompetencegivende
Qualifying exams for further studies

■ Erhvervskompetencegivende
Vocationally oriented education

Kilde: Tabel 6.3

Figur 6.4.
Kønsforskelle i uddannelsesniveaue for 30-69-årige 1.1.1985 og 1.1.1995.

Gender differences in the level of vocational education for the 30 to 69 age group as of 1.1.1995 and 1.1.1985.

□ Erhvervskompetencegivende
Vocationally qualifying exams

■ Studiekompetencegivende
Qualifying exams for further studies

■ Grundskole
Basic school

Kilde: Tabel 6.3

Skarpe skel mellem kvinders og mænds uddannelsesmønstre

Der var skarpe skel mellem mænds og kvinders uddannelsesmønstre både med hensyn til niveau og fag i 1995. Der var overvægt af mænd ved de erhvervsfaglige og lange videregående uddannelser, mens der var overvægt af kvinder ved de korte og mellemlange videregående uddannelser (tabel 6.3).

Forskellen blev formindsket fra 1985 til 1995, idet en stigende andel kvinder havde taget et mandsdomineret fag, og i enkelte kvindedominerede fag steg andelen af mænd.

Ved de erhvervsfaglige uddannelser steg kvindeandelen i levnedsmiddel-/grafiske/ og landbrugsuddannelserne. Ved de korte videregående uddannelser var det de samfundsfaglige uddannelser, hvor bl.a. akademiøkonomer ændrede billedet, samt de tekniske uddannelser, hvor andelen af kvindelige byggeteknikere steg. Ved de mellemlange var det især ved HA og teknikumingeniører, at andelen af kvinder steg. Ved de lange videregående steg kvindeandelen generelt, men ændringerne var størst for landbrugsuddannelser, samfundsvidenskabelige uddannelser (fx jurister og økonomer) samt læger.

Uddannelsesniveaulet er bestemt af den sociale baggrund

Børn af personer med lange, teoretiske uddannelser får længere uddannelser end børn af ufaglærte eller personer, der var ude af erhverv. Det viser en forløbsundersøgelse, som Hansen (11) har foretaget af en generation af børn, der gik ud af skolen i 1968. I 1992 blev børnene geninterviewet, bl.a. for at få oplyst, hvilken uddannelse de havde opnået.

Undersøgelsen viste, at 53 pct. af personerne med forældre fra professionerne, fik en længerevarende uddannelse. 10 pct. fik ingen uddannelse.

Personer, hvis forælder var ufaglært, havde det modsatte mønster. 8 pct. havde mellemlang eller lang videregående uddannelse, og 30 pct. havde ingen uddannelse. Børn af forældre uden for erhverv havde samme profil.

Imellem disse yderpunkter lå børn af faglærte, hvor 19 pct. havde mellemlang eller lang videregående uddannelse, og 19 pct. ikke havde uddannelse, mens 48 pct. havde en erhvervsfaglig uddannelse. En lignende profil havde børn af selvstændige (tabel 6.4).

En anden undersøgelse af en 11 år yngre generation viser samme tendens. Langt den højeste andel med en videregående uddannelse fandtes blandt højere funktionærer. Den højeste andel med erhvervsuddannelse var blandt børn af faglærte, mens næsten halvdelen af de ikke-faglærtes børn ikke fik uddannelse (tabel 6.5). Også forældres beskæftigelsessituation på det tidspunkt den unge valgte uddannelse havde indflydelse på den unges valg/fravalg af uddannelse. Blandt personer, der havde grundskoleuddannelse, var flere forældre uden beskæftigelse end blandt de, der havde fået en erhvervskompetencegivende uddannelse (20). Piger fra de laveste sociale lag fik mindre uddannelse end de tilsvarende drenge, mens flere piger end drenge fra de højeste sociale lag fik en videregående uddannelse.

En tredje forløbsundersøgelse viser ligeledes, at en langt større andel af børnene fra akademikerhjem

får studenter- eller hf-eksamen sammenlignet med børn fra hjem, hvor ingen af forældrene havde en uddannelse ud over grundskolen (tabel 6.6).

Den nævnte undersøgelse af Zangenberg & Zeuthen (28) viser tillige, at dimittenderne fra akademikerhjemmene får lidt højere karaktergennemsnit end grundskolebørnene. Førstnævnte vælger da også i langt højere grad lange uddannelser end sidstnævnte. Ser man på gennemførelsesprocenten - succesraten - for de to grupper og korrigerer for karakterforskellene, er der kun små og ikke signifikante forskelle mellem grundskolebørn og akademikerbørn for de forskellige uddannelser. Oven i købet er der relativt flere akademikerbørn, der efter 10 år ikke har fået en færdig uddannelse eller endt med en uddannelse på et lavere niveau (tabel 6.7). Det skyldes, at disse børn i højere grad end grundskolebørn søger ind på uddannelser med generelt lavere succesrater, især lange, videregående uddannelser.

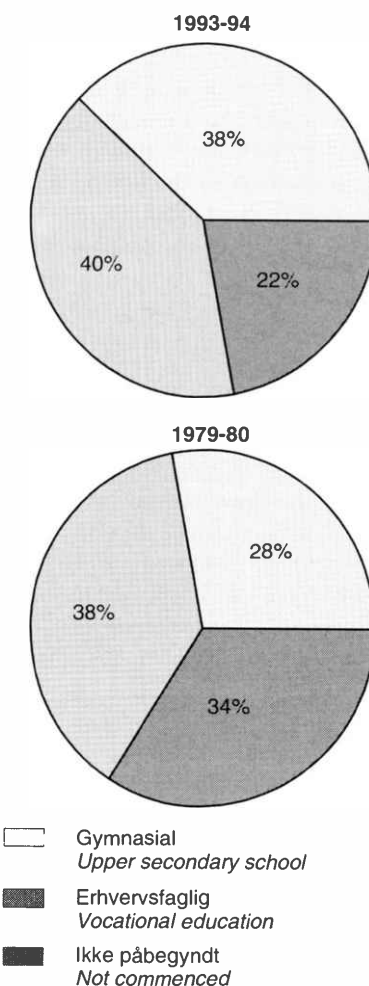
Flere i uddannelse lige efter afgang fra grundskole

Andelen, der 3 måneder efter afgang fra grundskolen var i uddannelse, er steget fra 1979-80 til 1993-94. Hvor 78 pct. af de, der forlod grundskolen i 1993-94 var i uddannelse 3 måneder senere, var det kun 66 pct. i 1979-80 (figur 6.5). Blandt de, der forlod grundskolen i 1993-94, var flest fra 9. kl. og færrest fra efterskoler i uddannelse 3 måneder senere. Forskellen var mindsket sammenlignet med årgang 1979-80, hvor de fleste fra 9. kl. valgte gymnasiet. Modsat valgte de fleste fra 10. kl. erhvervsfaglige uddannelser. Lidt flere piger (79 pct.) end drenge (77 pct.) var i uddannelse 3 måneder efter afgang fra grundskole i 1993-94.

Forskellen var indsnævret i forhold til årgang 1979-80.

Figur 6.5
Andel af en afgangsklasse fra grundskolen i uddannelse 3 måneder senere.

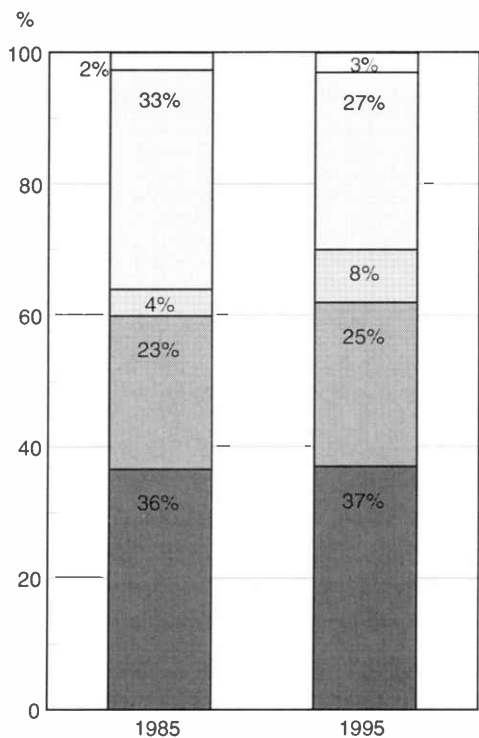
Percentage of a graduating class from the basic school receiving education 3 months later.

Kilde: Tabel 6.8

Figur 6.6.
Andelen af 15-20-årige under uddannelse
pr. 1.1.1985 og 1.1.1995.

Percentage of the 15 to 20 age group receiving education as of 1.1.1985 and 1.1.1995.

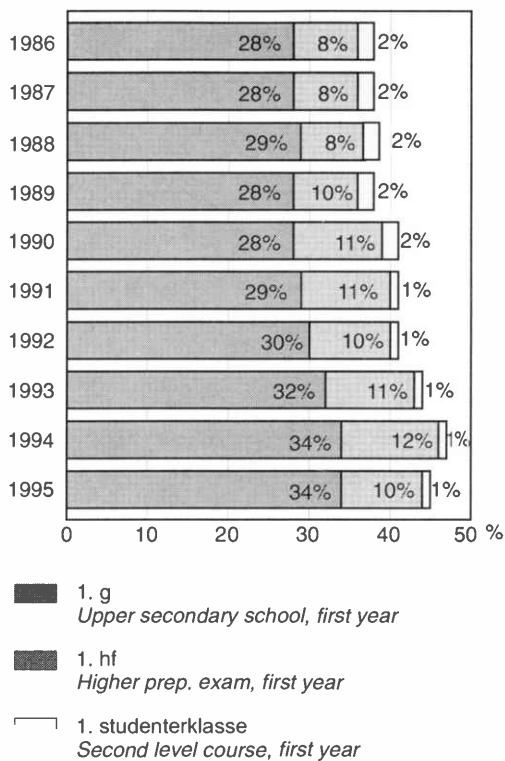

- Videregående uddannelse
Further education
- Erhvervsfaglig
Vocational education
- ▨ Erhvervsgymnasial
Vocational education, second level
- Almen gymnasial
Upper secondary school
- Grundskole
Basic school

Kilde: Tabel 6.9

Figur 6.7
Andel af en ungdomsårgang, der starter på gymnasiet, hf eller studenterkurser. 1986-95.

Percentage of a youth cohort who commence an upper secondary education. 1986-95.

Kilde: Tabel 6.10

I 1995 var den største andel af de 15-20-årige - bortset fra dem i grundskolen - i gang med studentereksamen eller hf-/hxx-/htx-eksamen (33 pct.). 27 pct. var i gang med erhvervsfaglige uddannelser. I 1985 var de fleste i gang med erhvervsfaglige uddannelser (figur 6.6). Samtidig steg andelen af personer over 20 år ved de erhvervsfaglige uddannelser (tabel 6.9). Det kan bl.a. forklares ved, at der i 1980'erne var problemer med at få praktikplads. Problemet er formentlig indskrænket

med lov om praktikkompenenserende undervisning fra 1991, hvilket dog ikke fremgår af statistikken. Den stigende tilgang til gymnasiet og hf kan illustreres af den stigende gymnasiefrekvens. Frekvensen viser, hvor stor en andel af en årgang, der starter på gymnasiet eller hf. I 1995 var andelen af en ungdomsårgang, der startede i gymnasiet og hf 44 mod 36 i 1986 (figur 6.7).

Det stigende antal studenter og hf'ere skyldes dog ikke, at dimittendfrekvensen for børn af forældre med videregående uddannelse i stigende grad søger ind på gymnasier eller hf. Der er tværtimod tale om faldende frekvenser for denne gruppe og flere andre grupper med forældre over grundskoleniveauet (tabel 6.6). Der har således for grundskoledøtrene været en betydelig stigning i dimittendfrekvensen, selv om det fortsat i 1993 kun er hvert femte barn fra grundskolehjem, der får studentereksamen eller hf, mens næsten tre fjerdedele af akademikerbørnene får en sådan eksamen.

Piger valgte gymnasiet/hf - drenge erhvervsfaglige uddannelser

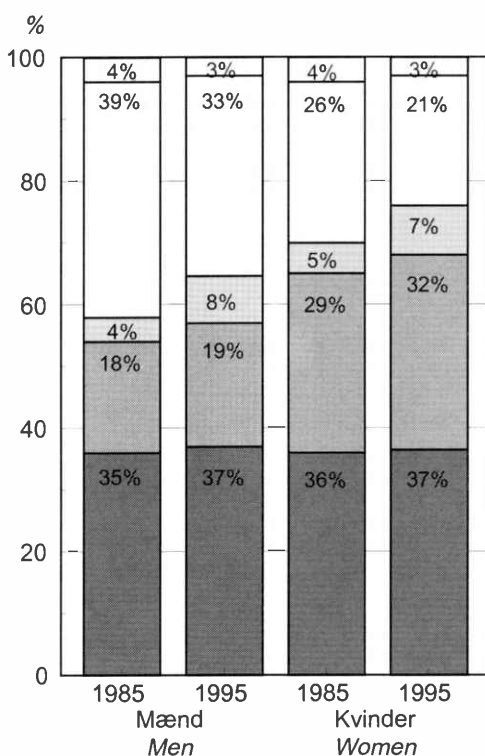
I 1995 valgte 32 pct. af de 15-20-årige piger almen gymnasiet mod 29 pct. af drengene. 26 pct. af de 15-20-årige drenge valgte erhvervsfaglige uddannelser mod 21 pct. af pigerne. Forskellen dokumenteres yderligere ved, at en væsentlig større andel piger (45 pct.) end drenge (32 pct.) med afgang fra grundskolen i 1993-94 havde valgt gymnasiet eller hf 3 måneder senere (tabel 6.8). Kønsforskellen er uddybet siden 1985 (figur 6.8).

Der er især kommet flere kvindelige, matematiske studenter. I 1993 var der således lige så mange piger, der blev matematiske studenter som sprogli-

ge. Samtidig er der fortsat dominans af piger i det sproglige gymnasium, jf. Zangenberg & Zeuthen (28).

Figur 6.8.
Andelen af 15-20-årige drenge og piger under uddannelse 1.1.1985 og 1.1.1995

Percentage of 15-20 year old boys and girls receiving education as of 1.1.1985 and 1.1.1995

- Videregående uddannelse
Further education
- Erhvervsfaglig
Vocational education
- Erhvervsgymnasial
Vocational education, second level
- Almen gymnasial
Upper secondary school
- Grundskole
Basic school

Kilde: Tabel 6.9

Studenter og hf'ere udskyder start på fortsat uddannelse

Mere end fire femtedele af hf'erne og de sproglige studenter ventede mindst et år med at starte på en uddannelse, mens det gjaldt to tredjedele af de matematiske studenter. Andelen, der udskød start på uddannelsen, var stigende fra 1990 til 1993 blandt studenter (tabel 6.11).

De fleste studenter tog kun ét sabbatår, idet 61 pct. af matematikerne og 48 pct. af de sproglige var i gang 1 år og 3 måneder efter eksamen. Hf'erne kom senere i gang (figur 6.9). Når studenter og hf'ere udskød start af uddannelse, kan det bl.a. forklares med adgangsbeholdningen til de videregående uddannelser og med, at de unge var usikre på, hvad de skulle vælge, og hvilke kvalifikationskrav fremtiden ville stille (27).

3 måneder efter studentereksamen var langt flere mænd end kvinder i gang med en uddannelse, men 1 år og 3 måneder efter var forskellen formindsket betydeligt (tabel 6.11).

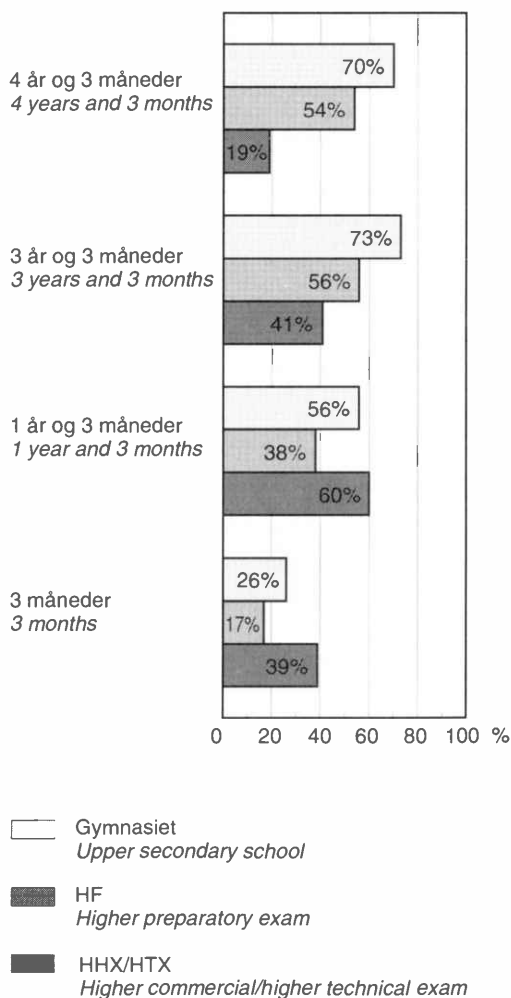
Ifølge Zangenberg & Zeuthen (28) er der ikke noget, der tyder på, at det skader den uddannelsesmæssige karriere ikke at starte umiddelbart efter studentereksamen eller hf.

Hvad angår de matematiske studenter fra årgang 1993 valgte hovedparten lange videregående uddannelser 1 år og 3 mdr. efter deres eksamen. De sproglige valgte mellemlange og lange, videregående uddannelser og hf'erne valgte hovedsagelig mellemlange, og blandt hhx/htx var der flest med erhvervsfaglige uddannelser (tabel 6.12). Se også tabel 33 i Zangenberg & Zeuthen (28).

Figur 6.9.

Andel af årgang 1990 i uddannelse 3 måneder til og med 4 år og 3 måneder efter eksamen fra gymnasiet, hf, hhx og htx

Percentage of year 1990 receiving education 3 months up to and including 4 years and 3 months after graduating from upper secondary school, higher preparatory examination, higher commercial examination, and higher technical examination.

Kilde: Tabel 6.11

Færre indvandrere og efterkommere i uddannelse sammenlignet med befolkningen generelt

Ved *indvandrere* forstås personer født i udlandet af forældre, som begge er udenlandske statsborgere eller født i udlandet, og ved *efterkommere* personer født i Danmark af forældre, som begge er indvandrere eller efterkommere.

I 1995 var 11 pct. af de 15-69-årige indvandrere og efterkommere i uddannelse, mod 13 pct. af befolkningen generelt. Andelen i uddannelse var næsten den samme for efterkommere som for befolkningen generelt, men andelen af indvandrere i uddannelse var meget lavere. Det gjaldt også unge mellem 15-20 år. Andelen af kvinder i uddannelse var lavere end den tilsvarende andel for befolkningen generelt (tabel 6.13).

Blandt de 15-25-årige indvandrere var andelen i grundskole og ved lange, videregående uddannelser størst. Den høje andel i grundskolen kan bl.a. forklares, ved at en større andel af indvandrere end befolkningen generelt valgte 10. kl. Den høje andel ved lange, videregående uddannelser kan bl.a. forklares med, at personer, der udelukkende opholdt sig i Danmark for at studere, indgår i tallene.

Sammenlignet med befolkningen generelt var der mindre forskel på kønnene, når de 15-20-årige indvandrere skulle vælge mellem gymnasium eller erhvervsfaglig uddannelse. Blandt de 21-25-årige indvandrere var kvinder underrepræsenterede ved gymnasiet og erhvervsfaglige uddannelser, men overrepræsenterede ved mellemlange og lange, videregående uddannelser (tabel 6.13).

Andelen af 26-69-årige indvandrere, der var i gang med en videregående uddannelse, var den samme som befolkningen som helhed, mens andelen var større ved de erhvervsfaglige uddannelser. Der var næsten ingen forskel på andelen af kvinder og mænd i uddannelse.

Sammenlignet med befolkningen generelt var der færre efterkommere i alle aldersgrupper, der var i gang med erhvervsfaglige uddannelser. Blandt unge under 21 år var der flere i gang med grundskole og lange, videregående uddannelser. Blandt de 21-69-årige var der flere i gang med lange, videregående uddannelser. Sammenlignet med befolkningen generelt var der blandt efterkommere mindre kønsforskelle i valg af uddannelse (tabel 6.13).

Studerende havde i gennemsnit 1/3 at leve for i forhold til dem, der ikke var i uddannelse

I 1992 havde studerende uden løn under studiet gennemsnitligt en tredjedel at leve for sammenlignet med de, der ikke var i uddannelse. Samtidig var de studerendes disponible indkomst faldet lidt siden 1988 (tabel 6.14).

Fra 1981 til 1994 steg andelen af 15-24-årige, der havde arbejde ved siden af uddannelsen, betydeligt, således at over halvdelen af de, der var i uddannelse, samtidig havde arbejde (6).

Restgruppen udgjorde 1/3 af årgangen, der forlod grundskolen i 1983-84

33 pct. af den årgang, der forlod grundskolen i 1983-84, var ikke i uddannelse eller havde ikke fået en erhvervskompetencegivende uddannelse 10 år og 3 måneder senere. Andelen kaldes restgrup-

pen (tabel 6.15). Tallet er et maksimumstal, fordi private uddannelser, uddannelser i udlandet samt voksenuddannelser ikke indgår i tallet.

En sammenligning af to årgange - 1979-80 og 1983-84 - med afgang fra grundskolen viste, at restgruppens andel faldt med 4 procentpoint (figur 6.10). I årgang 1983-84 var 10 pct. aldrig kommet i gang med uddannelse, mens 18 pct. havde afbrudt en uddannelse uden at påbegynde en ny, og 5 pct. havde gennemført gymnasiet, hf eller hhx/htx. Andelen, der ikke var kommet i gang med en uddannelse, var 14 pct. for årgang 1979-80. Kønsforskelle i restgruppen blev udjævnet mellem årgang 1979-80 og årgang 1983-84.

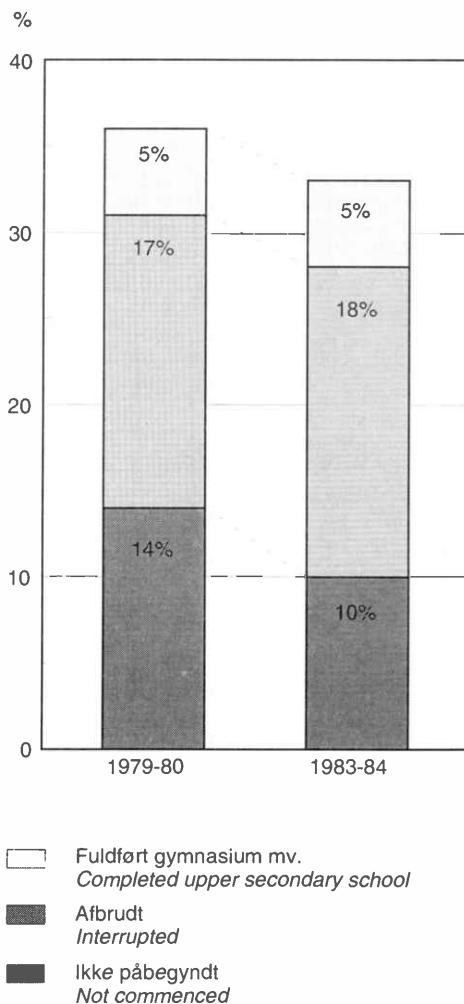
Socialkommissionen viste i 1992, at 80 pct. af de 25-årige uden erhvervskompetencegivende uddannelse ikke havde søgt at forbedre deres erhvervskompetence, hvilket tyder på, at en stor del unge uden erhvervskompetencegivende uddannelse ikke har lyst eller mulighed for at uddanne sig videre (14).

Af de sproglige studenter og hfere fra 1984 var der henholdsvis 27 pct. og 28 pct., der ikke havde begyndt eller havde afbrudt uddannelse 10 år efter eksamen. De matematiske studenter havde med 21 pct. den laveste andel. Andelen, som aldrig havde påbegyndt en uddannelse, var mindst blandt matematiske studenter og størst blandt hfere (figur 6.11).

Hhx havde et helt andet mønster, hvilket bl.a. kan forklares med, at disse uddannelser er målrettet mod private uddannelser, som ikke er med i statistikken.

Figur 6.10.
Uddannelsesmønster 10 år og 3 måneder efter afgang fra grundskolen for de, der ikke var under uddannelse og ikke havde erhvervskompetencegivende uddannelse.

Educational pattern 10 years and 3 months after completing basic school for those who were not receiving education and who did not have a qualifying education.

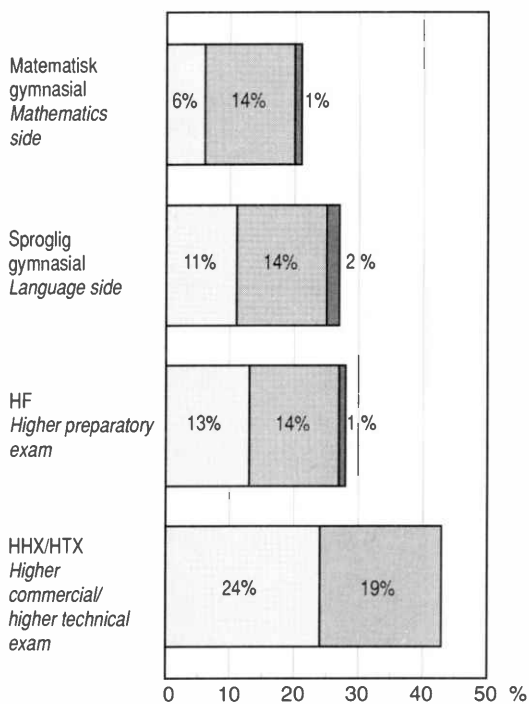

Kilde: Tabel 6.15

Figur 6.11.

Andelen af en årgang med eksamen fra gymnasiet, hf, hhx og htx i 1984, der ikke startede på/havde afbrudt en uddannelse 10 år og 3 måneder efter studentereksamen

Percentage of a year group with an upper secondary examination, higher preparatory examination, higher commercial examination or higher technical examination in 1984, who have not commenced or who have discontinued an education 10 years and 3 months after their exam.

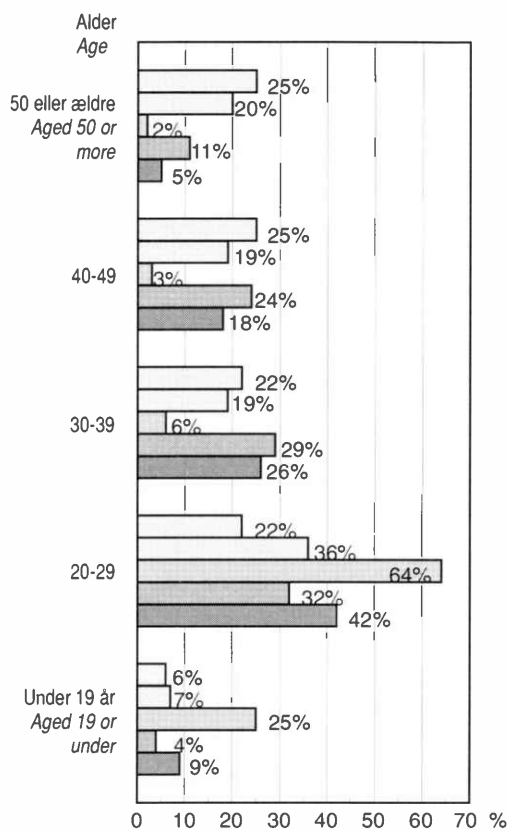
- Ikke påbegyndt
Not commenced
- Afbrudt
Interrupted
- Fuldført erhvervsgymnasial
Completed vocational education, second level

Kilde: Tabel 6.16

Figur 6.12

Aldersfordelingen ved offentlige voksenuddannelseskurser 1994-1995.

Individuals enrolled in public adult educational courses, by age groups, 1994-95.

- Almen voksen uddannelse
General adult education
- HF-enkeltfag
Higher preparatory exam (single subjects)
- Folkehøjskoler
Folk high schools
- AMU kurser
AMU courses
- Erhvervsskolernes voksenuddannelse
Adults education at vocational/technical schools

Kilde: Tabel 6.18

Personer i voksenuddannelse

En del personer søger at forbedre deres kvalifikationer gennem voksenuddannelse. I skoleåret 1994-1995 gik 387.816 personer på et eller flere kurser ved almene uddannelser, erhvervsskolernes voksenuddannelser og AMU-uddannelserne. I forhold til skoleåret 1992-93 var det en lille stigning (tabel 6.17). Tallet indeholder ikke personer med kurser ved social- og sundhedsuddannelser, landbrugsuddannelser eller de videregående uddannelser. På almen voksenuddannelse, hf-enkeltfag og højskolerne var der overvægt af kvinder, mens det var omvendt på AMU. På erhvervsskolernes voksenuddannelse var der en lille overvægt af kvinder (tabel 6.18).

Den største andel af personer ved voksenuddannelse var mellem 20 og 29 år. I den aldersgruppe var der flest på højskoler (64 pct.) og erhvervsskolernes voksenuddannelse (42 pct.) De yngste personer i voksenuddannelse fandtes på højskolerne. En fjerdedel var under 19 år. De ældste personer fandtes ved almen voksenuddannelse, hvor 50 pct. var over 40 år (figur 6.12).

Mere end 40 pct. havde ingen erhvervs-kompetencegivende uddannelse

Den største andel uden erhvervskompetencegivende uddannelse var ved de almene uddannelser. Ved almen voksenuddannelse og ved hf havde over halvdelen ingen erhvervskompetencegivende uddannelse (tabel 6.19 og figur 6.13).

På højskolerne havde 83 pct. ingen erhvervsuddannelse. Årsagen var, at de fleste var helt unge. Ved erhvervsskolernes voksenuddannelse og på AMU-uddannelserne var andelen med erhvervskompeten-

cegivende uddannelse 56 pct. i 1994-95. Der var flest med videregående uddannelser på erhvervsskolernes voksenuddannelser og på hf-kurserne.

Erhvervskompetencegivende uddannelse giver større mulighed for beskæftigelse

En sammenligning i 1995 mellem 30-59-årige med og uden erhvervskompetencegivende uddannelse viste, at beskæftigelsen var 20 procentpoint større, at halvt så mange var ledige, og at kun en tredjedel var uden for arbejdsmarkedet blandt dem med erhvervskompetencegivende uddannelse sammenlignet med dem uden erhvervskompetencegivende uddannelse. Forskellen udvidedes fra 1985 til 1995 (tabel 6.20).

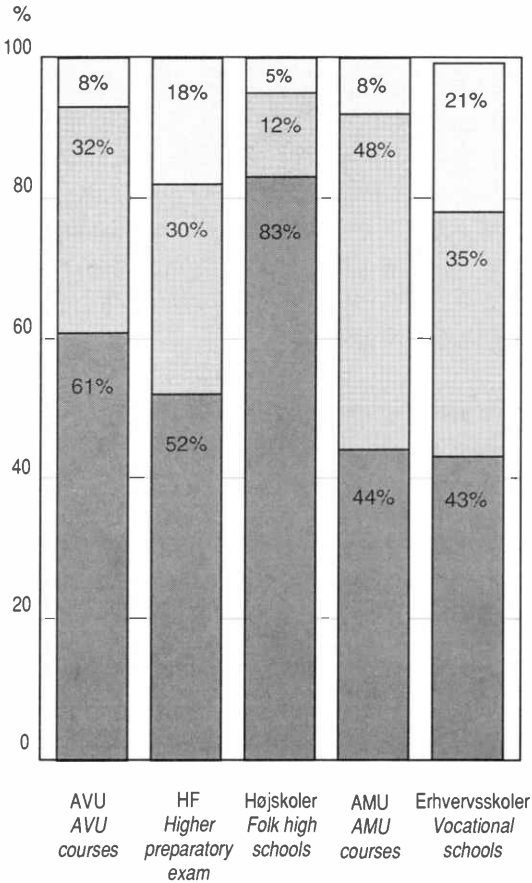
Andelen af 30-59-årige beskæftigede kvinder med erhvervskompetencegivende uddannelse var 4 procentpoint lavere end den tilsvarende andel for mænd.

Blandt kvinder uden erhvervskompetencegivende uddannelse var andelen af beskæftigede mindre end den tilsvarende andel for mænd i 1995 (figur 6.14).

I 1995 havde den erhvervskompetencegivende uddannelse ikke helt så stor betydning for forskellen på mænds og kvinders beskæftigelse som i 1985. Det skyldtes, at beskæftigelsen for kvinder uden erhvervskompetencegivende ikke faldt så meget som den tilsvarende procent for mænd. Andelen af kvinder uden erhvervskompetencegivende uddannelse, der var uden for arbejdsmarkedet, var uændret fra 1985 til 1995, og samtidig steg andelen af ledige lidt mere end den tilsvarende andel for mænd (tabel 6.20).

Figur 6.13.
Senest fuldførte erhvervsuddannelse for personer ved offentlige voksenuddannelseskurser 1994-95.

Latest completed vocational education for individuals enrolled in public educational courses, 1994-95.

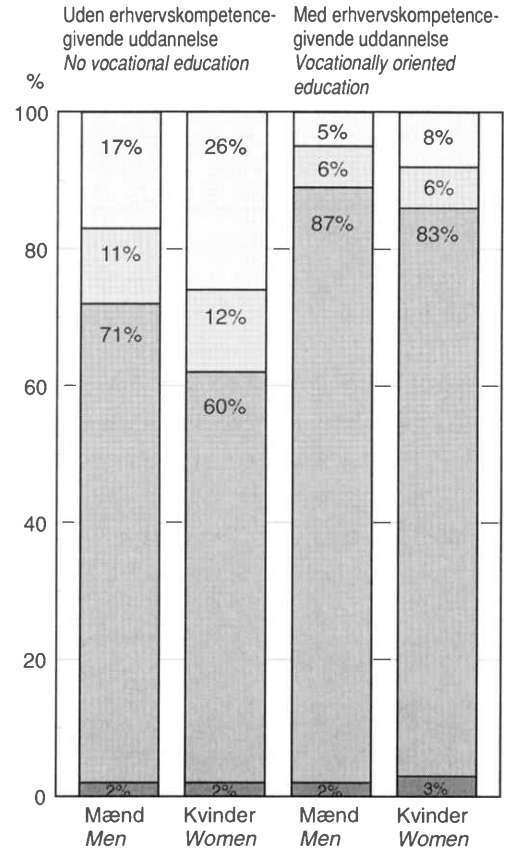

- Videregående uddannelse
Further education
- Erhvervsfaglig uddannelse
Vocational education
- Ingen erhvervsuddannelse
No vocational education

Kilde: Tabel 6.19

Figur 6.14.
30-59-årige kvinders og mænds arbejdsmarkedsplacering fordelt efter uddannelsesniveau 1.1.1995.

Labour market position for the 30 to 59 age group of men and women, by level of education, 1.1.1995.

- Udenfor arbejdsmarkedet
Not active in the labour force
- Ledig
Unemployed
- I beskæftigelse
Employed
- Under uddannelse
Receiving education

Kilde: Tabel 6.20

I 1995 var 84 pct. af personerne med erhvervsfaglig uddannelse beskæftiget, mens det gjaldt 88 pct. af dem med videregående uddannelse. Når der var færre beskæftigede med erhvervsfaglige uddannelser, skyldes det både en større andel ledige, og især en større andel uden for arbejdsmarkedet. Forskellen mellem erhvervsfaglige uddannelser og videregående uddannelser ændredes ikke meget fra 1985 til 1995.

Et højere uddannelsesniveau betød desuden bedre beskæftigelsesmuligheder og mindre ledighed på længere sigt. Sammenlignes beskæftigelsen 1 år efter for en årgang med afsluttet uddannelse i 1990-91 med beskæftigelsen 5 år efter for en årgang med afsluttet uddannelse i 1986-87, var andelen i beskæftigelse blandt de, der havde afsluttet deres uddannelse 5 år tidligere, større for personer med kandidatgrad end for personer med erhvervsfaglig uddannelse. Samtidig var forskellen i ledighed også større mellem erhvervsfaglige uddannelser og videregående uddannelser (tabel 6.21). En del af forskellen kan skyldes forskel i årgangenes beskæftigelsesgrad.

For mænd og kvinder med videregående uddannelser var der i 1995 lille forskel i beskæftigelsen. Blandt mænd og kvinder med erhvervsfaglige uddannelser var forskellen større. Det skyldtes hovedsagelig, at væsentligt flere kvinder end mænd med erhvervsfaglig uddannelse var uden for arbejdsmarkedet.

Datakilder

Løbende statistik

Statistikken om uddannelsesforhold bygger på et elevstatistikregister i Danmarks Statistik, som har

registreret oplysninger om uddannelsessøgende fra alle offentlige uddannelsesinstitutioner siden 1973. Derudover har Danmarks Statistik oprettet et register over hele befolkningens uddannelse. Registeret tager udgangspunkt i folketællingen fra 1970 og indeholder desuden oplysninger fra Danmarks Statistiks elevstatistikregister. Registeret om befolkningens uddannelse indeholder ikke oplysninger om indvandreres og flygtninges uddannelse ved tilflytning til Danmark, ligesom der ikke er oplysninger om en række private uddannelser og fuldførte kompetencegivende voksenuddannelser.

Endelig har Danmarks Statistik et register med voksenuddannelseskurser ved VUC, erhvervsskolerne og AMU-centrene. På grundlag af disse registre publicerer Danmarks Statistik en omfattende, løbende statistik om uddannelsesforhold (1). Ud over Danmarks Statistiks offentliggørelser findes løbende statistik fra Undervisningsministeriet (3) og Arbejdsmarkedsstyrelsen (4).

1. *Danmarks Statistik:*

Statistiske Efterretninger. Uddannelse og kultur. I denne serie publiceres årligt statistik om befolkningens uddannelse og befolkningens uddannelse og beskæftigelse, tilgang, bestand og afgang for de uddannelser, der indgår i elevstatistikregisteret samt vokseuddannelser fra VUC, Erhvervsskolerne og AMU-centrene. Desuden kommer der summariske tal for alle private og offentlige vokseuddannelseskurser to gange årligt og der foretages jævnlige opgørelser over elevernes vej gennem uddannelsessystemet efter at have forladt henholdsvis grundskole og gymnasiet/hf.

Endelig findes i Danmarks Statistiks databanker (KSDB) detaljerede oplysninger om uddannelsessøgende, befolkningens uddannelse, uddannelse og beskæftigelse, de unges uddannelse og beskæftigelse, kursister ved VUC og AMU-centre. Man kan få adgang til databankerne via Skolernes Databaseservice (Undervisningsministeriet) og Find Menuen (Dansk biblioteks Center).

2. *Danmarks Statistik:*

Folke- og boligtællingen 9. november 1970. C, 4. Uddannelse. København 1977 Statistisk Tabelværk 1977, 7.

Uddannelsesspørgsmålene var i 1970 mangelfuldt besvaret især blandt de ældre. Derfor er uddannelsesoplysninger i Folketællingen i 1970 kun bearbejdet for de 14-49-årige.

3. Undervisningsministeriets Datakontor publicerer regelmæssigt statistik om de forskellige dele af uddannelsessystemet. Statistikken indeholder bl.a. en del oplysninger om resourceanvendelser i uddannelsessektoren. Desuden udarbejdes løbende prognoser for uddannelserne samt prognoser om uddannelse og arbejdsmarked. Gymnasieafdelingen og Erhvervsskoleafdelingen udsender regelmæssigt statistisk materiale.

Undervisningsministeriet har en nøgledatabase om uddannelse på World Wide Web: <http://www.uvm.dk/noegle.htm>.

4. Arbejdsmarkedstyrelsen publicerer årligt statistik om arbejdsmarkeduddannelserne.

Øvrige datakilder

5. *Anker, N. & Andersen, D.:*
Efteruddannelse. Socialforskningsinstituttet København. 1991.
6. *Bay, J.:*
Unge levevilkår. Dansk Ungdoms Fællesråd. København 1996. Datamateriale findes på World Wide Web: <http://www.ibt.ku.dk/www/law/krim/unge/levekaar.htm>
7. *Bovin, B., Marschall, N. & Young Lee, J.:*
Tal der taler. København. 1996.
8. *Centre for Educational research and innovation:*
Education at a glance. Paris. 1995.
9. *Christoffersen, M.N.:*
Opvækst med arbejdsløshed En forløbsundersøgelse af to generationer født i 1966 og 1973. Socialforskningsinstituttet. København 1996.
10. *Friis Olsen, L. et al.:*
Kvinder og mænd 1995. Arbejdsmarkedstyrelsen, Danmarks Statistik Ligestillingsrådet. København. 1995.
11. *Hansen, E.J.:*
En generation blev voksen. Socialforskningsinstituttet. København. 1995. Socialforskningsinstituttet startede i 1968 en forløbsundersøgelse af en årgang unge. Et repræsentativt udsnit af alle, der i 1968 gik i 7. klasse, blev med regelmæssige mellemrum fra 1968 til 1976 udspurgt om uddannelsesfor-

- hold og en lang række øvrige emner. Den foreliggende undersøgelse er en geninterviewing af den oprindelige population og den seneste rapport af en række rapporter fra denne forløbsundersøgelse.
12. *Holt, H.:*
Kvindefag – mandefag – tilgangen til de erhvervsgymnasiale uddannelser 1975-1985. Socialforskningsinstituttet. København. 1988.
 13. *Husted, L. et al.:*
Uddannelse og ledighed, AKF. København. 1995.
 14. *Ingerslev, O. mfl.:*
Forløbsanalyser af de unge i 1980erne. Dokumentation 1. Socialkommissionens sekretariat. København. 1992.
 15. *Kampmann, P., & Nordheim Nielsen, F.:*
Tal om børn. Det tværministerielle Børneudvalg. København 1995.
 16. *Limkilde-Kjær, A.:*
Uddannelse på kryds og tværs 1996. Undervisningsministeriet. København 1996.
 17. *Mathiesen, A.:* Unge uden uddannelse - om den udvidede restgruppe. Samfundsøkonomen nr. 5 1992.
 18. *Mathiesen, A.:* Et kritisk socialhistorisk perspektiv på uddannelsespolitikken. Social kritik nr. 44. 1996.
 19. *Pilegaard Jensen, T. et al.:*
De ikke fuldførte erhvervsuddannelser. AKF. København. 1993.
 20. *Rasmussen, L.E.:*
De unges valg og fravalg af uddannelse, AKF. København. 1993.
 21. *Seeberg, P.:*
Århus Akademi. Migration og uddannelse - om etnisk ligestilling i det danske uddannelsessystem. Undervisningsministeriet, Gymnasieafdelingen og Sydjysk Universitetscenter. København. 1996.
 22. *Skov, P.:*
Unge undervejs: Kort midtvejsstatus i en forløbsundersøgelse. Dansk Pædagogisk Institut. København. 1996.
 23. *Socialkommissionen:*
De unge. Portræt af en generation i velfærdssamfundet. København. 1992.
 24. *Szomlajski, L.:*
Nødvendigt med 4-5-6 gymnasieklasser! Gymnasieskolen nr. 6. 1996.
 25. *Ulstrup Johansen, C.:*
Går de unge den lige vej gennem ungdomsuddannelsessystemet? Og hvorfor ikke? Sydjysk universitetscenter. Institut for samfunds- og erhvervsudvikling. Esbjerg. 1992.
 26. *Undervisningsministeriet:*
Uddannelse og arbejdsmarked 1985 til 2021. København 1996.

27. *Undervisningsministeriet:*
Udvikling af personlige kvalifikationer i uddannelsessystemet. København. 1996.

28. *Zangenberg, C.U. & Zeuthen, H.E.:*
Den hvide hue. Hvad fører den til? Uddannelses- og erhvervskarrierer for studenter og hf-årgangene 1975 til 1993. Danmarks Statistik. København. 1997.

Tabel 6.1. Uddannelsesniveau for 30-69-årige mænd og kvinder inddelt efter aldersgrupper 1.1.1985 og 1.1.1995.

Level of general and vocational education for 30-69-year old men and women, in age groups 1.1.1985 and 1.1.1995.

	Grundskole		Gymnasial		Erhvervsfaglig		Kort videregående		Mellemlang/lang videregående		Antal i alt	
	1	2	3	4	5	6	1985	1995	1985	1995	1985	1995
	1985	1995	1985	1995	1985	1995	1985	1995	1985	1995	1985	1995
	Procent										1.000	
1 I alt	53	42	2	3	30	36	4	6	10	14	2.466	2.630
30-39-årige	35	35	3	6	39	36	7	8	15	16	787	771
40-49-årige	46	34	1	2	36	39	4	8	12	16	648	777
50-59-årige	60	46	1	1	28	36	3	5	8	12	528	618
60-69-årige	85	59	0	1	11	28	1	3	3	9	502	464
2 Mænd	47	37	2	3	35	41	4	5	12	15	1.226	1.319
30-39-årige	30	33	3	5	45	41	6	6	16	15	403	395
40-49-årige	40	30	2	3	40	44	4	6	14	17	328	394
50-59-årige	51	40	1	1	35	40	3	4	10	14	259	310
60-69-årige	81	50	0	1	14	35	1	3	4	11	236	220
3 Kvinder	60	47	1	3	25	31	5	7	9	13	1.240	1.311
30-39-årige	40	36	2	6	34	31	9	10	15	16	385	376
40-49-årige	53	39	1	2	31	34	5	10	10	15	320	382
50-59-årige	68	52	1	1	22	32	2	5	7	10	269	309
60-69-årige	88	67	0	1	8	23	1	2	2	7	266	243

Kilde: Befolkningens uddannelse 1995, Uddannelse og Kultur. Danmarks Statistik 1996:13.

Translation – Heading, Column 1: basic school; 2: upper secondary school; 3: vocational training; 4: short courses of further education; 5: medium-length/long further education; 6: total.

Front Column, 1: total; 2: men; 3: women; 1-3 age groups.

Tabel 6.2. Skoleuddannelse for 30-69-årige mænd og kvinder pr. 1.1.1985 og 1.1.1995.

School education for 30-69-year-old men and women as of 1.1.1985 and 1.1.1995. Per cent.

	1985			1995		
	Mænd 1	Kvinder 2	I alt 3	Mænd 4	Kvinder 5	I alt 6
	Antal i 1.000					
1 Skoleuddannelse i alt	1.226	1.240	2.466	1.319	1.311	2.630
	Procent					
2 Grundskole	90	93	91	85	85	85
3 1.-8. klasse/uoplyste	67	65	66	48	44	46
4 9.-10. klasse	23	28	25	37	41	39
5 Gymnasial	10	7	9	15	15	15
6 Studentereksamen	8	6	7	11	11	11
7 Hf	1	1	1	2	3	2
8 Hhx/htx	1	0	1	2	2	2

Kilde: Befolkningens uddannelse, Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column: 1: 1985; men; women; total; 2: 1995; men; women; total.

Front Column, 1: total education, in thousands; 2: basic school; 3: 1st to 8th grade/not specified; 4: 9th to 10th grade; 5: upper secondary school; 6: upper secondary examination; 7: higher preparatory examination; 8: higher commercial examination/higher technical examination.

Tabel 6.3. Uddannelsesniveau for 30-69-årige mænd og kvinder. 1.1.1985 og 1.1.1995.

Level of education for 30-69-year-old men and women as of 1.1.1985 and 1995. Per cent.

	1985			1995		
	Mænd 1	Kvinder 2	I alt 3	Mænd 4	Kvinder 5	I alt 6
	Antal i 1.000					
1 I alt	1.226	1.240	2.466	1.319	1.311	2.630
	Procent					
2 Grundskole	47	60	53	37	47	42
3 Studiekompetencegivende	2	1	2	3	3	3
4 Almen gymnasial	1	1	1	2	2	2
5 Erhvervs-gymnasial	1	0	0	1	1	1
6 Erhvervs-kompetencegivende	51	39	45	60	51	56
7 Erhvervsfaglig	35	25	30	41	31	36
8 Kort videregående	4	5	4	5	7	6
9 Mellemlang videregående	7	7	7	8	10	9
10 Lang videregående	5	2	3	7	3	5

Kilde: Danmarks Statistik: Befolkningens uddannelse.

Translation – Heading, Column: 1: men; 2: women; 3: total; 4: men; 5: women; 6: total.

Front Column, 1: total, in thousands; 2: basic school; 3: qualifying exams for further studies; 4: upper secondary school; 5: upper secondary school, commercial; 6: vocational qualifications; 7: vocational training; 8: short courses of further education; 9: medium length further education; 10: long further education.

Tabel 6.4. Erhvervskompetencegivende uddannelse i 1992 for elever med 7. klasse i 1968, fordelt efter forsørgers stilling.

Qualifying education in 1992 for individuals having left school in 1968 after 7th grade, by breadwinner's position. Per cent.

	Forsørgers stilling					
	Uden for erhverv 1	Ufaglærte 2	Faglærte 3	Selv- stændige 4	Funktionærer 5	Professionerne 6
	Antal					
1 I alt	176	625	363	748	572	185
2 Mænd	77	305	179	372	293	86
3 Kvinder	99	320	184	376	279	99
	Procent					
4 Ingen erhvervskompetence- givende uddannelse	28	30	19	17	14	10
Mænd	21	25	18	16	15	14
Kvinder	33	34	20	18	13	7
5 Erhvervsfaglig	45	53	48	49	40	22
Mænd	51	60	49	52	42	28
Kvinder	41	47	48	46	38	17
6 Kort videregående	14	10	14	15	16	14
Mænd	13	7	10	12	12	7
Kvinder	14	12	17	18	21	21
7 Mellemlang videregående	9	7	14	13	17	28
Mænd	8	6	15	11	14	16
Kvinder	10	7	13	15	21	38
8 Lang videregående	4	1	5	6	13	25
Mænd	8	3	8	9	17	35
Kvinder	1	0	3	4	8	16

Anm.: Tabellen er baseret på en stikprøve med 3.151 elever fra 7. kl. i 1968. 85 pct. af disse eller 2.958 personer var det muligt at geninterviewe i 1992. 10 pct. af disse nægtede interview. Bortfaldet medfører en lille undervurdering af andelen uden erhvervsuddannelse. Pædagoger er korte videregående uddannelser og sygeplejersker er mellemlange.

Kilde: Hansen, E.J., 1995 (11).

Translation – Heading, Column 1-6: breadwinner's position: 1: economically inactive; 2: unskilled manual workers; 3: skilled manual workers; 4: self-employed; 5: salaried employees; 6: professionals.

Front Column, 1: total number in sample; 2: total number of men in sample; 3: total number of women in sample; 4: no qualifying education; 5: vocational training; 6: short courses of further education; 7: medium length further education; 8: long further education.

Note: This table is based on a random sample of 3,151 students from 7th grade in 1968, 85 per cent of which - or 2,958 individuals - it was possible to re-interview in 1992. 10 per cent of the respondents refused to be interviewed. The nonresponse includes a minor underestimation of the proportion with no vocational education. Educationists have a short course of further education, and nurses have a medium length further education.

Tabel 6.5. 1966-årgangen fordelt på uddannelsesniveau og familiens socio-økonomiske gruppe. 1989.

The 1966 age group, by level of education and family socio-economic group, 1989. Per cent.

	Ikke erhvervs- kompetence	På 2. del af eller afsluttet erhvervs- uddannelse	Under eller afsluttet videregående uddannelse	I alt
	1	2	3	4
		Procent		
1 Selvstændige landmænd	33	46	21	100
2 Selvstændige i øvrigt	30	47	23	100
3 Højere funktionærer	21	32	47	100
4 Mellem funktionærer	28	43	29	100
5 Lavere funktionærer	30	50	20	100
6 Faglærte arbejdere	33	53	14	100
7 Ikke-faglærte arbejdere	47	45	8	100
8 Lønmodtagere uden nærmere angivelse	46	36	18	100
9 Ude af erhverv	63	28	9	100
10 I alt	35	44	21	100

Anm.: Familiens socioøkonomiske gruppe refererer til det tidspunkt, hvor den unge var 15 år.

Kilde: Ingerslev, O., 1992 (14).

Translation – Heading, Column: 1: no qualifying education; 2: second part of or completed vocational training; 3: receivings or completed further education; 4: total.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: salaried employees, in upper level; 4: salaried employees, in intermediate levels; 5: salaried employees, in lower levels; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: salaried employees with no further specification; 9: economically inactive; 10: total.

Note: Family socio-economic group refers to when the young person was 15 years of age.

Tabel 6.6. Dimittender - studenter og hf'ere - som procent af alle 19-årige i de respektive grupper fordelt på køn og forældrenes højeste uddannelse. 1976, 1986 og 1993.

Graduates - high school and hf's - as a percentage of all 19 year olds in the respective groups, by gender and their parents' highest education, 1976, 1986 and 1993. Per cent.

	Alle			Mænd			Kvinder		
	1976	1986	1993	1976	1986	1993	1976	1986	1993
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Procent								
1 Forældres højeste uddannelse									
2 Grundskole	19,5	17,9	20,0	15,4	10,8	11,8	25,1	25,5	28,8
3 Almen gymnasial	73,9	51,9	48,4	79,5	42,6	46,3	66,1	61,8	50,5
4 Erhvervsuddannelse	29,8	29,3	28,1	27,2	20,7	19,2	33,1	38,3	37,3
5 Kort videregående uddannelse	41,4	40,1	39,2	37,4	31,0	29,0	45,9	49,7	50,0
6 Mellemlang videregående udd.	61,2	57,8	60,1	57,0	49,9	51,4	66,3	66,0	69,5
7 Lang videregående uddannelse	82,6	75,4	73,5	79,4	69,6	67,0	86,4	81,6	80,5
8 I alt ¹⁾	25,3	29,7	32,3	23,2	22,6	24,9	27,4	37,1	39,9

1) Omfatter også dimittender med uoplyst forældreuddannelse.
Kilde: Zangenberg, C.U. & Zeuthen, H.E. 1997 (28).

Translation - Heading, Column 1-3: total; 4-6: men; 7-9: women.
Front Column, 1: parents' highest education (1); 2: basic school; 3: upper secondary school; 4: vocational education; 5: short courses of further education; 6: medium length further education; 7: long further education; 8: total (1).

1) Including graduates with no specification of parents' education.

Tabel 6.7. Uddannelsesstatus efter 10 år for dimittender 1979 til 1984¹⁾ med forskellig forældrebaggrund fordelt på arten af 1. påbegyndte uddannelse.

Educational level for graduates 1979 to 1984¹⁾ with different social background, by first enrolled education.

	Forældrenes højeste uddannelse	
	Grundskole 1	Lang videregående uddannelse 2
	Gennemførelsesprocent	
1 Lange videregående uddannelser	70	71
2 Mellemlange videregående uddannelser	90	88
3 Korte videregående uddannelser	94	91
4 Erhvervsuddannelser	97	99
5 Alle	83	77

1) Kun dimittender med karaktergennemsnit mellem 8,5 og 9,4.

Kilde: Zangenberg, C.U. & Zeuthen, H.E., 1997 (28).

Translation – Heading, Column 1-2: parents' highest education; 1: basic school; 2: long further education; 1-2: completion rate.

Front Column, 1: long further education; 2: medium length further education; 3: short courses of further education; 4: vocational training; 5: total.

1) Only graduates with a grade point average between 8.5 and 9.4.

Tabel 6.8. Andel af en årgang med afgang fra grundskole, der var i uddannelse 3 måneder efter, fordelt på afgangsklasser og køn.

Proportion of a year group receiving education 3 months after their basic general education, by graduating class and gender. Per cent.

	9. kl	10. kl	Efter- skoler	I alt	Drenge	Piger
	1	2	3	4	5	6
	Procent					
1 Gymnasiale uddannelser inkl. hhx/htx						
1993-94	59	28	34	38	32	45
1992-93	57	23	27	34	26	42
1988-89	49	18	21	30	23	36
1979-80	45	18	11	28	23	32
2 Erhvervsfaglige uddannelser						
1993-94	25	52	36	40	45	34
1992-93	29	59	44	46	53	39
1988-89	34	60	46	48	52	44
1979-80	28	48	31	38	39	37

Kilde: Danmarks Statistik: Forløbsanalyser.

Translation – Heading, Column 1: 9th grade; 2: 10th grade; 3: continuation schools; 4: total; 5: boys; 6: girls.

Front Column: year group, 1: upper secondary school education, including higher commercial education/higher technical education; 2: vocational education.

Tabel 6.9. Andel mænd og kvinder i uddannelse 1.1.1985 og 1.1.1995 fordelt på uddannelsens niveau.
Proportion of men and women receiving education as of 1.1.1985 and 1.1.1995, by level of education. Per cent.

	1985			1995		
	15-20-årige	21-25-årige	Over 25 år	15-20-årige	21-25-årige	Over 25 år
	1	2	3	4	5	6
	Antal i 1.000					
1 I alt	322	81	56	290	118	92
	Procent					
2 Grundskole	36	0	0	37	0	0
3 Almen gymnasial	23	3	1	25	2	1
4 Erhvervsgymnasial	4	2	0	8	2	1
5 Erhvervsfaglig	33	23	9	27	27	17
6 Kort/mellemlang videregående	2	44	35	1	36	39
7 Lang videregående	2	28	54	2	32	42
	Antal i 1.000					
8 Mænd i alt	168	41	30	150	57	43
	Procent					
2 Grundskole	35	0	0	37	0	0
3 Almen gymnasial	18	4	2	19	3	1
4 Erhvervsgymnasial	4	2	0	8	2	1
5 Erhvervsfaglig	39	23	6	33	28	12
6 Kort/mellemlang videregående	2	37	34	1	32	38
7 Lang videregående	2	35	58	2	35	48
	Antal i 1.000					
9 Kvinder i alt	154	40	26	140	62	49
	Procent					
2 Grundskole	36	0	0	37	0	0
3 Almen gymnasial	29	2	1	32	2	1
4 Erhvervsgymnasial	5	1	0	7	2	1
5 Erhvervsfaglig	26	22	14	21	26	21
6 Kort/mellemlang videregående	2	51	36	1	40	39
7 Lang videregående	2	24	48	2	30	38

Kilde: Danmarks Statistik: Befolkningens uddannelse.

Translation – Heading, Column 1-6: age groups.

Front Column 1: total, in thousands; 2: basic school; 3: upper secondary school; 4: upper secondary school, commercial; 5: vocational education; 6: short/medium length further education; 7: long further education; 8: men, total in thousands; 9: women, total in thousands.

Tabel 6.10. Andel af en ungdomsårgang, der starter i gymnasiet, på 2-årig hf eller studenterkurser. 1986-95.

Percentage of a youth cohort who commences upper secondary education, the 2-year higher preparatory education or adult upper secondary level course. 1986-95.

	1. g 1	1. hf 2	1. stud. kl. 3	I alt 4
	Procentandel			
1995	34	10	1	44
1994	34	12	1	46
1993	32	11	1	44
1992	30	10	1	42
1991	29	11	1	41
1990	28	11	2	41
1989	28	10	2	39
1988	29	8	2	39
1987	28	8	2	38
1986	28	8	2	38

Kilde: Statistiske efterretninger: Uddannelse og kultur 1995:5, elever i folkeskoler og gymnasieskoler mv. 1. september 1994 til 1. september 1995.

Translation – Heading, Column 1: first year of upper secondary school; 2: first year of higher preparatory education; 3: first year of adult upper secondary level course; 4: total.

Tabel 6.11. Andel af en årgang med eksamen fra gymnasiet, hf, hhx og htx, der er i uddannelse på forskellige tidspunkter efter eksamen.

Percentage of a cohort with an upper secondary examination, a higher preparatory examination, a higher commercial examination, or a higher technical examination, by selected dates after the exam.

	Årgang 1990				Årgang 1993	
	3 måneder	1 år og 3 måneder	3 år og 3 måneder	4 år og 3 måneder	3 måneder	1 år og 3 måneder
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 Gymnasiet	26	56	73	70	20	48
2 Mænd	31	60	75	73	26	53
3 Kvinder	23	54	72	69	16	45
4 Matematisk	31	61	77	74	24	54
Mænd	34	62	77	75	28	56
Kvinder	27	60	78	73	19	51
5 Sproglig	19	48	65	64	13	38
Mænd	20	45	63	63	16	38
Kvinder	18	48	65	65	12	38
6 Hf	17	38	56	54	18	36
Mænd	23	42	55	55	24	39
Kvinder	15	36	56	54	15	35
7 Hhx/htx	39	60	41	19	46	69
Mænd	39	61	48	41	43	66
Kvinder	39	60	36	32	49	71

Kilde: Danmarks Statistik: Forløbsanalyser.

Translation – Heading, Column 1: after 3 months; 2: after 1 year and 3 months; 3: after 3 years and 3 months; 4: after 4 years and 3 months; 5: after 3 months; 6: after 1 year and 3 months.

Front Column, 1: upper secondary school; 2: men; 3: women; 4: upper secondary school (mathematics line); 5: upper secondary school (language line); 6: higher preparatory course; 7: higher commercial course/higher technical course.

Tabel 6.12. Andel af en årgang med eksamen i 1980 og 1993 fra gymnasiet, hf og hhx/htx i uddannelse 1 år og 3 måneder efter, fordelt efter uddannelsens niveau.

Percentage of a cohort with an upper secondary examination, a higher preparatory examination, a higher commercial examination, or a higher technical examination in 1980 and 1993, receiving education 1 year and 3 months after the examination, by level of education.

Årgang	Matematisk		Gymnasiet Sproglig		I alt		Hf		Hhx/htx	
	1980	1993	1980	1993	1980	1993	1980	1993	1980	1993
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Procentandel									
1 I alt	61	54	48	39	55	49	45	36	51	68
2 Mænd	63	55	51	38	61	54	50	38	54	65
3 Kvinder	57	51	48	39	51	45	43	35	49	71
4 Erhvervs gymnasial	3	4	3	7	3	5	2	4	-	-
Mænd	3	4	5	6	3	4	3	4	-	-
Kvinder	2	4	3	7	2	6	2	4	-	-
5 Erhvervs faglig	7	4	5	4	6	4	7	7	17	42
Mænd	8	3	6	3	7	4	9	5	14	33
Kvinder	6	4	6	4	5	4	6	8	19	51
6 Kort/mellemlang videregående	22	15	24	13	23	14	26	16	30	20
Mænd	18	14	18	10	18	13	20	13	35	24
Kvinder	27	17	26	13	27	15	29	17	26	16
7 Lang videregående	29	31	16	16	24	26	10	9	4	6
Mænd	34	35	23	19	32	32	18	16	5	8
Kvinder	21	27	14	15	17	21	6	7	3	4

Kilde: Forløbsanalyse, Danmarks Statistik

Translation – Heading, Column 1-10: cohorts; 1-2: upper secondary school, mathematics line; 3-4: upper secondary school, language line; 5-6: total; 7-8: higher preparatory exam; 9-10: higher commercial course/higher technical course.

Front Column, 1: total; 2: men; 3: women; 4: upper secondary school, commercial; 5: vocational education; 6: short/medium length further education; 7: long further education.

Tabel 6.13. 15-69-årige i uddannelse, fordelt på indvandrere, efterkommere og køn. 1.1.1995.

The 15 to 69 age group receiving education, by immigrants, descendants of immigrants, and by gender, as of 1.1.1995. Per cent.

	Grund- skole	Gym- nasial inkl. hhx/htx	Er- hvervs- faglig	Kort videre- gående	Mellem- lang videre- gående	Lang videre- gående	Antal i alt	Andel af - befolkning- gen
	1	2	3	4	5	6	7	8
				Procent			Antal	Procent
1 15-20-årige i alt	37	33	26	0	1	2	289.869	72
2 Mænd	37	27	32	0	1	2	150.015	73
3 Kvinder	36	39	21	0	1	2	139.854	71
4 Indvandrere i alt	56	23	17	1	1	2	6.958	49
Mænd	57	21	18	1	1	2	3.688	53
Kvinder	56	26	15	0	1	2	3.270	46
5 Efterkommere i alt	46	31	18	1	1	3	5.028	69
Mænd	47	28	20	0	1	3	2.617	70
Kvinder	44	34	17	1	1	2	2.411	68
6 21-25-årige i alt	0	5	27	7	29	32	118.506	32
Mænd	0	5	27	9	23	35	56.581	30
Kvinder	0	5	26	6	34	30	61.925	34
Indvandrere i alt	0	9	22	7	25	36	2.651	13
Mænd	0	11	24	7	23	34	1.476	15
Kvinder	0	7	19	7	28	38	1.175	11
Efterkommere i alt	0	8	21	6	26	38	1.000	31
Mænd	0	10	20	6	24	40	522	32
Kvinder	0	6	21	7	29	36	478	30
7 26-69-årige i alt	0	2	17	8	31	42	91.897	3
Mænd	0	2	12	10	28	47	42.806	3
Kvinder	0	2	21	7	33	38	49.091	3
Indvandrere i alt	0	2	21	9	25	42	6.402	4
Mænd	0	2	21	10	25	42	3.834	5
Kvinder	0	3	22	8	26	42	2.568	3
Efterkommere i alt	0	3	16	8	28	46	652	6
Mænd	0	2	14	8	28	48	315	6
Kvinder	0	4	18	8	28	43	337	7

Kilde: Danmarks Statistik.

Translation - Heading, Column 1: basic school education; 2: upper secondary school, including higher commercial course/higher technical course; 3: vocational training; 4: short courses of further education; 5: medium-term further education; 6: long-term further education; 7: total number; 8: proportion of the population.

Front Column, 1: 15-20 age group, total; 2: men; 3: women; 4: immigrants, total; 5: descendants of immigrants, total; 6: 21-25 age group, total; 26-29 age group, total.

Tabel 6.14. Disponibel indkomst for 15-29-årige fordelt på uddannelsessøgende og ikke-uddannelsessøgende.

Disposable income, by selected years for the 15 to 29 age group following a course of further education and not following a course of further education. In DKK 1,000 in 1992-prices.

	1984	1988	1992
	1.000 kr. i 1992 priser		
1 Uddannelsessøgende			
2 Disponibel indkomst	28,3	31,8	29,9
3 Lån	5,9	3,3	2,6
4 Ikke uddannelsessøgende			
5 Disponibel indkomst	106,3	103,5	101,1
6 Uddannelsessøgende i forhold til ikke-uddannelsessøgende		Procent	
7 Disponibel indkomst			
8 – eksklusive lån	26,6	30,7	29,6
9 – inklusive lån	32,2	34,0	32,3

Kilde: Bovin et al. (7).

Translation – Front Column, 1: following a course of further education; 2: disposable income; 3: loan; 4: not following a course of further education; 5: disposable income; 6: following a course of further education compared to not following a course of further education; 7: disposable income; 8: excluding loan; 9: including loan.

Tabel 6.15. Uddannelsesplacering 10 år og 3 måneder efter afgang fra grundskolen.

Educational placement 10 years and 3 months after basic school education. Per cent.

	1979-80			1983-84		
	Drenge 1	Piger 2	I alt 3	Drenge 4	Piger 5	I alt 6
	Procent					
1 Ingen erhvervskompetencegivende uddannelse	34	38	36	33	34	33
2 Ikke påbegyndt	15	14	14	10	10	10
3 Afbrudt	16	18	17	19	18	18
Heraf:						
4 Fuldført erhvervsfagligt indgangsforløb	5	7	6	6	7	7
5 Fuldført studiekompetencegivende uddannelse	4	7	5	4	6	5
6 Fuldført erhvervskompetencegivende uddannelse¹⁾	52	49	51	52	49	51
7 Under uddannelse	13	13	13	15	17	16

1) Student, hf, htx og htx.

Kilde: Danmarks Statistik: Forløbsanalyse.

Translation – Heading, Column 1: boys; 2: girls; 3: total; 4: boys; 5: girls; 6: total.

Front Column, 1: no vocationally qualifying education; 2: not commenced; 3: discontinued, of this; 4: completed vocational entrance course; 5: completed qualifying education for further studies; 6: completed vocationally qualifying education; 7: receiving education.

Tabel 6.16. Andel med eksamen i 1984 fra gymnasiet, hf, hhx og htx, som ikke har erhvervskompetencegivende uddannelse eller ikke er i uddannelse 10 år og 3 måneder efter studentereksamen, fordelt på tidligere uddannelsesaktivitet.

Percentage with an upper secondary examination, a higher preparatory examination, a higher commercial examination, or a higher technical examination in 1984, who has no qualifying education or who is not receiving any education 10 years and 3 months after, by level of former educational activity.

	Gymnasiet		Almen gymnasial		Erhvervsgymnasial
	Matematisk 1	Sproglig 2	I alt 3	Hf 4	Hhx/htx 5
	Procentandel				
1 I alt	21	27	23	28	43
2 Ikke påbegyndt	6	11	8	13	24
3 Afbrudt	14	14	14	14	19
Heraf:					
4 Fuldført erhvervsfagligt indgangsforløb	0	0	0	1	0
5 Fuldført erhvervsgymnasial uddannelse	1	2	1	1	-
6 Mænd	24	32	25	33	40
Ikke påbegyndt	6	13	7	13	18
Afbrudt	17	16	17	18	22
Heraf:					
Fuldført erhvervsfagligt indgangsforløb	0	0	0	0	0
Fuldført erhvervsgymnasial uddannelse	1	3	1	2	-
7 Kvinder	18	25	22	27	45
Ikke påbegyndt	6	10	8	13	29
Afbrudt	11	13	12	13	16
Heraf:					
Fuldført erhvervsfagligt indgangsforløb	0	1	0	1	0
Fuldført erhvervsgymnasial uddannelse	1	2	2	1	-

Kilde: Danmarks Statistik: Forløbsanalyse.

Translation - Heading, Column 1-4: upper secondary school; 1: mathematics line; 2: language line; 3: total; 4: higher preparatory course; 5: upper secondary school, commercial line: higher commercial course/higher technical course.

Front Column, 1: total; 2: not commenced; 3: discontinued, of this; 4: completed vocational entrance course; 5: completed upper secondary school, commercial line; 6: men; 7: women.

Tabel 6.17. Personer ved offentlige uddannelseskurser.

Individuals enrolled in public adult educational courses.

	1992-93			1994-95		
	Mænd 1	Kvinder 2	I alt 3	Mænd 4	Kvinder 5	I alt 6
	Procent			Procent		
1 Almen voksenuddannelse	30	70	55.314	32	68	55.852
2 Hf-enkeltfag	27	73	49.282	27	73	49.302
3 Erhvervsskolernes voksenuddannelse	46	54	85.402	48	52	91.234
Heraf:						
4 Merkonomer	42	58	52.323	44	56	39.220
5 Teknonomer	75	25	5.026	75	25	3.304
6 AMU kurser	65	35	149.704	65	35	181.231
7 Folkehøjskoler	43	57	8.640	43	57	10.197

Anm. Omfatter alle voksenuddannelser ekskl. landbrugs-, social- og sundhedsuddannelser samt videregående uddannelser. AMU-kurser er opgjort i kalenderårene 1992 og 1994. Samme person kan optræde flere gange ved fx både gå på almen voksenuddannelse og AMU kurser.

Kilde: Materiale i Danmarks Statistik

Translation – Heading, Column: 1: men; 2: women; 3: total; 4: men; 5: women; 6: total.

Front Column, 1: basic adult education; 2: higher preparatory single subject course; 3: vocational and technical schools' adult education, including: 4: holders of a business diploma; 5: holders of a technical diploma; 6: labour market training courses; 7: folk high schools.

Note: Including all adult education, excluding agricultural education, education within the social and health area, and further education. The labour market training course statements are from the calendar years of 1992 and 1994. The same individual may appear several times, for instance both in the category "basic adult education" and in the category "labour market training courses".

Table 6.18. Age distribution for persons in public adult educational courses. 1994-95.

Proportion of individuals enrolled in public adult educational courses, by age groups. 1994-95. Per cent.

	Alder					Antal i alt
	-19 1	20-29 2	30-39 3	40-49 4	50- 5	
	Procent					1.000
1 Almen voksenuddannelse	6	22	22	25	25	56
2 Mænd	6	26	24	21	23	18
3 Kvinder	6	20	22	27	25	38
4 Hf-enkeltfag	7	36	19	19	20	49
Mænd	7	42	19	14	19	14
Kvinder	7	33	19	21	20	36
5 Erhvervsskolernes voksenuddannelse	9	42	26	18	5	91
Mænd	7	43	26	18	6	44
Kvinder	10	42	25	18	5	47
6 AMU kurser	4	32	29	24	11	181
Mænd	4	33	29	23	11	117
Kvinder	5	30	28	26	11	64
7 Folkehøjskoler	25	64	6	3	2	10
Mænd	20	66	9	3	2	4
Kvinder	28	63	4	3	2	6

Anm.: Se tabel 6.17.

Kilde: Materiale i Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1-5: Age groups; 6: total, in thousands.

Front Column, 1: basic adult education; 2: men; 3: women; 4: higher preparatory single subject course; 5: vocational and technical schools' adult education; 6: labour market training courses; 7: folk high schools.

Note: Including all adult education, but excluding agricultural education, education within the social and health area, as well as excluding further education. The labour market training course statements are from the calendar years of 1992 and 1994. The same individual may appear several times, for instance both in the category "basic adult education" and in the category "labour market training courses".

Tabel 6.19. Personer ved offentlige voksenuddannelseskurser, fordelt efter seneste fuldførte erhvervsuddannelse. 1994-95.

Proportion of individuals enrolled in public adult educational courses, by most recently completed vocational education. 1994-95. Per cent.

	Ingen erhvervs- uddannelse	Erhvervsfaglig uddannelse	Videregående uddannelse	I alt	Antal personer (1.000)
	1	2	3	4	5
	Procent				
1 Almen voksenuddannelse	61	32	8	100	56
2 Mænd	56	36	8	100	18
3 Kvinder	63	30	8	100	38
4 Hf-enkeltfag	52	30	18	100	49
Mænd	52	29	19	100	14
Kvinder	52	30	18	100	36
5 Erhvervsskolernes voksenuddannelse	43	35	21	100	91
Mænd	41	35	24	100	44
Kvinder	46	35	19	100	47
6 AMU kurser	44	48	8	100	181
Mænd	41	50	8	100	117
Kvinder	48	43	9	100	64
7 Folkehøjskoler	83	12	5	100	10
Mænd	79	16	6	100	4
Kvinder	87	9	5	100	6

Anm.: Se tabel 6.17.

Kilde: Materiale i Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: no vocational education; 2: vocational education; 3: further education; 4: total; 5: total, in thousands.

Front Column, 1: basic adult education; 2: men; 3: women; 4: higher preparatory single subject course; 5: vocational and technical schools' adult education; 6: labour market training courses, 7: folk high schools.

Note: Including all adult education, but excluding agricultural education, education within the social and health area, as well as excluding further education. The labour market training course statements are from the calendar years of 1992 and 1994. The same individual may appear several times, for instance both in the category "basic adult education" and in the category "labour market training courses".

Tabel 6.20. 30-59-årige fordelt efter uddannelsesniveau og arbejdsmarkedsplacering 1.1.1985 og 1.1.1995.
30-59-year-olds, by level of education and labour market position, 1.1.1985 and 1.1.1995. Per cent.

	Arbejdsmarkedsplacering									
	Under uddannelse		I beskæftigelse		Ledig		Uden for arbejdsmarked		I alt	
	1985	1995	1985	1995	1985	1995	1985	1995	1985	1995
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Procent									1.000
1 I alt	1	2	80	77	6	8	12	13	1.964	2.167
2 Mænd	1	2	86	81	6	8	7	9	990	1.099
3 Kvinder	2	3	74	73	7	9	18	16	974	1.067
4 Uden erhvervskompetencegivende udd.	1	2	71	65	8	11	19	21	928	889
Mænd	1	2	79	71	9	11	11	17	405	408
Kvinder	1	2	65	60	8	12	26	26	523	481
5 Med erhvervskompetencegivende udd.	2	2	87	85	5	6	6	6	1.036	1.277
Mænd	2	2	90	87	4	6	3	5	585	691
Kvinder	2	3	84	83	5	6	10	8	451	586
Heraf:										
6 Erhvervsfaglig uddannelse	1	1	87	84	5	7	7	8	692	807
Mænd	1	1	90	87	5	7	4	6	402	459
Kvinder	1	2	82	80	6	8	12	10	290	347
7 Kort videregående uddannelse	2	2	89	88	4	5	5	5	101	148
Mænd	1	2	92	90	4	5	3	4	46	61
Kvinder	2	2	86	87	5	4	7	6	55	87
8 Længerevarende videregående udd.	5	5	90	88	3	3	3	3	243	322
Mænd	5	5	91	89	3	4	2	3	137	171
Kvinder	5	5	88	88	3	3	5	5	106	151

Kilde: Materiale i Danmarks Statistik.

Translation - Heading, Column 1-10: labour market position; 1-2: receiving education; 3-4: employed; 5-6: unemployed; 7-8: outside the labour market; 9-10: total, in thousands.

Front Column, 1: total; 2: men; 3: women; 4: without vocationally qualifying education; 5: vocationally qualifying education, including; 6: vocational education; 7: short further education; 8: longer further education.

Tabel 6.21. Arbejdsmarkedsplacering 1 år og 5 år efter afslutningen af en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Labour market position 1 year and 5 years after completion of a qualifying education. Per cent.

	5 år efter afgang i 1986-87				1 år efter afgang i 1990-91			
	Beskæftigede	Ledige	Uden for arbejdsmarked	I alt	Beskæftigede	Ledige	Uden for arbejdsmarked	I alt
	1	2	3	4	5	6	7	8
	Procent							
1 I alt								
2 Erhvervsfaglig	84	12	4	100	75	18	7	100
3 Kort videregående	90	8	2	100	81	14	5	100
4 Mellemlang videregående	94	4	2	100	88	10	2	100
5 Kandidat	93	5	2	100	83	14	3	100
6 Mænd								
Erhvervsfaglig	86	11	3	100	78	16	6	100
Kort videregående	93	6	1	100	83	13	4	100
Mellemlang videregående	95	4	1	100	86	12	2	100
Kandidat	94	5	1	100	84	14	2	100
7 Kvinder								
Erhvervsfaglig	81	14	5	100	73	18	9	100
Kort videregående	86	11	3	100	78	16	6	100
Mellemlang videregående	94	4	2	100	89	9	2	100
Kandidat	93	5	2	100	83	14	3	100

Kilde: Bovin, B. et al., 1996. (7).

Translation – Heading, Column 1-4: 1 year after completion in 1986-87; 1: employed; 2: unemployed; 3: outside the labour market; 4: total; 5-8: 5 years after completion in 1990-91; 5: employed; 6: unemployed; 7: outside the labour market; 8: total.

Front Column, 1: total; 2: vocational education; 3: short courses of further education; 4: medium length further education; 5: long further education; 6: men; 7: women.

Arbejde

7

NR. FIGURER

- 7.1. Mænd og kvinder i og uden for arbejdsstyrken. 1940 og 1995.
- 7.2. Erhvervsfrekvensen for mænd og kvinder. 1940-1995.
- 7.3. Erhvervsfrekvensen for mænd og kvinder, særskilt for alder. 1995.
- 7.4. Beskæftigede fordelt efter arbejdsstilling. 1940 og 1995.
- 7.5. Beskæftigede fordelt efter erhverv. 1950 og 1996.
- 7.6. Ledighedsprocenten. 1970-1996.
- 7.7. Beskæftigede fordelt efter antal arbejdstimer i hovedbeskæftigelsen. 1995.
- 7.8. Udviklingen i deltidspcenten. 1967-1995.
- 7.9. Anmeldte arbejdsulykker i forskellige brancher pr. 1.000 beskæftigede. 1985 og 1996.
- 7.10. Anmeldte arbejdsbetingede lidelser fordelt efter hoveddiagnose. 1985 og 1996.
- 7.11. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der angiver at være udsat for fysiske belastninger i arbejdet. 1995.

NR. TABELLER

- 7.1. Mænd i og uden for arbejdsstyrken. 1940-1995.
- 7.2. Kvinder i og uden for arbejdsstyrken. 1940-1995.
- 7.3. Erhvervsfrekvensen blandt mænd i forskellige aldersgrupper. 1940-1995.
- 7.4. Erhvervsfrekvensen blandt kvinder i forskellige aldersgrupper. 1940-1995.
- 7.5. Beskæftigede mænd fordelt efter arbejdsstilling. 1940-1995.
- 7.6. Beskæftigede kvinder fordelt efter arbejdsstilling. 1940-1995.
- 7.7. Procentandel af mænd og kvinder, der er arbejdsløshedsforsikrede. 1973-1996.
- 7.8. Ledigheden. 1979-1996.
- 7.9. Det gennemsnitlige antal ledige og deltagere i visse arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger. 1990-1996.
- 7.10. Ledigheden for mænd og kvinder. 1995-1996.
- 7.11. Ledigheden for forskellige aldersgrupper. 1996.
- 7.12. Ledigheden for forskellige grupper af arbejdsløsheds-kasser. 1996.
- 7.13. Procentandel af 38-årige mænd og kvinder, der har været arbejdsløse i 2 år eller mere inden for de sidste 16 år. Særskilt efter arbejdsstilling. 1992.
- 7.14. Beskæftigede mænd fordelt efter det ugentlige antal arbejdstimer. 1995.
- 7.15. Beskæftigede kvinder fordelt efter det ugentlige antal arbejdstimer. 1995.
- 7.16. Udviklingen i deltidspcenten. 1967-1995.
- 7.17. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der har et bjob. 1995.
- 7.18. Lønmodtagere fordelt efter arbejdstidsordning i hovedbeskæftigelsen. 1995.

- 7.19. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der arbejder helt eller delvis hjemme. 1995.
- 7.20. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der anvender dataudstyr i arbejdet. 1995.
- 7.21. Sygefraværet blandt arbejdere og funktionærer. 1973-1995.
- 7.22. De beskæftigede i forskellige stillingsgrupper fordelt efter antal sygefraværsdage i 1994.
- 7.23. Procentandel af beskæftigede i forskellige stillingsgrupper, der angiver at have været udsat for en arbejdsskade/-ulykke inden for det sidste år. 1987 og 1994.
- 7.24. Anmeldte arbejdsulykker pr. 1.000 beskæftigede i forskellige brancher. 1985 og 1996.
- 7.25. Anmeldte arbejdsbetingede lidelser blandt mænd og kvinder, fordelt efter hoveddiagnose. 1985 og 1996.
- 7.26. Procentandel 18-59-årige lønmodtagere i forskellige stillingsgrupper, der angiver at være udsat for forskellige fysiske belastninger i arbejdet. 1995.
- 7.27. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der angiver at være udsat for forskellige gener i arbejdet. 1995.
- 7.28. Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver, at de har indflydelse mv. i deres arbejde. 1995.
- 7.29. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der har fået efteruddannelse inden for de sidste 3 år. 1995.
- 7.30. Lønmodtagerne fordelt efter om de kan gå et privat ærinde i arbejdstiden. 1995.

Arbejde

Indledning

Arbejdet og arbejdslivet er en afgørende del af vor tilværelse og udgør ikke mindst levevilkårenes materielle grundlag. Arbejdet har ikke blot betydning for tilværelsens materielle side. Også den enkeltes selvopfattelse og tænkemåde påvirkes af arbejdet og de vilkår, hvorunder det udføres. I samfundet råder meget stærke normer om arbejdet, ikke mindst normen at man skal have et arbejde. Social anseelse er ligeledes nært forbundet med det arbejde, man har.

Arbejdsforholdene påvirker forholdene på andre levevilkårsområder. For eksempel øver arbejdstidens længde og tidsmæssige placering i døgnet samt transporttiden mellem hjem og arbejde indflydelse på fritiden, familielivet og muligheder for kontakt med andre. Endvidere kan arbejdet og arbejdsituationen påvirke de øvrige levevilkår, eksempelvis gennem arbejdsmiljøets påvirkning af helbredet.

Statistiske oplysninger om arbejde vedrører overvejende det skattepligtige erhvervmæssige arbejde. Først i de senere år er man begyndt at undersøge andre former for arbejde, fx sort erhvervmæssigt arbejde. Materialet i dette kapitel er koncentreret om at belyse arten og omfanget af den enkeltes tilknytning til arbejdsmarkedet samt de vilkår, hvorunder arbejdet udføres.

Først skal vi se på, hvor mange der er erhvervmæssigt beskæftiget, og hvor meget erhvervsarbejde de udfører.

Dernæst følger en belysning af arbejdsløsheden, herunder hvor mange der berøres af arbejdsløshed og arbejdsløshedens varighed.

Derefter ser vi på arbejdstidens placering, hvorvidt arbejdet udføres hjemme, og hvorvidt der anvendes dataudstyr i arbejdet.

Arbejds miljøforholdene optager en stor del af kapitlet. For det første ser vi på sygefravær, arbejdsulykker og arbejdsbetingede lidelser. Derefter følger en belysning af de fysiske og psykiske belastninger, der er forbundet med arbejdet. Endelig vil vi se på nogle trivselsmæssige sider af arbejdsforholdene, fx efteruddannelse, frihed til at gå ærinder i arbejdstiden og indflydelsen på arbejdsforholdene.

Kapitlets indhold har mange berøringsflader med indholdet i de fleste andre kapitler i denne publikation, men specielt med kapitlerne om økonomiske forhold, uddannelse, sundhed og fritid.

Kapitlet viser bl.a. at:

- Stigningen i kvindernes erhvervsdeltagelse er aftaget i begyndelsen af 1990'erne.
- Færre har deltidsarbejde.
- 27 pct. af arbejdsstyrken var berørt af ledighed i 1996.
- Ledigheden er faldet markant fra 1993 til 1996; det samme gælder langtidsledigheden.
- De ikke-faglærte har den højeste ledighed.
- Cirka hver tiende arbejder uden for almindelig dagarbejdstid.
- Stigning i andelen af lønmodtagerne der udfører deres erhvervsarbejde hjemme.

- Dataudstyr anvendes af to ud af tre lønmodtagere, hyppigst af funktionærer.
- Antallet af registrerede arbejdsulykker pr. 1.000 beskæftigede er lavere end for ti år siden.
- Der er en stigning i hyppigheden af registrerede arbejdsbetingede lidelser.
- Mere end to femtedele arbejder dagligt i fysisk belastende arbejdsstillinger.

Arbejdsmarkedsstatistiske begreber og metoder

Inden for arbejdsmarkedsstatistikken anvendes en række forskellige begreber, og beskæftigelsesforholdene kan opgøres på forskellige måder.

Beskæftigelse kan forstås som et vidt begreb, der dækker en mangfoldighed af de aktiviteter, vi foretager os i det daglige. I nærværende sammenhæng afgrænses begrebet beskæftigelse til de aktiviteter, som man i beskæftigelsesstatistikken betegner som erhvervsmæssig beskæftigelse, dvs. de aktiviteter, som foregår på arbejdsmarkedet som lønarbejde for andre samt selvstændig erhvervsvirksomhed. Herved udelukker man en række aktiviteter som fx madlavning, reparation af egen bolig og dyrkning af egne grøntsager, uanset at disse aktiviteter spiller en rolle for økonomien. Befolkningen kan på et givet tidspunkt opdeles i nogle overordnede beskæftigelses kategorier.

Arbejdsstyrken omfatter den del af befolkningen, som enten har eller som søger erhvervsmæssig beskæftigelse. Resten af befolkningen er uden for arbejdsstyrken. Det drejer sig hovedsageligt om pensionister og efterlønsmodtagere, børn, studerende og hjemmearbejdende husmødre.

Beskæftigede omfatter de personer, der på et givet tidspunkt har erhvervsmæssig beskæftigelse som lønmodtagere, selvstændige eller medhjælpende ægtefæller. Det omfatter også personer, som er midlertidigt fraværende på grund af sygdom, barselsorlov, ferie o.l.

De arbejdsløse omfatter personer, der på et givet tidspunkt er ledige, men søger erhvervsmæssig beskæftigelse. I arbejdsløshedsstatistikken anvendes begrebet *registrerede ledige*, dvs. personer, som er tilmeldt Arbejdsformidlingen.

Det er ikke altid muligt klart at adskille beskæftigede fra ledige. Hvis man betragter en længere tidsperiode, fx et år, er der en del personer, der både har oplevet at være ledige og i beskæftigelse. Det samme kan naturligvis forekomme, når man betragter kortere perioder.

De beskæftigede opdeles ofte i *heltids- og deltidsbeskæftigede*. Skillelinien er ikke altid klar, men ofte anvendes en grænse på 30 arbejdstimer pr. uge.

Det kan være vanskeligt at opgøre beskæftigelsesomfanget, fordi det afhænger af, hvilken tidsperiode man betragter, fx et år, en uge eller en dag. Der er mange mennesker, der har varierende beskæftigelse inden for et år, fx i form af sæsonarbejde. Derfor er det ofte afgørende, hvilket tidspunkt på året man måler beskæftigelsen.

Dette problem eksisterer også inden for arbejdsløshedsopgørelserne. I arbejdsløshedsstatistikken tages højde for problemet ved at anvende begrebet *ledighedsgrad*. Det beregnes ved at sætte det antal

timer, en person er registreret ledig, i forhold til det antal timer, vedkommende er arbejdsløshedsforsikret for.

Når man skal forsøge at opgøre, hvor mange personer der falder inden for de grupper, som de omtalte begreber definerer, må man præcisere nærmere, hvad der skal forstås ved begreberne. Hvad vil midlertidigt fravær sige? Eller hvad vil det sige at søge beskæftigelse? Det må også præciseres, om oplysningerne skal vedrøre en bestemt dato eller en periode, fx en uge eller et år. I praksis afgrænser beskæftigelsesstatistikken begreberne forskelligt. Derfor kan man også se forskellige tal for ledigheden, arbejdsstyrken osv. alt afhængig af, hvilke dele af statistikken man ser på. I det følgende omtales kort de vigtigste måder at opgøre beskæftigelsesforholdene på.

Arbejdsstyrke- og beskæftigelsesundersøgelserne har stort set været gennemført årligt siden 1967 af Danmarks Statistik. Det er stikprøveundersøgelser, der indtil 1984 bestod af postspørgeskemaer, som personer selv skal udfylde. Siden 1984 er de lavet som telefoninterview. Frem til og med 1993 blev arbejdsstyrken opgjort én gang eller to gange årligt. Fra 1994 og frem foretages de interview-baserede opgørelser kvartalsvis.

Den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik har været gennemført årligt siden 1980 af Danmarks Statistik. Statistikken laves på grundlag af en række registre, som indeholder beskæftigelsesoplysninger, fx arbejdsløshedsstatistikregistret (CRAM), ATP-registret, registret for arbejdsgivernes indbetaling af kildeskat for deres ansatte, momsregistret osv. Ved at kombinere oplysningerne fra disse

registre kan der tegnes et billede af befolkningens beskæftigelsesforhold i en bestemt uge i slutningen af november.

Det er en indviklet og teknisk krævende metode, og beskæftigelsesbegreberne må tilpasses de oplysninger, der findes i registrene. Der er derfor ikke fuld overensstemmelse mellem oplysningerne i arbejdsstyrkeundersøgelserne og den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik.

De hyppigst anvendte statistiske begreber inden for beskæftigelsesforholdene er følgende:

Erhvervsfrekvens: Antal personer i arbejdsstyrken i procent af befolkningen i en given aldersgruppe, fx 15-74-årige.

Beskæftigelsesfrekvens: Antal beskæftigede i procent af befolkningen.

Ledighedsprocent: Antal ledige omregnet til fuldtidsledige, i procent af arbejdsstyrken.

Ledighedsgrad: Antal timers ledighed divideret med det antal timer, der er arbejdsløshedsforsikret for.

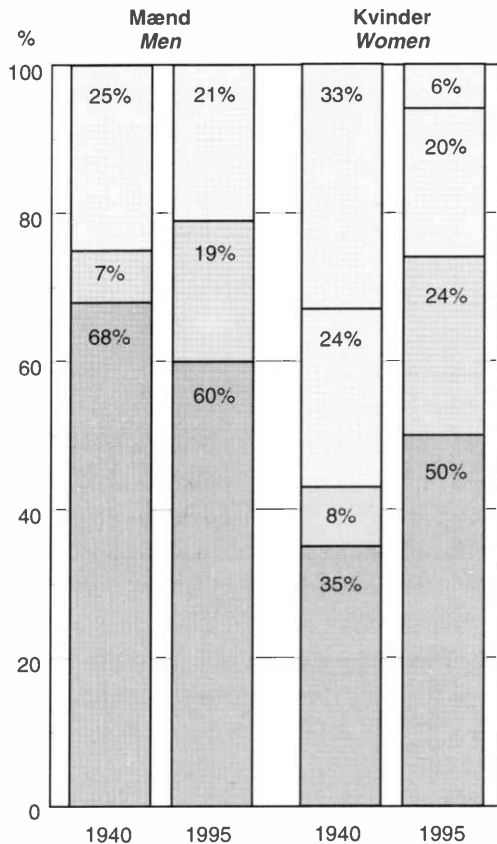
Deltidsfrekvens: Antal deltidsbeskæftigede i procent af alle beskæftigede.

Tilknytningen til arbejdsmarkedet

Befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet er en væsentlig grundoplysning, når levevilkårene skal belyses. I første omgang ses på, hvordan mænd og kvinder var placeret i forhold til arbejdsmarkedet i perioden 1940 til 1994 (figur 7.1 og tabellerne 7.1 og 7.2).

Figur 7.1.
Mænd og kvinder i og uden for arbejdsstyrken.
1940 og 1995.

Men and women within and outside the labour force.
 1940 and 1995. Per cent.

- Husmødre/øvrige uden for erhverv
Housewives/others outside the labour force
- Børn og uddannelsessøgende
Children and students
- Pensionister/efterlønsmodtagere
Pensioners/early retirement pensioners
- I arbejdsstyrken
In labour force

Kilde: Tabel 7.1 og 7.2

For mændenes vedkommende er der i dag i forhold til 1940 en mindre andel af børn og uddannelsessøgende og en mindre andel i arbejdsstyrken samt en større andel pensionister og efterlønsmodtagere. Det skyldes især ændringer i aldersfordelingen i retning af flere ældre og dermed flere pensionister.

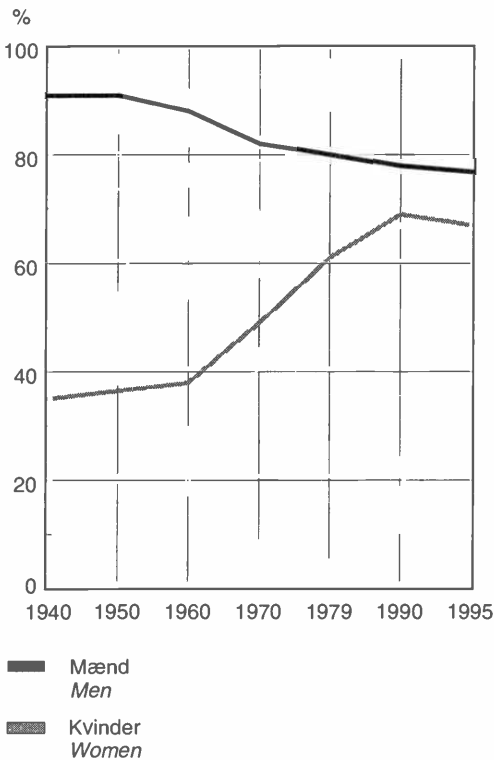
For kvindernes vedkommende er der også tale om ændret aldersfordeling og dermed en mindre andel børn og en større andel pensionister mv., men desuden ses en stærk forskydning mellem den del, der er hjemmearbejdende husmødre, og den del, der er i arbejdsstyrken. I 1940 havde kun en tredjedel af alle kvinder erhvervs-mæssig beskæftigelse. I 1995 var det tilfældet for omkring halvdelen af kvinderne. Samtidig er den del af kvinderne, der er hjemmearbejdende husmødre, faldet fra en tredjedel i 1940 til 6 pct. i 1995. Det skal dog nævnes, at afgrænsningen mellem kvindelige pensionister og husmødre ikke var helt ens i 1940 og 1995. Det ændrer dog ikke ved den kendsgerning, at den hjemmearbejdende husmoder er ved at blive en sjældenhed i Danmark.

Stigningen i kvindernes erhvervsdeltagelse aftaget i begyndelsen af 1990'erne

Udviklingen i erhvervsfrekvensen siden 1940 har været meget forskellig for mænd og kvinder i alderen 15-74 år, som det fremgår af figur 7.2. For mændenes vedkommende har erhvervsfrekvensen været faldende, fra 91 pct. i 1940 til 77 pct. i 1995. Omvendt har kvinderne haft en stærkt stigende erhvervsfrekvens. I 1940 var 35 pct. af kvinderne i erhverv, og dette tal steg til 69 pct. i 1990. I 1995 var kvindernes erhvervsfrekvens 67 pct.

Figur 7.2.
Erhvervsfrekvensen for mænd og kvinder.
1940-1995.

Occupational activity rates for men and women.
1940-1995. Per cent.

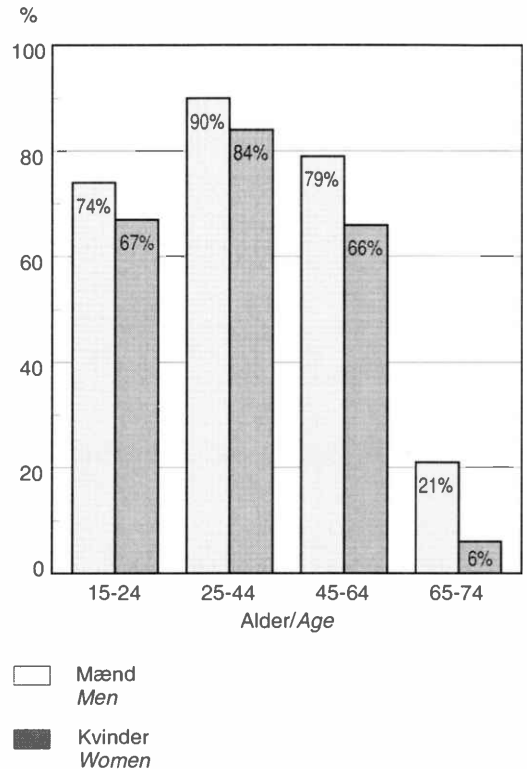

Kilde: Tabel 7.3 og 7.4

For de ældre, særlig de ældre mænd, afspejler udviklingen i erhvervsfrekvensen bl.a. det stigende antal førtidspensionister, efterlønsmodtagere og personer på overgangsydelse. Mens man tidligere så forskelle i erhvervsfrekvensen mellem gifte og ikke-gifte kvinder og mellem kvinder med og uden børn (enlige kvinder og kvinder uden børn havde en højere erhvervsfrekvens), spiller disse forhold næsten ingen rolle mere. Fortsat ses dog i alle al-

Figur 7.3.
Erhvervsfrekvensen for mænd og kvinder,
særskilt for alder. 1995.

Occupational activity rates for men and women, according to age. 1995. Per cent.

Kilde: Tabel 7.3 og 7.4

dersgrupper en lavere erhvervsfrekvens blandt kvinder end blandt mænd (figur 7.3).

Stillingsinddeling

Befolkningens inddeling efter stilling har længe været en central opdeling af befolkningen. Når den erhvervsaktive del af befolkningen skal opdeles, anvendes betegnelsen *arbejdsstilling*, fx når der

opdeles i selvstændige, funktionærer og arbejdere. I nærværende publikation, der fortrinsvis beskæftiger sig med hele befolkningen, uanset om den er erhvervsaktiv eller ej, anvendes betegnelsen *stilling* for placeringerne både i erhverv og uden for erhverv. Normalt er der tale om følgende stillingsgrupper:

Selvstændige

- i landbrug eller i byerhverv

Medhjælpende ægtefæller

Funktionærer

- højere funktionærer, fx akademikere samt chefer, afdelingsledere og andre med mange underordnede
- mellemfunktionærer, fx værkmænd, lærere, sygeplejersker, mellemt teknikere mv.
- lavere funktionærer, fx kontorassistenter, sygehjælpere, betjente, postbude og andre i underordnede stillinger

Arbejdere

- faglærte (med svendebrev, efg- eller erhvervs-skoleuddannelse)
- ikke-faglærte

Arbejdsløse

- registrerede ledige

Pensionister

- folke- og førtidspensionister, pensionerede tjenestemænd samt efterlønsmodtagere

Uddannelsessøgende

- elever og studerende

Husmødre

- de hjemmearbejdende

Herudover kan der optræde andre grupper lønmodtagere (fx langtidssyge eller personer på orlov) og personer uden for erhverv, hvis stilling er uoplyst

eller ikke nærmere angivet. Der findes ikke faste principper for, hvor forskellige stillingsbetegnelser skal placeres, især ikke når det drejer sig om de erhvervsaktive. Dog har man både i de danske og internationale stillingsklassificeringer samlet de stillinger, der ligner hinanden med hensyn til uddannelsesniveau og placering i jobhierarkiet.

Da der hele tiden opstår nye typer job, og nogle typer job samtidig forsvinder, sker der justering i stillingsgruppernes indhold over tid. Desuden har der i en årrække været en tendens til, at grænserne mellem funktionær- og arbejderstillinger er flydende. Eksempelvis har mange faglærte arbejdere fået funktionærstatus (månedslønnet under funktionærloven), selv om andre med samme type arbejde, men ansat andetsteds, fortsat betegnes faglærte arbejdere. Indtil videre er der ikke fundet en løsning på de klassificeringsspørgsmål, som er opstået i forbindelse med denne udvikling.

Der skal samtidig gøres opmærksom på, at stillingsgruppernes indhold ikke er helt det samme overalt i denne publikation. I de fleste tabeller fra Danmarks Statistik er stillingerne placeret efter Danmarks Statistiks fagkode (socio-økonomisk gruppering). Dette gælder også tabeller baseret på Danmarks Statistiks og Socialforskningsinstituttets såkaldte omnibusundersøgelser. Omnibusundersøgelserne er baseret på repræsentative stikprøver af befolkningen. I andre undersøgelser foretaget fx af Socialforskningsinstituttet er der ikke fuld overensstemmelse med ovennævnte fagkode.

Kilderne til de forskellige tabeller, der anvendes i denne publikation, angiver som hovedregel, hvilke stillingsgrupperinger der er benyttet.

Flere funktionærer

Fordelingen af de beskæftigede mænd og kvinder på arbejdsstilling viser, at funktionærernes andel er blevet betydeligt større siden 1940. Der er dog visse vanskeligheder ved en direkte sammenligning af 1940- og 1995-tal, fordi opgørelsesmetoderne er ændret. 56 pct. af kvinderne er nu funktionærer, mens dette er tilfældet for 37 pct. af mændene (tabel 7.5 og 7.6). Alt i alt udgør funktionærerne en stigende andel af de beskæftigede. Arbejderne er primært beskæftiget inden for industri, håndværk og byggeri. Desuden er også de selvstændige og medhjælpende ægtefællers andel af de beskæftigede blevet mindre siden 1940. Det skyldes bl.a. afvandring fra landbruget (figur 7.4).

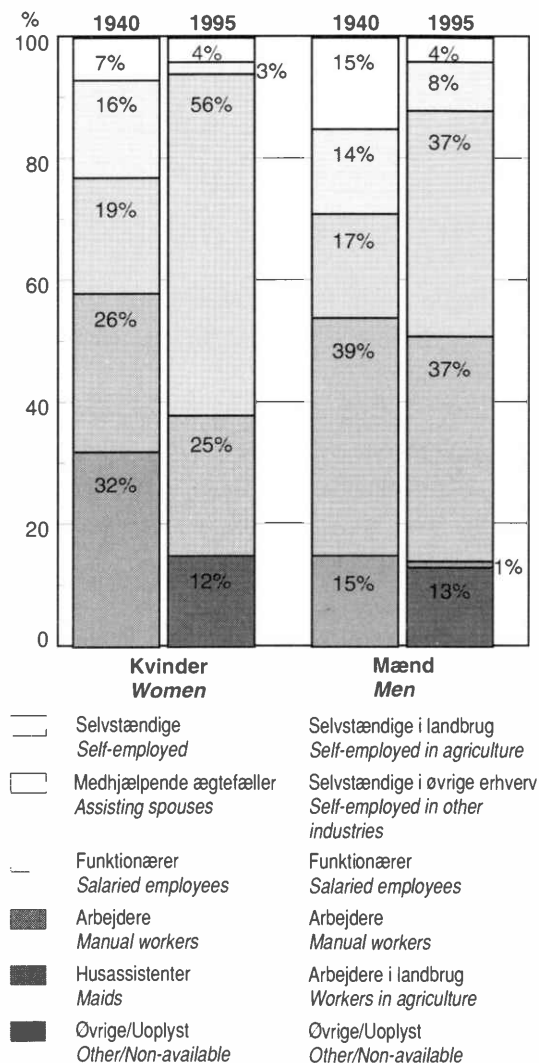
Faldet i beskæftigelsen i landbruget fortsætter

I dette århundrede er der sket store ændringer i erhvervsstrukturen. Figur 7.5 viser arbejdsstyrkens fordeling på erhvervsområder i 1950 og 1996. Det mest markante er tilbagegangen i den procentdel, der er beskæftiget i landbruget fra 30 pct. i 1950 til 5 pct. i 1996, og den offentlige sektors vækst fra 9 til 33 pct. i samme periode. Desuden bemærkes, at fremstillingsvirksomhed, dvs. industri og håndværk er gået tilbage, mens handel, transport og serviceerhverv (især finansieringsvirksomhed) er vokset i perioden 1950-1995.

Mænd og kvinder er fordelt meget forskelligt i forskellige erhverv. En meget større procent af mændene end kvinderne er beskæftiget inden for landbrug mv., fremstillingsvirksomhed og bygge/anlægsvirksomhed. Derimod er op mod halvdelen af kvinderne beskæftiget inden for den offentlige sektor, mens det kun er tilfældet for en femtedel af mændene. Kvinderne er især ansat inden for so-

Figur 7.4.
Beskæftigede fordelt efter arbejdsstilling.
1940 og 1995.

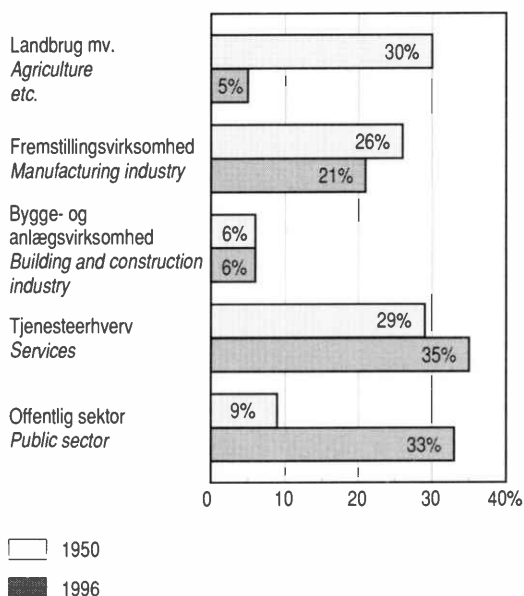
Economically active population by sex and socio-economic group. 1940 and 1995. Per cent.

Kilde: Tabel 7.5 og 7.6

cial- og sundhedssektoren, hvor ca. 27 pct. er beskæftiget, mens det kun er ca. 4 pct. af mændene.

Figur 7.5.
Beskæftigede fordelt efter erhverv. 1950 og 1996.
 Labour force analysed by industry. 1950 and 1996. Per cent.

Kilde: Adam Databank

Stigning i andelen af arbejdsløshedsforsikrede

Siden 1973 er andelen af arbejdsløshedsforsikrede i arbejdsstyrken vokset fra 36 pct. til 79 pct. Siden 1981 har denne andel været større blandt kvinderne end blandt mændene (tabel 7.7).

Faldende ledighed efter 1994

I samfundsdebatten spiller oplysninger om arbejdsløshed en vigtig rolle. Det skyldes bl.a., at arbejdsløshedens størrelse ofte anvendes som et udtryk for den samfundsøkonomiske tilstand i landet.

Det mest anvendte mål for arbejdsløsheden er ledighedsprocenten, som angiver, hvor stor en del af

arbejdsstyrken der er ledig. Normalt omfatter de ledige dem, der er registreret ledige hos Arbejdsformidlingen på et givet tidspunkt. På årsbasis udtrykker ledighedsprocenten, hvor stor en del af arbejdsstyrken, der i gennemsnit var ledig i løbet af året. Ledigheden er dog ikke jævnt fordelt over året. Der er således større ledighed i vinterhalvåret end i sommerhalvåret.

I perioden fra slutningen af 1950'erne og frem til 1973 var ledigheden minimal, nemlig mindre end 2-3 pct. i årligt gennemsnit. Siden 1974 har ledigheden været betydeligt større. Som det fremgår af figur 7.6, har ledigheden stort set været stigende fra 1974 til 1983, hvorefter der skete et fald, igen efterfulgt af en stigning frem til 1993. Herefter indtrådte et kraftigt fald.

27 pct. af arbejdsstyrken berørt af ledighed i 1996

Ledighedsprocenten siger ikke noget om, hvor mange personer der i alt har været ledige i løbet af et år. I 1996 var den gennemsnitlige ledighed 8,8 pct. af arbejdsstyrken, svarende til ca. 246.000 fuldtidsledige (tabel 7.8).

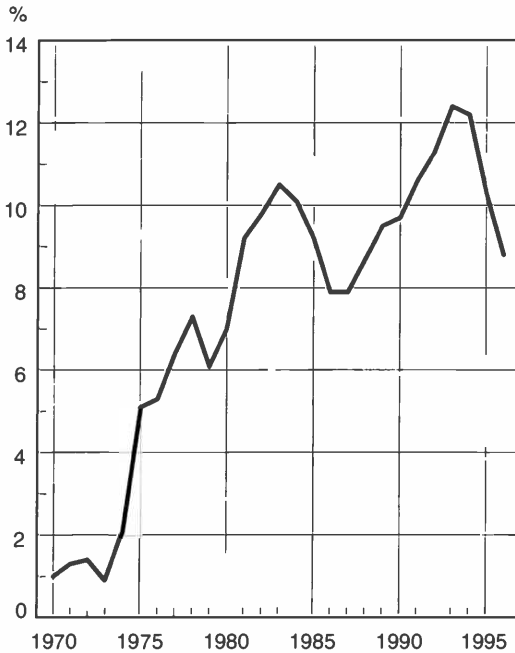
Der var imidlertid 27 pct. af arbejdsstyrken, svarende til ca. 756.000, der på et eller andet tidspunkt havde været ledige i løbet af 1996 (tabel 7.8). I gennemsnit var disse personer ledige i sammenlagt 3,9 mdr. i året. Den gennemsnitlige ledighed afhænger således af, hvor mange der berøres af ledighed, og hvor længe de ledighedsberørte er ledige.

Ledigheden skævt fordelt

Flertallet i arbejdsstyrken berøres ikke af ledighed

Figur 7.6.
Ledighedsprocenten. 1970-1996.

Average registered unemployment. 1970-1996. Per cent.

Kilde: Tabel 7.8 og Danmarks Statistik: Statistisk Tiårsoversigt 1980

de udgør hvad man undertiden kalder kernearbejdsstyrken. En betydelig gruppe berøres af ledighed, men kun i kort tid. For en lille gruppe er ledigheden imidlertid langvarig. Ofte bruger man antallet, der har været ledige i knap et år - 80 pct. af året - som udtryk for langtidsledigheden. Målt på denne måde var der omkring 85.000 langtidsledige i 1996. De udgør ca. 11 pct. af de ledighedsberørte, men de bærer omkring en tredjedel af den samlede ledighed. Andelen af langtidsledige følger udviklingen i den gennemsnitlige ledighed med en vis forsinkelse (tabel 7.8).

Mange aktiverede

Ledige, der deltager i arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger (fx uddannelse eller jobtræning), tæller ikke med som ledige i arbejdsløshedsstatistikken, som derfor i en vis forstand undervurderer ledighedens reelle omfang. I 1990'erne har der i gennemsnit været aktiveret et antal personer svarende til 20-30 pct. af det gennemsnitlige antal ledige. Både aktiverede af Arbejdsformidlingen og kommuner er talt med her. Hertil kommer (fra 1994) et stort antal ledige, der er på orlov fra ledighed (til uddannelse eller med henblik på børnepasning). I 1996, hvor det gennemsnitlige antal ledige var 245.600, var i gennemsnit knap 37.000 personer på orlov fra ledighed, mens knap 74.000 var aktiverede. 46.000 modtog overgangsydelse (tabel 7.9).

Kvindernes ledighed størst

I første halvdel af 1970'erne var den registrerede ledighed større blandt mænd end blandt kvinder, men siden 1977 har kvinderne haft den højeste ledighed. I 1996 skyldes dette, at en større andel af kvinder end mænd berøres af ledighed. Derimod er mændene i 1996 i gennemsnit ledige i lidt længere tid end kvinderne (tabel 7.10).

Langtidsledigheden stigende med alderen

De unge ledige aktiveres i større omfang end ledige i andre aldersgrupper. Bl.a. derfor skal man tage tallene for ungdomsarbejdsløsheden med et vist forbehold. En anden grund til dette er, at den unge arbejdsstyrke, som den gennemsnitlige antal unge ledige sættes i forhold til, omfatter fx uddannelsessøgende med bijob. Det trækker i retning af, at den almindelige ledighedsprocent undervurderer ledigheden blandt unge.

En aldersopdeling af den registrerede ledighed viser, at ledighedsprocenten er højest i aldersgrupperne 25-34 år og blandt de over 55-årige (tabel 7.11). Der er en tendens til, at de yngre aldersgrupper har en større risiko for at *blive* arbejdsløse end de ældre (de ledighedsberørtes andel af arbejdsstyrken er størst i de yngre aldersgrupper bortset fra de under 20-årige).

Derimod har de ældre en større risiko end de yngre for at *forblive* arbejdsløse, dvs. de ældre ledige har i gennemsnit sværere end de yngre ved at komme i arbejde igen. Det gennemsnitlige antal langtidsledige i procent af det samlede antal ledige stiger klart med alderen (tabel 7.11).

Ledigheden størst blandt ikke-faglærte

Der er store forskelle på ledigheden og ledigheds-mønstret inden for forskellige faggrupper. Opdelt på arbejdsløsheds-kasser findes de højeste ledighedsprocenter blandt medlemmer af Specialarbejdernes og de kvindelige arbejders arbejdsløsheds-kasser, dvs. blandt de ikke-faglærte på arbejdsmarkedet (tabel 7.12).

Arbejdsløsheden de sidste 16 år i 1954-generationen

I en undersøgelse fra 1992 (Hansen, 1995 (4)) har man spurgt 38-årige, om de havde været udsat for arbejdsløshed i de seneste 16 år. Af resultaterne fremgår det, at de, der især har oplevet arbejdsløsheden - defineret som arbejdsløshed i 2 år eller mere inden for de sidste 16 år - er ikke-faglærte arbejdere (tabel 7.13). Det fremgår endvidere, at uanset arbejdsstilling har kvinderne hyppigere end mændene været arbejdsløse i 2 år eller mere inden for de seneste 16 år.

Færre har deltidsarbejde

Den overenskomstsmæssige ugentlige arbejdstid er gradvis blevet nedsat, således at den p.t. er på 37 timer pr. uge. En undersøgelse fra 1995 viser imidlertid, at 31 pct. af de beskæftigede mænd og 14 pct. af kvinderne normalt arbejder 39 timer pr. uge eller mere (tabel 7.14 og 7.15). 2 pct. af mændene og 23 pct. af kvinderne arbejdede normalt under 31 timer pr. uge i hovedbeskæftigelsen.

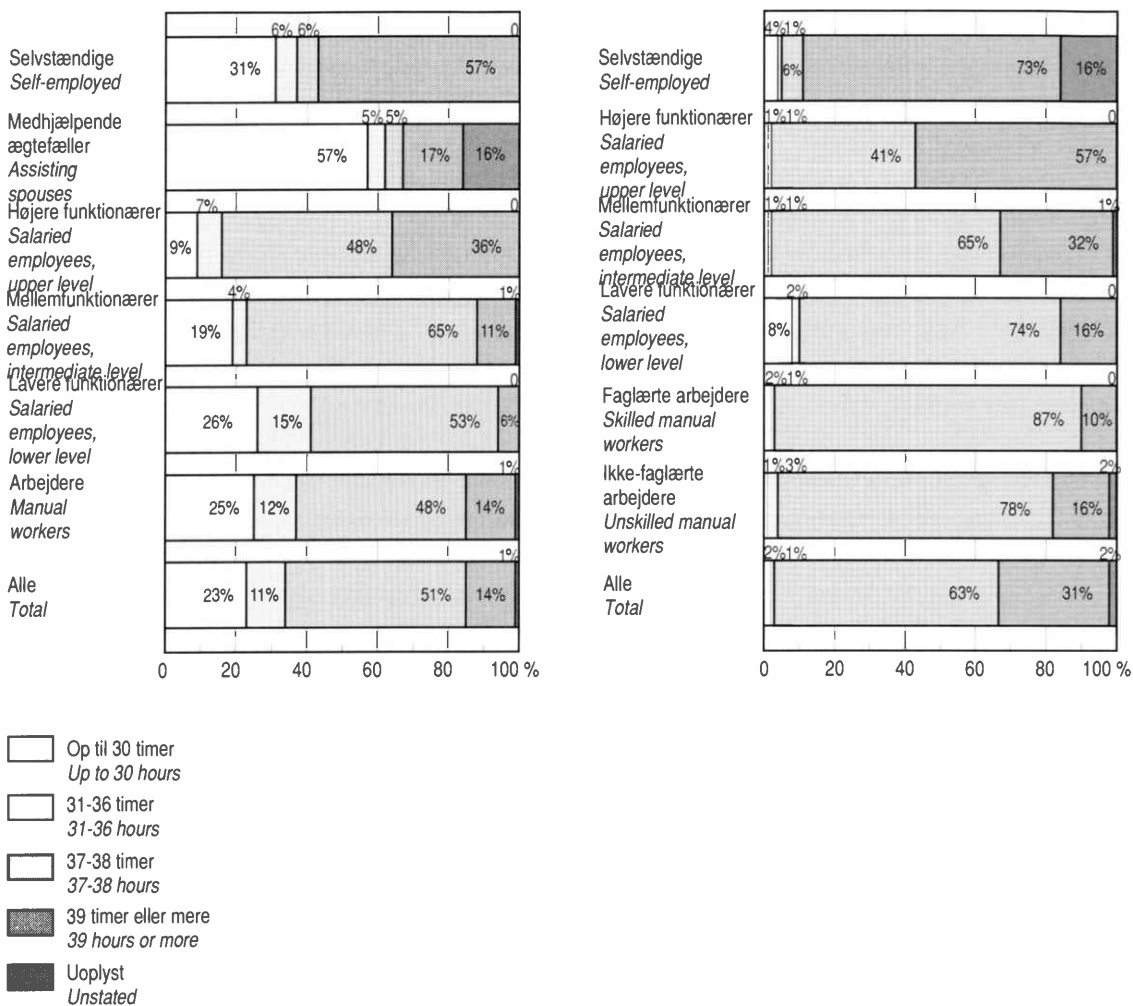
Der er således markante forskelle i mænds og kvinders ugentlige arbejdstid, hvilket også fremgår af figur 7.7. Kvinderne har gennemgående kortere ugentlige arbejdstid end mændene. I øvrigt fremgår det, at det navnlig er de selvstændige, der har en lang arbejdstid. 73 pct. af de mandlige selvstændige arbejder således normalt 39 timer om ugen eller mere. Det samme gælder for 57 pct. af de kvindelige selvstændige. Blandt kvinderne har de medarbejdende ægtefæller den korteste arbejdstid. I øvrigt er der en tendens til, at arbejdstiden er længere blandt funktionærer end blandt arbejdere, og længere blandt højere funktionærer end blandt lavere funktionærer.

Deltidsarbejde defineres ofte som arbejde af et ugentligt omfang på højst 30 timer. Som det fremgår af figur 7.8 har deltidsprocenten været stigende blandt kvinder i perioden fra 1967 til sidst i 1970erne, hvor næsten halvdelen af de beskæftigede kvinder var deltidsarbejdende. Herefter har andelen af deltidsarbejdende kvinder været faldende til omkring en femtedel i 1995. Blandt mænd har der været en svag langsigtet tendens til stigning i deltidsarbejdet. På grund af forskelle i opgørelsesmetoder er tallene i figur 7.7 og 7.8 ikke helt sammenlignelige.

Figur 7.7.

Beskæftigede fordelt efter antal arbejdstimer i hovedbeskæftigelsen. 1995.

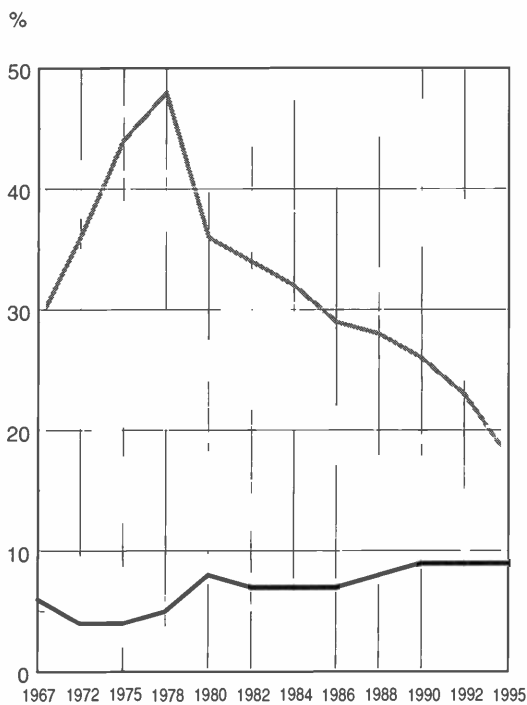
Employed population by number of working hours in primary occupation. 1995. Per cent.

Kilde: Tabel 7.14 og 7.15

Figur 7.8.
Udviklingen i deltidspromenten. 1967-1995.

Changes in the percentage of employed men and women working part-time. 1967-1995.

■ Mænd
Men

▨ Kvinder
Women

Kilde: Tabel 7.16

Specielt de mandlige funktionærer har bijob

Ud over at have en hovedbeskæftigelse havde 14 pct. i 1995 et job ved siden af - et såkaldt bijob (tabel 7.17). Andelen er lidt højere blandt mænd end blandt kvinder. Hele 20 pct. af de mandlige funktionærer har et bijob.

Omfanget af sort arbejde er stigende

Det sorte arbejde indgår ifølge sin natur ikke i de officielle statistikker over beskæftigelsen. Sort arbejde består af fremstilling og salg eller bytte af varer og tjenester, hvor skatter og afgifter ikke betales. Prisen på det sorte marked er klart lavere end på det normale marked, og fordelene for både sælger og køber deles i et eller andet forhold mellem dem.

Interviewundersøgelser viser, at sort arbejde har et betydeligt omfang. Det synes at have været stigende gennem 1980'erne frem til 1991 for derefter at aftage noget. 27 pct. af en repræsentativ stikprøve af befolkningen i alderen 18-74 år har efter egne oplysninger udført sort arbejde inden for det sidste år - i gennemsnit ca. 2½ time pr. uge. 37 pct. af mændene mod 18 pct. af kvinderne havde udført sort arbejde. Næsten hver anden af de faglærte arbejdere havde i 1997 udført sort arbejde. Men også de unge under uddannelse og til dels også de selvstændige er ganske aktive på dette område.

Den største andel (ca. halvdelen) af det sorte arbejde udføres inden for den brede betegnelse "servicevirksomhed", herunder i form af frisørarbejde, reparationer, navnlig af biler, børnepasning, havearbejde, rengøring, madlavning og servering til fester mv. Derefter følger bygge- og anlægsvirksomhed, som tegnede sig for godt 35 pct. af det sorte arbejde (Rockwool Fondens Forskningsenhed, 1997 (5)).

Arbejdstid, hjemmearbejde og teknisk udstyr

I dette afsnit ser vi på nogle aspekter i arbejdet, der er indikatorer på befolkningens daglige arbejds-

situation. Det drejer sig om arbejdstidens placering, om hvorvidt der arbejdes hjemme eller ude og om anvendelse af dataudstyr i arbejdet.

Hver tiende lønmodtager arbejder uden for almindelig dagarbejdstid

Arbejdstiden kan være fordelt på forskellige tidspunkter af døgnet eller være uregelmæssig i løbet af ugen.

Tal fra 1995 viser, at 90 pct. af de beskæftigede lønmodtagere i alderen 19-59 år arbejder i den almindelige dagarbejdstid. Der er 5 pct., der har skifteholdsarbejde, 1 pct. der har fast aften-/natarbejde, og 3 pct. der har forskellige andre arbejdstidordninger (tabel 7.18). Det er især ikke-faglærte arbejdere, der har arbejdstiden placeret uden for almindelig dagarbejdstid. Det kan desuden nævnes, at arbejde i brancher som transport, hotel- og restaurationsvirksomhed, social- og sundhedsvæsen samt fremstillingsvirksomhed ofte indebærer ubekvemme arbejdstider.

En stigende andel af lønmodtagerne arbejder hjemme

I de senere år har der været en del diskussion omkring distance- eller fjernarbejde, dvs. arbejde der foregår på afstand af det formelle arbejdssted. Bl.a. på grund af teknologiske ændringer vil der måske i fremtiden være flere og flere, der vil kunne udføre deres arbejde helt eller delvis et andet sted end på deres formelle arbejdsplads, fx hjemme. I 1995 oplyser 2 pct. af de 19-59-årige lønmodtagere, at de altid arbejder hjemme, og yderligere 12 pct. oplyser, at de arbejder delvis hjemme, dvs. at i alt 14 pct. arbejder hjemme helt eller delvis i 1995. I 1990 var det kun 8 pct.

Hjemmearbejdets omfang varierer blandt forskellige stillingsgrupper og efter køn (tabel 7.19). Det er især funktionærer, der arbejder hjemme. Blandt højere og mellemfunktionærer arbejder 31 henholdsvis 36 pct. hjemme en del af tiden. Blandt lavere funktionærer og ikke-faglærte er andelen 7 pct.

Dataudstyr anvendes hyppigst af funktionærer

En anden faktor i arbejdslivet, der tidligere er undersøgt, er, hvorvidt der anvendes dataudstyr i arbejdet. Siden 1990, hvor man første gang undersøgte udbredelsen af dataudstyr i arbejdet, er der tale om en markant stigning (tabel 7.20). Hvor det i 1990 var noget under halvdelen, er det i dag næsten to tredjedele af de beskæftigede, der bruger dataudstyr i deres arbejde. Således er det ni ud af ti blandt de højest placerede funktionærer, der anvender dataudstyr i deres arbejde, blandt de øvrige funktionærer er det tre ud af fire og blandt ikke-faglærte arbejdere én ud af fire. Blandt mellem og lavere funktionærer samt ikke-faglærte arbejdere bruger mænd oftere end kvinder dataudstyr i arbejdet.

Sygefravær størst blandt kvinder

Sygefraværet kan betragtes som en indikator for arbejdsmiljøet, fordi dårligt arbejdsmiljø ofte giver sig udslag i forøget sygelighed. Der er imidlertid også andre faktorer, der påvirker sygefraværet, herunder den almindelige sundhedstilstand og de forskellige forkølelses- og influenzaepidemier.

Sygefraværstatistikken er generelt set ret mangelfuld. Det er kun Dansk Arbejdsgiverforening, der gennem en længere årrække har lavet en sådan statistik blandt ansatte hos foreningens medlem-

mer. Ifølge denne statistik er det svært at se nogen klare langsigtede tendenser i udviklingen i sygefraværet (tabel 7.21). I hele perioden 1973-1995 har sygefraværet været større blandt arbejdere end blandt funktionærer, og kvinderne har haft større sygefravær end mændene.

En interviewundersøgelse i 1995 giver et samlet billede af sygefraværet blandt de beskæftigede på 16 år og derover (tabel 7.22). 41 pct. af de beskæftigede havde efter egne oplysninger intet sygefravær i 1994, 36 pct. var fraværende 1-5 dage, 23 pct. mere end 5 dage. Sygefraværet er således skævt fordelt. En meget stor gruppe er aldrig eller næsten aldrig fraværende, mens en lille gruppe på ca. 1/20 af de beskæftigede er fraværende i mere end 20 arbejdsdage i løbet af et år. De selvstændige og de højere funktionærer har mindre sygefravær end de øvrige funktionærer og arbejderne.

Antal arbejdsulykker er steget i 1990erne

Deltagelse i arbejdslivet indebærer ofte en risiko for at blive udsat for ulykker og andre skader. Det kan både dreje sig om pludselige skader, fx et uheld med en maskine, og arbejdsskader, der er udviklet over længere tid, fx dårlig ryg på grund af uhensigtsmæssige arbejdsstillinger.

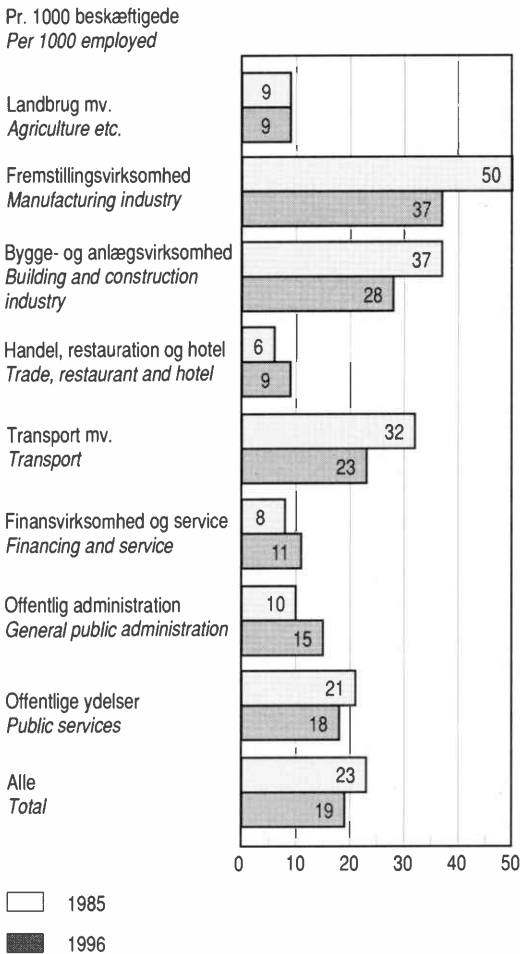
Der foregår et stort arbejde med at *registrere* arbejdsulykker og arbejdsskader. Ifølge lovgivningen er arbejdsgiverne forpligtiget til at anmelde alle arbejdsulykker, som har medført uarbejdsdygtighed i mindst én dag efter ulykkesdagen. Det er dog ikke alle arbejdsulykker, der bliver anmeldt til Arbejdstilsynet. Forskellige kilder tyder på, at omkring halvdelen af de anmeldelsespligtige ulykker anmeldes.

Efter en stærk stigning i antal anmeldte arbejdsulykker fra midten af 70'erne til midten af 80'erne - 62.000 i 1986 - er der frem til begyndelsen af 1990'erne sket et fald. I 1991 blev anmeldt 43.000 ulykker. Herefter er tallet steget til knap 51.000 i 1996. Der er således i den betragtede periode ikke nogen langsigtet tendens til et faldende antal anmeldte arbejdsulykker - heller ikke hvis antallet af ulykker sættes i forhold til beskæftigelsen.

Også andre oplysninger tyder på et stigende antal arbejdsulykker i 1990'erne. På grundlag af interviewundersøgelser skønnes, at i alt 87.000 18-59-årige lønmodtagere var udsat for en arbejdsulykke i 1990, mens det tilsvarende tal for 1995 skønnes at være 108.000. Det svarer til henholdsvis 4,1 pct. og 5,0 pct. af de beskæftigede lønmodtagere i de pågældende år. Disse tal omfatter lønmodtagere, der efter egne oplysninger havde været udsat for mindst én arbejdsulykke, der medførte mindst én fraværsdag ud over tilskadekomstdagen. Ulykkesrisikoen for mænd er over dobbelt så stor som for kvindernes vedkommende, og den er faldende med stigende alder. De interviewbaserede oplysninger omfatter i princippet samtlige ulykker, dvs. også dem der ikke blev anmeldt. Også disse informationer må dog tages med et vist forbehold, idet der kan være sket ændringer i de interviewedes bevidsthed om og dermed tilbøjelighed til at rapportere om arbejdsulykker (Borg & Burr, 1997 (3)). I øvrigt rapporteres uarbejdsdygtighed på grund af arbejdsulykker eller arbejdsskader hyppigere af arbejdere end af funktionærer (tabel 7.23). Oplysningerne her bygger på en anden form for interviewdata end de ovennævnte (en anden spørgsmålsformulering) og oplysningerne kan derfor ikke helt sammenlignes.

Figur 7.9.
Anmeldte arbejdsulykker i forskellige brancher pr. 1.000 beskæftigede. 1985 og 1996.

Reported accidents at work, by selected industries per 1000 employed persons. 1985 and 1996. Per cent.

Kilde: Tabel 7.24

Statistikken om anmeldte arbejdsulykker viser stor forskel mellem forskellige brancher. Figur 7.9 viser, at det oftest er beskæftigede i fremstillingsvir-

somhed (dvs. industri og en del håndværk), der bliver ramt af arbejdsulykker, efterfulgt af beskæftigede i bygge-/anlægsvirksomhed samt transportvirksomhed (tabel 7.24). I social- og sundhedsvæsenet anmeldes der også mange arbejdsulykker. Derimod er det sjældent, at der sker ulykker inden for handel og service og offentlig administration. Man må dog tage visse forbehold over for oplysningerne, fordi anmeldelsesprocenten kan variere mellem de forskellige brancher. De anmeldte arbejdsulykker er hyppigst sårskader, men også rygskader og knoglebrud er hyppigt forekommende.

Anmeldte arbejdsbetingede lidelser

Ud over arbejdsulykker registreres også arbejdsbetingede lidelser. Ifølge lovgivningen har alle læger og tandlæger pligt til at anmelde arbejdsbetingede lidelser. Endvidere påhviler det alle arbejdsgivere at anmelde de arbejdsskader, de får kendskab til på deres virksomhed.

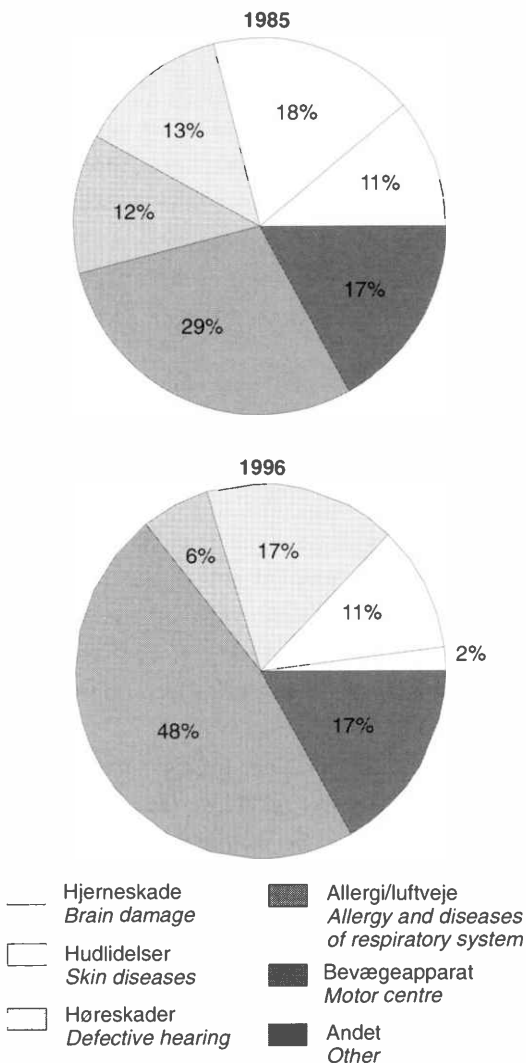
Ved arbejdsbetingede lidelser forstår man enhver sygdom, der er opstået som følge af påvirkninger i arbejdsmiljøet.

Der er imidlertid flere elementer af usikkerhed med hensyn til, hvor stort omfanget af arbejdsbetingede lidelser egentlig er. Bl.a. er der et vis element af lægeligt skøn i definitionen af arbejdsbetingede lidelser, og listen over arbejdsbetingede lidelser øges gradvis over tid.

Der blev i 1985 anmeldt ca. 10.000 arbejdsbetingede lidelser til Arbejdstilsynet. I perioden 1986-1996 svingede tallet mellem godt 14.000 og knap 18.000 uden nogen klart stigende eller faldende tendens.

Figur 7.10.
Anmeldte arbejdsbetingede lidelser fordelt efter hoveddiagnose. 1985 og 1996.

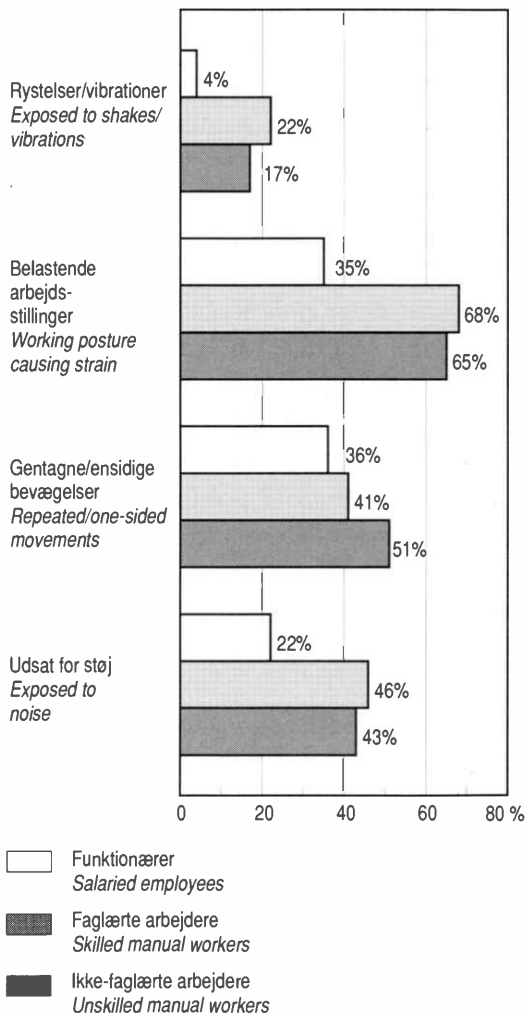
Reported cases of work related diseases, by diagnosis. 1985 and 1996.

Kilde: Tabel 7.25

Figur 7.11.
Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der angiver at være udsat for fysiske belastninger i arbejdet. 1995.

Percentage who experiences exposure to various physical burdens in work, by socio-economic group. 1995.

Kilde: Tabel 7.26

Figur 7.10 viser, hvorledes disse lidelser er fordelt på nogle hoveddiagnoser. Den største gruppe af lidelser er skader på bevægeapparatet, fx ryglidelser, som i 1996 udgjorde 48 pct., og høreskader, som udgjorde 17 pct. Hudlidelser udgjorde 11 pct. Der er væsentlige forskelle mellem mænd og kvinder på, hvilke lidelser der anmeldes. Kvinderne er oftere end mændene ramt af lidelser i bevægeapparatet og hudlidelser, mens mændene oftere end kvinder er ramt af høreskader. Disse forskelle skyldes især, at mænd og kvinder har forskellige job og arbejdsfunktioner, der udsætter dem for forskellige gener og belastninger.

Næsten halvdelen af de beskæftigede arbejder ofte i fysisk belastende arbejdsstillinger

En stor del af de anmeldte arbejdsbetingede lidelser stammer fra de fysiske forhold og belastninger i arbejdssituationen. Hvis man over længere tid har et arbejde, hvor man skal bære tunge byrder eller skal arbejde i forvredne og bøjede stillinger, er der stor risiko for at få rygskader eller skader på arme og ben. En tilsvarende sammenhæng er påvist mellem støjbelastning og høreskader.

En interviewbaseret undersøgelse fra 1995 (figur 7.11) viser, at 46 pct. af de 18-59-årige lønmodtagere efter egne oplysninger arbejder i forvredne eller andre belastende arbejdsstillinger. 40 pct. oplyser, at de udfører ensidige gentagne bevægelser, 29 pct. er udsat for støj, så man må "hæve stemme for at tale sammen", og 9 pct. er udsat for rystelser/vibrationer. De anførte tal angiver den andel af lønmodtagerne, der oplyser, at de er udsat for de nævnte belastninger i mindst en fjerdedel af arbejdstiden. Det fremgår, at det er arbejderne, der er mest udsat for de nævnte belastnin-

ger. Eksempelvis angiver ca. to tredjedele af arbejderne at være udsat for belastende arbejdsstillinger i mindst en fjerdedel af arbejdstiden, mens det kun drejer sig om halvt så mange af funktionærerne.

Blandt lønmodtagere er arbejderne mest udsat for arbejdsmiljøgener

En anden type af påvirkninger i arbejdet, som kan forårsage arbejdsskader, er gener fra træk, støv, røg, kemiske stoffer o.l. Klimatiske påvirkninger som fx træk kan være årsager til gigtlidelser, og støv, dampe, røg og kemiske stoffer kan være årsager til luftvejslidelser, hudsygdomme o.l. I lighed med de fysiske belastninger er disse påvirkninger mest skadelige, når de er til stede over længere tid.

En interviewbaseret undersøgelse fra 1995 viser, at det er træk og tør luft, som hyppigst påvirker de beskæftigede. Hver femte er udsat for træk og hver fjerde for tør luft i mindst en fjerdedel af arbejdstiden. Lidt over 10 pct. er udsat for henholdsvis varme, så "man sveder, selv om man ikke bevæger sig", og hudkontakt med kemiske stoffer i mindst en fjerdedel af arbejdstiden (tabel 7.27).

Bortset fra "tør luft", der hyppigst nævnes som gene af funktionærer, er det de faglærte og ikkefaglærte arbejdere, der hyppigst er udsat for de nævnte gener.

Indflydelse i arbejdssituationen er mindst for arbejdere

Udfordringer i arbejdet afspejles bl.a. i, hvorvidt man har indflydelse på arbejdets gang, eksempelvis arbejdets tilrettelæggelse og arbejdstempoet. I 1995 oplyser således tre fjerdedele af de beskæfti-

gede lønmodtagere, at de oftest er med til at *tilrettelægge eget arbejde*, og seks ud af ti at de er med til at bestemme deres *arbejdstempo*. Forskellen mellem stillingsgrupper er ikke stor, dog er gruppen af faglærte og ikke-faglærte, specielt kvinder, noget dårligere stillet end andre.

Næsten samtlige højere- og mellemfunktionærer angiver, at de altid eller som regel er med til at *tilrettelægge eget arbejde*. Det gælder næsten ni ud af ti lavere funktionærer og syv ud af ti ikke-faglærte arbejdere.

Selv at kunne bestemme, *hvornår forskellige opgaver skal løses*, siger også noget om, hvorvidt man har indflydelse på arbejdet. Også på dette område finder man, at arbejderne, specielt de ikke-faglærte arbejdere, er dårligt stillet, mens specielt højere- og mellemfunktionærer er bedst stillet (tabel 7.28).

Dette besvarelsesmønster gentages i øvrigt med hensyn til et yderligere spørgsmål, nemlig, hvorvidt man er *informeret om beslutninger, der vedrører arbejdspladsen*. På dette spørgsmål fremfører mere end fire femtedele af lønmodtagerne, at de altid eller som regel er informeret. Andelen er størst (ca. 95 pct.) blandt funktionærgrupperne og mindst blandt arbejdere (ca. 78 pct.).

Hovedindtrykket er, at indflydelse målt ud fra disse udvalgte aspekter i arbejdssituationen generelt set er stor. Ikke overraskende er højere- og mellemfunktionærer bedre stillet end lavere funktionærer, mens arbejdere, specielt de ikke-faglærte, er dårligst stillet. Kønsforskelle i oplevet indflydelse er ikke markante.

Overordnede og mellemfunktionærer får mest efteruddannelse

Når det drejer sig om efteruddannelse, er der også, stort set, lighed mellem kønnene, idet ca. halvdelen af mændene og af kvinderne angiver, at de inden for de sidste 3 år har fået en uddannelse, der gør dem bedre i stand til at passe jobbet og eventuelt til at søge et bedre job (tabel 7.29). Især højere- og mellemfunktionærer får efteruddannelse. Således har henholdsvis 78 pct. af overordnede og 74 pct. af mellemfunktionærer fået en efteruddannelse i løbet af de sidste tre år mod 48 pct. af de faglærte. Blandt de ikke-faglærte er andelen på 38 pct. Sammenlignet med tidligere undersøgelser er der betydeligt flere der får en efteruddannelse, både for funktionærernes og arbejderens vedkommende.

De fleste kan gå et privat ærinde i arbejdstiden

Det kan ofte være svært at nå en række ting i dagligdagen, fx fordi butikker og offentlige kontorer har bestemte åbningstider. Mange forældre har også problemer i hverdagen, når de skal nå at aflevere børnene og samtidig møde rettidigt på arbejdspladsen. I mange af disse situationer er det en fordel, hvis der er fleksible mødetidspunkter på arbejdspladsen, eller hvis der er mulighed for at foretage mindre private ærinder.

En undersøgelse fra 1995 viser, at to tredjedele af alle lønmodtagere kan gå et ærinde i en halv time i arbejdstiden uden særlig tilladelse (tabel 7.30). I en undersøgelse fra 1987 var det 39 pct. Specielt de ikke-faglærte kvinder har meget mindre frihed til at gå private ærinder end de øvrige stillingsgrupper, mens de overordnede funktionærer har

den største frihed hertil. Desuden er det meget markant, at kvinderne i alle stillingsgrupper bortset fra højere funktionærer har ringere mulighed for at forlade arbejdspladsen i en halv time uden særlig tilladelse end mændene. En sammenligning med resultater fra 1987-undersøgelsen viser en stigning i andelen af lavere funktionærer og arbejdere, der ikke kan gå et ærinde i arbejdstiden uden at få særlig tilladelse. Det modsatte gælder for mellem- og højere funktionærer.

Datakilder

Løbende statistik

Danmarks Statistik forestår hovedparten af den løbende statistik om arbejdsmarkedsforhold, men også bl.a. Dansk Arbejdsgiverforening, Arbejdsministeriet, Arbejdsmarkedsstyrelsen, Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen og Direktoratet for Arbejdstilsynet publicerer regelmæssigt statistik. De nævnte myndigheder publicerer statistik vedrørende aktivitet mv. under deres respektive myndighedsområder. Det sker bl.a. i årsberetninger eller årbøger, men også i nogle tilfælde i særskilte (statistiske) publikationer, der udarbejdes løbende.

Danmarks Statistik publicerer løbende statistikken i Nyt fra Danmarks Statistik, der oftest indeholder mere summariske oplysninger offentliggjort hurtigt efter opgørelsernes færdiggørelse. I serien Statistiske Efterretninger: Arbejdsmarked findes den vigtigste grundlæggende statistik vedrørende arbejdsmarkedet, herunder ledighedsstatistikken og arbejdsstyrkeopgørelserne. Herudover indeholder andre serier af Statistiske Efterretninger arbejdsmarksrelevante oplysninger, herunder Statistiske Efterretninger: Social sikring og service samt Generel Erhvervsstatistik. I Statistisk årbog er en

række af de centrale statistiske oplysninger samlet.

Øvrige datakilder

Der er i tidens løb gennemført en lang række større og mindre særskilte undersøgelser af forskellige aspekter af arbejdsforholdene. Omfanget af analyser og undersøgelser er steget betragteligt. De fleste vil kunne findes via større folkebiblioteker, specialbiblioteker eller ved henvendelse til forskningsinstitutioner mv.

Blandt relevante forskningsinstitutioner kan nævnes: Socialforskningsinstituttet, Arbejds miljøinstituttet, Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi, Rockwool Fondens Forskningsenhed, Dansk Teknologisk Institut - Arbejdsliv, Dansk Teknologisk Institut - Erhvervsanalyser og Center for Labour Market and Social Research, Handelshøjskolen i Århus.

En oversigt over arbejdsmarkedsforskning findes i "Nordisk Arbejdsmarkedsforskning 1993-95" (1). Der findes en tilsvarende oversigt for årene 1991-1993 (2), og der vil i 1998 blive udarbejdet en oversigt for årene 1995-1997. Endelig skal nævnes følgende i teksten angivne referencer:

1. *Bonke, J.:*
Nordisk arbejdsmarkedsforskning 1993-95. Nord 1996:40. Nordisk Ministerråd. København. 1996.
2. *Bonke, J.:*
Nordisk arbejdsmarkedsforskning 1991-93. Nord 1994:5. Nordisk Ministerråd. København. 1994.

3. *Borg, V. & Burr, H.:*
Danske lønmodtageres arbejdsmiljø og helbred 1990-95. Arbejdsmiljøinstituttet. København. 1997.
4. *Hansen, E.J.:*
En generation blev voksen. Socialforskningsinstituttets rapport 95:8. København. 1995.
5. Nyt fra Rockwool Fondens Forskningsenhed. Nr. 3, okt. 1997.

Tabel 7.1. Mænd i og uden for arbejdsstyrken. 1940-1995.

Men within and outside the labour force. 1940-1995. Per cent.

	1940	1960	1970	1980	1990	1995
	Procent					
1 I arbejdsstyrken	68	64	60	61	61	60
2 Pensionister/efterlønsmodtagere mv.	7	8	11	15	18	19
3 Børn og uddannelsessøgende	25	28	29	24	21	21
4 I alt	100	100	100	100	100	100
5 Antal i alt (1.000)	1.900	2.273	2.451	2.528	2.536	2.592

Anm.: Oplysningerne for 1980-1995 er ikke helt sammenlignelige med tidligere år, da opgørelsesmetoden er ændret.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedrørende folketællingerne de pågældende år.

1980-1995: Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik. Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1983:7, 1992:15 og 1997:18.

Translation — Front Column, 1: in labour force; 2: pensioners/early retirement pensioners etc.; 3: children, students; 4: total; 5: total, in thousands.

Note: The figures for 1980-1994 are not fully comparable with those for previous years as the compilation method has been changed from census to register base.

Tabel 7.2. Kvinder i og uden for arbejdsstyrken. 1940-1995.

Women within and outside the labour force. 1940-1995. Per cent.

	1940	1960	1970	1980	1990	1995
	Procent					
1 I arbejdsstyrken	35	28	34	47	52	50
2 Pensionister/efterlønsmodtagere	8	9	12	18	22	24
3 Børn og uddannelsessøgende	24	27	27	24	20	20
4 Husmødre/øvrige uden for arbejdsstyrken	33	36	27	11	6	6
5 I alt	100	100	100	100	100	100
6 Antal i alt (1.000)	1.944	2.312	2.486	2.596	2.610	2.659

Anm.: Oplysningerne for 1980-1995 er ikke helt sammenlignelige med tidligere år, da opgørelsesmetoden er ændret.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedrørende folketællingerne de pågældende år.

1980-1995: Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik. Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1983:7, 1992:15 og 1997:18.

Translation — Front Column, 1: in labour force; 2: pensioners/early retirement pensioners; 3: children, students; 4: housewives/others outside the labour force; 5: total; 6: total, in thousands.

Note: the figures for 1980-1994 are not fully comparable with those for previous years as the compilation method has been changed from census to register base.

Tabel 7.3. Erhvervsfrekvensen blandt mænd i forskellige aldersgrupper. 1940-1995.

Occupational activity rates for men, by selected age groups. 1940-1995. Percentage.

	1940	1950	1960	1970	1979	1990	1995
	Procentandel						
1 15-24 år	90	88	75	70	73	70	74
2 25-44 år	98	98	98	96	96	91	90
3 45-64 år	92	94	95	91	84	82	79
4 65-74 år	50	52	52	33	23	23	21
5 15-74 år	91	91	88	82	80	78	77

Anm.: Erhvervsfrekvensen angiver beskæftigede og arbejdsløse i procent af alle i aldersgruppen.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedr. folketællingerne de enkelte år.

1979: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, 1981 A 3.

1990-1995: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1992:15 1997:18.

Translation — Front Column, 1-4: age groups; 5: total.

Note: The occupational activity rates indicate the number of employed and unemployed persons as a percentage of all persons aged 15-74 years.

Tabel 7.4. Erhvervsfrekvensen blandt kvinder i forskellige aldersgrupper. 1940-1995.

Occupational activity rates for women, by selected age groups. 1940-1995. Percentage.

	1940	1950	1960	1970	1979	1990	1995
	Procentandel						
1 15-24 år	47	.	63	56	65	69	67
2 25-44 år	38	.	37	56	83	88	84
3 45-64 år	29	.	34	43	53	67	66
4 65-74 år	10	.	10	7	8	7	6
5 15-74 år	35	.	38	49	61	69	67

Anm.: Erhvervsfrekvensen angiver beskæftigede og arbejdsløse i procent af alle i aldersgruppen.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedr. folketællingerne de enkelte år.

1979: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, 1981 A 3.

1990-1995: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1992:15 1997:18.

Translation — Front Column, 1-4: age groups; 5: total.

Note: The occupational activity rates indicate the number of employed and unemployed persons as a percentage of all persons aged 15-74 years.

Tabel 7.5. Beskæftigede mænd fordelt efter arbejdsstilling. 1940-1995.

Men by socio-economic group. 1940-1995. Per cent.

	1940	1950	1960	1970	1980	1990	1995
	Procent						
1 Selvstændige i landbrug	15	15	13	9	7	5	4
2 Selvstændige i øvrige erhverv	14	14	13	12	9	7	8
3 Overordnede funktionærer	13	19	23	25	24
4 Underord. funktionærer ¹⁾	17	19	9	9	14	15	13
5 Faglærte arbejdere	18	17	19	20	19	19	18
6 Ikke-faglærte arbejdere	21	22	24	27	18	18	19
7 Arbejdere i landbrug	15	13	9	4	2	1	1
8 Øvrige/uoplyst	8	10	13
9 I alt	100	100	100	100	100	100	100
10 Antal i alt (1.000)	1.286	1.369	1.455	1.470	1.430	1.438	1.443

Anm.: Oplysningerne for 1980-1995 er ikke helt sammenlignelige med de tidligere år, da opgørelsesmetoden er ændret.

1) Omfatter i 1940 og 1950 alle funktionærer. Underordnede funktionærer er beskæftiget i stillinger, der kræver højst en kortvarig uddannelse, og har ikke underordnede.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedrørende folketællingerne de pågældende år. 1980-1995: Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik. Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1983:7, 1992:15 og 1997:18.

Translation – Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: salaried employees, in upper level; 4: salaried employees, in lower level (1); 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: workers in agriculture; 8: others/employees, not further specified; 9: total; 10: total, in thousands.

Note: Comprises only employed persons. The figures for 1980-1995 are not fully comparable with those for previous years as the compilation method has been changed from census to register base.

1) In 1940 and 1950, all salaried employees. Salaried employees in lower levels have an occupation requiring at most 2 years of training, and have no subordinates.

Tabel 7.6. Beskæftigede kvinder fordelt efter arbejdsstilling, 1940-1995.

Women by socio-economic group, 1940-1995. Per cent.

	1940	1950	1960	1970	1980	1990	1995
	Procent						
1 Selvstændige	7	6	7	5	4	4	4
2 Medhjælpende ægtefæller	16	18	7	11	6	3	2
3 Overordnede funktionærer	13	15	15	19	22
4 Underord. funktionærer ¹⁾	19	26	26	34	35	37	34
5 Faglærte arbejdere	1	2	2
6 Ikke-faglærte arbejdere ²⁾	26	29	34	33	26	23	21
7 Husassistenter mv.	32	21	13	2
8 Øvrige/uoplyst	12	12	15
9 I alt	100	100	100	100	100	100	100
10 Antal i alt (1.000)	684	695	646	845	1.121	1.212	1.205

Anm.: Kun beskæftigede. Oplysningerne for 1980-1995 er ikke helt sammenlignelige med tidligere år, da opgørelsesmetoden er ændret.

1) Omfatter i 1940 og 1950 alle funktionærer. Underordnede funktionærer er beskæftiget i stillinger, der kræver højst en kortvarig uddannelse, og har ikke underordnede.

2) Omfatter i perioden 1940-1970 alle arbejdere.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedrørende folketællingerne de pågældende år. 1980-1995: Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik. Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1983:7, 1992:15, 1997:18.

Translation – Front Column, 1: self-employed; 2: assisting spouses; 3: salaried employees, in upper level; 4: salaried employees, in lower level (1); 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers (2); 7: domestic servants etc.; 8: others/employees, not further specified; 9: total; 10: total, in thousands.

Note: Comprised only employed persons. The figures for 1980-1989 are not fully comparable with those for previous years as the compilation method has been changed from census to register base.

1) In 1940 and 1950, all salaried employees. Salaried employees in lower levels have an occupation requiring at most 2 years of training, and have no subordinates.

2) 1940-1970: All manual workers.

Tabel 7.7. Procentandel af mænd og kvinder, der er arbejdsløshedsforsikrede. 1973-1996.

Percentage of men and women insured against unemployment. 1973-1996.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1973	45	22	36
1975	50	30	42
1977	55	45	51
1979	61	56	59
1981	63	64	63
1983	67	69	68
1985	67	70	69
1987	68	72	69
1990	66	74	70
1994	72	80	76
1995	73	81	77
1996	76	82	79

Anm.: Antal arbejdsløshedsforsikrede i procent af arbejdsstyrken.
 Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog, samt Statistisk tiårsoversigt.

Translation - Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
 Note: Persons insured against unemployment as percentage of labour force.

Tabel 7.8. Ledigheden. 1979-1996.

Unemployment. 1979-1996.

	Gnsn. antal ledige 1.000 pers. 1	Antal berørt af ledighed 1.000 pers. 2	Ledighedsprocent 3	Ledighedsberørte i procent af arbejdsstyrken 4	Ledighedens varighed i året ¹⁾ 5	Langtidsledige i procent af ledige ²⁾ 6
1979	162	575	6,1	20,9	3,4	.
1980	184	911	7,0	33,2	3,6	.
1981	243	680	9,2	24,7	4,3	.
1982	263	722	9,8	25,8	4,4	.
1983	283	756	10,5	27,2	4,5	.
1984	276	746	10,1	26,7	4,4	.
1985	252	741	9,2	26,2	4,1	.
1986	220	699	7,9	24,0	3,8	.
1987	222	716	7,9	24,4	3,7	.
1988	244	705	8,7	24,1	4,2	.
1989	265	720	9,5	24,8	4,4	.
1990	272	737	9,7	25,4	4,4	32,3
1991	296	761	10,6	26,2	4,7	34,3
1992	318	796	11,3	27,4	4,8	35,3
1993	349	842	12,4	28,1	5,0	38,6
1994	343	818	12,2	29,1	5,0	43,7
1995	288	783	10,3	27,3	4,4	37,0
1996	246	756	8,8	27,1	3,9	32,5

1) Tallene angiver, hvor mange måneder de ledighedsberørte i gennemsnit har været ledige i året.

2) Tallene angiver det gennemsnitlige antal personer, der har været ledige i mindst 80 pct. af året, i procent af det gennemsnitlige antal ledige.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt. Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1991:6, 1992:7, 1994:3, 1995:4, 1996:5 og 1997:4.

Translation - Heading, Column 1: average number of unemployed persons, in thousands; 2: number experiencing unemployment, in thousands; 3: average registered unemployment, per cent; 4: percentage of labour force experiencing unemployment; 5: duration of unemployment per year (1); 6: long-term unemployed, per cent of unemployed persons (2).

1) Annual average number of months of unemployment per unemployed person.

2) Average number of persons who have been unemployed at least 80% of the year as per cent of average number of unemployed persons.

Tabel 7.9. Det gennemsnitlige antal ledige og deltagere i visse arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger. 1990-1996.

Average number of unemployed persons and participants in selected labour market policy provisions. 1990-1996.

	Ledige 1	Aktiverede ¹⁾ 2	Orlov fra ledighed ²⁾ 3	Overgangsydelse ³⁾ 4	I alt 5
1990	271.700	70.000	-	-	341.700
1991	296.100	89.100	-	-	385.200
1992	318.300	67.625	-	1.548	387.473
1993	348.800	78.194	-	4.275	431.269
1994	343.400	84.269	24.623	8.341	460.633
1995	288.400	70.952	45.252	23.661	428.265
1996	245.600	73.811	36.946	46.086	402.443

1) Omfatter det gennemsnitlige antal personer, der er aktiveret af Arbejdsformidlingen og kommuner.

2) Fra 1.1.1994. Omfatter både orlov til uddannelse og til børnepasning.

3) Fra 1.3.1992.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarkedet 1991:6, 1992:7, 1993:, 1995:, 1996:5, 1997:4.

1993:14, 1993:15, 1995:2, 1996:33, 1997:14.

Translation - Heading, Column 1: unemployed; 2: activated (1); 3: leave from unemployment (2); 4: transitional allowance (3); 5: total.

1) Average number of persons activated by public employment office and municipalities.

2) From 1.1.1994. Both educational and parental leave.

3) From 1.3.1992.

Tabel 7.10. Ledigheden for mænd og kvinder. 1995-1996.

Unemployment for men and women. 1995-1996.

	Gnsn. antal ledige 1.000 pers. 1	Antal berørt af ledighed 1.000 pers. 2	Ledighedsprocent 3	Ledighedsberørte i procent af arbejdsstyrken 4	Ledighedens varighed i året ¹⁾ 5	Langtidsledige i procent af ledige ²⁾ 6
<i>1995</i>						
1 Mænd	134	366	9,0	23,6	4,4	38,9
2 Kvinder	154	418	11,7	31,6	4,4	35,5
<i>1996</i>						
3 Mænd	116	349	7,8	23,5	4,0	33,4
4 Kvinder	130	407	9,9	31,0	3,8	31,8

1) Tallene angiver, hvor mange måneder de ledighedsberørte i gennemsnit har været ledige i året.

2) Tallene angiver det gennemsnitlige antal personer, der har været ledige i mindst 80 pct. af året, i procent af det gennemsnitlige antal ledige.

Kilde: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1996:5 og 1997:4.

Translation – Heading, Column 1: unemployed persons, in thousands; 2: number experiencing unemployment, in thousands; 3: average registered unemployment, per cent; 4: percentage of labour force experiencing unemployment; 5: duration of unemployment per year (1); 6: long-term unemployed, per cent of unemployed persons (2).
Front Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: women.

1) Annual average number of months of unemployment per unemployed person.

2) Average number of persons who have been unemployed at least 80% of the year as per cent of average number of unemployed persons.

Tabel 7.11. Ledigheden for forskellige aldersgrupper. 1996.

Unemployment for different age groups. 1996.

	Gnsn. antal ledige	Antal berørt af ledighed	Ledighedsprocent	Ledighedsberørte i procent af arbejdsstyrken	Ledighedens varighed i året ¹⁾	Langtidsledige i procent af ledige ²⁾
	1	2	3	4	5	6
1 16-19 år	3.176	14.338	1,9	8,8	2,7	7,6
2 20-24 år	27.202	99.718	9,0	33,1	3,3	16,1
3 25-29 år	39.880	134.868	11,8	39,9	3,6	25,1
4 30-34 år	38.857	132.105	10,8	36,8	3,5	28,0
5 35-39 år	29.276	95.997	8,8	28,8	3,7	30,8
6 40-44 år	24.504	74.696	7,5	22,8	3,9	32,9
7 45-49 år	24.345	68.314	6,9	19,4	4,3	35,7
8 50-54 år	23.077	62.069	8,3	22,4	4,5	40,5
9 55-59 år	20.077	46.439	10,0	23,2	5,2	50,1
10 60-66 år	15.225	27.338	15,1	27,1	7,3	60,3

Anm.: Arbejdsstyrken vedrørende november 1995.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1997:4 og 1997:18.

1) Tallene angiver, hvor mange måneder de ledighedsberørte i gennemsnit har været ledige i året.

2) Tallene angiver det gennemsnitlige antal personer, der har været ledige i mindst 80 pct. af året, i procent af det gennemsnitlige antal ledige.

Translation – Heading, Column 1: average number of unemployed persons; 2: number experiencing unemployment; 3: average registered unemployment, per cent; 4: percentage of labour force experiencing unemployment; 5: duration of unemployment per year (1); 6: long-term unemployed, per cent of unemployed persons (2). Front Column 1-10: age groups.

Note: Labour force as of November 1995.

1) Annual average number of months of unemployment per unemployed person.

2) Average number of persons who have been unemployed at least 80% of the year as per cent of average number of unemployed persons.

Tabel 7.12. Ledigheden for forskellige grupper af arbejdsløshedskasser. 1996.

Unemployment, by selected groups of unemployment insurance funds. 1996.

	Gnsn. antal ledige	Antal berørt af ledighed	Ledighedsprocent	Ledighedsberørte i procent af forsikrede	Ledighedens varighed i året ¹⁾	Langtidsledige i procent af ledige ²⁾
	1	2	3	4	5	6
1 Selvstændige	10.568	21.340	5,9	11,9	5,9	51,9
2 Akademikere	12.300	40.553	7,6	25,2	3,6	28,7
3 Funkt. & tj.md.mv.	19.401	74.720	5,0	19,2	3,1	33,5
4 HK	30.410	89.129	10,4	30,4	4,1	36,2
5 Tekniske funkt. mv.	12.521	34.263	7,0	19,0	4,4	43,0
6 Byggefag	6.110	27.770	7,9	35,8	2,6	17,4
7 Metalarbejdere	8.093	31.340	7,3	28,2	3,1	32,6
8 Specialarbejdere	43.688	131.395	15,8	47,4	4,0	31,8
9 Kvindelige arb.	12.548	41.422	16,0	52,9	3,6	28,5
10 Fremstillingsfag	11.426	37.997	12,7	42,2	3,6	35,7
11 Øvrige a-kasser	41.787	128.558	11,5	35,3	3,9	32,8

1) Tallene angiver, hvor mange måneder de ledighedsberørte i gennemsnit har været ledige i året.

2) Tallene angiver det gennemsnitlige antal personer, der har været ledige i mindst 80 pct. af året, i procent af det gennemsnitlige antal ledige.

Kilde: Statistisk månedsoversigt 1997:5 Statistiske Efterretninger 1997:4.

Translation – Heading, Column 1: average number of unemployed persons; 2: number experiencing unemployment; 3: average registered unemployment, per cent; 4: percentage of insured persons experiencing unemployment; 5: duration of unemployment per year (1); 6: long-term unemployed, per cent of unemployed persons (2). Front Column 1: self-employed; 2: academics; 3: salaried employees and civil servants; 4: commercial and clerical employees; 5: technical salaried employees; 6: building and construction workers; 7: metal workers; 8: specialized workers; 9: female workers; 10: workers in manufacturing; 11: other unemployment insurance funds.

1) Annual average number of months of unemployment per unemployed person.

2) Average number of persons who have been unemployed at least 80% of the year as per cent of average number of unemployed persons.

Tabel 7.13. Procentandel af 38-årige mænd og kvinder, der har været arbejdsløse i 2 år eller mere inden for de sidste 16 år. Særskilt efter arbejdsstilling, 1992.

Percentage of 38 year old men and women having experienced unemployment for more than 2 years in the past 16 years, by socio-economic group, 1992.

	Mænd 1	Kvinder 2
	Procentandel	
1 Professionerne ¹⁾	11	13
2 Selvstændige med ansatte	2	9
3 Selvstændige uden ansatte	8	34
4 Funktionærer med ledelse	6	10
5 Funktionærer uden ledelse	15	23
6 Faglærte arbejdere	9	39
7 Ikke faglærte arbejdere	30	42

Anm.: Antal svar personer: 1.312 mænd og 1.358 kvinder.

1) Stillinger, hvor arbejdet er baseret på beherskelse af specialiseret viden af et betragteligt omfang, fx ingeniører, arkitekter, læger og bibliotekarer.

Kilde: Hansen, E.J., 1995 (4).

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women.

Front Column, 1: professions 1); 2: self-employed in head of employees; 3: self-employed without employees; 4: salaried employees in head of employees; 5: salaried employees without employees; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers.

Note: Number of respondents: 1,312 men and 1,358 women.

1) Professionals refer to positions which demand highly specialised knowledge, such as academics, teachers, and librarians.

Table 7.14. Beskæftigede mænd fordelt efter det ugentlige antal arbejdstimer. 1995.

Employed men, by number of working hours per week. 1995. Per cent.

	Op til 30 timer 1	Normalt antal timer pr. uge			Uoplyst timetal 5	I alt 6
		31-36 timer 2	37-38 timer 3	39 timer el. mere 4		
	Procent					
1 Selvstændige	4	1	6	73	16	100
2 Højere funktionærer	1	1	41	57	0	100
3 Mellemfunktionærer	1	1	65	32	1	100
4 Lavere funktionærer	8	2	74	16	0	100
5 Faglærte arbejdere	2	1	87	10	0	100
6 Ikke-faglærte arbejdere	1	3	78	16	2	100
7 Alle ¹⁾	2	1	63	31	2	100

1) Inkl. andre i erhverv, uden nærmere angivelse.

Antal svarpersoner: 753 mænd i alderen 19-59 år. Normalt antal arbejdstimer pr. uge.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelsen februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1-5: normal number of working hours per week; 1: up to 30 hours; 2: 31-36 hours; 3: 37-38 hours; 4: 39 hours or more; 5: unstated; 6: total.

Front Column, 1: self-employed; 2: salaried employees, in upper level; 3: salaried employees, in intermediate level; 4: salaried employees; in lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: total (1).

Note: Number of respondents: 753 19-59 year old men. Normal number of working hours per week.

1) Including other unspecified employed.

Tabel 7.15. Beskæftigede kvinder fordelt efter det ugentlige antal arbejdstimer. 1995.

Employed women, by number of working hours per week. 1995. Per cent.

	Op til 30 timer 1	Normalt antal timer pr. uge			Uoplyst timetal 5	I alt 6
		31-36 timer 2	37-38 timer 3	39 timer el. mere 4		
	Procent					
1 Selvstændige	31	6	6	57	0	100
2 Medhjælpende ægtefæller	57	5	5	17	16	100
3 Højere funktionærer	9	7	48	36	0	100
4 Mellemfunktionærer	19	4	65	11	1	100
5 Lavere funktionærer	26	15	53	6	0	100
6 Arbejdere ¹⁾	25	12	48	14	1	100
7 Alle ²⁾	23	11	51	14	1	100

1) Faglærte og ikke-faglærte arbejdere.

2) Inkl. andre i erhverv, uden nærmere angivelse.

Antal svarpersoner: 644 kvinder i alderen 19-59 år. Normalt antal arbejdstimer pr. uge.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1-5: normal number of working hours per week; 1: up to 30 hours; 2: 31-36 hours; 3: 37-38 hours; 4: 39 hours or more; 5: unstated; 6: total.

Front Column, 1: self-employed; 2: assisting spouses; 3: salaried employees, in upper level; 4: salaried employees, in intermediate level; 5: salaried employees, in lower level; 6: manual workers (1); 7: total (2).

Note: Number of respondents: 644 19-59 year old women.

Normal number of working hours per week.

1) Skilled and unskilled manual workers.

2) Including other unspecified employed.

Tabel 7.16. Udviklingen i deltidsprocenten. 1967-1995.

Percentage of employed men and women working part-time. 1967-1995.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel ¹⁾		
1967	6	29	14
1972	4	36	17
1975	4	44	21
1978	5	48	23
1980	8	36	20
1982	7	34	19
1984	7	32	18
1986	7	29	19
1988	8	28	17
1990	9	26	17
1992	9	23	16
1995	9	18	13

Anm.: 1967-1978: Deltidsbeskæftigelse er beskæftigelse af mindre omfang end det normale i det pågældende fag eller op til 30 timer pr. uge.

1) 1967-1978: Deltidsbeskæftigede i procent af alle beskæftigede i alderen 15-74 år; 1980-1995: Deltidsbeskæftigede i procent af alle beskæftigede i alderen 16-74 år.

Kilde: 1967-1975: Beskæftigelsesundersøgelserne. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, 1980 A 18. 1978: Arbejdsstyrkeundersøgelserne. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked 1984:6. 1980-1995: Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik. Danmarks Statistik: Statistiske efterretninger. Arbejdsmarked 1983:7 1984:5 1987:11 1989:4 1991:1 1992:15 1994:11 1997:18

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Note: 1967-1978: Part-time employment is employment to a smaller extent than what is customary in the occupation in question or up to 30 hours per week.

1) 1967-1978: Percentage of 15-74 year-old employed population working part-time; 1980-1995: Percentage of 16-74 year-old employed population working part-time.

Tabel 7.17. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der har et bijob. 1995.

Percentage of men and women having an additional job, by socio-economic group. 1995.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Selvstændige	11	13	11
2 Funktionærer	20	11	15
3 Arbejdere	15	12	14
4 Øvrige i erhverv	15	14	15
5 Alle	16	12	14

Anm.: Ved bijob forstås en erhvervsmæssig beskæftigelse ved siden af en hovedbeskæftigelse.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1997:18 (den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik).

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: self-employed; 2: salaried employees; 3: manual workers; 4: other employed; 5: total.

Note: An additional job is a paid job in addition to the primary occupation.

Table 7.18. Lønmodtagere fordelt efter arbejdstidsordning i hovedbeskæftigelsen. 1995.

Employees by arrangement of working hours in primary occupation. 1995. Per cent.

	Fast dagtid 1	Fast aften/ natarbejde 2	Skifteholds- arbejde ¹⁾ 3	Andet 4	I alt 5
	Procent				
1 Højere funktionærer	93	1	1	5	100
2 Mellem funktionærer	88	1	7	4	100
3 Lavere funktionærer	92	1	4	3	100
4 Faglærte arbejdere	90	1	8	1	100
5 Ikke faglærte arbejdere	86	3	7	4	100
6 Alle lønmodtagere ²⁾	90	1	5	3	100

Anm.: Antal svarpersoner: 1.098. Omfatter 19-59-årige lønmodtagere.

1) Omfatter to- og tre-holdsskift og turnusordninger.

2) Inklusive lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: ordinary working hours; 2: permanent evening/night work; 3: shift working (1); 4: other; 5: total.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: salaried employees, in middle level; 3: salaried employees, in lower level; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: total (2).

Note: Number of respondents: 1,098. Includes 19-59 year old employees.

1) Comprises two and three work shifts and rotation schemes.

2) Includes apprentices and trainees together with others in employment.

Tabel 7.19. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der arbejder helt eller delvis hjemme. 1995.

Percentage of men and women who work partly or completely at home, by socio-economic group. 1995.

		Arbejder altid hjemme 1	Arbejder delvis hjemme 2	Arbejder hjemme i alt	
				1995 3	1990 4
Procentandel					
1	Højere funktionærer	1	30	31	20
2	Mænd	2	30	32	22
3	Kvinder	-	30	31	18
4	Mellem funktionærer	-	36	36	8
5	Mænd	-	37	37	10
6	Kvinder	-	37	36	3
7	Lavere funktionærer	1	6	7	6
8	Mænd	-	8	8	5
9	Kvinder	1	5	6	7
10	Faglærte arbejdere ¹⁾	-	3	3	1
11	Ikke-faglærte arbejdere	5	2	7	2
12	Mænd	-	1	1	1
13	Kvinder	11	2	13	3
14	Alle ²⁾	2	12	14	8
15	Mænd	0	13	13	8
16	Kvinder	3	12	14	8

Anm.: 19-59-årige. Antal svarpersoner: 801 mænd og 669 kvinder.

1) Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

2) Inkl. lærlinge og elever og andre i arbejde i øvrigt.

Spørgsmålet lød: *Foregår Deres erhvervsarbejde helt eller delvis i Deres hjem?*

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: work completely at home; 2: work partly at home; 3-4: total working at home.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10: skilled manual workers (1); 11: unskilled manual workers; 12: men; 13: women; 14: total (2); 15: men; 16: women.

Note: 19-59 year olds. Number of respondents: 801 men and 669 women.

1) Including skilled men and women.

2) Including apprentices and trainees together with other employed.

The question was: *Do you perform your work partly or completely at home?*

Tabel 7.20. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der anvender dataudstyr i arbejdet. 1995.

Percentage of men and women who use data equipment in their work by socio-economic group. 1995.

		Tekst- behandling	Edb-baseret kontrol/måle- apparater	Data- terminal ¹⁾	Dataudstyr i alt	
		1	2	3	1995	1990
		Procentandel				
1	Højere funktionærer	54	15	55	91	61
2	Mænd	55	15	59	92	73
3	Kvinder	52	14	45	91	48
4	Mellem funktionærer	43	16	37	77	64
5	Mænd	48	22	46	81	63
6	Kvinder	38	10	28	72	64
7	Lavere funktionærer	39	7	43	76	45
8	Mænd	37	14	50	83	45
9	Kvinder	41	4	39	74	46
10	Faglærte arbejdere ²⁾	12	20	15	40	29
11	Ikke-faglærte arbejdere	7	7	11	25	17
12	Mænd	9	8	13	31	21
13	Kvinder	5	6	8	19	13
14	Alle ³⁾	30	11	31	63	43
15	Mænd	30	15	32	64	45
16	Kvinder	31	7	30	62	42

Anm.: 19-59-årige. Antal svarpersoner: 801 mænd og 669 kvinder.

1) Inkl. kasseapparat eller kasseterminal, der er koblet til dataskærm, personlig computer (pc), programmeret værktøjsmaskine, edb-styring af produktionsprocesser (kontrolrumsarbejde) og andet edb-apparat.

2) Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

3) Inkl. lærlinge og elever og andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: word processing system; 2: data-based control/measuring equipment; 3: data terminal (1); 4-5: data equipment, total.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10: skilled manual workers (2); 11: unskilled manual workers; 12: men; 13: women; 14: total (3); 15: men; 16: women.

Note: 19-59 year olds. Number of respondents: 801 men and 669 women.

1) Including data cash register or terminal, personal computer, programmed tooling machine, computerized production system (control room), other data equipment.

2) Including male and female skilled manual workers.

3) Including apprentices and trainees together with other employed.

Tabel 7.21. Sygefraværet blandt arbejdere og funktionærer. 1973-1995.

Sick absence among manual workers and salaried employees. 1973-1995.

	Arbejdere		Funktionærer	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4
	Antal fraværdsdage pr. 1.000 mulige arbejdsdage ¹⁾			
1973	51	78	19	31
1975	43	57	17	29
1978	57	80	22	36
1980	51	70	20	32
1982	44	58	17	26
1984	41	55	17	25
1986	47	64	17	28
1988	41	58	16	29
1990	39	57	16	28
1994	47	63	17	29
1995	53	73	19	34

Anm.: Omfatter fravær på grund af egen sygdom og ulykke. Opgørelsen er ændret i 1983, således at oplysningerne for 1973-1982 ikke er helt sammenlignelige med 1984-1990. Fra 1994 er indsamlingsmetoden ændret.

1) Gennemsnit af årets kvartaler. 1994 årligt gennemsnit.

Kilde: Sundbo, Jon mfl.: Arbejdsfravær. København 1982 (Socialforskningsinstituttets studie 44).

Dansk Arbejdsgiverforening: Statistikken – Arbejderløn (Sænummer af Arbejdsgiveren). Dansk Arbejdsgiverforening: Fraværstatistik.

Translation – Heading, Column 1-4: days of absence per thousand potential working days (1); 1-2: manual workers; 1: men; 2: women; 3-4: salaried employees; 3: men; 4: women;

Note: Absence due to own illness or accidents. The compilation was changed in 1983, so that information for 1973-1982 is not fully comparable to 1984-1990.

1) Average days of the quarters of the year. The collection of data was changed in 1994.

Tabel 7.22. De beskæftigede i forskellige stillingsgrupper fordelt efter antal sygefraværdsdage i 1994.

Persons in selected socio-economic groups by number of sick days during 1994. Per cent.

	Antal sygefraværdsdage					I alt
	0	1-5	6-10	11-20	Mere end	
	dage	dage	dage	dage	20 dage	
	1	2	3	4	5	6
	Procent					
1 Selvstændige i landbrug	96	-	-	-	4	100
2 Selvstændige i øvrigt	91	7	1	-	1	100
3 Medhjælpende ægtefæller	92	8	-	-	-	100
4 Højere funktionærer	47	39	7	4	3	100
5 Mellemfunktionærer	33	44	11	6	6	100
6 Lavere funktionærer	32	37	15	8	6	100
7 Faglærte arbejdere	24	48	12	9	7	100
8 Ikke-faglærte arbejdere	37	37	8	7	10	100
9 Alle	41	36	10	7	6	100

Anm.: Antal svarpersoner: 1.406. Spørgsmålet var følgende: *Hvor mange dage har De måttet blive hjemme fra arbejde på grund af sygdom, skader eller gener inden for det sidste år?*

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1-5: number of sick days; 5: more than 20 days; 6: total.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, in upper level; 5: salaried employees, in intermediate level; 6: salaried employees, in lower level; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: total.

Note: Number of respondents: 1,406. The question was: *How many days have you been absent from work on account of illness, injuries or other disabilities during the past year?*

Tabel 7.23. Procentandel af beskæftigede i forskellige stillingsgrupper, der angiver at have været udsat for en arbejdsskade/-ulykke inden for det sidste år. 1987 og 1994.

Percentage of persons in selected socio-economic groups who report having experienced injuries/accidents at work during the past year. 1987 and 1994.

	1987			1994		
	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Mænd 4	Kvinder 5	Alle 6
	Procentandel					
1 Selvstændige i landbrug	3	..	3	3	–	3
2 Selvstændige i øvrigt	9	0	8	2	–	1
3 Medhjælpende ægtefæller	..	6	6	–	5	4
4 Højere funktionærer	3	3	3			
5 Mellemfunktionærer	4	4	4	2	4	3
6 Lavere funktionærer	8	7	7			
7 Faglærte arbejdere	24	..	22	7	–	7
8 Ikke-faglærte arbejdere	14	12	13	10	5	8
9 Alle	11	7	9	4	4	4

Anm.: Antal svarpersoner: I 1987 3.093 og i 1994 2.218. Spørgsmålet var: *Har De inden for de sidste 12 måneder været uarbejdsdygtig på grund af en arbejdsskade eller en ulykke på Deres arbejdsplads?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1987 og DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark 1994.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total; 4: men; 5: women; 6: total.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, in upper level; 5: salaried employees, in intermediate level; 6: salaried employees, in lower level; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: total.

Note: Number of respondents: In 1987 3,093 and in 1994 2,218. The question was: *Have you been incapacitated during the past year on account of an injury or accident at work?*

Tabel 7.24. Anmeldte arbejdsulykker pr. 1.000 beskæftigede i forskellige brancher. 1985 og 1996.

Reported cases of accidents at work, by selected industries, 1985 and 1996.

	1985		1996
	1		2
		Pr. 1.000 beskæftigede	
1 Landbrug mv.	9		9
2 Fremstillingsvirksomhed	50		37
3 Bygge- og anlægsvirksomhed	37		28
4 Handel, restauration og hotel	6		9
5 Transport mv.	32		23
6 Finansvirksomhed og service	8		11
7 Offentlig administration	10		15
8 Offentlige ydelser	21		18
9 I alt	23		19

Anm.: 1996: Sat i forhold til beskæftigede ultimo 1995.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked 1987:5. 1997:18 Statistisk årbog 1997.

Translation – Heading, Column 1-2: per 1,000 employed.

Front Column, 1: agriculture etc.; 2: manufacturing industry; 3: building and construction industry; 4: trade, restaurant and hotel; 5: transport; 6: financing and services; 7: public administration; 8: public services; 9: total.

Tabel 7.25. Anmeldte arbejdsbetingede lidelser blandt mænd og kvinder, fordelt efter hoveddiagnose. 1985 og 1996.

Reported cases of work related diseases, by sex and diagnoses. 1985 and 1996. Per cent.

	1985			1996		
	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Mænd 4	Kvinder 5	Alle 6
	Procent					
1 Hjerneskade	15	5	11	3,1	1,2	2,2
2 Hudlidelser	12	25	18	8,2	13,1	10,6
3 Høreskader	21	1	13	32,3	1,6	17,4
4 Allergi/luftveje	15	10	12	7,2	4,4	5,8
5 Bevægeapparat	20	41	29	34,8	61,0	47,6
6 Andet	17	18	17	14,3	18,7	16,5
7 I alt	100	100	100	100	100	100
8 Antal anmeldte lidelser (1.000)	5,8	4,3	10,1	8,1	7,7	15,8

Kilde: Direktoratet for Arbejdstilsynet: Årsopgørelse 1985 og 1996.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total; 4: men; 5: women; 6: total.

Front Column, 1: brain damage; 2: skin diseases; 3: defective hearing, 4: allergy and diseases of respiratory system; 5: motor centre; 6: other; 7: total; 8: number of reported cases in thousands.

Tabel 7.26. Procentandel 18-59-årige lønmodtagere i forskellige stillingsgrupper, der angiver at være udsat for forskellige fysiske belastninger i arbejdet. 1995.

Percentage 18-59 year old wage-earners who experiences exposure to various physical burdens in work, by socio-economic group. 1995.

	Rystelser/ vibratio- ner ¹⁾	Belastende arbejds- stillin- ger ²⁾	Gentagne/ ensidige bevægel- ser ³⁾	Udsat for støj ⁴⁾
	1	2	3	4
	Procentandel			
1 Funktionærer	4	35	36	22
2 Mænd	7	28	33	20
3 Kvinder	2	42	39	24
4 Faglærte arbejdere	22	68	41	46
5 Ikke-faglærte arbejdere	17	65	51	43
6 Mænd	26	59	45	41
7 Kvinder	5	73	58	45
8 Alle	9	46	40	29
9 Mænd	15	43	37	31
10 Kvinder	3	49	43	28

Anm.: Antal svarpersoner: 5.158.

1) Udsat for vibrationer, som rammer hele kroppen, i mindst 1/4 af arbejdstiden.

2) Arbejder i forvredne eller andre belastende arbejdsstillinger i mindst 1/4 af tiden.

3) Laver gentagne og ensidige bevægelser i mindst 1/4 af tiden.

4) Så meget støj at det er nødvendigt at hæve stemmen for at tale sammen i mindst 1/4 af tiden.

Kilde: Socialforskningsinstituttets & Arbejds miljøinstituttets undersøgelse af lønmodtagernes arbejdsmiljø og helbred. 1995.

Translation – Heading, Column; 1: shakes/vibrations (1); 2: working posture causing strain (2); 3: repeated/one-sided movements (3); 4: exposed to noise (4).

Front Column, 1: salaried employees; 2: men; 3: women; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: men; 7: women; 8: total; 9: men; 10: women.

Note: Number of respondents: 5,158.

1) Exposed to vibrations at least 1/4 of the day.

2) Working in twisted or other postures causing strain at least 1/4 of the day.

3) Exposed to repeated, singular movements at least 1/4 of the day.

4) Noise making it necessary to raise the voice in order to communicate for at least 1/4 of the day.

Tabel 7.27. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der angiver at være udsat for forskellige gener i arbejdet. 1995.

Percentage who experiences exposure to various physical inconveniences in work, by socio-economic group. 1995.

	Stærk varme ¹⁾	Træk	Tør luft	Org. dampe ²⁾	Oliedampe ³⁾	Hudkontakt ⁴⁾
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 Funktionærer	9	17	31	2	1	7
2 Mænd	10	16	24	3	3	6
3 Kvinder	8	18	36	1	1	8
4 Faglærte arbejdere ⁵⁾	19	36	19	11	9	23
5 Ikke-faglærte arbejdere	18	26	24	7	5	18
6 Mænd	18	29	19	10	7	13
7 Kvinder	18	21	31	4	3	25
8 Alle ⁶⁾	12	21	27	4	3	12
9 Mænd	14	23	21	6	5	12
10 Kvinder	11	18	35	2	1	12

Anm.: Antal svarpersoner: 5.163. Procentandel, der er udsat for generne i mindst 1/4 af arbejdstiden.

1) Udsat for varme, så man sveder, selvom man ikke bevæger sig.

2) Dampe fra organiske opløsningsmidler.

3) Udsat for olietåge/oliedampe.

4) Udsat for hudkontakt med køle/smøremidler eller rengøringsmidler.

5) Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

6) Inkl. lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstituttets & Arbejds miljøinstituttets undersøgelse af lønmodtagernes arbejdsmiljø og helbred. 1995.

Translation – Heading, Column 1: heat (1); 2: draught; 3: dry air; 4: vapour (2); 5: smoke (3); 6: cleaning substances. (4).

Front Column, 1: salaried employees; 2: men; 3: women; 4: skilled manual workers (5); 5: unskilled manual workers; 6: men; 7: women; 8: total (6); 9: men; 10: women.

Note: Number of respondents: 5,163. Percentage experiencing the physical inconvenience at least 1/4 of working time.

(1) Exposed to heat, so one sweats though remaining still.

(2) Exposed to vapour from organic solvents.

(3) Exposed to smoke and vapour from oil.

(4) Exposed to skin contact with refrigerants, lubricants or cleaning substances.

(5) Male and female skilled manual workers.

(6) Including apprentices, trainees and other employed persons.

Tabel 7.28. Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver, at de har indflydelse mv. i deres arbejde. 1995.

Percentage who experiences influence, etc. in their work situation, by socio-economic group. 1995.

	Kan selv bestemme arbejds- tempo ¹⁾	Er med til at tilrette- lægge eget arbejde ²⁾	Bestemmer selv hvornår arbejdsopgaver skal løses ³⁾	Er altid informeret om beslutninger, der vedrører arbejdspladsen ⁴⁾
	1	2	3	4
	Procentandel			
1 Højere funktionærer	81	98	88	98
2 Mænd	82	98	87	98
3 Kvinder	77	98	90	96
4 Mellem funktionærer	64	96	82	97
5 Mænd	70	96	87	96
6 Kvinder	57	96	77	97
7 Lavere funktionærer	66	87	71	93
8 Mænd	76	91	73	93
9 Kvinder	61	85	70	93
10 Faglærte arbejdere ⁵⁾	61	83	55	84
11 Ikke-faglærte arbejdere	61	72	55	78
12 Mænd	65	73	52	78
13 Kvinder	57	70	58	77
14 Alle ⁶⁾	59	77	63	81
15 Mænd	60	76	61	78
16 Kvinder	57	79	65	85

Anm.: Antal svarpersoner: 1.397. 19-59-årige. Procentandel der altid eller som regel har indflydelse mv.

1) Har mulighed for selv at bestemme arbejdstempo i 3/4 af tiden eller mere.

2) Er altid eller som regel med til at tilrettelægge eget arbejde (hvad der skal gøres, hvordan det skal gøres, eller hvem man skal arbejde sammen med).

3) Kan altid/som regel selv bestemme, hvornår forskellige arbejdsopgaver skal løses.

4) Får altid eller som regel information om de beslutninger, der vedrører arbejdspladsen.

5) Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

6) Inkl. lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation - Heading, Column 1: determine own work pace (1); 2: involved in determining work arrangement (2); 3: determine when work tasks are to be performed (3); 4: always informed of decisions affecting the workplace.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10: skilled manual workers (5); 11: unskilled manual workers; 12: men; 13: women; 14: total (6); 15: men; 16: women.

Note: Number of respondents: 1,397. 19-59 year olds. Percentage who always or usually can influence, etc.

1) Usually determine own work pace. 2) Always or usually arrange the work (what has to be done, how it is to be done or who one is to work with. 3) Always or usually determine when the work tasks are to be performed. 4) Always or usually informed of decision affecting the workplace. 5) Including male and female skilled manual workers. 6) Including apprentices and trainees together with other employed.

Tabel 7.29. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der har fået efteruddannelse inden for de sidste 3 år. 1995.

Percentage of selected occupational groups who have received supplementary training in the last 3 years. 1995.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Højere funktionærer	80	73	78
2 Mellem funktionærer	80	68	74
3 Lavere funktionærer	53	60	57
4 Faglærte arbejdere	50	33	48
5 Ikke-faglærte arbejdere	42	33	38
6 Alle ¹⁾	52	52	52

Anm.: Antal svarpersoner: 1.397. 19-59-årige.

Spørgsmålet lød: *Ved efteruddannelse forstår vi uddannelse, der gør en person bedre i stand til at passe sit job og eventuelt til at søge et bedre job. Har De fået efteruddannelse inden for de sidste 3 år?*

1) Inkl. lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: salaried employees, in middle level; 3: salaried employees, in lower level; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: total (1).

Note: Number of respondents: 1,397. 19-59 year olds.

1) Including apprentices and trainees together with other employed. The question was: *By training we mean training enabling a person to manage the job and perhaps to seek a better job. Have you within the past 3 years received such a training?*

Table 7.30. Lønmodtagerne fordelt efter om de kan gå et privat ærinde i arbejdstiden. 1995.

Employees analysed by whether they can go on a private errand during working hours. 1995. Per cent.

		Kan gå ærinde i arbejdstiden		
		Altid	Som regel	Nej
		1	2	3
		Procent		
1	Højere funktionærer	81	12	7
2	Mænd	86	8	6
3	Kvinder	69	21	10
4	Mellem funktionærer	54	13	33
5	Mænd	73	11	16
6	Kvinder	33	15	52
7	Lavere funktionærer	56	12	32
8	Mænd	69	7	24
9	Kvinder	49	15	36
10	Faglærte arbejdere	51	17	32
11	Ikke-faglærte arbejdere	29	15	56
12	Mænd	35	15	50
13	Kvinder	21	15	64
14	Alle	52	14	34
15	Mænd	60	13	27
16	Kvinder	41	16	43

Anm.: Antal svarpersoner: 1.397. Spørgsmålet lød: *Hvis De har brug for at gå et privat ærinde, kan De så forlade arbejdspladsen i en halv time uden at få særlig tilladelse?*

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1-3: can go on an errand during working hours; 1: always; 2: usually; 3: no;

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10: skilled manual workers; 11: unskilled manual workers; 12: men; 13: women; 14: total; 15: men; 16: women.

Note: Number of respondents: 1,397. The question was: *If you have to go on a private errand are you allowed to leave your job for 30 minutes without obtaining special permission?*

Økonomi

8

NR. FIGURER

- 8a Indkomstbegreber og -sammenhænge.
- 8b Formuen og dens sammensætning.
- 8.1. Indkomstfordelingen i 1993.
- 8.2. Formuefordelingen i 1980, 1986 og 1993.
- 8.3. De 20 pct. bedst stillede samt alle pensionister, fordelt efter familietype.
- 8.4. Andelen af pensionister med forskellige uddannelser i den bedst stillede og dårligst stillede decil.
- 8.5. Pensionister og ikke-pensionister fordelt efter formueintervaller i 1993.
- 8.6. Reallønsudviklingen 1980-1995.
- 8.7. Reale livsindkomster for udvalgte grupper, 1975 = 100.
- 8.8. Personindkomst for mænd og kvinder i forskellige stillingskategorier, 1993.
- 8.9. Fordeling af vigtige ydelser efter modtagerens alder. 1989 og 1994.
- 8.10. Lavindkomstandelen i forskellige familietyper.
- 8.11. Lavindkomstgruppens sammensætning efter familietype.
- 8.12. Lavindkomstandelen i forskellige socio-økonomiske grupper.
- 8.13. Lavindkomstgruppens andel af familierne 1976-1990.

NR. TABELLER

- 8.1. Deciler af samlet indkomst og disponibel indkomst på familiebasis i 1990 og 1993.
- 8.2. Den reale samlede indkomst for enlige og par. 1988, 1990 og 1991-1993 (1980-kroner).
- 8.3. Den reale disponible indkomst for enlige og par. 1988, 1990 og 1991-1993 (1980-kroner).
- 8.4. Gennemsnitlig samlet indkomst og disponibel indkomst efter familietype og stilling. 1993.
- 8.5. Gennemsnitlig samlet indkomst og disponibel indkomst efter familietype og stilling. 1993. Indekstal.
- 8.6. Deciler af husstandenes (fra 1990 familiernes) skattepligtige formuer. 1939-1993.
- 8.7. Deciler af den skattepligtige formue, efter familietype. 1993.
- 8.8. Gennemsnitlig skattepligtig formue, efter familietype og stilling. 1993.
- 8.9. Gennemsnitlig skattepligtig formue, efter ejerforhold til familiens bolig og familietype. 1993.
- 8.10. Disponibel indkomst pr. voksen for henholdsvis ældre og 18-66-årige fordelt på indkomstkilder. 1983 og 1993.
- 8.11. Gennemsnitsindkomsten pr. voksen i husstanden for ældre i laveste og højeste decil fordelt efter alder og indkomstkilder (1.000 kr.) 1993.
- 8.12. De ældres nettoformue samt ejerboligens andel af formuen fordelt efter formuens størrelse. 1993.
- 8.13. Udviklingen i reallønnen for privatansatte og offentlige lønmodtagere 1980-1995.
- 8.14. Udviklingen i reallønnen for privatansatte. 1975-1992.
- 8.15. Udviklingen i reallønnen for offentligt ansatte, 1980-1995.

- 8.16. Lønudviklingen 1990-1995. Procentvis stigning i årslønnen i forhold til året før.
- 8.17. Livsindkomster for udvalgte stillingsgrupper. 1960-1995. Indekstal.
- 8.18. Udviklingen i reale livsindkomster 1960-1995. Indekstal.
- 8.19. Gennemsnitlig personindkomst fordelt på indkomsttyper (andele i procent) for selvstændige, lønmodtagere, personer uden for erhverv og pensionister. 1993.
- 8.20. Gennemsnitlig personindkomst for mænd og kvinder, for lønmodtagere og personer ude af erhverv. 1993.
- 8.21. Gennemsnitlig personindkomst for fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere, særskilt for mænd og kvinder, efter arbejdsstilling. 1993.
- 8.22. Sammenligning af den gennemsnitlige personindkomst, særskilt for mænd og kvinder, for forskellige aldersgrupper (indekstal). 1988, 1990 og 1993.
- 8.23. Modtagere af indkomsterstøttende ydelser. 1987-1994.
- 8.24. Procentdel af forskellige aldersgrupper, der modtog forskellige offentlige kontantydelse. 1989 og 1994.
- 8.25. Modtagere af midlertidige indkomsterstøttende ydelser i mindst år.
- 8.26. Gennemsnitlig samlet indkomst, særskilt efter familietype, fordelt på indkomstarter. 1993.

Økonomi

Indledning

Det har længe været erkendt, at økonomiske forhold ikke alene kan være udtryk for de samlede levevilkår, hertil skal der benyttes indikatorer fra langt flere områder. Økonomiske forhold, herunder navnlig indkomst- og formueforhold, er dog af central betydning for levevilkårene og udviklingen heri. Det er de, bl.a. fordi en række andre levevilkårsområder er helt eller delvis betinget af økonomiske forhold. Det gælder fx fritidsområdet, sundhed og uddannelse.

Det centrale levevilkårsaspekt ved indkomst og formue er, at det giver mulighed for forbrug og opsparing. Der er derfor i dette kapitel lagt vægt på forbrugsmulighederne. Det betyder bl.a., at den disponible indkomst, dvs. indkomsten efter skat, er sat i fokus, og at husstanden og familien frem for den enkelte person udgør de centrale analyseenheder.

Efter en gennemgang af begreber og definitioner følger først en oversigt over indkomstforholdene, hvor indkomstfordelingen og indkomstforskelle mellem forskellige familietyper er belyst. Dernæst er der en omtale af formuerne og deres fordeling i den danske befolkning. Desuden ser vi på udviklingen i indkomstforholdene fra 1983 til 1993 for de ældre i befolkningen. Også pensionisternes formueforhold belyses. En meget væsentlig del af de samlede indkomster blandt erhvervsaktive består af løn. Med udgangspunkt i lønstatistikken ser vi på udviklingen i realløn samt på lønforskelle mellem lønmodtagergrupper. Livsindkomsten for

forskellige uddannelses- og stillingsgrupper belyses også.

Indkomstforskelle mellem husstande og familier skyldes i væsentlig grad forskelle i de enkeltes erhvervsdeltagelse. Derfor fortsættes i kapitlet med en omtale af personindkomster i forskellige stillings- og alderskategorier, samt hvilke indkomstkomponenter indkomsten består af.

Resten af kapitlet omhandler emner, der vedrører indkomstens sammensætning og fordeling. Først ser vi på udviklingen i overførselsindkomster i de senere år. Dernæst belyses forekomsten af lavindkomstfamilier i Danmark.

I kapitlet vises bl.a.:

- En svag tendens til øget indkomstulighed i perioden 1990-1993.
- Den øverste tiendedel får en stadig større andel af den samlede formuemasse.
- Den gennemsnitlige reale indkomststigning for pensionistgruppen har været ca. dobbelt så stor som for gruppen af erhvervsaktive i perioden 1983-1993.
- Mere end en tredjedel af dem med videregående uddannelse befinder sig i den økonomisk bedst stillede tiendedel af pensionisterne, mens den tilsvarende andel for dem udelukkende med folkeskoleuddannelse kun er ca. en tyvendel.
- Arbejdere og funktionærer ansat i industrien har haft en væsentligt bedre reallønsudvikling end offentligt ansatte.
- Mænd har stadig en højere indkomst end kvinder inden for samme stillingskategori, men for-

skellene er blevet noget mindre i perioden 1988 til 1993.

- Antallet af modtagere af offentlige ydelser er steget fra 2,0 mio. i 1987 til 2,3 mio. i 1994. Opgjort som 'helårsmodtagere' er stigningen fra 1,4 mio. i 1987 til 1,6 mio. i 1994.
- Over 70 pct. af aldersgruppen 60-66 år modtager permanente offentlige ydelser.
- Der er relativt få lavindkomstfamilier i Danmark, omkring 7 pct. i 1990. Andelen har været faldende i perioden 1976-1990. Dengang var lavindkomstgruppen præget af ældre. Nu er det de unge, der dominerer.

Begreber og definitioner

Ved belysningen af de økonomiske forhold anvendes en lang række forskellige begreber og definitioner. Formålet med dette afsnit er at forklare de vigtigste af disse begreber, især dem der anvendes i kapitlet.

Ud fra en levilkårsbetragtning er det som nævnt vigtigt at få indtryk af, hvor mange økonomiske ressourcer befolkningen har til rådighed til forbrug og opsparing. Disse økonomiske ressourcer består dels af en løbende indkomst, dels af formue.

Imidlertid er det sjældent, at hele formuen umiddelbart står til rådighed, den kan helt eller delvis være bundet til en bestemt slags forbrug. Eksempelvis består formuen ofte af en ejerbolig eller bil, som ikke umiddelbart kan bruges til at købe andre varer og tjenesteydelser for. Desuden kan formuen være negativ, fordi der er tale om gæld, og en eventuel opsparing vil da blive brugt til at afdrage gælden. Afvikling af gældsforpligtelser kan på forhånd lægge beslag på en del af indkomsten.

Et særligt aspekt af formuen er kapitalgevinster og -tab. Disse gevinster og tab fremkommer ved, at der sker værdiændringer på jord og fast ejendom, samt kursændringer på værdipapirer. Gevinster kan realiseres eller belånes, mens tab kan føre til tilbageholdenhed med forbrug. Herigennem kan kapitalgevinster og -tab påvirke forbrugsmulighederne.

Indkomsten kan opgøres på forskellige måder, alt efter formålet.

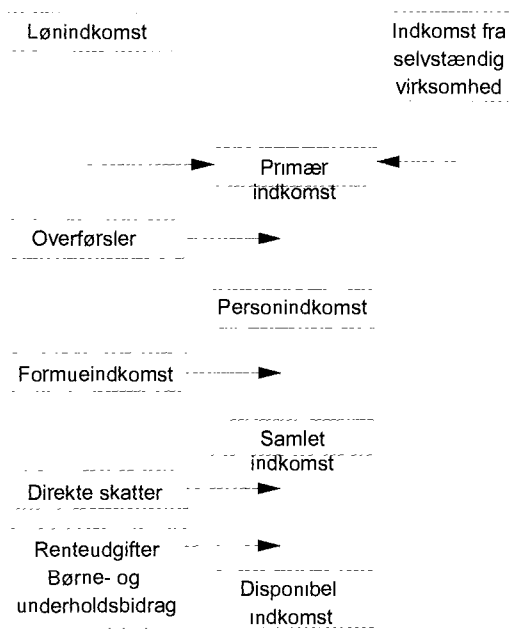
Hvis man vil se på, hvor megen indkomst der i alt indtjenes og modtages af en husstand eller familie på et år, kan man anvende den samlede indkomst, der omfatter alle indkomster og overførsler, jf. dog senere. Hvis man vil se på, hvor meget der er til rådighed til forbrug og opsparing, skal man anvende den disponible indkomst, der omfatter den samlede indkomst minus direkte skatter og andre fradragsberettigede udgifter bl.a. renteudgifter. Sammenhængen er illustreret i figur 8a.

Primærindkomst omfatter de indkomster, som indtjenes ved erhvervs-mæssig beskæftigelse. Det drejer sig først og fremmest om lønindkomst og overskud af selvstændig virksomhed.

Personindkomst omfatter - ud over den primære indkomst - også en række overførselsindkomster. Disse indkomster udbetales fra det offentlige, når visse betingelser er opfyldt. Det gælder pensioner, efterløn, arbejdsløshedsdagpenge, sygedagpenge og kontanthjælp. Desuden indgår udbetalinger fra private pensions- og livsforsikringsordninger. Samlet indkomst omfatter i princippet alle indkomstkompone-ter. Ud over personindkomst indgår formueindkomster, fx renteindtægter, aktieudbytter

og lejeværdi af egen bolig. Den samlede indkomst opgøres kun på familiebasis af Danmarks Statistik, da man ikke ved, hvordan formuen og dens afkast fordeles mellem familiens medlemmer.

Figur 8a
Indkomstbegreber og -sammenhænge.

Den disponible indkomst omfatter den samlede indkomst minus private renteudgifter, direkte skatter og underholdsbidrag, dvs. i princippet den del af indkomsten, man kan anvende til forbrug og opsparing. Dette indkomstbegreb opgøres også kun på familiebasis. I praksis er det vanskeligt at afgrænse begreberne. Eksempelvis kan man diskutere, hvorvidt en selvstændig erhvervsdrivende får primærindkomst eller formueindkomst, og især er det vanskeligt, når vedkommende både har ansatte og selv deltager i arbejdet i virksomheden.

Andre indkomstbegreber, som dog ikke anvendes i dette kapitel, er den skattemæssige bruttoindkomst og den skattepligtige indkomst. Førstnævnte anvendes i den skatteorienterede indkomststatistik, og omfatter kun de skattepligtige indkomstkompener. Renteudgifterne er ikke fratrukket, og visse ydelser efter bilstandsloven, børnetilskud, visse pensionsudbetalinger og gevinster mv. indgår ikke. Skattepligtig indkomst er en teknisk beregnet størrelse, som anvendes til udregning af dele af indkomstkatten. Andre begreber fra skattelovgivningen er personlig indkomst, som ikke er helt det samme som den allerede omtalte personindkomst, og positiv nettokapitalindkomst, som også indgår i beregningsgrundlaget for en række sociale ydelser. Disse begreber ændres i takt med, at skattelovgivningen og sociallovgivningen ændres, og anvendes bl.a. derfor ikke i dette kapitel.

Selv om der i Danmark er en omfattende registrering af indkomster, er der alligevel nogle indkomster, som ikke er tilstrækkeligt statistisk belyst. De fleste indkomstoplysninger stammer fra selvangivelserne og oplysningssedlerne. Det betyder, at det især er de indkomster, der er omfattet af indkomstbeskatningen, som er belyst. Der forekommer dog skattepligtige indkomster, som ikke bliver opført på selvangivelserne, eksempelvis indkomst ved sort arbejde. Endvidere er der fejlagtige indkomstbeløb, fx fordi folk bevidst underdriver indkomsten for at reducere indkomstkatten. Administrative registre med oplysninger om fx boligstøtte og børnetilskud (ikke skattepligtige ydelser) er vigtige kilder til belysning af sådanne indkomster.

Sædvanligvis betragtes indkomst som et pengebeløb, der udbetales fx for en arbejdsindsats eller

som pensioner, dagpenge og lignende. I visse sammenhænge betragter man også sparede udgifter som en indkomst. Det gælder typisk for selvstændige landmænd, der ved den skattemæssige beregning får tillagt et beløb for forbrug af egne produkter, fx grøntsager og kød. For folk med ejerbolig beregner man et beløb for den sparede boligudgift (lejeværdi af egen bolig), som betragtes som en indkomst. Tilsvarende gælder for medarbejdere, der får stillet bil til rådighed af deres virksomhed, at en vis andel af bilens værdi indgår i beskatningsgrundlaget.

Principielt kunne indkomstbegrebet udvides ved at inddrage værdien af familiernes brug af biblioteker, sygehuse, skoler mv. Der er dog betydelige måleproblemer ved at opgøre en sådan total indkomst, og det er derfor bedre at belyse disse levevilkårsområder særskilt frem for at inddrage dem i indkomstbegrebet.

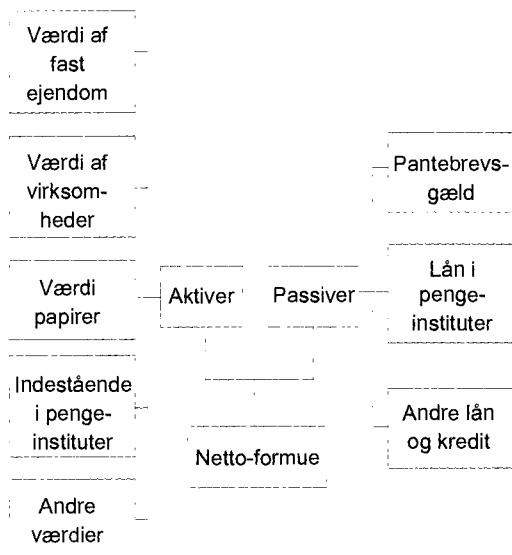
Ved formuen forstås man normalt nettoformuen, dvs. aktiver minus passiver. Det er imidlertid vanskeligt at værdiansætte aktiver og passiver. Størstedelen af aktiverne består af fast ejendom, virksomheder og værdipapirer, mens passiverne oftest består af pantebrevsgæld og kreditter. Formuens sammensætning er illustreret i figur 8b.

Værdien af fast ejendom opgøres ved offentlige vurderinger. Spørgsmålet er blot, om disse vurderinger er realistiske i forhold til salgsværdien. Indestående i pengeinstitutter og værdipapirer er som regel heller ikke svære at værdiansætte. Derimod kan det være vanskeligt at bedømme virksomhedernes værdi, bl.a. fordi forskellige afskrivningsprincipper spiller en væsentlig rolle. Endelig

kan det være vanskeligt at opgøre andre værdier, fx værdien af biler og lystbåde.

For passivernes vedkommende er værdiansættelsen nemmere, da der sædvanligvis er indgået klare aftaler og kontrakter ved gældsstiftelsen.

Figur 8b
Formuen og dens sammensætning.

Et andet betydeligt problem ved formueopgørelsen er, hvad der skal medregnes i aktiverne og passiverne. I princippet skal alt regnes med, men det er ikke muligt i praksis. Kun de større enheder som fast ejendom, biler, lystbåde og lignende bliver således medtaget i formueopgørelsen og ikke fx møblementet. Pensionsformuer, som kan være meget betydelige, indgår heller ikke. For gældens vedkommende må man regne med, at mange mindre, private lån heller ikke er med i opgørelsen.

Der knytter sig således betydelige usikkerhedsmomenter til formueoplysningerne, hvilket er den væsentligste grund til, at der i dette kapitel kun findes relativt sparsomme formueoplysninger, fx fordelingen af familiernes skattepligtige formuer.

I kapitlet anvendes i vid udstrækning Danmarks Statistiks opgørelser fra indkomststatistikken for familier og personer frem for den skatteorienterede statistik, fordi indkomststatistikken har til formål at belyse indkomsternes og formuernes betydning for fordelingen af befolkningens levevilkår. Indkomststatistikken for familier og personer anvender i høj grad oplysninger fra den skatteorienterede statistik, men forsøger også at inddrage flere komponenter for at få så komplet et billede som muligt.

Det har allerede været nævnt, at visse indkomster samt formuen kun opgøres på familiebasis, men familier har meget varierende størrelse, som der principielt også skal tages hensyn til. En enkel måde er at dele indkomsten med antal familiemedlemmer. Spørgsmålet er da, om et ægtepar med en samlet disponibel indkomst på fx 400.000 kr. er bedre stillet end en enlig med en indkomst på 200.000 kr. Sædvanligvis vil der være fordele ved at være flere, eksempelvis behøver boligen ikke være dobbelt så dyr for to personer som for én for at give samme 'nytte' pr. person. I stedet for at dele med 2 for et ægtepar anvendes derfor ofte en lavere divisor, fx på 1,7, ligesom børnene også sædvanligvis tildeles en vægt, fx på 0,5 pr. barn.

De forskellige måder at 'dele' på er således et forsøg på at gøre familier af forskellig størrelse sammenlignelige, og selv om det ikke kan gøres præ-

cist, er det bedre at anvende en form for deling end ingenting at gøre.

Indkomstfordelingen i den danske befolkning

Et af de vigtigste mål for økonomisk lighed i et samfund er indkomstfordelingen, som viser, hvor lige eller skævt de løbende indkomster er fordelt i befolkningen. Når man betragter indkomstfordelingen, er det afgørende, hvilke enheder der anvendes i opgørelsen. I indkomststatistikken anvendes familier og enkeltpersoner.

Hvis man inddeler alle familier i 10 lige store grupper (deciler) efter størrelsen af den årlige disponible indkomst, viser det sig, at de 10 pct. af familierne, der i 1993 havde de laveste indkomster, havde 1,3 pct. af den samlede indkomstsam, mens de 10 pct. med de højeste disponible indkomster havde 22,7 pct. af den samlede disponible indkomst, altså mere end 17 gange så stor en andel. Det skal i den forbindelse erindres, at Danmark har en meget lige indkomstfordeling målt på international baggrund.

I stedet for fordelingen af den disponible indkomst kunne man have set på fordelingen af familiernes samlede indkomst, personindkomst eller primærindkomst. Det ville give forskellige resultater. Den mest ulige fordeling ville vi få for primærindkomsten, som kun indeholder de indkomster, der indtjenes ved erhvervsarbejde. Der er nemlig mange, som ikke har erhvervsarbejde og dermed ikke nogen primærindkomst. En mere lige indkomstfordeling fremkommer, når personindkomsten bruges som grundlag, idet denne også indeholder overførselsindkomster bl.a. offentlige pensioner og dagpenge.

Fordelingen af de samlede indkomster er nok mere ulige end fordelingen af personindkomster, idet de samlede indkomster også omfatter formueindkomster, der først og fremmest tilfalder personer med høje indkomster samt pensionister, der i gennemsnit har lavere indkomster, jf. også afsnittet om de ældres indkomst- og formueforhold.

Figur 8.1 viser, at familiernes indkomstfordeling i 1993 opgjort efter den disponible indkomst er mere lige end indkomstfordelingen opgjort efter samlet indkomst. Forskellen er dog ikke stor. Resultatet skyldes bl.a. progressionen i skattesystemet, dvs. det forhold, at der betales en større andel i skat af en høj indkomst end af en lav.

Det skal bemærkes, at der ikke er gjort noget forsøg på at gøre familier af forskellig størrelse sammenlignelige i ovenstående opgørelse.

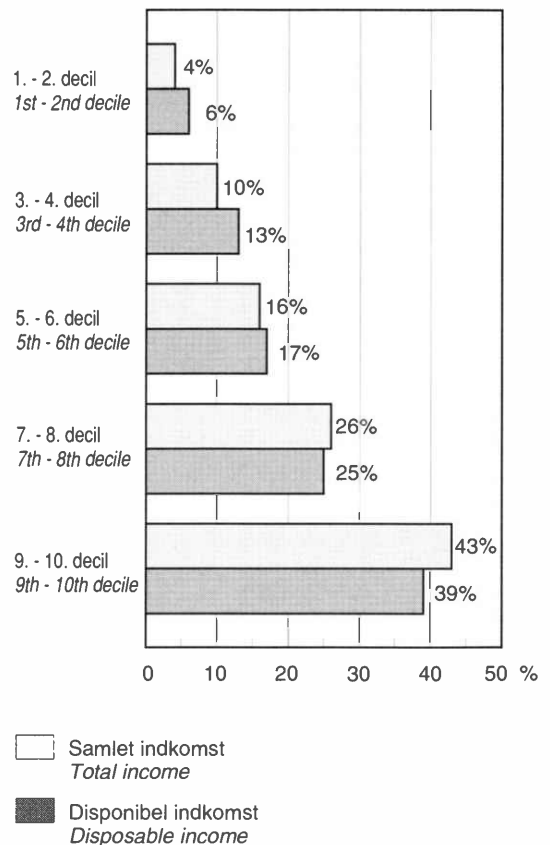
Udviklingen i indkomstfordelingen kan være vanskelig at belyse på grund af ændrede opgørelsesprincipper. I tabel 8.1 er indkomstfordelingen for 1990 anført sammen med den for 1993. Begge er opgjort på familiebasis, og der er i perioden ikke sket ændringer i opgørelsesprincipperne. Der spores en beskedent tendens til voksende ulighed i indkomstfordelingen i denne periode. Det er desværre ikke muligt at gå længere tilbage, idet opgørelsen før 1991 sker på husstandsbasis, hvorved de direkte sammenligningsmuligheder brydes. Opgørelsen for 1990 i tabel 8.1 er en specialopgørelse på familiebasis, som er lavet for dette ene år.

Hvad angår udviklingen i familiernes samlede reale indkomster og i de reale disponible indkomster (dvs. indkomster, hvor der er korrigeret for infla-

tionen ved hjælp af forbrugerprisindekset), er der i begyndelsen af 1990'erne ikke sket markante ændringer i indkomstfordelingen (tabellerne 8.2 og 8.3), hvilket delvis kan tilskrives den relativ korte periode.

Figur 8.1
Indkomstfordelingen i 1993.

Distribution of income in 1993.

Kilde: Tabel 8.1

Ser man på de reale disponible indkomster for enlige og par i 1991, 1992 og 1993 beregnet i 1980

kroner, viser det sig, at medianindkomsten er konstant for enlige. Den reale disponible medianindkomst for enlige kvinder (med og uden børn) var i 1991 til 1993 47.000 kr. For enlige mænd var den 48.000 kr. i samme tidsrum. For par er der en stigning fra 104.000 kr. i 1991 til 107.000 kr. i 1993.

Medianindkomsten adskiller den halvdel af familierne i den pågældende gruppe, som har de laveste indkomster, fra den halvdel, der har de højeste indkomster.

Fokuseres på den fjerdedel af familierne, der har de laveste reale disponible indkomster, er der tale om en stigning fra højst 37.000 kr. i 1991 til højst 38.000 kr. i 1993 blandt enlige kvinder, fra højst 36.000 kr. til højst 37.000 kr. blandt enlige mænd og fra højst 79.000 kr. til højst 82.000 kr. blandt par. En tilsvarende udviklingstendens findes blandt den fjerdedel af familierne, der har de højeste indkomster. Fra 1991 til 1993 spores en meget begrænset tendens til øget indkomstulighed i fordelingen af reale disponible indkomster.

Tabellerne 8.2 og 8.3 indeholder også tal fra 1980-erne. Disse er sammenlignelige frem til og med 1990, men fra 1991 opgøres der på grundlag af familier og ikke længere på grundlag af husstande, så der er ikke sammenlignelighed mellem tallene fra før 1991 og fra 1991 og frem.

Ser vi på forholdene i 1993, viser tabellerne 8.4 og 8.5 indkomstforholdene for forskellige socio-økonomiske grupper, dels nominelt, dels i indeksform. Det fremgår, at direktører og overordnede funktionærer har de højeste disponible indkomster, mens pensionister og øvrige ude af erhverv (bl.a. stude-

rende) har de laveste. Det kan måske undre, at selvstændige for alle 3 familiegrupper har et lavere indeks end øvrige funktionærer, men samlet (alle familier) alligevel ligger højere. Det skyldes, at der er forholdsvis flere par blandt selvstændige end blandt øvrige funktionærer.

Formuefordelingen i den danske befolkning

Formuefordelingen er baseret på de skattepligtige nettoformuer, hvilket som tidligere nævnt indebærer en betydelig usikkerhed, hvorfor der ikke kan drages alt for håndfaste konklusioner, især ikke når opgørelserne spænder over lang tid.

Tabel 8.6 viser formuefordelingen for udvalgte år i tidsrummet 1939-1993. Frem til 1970'erne er der en vis udjævning af formuefordelingen, en udvikling der vender i 1980'erne og fortsætter med en voksende ulighed i begyndelsen af 1990'erne. Sammenhængende med denne udvikling tager gældsstiftelsen fart i 1980'erne og når et betydeligt omfang i begyndelsen af 1990'erne. Det skal dog bemærkes, at op til 1970 er negative formuer i tabellen sat lig 0.

Figur 8.2 viser for tre udvalgte år, 1980, 1986 og 1993, hvorledes de skattepligtige nettoformuer var fordelt i den danske befolkning. Sammenligningen af udviklingen hæmmes dog af ændringen i opgørelsesmetoden (fra husstands- til familiebasis) fra 1991.

Sammenlignet med indkomstfordelingen er formuefordelingen langt mere skæv.

I 1993 er det navnlig familier, der tilhører grupperne selvstændige samt direktører og overordnede

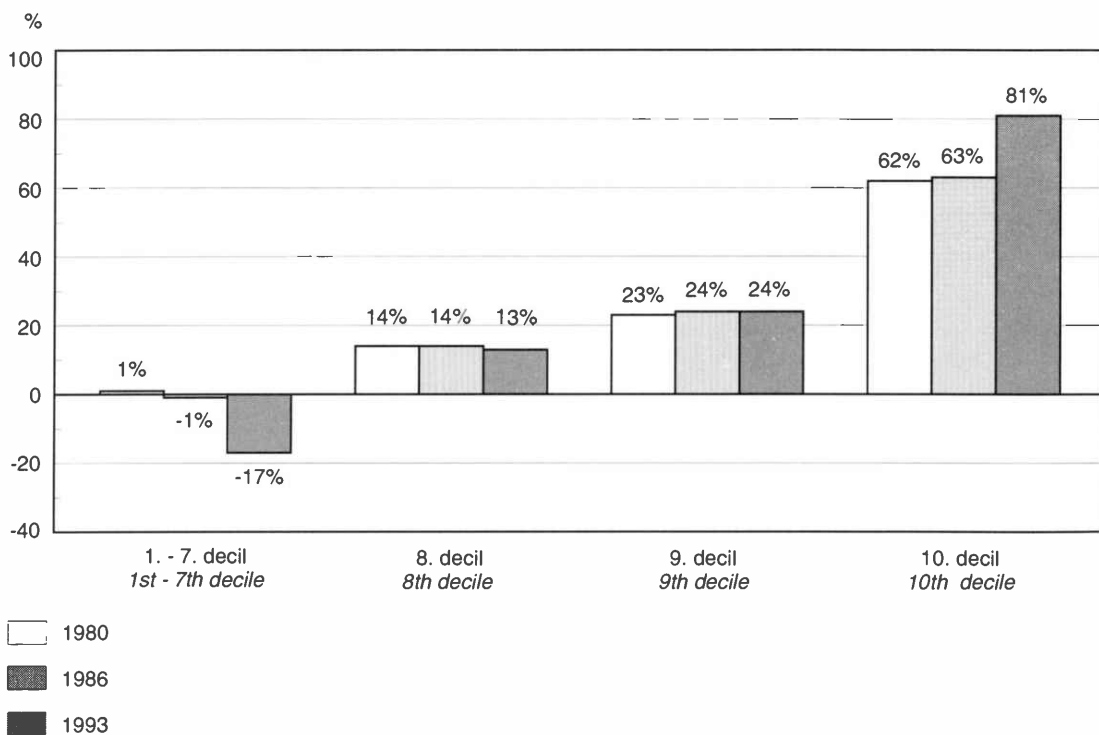
funktionærer, som har formue, i gennemsnit knap ½ mio. kr. Pensionistfamilier har også betydelige formuer, i gennemsnit mellem 300.000 og 400.000 kr. i 1993. De øvrige grupper har i gennemsnit langt lavere formuer. Tabellerne 8.7 til 8.9 indeholder formueoplysninger efter familietype, stillingskategori og familiernes boligform. Der er ikke korrigeret for familiernes forskellige størrelse i formueopgørelsen.

De ældres indkomst - og formueforhold

Der har, navnlig tidligere, været en tendens til at opfatte folkepensionister som en gruppe, der stort set er økonomisk ringe stillet. Det er stadig tilfældet, at en del af folkepensionisterne har relativt ringe økonomiske kår, men for størstepartens vedkommende er det ikke tilfældet, og der har været betydelige forbedringer i løbet af de sidste 10 år eller mere. En undersøgelse, *Ældres indkomster og formuer (1)*, udsendt af Finansministeriet i april 1996 belyser forholdene.

Figur 8.2
Formuefordelingen i 1980, 1986 og 1993.

Distribution of net wealth in 1980, 1986 and 1993.

Kilde: Tabel 8.6

I gennemsnit er folkepensionisternes reale disponible indkomst pr. voksen i husstanden steget med ca. 20 pct. fra 1983 til 1993, mens den tilsvarende stigning for familier i den erhvervsaktive alder (18-66 år) kun er ca. det halve.

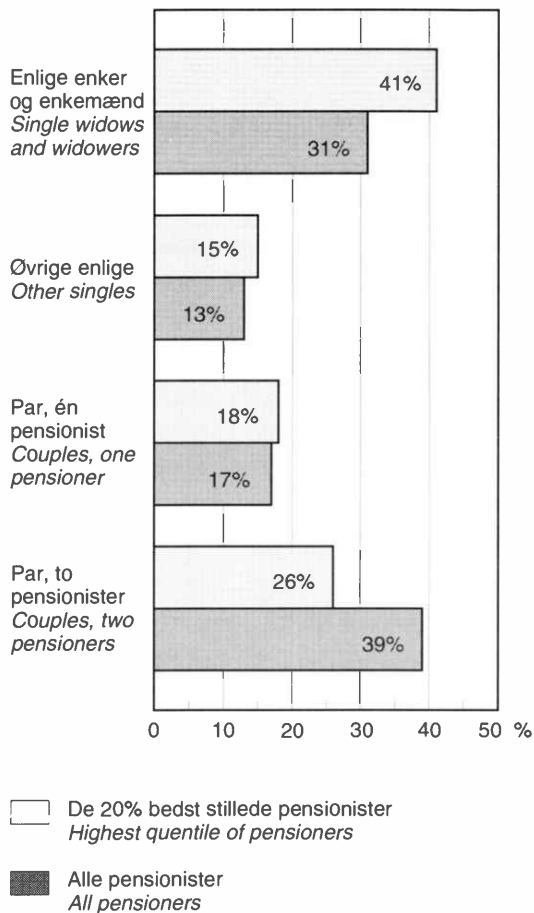
Det betyder ikke, at alle folkepensionister har oplevet denne fremgang, idet der i løbet af perioden er kommet pensionister med højere indkomster ind i gruppen. Det er navnlig posten 'øvrige pensioner', som er årsag til den reale fremgang for pensionistgruppen under ét (tabel 8.10). Den reale disponible indkomst pr. voksen i folkepensionist-husstande var 69.000 kr. i 1983 og 83.000 kr. i 1993. De tilsvarende beløb for husstande i den erhvervsaktive alder udgjorde 92.000 kr. i 1983 og 102.000 kr. i 1993, alle beløb i 1993-priser.

Der er, som allerede nævnt, betydelig variation i de økonomiske vilkår for pensionister. Den tiendedel af folkepensionisterne, der er dårligst stillet, havde en real disponibel indkomst pr. voksen i husstanden i 1993 på 40.000 kr. mens den tilsvarende gennemsnitsindkomst i den bedst stillede tiendedel udgjorde 158.000 kr. eller næsten 4 gange så meget. Det er erhvervsindkomst, formueindkomst og navnlig 'øvrige pensioner', der betinger forskellen (tabel 8.11).

Blandt de bedst stillede pensionister, denne gang de to bedste tiendedele, er der en betydelig overrepræsentation af enlige enker og enkemænd (i forhold til hele gruppen af folkepensionister), en beskedent overrepræsentation af 'øvrige' enlige og par med kun én pensionist (ægtefællen er erhvervsaktiv), mens der er en betydelig underrepræsentation af par med to pensionister (figur 8.3).

Figur 8.3
De 20 pct. bedst stillede samt alle pensionister, fordelt efter familietype.

Highest quintile and all pensioners distributed according to family type.

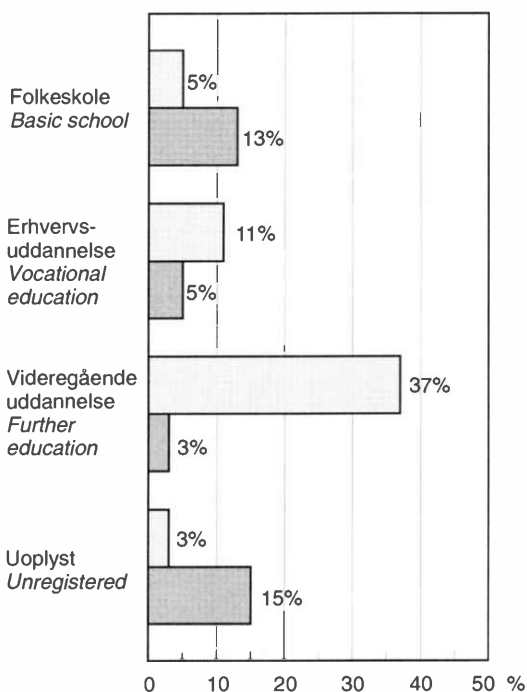

Kilde: Ældres indkomster og formuer, tabel 3.1 (1).

Det viser sig også, at relativt få med folkeskolen som højeste uddannelsesniveau tilhører den bedst stillede tiendedel, mens en betydelig andel (over en tredjedel) af dem med en videregående uddan-

Figur 8.4
Andelen af pensionister med forskellige uddannelser i den bedst stillede og dårligst stillede decil.

Share of pensioners with different formal educations in the highest and the lowest decile.

□ De 10% bedst stillede pensionister
 Highest decile of pensioners

■ De 10% dårligst stillede pensionister
 Lowest decile of pensioners

Kilde: Ældres indkomster og formuer, tabel 2.5 (1).

nelse tilhører den bedst stillede gruppe af folkepensionister (figur 8.4).

Opgørelsesmetoden 'pr. voksen i husstanden' indebærer, at de voksnes indkomstkompener summeres op og divideres med antal voksne i husstan-

den. Det forudsættes således, at den samlede indkomst fordeles ligeligt mellem ægtefællerne, hvilket er udtryk for, at ægtefællerne tilsammen udgør et forbrugsfællesskab, der deler de tilstedeværende ressourcer. Det er, som tidligere omtalt, én af de måder, der kan 'deles' på. I andre undersøgelser deles typisk med 1,7 for to voksne, ligesom børnene også sædvanligvis tildeles en vægt, typisk 0,5 pr. barn.

Et interessant aspekt er sammenligningen af de økonomiske vilkår for 'yngre' og 'ældre' folkepensionister. Her viser resultaterne, at i gennemsnit er der i 1993 kun en lille forskel på den disponible indkomst for folkepensionister i aldersintervallet 67-74 år og pensionister over 75 år, nemlig henholdsvis 85.000 kr. og 82.000 kr. (opgjort pr. voksen i husstanden). Denne ensartethed i gennemsnit dækker over betydelige forskelle i yderpunkterne af fordelingen. De 10 pct. dårligst stillede blandt de 67-74-årige har en gennemsnitlig disponibel indkomst pr. voksen på 32.000 kr. mod 49.000 kr. for de over 75-årige.

Det er navnlig betydelige renteudgifter blandt de 'yngre' pensionister, der er årsag til forskellen. De 10 pct. bedst stillede blandt de 67-74-årige pensionister havde i 1993 en disponibel indkomst på i gennemsnit 173.000 kr. mod 141.000 kr for de over 75-årige. Det er navnlig erhvervsindkomst og 'øvrige' pensioner, der er betydeligt højere for de 'yngre' end for de 'ældre' blandt de bedst stillede pensionister (tabel 8.11).

Formuen er, som tidligere nævnt, vanskelig at opgøre præcist. Der er dog ingen tvivl om, at en meget væsentlig del (i 1993 henvend halvdelen) af

de samlede formuer besiddes af de ældre, som også har haft et helt liv til at opbygge den. Figur 8.5 viser andelen af pensionisterne og ikke-pensionisterne i forskellige formueintervaller. Det fremgår, at andelen af pensionister med større formuer er væsentligt højere end andelen af ikke-pensionister. Her er ikke korrigeret for familiernes forskellige størrelse.

Opgjort pr. voksen i husstanden var den gennemsnitlige formue for ældre 384.000 kr i 1993 mod 85.000 kr. for 18-66-årige. Langt størsteparten af folkepensionisterne har en formue på under ½ mio. kr., hvor værdien af ejerboligen udgør omkring to tredjedele af den samlede formue, mens en lille gruppe folkepensionister, ca. 1.000, har formuer på mere end 10 mio. kr. (tabel 8.12).

Sammenhængen mellem indkomst og formue er, at jo højere formue, jo højere disponibel indkomst. Det er naturligvis navnlig afkastet af formuen, der giver denne virkning, men ikke alene. Folkepensionister med store formuer har gennemgående også høje 'øvrige' pensioner. Disse kan være resultatet af private pensionsordninger eller arbejdsmarkedsaftalte ordninger, hvor den bagvedliggende pensionsformue ikke indgår i formueopgørelsen, som derfor er betydelig mere skæv, end det fremgår af tabel 8.12.

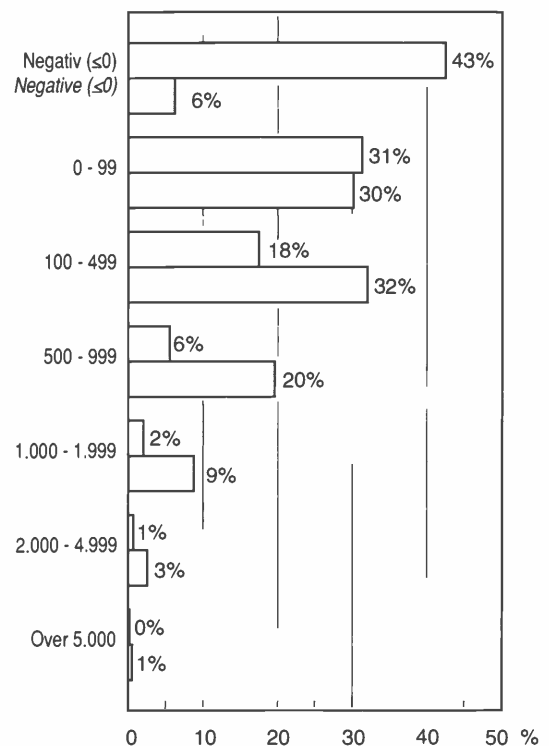
Udviklingen i formuerne afhænger af kursudviklingen på værdipapirer og af ejendomsvurderingerne (det er de offentlige ejendomsvurderinger, der ligger til grund for formueopgørelserne). I Finansministeriets opgørelse vises udviklingen i formuerne (realt) fra 1989 til 1993. Der er tale om en beskeden vækst på lidt over 2 pct. sammensat af

et reelt fald i ejendomsværdierne og en stigning i kursværdien på værdipapirer.

Figur 8.5
Pensionister og ikke-pensionister fordelt efter formueintervaller i 1993.

Pensioners and non-pensioners distributed according to intervals of net wealth in 1993.

Formue i 1.000 kroner
Wealth in 1,000 DKK.

□ Familier med ældste medlem mellem 18 og 66 år
Families whose oldest member is in the age bracket 18-66 years

■ Familier med ældste medlem over 67 år
Families whose oldest member is 67 years or more

Kilde: Materiale fra Danmarks statistik

Løn

Løn og overskud af selvstændig erhvervsvirksomhed er vigtige primære indkomstkilder med løn som langt den dominerende af de to. I dette afsnit fokuseres der derfor på reallønsudviklingen samt forskellene i denne udvikling mellem forskellige lønmodtagergrupper (figur 8.6).

Reallønnen for arbejdere og funktionærer i industrien har været præget af større udsving og stigninger end for offentligt ansatte i perioden 1980 til 1995. Industriens arbejdere havde en stagnerende realløn frem til midten af 80'erne, derefter en kraftig fremgang i anden halvdel af 1980'erne, så et mindre tilbageslag i de første år af 1990'erne for endelig igen at opleve en fremgang i midten af 90'erne. Reallønsniveauet i 1995 var en smule højere end i 1990, og 16 pct. over niveauet i 1980. Industriens funktionærer har oplevet en lignende udvikling, men med en noget stærkere vækst. Denne gruppe havde en realløn, der i 1995 lå 19 pct. over 1980 niveauet.

For de offentligt ansatte er reallønnen ikke præget af de store udsving i perioden, den lå 2-3 pct. højere i 1995 end i 1980 (tabel 8.13).

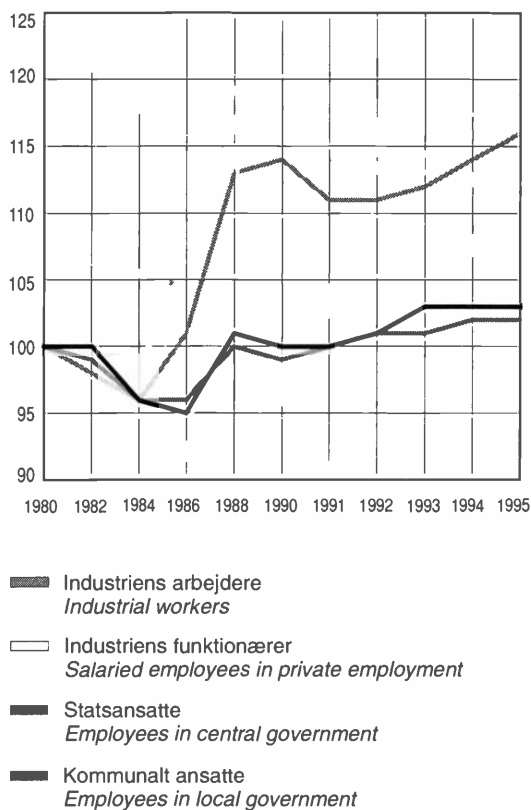
For hele den private sektor er reallønsudviklingen mere gradvis end i industrien (tabel 8.14), som indeholder reallønsudviklingen for arbejdere og funktionærer, men kun frem til 1992. Blandt arbejderne er det navnlig de ikke-faglærte, der har en relativt kraftig reallønsstigning, som vel at mærke er den samme for mænd og kvinder. Her sker der altså ingen ændring i den relative forskel på reallønsniveauet for de to køn. Det gør der til gengæld blandt de privatansatte funktionærer, hvor

Figur 8.6
Reallønsudviklingen 1980-1995.

Development of real wages 1980-1995.

Indeks: 1980 = 100

Index: 1980 = 100

Kilde: Tabel 8.13

kvinderne har en væsentligt stærkere reallønsudvikling end mændene.

Blandt de offentligt ansatte er reallønsudviklingen fra 1980 til 1995, som allerede nævnt, ganske beskeden, men der er også her gennemgående tale

om en noget bedre reallønsudvikling for kvinder end for mænd (tabel 8.15). Den gennemgående højere nominelle lønstigningstakt i 1990erne for privat ansatte i forhold til offentligt ansatte fremgår af tabel 8.16.

Livsindkomster

I stedet for at undersøge lønforskellene i et enkelt år eller lønudviklingen over en årrække kan det være mere oplysende at se på de såkaldte livsindkomster, dvs. beregninger, der fortæller om en given uddannelseskategori eller stillingskategoris samlede indkomst i løbet af hele arbejdslivsforløbet. Det forudsættes her, at de pågældende bliver uddannet inden for den normerede tid, arbejder indtil pensionering og hverken er syge, ledige eller på anden måde væk fra arbejdsmarkedet. Det forudsættes endvidere, at fx en kontorassistent er kontorassistent hele livet. Det er, set med virkelighedens øjne, ret urealistiske forudsætninger, men resultaterne kan give et indtryk af forskudninger mellem uddannelses- og stillingskategorier også over tid.

Det Økonomiske Råds Sekretariat har over en længere årrække gennemført beregninger af sådanne livsindkomster, hvilket muliggør sammenligninger på tværs af stillings- og uddannelsesgrupper. Tabel 8.17 indeholder livsindkomstberegninger siden 1960 for udvalgte grupper. Smeden er brugt som reference hvert år. Det umiddelbare indtryk er en betydelig udjævning af forskellene over de 35 år. Det er bl.a. karakteristisk, at grupper med længelevende uddannelser i 1990erne gennemgående stadig har en højere livsindkomst end smeden, men forskellen er langt mindre end tidligere. Det ser også ud til, at (andre) statsansatte grupper ta-

ber terræn sammen med udsatte grupper på det private arbejdsmarked, fx inden for tekstilindustrien.

En anden synsvinkel er at se på den reale udvikling i livsindkomsterne for hver uddannelses- eller stillingsgruppe (figur 8.7 og tabel 8.18). Det fremgår også her, at det især er grupperne med de længerevarende uddannelser, der har en real nedgang i livsindkomsten målt i forhold til situationen i midten af 1970erne. Dette billede hænger til dels sammen med den indsnævrede forskel, som fremgik af tabel 8.17.

Både tabel 8.17 og 8.18 indeholder de samme uddannelses- og stillingskategorier, men fra 1960 er der kommet nye til, bl.a. inden for edb- og serviceområdet. Disse grupper er præget af reale stigninger i livsindkomsterne.

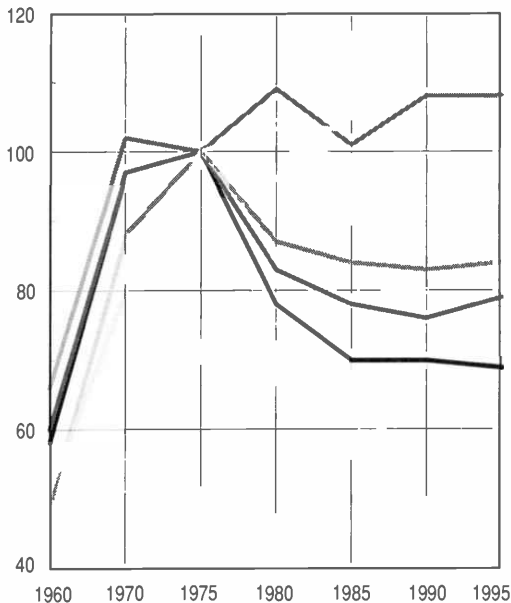
De stiliserede livsindkomstberegninger bygger som nævnt på en række undertiden stærkt forenklede forudsætninger. En af dem er, at personerne arbejder uafbrudt indtil pensionsalderen, som i beregningerne oven i købet er 70 år, undtagen for politibetjente og sygeplejersker, hvor den er henholdsvis 63 og 64 år. I dag er den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder lidt over 60 år.

Hvis der tages hensyn hertil, falder livsindkomsterne i 1995 typisk med mellem 15 og 20 pct., mest for de grupper, der har et udpræget anciennitetselement i aflønningen. Nu er den tidlige tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet ikke ligeligt fordelt på uddannelses- og stillingskategorier, så de beregnede livsindkomster er næppe indsnævret så meget, som der blev givet udtryk for ved omtalen af tabellerne 8.17 og 8.18.

Figur 8.7
Reale livsindkomster for udvalgte grupper, 1975 = 100.

Real lifecycle income for selected groups, 1975 = 100.

Indeks: 1975 = 100
 Index: 1975 = 100

- Jurist/økonom
Master of law/economics
- Folkeskolelærer
Primary school teacher
- Murerarbejdsmand
Bricklayer's labourer
- Sygeplejerske
Qualified nurse
- Tekstilarbejder
Textile worker

Kilde: Tabel 8.18

Personindkomster

De primære indkomster, løn og indkomst fra selvstændig virksomhed, stammer direkte fra arbejdsindsatsen, mens personindkomsterne også afspejler indkomster til dem, der ikke arbejder (pensionister) og indkomster til personer, mens de ikke arbejder (ledige og sygemeldte) og endelig indkomster til personer, hvad enten de arbejder eller ej (boligstøtte og børnetilskud). Sammensætningen af personindkomsterne efter de vigtigste indkomstkategorier for forskellige stillingsgrupper fremgår af tabel 8.19.

Figur 8.8 viser forskellene i personindtægt mellem mænd og kvinder for forskellige stillingskategorier. Kvinderne har gennemgående en lavere personindkomst end mænd, hvilket for de erhvervsaktive bl.a. skyldes en større andel på deltid og en større ledighed.

Tabel 8.21 omfatter kun fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere, og det fremgår, at forskellen mellem mænd og kvinder er lidt mindre end i figur 8.8. Sammenlignes med tallene for 1988 i den sidste udgave af *Levevilkår*, er der sket en indsnævring af indkomstforskellene mellem mænd og kvinder. Dengang var det samlede indeks for kvinder 83 og for mænd 116, i 1993 er de tilsvarende indeks 85 og 113.

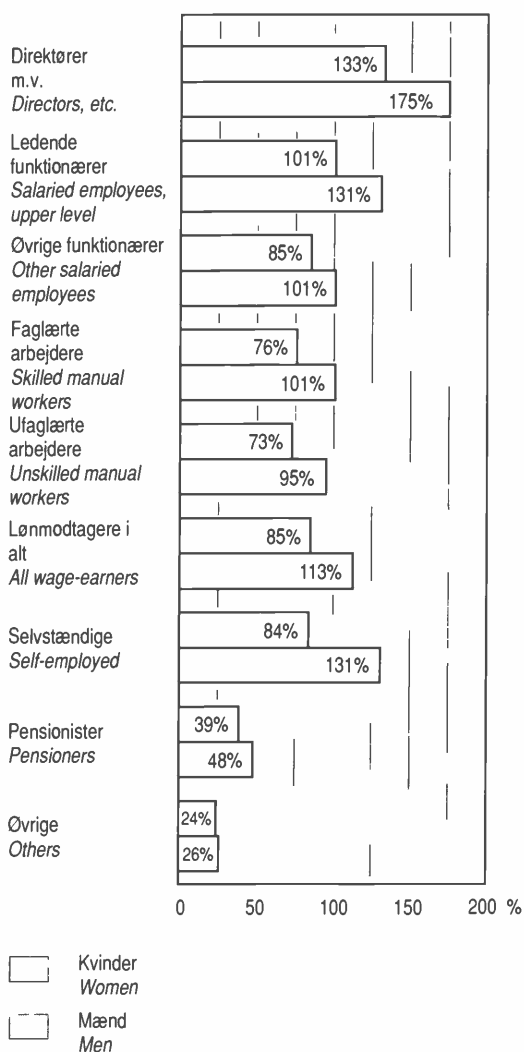
Det fremgår også af figur 8.8, at personer uden for erhverv, det er pensionister og studerende, i gennemsnit har lavere personindkomster end personer i erhverv. Det skal her understreges, at pensionisterne i 1993 kun i et relativt beskedent omfang betalte skat af de sociale pensioner (det blev ændret i 1994 sammen med en generel forhøjelse af

Figur 8.8
Personindkomst for mænd og kvinder i forskellige stillingskategorier, 1993.

Personal income for men and women in different occupational categories in 1993.

Indeks: Alle lønmodtagere = 100

Index: All wage-earners = 100

Kilde: Tabel 8.20

pensionerne), så de lave beløb (indeks) i forhold til de erhvervsaktive afspejler i virkeligheden bedre økonomiske vilkår for denne befolkningsgruppe, end tallene umiddelbart viser.

Blandt de erhvervsaktive er direktører og ledende funktionærer bedst stillet. Det er i øvrigt et område, der i betydelig grad er præget af mænd. Dernæst følger selvstændige erhvervsdrivende, hvor det samme gør sig gældende. Ledende funktionærer, der har den tredjehøjeste gennemsnitlige personindkomst, er ret ligeligt repræsenteret af mænd og kvinder. Dernæst følger faglærte arbejdere, igen et område domineret af mænd. Øvrige funktionærer og ufaglærte, de to lavest placerede kategorier, er nogenlunde ligeligt sammensat af mænd og kvinder.

Tabel 8.22 indeholder personindkomsten fordelt over aldersklasser i årene 1988, 1990 og 1993. Indkomsten topper i aldersklassen 40-50 år for mænd i 1988 og 1990, mens det sker lidt senere i 1993. For kvinder topper indkomsten generelt noget tidligere. Den allerede omtalte indsnævring af forskellen i gennemsnitlig personindkomst for mænd og kvinder findes også i tabel 8.22.

Offentlige overførselsindkomster

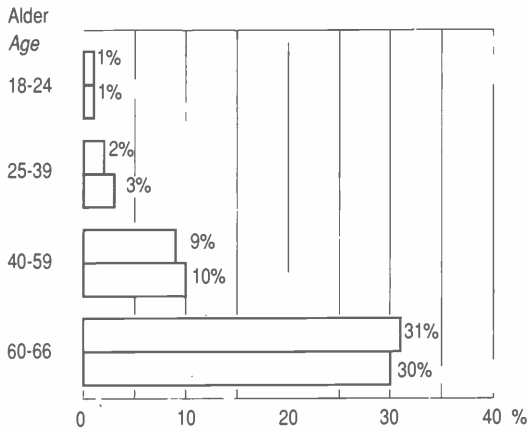
Overførselsindkomsterne er allerede delvis blevet belyst, idet de indgår i den samlede indkomstfordeling, i afsnittet om pensionisternes indkomstforhold og i omtalen af personindkomsterne. I dette afsnit er det modtagerne af offentlige overførselsindkomster, der er i centrum. I overensstemmelse med den sammenhængende socialstatistik fra Danmarks Statistik, hvorfra oplysningerne stort set også stammer, opdeles i varige og midlertidige y-

Figur 8.9
Fordeling af vigtige ydelser efter modtagerens alder. 1989 og 1994.

Important benefits distributed according to age of the recipients. 1989 and 1994.

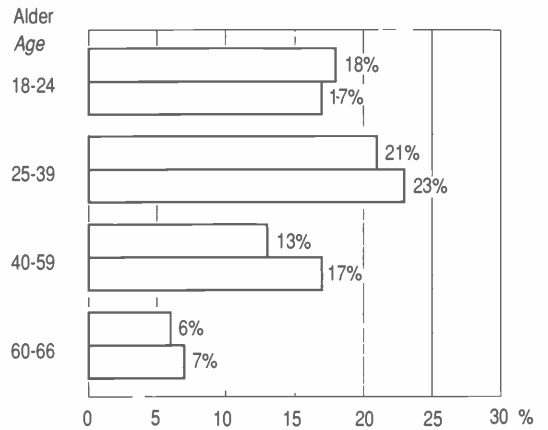
Varige ydelser:

Førtidspension
Invalidity retirement

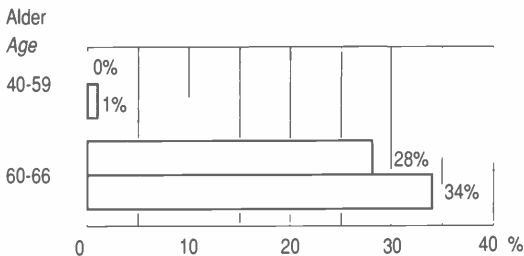

Midlertidige ydelser:

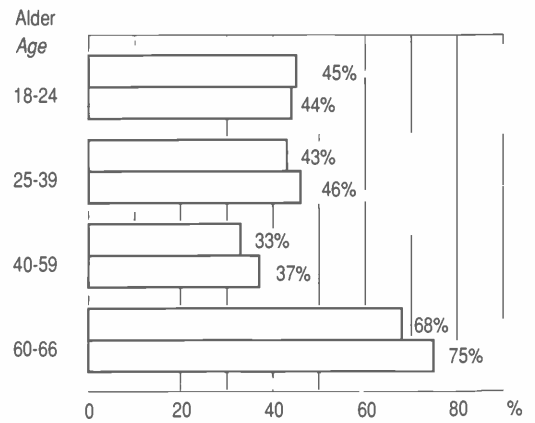
Arbejdsløshedsdagpenge
Unemployment benefits

Efterløn/overgangsgangsydelse
Early retirement/temporary early retirement

Alle ydelser
All benefits

— 1989
 — 1994

— 1989
 — 1994

Kilde: Tabel 8.24

delser. De varige er folke- og førtidspension, tjenestemandspension og efterløn/overgangsydelse, mens de midlertidige er dagpenge (ledighed, sygdom, barsel), kontanthjælp, revalidering og kommunal aktivering.

Antallet af modtagere af offentlige ydelser, bortset fra boligstøtte og børnefamilieydelse, er steget fra 2,0 mio. i 1987 til 2,3 mio. i 1994. For alle årene er der tale om stigninger bortset fra et mindre fald på ca. 20.000 modtagere fra 1993 til 1994. Omregnet til helårsmodtagere øges antallet fra 1,4 mio. i 1987 (1,05 mio. der modtager varige ydelser og 0,35 mio., der modtager midlertidige ydelser) til 1,6 mio. i 1994 (1,1 mio. på varige ydelser og 0,5 mio. på midlertidige). Det er i antallet af midlertidige ydelser, at der er et fald fra 1993 til 1994 (tabel 8.23).

For de varige ydelser er der ikke tale om de store forskydninger fra 1989 til 1994 i aldersfordelingen, bortset fra, at efterlønsmodtagerne udgør en stadig stigende andel af aldersklassen 60-66 år (figur 8.9 og tabel 8.24).

Sammen med førtidspension og tjenestemandspension er andelen, der modtager varige offentlige ydelser i denne aldersklasse, over 70 pct. i 1994. Dertil kommer, at ca. 10 pct. af aldersgruppen modtager midlertidige ydelser, ganske vist ikke hele året. Alt i alt viser tallene, at kun en beskedent andel af denne aldersklasse, 20 til 25 pct., var selvforsørgende i 1994. For de midlertidige ydelser udgør modtagerne af arbejdsløshedsdagpenge en noget større andel af de ældre aldersklasser i 1994 end i 1989 og en lidt lavere i de yngre. Kontanthjælp og kommunal aktivering skal ses sammen,

men tallene for 1994 kan ikke umiddelbart adresseres, da samme person kan have været under begge ordninger i årets løb.

Midlertidige ydelser, fx dagpenge og kontanthjælp, kan modtages en kortere eller længere del af året. Hvis perioden er lang (fx mere end et halvt år) kan det være en første indikation af, at tilknytningen til arbejdsmarkedet er ved at blive perifer. Derfor har denne første indikator selvstændig interesse.

Danmarks Statistik har opgjort 'langtidsmodtagerne' af midlertidige ydelser inden for året siden 1984. Opgørelserne omfatter aldersgruppen 18 til 59 år. Antallet har udviklet sig fra 316.000 i 1984 til 261.000 i 1986, hvorfra antallet steg til 336.000 i 1990 og videre til 439.000 i 1993, hvorefter der er et fald til 394.000 i 1994 (tabel 8.25). Der er i alle årene flere kvinder end mænd blandt 'langtidsmodtagerne' af midlertidige ydelser. Faldet fra 1993 til 1994 består af en nedgang på ca. 30.000 i aldersgruppen 18-24 år og på ca. 20.000 i gruppen 25-39 år, og en stigning på ca. 5.000 i aldersklassen 40-59 år.

En samlet oversigt over overførselsindkomsternes betydning for familiernes samlede indkomst er indeholdt i tabel 8.26. Det fremgår, at overførselsindkomsterne (offentlige og private) i gennemsnit udgør 28 pct.

Forekomsten af lavindkomstfamilier i Danmark

Er der fattigdom i Danmark? Dette spørgsmål rejses sjældent, for det er de flestes fornemmelse, at fattigdom i den forstand, den kendes fra mange udviklingslande, har vi ikke i Danmark. Derimod er der en vis forekomst af familier med lave indkom-

ster, uden at de dermed behøver at være fattige i ovennævnte forstand.

Det er vanskeligt at fastlægge grænser for, hvornår en familie skal karakteriseres som tilhørende lavindkomstgruppen, men der har internationalt efterhånden udviklet sig den praksis, at man betragter 50 pct. af medianindkomsten (den disponible indkomst) som skillelinien, men der ligger ingen økonomisk teori bag denne definition. Skillelinier har det problem, at familier placeret lige på hver sin side af linien er kategoriseret forskelligt, uden at familierne behøver at 'føle' nogen nævneværdig forskel. Det er derfor også vigtigt at måle, hvor langt lavindkomstfamilierne ligger fra skillelinien.

Et andet problem, som allerede har været omtalt bl.a. i forbindelse med de ældres indkomst- og formueforhold, er sammenligning af familier af forskellig størrelse. Det kan, som allerede nævnt, ikke gøres korrekt, men forskellige fremgangsmåder er tilgængelige. Her vil de såkaldte OECD vægte blive brugt, dvs. 1,0 til den 'første' voksne i familien, 0,7 til hver af de øvrige voksne og 0,5 for hver af børnene.

Den første nyere undersøgelse af forekomsten af lavindkomstfamilier opgjort efter de nævnte retningslinier blev foretaget af Økonomiministeriet i *Lovmodel, oktober 1993 (3)*. Undersøgelsen sker for et enkelt år, som 1990 er fremskrevet til 1993 niveau, men det er strukturen i 1990, der afspejles i resultaterne. Da det ikke er generelt muligt at følge de samme personer over tid, er det et 'øjebliksbillede', der gives, jf. dog senere. Smith & Pedersen (1996) har også undersøgt forekomsten af lavindkomstfamilier i Danmark. Undersøgelsen,

som er offentliggjort i *Den nordiska fattigdomens udvikling och struktur (4)*, spænder over flere år (fra 1976 til 1990) og gør det muligt at følge de enkelte familier ind og ud af tilstanden som lavindkomstfamilier samt måle, hvor længe familierne er i denne tilstand. Datagrundlaget her er imidlertid ikke så fyldestgørende som i Økonomiministeriets undersøgelse, hvorfor der er betydelige forskelle mellem de to undersøgelses resultater for 1990.

Økonomiministeriet anvender et familiebegreb, som betyder, at hjemmeboende unge (op til 26 år) medregnes til familien og ikke udgør en særskilt familie (som i mange tilfælde ville blive en lavindkomstfamilie). Derimod er udeboende børn under 18 år en selvstændig familie, og det gør dem stort set alle til lavindkomstfamilier. Indkomstbegrebet svarer nogenlunde til det tidligere anvendte begreb, disponibel indkomst.

På basis af de omtalte familie- og indkomstbegreber samt anvendelse af OECD vægtning og skillelinien på 50 pct. af medianindkomsten var ca. 7 pct. af de danske familier i lavindkomstgruppen i 1990. Lidt over 5 pct. af alle voksne og ca. 7 pct. af alle børnene tilhørte lavindkomstfamilierne. Vægtningen er ganske afgørende for, hvor stor en andel af navnlig børnene, der tilhører lavindkomstfamilierne.

Hvis alle personer tæller med vægten 1,0 (ingen fordele ved 'deling'), vil navnlig indkomsten for familier med børn blive relativt lavere, og det vil betyde, at ca. 17 pct. af børnene bor i lavindkomstfamilier. Hvis omvendt hver familie, uanset størrelse, får vægten 1,0 (ekstreme fordele ved 'de-

ling'), så er der kun lidt over 2 pct. af børnene, der bor i lavindkomstfamilier.

I figur 8.10 er lavindkomstfamilieandelen efter OECD-vægtning fordelt efter familietype. Ser vi bort fra gruppen af udeboende børn under 18 år, er der størst risiko for at tilhøre lavindkomstgruppen, hvis familien består af en enlig uden børn, efterfulgt af en enlig med 2 eller flere børn. Par har en relativ lav risiko for at tilhøre lavindkomstgruppen, dog voksende med antal børn. Ingen af grupperne kommer over en andel på 9 pct. En betydelig del af 'højrisikogruppen' enlige voksne uden børn består imidlertid af plejehjemsbeboere, for hvem det er tvivlsomt, om denne type kategorisering i lavindkomstfamilier har relevans.

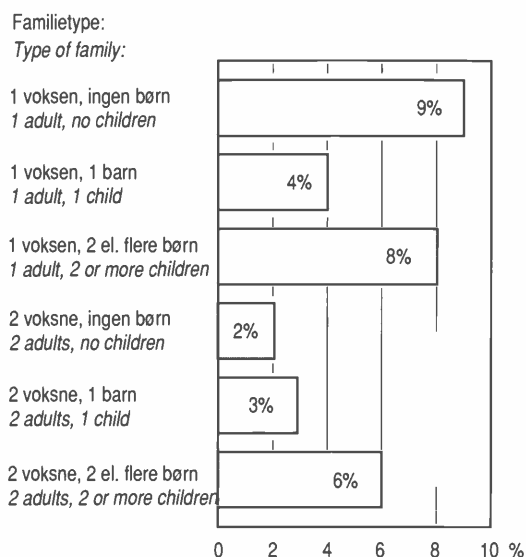
Det er bemærkelsesværdigt, at enlige mødre har så relativt lav en andel i lavindkomstgruppen. Dette hænger dog, som allerede nævnt, sammen med vægtningen. Hvis hver person har vægten 1,0, er mere end 27 pct. af de enlige med 2 børn eller flere i lavindkomstgruppen.

I figur 8.11 er lavindkomstgruppen fordelt efter familietyper, og det ses, at familier uden børn udgør 77 pct. af lavindkomstgruppen, mens børnefamilierne tegner sig for 17 pct. og udeboende børn for 5 pct.

I figur 8.12 ses lavindkomstandelene for forskellige socio-økonomiske grupper. Bortset fra plejehjemsbeboerne har studerende, øvrige og selvstændige erhvervsdrivende en høj eller forholdsvis høj lavindkomstandel. De fleste studerende (SU-modtagere) har imidlertid mulighed for at komme ud af lavindkomstgruppen efter endt uddannelse.

Figur 8.10
Lavindkomstandelen i forskellige familietyper.

The share of low income earners in different family types.

Kilde: Økonomiministeriet: Lovmodel, Oktober 1993. Tabel 3.4.2

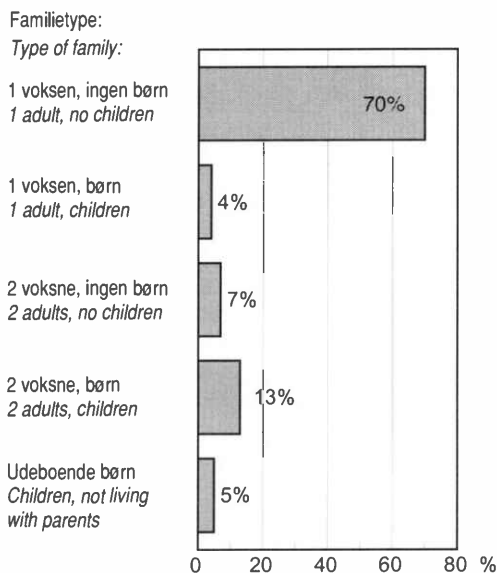
Gruppen øvrige er blandet, idet den indeholder kontanthjælpsmodtagere og også personer, som ikke har haft indkomst eller fuld indkomst hele året. Når en stor andel af de selvstændige erhvervsdrivende befandt sig i lavindkomstkategorien, kan det skyldes 'et dårligt år', jf. nærmere herom senere.

Resultaterne peger mod, at det navnlig er enlige uden børn, der optræder i lavindkomstkategorien, og at en betydelig del af dem er unge mennesker, der studerer. Plejehjemsbeboere er en anden stor gruppe blandt enlige uden børn i lavindkomstcate-

gorien, men her er der sørget for husleje, kost mv. (1990), så den disponible indkomst er af en noget anden art end for de andre grupper. Siden 1990 er der gennemført ændringer på plejehjemmene, således at beboerne nu modtager deres fulde pension, men betaler for husleje, kost mv. Det har næppe ændret beboernes økonomiske situation i særlig høj grad, men der vil givet være et meget betydeligt fald i andelen af plejehjemsbeboere i lavindkomstgruppen.

Figur 8.11
Lavindkomstgruppens sammensætning efter familietype.

Composition of low income group according to family type.

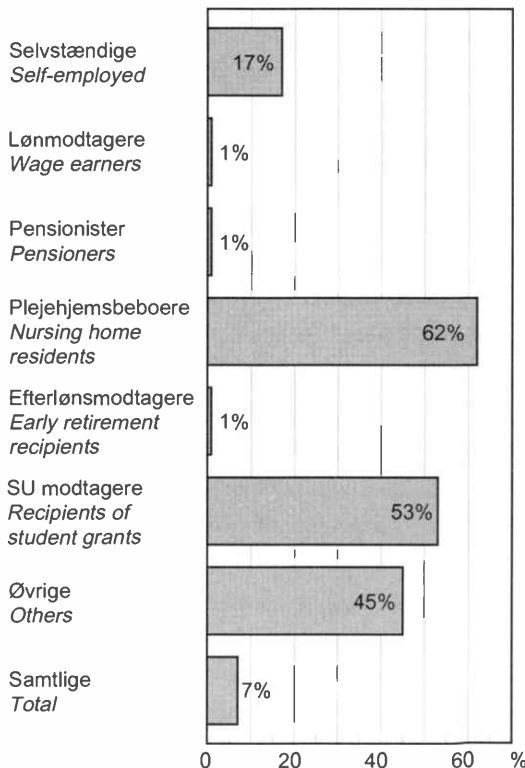
Kilde: Økonomiministeriet: Lovmodel, Oktober 1993. Tabel 3.4.2

Som tidligere omtalt dækker Økonomiministeriets undersøgelse primært et enkelt år. For gruppen af lavindkomstfamilier i 1990 er der ved hjælp af da-

ta fra Danmarks Statistik foretaget et 'tilbageblik' over disse familiers status 5 år tilbage. Der er her ikke tale om så præcise opgørelser, men om indikationer. Disse viser imidlertid, at for de selvstændige i lavindkomstgruppen i 1990 var ca. 63 pct. selvstændige erhvervsdrivende (men ikke nødvendigvis i lavindkomstgruppen) i alle 5 år, mens ca. 37 pct. er kommet til undervejs. Undersøgelse af familiernes samlede indkomster peger på, at der findes en ikke ubetydelig 'kerne' af familier, der er

Figur 8.12
Lavindkomstandelen i forskellige socio-økonomiske grupper.

Share of low income earners in different socio economic groups.

Kilde: Økonomiministeriet: Lovmodel, Oktober 1993. Tabel 3.4.3

forholdsvis permanent (mindst 3 år ud af 5) i lavindkomstgruppen. For de selvstændige erhvervsdrivende var omkring halvdelen af lavindkomstfamilierne i 1990 'permanent' i denne gruppe. En anden gruppe, der har en høj grad af permanens i lavindkomstgruppen, er studerende.

Smiths & Pedersens forløbsanalyse (4) viser, at andelen af familier i lavindkomstgruppen er faldet lidt i perioden 1976 til 1990. Der er variationer i udviklingen, således at andelen af lavindkomstfamilier stiger i økonomiske nedgangstider og falder i økonomiske opgangstider. Det er bemærkelsesværdigt, at i en periode med stærkt stigende ledighed, fra 1976 til 1990, er andelen af lavindkomstfamilier ikke steget, men tværtimod faldet lidt (figur 8.13). Det er som omtalt ikke muligt at sammenholde andelen af lavindkomstfamilier i 1990 i de to undersøgelser, derfor er udviklingen vist i indeksform.

Et karakteristisk resultat fra forløbsundersøgelsen er et betydeligt skift i alderssammensætningen af lavindkomstfamilierne. I periodens begyndelse var andelen af pensionistfamilier i lavindkomstgruppen relativt høj, ca. 34 pct., denne andel var faldet til ca. 5 pct. i 1990. Omvendt er andelen af unge i lavindkomstgruppen steget kraftigt. Dette resultat, som også fremgik af 'øjebliksbilledet', er karakteristisk for 1990'erne, også i Sverige og Finland.

Den øgede deltagelse i uddannelse og deraf følgende særskilt bopæl for de studerende er en del af forklaringen, tilligemed at en del unge uden erhvervsuddannelse i perioden med høj ungdomsarbejdsløshed har fået en løs tilknytning til arbejdsmarkedet og modtaget lave indkomster.

Figur 8.13
Lavindkomstgruppens andel af familierne.
1976-1990.

Share of families in the low income group 1976-1990.

Indeks: 1976 = 100
Index: 1976 = 100

Kilde Nordisk Ministerråd Den nordiska fattigdomens udvikling och struktur, 1996 Figur 1

Et andet resultat er, at risikoen for at tilhøre lavindkomstgruppen vokser med ledighedsgraden, og at denne risiko tilmed er voksende over tiden. Dette er umiddelbart i modstrid med, at den samlede andel af lavindkomstfamilier er blevet lavere til trods for den stigende ledighed gennem perioden, men den stærkt faldende andel af ældre i lavindkomstgruppen er forklaringen herpå. Samtidig

har lavindkomstgruppen fået en væsentlig anden sammensætning.

Hvad angår den gennemsnitlige, årlige 'udtrædelsesrate,' er denne beregnet til 0,55, hvilket vil sige, at hver familie i gennemsnit opholder sig 2 år i gruppen. Tilgangen er svagt faldende igennem perioden, men hele tiden noget større for kvinder end for mænd.

I løbet af årene 1976-1990 er der 80 pct. af familierne i forløbsundersøgelsen, der aldrig tilhører lavindkomstgruppen, ca. 8 pct. af familierne tilbringer op til højst 10 pct. af periodens 15 år i lavindkomstgruppen, mens lidt over 0,5 pct. tilbringer mindst 90 pct af tiden i lavindkomstgruppen.

Datakilder

Indkomst- og formueforholdene i den danske befolkning belyses løbende af Danmarks Statistik. De mest omfattende oplysninger er indeholdt i det årlige tabelværk *Indkomster og formuer*. Mere overordnede, men også lettere tilgængelige oplysninger findes i *Statistisk årbog* og i *Statistisk tiårs-oversigt* samt i *Statistiske Efterretninger, indkomst, forbrug og priser*. Oplysninger om sociale forhold, overførselsindkomster og antal modtagere kan findes i serien *Statistiske Efterretninger, sociale forhold og retsvæsen*, også fra Danmarks Statistik. Herudover er det muligt at lave eller få lavet særlige opgørelser baseret på Danmarks Statistiks databaser. Det er fx sket her i kapitlet ved opgørelsen af 'langtidsmodtagere' af midlertidige offentlige ydelser.

Med tiden udvikles de statistiske definitioner og afgrænsninger med henblik på at blive mere hensigtsmæssige. Det har den negative side, at oplysningerne ikke er sammenlignelige, når der sker sådanne databrud. Det er her i kapitlet tilfældet ved opgørelserne af indkomst- og formuefordelingerne samt for lønstatistikens vedkommende. Oplysninger om lønninger og lønudvikling findes i serien *Statistik service, løn- og indkomststatistik*.

Ud over Danmarks Statistik indeholder rapporter fra ministerier og forskningsinstitutter ofte værdifulde oplysninger om disse emner, jf. referencer.

Referencer

1. *Finansministeriet mfl.:*
Ældres indkomster og formuer. 1996.
2. *Det Økonomiske Råd:*
Dansk økonomi. 1996.
3. *Økonomiministeriet:*
Lovmodel. 1993.
4. *Smith, N. & Pedersen, P.J.:*
Den nordiska fattigdomens udvikling och struktur. Nordisk Ministerråd. TemaNord 1996:583.

Tabel 8.1. Deciler af samlet indkomst og disponibel indkomst på familiebasis i 1990 og 1993.

Deciles of gross and disposable family incomes, 1990 and 1993.

		1990		1993	
		Samlet indk.	Disponibel indk.	Samlet indk.	Disponibel indk.
		1	2	3	4
Procent af indkomstmassen ¹⁾					
1	1. tiendedel	1,1	1,4	1,1	1,3
2	2. tiendedel	3,4	4,7	3,3	4,5
3	3. tiendedel	4,6	5,8	4,4	5,7
4	4. tiendedel	6,0	6,9	5,9	6,8
5	5. tiendedel	7,5	8,0	7,3	7,9
6	6. tiendedel	9,1	9,4	9,0	9,3
7	7. tiendedel	11,3	11,5	11,3	11,4
8	8. tiendedel	14,1	14,0	14,2	14,0
9	9. tiendedel	17,1	16,3	17,2	16,4
10	10. tiendedel	25,7	22,0	26,1	22,7
11	I alt	99,9	100,0	99,8	100,0
12	Maksimal udjævningsprocent ²⁾	28,3	23,8	28,8	24,5

Anm.: Familierne er opdelt efter stigende indkomststørrelse og er ikke korrigeret for antal personer i familien.

1) Angiver den procentdel af den samlede indkomstmasse, som de enkelte deciler modtager.

2) Den procentdel af den samlede indkomstmasse, der skal flyttes fra familier med indkomster over gennemsnittet til familier med indkomster under gennemsnittet for at få en helt lige indkomstfordeling.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation — Heading, Column 1: gross income; 2: disposable income; 3: gross income; 4: disposable income.

Front Column: 1-10: deciles, 11: total, 12: maximum equalization percentage (2).

Note: Families are classified into deciles according to increasing income without correction for the number of persons in the family.

1) Indicates the percentage of the total of incomes received by each decile.

2) The percentage of the total of incomes which should be transferred from families with incomes above the average to families with incomes below the average to obtain an even income distribution.

Tabel 8.2. Den reale samlede indkomst for enlige og par. 1988, 1990 og 1991-1993 (1980-kroner).

Real gross incomes for single persons and couples. 1988, 1990 and 1991-1993 (1980 DKK).

	Nedre kvartilgrænse ¹⁾	Median ²⁾	Øvre kvartilgrænse ³⁾	Gini- koefficient ⁴⁾
	1	2	3	4
1.000 kroner ⁵⁾				
1 Enlige mænd:				
1988	43	75	112	0,35
1990	44	72	106	0,33
1991	42	70	103	0,34
1992	42	71	104	0,34
1993	43	70	103	0,34
2 Enlige kvinder:				
1988	40	59	97	0,32
1990	42	60	93	0,30
1991	41	59	90	0,29
1992	41	60	91	0,30
1993	42	60	92	0,30
3 Par:				
1988	117	173	226	0,28
1990	116	167	215	0,26
1991	113	164	208	0,26
1992	116	168	213	0,26
1993	117	168	214	0,26

Anm.: Før 1991 er opgørelsen baseret på husstande, fra 1991 på familier.

1) Den indkomst, der adskiller den fjerdedel, som har de laveste indkomster.

2) Den indkomst, der adskiller den halvdel, som har de laveste indkomster.

3) Den indkomst, der adskiller den fjerdedel, som har de højeste indkomster.

4) Gini-koefficienten er et mål for graden af ulighed i indkomstfordeling. I en indkomstfordeling, hvor alle indkomstmottagere har samme indkomst, er Gini-koefficienten 0. Jo mere ulige fordelingen er, jo større vil Gini-koefficienten være op til 1.

5) 1980-kroner. Indkomsten er deflateret med forbrugerprisindekset.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996.

Translation — Heading, Column 1: lower quartile margin (1); 2: median (2); 3: upper quartile margin (3); 4: Gini-coefficient (4).

Front Column, 1: single men; 2: single women; 3: couples.

Note: Before 1991 the results are on household basis, from 1991 they are on family basis.

1) The income dividing the fourth who have lowest incomes.

2) The income dividing the half who have lowest incomes.

3) The income dividing the fourth who have the highest incomes.

4) Gini-coefficient is a measure for the degree of inequality of income distribution. The Gini-coefficient is 0 in an income distribution where all income recipients have the same income. The more unequal the distribution, the greater the Gini-coefficient up to 1.

5) In thousand (1980) DKK. Incomes are deflated by the consumer price index.

Tabel 8.3. Den reale disponible indkomst for enlige og par. 1988, 1990 og 1991-1993 (1980-kroner).

Real disposable incomes for single persons and couples. 1988, 1990 and 1991-1993 (1980 DKK).

	Nedre kvartilgrænse ¹⁾	Median ²⁾	Øvre kvartilgrænse ³⁾	Gini- koefficient ⁴⁾
	1	2	3	4
	1.000 kroner ⁵⁾			
1 Enlige mænd:				
1988	38	51	67	0,26
1990	38	50	63	0,24
1991	36	48	61	0,24
1992	36	48	62	0,25
1993	37	48	62	0,25
2 Enlige kvinder:				
1988	37	47	64	0,22
1990	39	48	61	0,20
1991	37	47	59	0,20
1992	38	47	60	0,20
1993	38	47	60	0,21
3 Par:				
1988	82	111	140	0,23
1990	81	106	129	0,21
1991	79	104	124	0,21
1992	81	106	127	0,20
1993	82	107	129	0,21

Anm.: Før 1991 er opgørelsen baseret på husstande, fra 1991 på familier.

1) Den indkomst, der adskiller den fjerdedel, som har de laveste indkomster.

2) Den indkomst, der adskiller den halvdel, som har de laveste indkomster.

3) Den indkomst, der adskiller den fjerdedel, som har de højeste indkomster.

4) Gini-koefficienten er et mål for graden af ulighed i indkomstfordeling. I en indkomstfordeling, hvor alle indkomstmodtagere har samme indkomst, er Gini-koefficienten 0. Jo mere ulige fordelingen er, jo større vil Gini-koefficienten være, op til 1.

5) 1980-kroner. Indkomsten er deflateret med forbrugerprisindekset.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996.

Translation — Heading, Column 1: lower quartile margin (1); 2: median (2); 3: upper quartile margin (3); 4: Gini-coefficient (4).

Front Column, 1: single men; 2: single women; 3: couples.

Note: Before 1991 the results are on household basis, from 1991 they are on family basis.

1) The income dividing the fourth who have lowest incomes.

2) The income dividing the half who have lowest incomes.

3) The income dividing the fourth who have the highest incomes.

4) Gini-coefficient is a measure for the degree of inequality of income distribution. The Gini-coefficient is 0 in an income distribution where all income recipients have the same income. The more unequal the distribution, the greater the Gini-coefficient, up to 1.

5) In thousand (1980) DKK. Incomes are deflated by the consumer price index.

Table 8.4. Gennemsnitlig samlet indkomst og disponibel indkomst efter familietype og stilling. 1993.

Average income (gross and disposable) by family type and socio-economic group. Thousand DKK. 1993.

	Enlige mænd		Enlige kvinder		Par ¹⁾	
	før skat	efter skat	før skat	efter skat	før skat	efter skat
	1	2	3	4	5	6
	1.000 kroner					
1 Selvstændige	155	96	168	105	342	216
2 Direktører og overordnede funktionærer	281	147	262	144	496	272
3 Øvrige funktionærer	192	111	187	114	360	218
4 Faglærte arbejdere	179	107	153	98	340	212
5 Ikke-faglærte arbejdere	168	102	156	101	300	193
6 Pensionister	105	88	104	87	199	141
7 Øvrige ude af erhverv	64	51	78	62	185	137
8 Alle ²⁾	148	95	132	94	330	204

1) Hovedpersonens stilling.

2) Inkl. lønmodtagere uden nærmere angivelse.

Kilde: Danmarks Statistik: Indkomster og formuer 1993.

København 1996.

Translation — Heading, Column 1-2: single men - 1: before tax; 2: after tax; 3-4: single women - 3: before tax; 4: after tax; 5-6: couples (1) - 5: before tax; 6: after tax. 1,000 1993 DKK.

Front Column, 1: self-employed; 2: top managers and salaried employees in upper levels; 3: other salaried employees; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 7: pensioners; 8: other persons not economically active; 8: total (2).

1) Socio-economic position of the head of household.

2) Including wage-earners, not further specified.

Tabel 8.5. Gennemsnitlig samlet indkomst og disponibel indkomst efter familietype og stilling. 1993. Indekstal.

Average income (gross and disposable) by family type and socio-economic group. 1993. Index numbers.

	Enlige mænd		Enlige kvinder		Par ¹⁾		Alle familier	
	Før skat	Efter skat	Før skat	Efter skat	Før skat	Efter skat	Før skat	Efter skat
	1	2	3	4	5	6	7	8
	Indeks							
1 Alle ²⁾	100	100	100	100	100	100	100	100
2 Selvstændige	105	101	127	112	104	106	129	128
3 Direktører og overordnede funktionærer	190	155	198	154	150	133	201	172
4 Øvrige funktionærer	130	117	142	122	109	107	127	120
5 Faglærte arbejdere	121	113	116	104	103	104	122	119
6 Ikke-faglærte arbejdere	113	107	118	108	91	95	106	106
7 Pensionister	71	93	79	93	60	69	58	71
8 Øvrige ude af erhverv	43	53	59	67	56	67	36	45
9 Gennemsnitlig familieindkomst ²⁾ (1.000 kr.)	148	95	132	94	330	204	219	140

1) Hovedpersonens stilling.

2) Inkl. lønmodtagere uden nærmere angivelse.

Kilde: Danmarks Statistik: Indkomster og formuer 1993. København 1996.

Translation — Heading, Column 1-2: single men - 1: before tax; 2: after tax; 3-4: single women - 3: before tax; 4: after tax; 5-6: couples (1) - 5: before tax; 6: after tax; 7-: total - 7: before tax; 8: after tax. Index numbers.

Front Column, 1: all families = 100 (2); 2: self-employed; 3: top managers and salaried employees in upper levels; 4: other salaried employees; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: pensioners; 8: other persons not economically active; 9: average family income (1,000 DKK) (2).

1) Socio-economic position of the head of household.

2) Including wage-earners, not further specified.

Tabel 8.6. Deciler af husstandenes (fra 1990 familiernes) skattepligtige formuer. 1939-1993.

Deciles of net wealth (assessed net assets) of households (from 1990-families). 1939-1993.

	1939	1950	1960	1970	1980	1986	1990	1993
	Procent af formuemassen ¹⁾							
1 1.-5. tiendedel	0	1	1	1	-9	-10	-24	-24
2 6. tiendedel	0	1	3	2	3	2	2	2
3 7. tiendedel	1	4	5	5	7	7	7	5
4 8. tiendedel	4	8	9	10	14	14	14	13
5 9. tiendedel	11	15	17	18	23	24	25	24
6 10. tiendedel	84	71	65	64	62	63	76	81
7 I alt	100	100	100	100	100	100	100	101
8 Maksimal udjævningsprocent ²⁾	75	66	62	62	69	71	86	87

Anm.: 1939-1970 er de negative formuer sat lig med nul. Husstandene (fra 1990 familiernes) er opdelt efter stigende formuestørrelse. Ingen korrektion for antal personer i familien.

(1) Angiver den procentdel af den samlede formuemasse, som de enkelte deciler besidder.

(2) Den maksimale udjævningsprocent angiver, hvor stor en del af formuemassen der skulle flyttes, hvis alle tiendedele hver skulle have en tiendedel af den samlede formuemasse.

Kilde: Bjerke, Kjeld: Changes in Danish income distribution 1939-52. New Haven, Conn., 1957 (Income and Wealth Series).

Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1989-1996 samt materiale fra Danmarks Statistik.

Translation — Heading, percentage of aggregate net wealth (1).

Front Column, 1-6: households (families from 1990) arranged in deciles, by rising wealth; no correction for number of persons in the family; 7: total; 8: maximum equalization percentage (2).

Note: For 1939-1970 negative wealth has been set at 0. For 1974-1978 only positive wealth has been taken into account.

1) Percentage of aggregate net wealth accounted for by each deciles of households (families from 1990).

2) The percentage of aggregate wealth which must be redistributed if each decile of households were to have exactly one-tenth of aggregate wealth.

Tabel 8.7. Deciler af den skattepligtige formue, efter familietype. 1993.

Deciles of net wealth by family type. 1993.

	Par 1	Enlige 2	Alle familier 3
	Procent af formuemassen ¹⁾		
1 1. tiendedel	-22	-13	-20
2 2. tiendedel	-5	-2	-4
3 3. tiendedel	-2	0	-1
4 4. tiendedel	0	0	0
5 5. tiendedel	1	0	1
6 6. tiendedel	4	1	2
7 7. tiendedel	9	4	5
8 8. tiendedel	15	10	13
9 9. tiendedel	23	23	24
10 10. tiendedel	78	77	81
11 I alt	101	99	101
12 Maksimal udjævningsprocent ²⁾	86	82	87

1) Angiver den procentdel af den samlede formuemasse, som de enkelte tiendedele besidder.

2) Den maksimale udjævningsprocent angiver, hvor stor en del af formuemassen der skulle flyttes, hvis alle tiendedele hver skulle have en tiendedel af den samlede formuemasse.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt, 1996.

Translation — Heading, Column 1: couples; 2: single persons; 3: all families.

Front Column, 1-10: Families arranged in deciles, by rising wealth; 11: total; 12: maximum equalization percentage (2).

1) Percentage of aggregate wealth accounted for by each decile of families.

2) The percentage of aggregate wealth which must be redistributed if each decile of families were to have exactly one-tenth.

Tabel 8.8. Gennemsnitlig skattepligtig formue, efter familietype og stilling. 1993.

Average net wealth, by family type and socio-economic group. Thousand DKK. 1993.

	Enlige mænd	Enlige kvinder	Par ¹⁾	Alle familier ¹⁾
	1	2	3	4
	1.000 kroner			
1 Selvstændige	303	775	478	457
2 Direktører og overordnede funktionærer	245	201	472	410
3 Øvrige funktionærer	56	95	165	123
4 Faglærte arbejdere	54	32	134	97
5 Ikke-faglærte arbejdere	28	52	83	60
6 Pensionister	267	306	576	363
7 Øvrige ude af erhverv	39	74	316	97
8 Alle ²⁾	125	204	288	210

1) Hovedpersonens stilling.

2) Inkl. lønmodtagere uden nærmere angivelse.

Kilde: Danmarks Statistik: Indkomster og formuer 1993.
København 1996.

Translation — Heading, Column 1: single men; 2: single women; 3: couples (1); 4: all families (1). 1,000 1993 DKK.

Front Column, 1: self-employed; 2: top managers and salaried employees in upper levels; 3: salaried employees, intermediate levels and other; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: pensioners; 7: others outside the labour force; 8: total (2).

1) Socio-economic position of head of the household.

2) Including wage-earners, not further specified.

Tabel 8.9. Gennemsnitlig skattepligtig formue, efter ejerforhold til familiens bolig og familietype. 1993.
Average net wealth, by form of tenure and family type. Thousand DKK. 1993.

	Ejebolig 1	Lejebolig 2	Alle familier 3
		1000 kr.	
1 <i>Alle familier</i>	357	65	210
2 <i>Enlige kvinder</i>	570	85	204
3 uden børn	611	104	234
4 med 1 barn	239	-9	37
5 med 2 eller flere børn	201	-14	22
6 <i>Enlige mænd</i>	368	28	125
7 uden børn	374	29	126
8 med 1 barn	197	-36	66
9 med 2 eller flere børn	367	-33	168
10 <i>Par</i>	384	69	288
11 uden børn	579	119	423
12 med 1 barn	193	-22	133
13 med 2 børn	93	-39	65
14 med 3 eller flere børn	91	-39	55

Kilde: Danmarks Statistik: Indkomster og formuer 1993. København 1996.

Translation — Heading, Column 1: owner-occupied dwellings; 2: rented dwellings; 3: all families. 1,000 1993 DKK.

Front Column, 1: all families; 2-5: single women - 3: without children; 4: with 1 child; 5: with 2 or more children; 6-9: single men - 7: without children; 8: with one child; 9: with 2 or more children; 10-14: couples - 11: without children; 12: with 1 child; 13: with 2 children; 14: with 3 or more children.

Tabel 8.10. Disponibel indkomst pr. voksen for henholdsvis ældre og 18-66-årige fordelt på indkomstkilder. 1983 og 1993.

Disposable income per adult in the family, by age brackets and income source, 1983 and 1993 (1,000 1993 DKK).

	18-66-årige		67-årige og derover		Gnsn. årlig vækst 1983-93. Pct.	
	1983	1993	1983	1993	18-66- årige	67-årige og derover
	1	2	3	4	5	6
Indkomst pr. voksen pr. år, 1.000 kr. 1993-købekraft						
1 Erhvervsindkomst	135	142	15	14	0,6	-1,4
2 Formueindkomst	-19	-8	13	15	...	1,3
3 Sociale pensioner	5	6	45	52	2,3	1,6
4 Øvrige pensioner	3	3	14	26	1,2	6,2
5 Boligstøtte	1	1	3	5	5,6	6,9
6 Øvrige indkomstoverførsler	20	24	3	3	1,8	0,8
7 Bruttoindkomst	144	168	93	115	1,6	2,1
8 Pensionsindbetalinger	1	4	0	1	14,7	12,3
9 Skat	50	61	24	31	2,0	2,5
10 Disponibel indkomst	92	102	69	83	1,0	1,9
11 Heraf særfordele til pensionister	0	1	1	6

Kilde: Finansministeriet: Ældres indkomster og formuer, april 1996.

Translation - Heading, Column 1-2: 18-66 years; 3-4: 67 years and more; 5-6: average increase per year, 1983-93, in per cent; 5: 18-66 years; 6: 67 years and more.

Front Column, 1: earned income; 2: capital income; 3: social pensions; 4: supplementary pensions; 5: housing benefits; 6: other transfers; 7: gross income; 8: contributions for supplementary pensions; 9: taxes; 10: disposable income; 11: special advantages for pensioners.

Tabel 8.11. Gennemsnitsindkomsten pr. voksen i husstanden for ældre i laveste og højeste decil fordelt efter alder og indkomstkilder (1.000 kr.) 1993.

Average income per adult in the family for elderly in the lowest and highest decile by age and income source (1,000 1993 DKK), 1993.

	De 10 pct. dårligst stillede			Gnsn. indkomst			De 10 pct. bedst stillede		
	67-74 år	75 år og derover		67-74 år	75 år og derover		67-74 år	75 år og derover	
	1	2		3	4		5	6	
1 Erhvervsindkomst	8	4	6	20	7	14	88	24	58
2 Formueindkomst	-18	-2	-10	14	17	15	69	61	64
3 Sociale pensioner	51	57	54	49	55	52	35	47	40
4 Øvrige pensioner	4	2	3	31	21	26	123	105	119
5 Boligstøtte	1	1	1	4	6	5	0	3	1
6 Øvrige indkomstoverførsler	2	0	2	6	1	3	4	1	4
7 Bruttoindkomst	49	63	55	123	107	115	319	243	284
8 Pensionsindbetalinger	0	0	1	1	1	1	4	3	4
9 Skat	16	13	15	37	24	31	143	98	123
10 Disponibel indkomst	32	49	40	85	82		83	173	141
11 Heraf særfordele til pensionister	3	3	3	5	7	6	3	4	3

Kilde: Finansministeriet: Ældres indkomster og formuer, april 1996.

Translation — Heading, Column 1: lowest decile of pensioners 67-74 years of age; 2: lowest decile of pensioners 75 years old or more; 3: average income for pensioners 67-74 years; 4: average income for pensioners 75 years or more; 5: highest income for pensioners 67-74 years of age; 6: highest decile of pensioners 75 years or more. 1,000 1993 DKK.

Front Column, 1: earned income; 2: capital income; 3: social pensions; 4: supplementary pensions; 5: housing benefits; 6: other transfers; 7: gross income; 8: contributions for supplementary pensions; 9: taxes; 10: disposable income; 11: special advantages for pensioners.

Tabel 8.12. De ældres nettoformue samt ejerboligens andel af formuen fordelt efter formuens størrelse. 1993.

Size distribution of net wealth for the elderly (1,000 1993 DKK), 1993.

	Gennemsnitlig nettoformue 1.000 kr.	Heraf værdi af ejerbolig 1.000 kr. Pct.		Antal personer
	1	2	3	4
		Formue pr. voksen ^a		
1 Under 0,5 mio.	121	81	67	544.700
2 0,5-1 mio.	694	437	63	111.400
3 1-2 mio.	1.362	578	42	45.700
4 2-3 mio.	2.396	661	28	8.200
5 3-4 mio.	3.481	868	25	3.000
6 4-5 mio.	4.457	811	18	1.600
7 5-10 mio.	6.898	968	14	1.500
8 Over 10 mio.	22.739	1.175	5	1.000

Kilde: Finansministeriet, Ældres indkomster og formuer, april 1996.

Translation — Heading, Column 1: average net wealth (1,000 DKK); 2: value of owned home (1,000 DKK); 3: Column 2 as share, per cent, of Column 1; 4: number of persons.

Front Column: 1-8: brackets of net wealth in million DKK, 1993.

Tabel 8.13. Udviklingen i reallønnen for privatansatte og offentlige lønmodtagere 1980-1995.

Real wages for employees in the private and the public sector 1980-1995.

	<i>Industriens</i>		<i>Offentligt ansatte</i>	
	arbejdere 1	funktionærer 2	Stat 3	Kommune 4
	Indeks: 1980 = 100			
1980	100	100	100	100
1982	98	99	99	100
1984	96	100	96	96
1986	101	107	96	95
1988	113	118	100	101
1990	114	118	99	100
1991	111	114	100	100
1992	111	114	101	101
1993	112	115	101	103
1994	114	117	102	103
1995	116	119	102	103

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation — Heading, Column 1: workers in manufacturing industries; 2: salaried employees in manufacturing industries; 3: employees in central government; 4: employees in local government. Index numbers, 1980=100.

Tabel 8.14. Udviklingen i reallønnen for privatansatte. 1975-1992.

Real wages in the private sector, 1975-1992.

	Arbejdere			Alle	Funktionærer		
	Faglærte	Ikke-fagl. mænd	Ikke-fagl. kvinder		Mænd	Kvinder	Alle
	1	2	3	4	5	6	7
	Indeks: 1975 = 100						
1975	100	100	100	100	100	100	100
1980	102	102	103	102	96	104	97
1982	100	101	101	100	96	111	98
1984	97	99	100	98	95	110	96
1986	100	101	100	100	98	112	97
1988	107	108	106	107	103	116	100
1990	107	109	108	107	103	118	101
1992	108	112	112	110	105	121	103

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation — Heading, Column 1-4: workers; 1: skilled; 2: unskilled men; 3: unskilled women; 4: all workers; 5-7: salaried employees; 5: men; 6: women; 7: all salaried employees. Index numbers, 1975=100.

Tabel 8.15. Udviklingen i reallønnen for offentligt ansatte, 1980-1995.

Real wages in the public sector, 1980-1995.

	<i>Tjenestemænd</i>		<i>Overenskomstansatte</i>		Alle
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	
	1	2	3	4	
Indeks: 1980 = 100					
1 <i>Statsansatte</i>					
1980	100	100	100	100	100
1982	98	99	101	101	99
1984	94	95	99	99	96
1986	94	97	99	97	96
1988	99	101	105	101	100
1990	97	101	104	101	99
1991	98	103	105	102	100
1992	99	104	106	103	101
1993	100	105	106	105	101
1994	100	106	106	105	102
1995	101	107	106	105	102
2 <i>Kommunalt ansatte</i>					
1980	100	100	100	100	100
1982	99	101	101	101	100
1984	94	97	98	99	96
1986	94	96	94	98	95
1988	99	101	101	103	101
1990	99	101	99	102	100
1991	100	103	98	103	100
1992	101	104	99	104	101
1993	103	106	100	106	103
1994	104	107	98	106	103
1995	105	108	99	106	103

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation — Heading, Column 1-2: civil servants; 1: men; 2: women; 3-4: staff on collective contract; 3: men; 4: women; 5: all categories. Index numbers, 1980 = 100.

Front Column: 1: employees in central government; 2: employees in local government.

Tabel 8.16. Lønudviklingen 1990-1995. Procentvis stigning i årslønnen i forhold til året før.

Nominal wage changes 1990-1995. Percentage change in annual wages from preceding year.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1 Arbejdere, privatansatte	2,4	3,4	2,9	2,4	4,2	3,7
2 Funktionærer, privatansatte	4,9	3,2	3,0	2,2	3,2	3,7
3 Offentligt ansatte	2,5	2,5	2,7	1,7	2,1	1,7

Anm.: Lønstigningstakten for offentligt ansatte indeholder ikke en evt. reststigning (anciennitet). Lønstigningstakten for offentligt og privat ansatte er derfor ikke fuldt sammenlignelige.

Kilde: Økonomiministeriet, Økonomisk Oversigt, august 1996.

Translation — Heading. Column 1-6: percentage changes.

Front Column 1: workers in the private sector; 2: salaried employees in the private sector; 3: employees in the public sector.

Note: The wage increase for employees in the public sector is not including the 'seniority supplement'. There is not full comparability between the series for private and public sector employees.

Tabel 8.17. Livsindkomster for udvalgte stillingsgrupper. 1960-1995. Indekstal.

Lifetime earnings in selected occupations. 1960-1995. Index numbers.

	1960	1970	1980	1985	1990	1995
	Indeks, smed/maskinarbejder = 100					
1 Smed/maskinarbejder	100	100	100	100	100	100
2 Assistent i staten	96	107	89	85	86	80
3 Banebetjent	93	108	92	91	90	82
4 Civilingeniør	...	216	154	155	167	153
5 Folkeskolelærer	142	173	121	108	107	97
6 Gymnasielærer	167	213	141	124	126	118
7 Jurist/økonom	171	209	144	132	133	116
8 Kvindelig kontorassistent, privatansat	72	77	78	79	86	88
9 Kvindelig kontorassistent, statsansat	83	95	80	79	82	72
10 Kvindelig tekstilarbejder	59	68	76	78	87	78
11 Lagerarbejder	74	79	80	78	85	80
12 Metalarbejder (ikke-faglært)	86	87	90	91	98	85
13 Murer	125	132	115	109	114	100
14 Murerarbejdsmand	111	124	114	107	117	103
15 Politibetjent	109	128	107	105	97	88
16 Sygeplejerske	76	100	84	82	83	74
17 Bryggeriarbejder	85	97	108	100	103	101

Anm.: Livsindkomster er beregnede størrelser, hvor der er taget hensyn til karriereforløb og indkomster på forskellige alderstrin. Visse stillingsgrupper har pensionsordninger, og disse er medregnet i livsindkomsten.

Kilde: Det Økonomiske Råd. Formandskabet: Dansk Økonomi, maj 1986, november 1991 og november 1996.

Translation – Heading: index numbers (smith/engineering worker = 100).

Front Column, 1: smith/engineering worker; 2: senior clerical assistant in central government; 3: railway official; 4: graduate engineer; 5: primary school teacher; 6: upper secondary school teacher; 7: master of law/economics; 8: female clerk in private employment; 9: female clerk in central government; 10: female textile worker; 11: warehouseman; 12: unskilled worker in metal manufacturing industry; 13: bricklayer; 14: bricklayer's labourer; 15: policeman; 16: qualified nurse; 17: brewery worker.

Note: Lifetime earnings are calculated on the basis of assumptions regarding careers and earnings at different ages. For occupations with pension schemes, these are included in the calculations.

Tabel 8.18. Udviklingen i reale livsindkomster 1960-1995. Indekstal.

Real lifetime earnings in selected occupations, 1960-1995. Index numbers.

	1960	1970	1975	1980	1985	1990	1995
	Indeks 1975 = 100						
1 Bryggeriarbejder	44	69	100	90	81	82	92
2 Tekstilarbejder	51	80	100	104	103	115	117
3 Lagerarbejder	59	85	100	102	97	104	112
4 Ufaglært metalarbejder	59	83	100	100	99	105	104
5 Murerarbejdsmand	66	102	100	109	101	108	108
6 Murer	74	108	100	109	102	104	105
7 Smed/maskinarbejder	62	85	100	99	97	95	109
8 Assistent i staten	59	91	100	88	83	85	87
9 Banebetjent	57	91	100	91	88	86	89
10 Civilingeniør, privat	...	100	100	84	83	87	91
11 Folkeskolelærer	60	97	100	83	78	76	79
12 Gymnasielærer	56	96	100	80	77	76	82
13 Jurist/økonom, off.	58	97	100	78	70	70	69
14 Kontorassistent, privat	59	88	100	103	103	110	128
15 Kontorassistent, off.	58	91	100	90	87	88	89
16 Politibetjent	55	89	100	87	84	90	86
17 Sygeplejerske	49	88	100	87	84	83	84
18 Chauffør	57	81	100	105	104	106	124
19 Rengøring, privat	43	77	100	107	101	103	116
20 Edb-programmør, privat	100	98	97	110	134
21 Ekspedient	...	91	100	100	92	96	115
22 Bankassistent	100	90	107	109	114

Anm.: Det er problematisk at sammenligne lønninger og dermed livsindkomster for ansatte i den private sektor (ekskl. bankassistent) i 1995 med de tidligere opgørelser, da stillings- og uddannelsesafgrænsningen er blevet ændret. Tidligere beregninger af de traditionelle livsindkomster inkluderer ikke tillæg for overarbejde, men som følge af omlægningen af lønstatistikken er det ikke længere muligt at udskille dette tillæg. Livsindkomster for årene før 1995 er deflateret med forbrugerprisindekset.

Kilde: Det Økonomiske Råd, Formandskabet, Dansk Økonomi, efteråret 1996.

Translation — Heading: index numbers, 1975=100.

Front Column, 1: brewery worker; 2: textile worker; 3: warehouseman; 4: unskilled worker in metal manufacturing industry; 5: bricklayer's labourer; 6: bricklayer; 7: smith/engineering worker; 8: senior clerical assistant central gov.; 9: railway official; 10: graduate engineer; 11: primary school teacher; 12: upper secondary school teacher; 13: master of law/economics; 14: clerk; private sector; 15: clerk; public sector; 16: policeman; 17: qualified nurse; 18: driver; 19: cleaning assistant, private sector; 20: edp-programmer; 21: shop assistant; 22: banker.

Note: Due to changes in classifications and statistical methods the 1995 entries in the table are not fully comparable with those of earlier years.

Tabel 8.19. Gennemsnitlig personindkomst fordelt på indkomsttyper (andele i procent) for selvstændige, lønmodtagere, personer uden for erhverv og pensionister. 1993.

Average personal income by source of income (shares in per cent) for self-employed, employees, pensioners and economically inactive persons. 1993.

	Løn mv. 1	Virksomheds- overskud 2	Dagpenge 3	Sociale pensioner 4	Andre overførsler 5	I alt 6	Person- indkomst 7
	Procent						(1.000)
1 Selvstændig i landbrug	13	74	2	6	4	100	220
2 Selvstændige i alt	13	73	4	3	5	100	240
3 Direktører og overordnede funktionærer	92	0	2	0	3	100	327
4 Ledende funktionærer	92	0	3	0	3	100	229
5 Øvrige funktionærer	89	0	7	0	3	100	179
6 Faglærte arbejdere	89	0	8	0	2	100	196
7 Ufaglærte arbejdere	82	0	14	0	4	100	167
8 Ude af erhverv	9	0	1	50	39	100	69
9 Pensionister	2	0	0	71	27	100	85

Kilde: Danmarks Statistik: Indkomster og formuer 1993. København 1996.

Translation — Heading, Column 1: wages and salaries, etc.; 2: entrepreneurial income, etc.; 3: unemployment benefits and the like; 4: social pensions; 5: other current transfers; 6: total (percentage distribution); 7: average personal income, in thousand DKK.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed total; 3: top managers and salaried employees in upper levels; 4: salaried employees in intermediate levels; 5: other salaried employees; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: others outside the labour force; 9: pensioners.

Note: Personal income is a special income concept including wages and profits as well as transfer income, but not capital income.

Tabel 8.20. Gennemsnitlig personindkomst for mænd og kvinder, for lønmodtagere og personer ude af erhverv. 1993.

Average personal income for men and women by socio-economic group. 1993.

	Kvinder 1	Mænd 2	Alle 3
Indeks: alle lønmodtagere = 100			
1 Direktører og overordnede funktionærer	133	175	165
2 Ledende funktionærer	101	131	115
3 Øvrige funktionærer	85	101	90
4 Faglærte arbejdere	76	101	98
5 Ikke-faglærte arbejdere	73	95	84
6 Lønmodtagere i alt¹⁾	85	113	100
7 Selvstændige	84	131	121
8 Pensionister	39	48	42
9 Øvrige uden for erhverv	24	26	25

Anm.: Indeks (100) = 198.900 kroner.

1) Inkl. lønmodtagere uden nærmere angivelse.

Kilde: Danmarks Statistik: Indkomster og formuer 1993. København 1996.

Translation — Heading, Column 1: women; 2: men; 3: all. Index numbers.

Front Column, 1: top managers and salaried employees in upper levels; 2: salaried employees in intermediate levels; 3: other salaried employees; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: employees total (all=100); 7: self-employed; 8: pensioners; 9: other persons not economically active.

Note: Index 100 = DKK 198,900. For definition of personal income, cf. note for table 8.19.

1) Including wage-earners, not further specified.

Table 8.21. Gennemsnitlig personindkomst for fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere, særskilt for mænd og kvinder, efter arbejdsstilling, 1993.

Average personal income for full-time employees, men and women, by socio-economic group, 1993.

	Kvinder 1	Mænd 2	Alle 3
Indeks: alle lønmodtagere = 100			
1 Direktører og overordnede funktionærer	125	160	152
2 Ledende funktionærer	95	120	108
3 Øvrige funktionærer	82	97	87
4 Faglærte arbejdere	73	94	92
5 Ikke-faglærte arbejdere	74	92	85
6 Lønmodtagere i alt ¹⁾	86	110	100

Anm.: Indeks (100) = 232.600 kroner.

1) Inkl. lønmodtagere uden nærmere angivelse.

Kilde: Danmarks Statistik: Indkomster og formuer 1993. København 1996.

Translation — Heading, Column 1: women; 2: men; 3: all. Index numbers.

Front Column, 1: top managers and salaried employees in upper levels; 2: salaried employees in intermediate levels; 3: other salaried employees; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: employees total (all=100).

Note: Index 100 = DKK 232,600.

1) Including wage-earners, not further specified.

Table 8.22. Sammenligning af den gennemsnitlige personindkomst, særligt for mænd og kvinder, for forskellige aldersgrupper (indekstal). 1988, 1990 og 1993.

Average personal income for men and women in different age brackets. 1988, 1990 and 1993. Index numbers (total=100).

	1988			1990			1993		
	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Mænd 4	Kvinder 5	Alle 6	Mænd 7	Kvinder 8	Alle 9
	Indeks: alle = 100								
1 15-19 år	26	19	23	24	18	21	21	16	18
2 20-24 år	92	76	84	87	72	80	78	64	71
3 25-29 år	126	99	113	123	97	110	116	93	105
4 30-34 år	149	107	129	145	106	126	139	105	123
5 35-39 år	164	110	138	158	109	134	152	110	132
6 40-44 år	179	109	144	171	110	141	162	113	138
7 45-49 år	179	101	141	175	105	140	171	110	141
8 50-54 år	166	90	127	164	93	128	165	100	133
9 55-59 år	150	77	113	148	81	114	149	87	118
10 60-64 år	123	62	91	124	67	95	124	71	96
11 65-69 år	90	51	69	93	56	73	93	58	74
12 70-74 år	64	47	55	73	51	61	76	53	63
13 Over 74 år	50	41	45	56	46	50	60	48	52
14 Alle personer	124	78	100	122	79	100	120	81	100

Anm: Den gennemsnitlige personindkomst for 1988 (=100) var 134.000 kr., for 1990 (=100) 140.500 kr. og for 1993 (=100) 152.500 kr.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1996.

Translation — Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total; 4: men; 5: women; 6: total; 7: men; 8: women; 9: total. Index numbers (total=100).

Front Column, 1-12: age groups; 13: over 74 years old; 14: total.

Note: The average personal income for 1988 (=100) was 134,000 DKK, for 1990 (=100) 140,500 DKK and for 1993 (=100) 152,500 DKK. For a definition of personal income cf. note for table 8.19.

Table 8.23. Recipients of income replacing welfare benefits. 1987-1994.

Recipients of income replacing welfare benefits. 1987-1994.

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
	antal personer							
1 Midlertidig	940.915	1.023.621	1.037.179	1.034.843	1.049.287	1.095.592	1.155.550	1.128.584
2 Varig	1.092.690	1.097.505	1.108.472	1.116.077	1.131.169	1.140.288	1.153.214	1.158.714
3 I alt	2.033.605	2.121.126	2.145.651	2.150.920	2.180.456	2.235.880	2.308.764	2.287.298
	antal helårsmodtagere							
4 Midlertidig	355.038	397.369	420.857	423.343	458.361	480.019	523.795	511.902
5 Varig	1.050.211	1.0504.70	1.065.798	1.067.911	1.080.656	1.091.932	1.110.131	1.109.874
6 I alt	1.405.249	1.447.839	1.486.655	1.491.254	1.539.017	1.571.951	1.633.926	1.621.776

Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger, Sociale forhold og retsvæsen, 1996:19.

Front Column, 1: temporary benefits, 2: permanent benefits, 3: total (rows 1-3 contain the number of recipients of these benefits), 4: temporary benefits, 5: permanent benefits, 6: total (rows 4-6 contain the number of 'all year equivalents').

Tabel 8.24. Procentdel af forskellige aldersgrupper, der modtog forskellige offentlige kontantydelse. 1989 og 1994.

Percentage of various age groups who received various public transfer incomes. 1989 and 1994.

	18-24		25-39		40-59		60-66		67 år og derover	
	år		år		år		år			
	1989	1994	1989	1994	1989	1994	1989	1994	1989	1994
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Procentandel									
1 <i>Midlertidig ydelse:</i>										
2 Arbejdsløshedsdagpenge	18	17	21	23	13	17	6	7	0	0
3 Sygedagpenge	14	10	12	12	11	10	5	3	0	0
4 Barselsdagpenge	3	2	8	9	0	0	0	0	.	.
5 Kontanthjælp	19	11	10	10	4	4	1	1	0	0
6 Revalidering	4	3	3	3	1	1	0	0	0	0
7 Kommunal aktivering ¹⁾	.	14	.	1	.	0	.	0	.	0
8 <i>Varig ydelse:</i>										
9 Folkepension	100
10 Førtidspension	1	1	2	3	9	10	31	30	2	2
11 Tjenestemandspension	0	0	0	0	0	1	8	8	13	14
12 Efterløn/overgangsydelse ²⁾	1	28	34	1	2
13 Alle (netto)	45	44	43	46	33	37	68	75	100	100

Anm.: Alle (netto) henviser til procentandel af personer, der modtog ydelser, uanset om de modtog én eller flere former for ydelser og uanset varighed. Alder ved årets slutning.

1) Indført efter 1989.

2) Overgangsydelse indført efter 1989.

Kilde: Nyt fra Danmarks Statistik, nr. 77/94 og 242/96.

Translation — Heading, Column 1-8: age groups; 9-10: 67 years or more.

Front Column, 1: Temporary payments; 2: unemployment benefit; 3: sickness benefit; 4: maternity benefit; 5: social assistance; 6: rehabilitation benefit; 7: social assistance in active programmes, 8: permanent benefits; 9: old-age pension; 10: invalidity pension; 11: public service pension; 12: early retirement pay; 13: total (net).

Note: Total (net) refers to the percentage who received transfer incomes, regardless of how many types of transfer income and regardless of duration of payments. Age at the end of the year.

1) Introduced after 1989.

2) Early retirement pay as a transition benefit introduced after 1989.

Table 8.25. Recipients of temporary income replacing benefits for at least 1/2 year.

Recipients of temporary income replacing benefits for at least 1/2 year during the year.

		1984	1986	1988	1990	1991	1992	1993	1994
		Antal modtagere							
<i>Mænd</i>									
1	18-24 år	29.963	23.939	30.282	31.583	33.952	33.499	37.063	21.642
2	25-39 år	64.189	47.053	61.330	69.202	79.880	84.822	94.823	84.806
3	40-59 år	47.168	35.076	45.445	51.762	58.378	64.897	75.838	75.945
4	18-59 år	141.320	106.068	137.057	152.547	172.210	183.218	207.724	182.393
<i>Kvinder</i>									
5	18-24 år	44.939	36.703	38.163	39.823	41.210	40.985	44.028	27.857
6	25-39 år	81.640	71.243	77.650	84.103	95.141	99.746	106.695	97.693
7	40-59 år	48.283	47.651	54.971	59.527	65.959	72.397	81.275	86.787
8	18-59 år	174.862	155.597	170.784	183.453	202.310	213.128	231.998	212.337
<i>I alt</i>									
9	18-24 år	74.902	60.642	68.445	71.406	75.162	74.484	81.091	49.499
10	25-39 år	145.829	118.296	138.980	153.305	175.021	184.568	201.518	182.499
11	40-59 år	95.451	82.727	100.416	111.289	124.337	137.294	157.113	162.732
12	18-59 år	316.182	261.665	307.841	336.000	374.520	396.346	439.722	394.730

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation - Heading, number of recipients.

Front Column, 1-4: age brackets for men; 5-8: age brackets for women; 9-12: age brackets for population.

Tabel 8.26. Gennemsnitlig samlet indkomst, særskilt efter familietype, fordelt på indkomstarter. 1993.

Average gross income for different family types, by types of income. 1993. Per cent.

	Enlige uden børn 1	Enlige med børn 2	Par uden børn 3	Par med børn 4	Alle familier 5
	Procent				
1 Primærindkomst	62	69	76	100	79
2 Formueindkomst ¹⁾	-1	-7	-7	-16	-8
3 Overførselsindkomst ²⁾	39	37	29	14	28
4 I alt	100	100	100	100	100
	1.000 kr.				
5 Gennemsnitlig familie indkomst (1.000 kr.)	126,2	179,2	301,3	371,4	218,8
6 Ækvivalensindkomst ³⁾	126,2	107,8	177,2	148,3	141,6
7 Familieindkomst efter skat	85,5	123,0	187,9	227,1	139,6
8 Ækvivalensindkomst efter skat	85,5	73,5	110,5	90,5	91,7

1) Formueindkomster — renteindtægter, aktieudbytte, særlig indkomst mv.

2) Dagpenge ved arbejdsløshed og sygdom, kontanthjælp, uddannelsesstøtte, børnetilskud mv., private overførsler, inkl. pensioner, gaver mv.

3) Ved ækvivalensvægtet indkomst tages der hensyn til antal personer i familien. 1. voksen person har vægten 1, 2. voksen person har vægten 0,7 og hvert barn har vægten 0,5. OECD ækvivalens skala.

Kilde: Danmarks Statistik: Indkomster og formuer 1993. København 1996.

Translation — Heading, Column 1: single persons without children; 2: single persons with children; 3: couples without children; 4: couples with children; 5: All families. Composition of income, per cent (row 1-4), average income in 1,000 1993 DKK (row 5-8).

Front Column, 1: primary income; 2: capital income (1); 3: current transfers (2); 4: total; 5: total average income; 6: equivalence weighted income; 7: income, after tax; 8: equivalence weighted income after tax, household.

1) Capital incomes i.e. interest, rents, capital gains, etc.

2) Unemployment and sickness benefits, etc., and social assistance and various private pension schemes.

3) First adult is weighted 1, second adult is weighted 0,7 and each child is weighted 0,5 (OECD equivalence scale).

Bolig

9

NR. FIGURER

- 9.1. Boligdækningen i udvalgte, rige EU-lande. 1991.
- 9.2. Boligernes størrelse i udvalgte, rige EU-lande. 1991.
- 9.3. Gennemsnitlig boligstørrelse i nybyggeriet. Antal kvadratmeter. 1980-1995.

NR. TABELLER

- 9.1. Antallet af husstande fordelt efter ejer-/lejerboliger samt efter boligtype. 1955-1995.
- 9.2. Procentandel af boliger, som har wc, bad og centralvarme. 1955-1995.
- 9.3. Beboelsestæthed. 1955-1995.
- 9.4. Husstandstyper fordelt efter boligtype og ejerforhold. 1995.
- 9.5. Befolkningen fordelt efter køn og i forskellige aldersgrupper fordelt efter boligtype. 1995.
- 9.6. Procentandel i forskellige husstande, der bor i boliger med forskellige installationsmangler. 1995.
- 9.7. Andelen af ungdomsårgange, som ikke bor sammen med nogen af forældrene fordelt efter køn. 1981 og 1989.
- 9.8. Boligejerform blandt 16-25-årige, der ikke er hjemmeboende. 1989.
- 9.9. Den ældre del af befolkningens placering i boligmassen fordelt efter alder, husstandsforhold og boligejerform. 1990.
- 9.10. Den ældre del af befolkningens placering i boligmassen opdelt efter alder, husstandsforhold og arten af boligen. 1990.
- 9.11. Fordelingen af husstandstyper i boliger fordelt efter ejerform. 1970, 1981 og 1991.
- 9.12. Fordelingen af husstande i ejerformer efter antal børn. 1970, 1981 og 1991.
- 9.13. Husstandens primære indkomstkilde fordelt efter boligmassens ejerformer. 1981 og 1991.

Bolig

Indledning

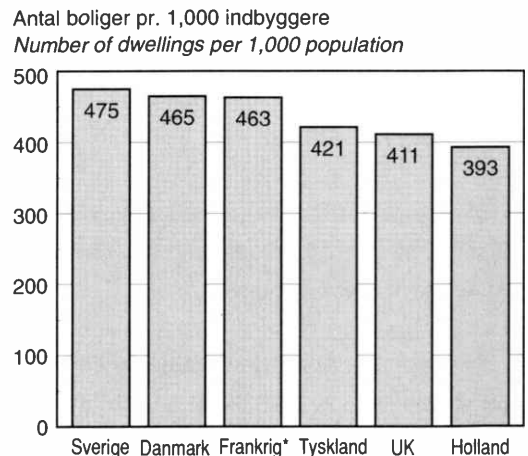
Den danske boligmasse er blevet til over meget lang tid. Det er således en tredjedel af boligerne, som er mere end 50 år gamle. Boligmassen består af boliger med store variationer i kvalitet. Det hænger sammen med, at boliger opført på forskellige tidspunkter gennemgående er af forskellig størrelse, indretning og tekniske installationer, boligtype mv. Det beror ligeledes på, at byggeriet har været sammensat af forskellige ejertyper af boliger, bl.a. fordi befolkningens efterspørgsel efter boligtyper varierer med mulighederne for modtagelse af boligstøtte og for udnyttelse af rentefradrag. Disse muligheder er igen beroende på vilkår, som har ændret sig over tiden, nemlig dels indkomstforhold mv., dels et kompliceret sæt af love og regler på de bolig-, skatte- og socialpolitiske områder.

Boligmarkedet er ikke fuldkommen frit, men er underlagt en række forskellige typer af reguleringer hvad angår huslejeafkasttættelse og boligtildeling. Det indebærer, at lejeboliger fordeles ud fra et kø-princip, mens fordelingen af ejerboliger foregår direkte på et marked.

Det at vælge bolig er hermed et kompliceret anliggende, og befolkningens indplacering på boligmarkedet skal forstås som et resultat af samspillet mellem en række forskellige faktorer vedrørende økonomi, regler, gennemskuelighed mv.

Under alle omstændigheder foregår befolkningens boligvalg på et boligmarked, som set i en international sammenhæng er kendetegnet ved en høj standard. Set i forhold til de rigeste EU-lande er boligdækningen i Danmark blandt de højeste med knap 500 boliger pr. 1.000 indbyggere (figur 9.1). Den gennemsnitlige boligstørrelse i Danmark ligger over niveauet i andre rige EU-lande med gennemsnitligt over 100 m² pr. bolig (figur 9.2).

Figur 9.1.
Boligdækningen i udvalgte, rige EU-lande. 1991.
Dwelling density in selected, rich EU-countries. 1991.

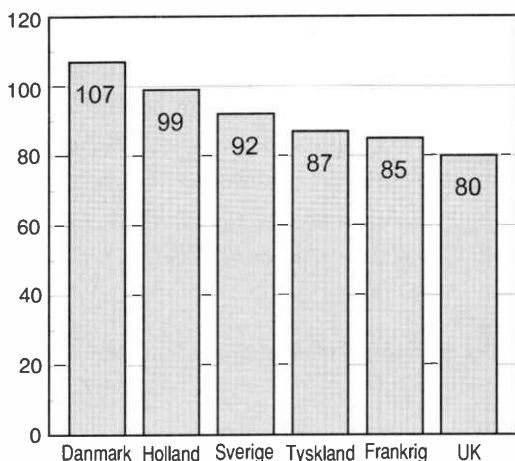
*Tallet vedrører 1990

Kilde: Regeringens rapport: *Strukturovervågningsystem for Danmark*. 1997:234

Figur 9.2.
Boligernes størrelse i udvalgte, rige EU-lande.
1991.

Dwelling size in selected rich countries. 1991.

Gennemsnitlig boligstørrelse i kvadratmeter
 Average size of dwelling in square meter

Kilde: Regeringens rapport: *Strukturovervågningssystem for Danmark*. 1997:234

I kapitlet vises i øvrigt:

- Den gennemsnitlige husstandsstørrelse er blevet stadig mindre. I 1995 bestod den gennemsnitlige husstand af 2,2 personer.
- En stigende andel af husstandene har erhvervet eget enfamiliehus. I 1995 boede 67 pct. af parfamilierne i eget enfamiliehus.
- Tilvæksten til boligmassen bestod frem til slutningen af 1970erne hovedsageligt af store familiebøliger. Siden er nybyggeriets gennemsnitlige boligstørrelse faldet, men størrelsen af de nye boliger svinger betydeligt med konjunkturerne. Fra 1993 til 1995 er nybyggeriets gennemsnitlige boligstør-

relse igen gået op, hvilket kan ses i forbindelse med bedre konjunkturer og øget ejerboligbyggeri.

- Både i kraft af nybyggeriet og ved byfornyelse og sanering er standarden af boligerne blevet stadig bedre. I 1995 havde 97 pct. af boligerne eget wc, og 89 pct. havde både eget wc og bad samt centralvarme.
- De unge bliver boende stadig længere tid hjemme hos forældrene. I 1989 havde 67 pct. af de 21-årige forladt forældrenes bolig, mens det i 1981 var 70 pct., som var flyttet hjemmefra i den alder.
- For den ældre del af befolkningen gælder, at jo ældre personer, der er tale om, jo større andel bor i private lejeboliger, og jo mindre andel bor i ejerbolig. Disse tendenser er stærkere for kvinder end for mænd.

- Siden 1970 er der foregået en segregering på boligmarkedet, så der har udviklet sig en stadig klarere forskel, hvad angår bl.a. husstandssammensætning og indkomstforhold mellem beboerne i boligmassens forskellige ejerformer.

Boligstatistikken

Når befolkningens boligforsyning beskrives i statistisk henseende, har der traditionelt været lagt vægt på at belyse antallet af boliger af forskellig størrelse samt forhold omkring den enkelte bolig, herunder installationsforholdene. Dette kan ses på baggrund af boligreguleringen og en almindelig oplevelse af boligmangel, og det udtrykker endvidere, at der har været en del ældre boliger af tvivlsom kvalitet.

Den primære statistik er boligtællingerne, som indtil 1970 blev udført sammen med folketællingerne. Herefter foretages de på grundlag af oplysninger fra det i 1977 etablerede Bygnings- og Boligregister (BBR), der nu årligt samkøres med oplysninger fra Det Centrale Personregister (CPR).

I de senere år er problemet med mangel på boliger blevet mindre udtalt, hvad der eksempelvis er kommet til udtryk i et mindre ventelistepres i de almennyttige boligselskaber. Problemet med tidssvarende boliger er også reduceret i kraft af en løbende nedlæggelse af gamle lejeboliger og en betydelig byfornyelsesindsats. Til gengæld er der blevet en øget opmærksomhed omkring nogle typer af socialt betonede problemer på boligmarkedet. Det centrale er, at befolkningen indplacerer sig i boligmassen i et mønster, som er ensbetydende med en social opsplitning, segregering.

Boligstatistikken belyser ikke direkte udviklingen i disse boligsociale mønstre, men der er i de senere år lavet flere studier med udgangspunkt i registerdata i Danmarks Statistik.

Udbygningen af boligmassen

Siden den direkte regulering af nybyggeriet blev opgivet i slutningen af 1950'erne er den danske boligmasse blevet udbygget i bemærkelsesværdigt tempo.

Frem til 1981 steg ejerboligernes andel af boligmassen, og hovedparten af de nye boliger var enfamiliehuse. Herefter er ejerboligbyggeriet blevet reduceret, og udlejningsboligernes andel af den samlede boligmasse er igen gået svagt i vejret. Frem til begyndelsen af 1990'erne er der dog sket

en øgning af enfamiliehusenes andel af boligerne, idet en del af udlejningsboligerne er opført som enfamiliehuse. Herefter har nybyggeriet ændret sammensætning hvad angår boligtyper, så forholdet mellem enfamiliehuse og etageboliger siden har været uændret (tabel 9.1).

Med udbygningen af boligmassen er der foregået en standardforbedring. I samme retning har det virket, at der er gennemført en omfattende byfornyelse. Denne udvikling har ført til, at der i 1995 var 89 pct. af alle boliger, som både havde eget wc, eget bad samt centralvarme (tabel 9.2).

Befolkningens boligbenyttelse

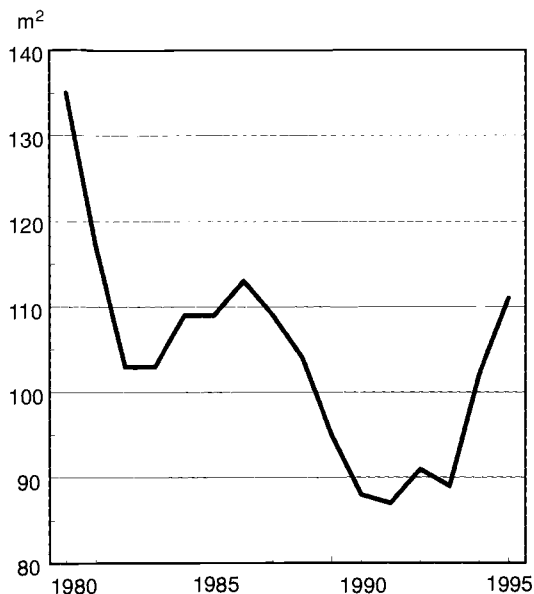
Udbygningen af boligmassen er foregået langt hurtigere end svarende til befolkningens forøgelse, og beboelsestætheden er følgelig gået markant ned (tabel 9.3).

I 1960'erne og i den første del af 1970'erne blev boligmassen navnlig udbygget med store familieboliger. Den gennemsnitlige boligstørrelse i nybyggeriet målt ved antal kvadratmeter var i denne periode meget stor og tilmed voksende. Herefter har nybyggeriet været domineret af mindre boliger (figur 9.3).

Der ses tillige i figur 9.3 en betydelig konjunkturfølsomhed. Den anden oliekrise omkring 1980 førte til en nedgang i nybyggeriets gennemsnitlige størrelse, først og fremmest fordi det private ejerboligbyggeri gik kraftigt ned. Det økonomiske opsving omkring 1985-86 kan også aflæses af figuren. Endelig ses det, at de bedrede konjunkturer efter 1993 igen har skabt grundlag for opførelse af større boliger.

Figur 9.3.
Gennemsnitlig boligstørrelse i nybyggeriet. Antal kvadratmeter. 1980-1995.

Average dwelling size of new building. Square meters. 1980-1995.

Kilde: Statistiske efterretninger

Udbygningen af boligmassen har indebåret, at en stigende del af husstandene har fået mulighed for at erhverve eget enfamiliehus. Det er navnlig parfamilier, som har valgt denne boligform (tabel 9.4).

Hvad angår boligforbruget for personer med forskellig alder og køn, viser det sig, at de fleste børn vokser op i et parcelhus. Ligeledes har mange børn rækkehus eller stuehus som boligform. Kun 21 pct. af børn under 18 år bor i etagebolig (tabel 9.5).

Blandt unge mellem 18 og 24 år bliver etagebolig en mere udbredt boligform. Det sker, efterhånden som de unge flytter hjemmefra til egen bolig. De unge kvinder, som flytter tidligere hjemmefra end mændene, er særlig hyppigt at finde i en etagebolig.

I alderen fra 25 til 34 år, hvor det er almindeligt at etablere parforhold, er det særligt kvinderne, som finder ind i parcelhusboligformen. Det hænger sammen med, at kvinderne går ind i et parforhold i en yngre alder end mændene.

Blandt de midaldrende mellem 35 og 49 år findes den største tilbøjelighed til at have parcelhuset som boligform. Her er det både for mænds og for kvinders vedkommende 56 pct. af befolkningsgruppen, som bor i denne boligform. Med hensyn til den ældre del af befolkningen bor stadig færre i parcelhus, og stadig flere bor i etagebolig, jo ældre mennesker, der er tale om. De ældre mænd er mere tilbøjelige til at bo i parcelhus end de ældre kvinder. Mange kvinder i parforhold flytter fra parcelhus til lejet etagebolig, når partneren dør.

Som det fremgår af tabel 9.2. er 11 pct. af boligerne i 1995 behæftet med installationsmangler og uden eget wc, bad eller centralvarme. Det er især enlige uden børn, som bor i sådanne boliger (tabel 9.6).

Unge og ældre på boligmarkedet

De unges og de ældres boligforhold er genstand for en særlig opmærksomhed, og boligpolitikken rummer særlige foranstaltninger, som skal bedre boligforholdene for netop disse befolkningsgrupper.

Hvad angår de unge, er forholdet det, at der har været en tendens til, at fraflytningen fra forældrenes hjem foregår i en stadig senere alder trods samfundets stigende velstandsniveau. Piger flytter i øvrigt hjemmefra tidligere end drenge (tabel 9.7). To omstændigheder må antages at være særlig afgørende for de unges stadig senere erhvervelse af egen bolig, nemlig de længere uddannelser og den stadig bedre boligstandard blandt unges forældre.

Blandt ikke-hjemmeboende unge er private lejeboliger en meget vigtig boligform (tabel 9.8). Det har imidlertid været en aftagende del af de unge, som bor i privat lejebolig. Stadig flere bor i ejerbolig, således at der i 1989 var næsten lige så mange udeboende unge med ejerbolig som med privat lejebolig. Den almennyttige boligform spiller en vis rolle for de unge på boligmarkedet, og der har i øvrigt været en tendens til, at en stigende andel af de unge på boligmarkedet bor i den almennyttige sektor, herunder i særlige ungdomsboliger eller kollegieboliger.

For de ældre gælder det, at der med alderen er en tendens til, at en stigende del af årgangene bor i lejligheder i flerfamiliehuse og færre i parcelhuse (tabel 9.9). Enlige kvinder har en større tilbøjelighed til at bo i etageboliger end enlige mænd, samtidig med at enlige generelt har en større tilbøjelighed til at bo i etageboliger end par.

Endelig er tilbøjeligheden til, at ældre bor i flerfamiliehuse stigende med alderen (tabel 9.10). Det kan ses som en konsekvens af, at dagens ældste ikke nåede at etablere sig i parcelhus. Tilsvarende ses, at jo ældre årgange, der er tale om, jo mindre

andel af årgangen bor i parcelhus. Frem til aldersgruppen på 80 år og derover modsvares den fallende andel i ejerboliger især af en stigende andel i private lejeboliger. Først for gruppen af ældre over 79 år ses, at en klart større andel bor i såkaldt øvrige boliger, dvs. offentligt ejede boliger eller andre boliger, som i hovedsagen er boliger særligt indrettet til ældre.

Opsplitningen på boligmarkedet

Indkomsten og hermed købekraften er en afgørende faktor ved valget af bolig. Jo større købekraft, jo større og veludstyret bolig er det muligt at komme i besiddelse af.

Indkomsten er imidlertid ikke alene en afgørende faktor ved valget af boligstørrelse og standard. Den er også direkte og indirekte af stor betydning for, hvilken ejerform der er mest fordelagtig. Boligstøtte til beboere i lejeboliger er omvendt sammenhængende med indkomsten, mens stigende indkomst åbner for øget udnyttelse af rentefradragsretten for boligejere. Der virker altså for befolkningsgrupper med forskellig indkomst også forskellige incitamentter i valget mellem boligformer.

Den boligudbygning, som har fundet sted med betydelig styrke siden slutningen af 1950'erne, er foregået på en måde, så boliger af forskellig slags ofte er blevet adskilt fra hinanden i boligområderne. Nogle byområder er blevet domineret af almennyttige lejeboliger, mens andre områder er blevet til ejerboligområder. En sådan opdeling af boligerne har nogle steder indebåret en markant økonomisk/social opsplitning af befolkningen mellem forskellige byområder.

I særdeleshed er nogle store almennyttige boligområder i periferien af de største byer, der blev opført som standardiseret etageboligbyggeri i 1960-erne og 1970'erne, præget af en koncentration af boligsociale problemer. Den boligpolitiske indsats gennem de senere år har da også været orienteret mod sådanne socialt betonedede problemer. Der er i denne forbindelse kommet en stigende opmærksomhed om de etniske minoritetsgruppers integration. Tabel 9.11. til 9.13. giver et indtryk af, hvorledes der er foregået en opsplitning af befolkningen i socio-økonomisk henseende mellem boliger af forskellig ejerform.

Det fremgår, at der siden 1970 med den betydelige boligudbygning er foregået en ændring af det mønster, hvori befolkningen er indplaceret i boligmassen. Det er i stigende grad blevet sådan, at specielt de selvforsørgede parhusstande med børn har samlet sig i ejerboligsektoren, og på den anden side er den almennyttige boligsektor stadig tydeligere blevet præget af enlige husstande, herunder enlige med børn, og af husstande uden erhvervsindkomst som primær indkomstkilde (tabel 9.13).

Det er et kompliceret sæt af faktorer, som ligger bag dannelsen af det opsplittede boligmarked. Der kan være grund til at pege på, at opsplitningen ikke klares ved en simpel øgning af den personlige indkomstmulighed. Derimod er faktorer som ændring i husstandsstruktur samt udviklingen af de direkte og indirekte boligsubsidier uden tvivl vigtige.

Datakilder

Den løbende statistik om boligforholdene kommer fra Danmarks Statistik i form af boligtællinger. Til

og med 1970 gennemførtes boligtællingerne i tilknytning til folketællingerne ved hjælp af udsendte spørgeskemaer. Med indførelsen af Bygnings- og Boligregistret (BBR) i 1976, der omfatter alle bygninger og boliger i Danmark, er boligtællingerne gennemført som registrertællinger (1)

Desuden udarbejder Danmarks Statistik bygge- og anlægsvirksomhedsstatistik, som også vedrører byggeriet af boliger (2).

Tre samfundsvidenskabelige sektorforskningsinstitutter beskæftiger sig med boligforhold, nemlig Statens Byggeforskningsinstitut, Socialforskningsinstituttet og Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, AKF.

På Statens Byggeforskningsinstitut, som også bedriver teknisk videnskabelig byggeforskning, har man beskæftiget sig meget med forbedring af boligmassen og med de sociale implikationer af forbedringsindsatsen. Instituttet har herunder undersøgt forholdene i samspilsramte boligområder.

I Socialforskningsinstituttet har man i en række undersøgelser vedrørende forskellige befolkningsgrupper inddraget boligforholdene. Det gælder undersøgelser vedrørende unge, ældre og handicappede.

Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, AKF, gennemfører løbende økonomisk orienteret forskning om boligmarkedets funktion, og tillige indgår boligforholdene i instituttets velfærdssamfundsforskning. Instituttet har flere gange forestået analyser i forbindelse med udvalgsarbejde i Boligministeriet.

Boligministeriet udgiver også regelmæssigt rapporter, som belyser forskellige boligforhold og byggevirkksomheden (3).

1. Der publiceres årligt resultater fra boligtællinger i Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og Valg.
2. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger: Bygge- og Anlægsvirksomhed.
3. Boligministeriet: Bygge- og boligpolitisk oversigt er udsendt som en årlig publikation.

Tabel 9.1. Antallet af husstande fordelt efter ejer-/lejerboliger samt efter boligtype. 1955-1995.

Number of householder in owner-occupied and rental housing, and by dwelling form. 1955-1995.

	Antal husstande 1.000	Heraf			Heraf				
		Ejer- bolig ¹⁾	Lejer- bolig	Andet	Parcel- huse	Række- huse mv.	Etage- boliger	Stue- huse	Andet
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Procent							
1955	1.385	43	53	4	31	10	44	14	1
1960	1.483	45	55	—	33	11	44	12	—
1965	1.614	46	54	—	36	9	43	12	—
1970	1.801	47	53	—	41	7	42	10	—
1981	2.030	55	44	1	43	8	40	8	1
1986	2.148	55	44	1	42	10	39	7	2
1991	2.251	54	45	1	41	12	37	6	4
1995	2.315	52	46	2	41	13	37	6	3

Anm.: Omfatter kun husstande i egentlige boliger.

1) Boligen bebos af ejer.

2) Inkl. andelsboliger.

Kilde: Schantz Christensen mfl.: Boligmarkedet i Danmark, I-II. AKFs forlag 1987 og materiale fra Danmarks Statistik.

Translation — Heading, Column 1: Householder; 2: owner-occupied dwelling (1); 3: rented accomodation (2); 4: other; 5: one-family houses (detached); 6: one-family houses (undetached or semi-detached); 7: multi-family buildings; 8: farmhouses; 9: other.

1) Dwelling occupied by owner. 2) Inclusive of co-operative dwelling.

Tabel 9.2. Procentandel af boliger, som har wc, bad og centralvarme. 1955-1995.

Percentage of dwellings with wc, bath and central heating. 1955-1995.

	Wc		Bad		Central- varme ¹⁾	Eget wc, eget bad og centralvarme
	Eget	Fælles	Eget	Fælles		
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1955	62	12	36	3	34	...
1960	74	9	46	3	47	...
1965	83	8	59	5	67	...
1970	88	8	71	6	84	69
1977	94	4	81	4	87	76
1981	95	4	83	3	88	81
1985	96	4	86	3	93	83
1990	96	4	88	4	93	86
1995	97	2	91	2	96	89

Anm.: Omfatter kun egentlige boliger.

1) Fjernvarme eller centralvarme fra eget anlæg. 1981, 1985, 1990 og 1995 tillige elektrisk opvarmning i enfamiliehuse.

Kilde: Danmarks Statistiks tabelværker vedrørende boligtællingerne, Statistisk årbog 1991 samt materiale fra Danmarks Statistik.

Translation — Heading, Column 1-2: WC; 3-4: bath; 1+3 own; 2+4: shared; 5: central heating (1); 6: own WC, own bath and central heating. Note: Only dwellings proper are included. 1) District heating or own central heating system. 1981, 1985, 1990 and 1995 also include electric heating installations in one-family houses.

Tabel 9.3. Beboelsestæthed. 1955-1995.

Density of accommodation. 1955-1995. Per cent.

	1955	1960	1965	1970	1980	1991	1995
	Procent ¹⁾						
1 Antal beboere pr. værelse:							
2 2 eller derover	14	12	8	4	2	2	2
3 Mellem 1 og 2	31	29	27	22	12	9	9
4 1	23	24	26	27	24	20	21
5 Mellem 0,5 og 1	21	23	26	28	33	51	32
6 0,5 eller derunder	11	12	13	19	29	18	36
7 I alt	100	100	100	100	100	100	100
8 Gnsn. antal beboere pr. værelse	...	0,90	0,84	0,76	0,61

Anm.: Omfatter beboere i egentlige boliger. Kollegieboliger er ikke medregnet. 1955-1970. Som værelser er kun medregnet rum, der anvendes til beboelse, ekskl. køkken.

1) Procentfordeling af antallet af beboere.

Kilde: Statistiske Tabelværker vedrørende boligtællingerne samt materiale i Danmarks Statistik.

Translation — Front Column 1-6: number of occupants per room; 7: total; 8: average number of occupants per room.

Note: The table refers to occupants of dwellings proper. Student hostels are not included for the period 1955 to 1970. Only rooms which are used for habitation are included, excluding kitchens.

1) Percentage distribution by number of occupants per room.

Tabel 9.4. Husstandstyper fordelt efter boligtype og ejerforhold. 1995.

Household types, by dwelling form and tenure. 1995. Per cent.

	Enlige	Par-familier	Øvrige husstande	Alle husstande
	1	2	3	4
	Procent			
1 Eget enfamiliehus ¹⁾	23	67	49	49
2 Lejet enfamiliehus ¹⁾	15	10	11	12
3 Ejerlejlighed	7	4	6	5
4 Lejet lejlighed ²⁾	55	20	34	34
5 I alt	100	101	100	100
6 Antal husstande (1.000)	859	1.247	119	2.225

Anm.: Omfatter kun husstande i egentlige boliger.

1) Omfatter stuehuse, parcelhuse, rækkehuse, kædehuse og dobbelthuse.

2) Inkl. kollegieboliger og andre boligtyper.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation — Heading, Column 1: single persons; 2: married/cohabiting couples; 3: other households; 4: all households.

Front Column, 1: own one-family house (1); 2: rented one-family house (1); 3: owner-occupied apartment; 4: rented apartment (2); 5: total; 6: number of dwellings, in thousands.

Note: Only households in dwellings proper are included.

1) Including farmhouses, one-family houses (detached and semi-detached) and terraced houses etc.

2) Including student hostels and other types of dwelling.

Table 9.5. Befolkningen fordelt efter køn og i forskellige aldersgrupper fordelt efter boligtype. 1995.

Population in various age-groups, by type of dwelling. 1995. Per cent.

	Parcel- huse 1	Række- huse 2	Etage- huse mv. 3	Stue- boliger 4	Andet ¹⁾ 5	I alt 6
	Procent					
1 <i>Mænd:</i>						
2 0-17 år	56	13	21	9	1	100
3 18-24 år	40	9	38	7	6	100
4 25-34 år	38	11	43	6	2	100
5 35-49 år	56	11	24	8	1	100
6 50-66 år	57	10	22	10	1	100
7 67 år og derover	46	12	32	9	1	100
8 <i>Kvinder:</i>						
9 0-17 år	56	13	21	9	1	100
10 18-24 år	34	9	47	5	5	100
11 25-34 år	41	12	40	6	1	100
12 35-49 år	56	13	23	7	1	100
13 50-66 år	52	12	27	8	1	100
14 67 år og derover	35	15	45	5	0	100
15 Alle	49	12	30	8	1	100

1) Kollegieboliger og andre boligtyper.
Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation — Heading, Column 1: one-family houses (detached); 2: one-family houses (undetached or semi-detached); 3: multi-family buildings; 4: farmhouses; 5: others (1); 6: total.

Front Column, 1: men; 2-6: age groups, 7: 67 years of age or more; 8: women; 9-13: age groups; 14: 67 years of age or more; 15: total.

1) Student hostels and other types of dwelling.

Tabel 9.6. Procentandel i forskellige husstande, der bor i boliger med forskellige installationsmangler. 1995.
Percentage of selected households living in dwellings which lack various installations. 1995.

	Uden toilet i boligen 1	Uden bad i boligen 2	Uden køkken i boligen 3	Uden central- varme 4	Med en eller flere mangler 5	Antal hus- stande 6
	Procentandel					(1.000)
1 <i>Enlige kvinder:</i>						
2 Uden børn	3	10	3	3	12	465
3 Med børn	1	5	0	2	7	85
4 <i>Enlige mænd:</i>						
5 Uden børn	5	16	7	6	18	352
6 Med børn	1	6	0	3	8	11
7 <i>Par:</i>						
8 Uden børn	1	6	0	3	7	11
9 Med børn	1	3	0	2	5	430
10 <i>Andre husstande:</i>						
11 Uden børn	2	8	1	4	10	240
12 Med børn	1	3	0	2	5	107

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger: Befolkning og valg 1995:16.

Translation — Heading, Column 1: without toilet in dwelling; 2: without bath in dwelling; 3: without kitchen in dwelling; 4: without central heating; 5: lacking at least one of the installations; 6: number of dwellings (1,000)

Front Column, 1-3: single women; 2: without children; 3: with children; 4-6: single men; 5: without children; 6: with children; 7-9: couples; 8: without children; 9 with children; 10-12: other households; 11: without children; 12: with children.

Tabel 9.7. Andelen af ungdomsårgange, som ikke bor sammen med nogen af forældrene fordelt efter køn. 1981 og 1989.

Percentage of youth cohorts not living with their parents. 1981 and 1989.

Alder	1981			1989		
	I alt	Kvinder	Mænd	I alt	Kvinder	Mænd
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
16 år	5	5	5	4	4	3
17 år	11	14	7	8	9	6
18 år	25	33	17	22	28	15
19 år	40	53	27	38	49	28
20 år	56	72	41	53	66	41
21 år	70	84	56	67	79	56
22 år	80	91	69	78	87	69
23 år	86	94	77	84	92	77
24 år	89	96	83	88	95	83
25 år	92	97	87	91	96	87

Kilde: 1981-tal fra Folke- og Boligtællingen 1981. 1989-tal fra special-kørsler i Danmarks Statistik.

Translation — Heading, Column 1: total; 2: women; 3: men; 4: total; 5: women; 6: men. Front Column: age groups.

Tabel 9.8. Boligejerform blandt 16-25-årige, der ikke er hjemmeboende. 1989.

Type of accomodation among 16-25 year-olds not living with their parents. 1989. Per cent.

	Almen- nyttig bolig	Privat leje bolig	Andels- bolig	Ejer- bolig	Fælles- husholdn./ uoplyst	I alt	Antal 1.000
	1	2	3	4	5	6	7
	Procent						
1 Enlige	22	52	8	12	7	100	116
2 Par	16	29	6	45	4	100	199
3 Øvrige husstande	13	34	5	45	3	100	107
4 Fælleshusholdning	0	0	0	0	100	100	14
5 I alt	17	36	6	35	7	100	435

Kilde: Christoffersen: De unge på boligmarkedet. Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut (AKF). København. 1991.

Translation — Heading, Column 1: public utility accomodation; 2: rented accomodation; 3: co-operative dwelling; 4 owner-occupied dwelling; 5: common household/no information; 6: total; 7: total number (1.000).

Front Column: 1: single; 2: couple; 3: other household; 4: common household; 5: total.

Tabel 9.9. Den ældre¹⁾ del af befolkningens placering i boligmassen fordelt efter alder, husstandsforhold og boligejerform. 1990.

Accommodation among persons aged over 64 by age, household composition and tenure. 1990. Per cent.

		Ejerform af boligen:					
		Almen- nyttig	Privat lejebolig	Ejer- bolig	Offent- ligt ejet	Uoplyst mv.	I alt
		1	2	3	4	5	6
		Procent					
<i>Alder:</i>							
1	65-69 år	19	12	58	3	7	100
2	70-74 år	19	16	53	4	9	100
3	75-79 år	19	19	47	5	9	100
4	80 år og derover	18	24	36	10	12	100
<i>Enlige:</i>							
5	Mand	18	19	46	7	10	100
6	Kvinde	24	24	32	8	13	100
<i>Par:</i>							
7	I alt	15	12	63	3	6	100
8		19	17	50	5	9	100

1) Ældre er defineret som personer over 64 år.

Kilde: Christoffersen et al.: Ældre på boligmarkedet. AKF Forlaget 1994.

Translation — Heading, Column 1: public utility accommodation; 2: rented accommodation; 3: owner-occupied dwelling; 4: public owned dwelling; 5: no information; 6: total.

Front Column: 1-4 age groups; 5: single; 6: men; 7: women; 8: couple; 9: Total.

Tabel 9.10. Den ældre¹⁾ del af befolkningens placering i boligmassen opdelt efter alder, husstandsforhold og arten af boligen. 1990.

Accommodation among persons aged over 64 years by age, household composition and type of accommodation. 1990. Per cent.

	Boligens art:					I alt	
	Parcel- hus	Række- hus mv.	Flerfamilie- hus	Stuehus	Øvrige		
	1	2	3	4	5		
	Procent						
<i>Alder:</i>							
1	65-69 år	44	10	36	9	1	100
2	70-74 år	41	10	39	7	2	100
3	75-79 år	35	11	45	6	3	100
4	80 år og derover	29	10	48	6	7	100
<i>Entlige:</i>							
5	Mand	32	9	44	10	5	100
6	Kvinde	24	12	56	3	5	100
<i>Par:</i>							
7	Par:	50	10	30	9	2	100
8	I alt	38	10	41	7	3	100

1) Ældre er defineret som personer over 64 år.

Kilde: Christoffersen et al.: Ældre på boligmarkedet. AKF Forlaget 1994.

Translation — Heading, Column 1: one-family houses (detached); 2: one-family houses (undetached or semi-detached); 3: multi-family buildings; 4: farmhouses, 5 others; 6: Total. Front Column: 1-4 age groups; 5: single; 6: men; 7: women; 8 couple; 9: Total.

Tabel 9.11. Fordelingen af husstandstyper i boliger fordelt efter ejerform. 1970, 1981 og 1991.

Households by type and by tenure. 1970, 1981 and 1991. Per cent.

			Private udlejn. boliger	Almen- nyttige boliger	Andels- boliger	Ejer- lejligh- heder	Øvrige ejer- boliger	Uoplyst ejerfor- hold	Alle	
			1	2	3	4	5	6	Pct.	Antal (1.000)
			procent							
1	Enlig mand	1970	14	7	9	17	6	0	9	162
		1981	21	15	17	27	7	30	13	265
		1991	25	21	22	27	8	0	16	357
2	Enlig kvinde	1970	30	24	0	20	8	0	19	342
		1981	36	32	34	26	10	26	21	443
		1991	37	39	36	27	11	0	25	560
3	Par	1970	51	66	0	49	73	0	63	1.134
		1981	36	49	42	41	75	31	58	1.200
		1991	29	36	36	40	74	0	53	1.204
4	Øvrige	1970	6	3	0	12	13	0	9	162
		1981	8	4	8	6	9	13	8	159
		1991	8	4	7	7	7	0	7	155
5	Alle (pct.)	1970	100	100	100	100	100	100	100	-
		1981	100	100	100	100	100	100	100	-
		1991	100	100	100	100	100	100	100	-
6	Antal (1.000)	1970	696	257	0	7	839	0	-	1.800
		1981	588	319	16	54	1.051	41	-	2.070
		1991	549	414	107	91	1.114	0	-	2.276

Kilde: Christoffersen & Rasmussen: *Danskernes bopænster siden 1970*. AKF forlag 1995.

Translation — Heading, Column 1: Rented accommodation; 2: public utility accommodation; 3: co-operative dwelling; 4: owner-occupied apartment; 5: other owner-occupied dwelling; 6: no information; 7: percentage; 8: total (1.000).

Front Column: 1: single man; 2: single woman; 3: couple; 4: other; 5: total; 6: total (1,000).

Tabel 9.12. Fordelingen af husstande i ejerformer efter antal børn. 1970, 1981 og 1991.

Households by number of children and by tenure. 1970, 1981 og 1991. Per cent.

		Private udlejn. boliger	Almen- nyttige boliger	Andels- boliger	Ejer- lejligh- heder	Øvrige ejer- boliger	Uoplyst ejerfor- hold	Alle		
		1	2	3	4	5	6	Pct.	Antal (1.000)	
		1	2	3	4	5	6	7	8	
procent										
1	Ingen børn	1970	67	43	0	79	47	0	54	975
		1981	80	62	81	78	50	76	62	1.283
		1991	83	71	85	81	57	0	68	1.552
2	Et barn	1970	16	22	0	16	19	0	18	326
		1981	8	13	9	13	11	10	11	221
		1991	8	13	8	10	10	0	10	227
3	To børn	1970	11	22	0	5	20	0	17	308
		1981	7	14	7	7	21	9	15	312
		1991	6	10	5	6	19	0	13	291
4	Mere end to børn	1970	5	13	0	0	14	0	10	181
		1981	5	11	4	3	18	6	12	252
		1991	3	6	2	2	14	0	9	202
5	Alle (pct.)	1970	100	100	100	100	100	100	100	–
		1981	100	100	100	100	100	100	100	–
		1991	100	100	100	100	100	100	100	–
6	Antal 1.000	1970	696	257	0	7	839	0	–	1.800
		1981	588	319	16	54	1.051	41	–	2.070
		1991	549	414	107	91	1.114	0	–	2.276

Kilde: Christoffersen & Rasmussen: *Danskernes bomønster siden 1970*. AKF forlag 1995.

Translation — Heading, Column 1: Rented accommodation; 2: public utility accommodation; 3: co-operative dwelling; 4: owner-occupied apartment; 5: other owner-occupied dwelling; 6: no information; 7: percentage; 8: total (1,000).

Front Column: number of children in the family; 1: no children; 2: one child; 3: two children; 4: three or more children; 5: total (percent); 6: total (1,000).

Tabel 9.13. Husstandens primære indkomstkilde fordelt efter boligmassens ejerformer. 1981 og 1991.

Households by primary source of income and by tenure. 1981 og 1991. Per cent.

		Private udlejn. boliger	Almen- nyttige boliger	Andels- boliger	Ejer- lejligh- heder	Øvrige ejer- boliger	Uoplyst ejerfor- hold	Alle		
		1	2	3	4	5	6	Pct.	Antal (1.000)	
								7	8	
procent										
1	Erhverv. indkomst	1981 1991	51 49	56 45	55 57	84 78	72 71	61 -	64 60	1.314 1.370
2	Dagpenge	1981 1991	5 5	5 5	3 4	3 3	2 2	5 -	3 3	68 75
3	Efterløn	1981 1991	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 -	0 0	0 2
4	Kontant- hjælp	1981 1991	3 4	4 6	2 2	0 1	0 0	5 -	2 2	35 52
5	Førtids- pension	1981 1991	7 8	10 13	6 5	1 2	3 3	6 -	5 6	112 139
6	Alders- pension	1981 1991	20 18	15 19	19 17	2 4	12 11	9 -	15 14	300 328
7	SU	1981 1991	0 4	0 1	0 3	0 1	0 0	0 -	0 1	0 32
8	Rest ¹⁾	1981 1991	15 13	10 11	16 13	11 12	10 12	15 -	12 12	242 278
9	Alle	1981 1991	100 100	100 100	100 100	100 100	100 100	100 -	100 100	- -
10	Antal	1981 1.000 1991	588 549	319 414	16 107	54 91	1.051 1.114	41 0	- -	2.070 2.276

1) "Rest" er først og fremmest kapitalindkomst.

Kilde: Christoffersen & Rasmussen: *Danskernes bomønster siden 1970*. AKF forlag 1995.

Translation — Heading, Column 1: Rented accommodation; 2: public utility accommodation; 3: co-operative dwelling; 4: owner-occupied apartment; 5: other owner-occupied dwelling; 6: no information; 7: percentage; 8: total (1.000).

Front Column: 1: wage; 2: unemployment benefit; 3: early retirement benefit; 4: cash benefit; 5: early retirement pension; 6: old age pension; 7: state education fund; 8: other; 9: total; 10: total (1.000).

Fritid

10

NR. FIGURER

- 10.1. Fordelingen af fritid på aktiviteter. Hverdage. 1964 og 1987.
- 10.2. Gennemsnitlig daglig tv-sening og videosening i forskellige aldersgrupper. 1995.
- 10.3. Andel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der dyrker sport/motion. 1993.
- 10.4. Befolkningens deltagelse i forskellige aktiviteter 1964, 1975, 1987 og 1993.

NR. TABELLER

- 10.1. Gennemsnitlig daglig seertid på danske og udenlandske tv-kanaler. 1984-1995.
- 10.2. Gennemsnitlig daglig seertid på danske og udenlandske tv-stationer fordelt på køn. 1995.
- 10.3. Gennemsnitlig daglig seertid på danske og udenlandske tv-stationer fordelt på alder. 1995.
- 10.4. Gennemsnitlig daglig tv-sening og videosening. 1995.
- 10.5. Procentandel af befolkningen, der læser mindst 1 avis stort set daglig, efter alder og køn. 1987 og 1993.
- 10.6. Procentandel af befolkningen i forskellige stillingsgrupper, der læser avis stort set daglig. 1993.
- 10.7. Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der ofte læser bøger eller går på folkebibliotek. 1987 og 1993.
- 10.8. Procentandel af befolkningen i forskellige uddannelsesgrupper, der ofte læser bøger, samt procentandel, der ofte kommer på folkebibliotekerne. 1993.
- 10.9. Procentandel af befolkningen i forskellige stillingsgrupper, der ofte læser bøger, hhv. ofte kommer på folkebibliotekerne. 1993.
- 10.10. Procentandel af befolkningen i forskellige aldersgrupper, der dyrker sport/motion. 1975, 1987 og 1993.
- 10.11. Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der dyrker sport/motion. 1993.
- 10.12. Procentandel af befolkningen, der regelmæssigt dyrker forskellige former for sport/motion. 1993.
- 10.13. Procentandel af befolkningen, der har deltaget i forskellige aktiviteter. 1964, 1975, 1987 og 1993.
- 10.14. Procentandel af mænd og kvinder, der går til forskellige kulturelle arrangementer. 1993.
- 10.15. Procentandel af befolkningen, der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter alder og køn. 1993.
- 10.16. Procentandel af befolkningen, der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter stilling. 1993.
- 10.17. Procentandel af befolkningen, der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter uddannelsesniveau. 1993.
- 10.18. Procentandel af befolkningen, der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter bopælsområde. 1993.
- 10.19. Danskernes ferierejser. 1976, 1980, 1985 og 1995.
- 10.20. Danskernes ferierejser efter alder. 1995.

Fritid

Indledning

Fritiden er ikke blot den tid, der er tilbage, når erhvervsarbejde er trukket fra den samlede tid. Egentlig fritid defineres i tidsanvendelsesstudierne som den tid, man frit kan råde over, når den samlede arbejdstid inklusive transporttiden, og tid til uddannelse ude og i hjemmet samt tid til andre nødvendige gøremål som søvn, måltider, husarbejde og børnepasning er fratrukket døgnets 24 timer.

I de næste afsnit belyses, dels om der er sket ændringer i fritidens længde, dels hvordan nogle af befolkningens fritidsaktiviteter har udviklet sig i de sidste årtier. Afsnittet viser, hvem og hvor mange der udfører fritidsaktiviteter inden for følgende hovedkategorier:

- Benyttelse af massemedier, fx fjernsyn og video.
- Læsning af aviser og bøger samt biblioteksbesøg.
- Fysiske udfoldelser, dvs. sport, motion o.l.
- Kulturelle aktiviteter som biografbesøg, teaterbesøg og museumsbesøg.
- Ferierejser.

Kapitlet viser bl.a., at:

- I 1996 havde 75 pct. af familierne video, 45 pct. hjemmecomputer og 5 pct. adgang til internettet.
- Tv-forbruget blandt voksne er steget med godt 1 time dagligt siden 1984, og i 1995 brugte voksne dagligt 2 timer og 45 min. foran fjernsynet.

- Færre læser avis. I 1993 læste 74 pct. af de voksne avis næsten dagligt mod 83 pct. i 1987
- Flere dyrker sport. I 1993 dyrkede 47 pct. sport eller motion regelmæssigt mod 42 pct. i 1987 og 15 pct. i 1964.
- Deltagelse i traditionelle kulturelle aktiviteter som teaterbesøg, museumsbesøg og besøg ved klassiske koncerter er blevet mere udbredt.
- 61 pct. af de voksne danskere var på ferierejse i 1995, 30 pct. var på rejse i Danmark og 42 pct. i udlandet.

Mindre fritid

Ifølge de studier, der er foretaget af befolkningens tidsanvendelse i årene 1964, 1975 og 1987, er der ikke tegn på, at den samlede daglige eller ugentlige fritid er blevet længere, snarere tværtimod. Desværre foreligger der i øjeblikket ikke studier over befolkningens tidsforbrug for den seneste tiårsperiode. I det følgende opridses derfor nogle hovedlinier fra de tidligere tidsanvendelsesstudier, der er gennemført af Socialforskningsinstituttet.

Såvel mænd som kvinder fik mindre fritid fra 1964 til 1987. Mænd har i 1987 fået lidt kortere bruttoarbejdstid end i 1964, men de brugte til gengæld mere tid på huslige gøremål. Resultatet er, at mændene fik knap ½ times mindre fritid dagligt.

Kvinderne har fået længere bruttoarbejdstid, men de brugte i 1987 mindre tid på husligt arbejde. Alt i alt fik kvinderne godt ½ time mindre fritid dagligt.

En væsentlig forklaring på kvinders reducerede fritid ligger i en øget erhvervsdeltagelse. Tilgangen af kvinder til arbejdsmarkedet siden 1964 har op-

vejet modsatrettede faktorer som nedsættelsen af den ugentlige arbejdstid, at der i 1987 var flere ledige end i 1964, og at flere og flere går på pension, før de fylder 67 år.

I 1987 brugte mænd og kvinder omkring 6½ time til fritid på en gennemsnitsdag. Der var dog stor forskel på hverdage og weekender. På hverdage udgjorde fritiden for en gennemsnitsperson godt 6 timer pr. døgn, mens den i weekender udgjorde ca. 9½ time. Fritiden er tillige afhængig af alder og livscyklus. I småbørnsfamilier, hvor forældrene har erhvervsarbejde, vil hverdage være mere tidspresede og indeholde langt mindre fritid.

Mindre tid til hjemmeliv

Tidsanvendelsesstudierne har ud over den formindskede fritid også vist en ændring i anvendelsen af fritiden fra 1964 til 1987. Der skete en stærk nedgang i den del af hjemmelivet, der rummer en række aktiviteter som afslapning, samvær med børn og ægtefælle, læsning og lytning til radio og musik. I 1964 blev 55 pct. af den samlede fritid brugt til hjemmeliv, ekskl. tv, men i 1987 var det kun 38 pct., svarende til 2 timer og 10 min. Tv optog til gengæld en større del af fritiden i 1987, og det samme var tilfældet med besøg og den del af fritiden, der foregår uden for hjemmet, fx sport, foreningsliv, museumsbesøg o.l. (figur 10.1).

Fra 1987 og til i dag er der sket mange forandringer i hjemmelivet. Antallet af tilgængelige tv-kanaler er eksploderet, og nye elektroniske medier er blevet almindelige. I 1995 kunne en dansk gennemsnitshusstand modtage 12 tv-kanaler. Desuden viser Danmarks Statistiks Omnibusundersøgelse oktober 1996, at 75 pct. af familierne havde video,

17 pct. videokamera, 45 pct. hjemmecomputer og 5 pct. havde adgang til internettet.

Figur 10.1
Fordelingen af fritid på aktiviteter. Hverdage.
1964 og 1987.

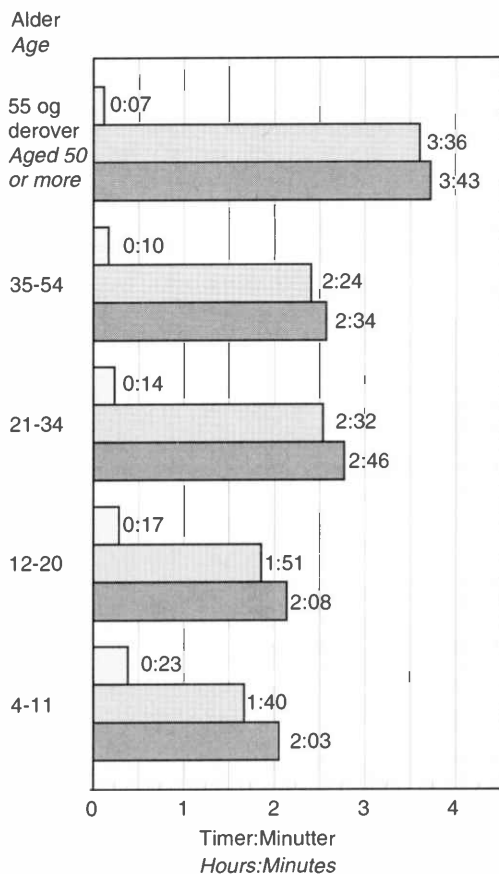
Leisure time analysed by activities. Weekdays. 1964 and 1987.

Kilde: Socialforskningsinstituttets tidsanvendelsesundersøgelser, 1964 og 1987.

Figur 10.2
Gennemsnitlig daglig tv-sening og videosening i forskellige aldersgrupper. 1995.

Average time spent on TV and video per day, by age group. 1995.

□ Video
□ TV
■ TV-video i alt
TV and video, total

Kilde: Tabel 10.4

Mere tid foran fjernsynet

Ifølge medieforskningen i Danmarks Radio er den tid, danskerne dagligt bruger foran fjernsynsskærmen, forøget med godt en time siden 1984, hvor Danmarks Radio havde monopol på udsendelse af danske tv-programmer.

De medieundersøgelser, som Gallup nu laver for Danmarks Radio, TV2 og TV3, viser, at voksne danskere i 1995 dagligt bruger 2 timer og 44 min. foran fjernsynsskærmen (tabel 10.1). Godt 2 timer anvendes på at se danske kanaler, heraf går der 1 time og 9 min. på at se TV2's lands- og regionalprogrammer, 45 min. på DR1 og knap 10 min. på de lokale tv-stationer. TV3 ses i 17 min., mens der bruges godt 20 min. på de øvrige mange udenlandske kanaler. Der er ikke nogen særlig forskel på kvinders og mænds tv-vaner (tabel 10.2), men forbruget af tv stiger med alderen (tabel 10.3). Ældre over 67 år ser tv i 4 timer dagligt, mens 13-20-årige ser tv i knap 2 timer dagligt. Børn fra 4 til 11 år ser i gennemsnit fjernsyn godt 1½ time dagligt.

Børn ser video 23 minutter dagligt

Mens forbruget af tv stiger med alderen, forholder det sig omvendt med videoforbruget (figur 10.2). Børn på 4-11 år har det største forbrug af video, idet de dagligt har videoen tændt i 23 minutter. For de 16-19-årige er det 17 minutter, mens personer på 55 år og derover har et gennemsnitligt forbrug af video på 7 minutter om dagen. De ældres forbrug af video består for mere end halvdelen vedkommende af forskudt tv-sening, dvs. andel videosening optaget fra tv (tabel 10.4). Blandt børnene består kun 6 pct. af videoforbruget af forskudt tv-sening og blandt de 12-20-årige 14 pct.

Færre læser aviser

Parallelt med udviklingen i de elektroniske medier er der sket en nedgang i andelen af befolkningen over 16 år, der læser avis. I 1987 svarede 83 pct., at de plejer at læse avis stort set dagligt. I 1993 faldt andelen til 74 pct. I 1993 var der tillige 8 pct. eller dobbelt så mange som i 1987 som angav, at de sjældent eller aldrig læste avis. Det er især i de yngre aldersklasser, at der er blevet færre avislæsere (tabel 10.5). Den faldende andel avislæsere har betydet et fald i såvel antal dagblade, der udkommer på hverdage, som i dagbladenes hverdagsoplag. Fra 1985 faldt antal dagblade med 10 til 37 i 1995. Det gennemsnitlige daglige oplag af hverdagsaviser faldt med 13 pct. til 1,61 mio. eller 0,68 pr. husstand i 1995 (Statistisk tiårsoversigt).

Mænd er lidt flittigere avislæsere end kvinder (tabel 10.5), og man finder flest, der læser én eller flere aviser dagligt blandt højere funktionærer, mellemfunktionærer og blandt selvstændige (tabel 10.6). Færrest avislæsere finder man blandt uddannelsessøgende og andre grupper uden for erhverv (arbejdsløse og bistandsmodtagere).

Lidt færre læser bøger

Der har været en stagnerende udvikling i læsningen af såvel skøn- som faglitterære bøger i perioden fra 1987 til 1993, hvor der foreligger nogenlunde sammenlignelige undersøgelser af befolkningens læsevaner (tabel 10.7). Det er især i de yngre aldersklasser, at der er blevet en mindre andel boglæsere end tidligere. Blandt de 16-19-årige var der i 1987 49 pct., der svarede, at de læste enten skøn- eller faglitteratur mindst hver uge mod kun 38 pct. i 1993. Derimod er der en

svag stigning i andelen, der læser faglitteratur i aldersklasserne fra 40 til 60 år.

Skønlitteratur læses især af kvinder

Der er en større andel kvinder, der læser skønlitterære bøger end mænd. I 1993 svarede 37 pct. af kvinderne mod 21 pct. af mændene, at de ugentligt læste skønlitterære bøger. Til gengæld er mænd lidt hyppigere læsere af faglitteratur end kvinder, 25 pct. mod 19 pct. 20 pct. af såvel mænd som kvinder angiver i 1993, at de sjældent eller aldrig læser skøn- eller faglitterære bøger.

Tabel 10.8 viser ikke overraskende, at navnlig læsning af faglitteratur har sammenhæng med uddannelsesniveaet. Endvidere læser funktionærer i større udstrækning bøger end arbejdere (tabel 10.9).

Andel brugere af folkebibliotekerne stabil siden 1987

Fritidsundersøgelserne viste, at omkring hver tredje kom på folkebibliotekerne mindst et par gange om måneden i 1987 og 1993, mens ca. 30 pct. svarede, at de aldrig kom på folkebiblioteket (tabel 10.7).

Bibliotekstjenestens optælling af bogudlånet fra folkebibliotekerne viste et fald på 17 pct. i perioden. Nedgangen svarer til, at hver person årligt i gennemsnit lånte 13-14 bøger på folkebiblioteket i 1995 mod knap 17 i 1987. Folkebibliotekernes udlån af plader, bånd og CD'er, der omfatter lyd-bøger, musik og andet, er til gengæld steget med 21 pct. i perioden. I 1995 lånte hver indbygger i gennemsnit 2 plader, bånd eller CD'er om året. Fritidsundersøgelserne viser, at kvinder er langt

hyppigere biblioteksbrugere end mænd. I 1993 var 43 pct. af kvinderne på folkebiblioteket et par gange om måneden mod 30 pct. af mændene (tabel 10.7).

Ligesom tidligere fritidsundersøgelser viser 1993-undersøgelsen, at det specielt er de unge og uddannelsessøgende, der benytter folkebibliotekerne (tabel 10.8). Funktionærer og arbejdsløse kommer også ofte på folkebibliotekerne. De selvstændige (især i landbrug) og arbejdere benytter folkebibliotekerne i mindre omfang (tabel 10.9).

Desuden viser fritidsundersøgelserne, at folkebibliotekerne bruges af en større andel af befolkningen i hovedstadsregionen end i landdistrikterne og mere af de bedre uddannede end af de kortere uddannede.

Flere dyrker sport og motion

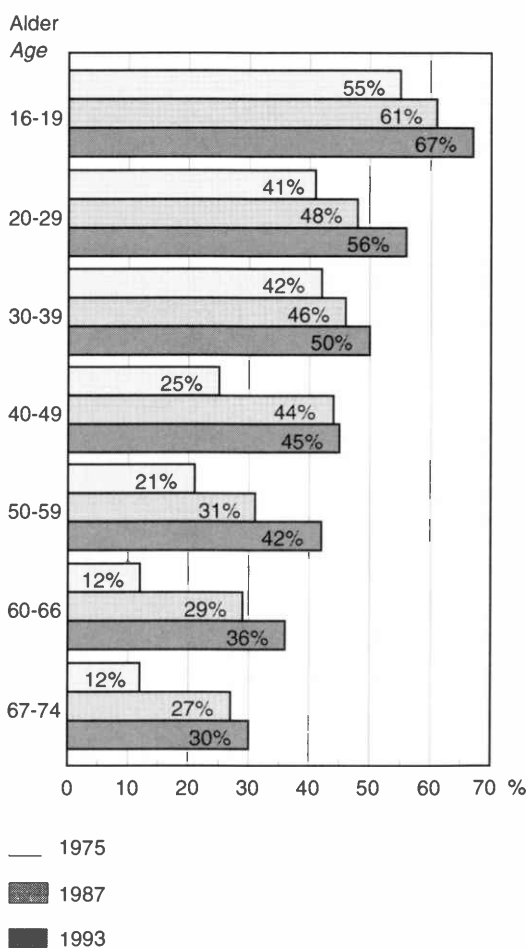
Siden 1964 er det blevet almindeligt, at voksne dyrker sport eller motion. I 1993 svarede næsten halvdelen af den voksne befolkning, at de dyrker sport eller motion regelmæssigt. I 1975 var det kun 29 pct. og i 1987 42 pct. (tabel 10.10). Der er tale om en stigning i alle aldersgrupper, og vi finder et højt aktivitetsniveau helt op til pensionsalderen (figur 10.3).

Der er næsten lige store andele mænd og kvinder, der dyrker sport eller motion, men i aldersklasserne fra 40 år og opefter er kvinderne mere aktive end mændene, fx er der 46 pct. kvinder i alderen fra 50-59 år, som dyrker sport eller motion mod 38 pct. mænd (tabel 10.11). Den øgede sportsaktivitet i befolkningen afspejles også i idrætsforeningernes medlemstal. Dansk Idrætsforbund havde i

1995 1,57 mio. aktive medlemmer mod 1,31 mio. i 1980 og knap 600.000 i 1960 (Dansk kultur- og mediestatistik, diverse udgaver).

Figur 10.3
Andel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der dyrker sport/motion. 1993.

Percentage of men and women who participate in sports or exercise activities, by age. 1993.

Kilde: Tabel 10.10

Tabel 10.12 viser de idrætsgrene, der dyrkes hyppigst. Der er store forskelle i mænds og kvinders valg af idrætsgrene. Mænd dyrker hyppigst fodbold, badminton og jogging/kondiløb, mens kvinderne går til gymnastik, aerobic o.l. eller svømning.

Stigende interesse for kulturelle arrangementer

Kulturelle arrangementer omfatter en række forskellige aktiviteter som biografbesøg, at se teaterforestillinger, at besøge kunstudstillinger/-museer eller andre museumsudstillinger og at høre koncerter. Disse aktiviteter foregår uden for hjemmet og overværes som tilskuere.

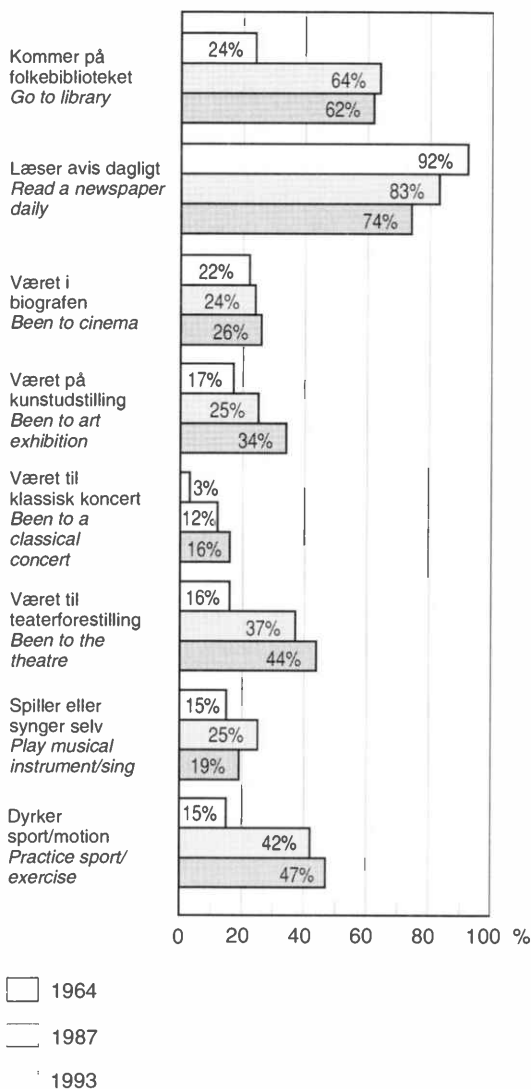
I hele perioden fra 1964-1993 har der ifølge fritidsundersøgelserne været en stigende andel af befolkningen, der har været tilskuere til klassiske koncerter, teaterforestillinger og kunstudstillinger (figur 10.4).

Andelen af befolkningen, der en gang imellem går i biografen, har været svagt stigende i perioden 1964-1993 ifølge fritidsundersøgelserne. Hver fjerde voksne dansker har været i biografen mindst én gang inden for den sidste måned i 1993. Optællingen af solgte biografbilletter viser samtidig, at billetsalget i 1995 var 3 gange mindre end i 1964, således blev der kun solgt 1,7 biografbilletter pr. indbygger i 1995 (Danmarks Statistiks biografstatistik). Nedgangen i antal biografbesøg er sket parallelt med, at befolkningen har fået større mulighed for at se film gennem tv og video.

I 1993 havde lidt under halvdelen af voksenbefolkningen været på en kunstudstilling eller et kunst-

Figur 10.4
Befolkningens deltagelse i forskellige aktiviteter 1964, 1975, 1987 og 1993.

Participation in various activities in 1964, 1975, 1987 and 1993.

Kilde: Tabel 10.13

museum inden for det seneste år, kvinder oftere end mænd (tabel 10.14). I øvrigt fremgår det, at 2 ud af 5 voksne inden for det sidste år har været på en anden slags museum end et kunstmuseum.

Kvinderne deltager noget mere i de fleste kulturelle arrangementer end mændene, især teaterbesøg, kunstudstillinger og klassiske koncerter.

Der er markante forskelle i befolkningens deltagelse i de forskellige arrangementer afhængigt af alder, stilling og uddannelse (tabel 10.15, 10.16 og 10.17).

Det er de unge og især de uddannelsessøgende, der går i biografen og til rockkoncert. I teatret, på museum og til klassisk koncert går især funktionærer og folk med længerevarende uddannelse.

Tabel 10.18 viser, at man hyppigere går til forskellige kulturelle arrangementer i hovedstaden og dens forstæder end i landdistrikterne.

61 pct. af danskerne har været på ferierejse i 1995

Danmarks Statistiks undersøgelse af rejsevaner blandt et repræsentativt udsnit af danskere på mindst 15 år i 1995 viser, at 35 pct. har været på 1 ferierejse, mens 27 pct. har været på 2 eller flere ferierejser. 39 pct. har slet ikke været på ferierejse (tabel 10.19). Siden 1976 er der kun sket en moderat stigning i andelen, der har været på ferierejse. Ferierejser defineres som rejser med mindst 4 overnatninger. Rejserne har rekreation som primære formål. Herunder medtages sportsrejser, besøg hos familie og venner og kulturelle rejser.

Andelen, der har været på ferierejse, er højest for yngre personer mellem 15-24 år, nemlig 77 pct. For de 25-44-årige, typisk børnefamilierne, er andelen kun 62 pct. For de midaldrende, 45-64 år, er der igen en større andel, der har været på ferierejse, nemlig 66 pct.

30 pct. af de voksne danskere var i 1995 på én eller flere ferierejser i Danmark, mens 42 pct. foretog én eller flere udenlandsrejser. Andelen, der har været på såvel udenlandsrejse som rejse i Danmark, var størst for unge og midaldrende og lavest for de ældre (tabel 10.20).

Datakilder

Løbende statistik

Den løbende statistik om fritidsforhold og kulturelle aktiviteter er spredt på en række institutioner. Danmarks Statistik udarbejder statistik over biografers, teatres og museers virksomhed samt over ferierejser og overnatninger på campingpladser og vandrehjem (1).

Statistik om bogsalg og udkomne bøger udarbejdes af BiblioteksCentralen og Den Danske Forlæggerforening (2). Statistik over bibliotekers virksomhed føres årligt af Statens Bibliotekstjeneste (3).

På massekommunikationsområdet fører Dansk Media Komité og Dansk Oplagskontrol løbende statistik over aviser og blades oplag (4). Danmarks Radios medieforskning har regelmæssigt gennemført radio- og tv-frekvensundersøgelser. Fra 1992 gennemfører Gallup for Danmarks Radio, TV2 og TV3 en løbende registrering af tv-seningen med tv-meter. Der indgår ca. 500 husstande med i alt 1.200 personer i registreringer.

Øvrige datakilder

Socialforskningsinstituttet har gennemført stikprøveundersøgelser i 1964, 1975 og 1987, der belyser befolkningens tidsforbrug til forskellige aktiviteter. Desuden indeholder undersøgelserne oplysninger om deltagelse i en række fritidsaktiviteter, om brug af aviser, blade, radio, tv, m.m. Fritidsaktiviteterne er også undersøgt i 1993 (5).

Dertil kan nævnes forskningsprojektet Tid og forbrug, gennemført i årene 1988 og 1989 af en gruppe forskere finansieret af Rockwool-Fondet (6).

Danmarks Statistik har i marts 1991 gennemført en kultur- og fritidsundersøgelse på basis af interview med et repræsentativt udsnit af befolkningen. Undersøgelsen var en del af en fælles nordisk undersøgelse (7).

Danmarks Statistik og Kulturministeriet har udgivet 3 omfattende publikationer om kulturstatistik (8). Disse publikationer opsamler størstedelen af den tilgængelige kulturstatistik, som ellers er spredt over en række forskellige kilder. Der publiceres desuden årligt statistik om kultur og fritid i Statistisk årbog og Statistisk tiårsoversigt fra Danmarks Statistik.

1. Statistik over biografer, museer og teatre publiceres årligt i *Statistiske Efterretninger, Uddannelse og kultur*. Opgørelser over ferierejser og overnatninger på hoteller og campingpladser mv. publiceres i *Statistiske Efterretninger, Samfærdsel og turisme*. Ferieundersøgelsen 1995 er publiceret i *Samfærdsel og turisme* 1997:8.
2. Publiceres i tidsskriftet *Det danske bogmarked*.
3. Publiceres i publikationen *Folkebiblioteksstatistik* fra Statens Bibliotekstjeneste.
4. *Dansk Media Komité*:
Dansk Media Index. Udgives årligt.
Dansk Oplagskontrol: Bulletin.
5. *Kühl, P.-H.*:
Fritid 1964-1975. *Udviklingstendenser i fritidsadfærd og kultur*. Socialforskningsinstituttets meddelelse 27. København. 1980.
Kühl, P.-H. & Munk, J.:
Døgnrytme. *Befolkningens tidsanvendelse på ugens dage*. Socialforskningsinstituttets meddelelse 15. København. 1976 .
Andersen, D.:
Danskernes dagligdag 1987. Bind 1 og 2. Socialforskningsinstituttets rapport 88:4. København. 1988.
Andersen, D.:
Skolebørns dagligdag. Socialforskningsinstituttets rapport 89:7. København. 1989.
Fridberg, T.:
Danskerne og kulturen. Socialforskningsinstituttets rapport 89:8. København. 1989.
Hjorth Andersen, B.:
Børnefamiliernes dagligdag. Socialforskningsinstituttets rapport 91:6. København. 1991.
Fridberg, T.:
Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapp. 94:6. København. 1994.
Fridberg, T.:
Fra eliteforbrug til masseforbrug. *Interessen for kultur 1964-1995*. Socialforskningsinstituttets rapport 97:16. København. 1997.

6. *Schmidt, E. et al.:*
24 timer i døgnet. Forlaget Systime. Herning.
1989.
Viby Mogensen, G. (ed.):
Time and consumption. Danmarks Statistik. Kø-
benhavn. 1990.
7. *Ahlin, T.:*
Kulturvanor i Norden. Nordisk statistisk skrifts-
erie nr. 62. København. 1993.
8. *Danmarks Statistik og Kulturministeriet:*
Dansk kulturstatistik 1960-1977, Dansk kultur-
statistik 1970-1985 samt Dansk kultur- og me-
diestatistik 1980-1992, København 1993.

Tabel 10.1. Gennemsnitlig daglig seertid på danske og udenlandske tv-kanaler. 1984-1995.

Average television viewing per day: Danish and foreign tv-channels. 1984-1995. Hours and minutes.

	1984	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
	Timer: minutter pr. dag							
1 Danmarks Radio (DR)	01:37	00:50	00:47	00:41	00:51	00:49	00:48	00:45
2 TV2	.	00:42	00:45	00:49	01:01	01:06	01:07	01:09
3 TV3	00:10	00:11	00:16	00:17
4 Kanal 2	00:05	00:05	00:06	00:06
5 Andre lokal stationer	00:02	00:03	00:03	00:03
6 Nabolandene	00:07	00:07	00:06	00:05
7 Satellit-tv (ekskl. TV3)	00:12	00:11	00:14	00:16
8 Andet tv	00:02
9 Alle stationer i alt	01:37	02:28	02:32	02:41	02:44

Anm.: Opgørelsen er foretaget for 13-årige og derover. Opgørelsesmetoderne er ændret i 1989 og i 1992.

Kilde: 1984: AIM Personinterview i 3 uger, 1989-1991: AIMS daglige telefoninterview (kun DR og TV2 i fælles sendetid fra kl. ca. 17) . 1992: Gallup tv-meter. Særkørsel udført af Danmarks Radio's Medieforskningen.

Translation - Front Column, 1: Danish Broadcasting Authority (DR); 2: TV2; 3: TV3; 4: Channel 2; 5: other local stations; 6: neighbouring countries; 7: satellite TV (excl. TV3); 8: other television channels; 9: all stations.

Note: Respondents aged 13 or more. The calculation methodologies are changed in 1989 and 1992.

Tabel 10.2. Gennemsnitlig daglig seertid på danske og udenlandske tv-stationer fordelt på køn. 1995.

Average television viewing per day: Danish and foreign tv-channels, by sex. 1995. Hours and minutes.

	13-årige og derover		
	Mænd 1	Kvinder 2	I alt 3
	Timer: minutter pr. dag		
1 Danmarks Radio	0:45	0:45	0:45
2 TV2	1:06	1:13	1:09
3 TV3	0:17	0:18	0:17
4 Kanal 2	0:05	0:08	0:06
5 Andre lokalstationer	0:03	0:03	0:03
6 Nabolandene	0:05	0:05	0:05
7 Satellit-tv (ekskl. TV3)	0:18	0:14	0:16
8 Andet tv	0:02	0:01	0:02
9 Alle tv- stationer	2:40	2:47	2:44

Kilde: Gallup tv-meter. Særkørsel udført af Danmarks Radio's Medieforskningen

Translation - Heading, 1-3: population aged 13 or more; 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1: Danish Broadcasting Authority (DR); 2: TV2; 3: TV3; 4: Channel 2; 5: other local stations; 6: neighbouring countries; 7: satellite TV (excl. TV3); 8: other television channels; 9: all stations.

Tabel 10.3. Gennemsnitlig daglig seertid på danske og udenlandske tv-stationer fordelt på alder. 1995.

Average television viewing per day: Danish and foreign tv-channels, by age group. 1995.

		Alder						
		4-11 år	13-20 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51-66 år	67 år og derover
		Timer: minutter pr. dag						
1	Danmarks Radio	0:35	0:23	0:34	0:42	0:40	0:53	1:10
2	TV2	0:38	0:44	0:56	0:59	1:02	1:21	1:48
3	TV3	0:13	0:18	0:22	0:17	0:17	0:13	0:17
4	Kanal 2	0:03	0:06	0:09	0:02	0:06	0:05	0:11
5	Andre lokalstationer	0:00	0:03	0:05	0:02	0:04	0:03	0:04
6	Nabolandene	0:03	0:03	0:04	0:04	0:04	0:08	0:11
7	Satellit-tv (ekskl. TV3)	0:06	0:15	0:20	0:13	0:15	0:13	0:19
8	Andet tv	0:00	0:00	0:04	0:02	0:02	0:02	0:02
9	Alle stationer	1:37	1:51	2:34	2:21	2:27	2:57	3:59

Kilde: Gallup tv-meter. Særkørsel udført af Danmarks Radio's Medieforskningen

Translation – Heading: age groups. Front Column, 1: Danish Broadcasting Authority (DR); 2: TV2; 3: TV3; 4: Channel 2; 5: other local stations; 6: neighbouring countries; 7: satellite TV (excl. TV3); 8: other television channels. 9: all stations.

Tabel 10.4. Gennemsnitlig daglig tv-sening og videosening. 1995.

Average time spent on TV and video per day, by age group. Hours and minutes. 1995

		Tv	Video	Tv-og video i alt	Andel video-sening optaget fra tv
		1	2	3	4
		Timer: minutter pr. dag			procent
1	<i>Aldersgruppe</i>				
2	4-11 år	1:40	0:23	2:03	6,0
3	12-20 år	1:51	0:17	2:08	14,3
4	21-34 år	2:32	0:14	2:46	18,1
5	35-54 år	2:24	0:10	2:34	30,8
6	55 år og derover	3:36	0:07	3:43	52,7
7	Alle (4 år og derover)	2:37	0:13	2:50	23,9

Kilde: Gallup tv-meter. Offentliggjort i TV2 Nyt.

Translation – Heading, Column 1: TV; 2: video; 3: TV and video, total; 4: share of video viewing recorded from TV. Front Column, 1-7: age groups; 6: 55 years or more; 7: all, 4 years or more.

Tabel 10.5. Procentandel af befolkningen, der læser mindst 1 avis stort set daglig, efter alder og køn. 1987 og 1993.

Percentage of men and women who reads one or more newspapers daily, by age. 1987 and 1993.

		Mænd		Kvinder	
		1987	1993	1987	1993
		1	2	3	4
		Procentandel			
1	16-19 år	81	57	66	54
2	20-29 år	76	67	67	52
3	30-39 år	82	74	81	59
4	40-49 år	93	86	88	85
5	50-59 år	92	89	88	88
6	60-66 år	92	81	89	88
7	67-74 år	93	84	88	76
8	75 år og derover	-	84	-	80
9	Alle	86	78	80	71

Anm.: Antal svarpersoner: 948 mænd og 982 kvinder.

Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København, 1994.

Translation - Heading, Column 1-2: men; 3-4: women.

Front Column, 1-8: age groups; 9: total.

Note: Number of respondents: 948 men and 892 women.

Tabel 10.6. Procentandel af befolkningen i forskellige stillingsgrupper, der læser avis stort set daglig, 1993.

Percentage of the population who reads one or more newspapers daily, by socio-economic group, 1993.

		Læser avis stort set hver dag	Læser mere end en avis stort set hver dag
		1	2
		Procentandel	
1	Selvstændige i landbrug	98	45
2	Selvstændige i øvrigt	88	42
3	Medhjælpende ægtefæller	88	9
4	Højere funktionærer	94	58
5	Mellemfunktionærer	85	46
6	Lavere funktionærer	82	30
7	Faglærte arbejdere	69	13
8	Ikke-faglærte arbejdere	66	16
9	Arbejdsløse/bistandshjælpsmodtagere	52	8
10	Uddannelsessøgende	59	15
11	Pensionister	79	17
12	Husmødre/fædre	80	24
13	Andre uden for erhverv	61	11
14	Alle	74	24

Anm.: Antal svarpersoner: 1.843.

Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København, 1994.

Translation – Heading, Column 1: read one newspaper daily; 2: read more than one newspaper daily.

Front Column, 1: farmers; 2: other self-employed; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, upper level; 5: salaried employees, intermediate level; 6: salaried employees, lower level; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: students; 11: pensioners; 12: housewives; 13: others outside the workforce; 14: total.

Note: Number of respondents: 1,843.

Tabel 10.7. Andel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der ofte læser bøger eller går på folkebibliotek. 1987 og 1993.

Percentage of the population who often reads books or often goes to the public libraries, by age and sex. 1987 and 1993.

	Læser skønlitteratur hver uge		Læser fagbøger hver uge		Læser skønlitteratur eller fagbøger hver uge		Kommer på folkebiblioteket			
							Kommer aldrig		Mindst 1-2 gange om måneden	
	1987	1993	1987	1993	1987	1993	1987	1993	1987	1993
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Procentandel									
1 <i>Alder</i>										
2 16-19 år	32	31	27	14	49	38	16	13	45	60
3 20-29 år	31	26	32	30	48	46	30	33	31	37
4 30-39 år	34	26	25	24	47	39	27	33	35	38
5 40-49 år	36	32	23	28	45	46	34	32	36	26
6 50-59 år	28	29	19	23	37	42	53	47	22	29
7 60-66 år	31	36	15	12	39	42	51	48	30	33
8 67-74 år	40	31	14	9	46	34	46	53	38	29
9 <i>Køn</i>										
10 Mænd	27	21	28	25	43	38	42	43	28	30
11 Kvinder	40	37	19	19	47	45	29	32	39	43
12 Alle	33	29	24	22	45	41	29	32	33	36

Anm.: I 1987 og 1993 blev der spurgt, hvor ofte man læser en bog.
Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København, 1994.

Translation – Heading, Column 1-2: read fictional books every week; 3-4: read non-fictional books every week; 5 - 6: read fictional or non-fictional books every week; 7-10: goes to the public library; 7-8: never; 9-10: once or twice a month. Front Column, 1: age; 2-8: age groups; 9: sex; 10: men; 11: women; 12: total.

Note: In 1987 and 1993 the question was: *How often do you read a book?*

Tabel 10.8. Procentandel af befolkningen i forskellige uddannelsesgrupper, der ofte læser bøger, samt procentandel, der ofte kommer på folkebibliotekerne. 1993.

Percentage of the population who often reads books, and the percentage who often goes to the public libraries, by education. 1993.

	Læser skønlitteratur hver uge	Læser fagbøger hver uge	Læser skønlitteratur eller fagbøger hver uge	Kommer på folke- biblioteket mindst en gang månedligt
	1	2	3	4
	Procentandel			
1 Student/hf uden erhvervsuddannelse	41	45	66	69
2 Kortvarig uddannelse (under 1 år)	29	20	38	28
3 Lærlinge/efg uddannelse	25	17	36	29
4 Anden faglig uddannelse	36	23	47	26
5 Kort videregående uddannelse	38	33	59	51
6 Mellemlang videregående uddannelse	42	38	57	56
7 Lang videregående uddannelse	37	54	63	46
8 Alle	29	22	41	36

Anm.: Antal svarpersoner: 1.842.

Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København. 1994.

Translation – Heading, Column 1: read fictional books every week; 2: read non-fictional books every week; 3: read fictional or non-fictional books every week; 4: go to the public libraries at least once a month. Front Column, 1: upper secondary education, without vocational education; 2: vocational education under 1 year; 3: apprenticeship; 4: 1-3 years of vocational education; 5: further education, 3 years; 6: longer further education (3-4 years); 7: higher education; 8: total.

Note: Number of respondents: 1,842.

Tabel 10.9. Procentandel af befolkningen i forskellige stillingsgrupper, der ofte læser bøger, hhv. ofte kommer på folkebibliotekerne. 1993.

Percentage of the population who often reads books, and the percentage who often goes to the public libraries, by socio-economic group. 1993.

		Læser skønlitteratur eller fagbøger hver uge	Kommer på folkebiblioteket mindst en gang om måneden
		1	2
		Procentandel	
1	Selvstændige i landbrug	27	5
2	Selvstændige i øvrigt	45	17
3	Medhjælpende ægtefæller	36	12
4	Funktionærer	47	42
5	Faglærte arbejdere	25	16
6	Ikke-faglærte arbejdere	28	28
7	Arbejdsløse/bistandshjælpsmodt.	41	42
8	Uddannelsessøgende	53	61
9	Pensionister	34	27
10	Husmødre/fædre	35	39
11	Andre uden for erhverv	39	24
12	Alle	41	36

Anm.: Antal svarpersoner: 1.843.

Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København. 1994.

Translation – Heading, Column 1: read fictional or non-fictional books every week; 2: go to the public libraries at least one a month. Front Column, 1: farmers; 2: other self-employed; 3: assisting spouses; 4: salaried employees; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: unemployed; 8: students; 9: pensioners; 10: housewives; 11: others outside the workforce; 12: total.

Note: Number of respondents: 1,843.

Tabel 10.10. Procentandel af befolkningen i forskellige aldersgrupper, der dyrker sport/motion. 1975, 1987 og 1993.

Percentage of the population who participates in sports or exercise activities, by age and sex. 1975, 1987 and 1993.

		1975	1987	1993
		Procentandel		
1	16-19 år	55	61	67
2	20-29 år	41	48	56
3	30-39 år	42	46	50
4	40-49 år	25	44	45
5	50-59 år	21	31	42
6	60-66 år	12	29	36
7	67-74 år	12	27	30
8	Alle	29	42	47

Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København. 1994.

Translation – Front Column, 1-7: age groups; 8: total.

Tabel 10.11. Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der dyrker sport/motion. 1993.

Percentage of men and of women who participates in sports or exercise activities, by age and sex. 1993.

		Mænd	Kvinder	Alle
		1	2	3
		Procentandel		
1	16-19 år	68	67	67
2	20-29 år	57	56	56
3	30-39 år	55	43	50
4	40-49 år	46	52	45
5	50-59 år	38	46	42
6	60-66 år	31	41	36
7	67-74 år	29	31	30
8	Alle	47	47	47

Anm.: Antal svarpersoner: 948 mænd og 892 kvinder.

Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København. 1994.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1-7: age groups; 8: total.

Note: Number of respondents: 948 men and 892 women.

Table 10.12. Procentandel af befolkningen, der regelmæssigt dyrker forskellige former for sport/motion. 1993.
Percentage of men and women who regularly practises sports or exercise activities. 1993.

		Mænd	Kvinder	Alle
		1	2	3
		Procentandel		
1	Cykling	7	5	6
2	Svømning	8	13	10
3	Vandreture	3	3	3
4	Jogging/kondiløb	11	5	8
5	Badminton	12	6	9
6	Gymnastik	4	16	10
7	Fodbold	12	1	7
8	Fiskeri	6	0	3
9	Vægttræning/bodybuilding	4	3	4
10	Tennis	5	2	4
11	Håndbold	3	3	3
12	Jagt	5	0	2
13	Sejlsport	3	0	2
14	Aerobic, workout	1	9	5
15	Alle	47	47	47

Anm.: Antal svarpersoner: 946 mænd og 887 kvinder. Spørgsmålet lød: *Hvilke former for motion (sport) har De dyrket regelmæssigt i det sidste år?*

Kilde: Materiale fra Socialforskningsinstituttets kultur- og fritidsundersøgelse december 1993.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1: cycling; 2: swimming; 3: walking; 4: jogging; 5: badminton; 6: gymnastics; 7: football; 8: angling; 9: weightlifting/bodybuilding; 10: tennis; 11: handball; 12: hunting; 13: sailing; 14: aerobic, work-out; 15: all forms.

Note: Number of respondents: 946 men and 887 women. The question was: *Which forms of exercise (sport) have you practised regularly in the past year?*

Tabel 10.13. Procentandel af befolkningen, der har deltaget i forskellige aktiviteter. 1964, 1975, 1987 og 1993.

Percentage of the population who has performed various activities in the past year. 1964, 1975, 1987 and 1993.

	1964	1975	1987	1993
	Procentandel			
1 Dyrker sport/motion	15	29	42	47
2 Spiller eller synger selv	15	17	25	19
3 Været til teaterforestilling ¹⁾	16	16	37	44
4 Været til klassisk koncert ²⁾	3	7	12	16
5 Været på kunstudstilling/museum ¹⁾	17	21	25	34
6 Været i biograf ³⁾	22	23	24	26
7 Læser avis dagligt	92	88	83	74
8 Læser mere end én avis dagligt	26	26	30	24
9 Læser bøger hver uge	27	41	45	41
10 Kommer på folkebiblioteket ⁴⁾	24	37	64	62

1) Inden for det sidste halve år.

2) Inden for det sidste år.

3) Inden for den sidste måned.

4) Mindst 1-2 gange om året.

Kilde: Fridberg, T.: *Danskerne og kulturen*. Socialforskningsinstituttets rapport 89:8. København. 1989. Fridberg, T.: *Kultur og fritidsaktiviteter 1993*. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København. 1994.

Translation – Front Column, 1: practise sport/exercise; 2: play musical instrument/sing; 3: been to the theatre (1); 4: been to a classical concert (2); 5: been to art exhibition (1); 6: been to cinema (3); 7: read a newspaper daily; 8: read more than one newspaper daily; 9: read fictional/non-fictional books every week; 10: go to the library (4).

1) Within the past six months.

2) Within the past year.

3) Within the past month.

4) At least once or twice a year.

Tabel 10.14. Procentandel af mænd og kvinder, der går til forskellige kulturelle arrangementer. 1993.

Percentage of men and women who go to various cultural activities. 1993.

		Mænd	Kvinder	Alle
		1	2	3
		Procentandel		
1	Biograf ¹⁾	26	26	26
2	Teater ²⁾	40	48	44
3	Kunstudstilling/-museum ³⁾	39	49	44
4	Anden slags museum ³⁾	42	41	41
5	Klassisk koncert ³⁾	14	19	16
6	Jazz/rockkoncert ³⁾	27	24	25

Anm: Antal svarpersoner: 948 mænd og 892 kvinder.

1) Været i biografen inden for den sidste måned.

2) Været til en teaterforestilling inden for det sidste halve år.

3) Inden for det sidste år.

Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København, 1994.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: cinema (1); 2: theatre (2); 3: art exhibition/-museum; 4: other museum (3); 5: classical concert; 6: jazz/rock concert (3).

Note: Number of respondents: 948 men and 892 women.

1) Within the past month.

2) Within the past six months.

3) Within the past year.

Tabel 10.15. Procentandel af befolkningen, der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter alder og køn. 1993.

Percentage of the population who goes to various cultural activities, by age and sex. 1993.

		Biograf ¹⁾	Teater ²⁾	Kunstud- stilling/ -museum ³⁾	Anden slags museum ³⁾	Klassisk koncert ³⁾	Jazz/ rock- koncert ³⁾
		1	2	3	4	5	6
		Procentandel					
1	16-19 år	66	59	46	37	12	55
2	20-29 år	48	38	41	38	11	46
3	30-39 år	22	54	44	49	14	32
4	44-49 år	19	53	51	50	20	20
5	50-59 år	13	46	51	44	23	10
6	60-66 år	9	39	43	40	20	8
7	67-74 år	7	31	34	29	19	3
8	75 år -	1	9	27	21	7	.
9	Alle	26	45	44	41	16	25
10	Mænd	26	42	39	42	14	27
11	Kvinder	26	49	49	41	19	24

Anm.: Antal svarpersoner 948 mænd og 892 kvinder.

1) Været i biografen inden for den sidste måned.

2) Været til en teaterforestilling inden for det sidste halve år.

3) Inden for det sidste år.

Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København. 1994.

Translation – Heading, Column 1: cinema (1); 2: theatre (2); 3: art exhibition/-museum (3); 4: other museum (3); 5: classical concert (3); 6: jazz/rock concert (3). Front Column, 1-8: age groups; 9: total; 10: men; 11: women.

Note: Number of respondents: 948 men and 892 women.

1) Within the past month.

2) Within the past six months.

3) Within the past year.

Tabel 10.16. Procentandel af befolkningen, der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter stilling. 1993.
Percentage of the population who goes to various cultural activities, by socio-economic group. 1993.

	Biograf ¹⁾	Teater ²⁾	Kunstud- stilling/ -museum ³⁾	Anden slags museum ³⁾	Klassisk koncert ³⁾	Jazz/ rock- koncert ³⁾
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 Selvstændig i landbrug	2	37	21	41	9	.
2 Selvstændig i øvrigt	20	46	51	50	17	12
3 Medhjælpende ægtefælle	6	39	48	36	9	6
4 Højere funktionærer	29	64	72	72	32	25
5 Mellemfunktionærer	34	57	59	54	26	31
6 Lavere funktionærer	26	57	54	49	21	28
7 Faglærte arbejdere	21	36	20	28	5	28
8 Ikke-faglærte arbejdere	23	39	30	36	8	27
9 Arbejdsløse ⁴⁾	23	31	35	27	11	29
10 Uddannelsessøgende	66	55	54	49	17	58
11 Pensionister	6	23	32	28	13	5
12 Husmødre/fædre	9	44	52	48	16	7
13 Alle	26	44	44	41	16	25

Anm.: Antal svarpersoner: 1.842.

1) Været i biografen inden for den sidste måned.

2) Været til en teaterforestilling inden for det sidste halve år.

3) Inden for det sidste år.

4) Arbejdsløs i mere end 1 måned.

Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København. 1994.

Translation – Heading, Column 1: cinema (1); 2: theatre (2); 3: art exhibition/-museum (3); 4: other museum (3); 5: classical concert (3); 6: jazz/rock concert (3).

Front Column, 1: farmers; 2: other self-employed; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, upper level; 5: salaried employees, intermediate level; 6: salaried employees, lower level; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed, etc. (4); 10: students; 11: pensioners; 12: housewives; 13: total.

Note: Number of respondents: 1,842.

1) Within the past month.

2) Within the past six months.

3) Within the past year.

4) Covers only persons who at the time of interview had been unemployed for more than one month.

Tabel 10.17. Procentandel af befolkningen, der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter uddannelsesniveau. 1993.

Percentage of the population who goes to various cultural activities, by education. 1993.

	Biograf ¹⁾	Teater ²⁾	Kunstud- stilling/ -museum ³⁾	Anden slags museum ³⁾	Klassisk koncert ³⁾	Jazz/ rock- koncert ³⁾
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 Grundskole uden erhvervsuddannelse	23	34	29	28	9	22
2 Student/HF uden erhvervsuddannelse	63	56	70	55	20	60
3 Kortvarig uddannelse (under 1 år)	16	34	23	29	5	31
4 Lærlinge-/efg-uddannelse	22	42	38	39	14	23
5 Anden faglig uddannelse	24	51	50	55	16	23
6 Kortere videregående uddannelse	28	51	58	50	27	31
7 Mellemlang videregående uddannelse	25	58	71	63	27	26
8 Længere videregående uddannelse	32	63	83	66	39	22
9 Alle	26	44	44	41	16	25

Anm.: Antal svarpersoner: 1.842.

1) Været i biografen inden for den sidste måned.

2) Været til en teaterforestilling inden for det sidste halve år.

3) Inden for det sidste år.

Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København. 1994.

Translation – Heading, Column 1: cinema (1); 2: theatre (2); 3: art exhibition/-museum (3); 4: other museum (3); 5: classical concert (3); 6: jazz/rock concert (3). Front Column, 1: general education without vocational education; 2: upper secondary education, without vocational education; 3: vocational education under 1 year; 4: apprenticeship; 5: 1-3 years of vocational education; 6: further education, 3 years; 7: longer further education (3-4 years); 8: higher education; 9: total.

Note: Number of respondents: 1,842.

1) Within the past month.

2) Within the past six months.

3) Within the past year.

Tabel 10.18. Procentandel af befolkningen, der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter bopælsområde. 1993.

Percentage of the population who goes to various cultural activities, by urbanization. 1993.

	Biograf ¹⁾	Teater ²⁾	Kunstud- stilling/ -museum ³⁾	Anden slags museum ³⁾	Klassisk koncert ³⁾	Jazz/ rock- koncert ³⁾
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 Hovedstaden	44	51	65	55	26	35
2 Hovedstadens forstæder	41	54	57	46	15	25
3 Byer med 100.000 indbyggere og derover	28	42	54	43	22	40
4 10.000-99.999 indbyggere	22	39	39	38	13	25
5 2.000-9.999 indbyggere	24	48	42	40	15	24
6 Op til 1.999 indbyggere	17	39	33	34	11	22
7 Landdistrikter	16	39	32	40	14	16
8 Alle	26	44	44	41	16	25

Anm.: Antal svarpersoner: 1.843.

1) Været i biografen inden for den sidste måned.

2) Været til en teaterforestilling inden for det sidste halve år.

3) Inden for det sidste år.

Kilde: Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1993. Socialforskningsinstituttets rapport 94:6. København. 1994.

Translation – Heading, Column 1: cinema (1); 2: theatre (2); 3: art exhibition/-museum (3); 4: other museum (3); 5: classical concert (3); 6: jazz/rock concert (3). Front Column, 1: central Copenhagen; 2: rest of Copenhagen metropolitan area; 3: towns with 100,000 inhabitants or more; 4: 10,000-99,999 inhabitants; 5: 2,000-9,999 inhabitants; 6: 200-1,999 inhabitants; 7: rural areas; 8: whole country.

Note: Number of respondents: 1,843.

1) Within the past month.

2) Within the past six months.

3) Within the past year.

Tabel 10.19. Danskernes ferierejser. 1976, 1980, 1985 og 1995.

Holidays spent by the Danish population. 1976, 1980, 1985 and 1995.

	1976	1980	1985	1995
1 Befolkning 15 år og derover (1.000)	3.899	4.005	4.089	4.331
			Procent	
2 Procent med ferie				
3 1 ferieperiode	36	35	37	35
4 2 ferieperioder	13	14	14	16
5 3 ferieperioder	6	5	5	6
6 4 ferieperioder/5 ferieperioder og mere	3	2	3	5
7 I alt med ferieperioder	58	56	60	61
8 Ingen ferieperioder	42	44	40	39
9 Antal personer med rejser (1.000))	2.224	2.253	2.437	2.659
10 Antal rejser (1.000)	3.553	3.470	3.822	4.686
11 Rejser pr. rejsende	1,58	1,54	1,57	1,76
12 Rejser pr. voksen ¹⁾	0,91	0,87	0,93	1,06

1) Personer på 16 år og derover.

Kilde: Statistiske Efterretninger: *Samfærdsel og turisme 1997:8*

Translation – Front Column, 1: population aged 15 or older, in thousands; 2: percentage with holidays; 3: 1 holiday; 4: 2 holidays; 5: 3 holidays; 6: 4 or 5 holidays or more; 7: with holidays, total; 8: no holidays; 9: persons with holidays, in thousands; 10: holidays, in thousands; 11: holidays per traveller; 12: holidays per adult (1).

1) Persons aged 16 or more.

Tabel 10.20. Danskernes ferierejser efter alder. 1995.

Holidays spent by the Danish population, by age. 1995.

		15-24 år	25-44 år	45-64 år	65-74 år	75 år og derover	I alt
1	Befolkning (1.000)	693	1.517	1.326	428	367	4.331
2	Rejser (1.000)	1.015	1.614	1.579	291	188	4.686
					Procent		
3	Med ferieperiode	77	62	66	45	30	61
4	Kun i Danmark	32	25	16	12	18	20
5	Kun i udlandet	38	28	41	27	8	32
6	Både Danmark og udlandet	17	9	10	6	5	10
7	Ingen ferieperiode	23	38	34	55	70	39
8	Rejser pr. rejsende	1,90	1,71	1,80	1,51	1,68	1,76
9	Rejser pr. voksen ¹⁾	1,45	1,06	1,13	0,68	0,51	1,06

1) Personer på 16 år og derover.

Kilde: Statistiske Efterretninger: Samfærdsel og turisme 1997:8

Translation - Front Column, 1: population, in thousands; 2: holidays, in thousands; 3: with holidays; 4: in Denmark only; 5: abroad only; 6: both in Denmark and abroad; 7: no holidays; 8: holidays per traveller; 9: holidays per adult (1).

1) Persons aged 16 or more.

Politisk og organisatorisk aktivitet

11

NR. FIGURER

- 11.1. Stemmeprocenten ved folketingsvalg. 1950-1994.
- 11.2. Andelen af kvinder blandt valgte kandidater til Folketinget. 1950-1994.
- 11.3. Procentandel mænd og kvinder, der var aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1979, 1987 og 1995.
- 11.4. Procentandel, der har deltaget i forskellige politiske aktiviteter uden om politiske partier og faglige organisationer, efter skoleuddannelsesniveau. 1995.
- 11.5. Organisationsprocenten blandt arbejdere og funktionærer. 1911-1995.
- 11.6. Andel, der ofte eller aldrig deltager i en politisk diskussion. 1973-1990.

NR. TABELLER

- 11.1. Valgdeltagelsen ved forskellige offentlige valg. 1950-1994.
- 11.2. Valgdeltagelsen i forskellige dele af landet ved de senest afholdte valg.
- 11.3. Procentfordeling af gyldige stemmer ved folketingsvalg i Danmark, 1981-1994.
- 11.4. Fordeling af mandater ved folketingsvalg i Danmark. 1981-1994.
- 11.5. Statsministre og regeringspartier siden 1972.
- 11.6. Procentandel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1995.
- 11.7. Andel af kvinder blandt opstillede og valgte kandidater til folketingsvalg, kommunalvalg og EF-parlamentsvalg. 1950-1994.
- 11.8. Procentandel personer med forskellig skoleuddannelse, der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1995.
- 11.9. Procentandel mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper, der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1995.
- 11.10. Procentandel, der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer efter skoleuddannelse. 1995.
- 11.11. Procentandel mænd og kvinder, der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer efter alder. 1995.
- 11.12. Procentandel mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper, der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer. 1995.
- 11.13. Procentandel mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper, der har deltaget i mindst 1 politisk aktivitet uden om de politiske og faglige organisationer. 1991 og 1995.
- 11.14. Procentandel mænd og kvinder med forskellig skoleuddannelse, der er engageret i bevægelser eller foreninger vedrørende bestemte emner. 1995.
- 11.15. Procentandel af befolkningen, der har deltaget/aldrig vil deltage i forskellige handlinger. 1981 og 1990.
- 11.16. Procentandel mænd og kvinder, der er aktiv i mindst en forening, fordelt på aldersgrupper og skoleuddannelse. 1990.
- 11.17. Organisationsprocenten for arbejdere og funktionærer. 1911-1995.
- 11.18. Procentandel mænd og kvinder, der har fremsat ønsker eller krav til offentlige myndigheder om forskellige emner. 1990.
- 11.19. Procentandel med forskellig skoleuddannelse, der ikke selv kan lave en skrivelse til en offentlig myndighed. 1995.
- 11.20. Procentandel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der ikke selv kan lave en skrivelse til en offentlig myndighed. 1995.

Politisk og organisatorisk aktivitet

Indledning

Politisk deltagelse kan defineres som de af borgerens aktiviteter, der bevidst retter sig mod opnåelsen af politiske mål. Politisk deltagelse er derfor også en vigtig komponent i levevilkårene, fordi deltagelsen åbner for muligheder for at påvirke egen livssituation. Disse påvirkningsmuligheder findes på forskellige niveauer i samfundet og har ændret sig over tid. Individets påvirkningsmuligheder indebærer ikke nødvendigvis en faktisk indflydelse. Det er kompliceret at analysere, i hvilket omfang og under hvilke omstændigheder politiske aktiviteter faktisk medfører politiske forandringer. Der er således mange påvirkningsformer, samtidig med at der er forskel på den enkeltes adgang til de arenaer, hvor der sker politisk påvirkning. I dette kapitel vil vægten blive lagt på den enkelte borgers politiske aktivitet, fordi politisk deltagelse er en forudsætning for at kunne påvirke de politiske beslutninger i samfundet.

I efterkrigstiden og indtil midten af 1960erne bestod den vigtigste form for direkte påvirkning i stemmeafgivning til valgene, og den vigtigste form for indirekte påvirkning skete gennem medlemskab af forskellige former for interesseorganisationer, som bl.a. havde til formål at varetage medlemmernes interesser over for det politiske system.

Fra 1960erne er det politiske handlingsrepertoire blevet stærkt udvidet på flere forskellige områder. Der er bl.a. opstået en ny type af politisk deltagelse:

se: protestadfærd. Demonstrationer, underskriftsindsamling eller boykot af varer er typiske eksempler. I modsætning til stemmeafgivning og medlemskab af de politiske partier, som er knyttet til det formelle politiske system, vokser protestadfærden frem uden om de formelle kanaler. Når man ser bort fra stemmeafgivning, er denne form for politisk adfærd efterhånden blevet den mest almindelige i Danmark og i hele den vestlige verden. Det skyldes en dobbelt tendens: På den ene side er protestadfærden vokset, på den anden side er medlemskabet og de aktiviteter, der er knyttet til de politiske partier, stærkt aftagende. Det indebærer naturligvis ikke, at de politiske partier har mistet deres centrale rolle i det politiske system. Partierne opstiller kandidater til de forskellige valg, og de fungerer som centrale organisatoriske enheder i folketing og kommunalbestyrelser. Men udviklingen har vist, at de politiske partier ikke er i stand til at fastholde deres medlemmer.

Protestadfærden var i 1960erne og 1970erne ofte forbundet med græsrodsbevægelser som fx kvindebevægelsen eller miljøbevægelsen, der ønskede at skabe betydelige samfundsmæssige forandringer. I løbet af 1980erne gled græsrodsbevægelserne mere i baggrunden, og i dag er protesterne oftere knyttet til enkeltsager, der vedrører individernes mere direkte levevilkår, tit forbundet med forhold i hverdagen.

Foruden protestadfærden er der blevet skabt en anden ny form for politisk deltagelse, nemlig deltagelse i forskellige former for offentligt definerede aktiviteter, fx høring ved planlægning eller medlemskab af skole- eller institutionsbestyrelser. I modsætning til protestaktiviteter, som opstod

nedefra, er disse former for politisk deltagelse blevet skabt ovenfra gennem politikernes ønske om at skabe nye kanaler for politisk deltagelse. Der er her tale om indflydelse, som borgerne har som brugere af bestemte offentlige ydelser.

En tredje form for forøgelse af den politiske deltagelse er medlemskab af foreninger. Her viser undersøgelser, at siden 1980 er flere blevet medlem af en forening, men denne stigning i medlemstal modsvarer ikke af en stigning i aktiviteten i foreningerne. Tværtimod viser undersøgelser, at foreningsmedlemmerne er blevet mere passive.

Alt i alt er der altså kommet flere påvirkningsmuligheder, men mulighederne udnyttes i forskellig grad. Nogle former for aktivitet aftager, andre tiltager. Ligesom det politiske repertoire er blevet udvidet gennem de seneste årtier, er andelen af befolkningen, som er politisk aktive, blevet større. Det hænger især sammen med kvinders øgede politiske deltagelse. På flere områder er kvinders politiske deltagelse i dag på samme niveau eller endog større end mænds. Det ser dog ud til, at den samlede stigning i politisk aktivitet er ved at aftage.

Forskellige undersøgelser viser, at den vigtigste enkeltforklaring på politisk aktivitet er skoleuddannelse. Især personer med hf- eller studentereksamen har en højere politisk deltagelse end lavere uddannede. Eftersom uddannelsesniveaet i Danmark har været stærkt stigende, kan man sige, at dette burde have resulteret i en stadig stigning i politisk aktivitet, men dette er altså ikke tilfældet. De vigtigste tendenser er at:

- Den generelle politiske deltagelse er øget de sidste årtier, men at denne stigning nu er ophørt.
- Valgdeltagelsen er dalende.
- Antal medlemmer af foreninger er stigende, men aktiviteten i foreningerne er dalende.
- Kvinders andel af valgte har været stigende, men er nu stagneret.

Lavere valgdeltagelse ved offentlige valg

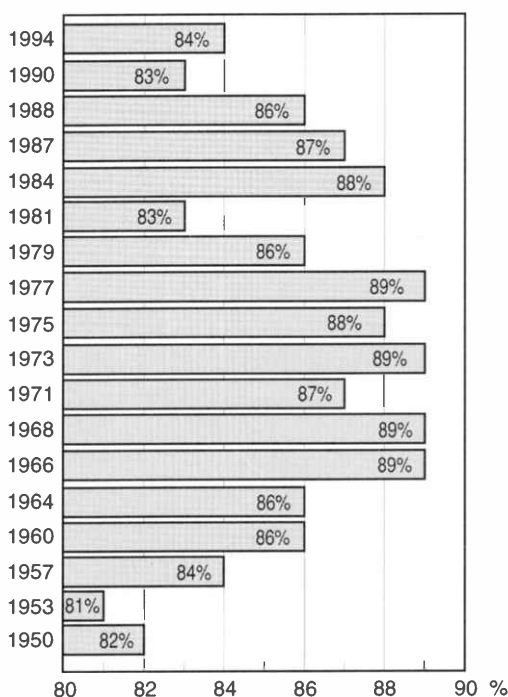
Den mest almindelige politiske aktivitet er deltagelse i offentlige valg, fx folketingsvalg, kommunal- og amtskommunalvalg og EF-parlamentsvalg. Deltagelsen i disse valg kan aflæses af stemmeprocenterne, som angiver, hvor stor en procentdel af de stemmeberettigede, der har afgivet deres stemme (tabel 11.1). Valgdeltagelsen er gennemgående højere ved folketingsvalg end ved kommunalvalg, og den laveste deltagelse har man ved EF-parlamentsvalg. I begyndelsen af 1990'erne var stemmeprocenterne ved kommunalvalg, amtskommunalvalg og EU-parlamentsvalg en anelse over tilsvarende valg i slutningen af 1980'erne, men den langsigtede tendens er et svagt fald i valgdeltagelsen. Tabel 11.2 viser, at der kun er små forskelle mellem landsdelene i stemmeprocenterne ved folketingsvalget og valget til EF-parlamentet. Derimod er stemmeprocenten ved kommunalvalget klart lavere i hovedstadsområdet.

Figur 11.1 viser stemmeprocenten ved folketingsvalgene siden 1950. I 1950 lå stemmeprocenten på 82 pct. og i 1960'erne og 1970'erne på 86-89 pct. Der har været svingninger i stemmeprocenten i 1980'erne. Ved folketingsvalget i 1994 stemte 84 pct. Procentfordeling af gyldige stemmer på partierne samt fordeling af mandater fra 1981-1994

ses af tabellerne 11.3 og 11.4. Tabel 11.5 viser, hvilke regeringer der er dannet på baggrund af valgene.

Figur 11.1.
Stemmeprocenten ved folketingsvalg, 1950-1994.

Votes cast at elections to the Folketing as a percentage of the electorate. 1950-1994.

Kilde: Tabel 11.1

Studier af vælgeradfærd i forbindelse med folketingsvalgene i slutningen af 1980erne og i 1990erne viser bl.a., at kvinders politiske deltagelse er steget siden slutningen af 1960erne. Kvindernes partivalg og politiske holdninger har i samme periode bevæget sig mere mod partierne til venstre.

Denne tendens er blevet stærkere i de seneste år. Ifølge forskellige undersøgelser kan denne udvikling ses i sammenhæng med kvinders øgede erhvervsaktivitet. En vigtig forklaring er, at mange kvinder er ansat i den offentlige sektor. Dette påvirker deres stemmeafgivelse i retning af at stemme til venstre, fordi de venstreorienterede partier er mere tilbøjelige til at støtte den offentlige sektor end de højreorienterede partier.

Flere kvindelige kandidater valgt

Overordnet har kvinder og mænd samme politiske deltagelse, men der er lidt færre kvinder end mænd, der er medlemmer af et politisk parti (tabel 11.6).

Derimod er kvindernes andel af valgte og opstillede kandidater ved offentlige valg meget lavere end mændenes (tabel 11.7). Figur 11.2 viser udviklingen i andelen af kvinder blandt valgte ved folketingsvalgene siden 1950.

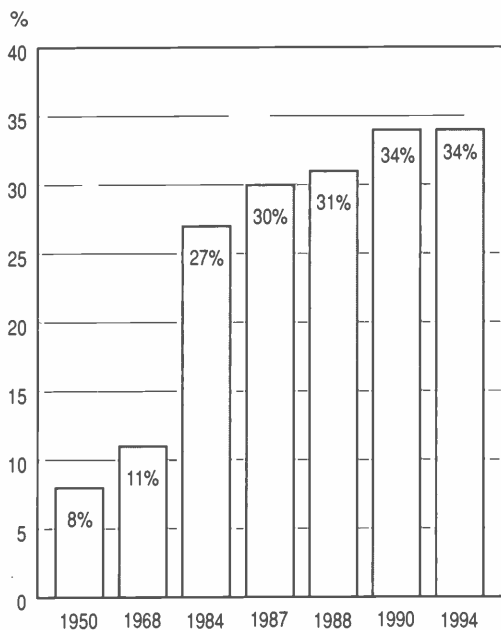
I 1950erne og 1960erne var ca. 10 pct af de valgte kandidater kvinder, mens kvinderne nu udgør godt en tredjedel af de valgte kandidater til Folketinget (og næsten en tredjedel af de opstillede kandidater). Udviklingen ved kommunalvalgene har været nogenlunde den samme. Andelen af kvinder blandt de opstillede kandidater har stort set ikke ændret sig siden midten af 1980erne.

Færre er medlem af et politisk parti

Det er i de politiske partier, man rekrutterer de personer, der bliver opstillet til offentlige valg. Partierne er også bagland for de valgte politikere. Der er således knyttet en vis politisk indflydelse til det at være medlem af et politisk parti.

Figur 11.2.
Andelen af kvinder blandt valgte kandidater til Folketinget. 1950-1994.

Women as percentage of elected candidates to the Folketing. 1950-1994.

Kilde: Tabel 11.7

Der har imidlertid været faldende medlemstal i de gamle politiske partier i mange år. Partiernes oplysninger om medlemstal viser, at andelen af partimedlemmer i procent af vælgerne er faldet fra 25 i 1950 til 6 i 1995. En undersøgelse fra 1995 viser, at 7 pct. af befolkningen på 16 år og derover er medlem af et politisk parti (tabel 11.6). En tilsvarende undersøgelse fra 1987 viste, at 10 pct. var medlem af et parti. Endnu en undersøgelse fra 1979 viste, at der dengang var 12 pct., der var medlem af et politisk parti. Figur 11.3 viser partimedlemskab blandt mænd og kvinder i 1979, 1987 og 1995. Både blandt mænd og kvinder er der blevet færre partimedlemmer, men der er stadig flest

mænd, der er medlem af et politisk parti. Figuren viser også en opdeling på aktive og passive partimedlemmer. De aktive medlemmer er dem, der går til møde i partiet. Ligesom det var tilfældet i 1979, er der en større andel mænd end kvinder, der er aktive medlemmer. Næsten halvdelen af partimedlemmerne i 1995 er imidlertid passive, idet de ikke har deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

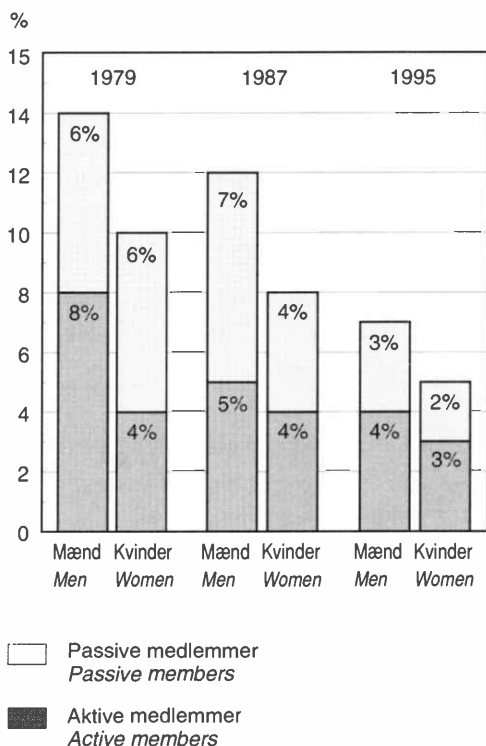
Der er en klar sammenhæng mellem partimedlemskab og alder. Fx er kun ca. 2 pct. af de 16-24-årige partimedlemmer mod 13 pct. af de 55-64-årige. For personer mellem 65 og 74 er andelen partimedlemmer også over gennemsnittet, nemlig 8 pct. (tabel 11.6).

I modsætning til, hvad tilfældet er for de fleste andre former for politisk deltagelse, har partimedlemmerne lavere uddannelse end ikke-medlemmer. Folk med 7 års skolegang er oftere partimedlem end dem, der har en længere skolegang (tabel 11.8). Forklaringen er, at partimedlemmer tilhører den ældre del af befolkningen, som typisk har fået en kortere skoleuddannelse end de yngre.

Der er i øvrigt mellem forskellige stillingsgrupper væsentlige forskelle i andelen, der er medlem af et politisk parti (tabel 11.9). Først og fremmest er det markant, at selvstændige i landbrug forholdsvis ofte er partimedlemmer. Således var 37 pct. af de selvstændige i landbrug i 1995 medlem af et politisk parti, og størstedelen af dem var endda aktive. I den modsatte ende finder man de uddannelsessøgende, hvor kun 3 pct. er medlem af et politisk parti. Også her er en del af forklaringen forskellig alder.

Figur 11.3.
Procentandel mænd og kvinder, der var aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1979, 1987 og 1995.

Percentage of men and women being active or passive members of a political party. 1979, 1987 and 1995.

Kilde: Tabel 11.6 og Levevilkår i Danmark 1992, tabel 12.3

Hver sjette voksen deltager i anden politisk aktivitet i løbet af et år

Ud over at være medlem af et politisk parti har man mulighed for at udtrykke sin politiske holdning på mange andre måder. En vigtig form er protestaktivitet. Det kan fx være deltagelse i demonstrationer eller at skrive under ved en underskriftsindsamling.

I 1995 havde 17 pct. af befolkningen på 16 år og derover deltaget i en eller flere aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer inden for det sidste år (tabel 11.10). Det er især de mindre krævende underskriftsindsamlinger eller offentlige møder og høringer, folk har deltaget i (henholdsvis 6 og 10 pct). Det er aktiviteter, som er relativt uforpligtende og lette at deltage i.

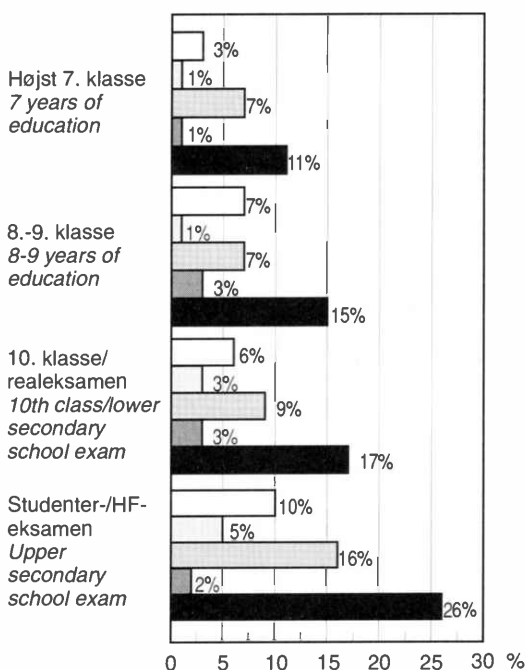
Der er en lavere andel, der deltager i mere krævende aktiviteter: 3 pct. har deltaget i demonstrationer, 2 pct. i arbejdsnedlæggelser eller strejker uden om de faglige organisationer og 1 pct. i andre aktiviteter. Det er især veluddannede, der deltager i anden politisk aktivitet (figur 11.4).

Således har 11 pct. af dem, der højst har gået 7 år i skole, deltaget i en eller flere af disse aktiviteter mod 26 pct. af dem med student- eller hf-eksamen. Da langt størstedelen af dem, der har kortere skoleuddannelse, findes blandt de midaldrende og ældre, er det ikke overraskende, at aktiviteten viser sig at være størst blandt personer under 45 år (tabel 11.11).

Opdeler man anden politisk deltagelse på køn og erhverv, fremkommer der et meget varieret billede (tabel 11.12 og 11.13). Samlet er der stort set ingen forskel på mænds og kvinders deltagelse, men der er stor variation mellem stillingsgrupperne. Bl.a. finder man, at deltagelse i aktiviteterne er størst blandt selvstændige i landbrug og blandt kvindelige funktionærer. Der er sket en variation i deltagelsen hos forskellige stillingsgrupper fra 1991 til 1995, men der er samlet ikke væsentlig forskel på mænds og kvinders deltagelse i 1991 og 1995.

Figur 11.4.
Procentandel, der har deltaget i forskellige politiske aktiviteter uden om politiske partier og faglige organisationer, efter skoleuddannelsesniveau. 1995.

Percentage of the population who has participated in various political activities outside political parties and occupational organizations, by level of general education. 1995.

- Underskriftsindsamling
Collection of signatures
- Demonstrationer
Demonstrations
- Offentlige møder/høringer
Public meetings/hearings
- Arbejdsnedlæggelse
Strikes
- Mindst én aktivitet
At least one activity

Kilde: Tabel 11.10

Hver ottende voksen er engageret i en bevægelse eller forening vedrørende bestemte emner

I 1995 angav 13 pct. af den voksne befolkning (14 pct. af mænd og 13 pct. af kvinder) at være engageret i foreninger eller bevægelser vedrørende bestemte emner (tabel 11.14). Denne type aktivitet omfatter mange forskellige former fra græsrodsbevægelser, eksempelvis nødhjælpsforeninger, naturfredningsforening eller andre miljøorganisationer. Tilsvarende kan engagementet dække over mange forskellige former, bl.a. fra mødedeltagelse til indbetaling af støttebeløb. Der viser sig i øvrigt ikke at være nogen klar sammenhæng mellem denne sammensatte form for aktivitet og skoleuddannelse.

Undersøgelser af udenomsparlamentariske aktiviteter foretaget i 1980erne tyder på, at en stigende andel af befolkningen har erfaring med deltagelse i disse aktiviteter (tabel 11.15). Samtidig viser undersøgelserne, at "græsrods"-aktiviteter gennem 1980erne udgør en supplerende mulighed for at formulere lokale og konkrete krav over for offentlige myndigheder. Blandt kvinder findes klare tegn på, at der gennem græsrodsdeltagelsen omkring konkrete og lokale sager foregår en politisk mobilisering, især blandt unge, højtuddannede og "traditionelt" politisk interesserede.

Foreningsmedlemskabet er højt, aktiviteten faldende

Medlemskab af en forening indebærer, at ens synspunkter og interesser bliver repræsenteret i offentligheden og i forhold til det politiske system. Medlemskab er derfor en form for politisk aktivitet. Næsten alle voksne danskere er medlem af mindst

én forening, og ca. tre fjerdedele er medlem af mere end én forening. Det placerer Danmark blandt de lande, hvor der er flest medlemmer af foreninger. Fra 1980 til 1990 steg det gennemsnitlige antal foreningsmedlemskaber. I samme periode aftog imidlertid deltagelsen i foreningerne, dvs. hvor mange der gik til møde i en forening.

Mænd er mere aktive i foreninger end kvinder, og højtuddannede er mere aktive end kortuddannede. I forhold til alder gælder for både mænd og kvinder, at de 35-44-årige er de mest aktive i foreningslivet. For mændenes vedkommende er der også mange aktive blandt de 25-34-årige (tabel 11.16).

Fortsat en stærkt organiseret arbejdsstyrke

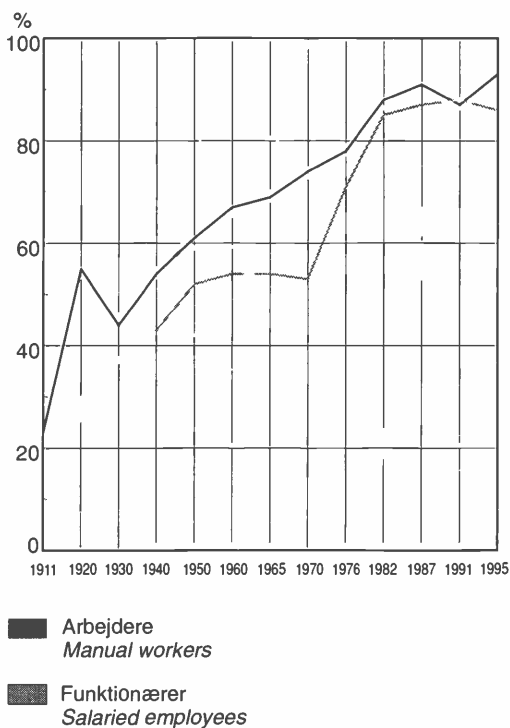
Organisering og deltagelse i faglige foreninger giver også den enkelte mulighed for at påvirke beslutningsprocessen omkring politiske emner. I lighed med de øvrige nordiske lande har Danmark et højt organiseringsniveau på arbejdsmarkedet. Det gælder både for lønmodtagere og for selvstændige erhvervsdrivende. For lønmodtagernes vedkommende var 88 pct. i begyndelsen af 1990'erne medlem af en fagforening. Denne organisationsprocent er lige stor blandt mænd og kvinder. Ligeledes er den stort set lige stor blandt arbejdere og funktionærer, hvilket er noget forholdsvis nyt (tabel 11.17). Tidligere havde funktionærerne en lavere organisationsprocent end arbejderne. Figur 11.5 viser, hvordan procenterne for arbejdere og funktionærer har nærmet sig hinanden, især i 1970'erne.

Mange borgere stiller krav til myndigheder

Gennem høringer ved lokalplaner og forskellige former for brugerbestyrelser har politikerne skabt

Figur 11.5.
Organisationsprocenten blandt arbejdere og funktionærer. 1911-1995.

Percentage of manual workers and salaried employees being members of occupational organizations. 1911-1995.

Kilde: Tabel 11.17

nye kanaler for politisk aktivitet. Dertil kommer, at borgerne kan rejse forskellige krav direkte over for myndighederne. Det er navnlig forældre til børn i skole og daginstitution, der fremsætter ønsker eller krav til offentlige myndigheder. I 1990 foretog næsten halvdelen af forældrene sådanne aktiviteter. Der er ikke de store forskelle mellem andelen af mænd og kvinder, der fremsætter ønsker eller krav til myndighederne, bortset fra i ét til-

fælde: Det er næsten en tredjedel af mændene, men kun en tiendedel af kvinderne, som er i kontakt med arbejdsformidlingen og siger, at de har klaget over behandlingen på arbejdsformidlingen (tabel 11.18).

Men ikke alle kan selv udforme en skrivelse til myndighederne

En anden side af varetagelsen af den enkeltes påvirkningsmuligheder er spørgsmålet om, hvordan man mere generelt er i stand til at varetage sine personlige interesser over for offentlige myndigheder.

I Levekårsundersøgelsen i 1976 spurgte man bl.a., om den interviewede var i stand til selv at udforme en skrivelse til en offentlig myndighed. Dengang svarede 20 pct. af de 20-69-årige nej til spørgsmålet. I 1987 var tallet 18 pct., og i 1995 var andelen faldet til 13 pct. Udviklingen hænger sammen med det stigende uddannelsesniveau i befolkningen.

Som tabel 11.19 viser, kan næsten alle veluddannede formulere en skrivelse selv, men blandt dem, der højst har gået 7 år i skole, kan ca. en tredjedel ikke i dag klare opgaven selv. Især ældre mennesker har svært ved selv at lave en skrivelse til en offentlig myndighed (tabel 11.20). Herudover er kvinderne dårligere stillet end mændene med hensyn til at lave en skrivelse til offentlige myndigheder, selv når man tager højde for skolegang.

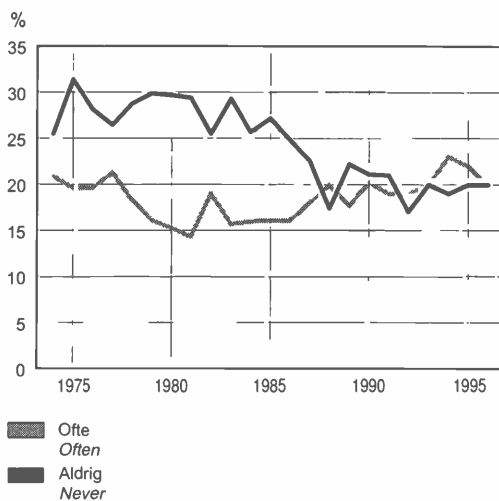
Politiske diskussioner bliver mindre almindelige

Den mest daglige form for politisk deltagelse er, at man er engageret i politiske diskussioner. Bru-

Figur 11.6.

Andel, der ofte eller aldrig deltager i en politisk diskussion. 1973-1996.

Percentage of population who often or never participates in a political discussion. 1973-1996.

Anm.: Spørgsmålet var: "Når De er sammen med Deres venner, sker det så ofte, nu og da eller aldrig, at De taler om politiske forhold?"
The question was: "When you get together with your friends, would you say you discuss political matters frequently, occasionally or never?"

Kilde: 1973-1990: Gabriel, O. W.: Die EG-Staaten im Vergleich. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung. 1991-1996: Diverse Eurobarometerundersøgelser

ger man denne indikator på politisk aktivitet viser der sig en dalende tendens (figur 11.6). Dette tyder på at befolkningen bliver mindre optaget af politik. Dermed bekræfter figuren også den tendens, der har vist sig gennem hele dette kapitel: Befolkningens politiske deltagelse er blevet mindre eller er stagnerende. Dette er påfaldende, da man skulle forvente en øget aktivitet, alene fordi uddannelsesniveaulet i befolkningen er stigende.

Datakilder

Der eksisterer ikke løbende statistik over omfanget af de forskellige former for politisk aktivitet.

Danmarks Statistik publicerer dog oplysninger om valgdeltagelse mv. ved folketingsvalg (1), kommunale og amtskommunale valg (2), folkeafstemninger, menighedsrådsvalg og EF-parlamentsvalg (3).

I tilknytning til folketingsvalgene er der siden 1971 ved Københavns og Aarhus Universiteter blevet gennemført spørgeskemaundersøgelser, der belyser en række forhold om valgdeltagelse, partivalg, partitilknytning, andre former for politisk deltagelse og politiske holdninger. Eksempelvis er der foretaget en sammenligning af vælgerholdninger og vælgeradfærd i forhold til folketingsvalgene i 1987, 1988 og 1990 (4).

Den politiske aktivitet i bredere forstand er belyst i flere undersøgelser. Allerede i Socialforskningsinstituttets levokårsundersøgelse fra 1976 (5) indgik data om politisk aktivitet. Mere udførlige oplysninger kan findes i en række andre spørgeskemaundersøgelser fra 1979, 1986, 1990 og 1994 (6), hvori der er spurgt om mange sider af politisk aktivitet, herunder partipolitisk og faglig aktivitet, forhold til offentlige myndigheder og græsrodsaktivitet. I enkelte af disse undersøgelser er der sammenlignelige oplysninger med andre lande. Endelig indsamles data om enkelte former for politisk aktivitet af EU-kommissionen i halvårlige spørgeskemaundersøgelser, de såkaldte "Eurobarometre". Oplysninger om Danmark og sammenligninger med andre EU-lande findes i enkelte oversigtsværker (7).

1. *Danmarks Statistik:*

Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg. Senest 1994: 11. Folketingsvalget 21.9.1994.

2. *Danmarks Statistik:*

Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg. Senest 1996: 13. Valgene til de kommunale og amtskommunale råd den 16. november 1993.

3. *Danmarks Statistik:*

Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg. Senest 1995: 1. Valget til Europa-Parlamentet den 9. juni 1994.

4. *Bille, L. et al.:*

De uregelmæssige vælgere. København 1992. Colymbus.

Elklit, J. & Tonsgaard, O. (red.):

To Folketingsvalg. Vælgerholdninger og vælgeradfærd i 1987 og 1988. Århus, 1989. Forlaget Politica.

Borre, O. et al.:

Vælgere i 70'erne. Resultater fra interviewundersøgelser ved folketingsvalgene i 1971, 1973 og 1975. København, 1976. Københavns Universitets Institut for Samfundsfag.

Borre, O. et al.:

Folketingsvalget 1977. Tillæg til Vælgere i 70'erne. København, 1979. Københavns Universitets Institut for Samfundsfag.

Borre, O. et al.:

Efter vælgerskredet. Analyser af folketingsvalget 1979. Århus, 1983.

Andersen, J. Goul & Borre, O.:

Voting and Political Attitudes in Denmark. 1997. Århus: Aarhus University Press.

5. *Hansen, E.J.:*

Fordelingen af levokårene. Bind I-V. Socialforskningsinstituttets publikation 82, I-V. København 1978-1980.

Geckler, S. et al.:

Bind II af publikationen: De enkelte levekårs-komponenter. København 1978-1980.

Hansen, E.J.:

Levekår og placering i det politiske spektrum. Socialforskningsinstituttets meddelelse 35. København. 1981.

6. *Damsgaard, E. (red.):*

Folkets veje i dansk politik. København 1980. Schultz.

Svensson, P. & Togeby, L.:

Politisk opbrud. De nye mellemlags græsrodsdeltagelse: Årsager og konsekvenser belyst ved en ungdomsundersøgelse. Forlaget Politica. Århus. 1986.

Togeby, L.:

Ens og forskellig. Græsrodsdeltagelse i Norden. Forlaget Politica. Århus. 1989.

Gundelach, P. & Riis, O.:

Danskerne værdier. Forlaget Sociologi. København. 1992.

Andersen, J. et al.:

Medborgerskab. Demokrati og politisk deltagelse. Systime. Herning. 1993.

Andersen, J. & Torpe, L.:

Demokrati og politisk kultur. Systime. Herning. 1994.

7. *Gabriel, O. (red.):*

Die EG-Staten im Vergleich. Bundeszentrale für politische Bildung. Bonn. 1992.

Tabel 11.1. Valgdeltagelsen ved forskellige offentlige valg. 1950-1994.

Percentage voting at general elections. 1950-1994.

	Folketings- valg 1	Kommunal- valg 2	Amts- kommunalvalg 3	EF-parla- mentsvalg 4
	Procentandel ¹⁾			
1950	82	82	.	.
1958	.	77	.	.
1960	86	.	.	.
1966	89	77	79	.
1970	.	73	75	.
1973	89	.	.	.
1974	.	63	65	.
1977	89	.	.	.
1978	.	73	75	.
1979	86	.	.	48
1981	83	73	75	.
1984	88	.	.	52
1985	.	70	71	.
1987	87	.	.	.
1988	86	.	.	.
1989	.	68	69	46
1990	83	.	.	.
1993	.	71	72	.
1994	84	.	.	53

1) Antal afgivne stemmer i procent af antal stemmeberettigede.
 Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog, diverse årgange. Dan-
 marks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg,
 1990:19, 1994:11 og 1995:1.

Translation – Heading, Column 1: elections to the Folketing; 2: elec-
 tions of municipal councils; 3: elections of county councils; 4: elec-
 tions to the European Parliament.

1) Votes cast as a percentage of the electorate.

Tabel 11.2. Valgdeltagelsen i forskellige dele af landet ved de senest afholdte valg.

Percentage voting at the most recent general elections, by region.

	Folketingsvalget	Kommunalvalget	EF-parlamentsvalget
	1994 1	1993 2	1994 3
	Procentandel ¹⁾		
1 Hovedstadens område	81	61	54
2 Øernes område	85	70	55
3 Jylland	84	71	51
4 Hele landet	84	71	53

1) Antal afgivne stemmer i procent af antal stemmeberettigede.
 Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1994. Danmarks Statistik:
 Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg, 1994:11 og 1995:1.

Translation – Heading, Column 1: election to the Folketing; 2: election of municipal councils; 3: election to the European Parliament. Front Column, 1: Copenhagen area; 2: rest of the Islands; 3: Jutland; 4: Denmark, total.

1) Votes cast as a percentage of the electorate.

Tabel 11.3. Procentfordeling af gyldige stemmer ved folketingsvalg i Danmark, 1981-1994.

Percentage distribution of valid votes at Danish elections to the Folketing. 1981-1994.

	1981	1984	1987	1988	1990	1994
	Procent					
1 Socialdemokratiet	32,9	31,6	29,3	29,8	37,4	34,6
2 Radikale Venstre	5,1	5,5	6,2	5,6	3,5	4,6
3 Konservative Folkeparti	14,5	23,4	20,8	19,3	16,0	15,0
4 Socialistisk Folkeparti	11,3	11,5	14,6	13,0	8,3	7,3
5 Centrum-Demokraterne	8,3	4,6	4,8	4,7	5,1	2,8
6 Fælles Kurs	.	.	2,2	1,9	1,8	.
7 Kristeligt Folkeparti	2,3	2,7	2,4	2,0	2,3	1,9
8 Venstre	11,3	12,1	10,5	11,8	15,8	23,3
9 Venstresocialisterne	2,7	2,7	1,4	0,6	.	.
10 Fremskridtspartiet	8,9	3,6	4,8	9,0	6,4	6,4
11 Uden for partierne	0,0	0,0	0,1	0,1	0,3	1,0
12 Arbejderpartier i øvrigt ¹⁾	1,3	0,8	0,9	0,8	1,7	3,1
13 Øvrige partier ²⁾	1,4	1,5	2,0	1,4	1,4	.
14 I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15 Gyldige stemmer (1.000)	3.124	3.362	3.363	3.329	3.240	3.328
16 Stemmeprocent	83	88	87	86	83	84

1) Internationalt Socialistisk Arbejderparti (1981-1987), Danmarks Kommunistiske Parti (1981-1988), Marxistisk-Leninistisk Parti (1984 og 1987), Arbejderpartiet KAP (1981) samt Enhedslisten (1990 og 1994).

2) Retsforbundet (1981-1987 og 1990), De Grønne (1987-1990) samt Humanistisk Parti (1987 og 1990).

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1983 og 1990. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg, 1994:11.

Translation - Front Column, 1: Social Democratic Party; 2: Radical Liberal Party; 3: Conservative People's Party; 4: Socialist People's Party; 5: Centre Democratic Party; 6: Common Course; 7: Christian People's Party; 8: Liberal Democratic Party; 9: Left-Wing Socialists; 10: Progress Party; 11: non-party votes; 12: other workers' parties (1); 13: other parties (2); 14: total; 15: total valid votes, in thousands; 16: votes cast as percentage of the electorate.

1) International Socialist Workers Party (1981-1987), Communist Party (1981-1988), Marxist-Leninist Party (1984 and 1987), Worker's Party KAP. (1981), Unitary List (1990 and 1994).

2) Single-Tax Party (1981-1987 and 1990), The Greens (1987-1990) and Humanistic Party (1987 and 1990).

Tabel 11.4. Fordeling af mandater ved Folketingsvalg i Danmark. 1981-1994.

Distribution of seats at Danish elections to the Folketing, 1981-1994.

	1981	1984	1987	1988	1990	1994
	Antal mandater					
1 Socialdemokratiet	59	56	54	55	69	62
2 Radikale Venstre	9	10	11	10	7	8
3 Konservative Folkeparti	26	42	38	35	30	27
4 Socialistisk Folkeparti	21	21	27	24	15	13
5 Centrum-Demokraterne	15	8	9	9	9	5
6 Fælles Kurs	.	.	4	-	-	.
7 Kristeligt Folkeparti	4	5	4	4	4	0
8 Venstre	20	22	19	22	29	42
9 Venstresocialisterne	5	5	-	-	.	.
10 Fremskridtspartiet	16	6	9	16	12	11
11 Enhedslisten	6
12 Uden for partierne	1
13 Grønland og Færøerne	4	4	4	4	4	4
14 I alt	179	179	179	179	179	179

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1983 og 1990. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg, 1990:19 og 1994:11.

Translation – Front Column, 1: Social Democratic Party; 2: Radical Liberal Party; 3: Conservative People's Party; 4: Socialist People's Party; 5: Centre Democratic Party; 6: Common Course; 7: Christian People's Party; 8: Liberal Democratic Party; 9: Left-Wing Socialists; 10: Progress Party; 11: Unitary List; 12: non-party candidates; 13: Greenland and Faroe Islands; 14: total.

Tabel 11.5. Statsministre og regeringspartier siden 1972.

Prime ministers and ruling parties since 1972.

	Statsminister 1	Regeringspartier 2
1972-1973	Jørgensen (S)	S
1973-1975	Hartling (V)	V
1975-1978	Jørgensen (S)	S
1978-1979	Jørgensen (S)	S, V
1979-1982	Jørgensen (S)	S
1982-1984	Schlüter (K)	K, RV, CD, KFP
1984-1988	Schlüter (K)	K, RV
1988-1990	Schlüter (K)	K, RV, V
1990-1992	Schlüter (K)	K, V
1992-1994	Nyrup Rasmussen (S)	S, RV, KFP, CD
1994-1996	Nyrup Rasmussen (S)	S, RV, CD
1997-	Nyrup Rasmussen (S)	S, RV

Anm.: S: Social Demokratiet; RV: Det Radikale Venstre; K: Det Konservative Folkeparti; V: Venstre, CD: Centrum Demokraterne; KFP: Kristeligt Folkeparti.

Translation – Heading, Column 1: Prime ministers; 2: Ruling Parties: S: Social Democratic Party; RV: Radical Liberal Party; K: Conservative People's Party; CD: Centre Democratic Party; KFP: Christian People's Party; V: Liberal Democratic Party.

Tabel 11.6. Procentandel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1995.

Percentage of men and women who are active or passive members of political parties, by selected age groups. 1995.

	Mænd		Kvinder		Alle	
	Aktivt medlem ¹⁾	Passivt medlem ²⁾	Aktivt medlem ¹⁾	Passivt medlem ²⁾	Aktivt medlem ¹⁾	Passivt medlem ²⁾
	1	2	3	4	5	6
	Procent					
1 16-19 år	1	1	-	-	1	1
2 20-24 år	4	1	-	-	2	0
3 25-34 år	0	3	2	1	1	2
4 35-44 år	4	3	3	2	4	3
5 45-54 år	7	3	4	3	6	3
6 55-64 år	7	5	8	6	7	6
7 65-74 år	5	5	3	3	4	4
8 75 år og derover
9 Alle	4	3	3	2	4	3

Anm.: Antal svarpersoner: 1.168 mænd og 1.166 kvinder.

1) Har deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

2) Har ikke deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: active (1); 2: passive (2); 3-4: women; 3: active (1); 4: passive (2); 5-6: total; 5: active (1); 6: passive (2).

Front Column, 1-8: age groups; 9: total.

Note: Number of respondents: 1,168 men and 1,166 women.

1) Have participated in the party's meetings within the past year.

2) Have not participated in the party's meetings within the past year.

Tabel 11.7. Andel af kvinder blandt opstillede og valgte kandidater til folketingsvalg, kommunalvalg og EF-parlamentsvalg. 1950-1994.

Female percentage of all candidates and of elected candidates to the Folketing, municipal councils, and the European Parliament. 1950-1994.

	Opstillede kandidater 1	Valgte kandidater 2
	Procentandel	
1 <i>Folketingsvalg:</i>		
1950	12	8
1968	14	11
1984	26	27
1987	31	30
1988	31	31
1990	31	34
1994	30	34
2 <i>Kommunalvalg:</i>		
1966	15	10
1970	17	11
1985	29	24
1989	31	26
1993	28	26
3 <i>EF-parlamentsvalg:</i>		
1979	23	33 ¹⁾
1984	27	40 ¹⁾
1989	35	38 ¹⁾
1994	31	44 ¹⁾

1) I alt 5 kvinder i 1979, 6 kvinder i 1984 og i 1986 og 7 kvinder i 1994.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog. Diverse årgange. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg, 1990:19, 1994:11 og 1995:1.

Translation – Heading, Column 1: all candidates; 2: elected candidates.

Front Column, 1: elections to the Folketing; 2: elections to municipal councils; 3: elections to the European Parliament.

1) In all, 5 women in 1979, 6 women in 1984 and 1989, and 7 women in 1994.

Tabel 11.8. Procentandel personer med forskellig skoleuddannelse, der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1995.

Percentage of active or passive members of political parties, by level of general education. 1995.

	Aktivt medlem ¹⁾	Passivt medlem ²⁾	Medlem i alt
	1	2	3
	Procentandel		
1 7. klasse eller mindre	5	4	9
2 8.-9. klasse	4	3	7
3 10. klasse/realeksamen	3	3	6
4 Studenter-/hf-eksamen	4	2	5
5 Andet
6 Alle	4	3	7

Anm.: Antal svarpersoner: 2.334.

1) Har deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

2) Har ikke deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: active members (1); 2: passive members (2); 3: members, total.

Front Column, 1: 7 years of education or less; 2: 8-9 years of education; 3: 10th class exam/lower secondary school exam; 4: upper secondary school exam; 5: other; 6: total.

Note: Number of respondents: 2,334.

1) Have participated in the party's meetings within the past year.

2) Have not participated in the party's meetings within the past year.

Tabel 11.9. Procentandel mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper, der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1995.

Percentage of men and women who are active or passive members of political parties, by socio-economic group. 1995.

	Mænd		Kvinder		Alle	
	Aktivt medlem ¹⁾	Passivt medlem ²⁾	Aktivt medlem ¹⁾	Passivt medlem ²⁾	Aktivt medlem ¹⁾	Passivt medlem ²⁾
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 Selvstændig i landbrug	23	14	23	14
2 Selvstændige i øvrigt	1	4	2	4
3 Højere funktionærer	6	7	4	-	5	5
4 Mellem funktionærer	6	-	7	2	6	1
5 Lavere funktionærer	1	3	4	3	3	3
6 Faglærte arbejdere	3	1	3	1
7 Ikke-faglærte arbejdere	3	4	3	5	3	4
8 Arbejdsløse	3	1	2	1	2	1
9 Pensionister/efterlønsmodtagere	5	6	4	3	5	5
10 Husmødre	.	.	-	9	-	9
11 Uddannelsessøgende	3	1	1	-	2	1
12 Alle ³⁾	4	3	3	2	4	3

Anm.: Antal svarpersoner: 1.168 mænd og 1.166 kvinder.

1) Har deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

2) Har ikke deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

3) Inkl. øvrige uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: active (1); 2: passive (2); 3-4: women; 3: active; 4: passive; 5-6: total; 5: active; 6: passive. Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3-5: salaried employees: upper, middle, lower levels, respectively; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: unemployed; 9: pensioners/early retirement pensioners; 10: housewives; 11: students; 12: total (3).

Note: Number of respondents: 1,168 men and 1,166 women.

1) Have participated in the party's meetings within the past year.

2) Have not participated in the party's meetings within the past year.

3) Including others outside the work force.

Tabel 11.10. Procentandel, der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer efter skoleuddannelse. 1995.

Percentage of the population who participated in political activities outside political parties and occupational organizations, by level of general education. 1995.

	Højst 7. klasse 1	8.-9. klasse 2	10. klasse/ realeksamen 3	Stud.-/ hf-eksamen 4	Alle 5
	Procentandel				
1 Underskriftsindsamling	3	7	6	10	6
2 Demonstration	1	1	3	5	3
3 Offentlige møder/høringer	7	7	9	16	10
4 Arbejdsnedlæggelse	1	3	3	2	2
5 Betalingsboycot	0	0	0	-	0
6 Andre aktiviteter	1	1	1	3	1
7 Mindst én af tingene	11	15	17	26	17

Anm.: Antal svarpersoner: 2.334. Spørgsmålet var: *Har De i løbet af de sidste 12 måneder deltaget i nogle af følgende aktiviteter for at påvirke politiske beslutninger? (Omfatter alene aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer).*

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: 7 years of education or less; 2: 8-9 years education; 3: 10th class/lower secondary school exam; 4: upper secondary school exam; 5: total.

Front Column, 1: collection of signatures; 2: demonstrations; 3: public meetings/hearings; 4: strikes; 5: payment boycott; 6: other activities; 7: at least one of the activities.

Note: Number of respondents: 2,334. The question was: *Have you participated in some of the following activities during the last 12 months in order to influence political decisions? (Only activities outside political parties and occupational organizations).*

Tabel 11.11. Procentandel mænd og kvinder, der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer efter alder. 1995.

Percentage of the population who participated in political activities outside political parties and occupational organizations, by age. 1995.

	Under- skrifts- indsamling	Demonstra- tioner	Offentl. møder/ høringer	Betalings- boycot	Arbejds- nedlæg- gelse	Andre aktivi- teter	Mindst én af tingene
	1	2	3	4	5	6	7
	Procentandel						
1 <i>Mænd:</i>							
2 16-19 år	8	1	12	1	-	1	17
3 20-24 år	5	6	9	-	2	-	14
4 25-34 år	9	3	6	1	5	2	20
5 35-44 år	10	2	10	1	4	1	22
6 45-54 år	7	1	15	-	3	1	22
7 55-64 år	4	1	10	1	1	1	11
8 65 år og derover	4	2	11	-	-	1	14
9 Alle mænd	7	2	10	0	3	1	18
10 <i>Kvinder:</i>							
11 16-19 år	13	9	8	-	-	1	19
12 20-24 år	4	3	8	-	2	3	18
13 25-34 år	6	4	9	-	2	1	17
14 35-44 år	7	4	16	-	2	2	22
15 45-54 år	7	1	13	-	2	2	21
16 55-64 år	4	3	4	-	0	1	7
17 65 år og derover	3	4	5	-	1	-	9
18 Alle kvinder	6	3	10	-	2	2	17
19 <i>Alle</i>	7	3	10	0	2	1	17

Anm.: Antal svarpersoner: 1.168 mænd og 1.166 kvinder. Spørgsmålet var: *Har De i løbet af de sidste 12 måneder deltaget i nogle af følgende aktiviteter for at påvirke politiske beslutninger? (Omfatter alene aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer).*

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: collection of signatures; 2: demonstrations; 3: public meetings/hearings; 4: payment boycott; 5: strikes; 6: other activities; 7: at least one of the activities.

Front Column, 1: men; 2-8: age groups; 9: men, total; 10: women; 11-17: age groups; 18: women, total; 19: total.

Note: Number of respondents: 1,168 men and 1,166 women. The question was: *Have you participated in some of the following activities during the last 12 months in order to influence political decisions? (Only activities outside political parties and occupational organizations).*

Tabel 11.12. Procentandel mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper, der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer. 1995.

Percentage of men and women who participated in political activities outside political parties and occupational organizations, by socio-economic group. 1995.

	Under- skrifts- indsaml.	Demon- stra- tioner	Offentl. møder/ høringer	Betalings- boycot	Arbejds- nedlæg- gelse	Andre aktivi- teter	Mindst én af tingene
	1	2	3	4	5	6	7
	Procentandel						
1 <i>Mænd</i>							
2 Selvstændige i landbrug	13	3	30	3	3	3	33
3 Selvstændige i øvrigt	7	3	12	-	-	2	18
4 Højere funktionærer	10	3	18	-	1	1	23
5 Mellemfunktionærer	7	4	13	-	0	3	19
6 Lavere funktionærer	11	2	4	1	2	2	17
7 Faglærte arbejdere	8	1	6	1	9	1	21
8 Ikke-faglærte arbejdere	7	-	6	-	9	1	19
9 Arbejdsløse	1	3	5	-	1	-	8
10 Pensionister/efterlønsmodtagere	3	2	10	-	0	1	12
11 Uddannelsessøgende	8	3	13	1	1	1	18
12 Alle ¹⁾	7	2	10	0	3	1	18
13 <i>Kvinder</i>							
14 Selvstændige i landbrug	-	-	-	-	-	-	-
15 Selvstændige i øvrigt	-	-	3	-	-	3	6
16 Højere funktionærer	9	2	27	-	4	2	33
17 Mellemfunktionærer	9	3	16	-	3	1	24
18 Lavere funktionærer	6	2	11	-	2	3	19
19 Faglærte arbejdere	5	5	-	-	3	-	8
20 Ikke-faglærte arbejdere	4	1	2	-	4	1	11
21 Arbejdsløse	6	4	14	-	1	3	20
22 Pensionister/efterlønsmodtagere	2	1	4	-	1	0	8
23 Uddannelsessøgende	10	9	13	-	1	1	25
24 Husmødre	-	-	-	-	-	-	-
25 Alle ¹⁾	6	3	10	-	2	2	17

Anm.: Antal svarpersoner: 1.168 mænd og 1.166 kvinder. Spørgsmålet var: *Har De i løbet af de sidste 12 måneder deltaget i nogle af følgende aktiviteter for at påvirke politiske beslutninger? (Omfatter alene aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer).*

1) Inkl. øvrige uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: collection of signatures; 2: demonstrations; 3: public meetings/hearings; 4: payment boycott; 5: strikes; 6: other activities; 7: at least one of the activities.

Front Column, 1 men; 2: self-employed in agriculture; 3: self-employed in other industries; 4-6: salaried employees; upper, middle, lower levels, respectively; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: pensioners/early retirement pensioners; 11: students; 12: total; 13: women; 24: housewives; 25: total (1). Note: Number of respondents: 1,168 men and 1,166 women. The question was: *Have you participated in some of the following activities during the last 12 months in order to influence political decisions? (Only activities outside political parties and occupational organizations).*

1) Including others outside the work force.

Tabel 11.13. Procentandel mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper, der har deltaget i mindst 1 politisk aktivitet uden om de politiske og faglige organisationer. 1991 og 1995.

Percentage of men and of women in various socio-economic groups who has participated in one or more political activities outside political parties and occupational organizations. 1991 and 1995.

	Mænd		Kvinder	
	1991	1995	1991	1995
	1	2	3	4
	Procentandel			
1 Selvstændige	16	24	..	6
2 Højere funktionærer	27	23	26	33
3 Mellemfunktionærer	26	19	29	24
4 Lavere funktionærer	23	17	18	19
5 Faglærte arbejdere	15	21	..	8
6 Ikke-faglærte arbejdere	13	19	12	11
7 Arbejdsløse	17	8	17	20
8 Pensionister/efterlønsmodtagere	6	12	6	8
9 Husmødre	.	.	6	-
10 Uddannelsessøgende	24	18	22	25
11 Alle ¹⁾	17	18	16	17

Anm.: Antal svarpersoner: 1991 3.093 og i 1995 2.334. Spørgsmålet var: *Har De i løbet af de sidste 12 måneder deltaget i nogle af følgende aktiviteter for at påvirke politiske beslutninger? (Omfatter alene aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer).*

1) Inkl. øvrige uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistiks og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991. Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1-2: men; 3-4: women. Front Column, 1: self-employed; 2-4: salaried employees; upper, middle, lower levels, respectively; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: unemployed; 8: pensioners/early retirement pensioners; 9: housewives; 10: students; 11: total (1). Note: Number of respondents: 1991 3,093 and in 1995 1,168 men and 1,166 women. The question was: *Have you participated in some of the following activities during the last 12 months in order to influence political decisions? (Only activities outside political parties and occupational organizations).*

1) Including others outside the work force.

Tabel 11.14. Procentandel mænd og kvinder med forskellig skoleuddannelse, der er engageret i bevægelser eller foreninger vedrørende bestemte emner. 1995.

Percentage of men and women engaged in movements or associations concerning particular issues, by level of general education. 1995.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Højest 7. klasse	14	15	14
2 8.-9. klasse o.l.	16	6	12
3 Realeksamen, 10. klasse eller lignende	12	12	12
4 Studenter-/hf-eksamen	15	15	15
5 Alle	14	13	13

Anm.: Antal svarpersoner: 1.168 mænd og 1.166 kvinder. Spørgsmålet lød: *Er De engageret i nogen form for forening eller bevægelse vedrørende bestemte emner, fx kvindesag, miljø, fredsarbejde, trafik, beboerspørgsmål?*

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: 7 years of education or less; 2: 8-9 years of education; 3: lower secondary school, 10th class exam; 4: upper secondary school exam; 5: total.

Note: Number of respondents: 1,168 men and 1,166 women. The question was: *Are you engaged in any kind of association or movement concerning particular issues, e.g. feminism, environmental protection, peace, traffic, residential matters?*

Tabel 11.15. Procentandel af befolkningen, der har deltaget/aldrig vil deltage i forskellige handlinger. 1981 og 1990.

Percentage of the population who has participated/will never participate in particular activities. 1981 and 1990.

	1981		1990	
	Har deltaget 1	Vil aldrig deltage 2	Har deltaget 3	Vil aldrig deltage 4
	Procentandel			
1 Underskriftsindsamlinger	41	26	50	24
2 Betalingsboycot	7	56	10	57
3 Lovlige demonstrationer	15	46	26	42
4 Overenskomststridige strejker	8	63	16	59
5 Besættelse af bygninger eller fabrikker	2	84	2	89

Anm.: Antal svarpersoner i 1981: 1.182 og i 1990: 1.031. Spørgsmålet lød: *Jeg beder Dem nu om at se på dette kort og fortælle mig, om De nogensinde har deltaget i nogen af disse handlinger, om dette kunne tænkes, at De ville deltage i sådanne, eller om De aldrig ville deltage i sådanne handlinger.*

Kilde: Gundelach, P. & Riis, O.: *Danskernes værdier*. København: Forlaget Sociologi. 1992.

Translation – Heading, Column 1: have participated; 2: will never participate; 3: have participated; 4: will never participate.

Front Column, 1: collect signatures; 2: payment boycott; 3: legal demonstrations; 4: unofficial strikes; 5: occupation of buildings or factories.

Note: Number of respondents in 1981: 1,182 and in 1990: 1,031. The question was formulated as follows: *I will now ask you to look at this card and tell me whether you have ever participated in these activities, whether you might participate, or whether you never will participate in such activities.*

Tabel 11.16. Procentandel mænd og kvinder, der er aktiv i mindst en forening, fordelt på aldersgrupper og skoleuddannelse. 1990.

Percentage of men and women who are active members of at least one association, by selected age groups and level of general education. 1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 <i>Alder</i>			
2 16-19 år	46	47	46
3 20-24 år.	48	35	43
4 25-34 år	56	41	48
5 35-44 år	53	53	53
6 45-54 år	44	33	37
7 55-64 år	41	31	35
8 65-74 år	39	25	32
9 75 år og derover	22	26	24
10 <i>Skoleuddannelse</i>			
11 Højest 7. klasse	34	28	31
12 8.-9. klasse o.l.	45	37	41
13 Realeksamen, 10. klasse o.l.	49	40	44
14 Studenter-/hf-eksamen	59	50	55
15 Alle	45	38	42

Anm.: Procenterne angiver andelen, der er aktiv i mindst en forening.

Antal svarpersoner: Mænd 976, Kvinder 1.045.

Kilde: Medborgerskabsundersøgelsen 1990, Institut for økonomi, politik og forvaltning, Aalborg Universitetscenter 1990.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: age groups; 2-8: age groups; 9: 75 years or more; 10: education, 11: 7 years of education or less; 12: 8-9 years of education; 13: 10th class exam/lower secondary school exam; 14: upper secondary school exam; 15: total.

Note: Number of respondents: 976 men and 1,045 women. The percentages state the part who are active members of at least one association.

Tabel 11.17. Organisationsprocenten for arbejdere og funktionærer. 1911-1995.

Percentage of manual workers and salaried employees who are members of occupational organizations. 1911-1995.

	Arbejdere 1	Funktionærer 2	Alle lønmodtagere 3
	Procentandel ¹⁾		
1911	23
1920	55
1930	44
1940	54	43	51
1950	61	52	58
1960	67	54	62
1965	69	54	63
1970	74	53	64
1976	78	71	74
1979	84	77	80
1982	88	85	86
1987	91	87	88
1991	87	88	88
1995	93	86	88

Anm.: Antal svarpersoner i 1987: 3.016, i 1990: 3.093 og i 1995: 1.257.

1) Antal fagligt organiserede arbejdere og funktionærer i procent af alle arbejdere og funktionærer.

Kilder: Pedersen, P.J.: Aspekter af fagbevægelsens vækst i Danmark, 1911-1976. Århus 1979. Scheuer, S.: Hvorfor stiger den faglige organisering? København 1984. Plovsing, J.: Funktionær: Organiseret eller uorganiseret. København 1973. Danmarks Statistiks og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1987, og januar og april 1991. Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: manual workers; 2: salaried employees; 3: all employees.

Note: Number of respondents: 3,016 in 1987, 3,093 in 1990 and 1,257 in 1995.

1) Manual workers and salaried employees being members of occupational organizations (trade unions, etc.) as a percentage of all manual workers and salaried employees.

Tabel 11.18. Procentandel mænd og kvinder, der har fremsat ønsker eller krav til offentlige myndigheder om forskellige emner. 1990.

Percentage of population who has stated wishes or demands to public authorities on different subjects. 1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Lokalområde	14	14	14
2 Børnepasning ¹⁾	46	48	473
3 Skolen ¹⁾	42	45	44
4 Arbejdsformidlingen ¹⁾	29	10	17
5 Socialforvaltningen ¹⁾	4	10	8

Anm.: Antal svarpersoner: 976 mænd og 1.045 kvinder.

Spørgsmålene var

1: *Har De selv eller sammen med andre inden for de seneste 12 måneder fremsat ønsker og krav overfor de lokale myndigheder vedrørende Deres lokalområde?*

2: *Har De inden for de sidste 12 måneder gjort noget for at påvirke pasningsforholdene?*

3: *Har De inden for de sidste 12 måneder gjort noget for at påvirke forholdene på skolen?*

4: *Har De på noget tidspunkt indenfor de sidste 12 måneder klaget over den behandling de har fået i Arbejdsformidlingen?*

5: *Har De på noget tidspunkt indenfor de sidste 12 måneder klaget over den behandling de har fået i Socialforvaltningen?*

1) Tallene omfatter kun personer, der modtager ydelser.

Kilde: Medborgerskabsundersøgelsen 1990, Institut for økonomi, politik og forvaltning, Aalborg Universitetscenter 1990.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: local neighbourhood; 2: childcare (1); 3: school (1); 4: Employment Service (1); 5: Social Service Department (1).

Note: Number of respondents: 976 men and 1,045 women.

1) The numbers only refer to people who receive services.

The questions were:

1: *Have you alone or together with others within the last 12 months stated wishes and demands to the public authorities concerning your local neighbourhood?*

2: *Have you within the last 12 months done something to influence the childcare conditions?*

3: *Have you within the last 12 months done something to influence the conditions at the school?*

4: *Have you at any time within the last 12 months complained about the service you have received at the employment service office?*

5: *Have you at any time within the last 12 months complained about the service you have received at the social service department?*

Tabel 11.19. Procentandel med forskellige skoleuddannelser, der ikke selv kan lave en skrivelse til en offentlig myndighed. 1995.

Percentage of population not able to write to public authorities, by level of general education. 1995.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Højest 7. klasse	24	31	28
2 8.-9. klasse	14	18	16
3 10. klasse/realeksamen	9	12	11
4 Studenter-/hf-eksamen	2	5	3
5 Alle	12	15	13

Anm.: Antal svarpersoner: 1.168 mænd og 1.166 kvinder. Spørgsmålet var: *Hvis De får brug for at sende en skrivelse til en offentlig myndighed, kan De så selv lave den?*

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: 7 years education; 2: 8-9 years education; 3: 10th class exam/"real"exam; 4: upper secondary school exam; 5: total.

Note: Number of respondents: 1,168 men and 1,166 women. The question was: *If you have to send a letter to the public authorities, can you write it yourself?*

Tabel 11.20. Procentandel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der ikke selv kan lave en skrivelse til en offentlig myndighed. 1995.

Percentage of population not able to write to public authorities, by selected age groups. 1995.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 16-19 år	15	32	22
2 20-24 år	18	12	15
3 25-34 år	7	14	10
4 35-44 år	10	11	10
5 45-54 år	10	11	11
6 55-64 år	15	19	17
7 65-74 år	15	23	19
8 75 år og derover	20
9 Alle	12	15	14

Anm.: Antal svarpersoner: 1.168 mænd og 1.166 kvinder. Spørgsmålet var: *Hvis De får brug for at sende en skrivelse til en offentlig myndighed, kan De så selv lave den?*

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1-7: age groups; 8: 75 years or more; 9: total.

Note: Number of respondents: 1,168 men and 1,166 women. The question was: *If you have to send a letter to the public authorities, can you write it yourself?*

Personlig sikkerhed

12

NR. FIGURER

- 12.1. Personskader ved færdselsuheld. 1950-1995.
- 12.2. Personskader ved færdselsuheld blandt trafikanttyper. 1995.
- 12.3. Personskader og persontransportarbejde blandt trafikanttyper. 1995.
- 12.4. Personskader ved færdselsuheld blandt mænd og kvinder, efter alder. 1995.
- 12.5. Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der er blevet ramt af ulykker eller uheld inden for det sidste år. 1994.
- 12.6. Anmeldte straffelovsovertrædelser pr. 100.000 indbyggere på 15 år og derover. 1980-1995.
- 12.7. Anmeldte straffelovsovertrædelser i forskellige dele af landet. 1995.
- 12.8. Procentandel der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år. 1972 og 1995.
- 12.9. Procentandel af mænd og kvinder, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år, efter alder. 1995.
- 12.10. Procentandel i forskellige bopælsområder, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år. 1995.
- 12.11. Procentandel i forskellige bopælsområder, der har sikret sig mod kriminalitet. 1995.

NR. TABELLER

- 12.1. Dødsfald som følge af ulykker blandt mænd og kvinder. 1975-1993.
- 12.2. Personskader ved færdselsuheld. 1970-1995.
- 12.3. Personskader ved færdselsuheld efter befordringsmiddel. 1970-1995.
- 12.4. Personskader ved færdselsuheld i forskellige aldersgrupper. 1995.
- 12.5. Personskader ved færdselsuheld blandt forskellige trafikantgrupper. 1994.
- 12.6. Procentandel i forskellige aldersgrupper der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1994.
- 12.7. Procentandel af mænd i forskellige stillingsgrupper, der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1994.
- 12.8. Procentandel af kvinder i forskellige stillingsgrupper, der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1994.
- 12.9. Anmeldte straffelovsovertrædelser opdelt efter forbrydelsens art. 1980-1995.
- 12.10. Anmeldte straffelovsovertrædelser i forskellige dele af landet. 1995.
- 12.11. Procentandel af den voksne befolkning (16 år eller derover), der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk og vold/trusler. 1972-1995.
- 12.12. Procentandel af mænd og kvinder der angiver at have været udsat for vold. 1995.
- 12.13. Procentandel i forskellige aldersgrupper, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk og vold. 1995.
- 12.14. Procentandel i forskellige bopælsområder, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk og vold. 1995.

- 12.15. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk og vold. 1995.
- 12.16. Frygt for at blive udsat for kriminalitet. 1976-1995.
- 12.17. Procentandel af mænd og af kvinder i forskellige aldersgrupper, der frygter at blive udsat for kriminalitet. 1995.
- 12.18. Procentandel i forskellige bopælsområder, der frygter at blive udsat for kriminalitet. 1995.
- 12.19. Procentandel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der har sikret sig mod kriminalitet. 1995.
- 12.20. Procentandel i forskellige bopælsområder, der har sikret sig mod kriminalitet. 1995.

Personlig sikkerhed

Indledning

Livet igennem udsættes den enkelte for begivenheder, som skaber utryghed. Samtidig kan utryghed have indflydelse på det almindelige velbefindende og påvirke handlinger på andre levevilkårsområder. Eksempelvis kan risiko for arbejdsløshed, skilsmisse, arbejdsulykker, trafikuheld, sygdom og død skabe angst og utryghed i dagligdagen. Risikoen for at blive udsat for sådanne begivenheder er dog ikke ligeligt fordelt mellem forskellige befolkningsgrupper.

I de foregående kapitler er hyppigheden af en række begivenheder belyst, fx i familiekapitlet, i sundhedskapitlet og i arbejdskapitlet. I dette kapitel vil der blive lagt vægt på hændelser, der stort set ikke er belyst i de foregående kapitler. Det drejer sig især om ulykker, som kan finde sted i trafikken, i hjemmene og ved sport eller idræt. Desuden drejer det sig om kriminalitet, opgjort som anmeldte straffelovsovertrædelser, fx sædelighedsforbrydelser, vold og ejendomsforbrydelser.

I en levevilkårssammenhæng er det væsentligt at se på, hvem der bliver udsat for kriminelle handlinger. Derimod vil vi ikke her beskæftige os med gerningsmændene til disse handlinger.

Endelig vil vi belyse, hvem der frygter at blive udsat for kriminalitet, og hvem der forsøger at sikre sig mod kriminalitet.

Disse oplysninger viser, at:

- Registrerede personskader ved færdselsuheld har været faldende i de senere år.
- Hver 10. oplyser, at de i det sidste år har været ramt af en ulykke eller et uheld i trafikken, i arbejdet, i hjemmet, ved sport, idræt eller andet.
- Der har været en stagnation i anmeldte straffelovsovertrædelser i de seneste år.
- Hver sjette oplyser, at de har været ofre for tyveri eller hærværk inden for de sidste 12 måneder.
- Især unge mænd er ofre for vold.
- Pensionister er den gruppe, der er mindst udsat for tyveri, hærværk eller vold.
- Frygten for at blive udsat for kriminalitet er blevet mindre i de sidste 20 år.
- Især kvinder frygter kriminalitet.
- Næsten alle sikrer sig mod kriminalitet – især mod tyveri.

Færre personskader ved færdselsuheld

I 1993 omkom 2.624 personer ved ulykkestilfælde i Danmark, hvilket svarer til 44 pr. 100.000 indbyggere. Denne andel har været nogenlunde uændret i de sidste 20 år (tabel 12.1).

Færdselsuheld er en væsentlig ulykkesfaktor. I 1995 registrerede politiet ca. 10.600 personskader opstået ved færdselsuheld. Heraf blev 582 personer dræbt, 5.624 kom alvorligt til skade og 4.367 kom lettere til skade.

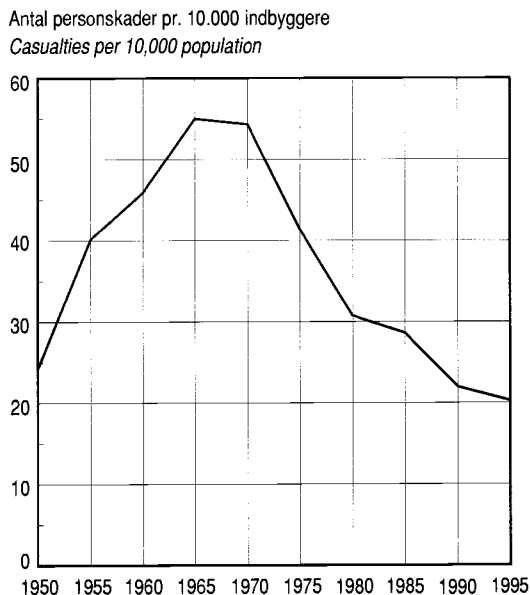
Disse ulykkestal er væsentligt mindre end tidligere. Eksempelvis var antallet af dræbte i 1995 kun halvt så stort som i 1970 (tabel 12.2). Det er vigtigt at være opmærksom på, at det kun er de færdselsuheld, der kommer til politiets kendskab, der

er omfattet af færdselsuhedsstatistikken. Statistikken omfatter samtlige dræbte og den helt overvejende del af de alvorlige personskader, men en del skader bliver ikke indberettet til politiet. Ved en samkøring af færdselsuhedsregistret og Landspatientregistret i Danmarks Statistik har man fundet frem til en del af de "mørke tal" for året 1984. Det samlede antal personer, der var kommet til skade ved færdselsuheld i 1984, stiger således med 56 pct. i forhold til politiets beretning. Mørketallet er dog endnu større, idet en del personskader kun bliver behandlet på skadestuer eller hos praktiserende læger, og de kan ikke findes i Landspatientregistret.

UlykkesAnalyseGruppen ved Odense Universitetshospital vurderer således, at kun 17 pct. af de tilskadekomne, der bliver behandlet på skadestuen ved Odense Universitetshospital, også er blevet registreret af politiet og dermed er omfattet af færdselsuhedsstatistikken. Dækningsgraden er større, jo alvorligere tilskadekomst, der er tale om. Således menes statistikken at være næsten 100 pct. dækkende for de dræbte, mens kun 10 pct. af de lettere tilskadekomne vurderes at være omfattet. Dækningsgraden varierer også stærkt med transportmiddel. Fx viser analysen, at 36 pct. af personskaderne hos personbilister kommer til politiets kendskab, mens det kun er 6 pct. for cyklisternes vedkommende. Figur 12.1 viser udviklingen i antal registrerede personskader ved færdselsuheld pr. 10.000 indbyggere i perioden fra 1950 til 1995. Op igennem 1950'erne og 1960'erne steg antallet af personskader konstant. Fra 1970 har der derimod været tale om et næsten uafbrudt fald, og i 1995 var antallet af personskader pr. 10.000 indbyggere mindre end i 1950.

Figur 12.1.
Personsikader ved færdselsuheld. 1950-1995.

Casualties in road traffic accidents. 1950-1995.

Kilde: Statistisk Tiårsoversigt

Dette fald er sket samtidig med, at der er sket en væsentlig stigning i trafikens omfang. Antallet af biler var således ca. 1.330.000 i 1970 og ca. 2.020.000 i 1995 – en stigning på over 50 pct. Stigningen i trafikken illustreres også af, at bilernes persontransportarbejde, dvs. det antal kilometer som personer transporteres med bil, er steget med 66 pct. i perioden 1980 til 1995.

Stort fald for bilister

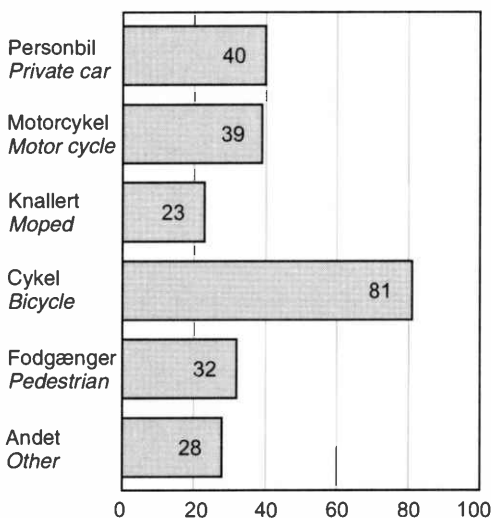
Faldet i personskader ved færdselsuheld har imidlertid været meget forskellig for forskellige trafikanttyper. Personsikaderne for personbilister faldt

fx med 60 pct. fra 1970 til 1995, mens faldet for cyklister kun har været på knap 20 pct. (figur 12.2).

Figur 12.2.
Personskader ved færdselsuheld blandt trafikanttyper. 1995.

Casualties in road traffic accidents by means of transport. 1995.

Indeks: 1970=100
Index: 1970=100

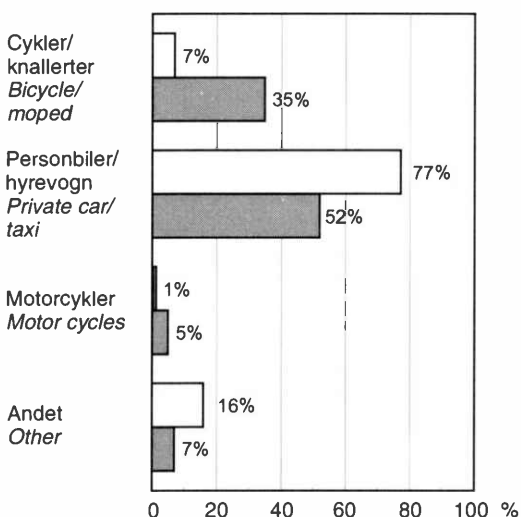

Kilde: Tabel 12.3

det samlede persontransportarbejde, så tegner de sig for 35 pct. af personskaderne ved færdselsuheld. Omvendt udføres 77 pct. af transportarbejdet af bilister, mens kun 52 pct. af personskaderne rammer disse trafikanter.

Figur 12.3.
Personskader og persontransportarbejde blandt trafikanttyper. 1995.

Casualties in road traffic accidents and passenger transport performance by means of transport. 1995.

□ Persontransportarbejde
Passenger transport performance
■ Personskader
Casualties

Kilde: Danmarks Statistik: Færdselsuheld 1995 og
Vejdirektoratet

Cyklister har en høj ulykkeshyppighed

Hvis vi ser på ulykkeshyppigheden – forstået som personskaderne i relation til persontransportarbejdet – er den specielt stor blandt cyklister og knallertkørere. Figur 12.3 viser henholdsvis personskaderne og transportarbejdet fordelt på de forskellige former for transportmidler. Det fremgår, at selv om cyklisterne og knallertkørerne kun udfører 7 pct. af

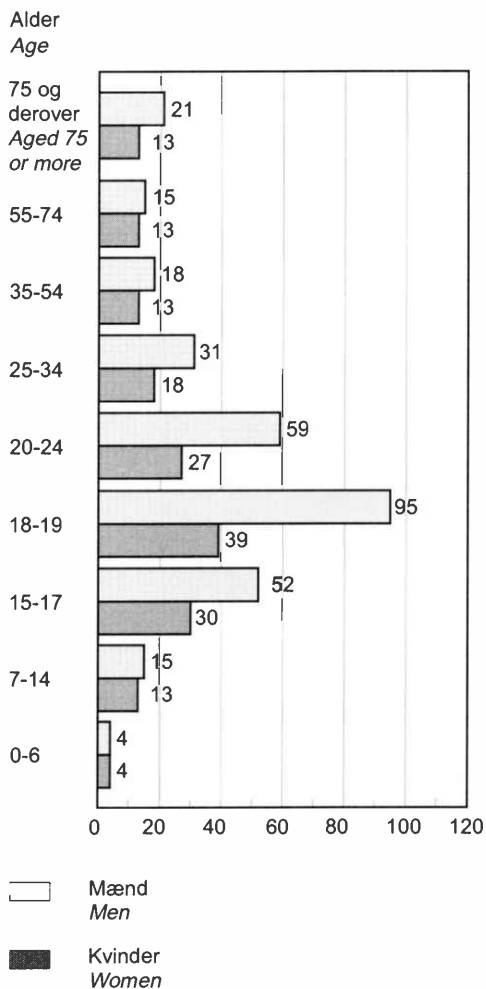
Færdselsulykkerne rammer især unge mænd

Dette kan man tydeligt se af figur 12.4. Det er i alderen 15-24 år, at ulykkesrisikoen er størst – specielt for 18-19-årige. Kvinderne bliver langt

Figur 12.4. Personskader ved færdselsuheld blandt mænd og kvinder, efter alder. 1995.

Casualties in road traffic accidents among men and women, by age. 1995.

Antal tilskadekomne pr. 10.000 indbyggere
Casualties per 10,000 population

Kilde: Tabel 12.4

sjældnere ofre for færdselsulykker end mænd, uanset alder. For de 15-17-årige drenge skyldes den høje ulykkeshyppighed især ulykker med knallerter. For de 18-24-årige mænd er det derimod ulykker med personbiler, der dominerer. Det samme gælder for de 18-24-årige kvinder (tabel 12.5).

Hver 10. angiver at have været ramt af en ulykke eller et uheld inden for det sidste år

Hvert år sker der mange mere eller mindre alvorlige ulykker og uheld, ikke alene i trafikken, men også i hjemmet, i forbindelse med arbejde, ved idræts- og sportsaktiviteter osv. I en undersøgelse i 1994 har man spurgt et udvalg af befolkningen, hvorvidt de inden for det sidste år er blevet udsat for en eller flere ulykker eller uheld, som gjorde det besværligt for dem at udføre de daglige gøremål dagen efter. I alt svarede 11 pct. af alle (12 pct. af mændene og 10 pct. af kvinderne), at de var blevet udsat for mindst én ulykke eller uheld (tabel 12.6).

Både alder og køn har betydning for, hvorvidt man har været udsat for en ulykke eller et uheld, og hvilken type det er. Af figur 12.5 kan man se, at for mændene bliver andelen, der har været udsat for en ulykke eller et uheld i løbet af det sidste år, mindre med alderen. For de helt unge i alderen 16 til 19 år har 25 pct. været udsat for en ulykke eller et uheld. Dette høje tal skyldes især, at sports- og idrætsulykker optræder hyppigt i denne aldersgruppe. I alt angav 13 pct. af de 16-19-årige mænd, at de inden for det sidste år er blevet ramt af uheld eller ulykke i forbindelse med sport eller idræt. For de 20-24-årige mænd skyldes den høje ulykkeshyppighed også i et vist omfang ulykker i forbindelse med idræt og sport, men i lige så høj grad arbejds-

ulykker. Der er således 6 pct. af de 20-24-årige mænd, der har angivet, at de har været udsat for en ulykke eller uheld i forbindelse med deres arbejde i 1994, mens det kun er 3 pct. af alle mænd. Når det drejer sig om trafikulykker, er 7 pct. af de 16-19-årige blevet udsat herfor, dvs. mere end tre gange så mange som for samtlige mænd. Det må understreges, at der her er tale om ulykker eller uheld, som enkeltpersoner angiver at have været udsat for inden for det sidste år, og som endvidere gav besvær med at udføre de daglige gøremål dagen efter.

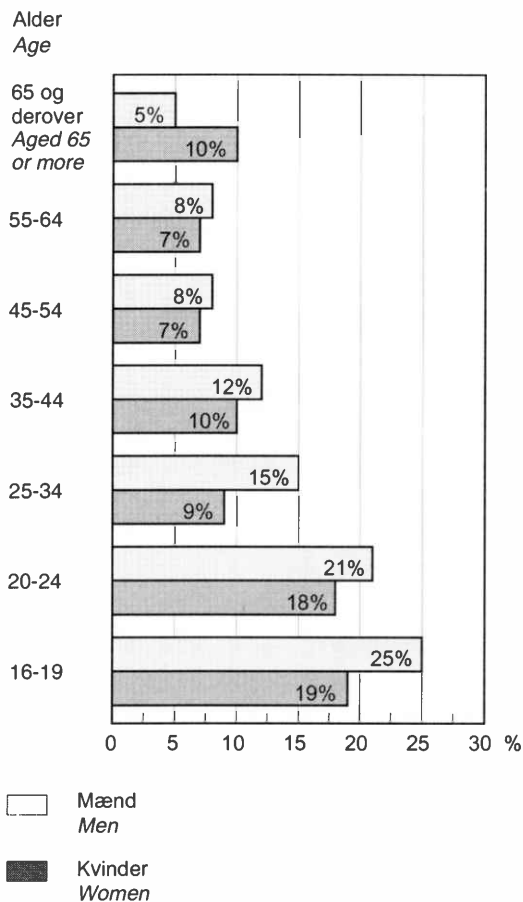
Også for kvindernes vedkommende er det de unge, der har den største frekvens af ulykker og uheld. Og ligesom for mændene er det idræts- og sportsulykker, der er en væsentlig årsag til dette.

I modsætning til hvad der gælder for mændene, er der en lille stigning i ulykkehypigheden for kvinderne, når de når de ældste aldersgrupper. Der er således dobbelt så stor en andel af kvinderne som af mændene i alderen 65 år og derover, der angiver at de har været udsat for en ulykke eller uheld. En væsentlig del af de ulykker, som de ældre kvinder kommer ud for, sker i hjemmet (tabel 12.6).

Forskelle i hyppigheden af ulykker og uheld afspejler sig også mellem stillingsgrupperne. Blandt mænd er det især de ikke-faglærte arbejdere og de uddannelsessøgende, der er udsat. Næsten hver femte af disse to grupper angiver at have været ramt af en ulykke eller uheld i løbet af det sidste år (tabel 12.7). For de uddannelsessøgende er det idræts- og sportsulykkerne, der dominerer, hvilket hænger sammen med, at de uddannelsessøgende er

Figur 12.5.
Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der er blevet ramt af ulykker eller uheld inden for det sidste år. 1994.

Percentage of men and women who have experienced an accident in the past year. 1994.

Kilde: Tabel 12.6

en yngre gruppe. For de ikke-faglærte skyldes det fortrinsvis ulykker og uheld i forbindelse med arbejdet. Den laveste ulykkesfrekvens findes blandt pensionister.

For kvindernes vedkommende er det især husmødre og uddannelsessøgende, der rammes af ulykker og uheld (tabel 12.8). For husmødre udgør ulykker i hjemmet en stor andel, mens det for de uddannelsessøgende – ligesom for mændene – især er idræts- og sportsulykker. Blandt kvinderne er de lavere funktionærer og de ikke-faglærte arbejdere i højere grad end andre udsat for arbejdsulykker.

Stagnation i anmeldte straffelovsovertrædelser i de seneste år

Blandt de mange former for lovovertrædelser er straffelovsovertrædelser dem, der oftest anvendes som mål på kriminaliteten. Af andre typer lovovertrædelser kan nævnes overtrædelser af færdselsloven og af særlovgivningen. Antallet af registrerede straffelovsovertrædelser – dvs. overtrædelser, der er anmeldt eller på anden måde er kommet til politiets kendskab – har været stigende i 1980'erne. I absolutte tal fra ca. 408.000 anmeldelser i 1980 til ca. 537.000 anmeldelser i 1989, en stigning på ca. en tredjedel. Antallet af anmeldte straffelovsovertrædelser har i løbet af 1990'erne udvist både fald og stigninger, men lå i 1995 på næsten samme niveau som i 1989: nemlig 539.000 anmeldelser.

En anden måde at beskrive udviklingen på er at sætte antallet af anmeldelser i forhold til befolkningens størrelse og sammensætning. I figur 12.6 er vist udviklingen i den registrerede straffelovskriminalitet målt som antal anmeldelser pr. 100.000 indbyggere på 15 år og derover. Tallene er vist som indekstal med 1980 = 100.

Straffelovsovertrædelser omfatter mange forskellige typer af lovovertrædelser, lige fra drab og vold-

tægt til cykeltyverier (tabel 12.9). De fleste anmeldte straffelovsovertrædelser er såkaldte ejendomsforbrydelser, som omfatter tyveri, røveri og ødelæggelse af andres ting og værdier. I 1995 tegnede ejendomsforbrydelserne sig alene for ca. 96 pct. af straffelovsovertrædelserne.

Figur 12.6.
Anmeldte straffelovsovertrædelser pr. 100.000 indbyggere på 15 år og derover. 1980-1995.

Reported offences against the Civil Penal Code per 100.000 population aged 15 years and above. 1980-1995.

Indeks: 1980 = 100
Index: 1980 = 100

Kilde: Danmarks Statistik Kriminalstatistik, diverse år

Samlet set steg antallet af anmeldte straffelovsovertrædelser pr. 100.000 indbyggere på 15 år og derover med 24 pct. fra 1980 til 1995, men der er meget stor forskel i udviklingen for de forskellige

typer af straffelovsovertrædelser. Fx steg sædelighedsforbrydelser kun med 16 pct., mens voldsforbrydelser steg med 74 pct. Voldsforbrydelser udgør dog stadig en meget lille del af samtlige anmeldte straffelovsovertrædelser: under 3 pct.

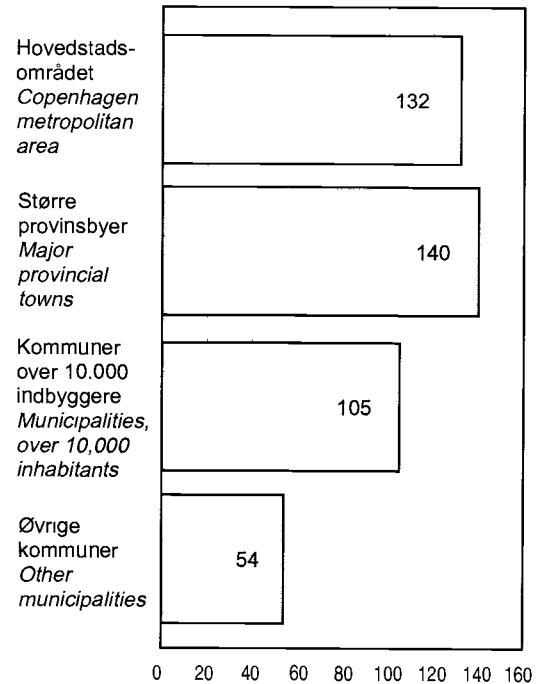
Bemærkelsesværdigt er faldet fra 1990 til 1995 i antallet af anmeldte indbrud. Faldet er især sket fra 1993 og gælder både for indbrud i virksomheder og butikker og i boliger og fritidshuse. Faldet skal sandsynligvis ses i sammenhæng med en stigende anvendelse af sikrings- og overvågnings-systemer og med en øget patruljering fra politiets side. Anmeldte cykeltyverier faldt voldsomt i starten af perioden, men steg herefter igen og lå i 1995 8 pct. over niveauet i 1980. En mulig forklaring på dette kan være, at forsikringssselskaberne i starten af perioden dels indførte en selvrisiko ved cykeltyverier, dels indførte et krav om, at cyklerne skulle være forsynet med typegodkendte låse for at forsikringssummen kunne blive udbetalt.

Kriminaliteten, målt som antallet af anmeldte straffelovsovertrædelser pr. 100.000 indbyggere på 15 år og derover, varierer mellem forskellige dele af landet. Figur 12.7 viser, at kriminaliteten i hovedstadsområdet og i de større provinsbyer ligger hhv. 32 og 40 pct. over landsgennemsnittet, mens den i øvrige kommuner kun er omkring halvdelen af landsgennemsnittet. Når man kigger på de enkelte typer af straffelovsovertrædelser, er der imidlertid nogen variation. Fx er antallet af sædelighedsforbrydelser i kommuner med over 10.000 indbyggere større end i hovedstadsområdet, og antallet af andre forbrydelser i de større provinsbyer ligger under landsgennemsnittet (tabel 12.10).

Figur 12.7.
Anmeldte straffelovsovertrædelser i forskellige dele af landet. 1995.

Reported offences against the Civil Penal Code, by region. 1995.

Indeks: Hele landet = 100
Index: The whole country = 100

Kilde Tabel 12.10

Den skjulte kriminalitet

Anmeldte straffelovsovertrædelser giver kun et groft billede af kriminalitetsudviklingen. Det er langt fra alle lovovertrædelser, der bliver anmeldt til eller opdaget og registreret af politiet. Man må forvente, at en del overtrædelser ikke bliver anmeldt, fordi der er tale om mindre overtrædelser, eller fordi folk ikke tror, politiet kan gøre noget. Det er de såkaldte "mørketal" – dvs. den skjulte

kriminalitet – som man kan skønne ved at sammenholde den registrerede kriminalitet med den begåede, som den tegner sig ud fra offerundersøgelser.

Offerundersøgelser

En metode til at afdække, hvem der er offer for kriminalitet, er gennem interviewundersøgelser at spørge et udsnit af befolkningen, om man har været udsat for tyveri, hærværk eller vold.

Sådanne offerundersøgelser er med jævne mellemrum blevet foretaget siden begyndelsen af 1970-erne, hvilket giver mulighed for at få et billede af udviklingen, som befolkningen oplever den. Specielt oplysningerne om vold skal dog tolkes med en vis forsigtighed. Det skyldes, at spørgsmålene i de forskellige undersøgelser ikke er helt de samme, og at der i nogle undersøgelser (de tidligste) er spurgt om voldsepisoder i de seneste to år og i andre kun i det seneste år.

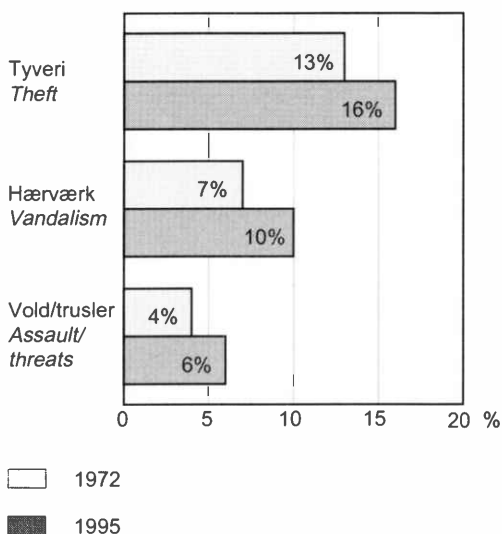
Hver sjette har været udsat for tyveri, hærværk eller vold/trusler

Figur 12.8 viser, hvor stor en procentandel af befolkningen, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk eller vold i 1972 og 1995. I 1995 var der 16 pct. der angav, at de inden for de sidste 12 måneder havde været udsat for tyveri, mens det kun var 13 pct. i 1972. Der har været tale om en jævn stigning igennem perioden – dog med et mindre fald i 1980'erne. Selv om andelen, der angiver at have været udsat for hærværk, er steget fra 7 pct. i 1972 til 10 pct. i 1995, har der faktisk været et konstant fald siden 1982, hvor 13 pct. havde været udsat for hærværk. I 1972 angav 4 pct. at have været udsat for vold eller trusler in-

den for det sidste år. I 1995 var denne andel steget til 6 pct. Hvis man kigger på udviklingen, viser det sig, at stigningen skete i begyndelsen af 1970-erne og herefter har ligget på samme niveau (tabel 12.11).

Figur 12.8.
Procentandel der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år. 1972 og 1995.

Percentage of the population having experienced theft, malicious damage to property or violence in the past year. 1972 and 1995.

Kilde: Tabel 12.11

Andelen af befolkningen i 1995, der har været udsat for vold, der førte til synlige mærker eller skader, udgjorde 1 pct. Det samme gælder for andelen, der havde været udsat for vold, der ikke førte til synlige mærker eller skader, mens der var 4 pct. af befolkningen, der havde oplevet at blive udsat for trusler (tabel 12.12).

Resultaterne fra offerundersøgelserne kan ikke direkte sammenlignes med den registrerede kriminalitet, som den fremgår af kriminalstatistikken. Dette skyldes bl.a., at kriminalstatistikken vedrører voldsepisoder, mens offerundersøgelserne vedrører volds ofre, og at det, der af befolkningen opfattes som henholdsvis tyveri, hærværk og vold/trusler, ikke nødvendigvis harmonerer med straffelovgivningens definitioner. Offerundersøgelserne viser imidlertid så markant større tal end kriminalstatistikken, at der ikke er nogen tvivl om, at der finder en betydelig skjult kriminalitet sted. I 1995 blev der i offerundersøgelserne spurgt om, hvorfor der ikke var sket anmeldelse til politiet. Den hyppigste årsag var, at man ikke fandt det skete særligt alvorligt. Andre årsager var, at man ikke skønnede det formålstjuntligt, frygt for repressalier, at man kendte gerningspersonen godt (evt. familie), arbejdsrisiko, at man ikke ville være stikker mv.

Især unge mænd er ofre for vold

De undersøgelser, hvor man spørger befolkningen, om man har været udsat for kriminalitet, giver også mulighed for at sige noget om, hvilke befolkningsgrupper der oftest er ofre for kriminalitet.

Materiale fra 1995 viser, at de unge i større grad end de ældre angiver, at de har været ofre for kriminalitet i det sidste år. Figur 12.9 viser således, at ca. hver tredje af mændene og ca. hver fjerde af kvinderne i alderen 16-34 år har angivet, at de har været udsat for tyveri, hærværk og/eller vold i løbet af de seneste 12 måneder, mens det kun gælder for ca. hver syvende i alderen 65-74 år. At de unge er mest udsatte gælder også stort set, når det drejer sig om de enkelte begivenheder. Særlig bemærkelsesværdigt er det, at hele 13

pct. af de 16-19-årige mænd angiver at have været udsat for vold, (tabel 12.13). Tabel 12.13 og de efterfølgende tabeller indeholder kun oplysninger om "fuldbyrdet" vold, og dermed ikke oplysninger om personer, der kun har været udsat for trusler.

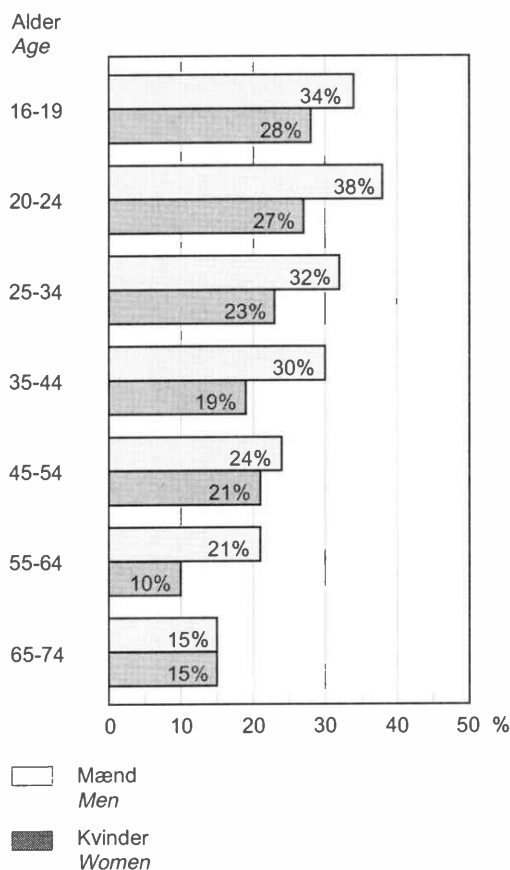
Som nævnt tidligere er kriminaliteten mest udbredt i hovedstaden og i de større provinsbyer. Figur 12.10 bekræfter klart denne sammenhæng mellem kriminalitet og urbanisering (i figuren tages udgangspunkt i personens bopæl og ikke i, hvor man befandt sig, da man blev udsat for tyveri, hærværk eller vold). Det er dog værd at bemærke, at andelen, der angiver at have været udsat for vold, er større i byer med 100.000 eller flere indbyggere end i hovedstadsområdet, og at der er lige så stor andel i byer med mellem 10.000-99.999 indbyggere som i hovedstadsområdet, der har været udsat for vold. I hovedstadsområdet har 33 pct. været udsat for tyveri, hærværk eller vold, mens det kun er 13 pct. i landdistrikterne (tabel 12.14).

Der er store forskelle mellem stillingsgrupperne med hensyn til at være udsat for kriminalitet (tabel 12.15). Mest iøjnefaldende er, at 30 pct. af de selvstændige erhvervsdrivende uden for landbrug har været udsat for tyveri og 17 pct. for hærværk. Det er betydeligt større andele end i befolkningen som helhed. Dette kunne tænkes at hænge sammen med, at de selvstændige er udsat for indbrud i deres virksomheder eller forretninger. Også højere funktionærer og de uddannelsessøgende er i større omfang end andre udsat for tyveri og hærværk. Desuden er de uddannelsessøgende den gruppe, der i størst omfang er udsat for vold, hvilket hænger sammen med, at de uddannelsessøgende er

yngre end befolkningen som helhed. De grupper, der er mindst udsat for tyveri, hærværk eller vold, er pensionister.

Figur 12.9.
Procentandel af mænd og kvinder, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år, efter alder. 1995.

Percentage of men and women having experienced theft, malicious damage to property or violence in the past year, by age. 1995.

Kilde: Tabel 12.13

Frygten for at blive udsat for kriminalitet er blevet mindre

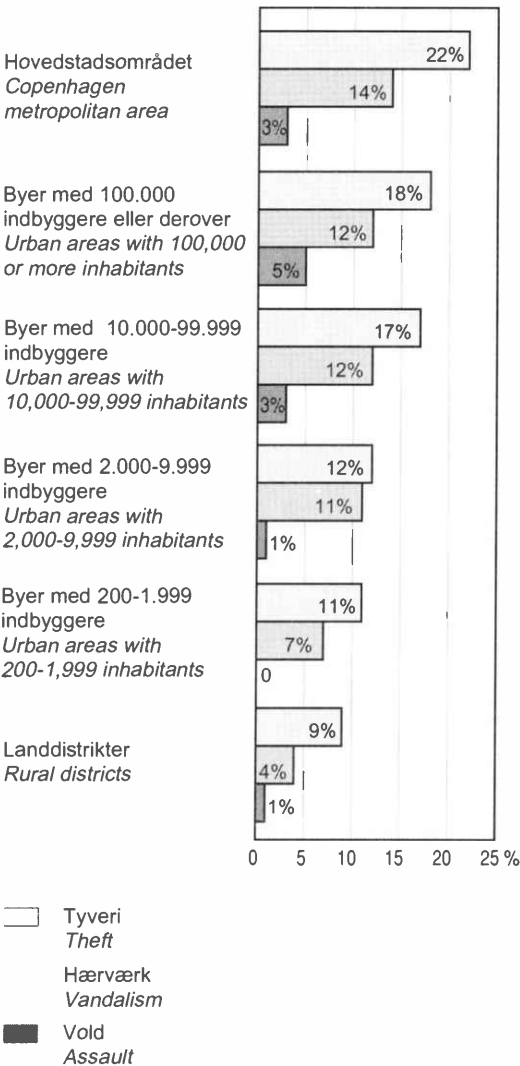
I løbet af de sidste 20 år er andelen af befolkningen, der næsten hele tiden eller ofte tænker på risikoen for at blive overfaldet, blive udsat for tyveri eller hærværk, faldet fra 18 til 13 pct. (tabel 12.16). Omvendt er andelen, der kun sjældent eller aldrig tænker på dette, steget fra 59 til 70 pct. Der er altså nu færre, der nærer denne frygt for kriminalitet. Det er specielt kvinderne, som frygter at blive udsat for kriminalitet. I 1995 angav dobbelt så mange af kvinderne som af mændene (henholdsvis 16 og 8 pct.), at de ofte eller næsten hele tiden tænkte på risikoen for kriminalitet (tabel 12.17). Dette er bemærkelsesværdigt, når man tænker på, at voldsofferundersøgelserne viser, at kvinder mindre hyppigt end mænd bliver udsat for kriminalitet (tabel 12.12). Både for mænd og kvinder gælder det, at det især er de ældre, der frygter at blive udsat for kriminalitet. Heller ikke dette stemmer overens med offerundersøgelserne, der viser, at det er blandt de ældre, der er den mindste andel, der bliver udsat for kriminalitet.

Hvad angår urbanisering er der for kvindernes vedkommende en større andel i hovedstadsområdet og byer med 100.000 eller flere indbyggere end i resten af landet, der frygter at blive udsat for kriminalitet (tabel 12.18).

Der er dog ikke den samme klare sammenhæng, som vi så vedrørende urbanisering og andelen, der havde været udsat for tyveri, hærværk eller vold (tabel 12.14). For mændene tegner der sig ikke noget klart mønster af en sammenhæng mellem urbanisering og frygten for kriminalitet.

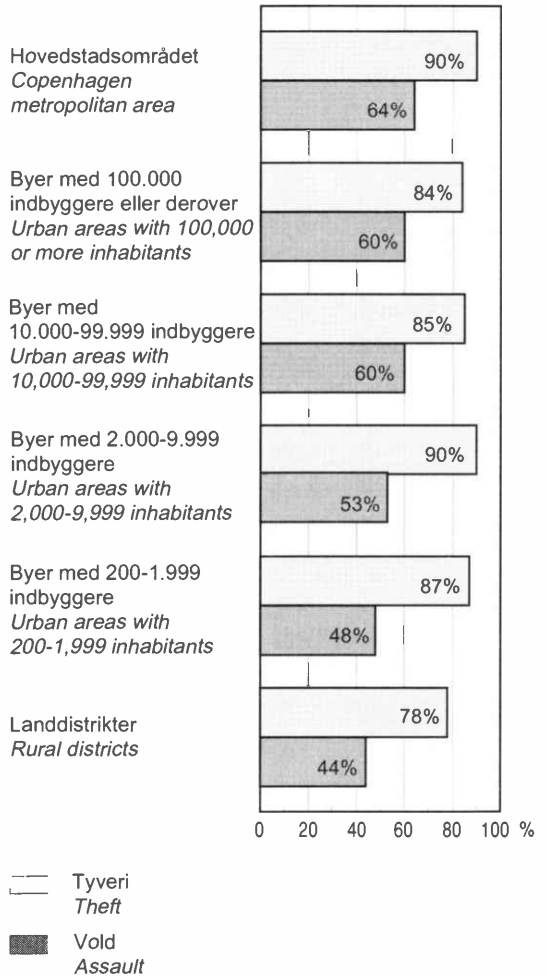
Figur 12.10.
Procentandel i forskellige bopælsområder, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år. 1995.

Percentage of the population having experienced theft, malicious damage to property or violence in the past year, by region. 1995.

Figur 12.11.
Procentandel i forskellige bopælsområder, der har sikret sig mod kriminalitet. 1995.

Percentage of the population having taken precautions against theft or violence, by region. 1995.

Kilde: Tabel 12.20

Kilde: Tabel 12.14

De fleste sikrer sig – især mod tyveri

De fleste både mænd og kvinder sikrer sig på den ene eller anden måde mod tyveri (tabel 12.19). Det kan være i form af tyverisikring af bolig eller bil, tyverialarm, aftale med naboer om at holde øje med boligen, når der ikke er nogen hjemme mv. Der er også mange – men væsentligt færre end der sikrer sig mod tyveri – der sikrer sig mod vold ved fx sjældent at gå ud efter mørkets frembrud. Her er der mange flere kvinder end mænd, der tager forholdsregler: 69 pct. mod 43 pct. af mændene.

Som vi har set tidligere, er der en klar sammenhæng mellem urbanisering og andelen, der har været udsat for kriminalitet (tabel 12.14) ligesom der også for kvindernes vedkommende er en sammenhæng mellem urbanisering og frygten for kriminalitet (tabel 12.18).

Denne sammenhæng afspejler sig også i andelen i forskellige dele af landet, der har sikret sig mod vold. Figur 12.11 viser andelen, der har sikret sig mod vold og tyveri i forskellige byområder. Mens der fx er 64 pct. i hovedstadsområdet, der har sikret sig mod vold, er der kun 44 pct. i landdistrikterne. Med hensyn til sikring mod tyveri er der ikke helt den samme tendens, men det er dog i landdistrikterne, at der er færrest, der har sikret sig.

Datakilder

Løbende statistik

Den løbende statistik om ulykker og kriminalitet udarbejdes af Sundhedsstyrelsen og Danmarks Statistik. Sundhedsstyrelsen foretager i den årlige statistik over dødsfaldene (1) en detaljeret opgørelse af ulykkesdødsfaldene på såvel dødsårsag

som ulykkens art. Desuden er ulykkerne løbende belyst gennem sygehusstatistikken (2).

Færdselsulykkerne er grundigt belyst af Danmarks Statistik. Der publiceres en månedlig og en kvartalsvis statistik (3) og en mere omfattende årsstatistik (4). Endelig udgiver Vejdirektoratet årligt en statistik over trafikuheld (5).

Kriminalstatistikken publiceres af Danmarks Statistik dels kvartalsvis (6), dels årligt i en mere omfattende og detaljeret form (7). Denne statistik omfatter alle anmeldte og pådømte lovovertrædelser. Desuden udgiver politiet en årsberetning (8), hvori der også indgår statistik over lovovertrædelser.

Øvrige datakilder

Som nævnt i dette kapitels indledning er det risikoen og angsten for at blive udsat for forskellige ulykker og kriminelle handlinger, der er interessant i en levevilkårssammenhæng.

Om ulykker (bortset fra arbejdsulykker) findes der kun et begrænset antal undersøgelser. Disse omfatter især trafikulykker, men også hjemmeulykker, idrætsulykker og børneulykker er undersøgt. UlykkeAnalyseGruppen ved Odense Universitetshospital udgiver årligt en rapport, hvor tilskadekomne, der er blevet behandlet på hospitalets skadestue beskrives (9). Hvad angår kriminalitet, er der gennemført offerundersøgelser siden 1970erne (10). I disse undersøgelser, som har fokuseret på volds- og ejendomsforbrydelser, har man udspurgt repræsentative udsnit af befolkningen, i hvilket omfang man har været udsat for forskellige kriminelle handlinger (11). Der er desuden udgivet flere bøger

ger, der giver en bred behandling af kriminalitet og angsten for kriminalitet (12). Herudover udgiver Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet, regelmæssigt artikler i instituttets stencilserie (13).

Endelig kan det nævnes, at der på nordisk plan er udgivet en kriminalstatistisk publikation, der omhandler perioden 1950-1989 (14).

1. *Sundhedsstyrelsen:*

Dødsårsagerne, i serien Vitalstatistik. Sundhedsstyrelsen har siden 1875 årligt udgivet en publikation om dødsårsagerne i Danmark.

2. *Sundhedsstyrelsen:*

Sygdomsmønstret ved somatiske sygehusafdelinger i serien Sygehusstatistik. I denne opgørelse indgår skadestuepatienter ikke.

3. *Danmarks Statistik:*

Statistiske Efterretninger, Social sikring og retsvæsen.

4. *Danmarks Statistik:*

Færdselsuheld. Denne årsstatistik har været publiceret siden 1930 og er meget omfattende.

5. *Vejdirektoratet:*

Trafikuheld på kommuneveje, landeveje og hovedlandeveje. Har været udgivet siden 1976.

6. *Danmarks Statistik:*

Statistiske Efterretninger, Social sikkerhed og retsvæsen.

7. *Danmarks Statistik:*

Kriminalstatistik. Der har været publiceret kriminalstatistik siden 1832 og årligt siden 1940. Kriminalstatistik 1989 omfatter en oversigt over kriminalitet i 1980'erne og Kriminalstatistik 1992 indeholder et afsnit om voldsforbrydelser.

Knudsen, R.:

Kriminaliteten 1969-1970. Arbejdsnotat nr. 5 fra Danmarks Statistik. København. 1973.

8. *Rigspolicechefen:*

Politiets årsberetning.

9. *UlykkesAnalyseGruppen:*

Ulykker 1994. Tilskadekomne registreret på skadestuen, Odense Universitetshospital. Odense, 1995.

10. *Balvig, F.:*

Ungdom oplever mere vold. En oversigt over danske voldsofferundersøgelser 1970-94. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1995.

11. *Balvig, F.:*

Kriminalstatistik og offerundersøgelser. Studier over tyveriforbrydelsen 1. Justitsministeriet, Kriminalpolitisk forskningsgruppe. Forskningsrapport 12. Rapporten er en del af et større forskningsprojekt om tyverier. København. 1980.

Balvig, F.:

Voldens omfang og karakter i Danmark. Oversigt over resultater fra voldsofferundersøgelsen 1995. Rigspolicechefens Trykkeri. København. 1996.

12. *Balvig, F.:*
Angst for kriminalitet. Gyldendal. 1978.
Balvig, F.:
Kriminalitet – angst for kriminalitet – magtesløshed og fremmedgørelse. København. 1984.
Balvig, F. & Kyvsgaard, B.:
Kriminalitet og ungdom. Borgen. 1986.
Balvig, F.:
Den tyvagtige dansker. Borgen. 1987.
13. Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet. Se fx årsberetninger siden 1980.
14. Nordic Criminal Statistics 1950-1989. Nordisk statistisk skriftserie nr. 57. København. 1991.

Tabel 12.1. Dødsfald som følge af ulykker blandt mænd og kvinder. 1975-1993.

Deaths caused by accident, by sex. Per 100,000 population. 1975-1993.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Antal dødsfald pr. 100.000 indbyggere ¹⁾		
1975	57	30	43
1980	52	32	42
1985	59	33	46
1990	55	31	43
1993	55	33	44

1) Aldersstandardiseret til befolkningens aldersfordeling i 1980.
Kilde: Sundhedsstyrelsen: Dødsårsagerne 1993. Vitalstatistik 1995:6

Translation - Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
1) Age-standardized to the populations age distribution in 1980.

Tabel 12.2. Personskader ved færdselsuheld. 1970-1995.

Casualties in road traffic accidents. Index 1970 = 100. 1970-1995.

	Dræbte 1	Alvorligt tilskadekomne 2	Lettere tilskadekomne 3	Personskader i alt 4
	Indeks 1970 = 100			
1970	100	100	100	100
1975	68	79	79	79
1980	57	62	56	59
1985	64	64	44	55
1990	52	47	36	42
1995	48	41	37	40

Anm.: Afgrænsningen af alvorligt og lettere tilskadekomne er ændret lidt i 1976 og af lettere tilskadekomne i 1981.
Kilde: Danmarks Statistik: Færdselsuheld 1980. København 1981, Færdselsuheld 1994. København 1996, Statistiske Efterretninger, Samfærdsel og Turisme, 1996:30.

Translation - Heading, Column 1: killed; 2: seriously injured; 3: slightly injured; 4: casualties, total.
Note: The definition of seriously injured and slightly injured was changed somewhat in 1976 and of slightly injured in 1981.

Tabel 12.3. Personskader ved færdselsuheld efter befordringsmiddel. 1970-1995.

Casualties in road traffic accidents by type of unit involved 1970-1995. Index 1970 = 100.

	Person- biler 1	Motor- cykler 2	Knallerter 3	Cykler 4	Fodgængere 5	Andet ¹⁾ 6	I alt 7
Indeks 1970 = 100							
1970	100	100	100	100	100	100	100
1975	77	94	106	82	68	49	79
1980	53	88	63	88	52	42	59
1985	54	65	41	91	44	46	55
1990	39	47	30	88	36	29	42
1995	40	39	23	81	32	28	40

Kilde: Danmarks Statistik: Færdselsuheld 1980. København 1981, Færdselsuheld 1994. København 1996, Statistiske Efterretninger, Samfærdsel og Turisme, 1996:30.

1) Varebiler, lastbiler, busser, traktorer og andet.

Translation – Heading, Column 1: private cars; 2: motor cycles; 3: mopeds; 4: bicycles; 5: pedestrians; 6: other (1); 7: total.

1) Vans, lorries, busses and tractors.

Tabel 12.4. Personskader ved færdselsuheld i forskellige aldersgrupper. 1995.

Casualties in road traffic accidents, by selected age groups. Per 10,000 population. 1995.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Antal pr. 10.000 indbyggere			
1 0-6 år	4	4	4
2 7-14 år	15	13	14
3 15-17 år	52	30	41
4 18-19 år	95	39	68
5 20-24 år	59	27	43
6 25-34 år	31	18	25
7 35-54 år	18	13	15
8 55-74 år	15	13	14
9 75 år og derover	21	13	16
10 Alle	25	15	20

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Samfærdsel og Turisme, 1996:30.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1-9: age groups; 10: total.

Tabel 12.5. Personskader ved færdselsuheld blandt forskellige trafikantgrupper. 1994.

Casualties in road traffic accidents, by type of unit involved. Per 100,000 population. 1994.

	Personbil 1	Motorcykel 2	Knallert 3	Cykel 4	Fodgænger 5	Andet ¹⁾ 6
Antal pr. 100.000 indbyggere						
1 <i>Mænd:</i>						
2 0-6 år	23	0	0	4	15	2
3 7-14 år	30	2	7	78	38	3
4 15-17 år	92	12	274	108	30	19
5 18-19 år	457	108	98	86	42	66
6 20-24 år	283	83	38	66	36	57
7 25-64 år	93	15	24	45	16	26
8 65 år og derover	79	1	21	41	35	7
9 Alle mænd	104	18	33	49	23	23
10 <i>Kvinder:</i>						
11 0-6 år	19	0	0	4	8	3
12 7-14 år	25	0	1	54	23	2
13 15-17 år	85	2	41	128	20	6
14 18-19 år	159	17	23	98	17	18
15 20-24 år	127	13	8	93	14	11
16 25-64 år	73	1	5	38	11	8
17 65 år og derover	74	0	2	35	67	6
18 Alle kvinder	71	2	6	46	20	6

Kilde: Danmarks Statistik: Færdselsuheld 1994. København 1996.

1) Varebil, lastbil, bus, traktor og andet.

Translation – Heading, Column 1: private cars; 2: motor cycles; 3: mopeds; 4: bicycles; 5: pedestrians; 6: other (1).

Front Column, 1: men; 2-8: age groups; 9: total, men; 10: women; 11-17: age groups; 18: total, women;

1) Vans, lorries, busses and tractors.

Tabel 12.6. Procentandel i forskellige aldersgrupper der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1994.

Percentage of the population having experienced on accident in the past year, by age. 1994.

	Trafik-ulykke 1	Arbejds-ulykke 2	Ulykke i hjemmet 3	Ulykke ved idræt/sport 4	Anden ulykke 5	Mindst én af tingene 6
	Procentandel					
1 <i>Mænd:</i>						
2 16-19 år	7	1	3	13	4	25
3 20-24 år	3	6	4	7	2	21
4 25-34 år	1	4	2	6	2	15
5 35-44 år	2	5	2	3	1	12
6 45-54 år	0	2	2	3	1	8
7 55-64 år	1	0	4	1	2	8
8 65 år og derover	1	-	3	0	1	5
9 Alle mænd	2	3	3	4	2	12
10 <i>Kvinder:</i>						
11 16-19 år	4	1	4	10	1	19
12 20-24 år	4	3	2	7	3	18
13 25-34 år	1	2	3	2	1	9
14 35-44 år	1	2	4	2	1	10
15 45-54 år	2	3	2	0	0	7
16 55-64 år	0	1	2	1	3	7
17 65 år og derover	1	-	6	1	3	10
18 Alle kvinder	1	2	4	2	2	10
19 I alt	2	2	3	3	2	11

Anm.: Baseret på besvarelser fra 4.668 personer. Spørgsmålet var: *Har De inden for det sidste år været udsat for ulykker eller uheld uden for arbejdstiden, som gjorde det besværligt for Dem at udføre de daglige gøremål dagen efter?* Til erhvervsaktive (inkl. lærlinge, elever mv.) er yderligere stillet spørgsmålet: *Har De inden for det sidste år været udsat for en eller flere ulykker i arbejdstiden, der medførte sygefravær udover den dag, ulykken skete?*

Kilde: DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark 1994.

Translation – Heading, Column 1: traffic accident; 2: work accident; 3: accident in the home; 4: sports accident; 5: other accident; 6: at least one of the 5 accidents.

Front Column, 1: men; 2-8: age groups; 9: total, men; 10: women; 11-17: age groups; 18: total, women; 19: total.

Note: Based on replies from 4,668 persons. The question was: *Have you within the past year experienced an accident or injury, which made it difficult for you to perform your daily routine the following day?* The economically active (including apprentices, trainees etc.) have been further requested: *“Have you within the last year experienced one or more accidents during working hours which resulted in absence from work more than the day the accident occurred?”*.

Tabel 12.7. Procentandel af mænd i forskellige stillingsgrupper, der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1994.

Percentage of men having experienced an accident in the past year, by socio-economic group. 1994.

	Trafik-ulykke 1	Arbejdsulykke 2	Ulykke i hjemmet 3	Ulykke ved idræt/sport 4	Anden ulykke 5	Mindst én af tingene 6
	Procentandel					
1 Selvstændig landmand	..	7	..	2	2	11
2 Selvstændig i øvrigt	1	2	3	3	1	8
3 Medhjælpende ægtefælle
4 Højere funktionær	..	2	2	3	2	9
5 Mellemfunktionær	1	1	2	6	0	9
6 Lavere funktionær	2	4	2	6	2	14
7 Faglært arbejder	3	6	2	5	1	16
8 Ikke-faglært arbejder	1	10	5	4	1	19
9 Arbejdsløs	3	..	3	7	1	13
10 Pensionist/efterlønsmødt.	1	..	4	0	2	6
11 Uddannelsessøgende ¹⁾	5	1	2	9	3	18
12 Alle mænd ²⁾	2	3	3	4	2	12

Anm.: Baseret på besvarelser fra 2.237 mænd. Spørgsmålet var: *Har De inden for det sidste år været udsat for ulykker eller uheld uden for arbejdstiden, som gjorde det besværligt for Dem at udføre de daglige gøremål dagen efter?* Til erhvervsaktive (inkl. lærlinge, elever mv.) er yderligere stillet spørgsmålet: *Har De inden for det sidste år været udsat for en eller flere ulykker i arbejdstiden, der medførte sygefravær udover den dag, ulykken skete?*

Kilde: DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark 1994.

1) Inkl. lærlinge, elever mv.

2) Inkl. Andre uden for erhverv.

Translation – Heading, Column 1: traffic accident; 2: work accident; 3: accident in the home; 4: sports accident; 5: other accident; 6: at least one of the 5 accidents.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4-6: salaried employees; higher, middle, lower levels; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: pensioners/early retirement pensioners; 11: students (1); 12: men, total (2).

Note: Based on replies from 2,237 men. The question was: *Have you within the past year experienced an accident or injury, which made it difficult for you to perform your daily routine the following day?* The economically active (including apprentices, trainees etc.) have been further requested: *“Have you within the last year experienced one or more accidents during working hours which resulted in absence from work more than the day the accident occurred?”.*

1) Including apprentices, trainees etc.

2) Including others outside the work force.

Table 12.8. Procentandel af kvinder i forskellige stillingsgrupper, der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1994.

Percentage of women having experienced an accident in the past year, by socio-economic group. 1994.

	Trafik-ulykke 1	Arbejds-ulykke 2	Ulykke i hjemmet 3	Ulykke ved idræt/sport 4	Anden ulykke 5	Mindst én af tingene 6
	Procentandel					
1 Selvstændig landmand
2 Selvstændig i øvrigt	2	..	2	4
3 Medhjælpende ægtefælle	..	2	6	..	2	8
4 Højere funktionær	3	1	3	4	..	12
5 Mellemfunktionær	2	3	3	3	2	12
6 Lavere funktionær	1	4	2	1	2	10
7 Faglært arbejder
8 Ikke-faglært arbejder	2	5	3	2	1	11
9 Arbejdsløs	2	..	3	1	1	6
10 Pensionist/efterlønsmødt.	1	..	5	0	2	9
11 Uddannelsessøgende ¹⁾	2	0	2	10	1	15
12 Husmødre	3	..	9	3	1	16
13 Alle kvinder ²⁾	1	2	4	2	2	10

Anm.: Baseret på besvarelser fra 2.431 kvinder. Spørgsmålet var: *Har De inden for det sidste år været udsat for ulykker eller uheld uden for arbejdstiden, som gjorde det besværligt for Dem at udføre de daglige gøremål dagen efter?* Til erhvervsaktive (incl. lærlinge, elever mv.) er yderligere stillet spørgsmålet: *Har De inden for det sidste år været udsat for en eller flere ulykker i arbejdstiden, der medførte sygefravær udover den dag, ulykken skete?*

1) Inkl. lærlinge, elever mv.

2) Inkl. Andre uden for erhverv.

Kilde: DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark 1994.

Translation – Heading, Column 1: traffic accident; 2: work accident; 3: accident in the home; 4: sports accident; 5: other accident; 6: at least one of the 5 accidents.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4-6: salaried employees; higher, middle, lower levels; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: pensioners/early retirement pensioners; 11: students (1); 12: housewives; 13: all (2).

Note: Based on replies from 2.431 women. The question was: *Have you within the past year experienced an accident or injury, which made it difficult for you to perform your daily routine the following day?* The economically active (including apprentices, trainees etc.) have been further requested: *“Have you within the last year experienced one or more accidents during working hours which resulted in absence from work more than the day the accident occurred?”*.

1) Including apprentices, trainees etc.

2) Including others outside the work force.

Tabel 12.9. Anmeldte straffelovsovertrædelser opdelt efter forbrydelsens art. 1980-1995.

Reported criminal offences, by type of offence. Index: 1980 = 100. 1980-1995.

	1980	1980	1985	1990	1995
	Antal ¹⁾		Indeks 1980 = 100		
1 Sædelighedsforbrydelser	55	100	109	107	116
2 Voldsforbrydelser	178	100	117	140	174
3 Ejendomsforbrydelser:	9.666	100	114	123	123
4 - Indbrud	2.349	100	118	122	105
5 - Tyveri	2.680	100	130	147	151
6 - Biltyveri	523	100	120	133	158
7 - Cykeltyveri	2.419	100	75	92	108
8 - Røveri	36	100	122	139	131
9 - Hærværk	465	100	175	187	193
10 Andre forbrydelser	167	100	111	91	95
11 Alle straffelovsovertrædelser	10.066	100	114	123	124

Anm.: Omfatter alle de straffelovsovertrædelser, der er anmeldt til politiet, eller som på anden måde er kommet til politiets kendskab.

Kilde: Danmarks Statistik: Kriminalstatistik 1995. København 1997.

1) Opgjort som antal anmeldte straffelovsovertrædelser pr. 100.000 indbyggere på 15 år og derover.

Translation - Front Column, 1: sexual offences; 2: violence offences; 3: property offences; 4: housebreaking; 5: thefts; 6: car thefts; 7: bicycle thefts; 8: robberies; 9: malicious damages; 10: other offences; 11: all criminal offences.

Note: Comprises all offences against the Civil Penal Code reported to or detected by the police.

1) Number of offences per 100,000 population aged 15 years and above.

Tabel 12.10. Anmeldte straffelovsovertrædelser i forskellige dele af landet. 1995.

Reported criminal offences, by region, 1995.

	Hele landet	Hele landet	Hovedstadsområdet ¹⁾	Større provinsbyer ²⁾	Kommuner over 10.000	Øvrige kommuner	
	1	2	3	4	5	6	
	Antal ³⁾		Indeks hele landet = 100				
1	Sædelighedsforbrydelser	64	100	105	134	112	72
2	Voldsforbrydelser	309	100	117	133	113	63
3	Ejendomsforbrydelser	11.935	100	132	141	105	53
4	Andre forbrydelser	159	100	161	92	93	61
5	Alle forbrydelser	12.467	100	132	140	105	54

1) Omfatter Københavns og Frederiksberg kommuner, Københavns Amtskommune, Allerød, Birkerød, Farum, Fredensborg-Humlebæk, Hørsholm og Karlebo kommuner i Frederiksborg Amtskommune samt Greve og Solrød kommuner i Roskilde Amtskommune.

2) Omfatter Århus, Odense, Aalborg, Randers og Esbjerg kommuner.

3) Opgjort som antal straffelovsovertrædelser pr. 100.000 indbyggere på 15 år og derover.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Social sikring og retsvæsen 1996:13, Anmeldte og opklarede forbrydelser 1995.

Translation – Heading, Column 1-2: all Denmark; 3: Copenhagen metropolitan area; 4: large provincial towns; 5: Municipalities with 10.000 inhabitants ; 6: Other municipalities ; 2-6: index number all Denmark = 100.

Front Column, 1: sexual offences; 2: violence offences (2); 3: property offences; 4: other offences; 5: all criminal offences.

1) Copenhagen and Frederiksberg municipalities, Copenhagen County, Allerød, Birkerød, Farum, Fredensborg-Humlebæk, Hørsholm, and Karlebo municipalities in Frederiksborg County, and Greve and Solrød municipalities in Roskilde County.

2) Århus, Odense, Aalborg, Randers, and Esbjerg municipalities.

3) Number of offences per 100,000 population aged 15 or above.

Tabel 12.11. Procentandel af den voksne befolkning (16 år eller derover), der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk og vold/trusler. 1972-1995.

Percentage of population (16 years or more) having experienced theft, malicious damage to property, or violence. 1972-1995.

	Tyveri ¹⁾	Hærværk ²⁾	Vold/trusler ³⁾
	1	2	3
	Procentandel		
1972	13	7	4
1974	13	...	7
1976	13	...	6
1978	14
1982	15	13	...
1987	14	12	6
1991	14	11	6
1995	16	10	6

1) Spørgsmålet var: *Er der – så vidt De ved – inden for de sidste 12 måneder nogen, der har stjålet eller forsøgt at stjæle penge eller ting, som tilhørte Dem?*

2) Spørgsmålet var: *Det sker, at noget man ejer udsættes for skader forvoldt af andre i form af hærværk eller lignende. Er noget sådant overgået Dem inden for de sidste 12 måneder, fx rudeknusning, at Deres bildæk blev skåret i stykker, eller andre ting ødelagt?*

3) I 1972-1976 hed spørgsmålet: *I den senere tid har der været talt og skrevet en del om voldsforbrydelser. På dette kort er der nævnt forskellige former for vold. Det jeg nu vil spørge Dem om er, om De inden for de sidste to år selv har været genstand for én eller flere af de på kortet nævnte handlinger?*

I 1987 og 1991 hed spørgsmålet: *Har De inden for de sidste 12 måneder været udsat for a) Vold som førte til synlige mærker eller skader? b) Vold som ikke førte til synlige mærker eller skader? c) Trusler som var så alvorlige, at De blev bange?*

I 1995 lød spørgsmålet: *Har De indenfor de sidste 12 måneder været udsat for vold eller trusler, som var så alvorlige, at De blev bange? a) både vold og trusler b) vold c) trusler*

Kilde: Balvig, F.: *Kriminalitet – angst for kriminalitet – magtesløshed og fremmedgørelse*. København 1984. Udarbejdet for Egmontfondens Fremtidsstudie.

Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser, januar og april 1987 og 1991, samt Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: theft (1); 2: malicious damage to property (2); 3: acts of violence (3).

1) The question was: *Has anyone, as far as you know, within the past 12 months stolen, or attempted to steal, money or objects belonging to you?*

2) The question was: *Have you, within the past 12 months, experienced malicious damage to your property, such as windows smashed or tyres slashed?*

3) In 1972-1976 the respondent was asked (after being shown a list of acts of violence): *Have you experienced any of the listed acts, within the past few years?*

In 1987 and 1991 the question was: *Have you, within the past 12 months, experienced violence a) that resulted in any visible marks or injuries? b) Violence that did not result in any visible marks or injuries? c) threats of violence that were so serious that you were frightened?*

In 1995 the question was: *Have you, within the past 12 months, experienced violence or threats of violence that were so serious that you were frightened? a) violence and threats b) violence c) threats.*

Tabel 12.12. Procentandel af mænd og kvinder, der angiver at have været udsat for vold. 1995.

Percentage of men and women having experienced violence. 1995.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Syntlig vold ¹⁾	2	1	1
2 Usynlig vold ²⁾	1	1	1
3 Trusler om vold ³⁾	4	4	4
4 Mindst én af tingene	7	5	6

Anm.: Baseret på besvarelser fra 1.168 mænd og 1.166 kvinder i alderen 16-74 år.

1) Andel, der har svaret ja til at de inden for de sidste 12 måneder har været udsat for vold og at volden førte til synlige mærker eller skader på kroppen.

2) Andel, der har svaret ja til at de inden for de sidste 12 måneder har været udsat for vold, men hvor volden ikke førte til synlige mærker eller skader på kroppen.

3) Andelen, der har svaret ja til at de inden for de sidste 12 måneder har været udsat for trusler, som var så alvorlige, at de blev bange.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: visible violence (1); 2: non-visible violence (2); 3: threats of violence (3); 4: at least one of the categories.

Note: Based on replies from 1,168 men and 1,166 women aged 16-74 years.

1) Percentage having answered *yes* to the question *Have you, within the past 12 months, experienced violence* and that the violence resulted in visible marks or injuries.

2) Percentage having answered *yes* to the question *Have you, within the past 12 months, experienced violence* and that the violence did not result in visible marks or injuries.

3) Percentage having answered *yes* to the question *Have you, within the past 12 months, experienced threats of violence that were so serious that you were frightened.*

Tabel 12.13. Procentandel i forskellige aldersgrupper, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk og vold. 1995.

Percentage of men and women having experienced theft, malicious damage to property, violence, by selected age groups. 1995.

	Tyveri ¹⁾		Hærværk ²⁾		Vold ³⁾		Mindst én af tingene		
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6	Mænd 7	Kvinder 8	
	Procentandel								
1 16-19 år	22	22	14	7	13	1	34	28	
2 20-24 år	21	16	18	13	7	3	38	27	
3 25-34 år	22	16	14	9	3	1	32	23	
4 35-44 år	19	12	15	9	2	1	30	19	
5 45-54 år	16	16	10	9	1	1	24	21	
6 55-64 år	15	5	10	5	-	-	21	10	
7 65-74 år	10	10	6	5	-	2	15	15	
8 Alle	18	14	13	8	3	1	28	20	

Anm.: Baseret på besvarelser fra 1.168 mænd og 1.166 kvinder i alderen 16-74 år.

1) Spørgsmålet var: *Er der – så vidt De ved – inden for de sidste 12 måneder nogen, der har stjålet eller forsøgt at stjæle penge eller ting, som tilhørte Dem?*

2) Spørgsmålet var: *Det sker, at noget man ejer udsættes for skader forvoldt af andre i form af hærværk eller lignende. Er noget sådant overgået Dem inden for de sidste 12 måneder, fx rudeknusning, at Deres bildæk blev skåret i stykker, eller andre ting ødelagt?*

3) *Andel der har svaret ja til, at de inden for de seneste 12 måneder har været udsat for vold.*

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser, februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1-2: theft (1); 1: men; 2: women; 3-4: malicious damage to property (2); 3: men; 4: women; 5-6: acts of violence (3); 5: men; 6: women; 7-8: at least one of the categories; 7: men; 8: women.

Front Column, 1-7: age groups; 8: total.

Note: Based on replies from 1,168 men and 1,166 women aged 16-74 years.

1) The question was: *Has anyone, as far as you know, within the past 12 months stolen, or attempted to steal, money or objects belonging to you?*

2) The question was: *Have you, within the past 12 months, experienced malicious damage to your property, such as windows smashed or tyres slashed?*

3) Percentage having answered yes to the question *Have you within the last 12 months experienced violence?*

Tabel 12.14. Procentandel i forskellige bopælsområder, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk og vold. 1995.

Percentage of population having experienced theft, malicious damage to property, or violence, by urbanization. 1995.

	Tyveri ¹⁾	Hærværk ²⁾	Vold ³⁾	Mindst én af tingene
	1	2	3	4
	Procentandel			
1 Hovedstadsområdet	22	14	3	33
2 100.000 indbyggere og derover	18	12	5	30
3 10.000-99.999 indbyggere	17	12	3	25
4 2.000-9.999 indbyggere	12	11	1	20
5 200-1.999 indbyggere	12	7	0	17
6 Landdistrikter	9	4	1	13
7 Hele landet	16	10	2	24

Anm.: Baseret på besvarelser fra 3.334 personer i alderen 16-74 år.

1) Spørgsmålet var: *Er der – så vidt De ved – inden for de sidste 12 måneder nogen, der har stjålet eller forsøgt at stjæle penge eller ting, som tilhørte Dem?*

2) Spørgsmålet var: *Det sker, at noget man ejer udsættes for skader forvoldt af andre i form af hærværk eller lignende. Er noget sådant overgået Dem inden for de sidste 12 måneder, fx rudeknusning, at Deres bildæk blev skåret i stykker, eller andre ting ødelagt?*

3) Andel der har svaret ja til at de inden for de sidste 12 måneder har været udsat for vold.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: theft (1); 2: malicious damage to property (2); 3: acts of violence (3); 4: at least one of the categories.

Front Column, 1: central Copenhagen metropolitan area; 2: towns with 100,000 population and over; 3: 10,000-99,999 population; 4: 2,000-9,999 population; 5: 200-1,999 population; 6: rural areas; 7: all Denmark.

Note: Based on replies from 3,334 persons aged 16-74 years.

1) The question was: *Has anyone, as far as you know, within the past 12 months stolen, or attempted to steal, money or objects belonging to you?*

2) The question was: *Have you, within the past 12 months, experienced malicious damage to your property, such as windows smashed or tyres slashed?*

3) Percentage having answered yes to the question *Have you within the last 12 months experienced violence?.*

Tabel 12.15. Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk og vold. 1995.

Percentage of population having experienced theft, malicious damage to property, or violence, by selected employment status groups. 1995.

	Tyveri ¹⁾	Hærværk ²⁾	Vold ³⁾	Mindst én af tingene
	1	2	3	4
	Procentandel			
1 Selvstændige i landbrug	21	-	-	21
2 Selvstændige i øvrigt	30	17	1	37
3 Medhjælpende ægtefæller	9	5	-	14
4 Højere funktionærer	21	17	1	32
5 Mellem funktionærer	10	11	3	21
6 Lavere funktionærer	15	11	1	23
7 Faglærte arbejdere	11	13	2	21
8 Ikke-faglærte arbejdere	14	9	3	22
9 Arbejdsløse	20	8	1	25
10 Pensionister/efterlønsmodtagere	9	5	1	14
11 Husmødre	7	20	5	27
12 Uddannelsessøgende	24	13	5	34
13 Alle ⁴⁾	16	10	2	24

Anm.: Baseret på besvarelser fra 3.334 personer i alderen 16-74 år.

1) Spørgsmålet var: *Er der – så vidt De ved – inden for de sidste 12 måneder nogen, der har stjålet eller forsøgt at stjæle penge eller ting, som tilhørte Dem?*

2) Spørgsmålet var: *Det sker, at noget man ejer udsættes for skader forvoldt af andre i form af hærværk eller lignende. Er noget sådant overgået Dem inden for de sidste 12 måneder, fx rudeknusning, at Deres bildæk blev skåret i stykker, eller andre ting ødelagt?*

3) Andelen der har svaret ja til, at de inden for de seneste 12 måneder har været udsat for vold.

4) Inkl. øvrige uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: theft (1); 2: malicious damage to property (2); 3: acts of violence (3); 4: at least one of the categories.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4-6: salaried employees; higher, middle, lower levels; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: pensioners/early retirement pensioners; 11: housewives; 12: students; 13: all (4).

Note: Based on replies from 3,334 persons aged 16-74 years.

1) The question was: *Has anyone, as far as you know, within the past 12 months stolen, or attempted to steal, money or objects belonging to you?*

2) The question was: *Have you, within the past 12 months, experienced malicious damage to your property, such as windows smashed or tyres slashed?*

3) Percentage having answered yes to the question *Have you within the last 12 months experienced violence?*

4) Including others outside the work force.

Tabel 12.16. Frygt for at blive udsat for kriminalitet. 1976-1995.

Percentage of population afraid of being the victim of crime. 1976-1995.

	1976	1983	1987	1991	1995
	Procent				
1 Tænker på risikoen for kriminalitet:					
2 Næsten hele tiden	2	5	2	2	2
3 Ofte	16	14	10	9	11
4 Af og til	23	30	20	21	17
5 En sjælden gang	20	22	22	22	23
6 Aldrig	39	29	46	46	47
7 I alt	100	100	100	100	100

Anm.: Spørgsmålet var: *Er dette med risikoen for at blive offer for kriminalitet (blive overfaldet, udsat for tyveri eller hærværk) noget De personligt ofte tænker på?*

Kilde: Balvig, F.: *Kriminalitet – angst for kriminalitet – magtesløshed og fremmedgørelse*. København 1984. Udarbejdet for Egmontfondens Fremtidsstudie.

Danmarks Statistiks og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1987 og 1991, samt Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Front Column, 1: thinking about the risk of being a victim of crime; 2: almost constantly; 3: often; 4: occasionally; 5: seldom; 6: never; 7: total.

Note: The question was: *Is the risk of theft, malicious damage to property or violence, something you often think about?*

Tabel 12.17. Procentandel af mænd og af kvinder i forskellige aldersgrupper, der frygter at blive udsat for kriminalitet. 1995.

Percentage of men and women by age afraid of being the victim of crime, by selected age groups. 1995.

	Mænd	Kvinder	Alle
	1	2	3
	Procentandel		
1 16-19 år	9	15	11
2 20-24 år	13	14	14
3 25-34 år	7	13	10
4 35-44 år	5	16	10
5 45-54 år	5	15	10
6 55-64 år	12	18	15
7 65-74 år	12	21	17
8 Alle	8	16	12

Anm.: Baseret på besvarelser fra 1.168 mænd og 1.166 kvinder i alderen 16-74 år. Procentandel der har svaret "ofte" eller "næsten hele tiden" på spørgsmålet: *Er dette med risikoen for at blive offer for kriminalitet (blive overfaldet, udsat for tyveri eller for hærværk) noget De personligt ofte tænker på?*

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1-7: age groups; 8: total.

Note: Based on replies from 1,168 men and 1,166 women aged 16-74 years. Percentage having answered "yes, often" or "yes, almost constantly" to the question: *Is the risk of theft, malicious damage to property or violence, something you often think about?*

Tabel 12.18. Procentandel i forskellige bopælsområder, der frygter at blive udsat for kriminalitet. 1995.

Percentage of men and women afraid of being the victim of crime, by region. 1995.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Hovedstadsområdet	11	19	15
2 100.000 indbyggere og derover	7	24	15
3 10.000-99.999 indbyggere	5	14	10
4 2.000-9.999 indbyggere	10	14	12
5 200-1.999 indbyggere	6	12	9
6 Landdistrikter	10	13	11
7 Hele landet	8	16	12

Anm.: Baseret på besvarelsen fra 1.168 mænd og 1.166 kvinder personer i alderen 16-74 år. Procentandel der har svaret "ofte" eller "næsten hele tiden" på spørgsmålet: *Er dette med risikoen for at blive offer for kriminalitet (blive overfaldet, udsat for hærværk eller for tyveri) noget De personligt ofte tænker på?*

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation - Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: central Copenhagen metropolitan area; 2: towns with 100,000 population and over; 3: 10,000-99,999 population; 4: 2,000-9,999 population; 5: 200-1,999 population; 6: rural areas; 7: all Denmark.

Note: Based on replies from 1,168 men and 1,166 women aged 16-74 years. Percentage having answered "yes, often" or "yes, almost constantly" to the question: *Is the risk of violence, theft of malicious damage to properties, something you often think about?*

Tabel 12.19. Procentandel mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der har sikret sig mod kriminalitet. 1995.

Percentage of men and women having taken precautions against theft or violence, by selected age groups. 1995.

	Tyveri ¹⁾		Vold ²⁾		Mindst én af tingene	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 16-19 år	90	89	52	69	94	95
2 20-24 år	72	79	36	77	77	93
3 25-34 år	79	84	39	67	83	92
4 35-44 år	84	89	44	64	89	94
5 45-54 år	85	92	37	63	89	94
6 55-64 år	88	89	52	72	91	95
7 65-74 år	93	88	47	80	94	96
8 Alle	84	88	43	69	88	94

Amn: Baseret på besvarelser fra 1.168 mænd og 1.166 kvinder i alderen 16-74 år. Andel, der har svaret ja til at de har sikret sig på mindst en af følgende måder:

1) *Er der installeret ekstra tyverisikring i Deres/familiens bil? Er der installeret tyverialarm i boligen? Er der tændt lys (evt. automatisk tænd/sluk) i boligen, når der ikke er nogen hjemme? Er yderdøre ekstra sikret? Er vinduer ekstra sikret? Har De aftale med nabo(er) om at holde øje med boligen, når der ikke er nogen hjemme? Bruger De operation mærkning? Bruger De Nabohjælp - et værn mod kriminalitet - (røde mærkater)? Har De sikret Dem på anden måde mod tyveri? og 2) *Sikrer De Dem ved sjældent at gå ud efter mørkets frembud? Sikrer De Dem ved sjældent at have flere penge på Dem, end De skal bruge? Hellere tage en taxa end offentlige transportmidler, hvis det er sent om aftenen/på natten? Andre former for sikring mod overfald?**

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: theft; 2: violence; 3: theft and/or violence. Front Column, 1-7: age groups; 8: total.

Note: Based on replies from 1,168 men and 1,166 women aged 16-74 years. Percentage having taken precautions against theft (1) or violence (2) in at least one of following ways: (1) *The family-car has been specially secured against theft. The house is furnished with burglar alarm. Outer doors are secured. Windows are secured. Agreements with neighbors to watch the house when nobody is home. Special marking of house or items. Other precautions against theft.* (2) *Do seldom go out after dark, Do seldom carry more money than needed, Prefer to take a taxi in stead of public transportation late at night, Other precautions against theft.*

Tabel 12.20. Procentandel i forskellige bopælsområder, der har sikret sig mod kriminalitet. 1995.

Percentage of population having taken precautions against theft or violence, by region. 1995.

	Tyveri ¹⁾	Vold ²⁾	Mindst én af tingene
	1	2	3
	Procentandel		
1 Hovedstadsområdet	90	64	93
2 100.000 indbyggere og derover	84	60	92
3 10.000-99.999 indbyggere	85	60	91
4 2.000-9.999 indbyggere	90	53	92
5 200-1.999 indbyggere	87	48	92
6 Landdistrikter	78	44	84
7 Hele landet	86	56	91

Anm: Baseret på besvarelser fra 1.168 mænd og 1.166 kvinder i alderen 16-74 år. Andel, der har svaret ja til at de har sikret sig på mindst en af følgende måder:

1) Er der installeret ekstra tyvensikring i Deres/familiens bil? Er der installeret tyverialarm i boligen? Er der tændt lys (evt. automatisk tænd/sluk) i boligen, når der ikke er nogen hjemme? Er yderdøre ekstra sikret? Er vinduer ekstra sikret? Har De aftale med nabo(er) om at holde øje med boligen, når der ikke er nogen hjemme? Bruger De operation mærkning? Bruger De Nabohjælp - et værn mod kriminalitet - (røde mærkater)? Har De sikret Dem på anden måde mod tyveri? og 2) Sikrer De Dem ved sjældent at gå ud efter mørkets frembud? Sikrer De Dem ved sjældent at have flere penge på Dem, end De skal bruge? Hellere tage en taxa end offentlige transportmidler, hvis det er sent om aftenen/på natten? Andre former for sikring mod overfald?

Kilde: Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser februar og marts 1995.

Translation – Heading, Column 1: theft; 2: violence; 3: theft and/or violence. Front Column, 1: central Copenhagen metropolitan area; 2: towns with 100,000 population and over; 3: 10,000-99,999 population; 4: 2,000-9,999 population; 5: 200-1,999 population; 6: rural areas; 7: all Denmark.

Note: Based on replies from 1,168 men and 1,166 women aged 16-74 years. Percentage having taken precautions against theft (1) or violence (2) in at least one of following ways: (1) The family-car has been specially secured against theft. The house is furnished with burglar alarm. Outer doors are secured. Windows are secured. Agreements with neighbors to watch the house when nobody is home. Special marking of house or items. Other precautions against theft. (2) Do seldom go out after dark, Do seldom carry more money than needed, Prefer to take a taxi in stead of public transportation late at night, Other precautions against theft.

Børn og unge

13

NR. FIGURER

- 13.1. Procentandel af de 0-17-årige børn, der bor hos enlige eller i en stedfamilie. 1985 og 1996.
- 13.2. Procentandel af 0-5-årige børn, der er indskrevet i daginstitutioner eller tilskudsberettiget dagpleje. 1973-1995.
- 13.3. Fritidsaktiviteter blandt 7-15-årige drenge og piger. 1993.

NR. TABELLER

- 13.1. Børn og unge i alderen 0-19 år fordelt efter alder. 1950-1996.
- 13.2. 0-17-årige børn og unge fordelt efter familietype og efter børnenes alder. 1985, 1990 og 1996.
- 13.3. Hjemmeboende børn og unge i alderen 0-17 år fordelt efter antal børn i familien. 1996.
- 13.4. 0-17-årige børn og unge fordelt efter boligtype og ejerforhold pr. 1.1.1993.
- 13.5. Andelen af børn i alderen 7-15 år, som har eget værelse. 1987 og 1993.
- 13.6. Børn født september-oktober 1995 fordelt efter forældrenes brug af orlovsordninger. 1996.
- 13.7. 0-17-årige børn og unge fordelt efter om familien modtager indkomsterstøttende ydelser. 1993.
- 13.8. 0-17-årige børn i familier med indkomsterstøttende ydelser fordelt efter ydelsens andel af familieindkomsten. 1993.
- 13.9. Procentandel 0-10-årige børn, der er indskrevet i daginstitutioner eller tilskudsberettiget dagpleje. 1973-1995.
- 13.10. 0-10-årige børn indskrevet i daginstitutioner og tilskudsberettiget dagpleje, fordelt efter institutionstype. 1995.
- 13.11. Procentandel 0-15-årige børn, som inden for en fjortendagesperiode har været syg, haft kontakt til en læge, været indlagt på hospital eller har fået medicin. Særskilt efter køn og alder. 1994.
- 13.12. Procentandel af 0-15-årige børn, som inden for en fjortendagesperiode har haft forskellige former for sygdomssymptomer. Særskilt efter køn og alder. 1994.
- 13.13. Procentandel af børn i alderen 7-15 år, der deltager i faste fritidsaktiviteter. 1987 og 1993.
- 13.14. 7-15-årige børn, opdelt efter køn og alder, og fordelt efter det ugentlige tidsforbrug på skemalagte fritidsaktiviteter. 1987 og 1993.
- 13.15. Procentandel af børn i alderen 7-15 år som bruger folkebiblioteker og skolebiblioteker mindst en gang om ugen, opdelt efter køn og alder. 1987 og 1993.
- 13.16. Procentandel af børn i alderen 7-15 år som har lønnet arbejde. 1987 og 1993.
- 13.17. 7-15-årige børn, opdelt efter køn og alder, og fordelt efter størrelsen af den personlige månedsindkomst. 1993.
- 13.18. 0-14-årige børn fordelt efter udenlandsk statsborgerskab pr. 1.1.1996.

Børn og unge

Indledning

I denne publikation er det især levevilkårene for den voksne danske befolkning, der er belyst. Det skyldes bl.a., at der findes flest statistiske oplysninger om denne befolkningsgruppe. I dette kapitel vil vi derimod se nærmere på børns og unges levevilkår, idet aldersafgrænsningen veksler efter hvilke emner, der er statistisk belyst.

Oplysninger om børns levevilkår var tidligere forholdsvis få. Børn har sjældent en selvstændig position i samfundet. De deltager kun i beskeden grad i erhvervslivet, og først som 18-årige bliver de personligt myndige og får stemmeret. Indtil da er de afhængige af deres forældre og familie, som har pligt til at forsørge og drage omsorg for dem. De betragtes derfor ofte i statistikken som en del af familien i stedet for som selvstændige individer. Dertil kommer, at en stor del af levevilkårsoplysningerne stammer fra interviewundersøgelser, hvor børn sjældent indgår, fordi de - især i de yngste aldre - ikke er i stand til at besvare de stillede spørgsmål.

I de seneste år er børn dog blevet stadig mere synlige i statistik og forskning. I dette kapitel ansues levevilkårene derfor konsekvent fra børnenes synsvinkel, idet alle tabeller har børn og unge som tælleenhed. Oplysningerne er dels baseret på enkelte undersøgelser af børns og unges forhold, hvor det er børnene og de unge, der selv har besvaret spørgsmålene, dels på oplysninger fra statistiske registre, hvor det er muligt at belyse levevilkårene med børn og unge som tælleenhed.

Hvad angår de unges uddannelsessituation henvises til kapitlet om uddannelse.

I det følgende indledes med et overblik over udviklingen i andelen af børn og unge i forskellige aldre set i forhold til hele befolkningen, i børnenes familieforhold og boligforhold. Derefter belyses udviklingen i børnepasningen. Det fremgår, hvor mange børn der inden for en fjortendagesperiode er syge, samt hvilke sygdomssymptomer de har. Der er endvidere en opgørelse over børn med fremmed statsborgerskab. Desuden bringes oplysninger om børnenes deltagelse i faste fritidsaktiviteter, deres biblioteksbenyttelse, omfanget af lønnet arbejde, og hvor mange penge de råder over.

Kapitlets oplysninger viser bl.a., at:

- Størstedelen af alle børn vokser op i den kernefamilie, de er født i.
- En stigende andel 2-5-årige børn er i daginstitution eller dagpleje, mens andelen af 0-1-årige er faldende.
- Langt de fleste børn har søskende.
- 90 pct. af skolebørnene har eget værelse.
- Hver fjerde af de 7-15-årige har et fritidsjob.
- 4 ud af 5 fædre tager fædreorlov, mens det kun er 6 pct. af mødre, der tager forældreorlov.

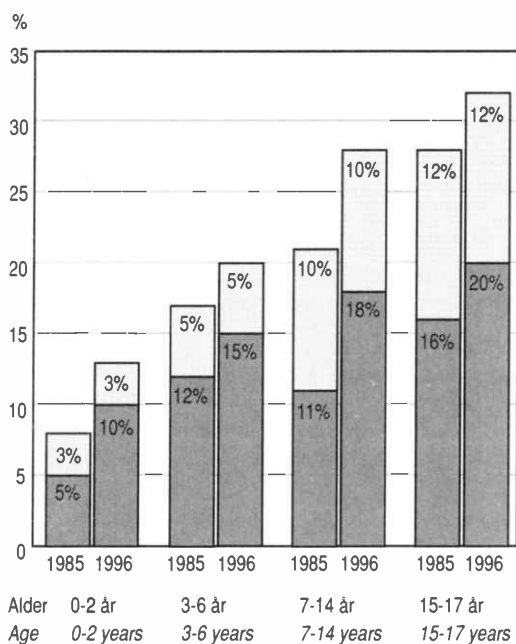
Færre børn og unge

Som det fremgår af kapitel 3, har befolkningens aldersstruktur ændret sig markant. I 1950 var der 1,41 mio. 0-19-årige, svarende til 33 pct. af befolkningen. Det tilsvarende tal i 1996 var 1,24 mio., hvilket svarede til 24 pct. af befolkningen (tabel 13.1).

Langt de fleste børn bor i en kernefamilie sammen med begge deres biologiske forældre. Der er dog en tendens til, at en stigende andel børn bor hos enlige forældre. Figur 13.1 viser således, at mens 5 pct. af de 0-2-årige og 12 pct. af de 3-6-årige boede hos enlige i 1985, var de tilsvarende tal i 1996 steget til 10 og 15 pct. (tabel 13.2).

Figur 13.1
Procentandel af de 0-17-årige børn, der bor hos enlige eller i en stedfamilie. 1985 og 1996.

Percentage of children aged 0-17 years who live with a single parent or a step-parent. 1985 and 1996.

□ Bor hos den ene forælder i et nyt parforhold
Living with a step parent

■ Bor hos en enlig forælder
Living with a single parent

Kilde: Tabel 13.2

Selv om de fleste børn vokser op i den kernefamilie, som de er født i, betyder den stigning, der er sket i skilsmissehyppigheden, at flere og flere børn i deres barndom eller ungdom vil opleve, at forældrene skilles. I 1996 lever således hver tredje 15-17-årig i en brudt familie.

Det er også fortsat sådan, at nutidens børn har hjemmeboende søskende med tobørnsfamilien som den dominerende. I 1996 havde ca. tre ud af fem 0-2-årige børn hjemmeboende søskende. Blandt de 3-6-årige havde mere end fire ud af fem hjemmeboende søskende (tabel 13.3). Hertil kommer, at en del af de børn, som på opgørelsestidspunktet ikke havde søskende hjemme, har søskende, som er flyttet hjemmefra, mens andre børn senere kan forventes at få yngre søskende.

Børnenes boligforhold

To tredjedele af børnene bor i familier, der ejer deres egen bolig. 4 ud af 5 børn bor i parcelhus (enfamiliehus), mens hvert femte barn bor i en etagebolig (tabel 13.4). De mindre børn bor oftere i etageboliger end de større børn, som omvendt hyppigere bor i parcelhus.

Ni ud af ti skolebørn har eget værelse

Undersøgelser af de 7-15-årige børns tilværelse viser, at ni ud af ti børn i denne alder har eget værelse i 1993. Det er nogenlunde den samme andel som i 1987, da man sidst undersøgte spørgsmålet (tabel 13.5). Når man tager hensyn til stikprøveusikkerheden i undersøgelserne, gælder det i øvrigt generelt, at de 7-15-åriges tilværelse ikke har undergået større ændringer på de områder, som er blevet undersøgt.

De fleste fædre tager 2 ugers fædreorlov

4 ud af 5 børn, som fødtes i efteråret 1995, havde fædre, som tog fædreorlov. Heraf tog langt de fleste de 2 uger umiddelbart i forbindelse med barnets fødsel, som der er mulighed for. Det er stadig en beskedent andel af børnene (6 pct.), hvis fædre tager forældreorlov i den 15.-24. uge efter barnets fødsel. Derimod tager langt den overvejende del (92 pct.) af mødrene den fulde barselsorlov på 24 uger, mens 7 pct. af børnene har mødre, der tager mindre end 24 ugers orlov. Meget få børn har mødre - mindre end en halv procent - der ikke tager barselsorlov (tabel 13.6).

Indkomsterstøttende ydelser

Omkring halvdelen af de 0-3-årige børn bor i familier, der modtager indkomsterstøttende ydelser i form af arbejdsløshedsdagpenge, kontanthjælp, førtidspension, sygedagpenge eller revalidering. For alle 0-17-årige børn gælder dette for 42 pct. Den hyppigst forekommende form for indkomsterstøttende ydelse for børnefamilier er, uanset børnenes alder, arbejdsløshedsdagpenge (tabel 13.7).

For 1 ud af 3 børn i familier med arbejdsløshedsunderstøttelse udgør ydelsen mindst halvdelen af familieindkomsten i parfamilier, og for mere end halvdelen af børnene hos enlige forsørgere med arbejdsløshedsunderstøttelse udgør ydelsen mindst halvdelen af familieindkomsten (tabel 13.8).

Udviklingen i indskrivningen i daginstitutioner eller dagpleje

Småbørnsmødrenes stigende deltagelse på arbejdsmarkedet medførte en markant stigning i andelen af børn i alderen 0-10 år, der blev indskrevet i daginstitutioner eller tilskudsberettiget dagpleje,

i årene fra 1973-1985. Siden er denne tendens fortsat for de 2-5-årige børn, mens der for de yngste børn og børn over 5 år er tale om stagnerende eller faldende andele, som indskrives i daginstitution eller dagpleje (figur 13.2). For de 0-1-årige børns vedkommende er årsagen hertil uden tvivl de indførte orlovsordninger for forældre. Stigningen i andelen af indskrevne børn ses især for de 3-5 årige. I 1995 var det således mindre end hvert femte barn i alderen 3-5 år, der *ikke* var indskrevet i børnehave eller tilskudsberettiget dagpleje, mod ca. to tredjedele i 1973. For de 6-årige og derover faldt indskrivningsprocenten i perioden 1985-91, hvilket skyldtes øget tilgang til børnehaveklasserne, der giver adgang til skolepasningsordninger (tabel 13.10). Skolefritidsordningernes vækst er især sket på bekostning af fritidshjem, og siden 1991 har antallet af indskrevne børn på skolefritidsordninger (folkeskoleloven) således været større end antallet af indskrevne børn i fritidshjem og skolefritidshjem (bistandsloven).

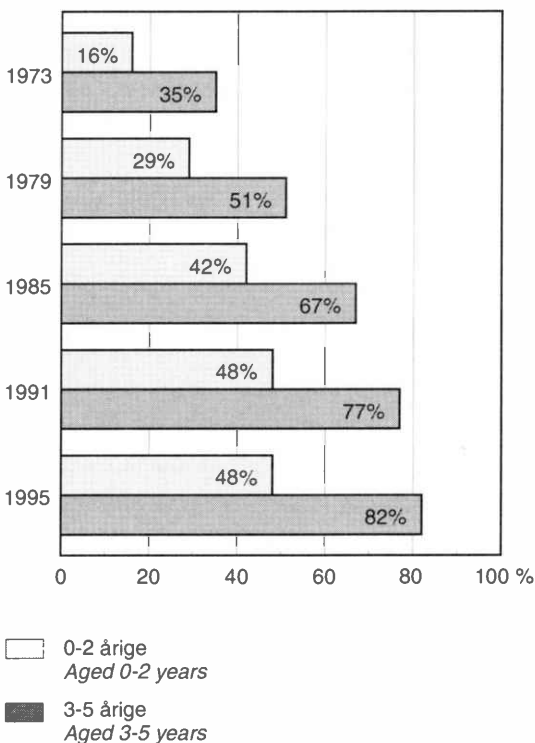
Der er dog stadig 314.000 børn i alderen 0-10 år, som er indskrevet i daginstitutioner eller tilskudsberettiget dagpleje. Blandt de 0-2-årige er tilskudsberettiget dagpleje den foretrukne pasningsform (ca. 3 ud af 5 børn), de 3-5-årige passes hyppigst i børnehave (3 ud af 5), og blandt de 6-10-årige går hver anden på fritidshjem (tabel 13.10).

Sygeligheden størst blandt de mindste børn

Over en fjortendagesperiode i 1994 havde 30 pct. af de 0-2-årige børn været syge. En fjerdedel havde været i kontakt med lægen. I forbindelse med sygdommen havde hver ottende af de 0-2-årige været hjemme fra deres daginstitution eller dagpleje.

Figur 13.2.
Procentandel af 0-5-årige børn, der er indskrevet i daginstitutioner eller tilskudsberettiget dagpleje. 1973-1995.

Percentage of children aged 0-5 years enrolled in day-care institutions. 1973-1995.

Kilde: Tabel 13.9

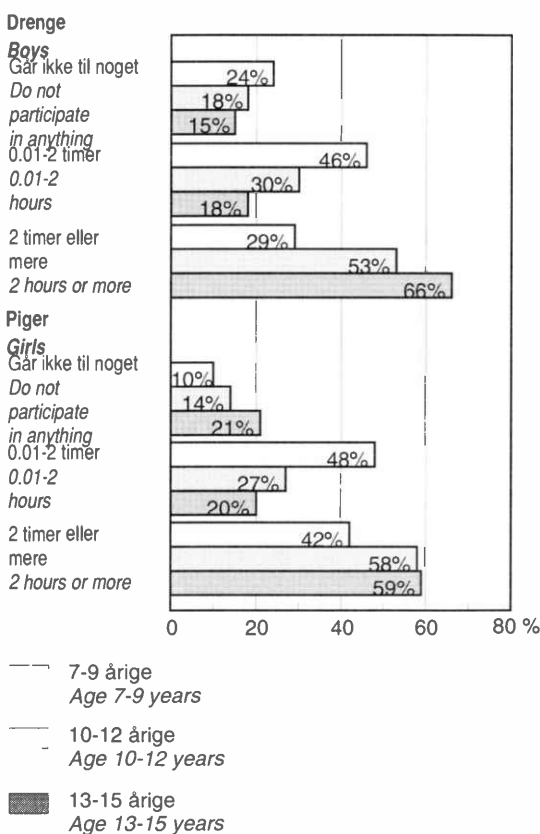
I 3-6-års alderen havde hver sjette barn været syg inden for en fjortendagesperiode, og i 7-15-års alderen var det hver tiende. Meget få børn havde været indlagt på hospital.

Kun på ét område var der klare kønsforskelle: 0-6-årige drenge havde langt oftere end pigerne fået medicin (tabel 13.11).

Typisk havde børnene været forkølede, haft snue, hoste eller ondt i halsen. Det gjaldt lidt over halvdelen af de 0-2-årige og en fjerdedel af de 7-15-årige. Hver tiende havde haft ondt i maven. Problemer med ørerne forekom typisk blandt de mindste børn, og hovedpine forekom typisk blandt de ældre børn (tabel 13.12).

Figur 13.3.
Fritidsaktiviteter blandt 7-15-årige drenge og piger. 1993.

Leisure activities among boys and girls aged 7-15 years. 1993.

Kilde: Tabel 13.14

Fire ud af fem skolebørn har faste fritidsaktiviteter

Det gælder eksempelvis deltagelsen i faste fritidsaktiviteter, som omfatter ca. 4 ud af 5 børn (tabel 13.13). Der synes dog at være en tendens til, at andelen af piger, der går til faste fritidsaktiviteter nu er højest blandt de yngste, mens der omvendt blandt drengene nu er den højeste andel aktive blandt de ældste (figur 13.3).

Til disse fritidsaktiviteter bruger man i gennemsnit to timer om ugen blandt de yngste og fire timer blandt de ældste børn (tabel 13.14).

Skolebiblioteket bruges af de fleste

Skolebiblioteket bruges af 4 ud af 5 skolebørn, og det er formentlig årsagen til, at kun hver tiende kommer på folkebiblioteket. Der ser endda ud til at være en tendens til, at brugen af skolebiblioteket siden 1987 er blevet styrket på bekostning af folkebiblioteket (tabel 13.15).

Hvert fjerde skolebarn har et fritidsjob

Ganske få børn i alderen 7-9 år har et lønnet job, mens det i 13-15-års alderen er halvdelen af drengene og 60 pct. af pigerne, der har et lønnet arbejde. Indtægten fra jobbet er for de yngste drenge og piger i gennemsnit henholdsvis 113 kr. og 57 kr. om måneden. Blandt de 13-15-årige tjener drengene i gennemsnit 732 kr. om måneden, mens pigerne i gennemsnit tjener 640 kr. om måneden (tabel 13.16).

Medregnes de lomme penge, børnene får af forældrene, har man et udtryk for de 7-15-åriges samlede indkomst. Her viser det sig, at blandt de 7-9-årige har hver fjerde dreng og hver tredje pige

hverken indkomst fra fritidsjob eller lomme penge. Det typiske beløb til rådighed for denne aldersklasse ligger i intervallet 1-50 kr. om måneden; for de 10-12-årige er den typiske månedsindkomst 51-100 kr., og for de 13-15-årige er det 201-500 kr. I denne aldersgruppe har 10 pct. af drengene og 16 pct. af pigerne dog en månedsindkomst på over 1.000 kr. (tabel 13.17).

Børn med udenlandsk statsborgerskab

For 6 pct. af de 0-14-årige børn, som bor i Danmark, er der tale om udenlandsk statsborgerskab. En lidt større andel blandt de 0-4-årige og en lidt mindre andel blandt de 10-14-årige. Over halvdelen kommer fra europæiske nationer og hver fjerde fra Asien og Oceanien. Opgjort på enkelte nationer havde omtrent hvert fjerde af disse børn tyrkisk statsborgerskab (tabel 13.18).

Datakilder

Som nævnt er statistiske oplysninger om børn og unges levevilkår med børn og unge som tælleenhed under udvikling i disse år. I dette afsnit vil der blive henvist til publikationer, hvor der findes forskellige statistiske oplysninger.

Danmarks Statistik publicerer i Statistiske Efterretninger årlige opgørelser over daginstitutionsforhold, familiestatistik, hvor også børn nu er tælleenhed, befolkningsopgørelser opdelt på aldersklasser mv. Udviklingen på nogle af disse områder findes beskrevet i Statistisk tiårsoversigt (1). Et eksempel på synliggørelsen af børn og unge i statistikken er publikationen "Tal om børn" udarbejdet af Økonomisk Statistisk Kontor i Socialministeriet på basis af specialkørsler fra Danmarks Statistiks registre samt en række andre datakilder (2).

Socialforskningsinstituttet har udsendt flere publikationer om børnepasning, daginstitutioner, børnefamiliernes forhold og børns levekår (3). Hertil kan føjes en række publikationer om børn med specielle opvækstforhold (4). Desuden kan henvises til andre relevante publikationer om børn (5).

De unges forhold er analyseret i en rapport fra Socialkommissionen, der blev nedsat af regeringen i 1991. Rapporten beskæftiger sig med unge i 15-24-års alderen, specielt deres økonomiske forhold (overførselsindkomster), uddannelses- og arbejdsmarkedsforhold (6). De unges boligforhold mv. er undersøgt af Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut (AKF) (7). Børns sundhed ved skolestart er behandlet i en rapport fra Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi. Sundhedsstyrelsen publicerer i serien Sundhedsstatistikken om småbørnshjemmeplejens funktion (8). Desuden skal nævnes den landsdækkende erfaringsopsamling fra Det Sociale Udviklingsprogram, SUM, der blev igangsat af Socialministeriet og gennemført i perioden 1988-91 (9).

I 1996 gennemførte Socialforskningsinstituttet den første dataindsamling baseret på en stikprøve på 6.000 børn født i september-oktober 1995. Det er planen at følge denne fødselskohorte med ca. 3 års mellemrum (10).

Endelig skal nævnes et nyt statistikregister, som i foråret 1997 er under opbygning i Danmarks Statistik. Det drejer sig om et børneregister med data om børns levekår, omfattende en række grunddata på person- og familieniveau fra og med 1980. Registeret opbygges så det bliver forholdsvis enkelt at foretage såvel forløbs- som tværsnitsop-

gørelser for udvalgte delpopulationer af børn og unge (11).

1. *Danmarks Statistik:*

Social sikring og retsvæsen. Statistiske Efterretninger. Omfatter en årlig opgørelse af sociale ressourcer, herunder daginstitutioner; bistand til børn og unge; løbende statistik om børnetilskud, ungdomsydelser og børnefamilieydelser. Desuden indeholdt den sammenhængende socialstatistik for første gang i 1996 en række opgørelser med børn og unge som tælleenhed.

Danmarks Statistik:

Befolkning og valg. Statistiske Efterretninger. Omfatter husstands- og familiestatistik med hjemmeboende børn som tælleenhed samt aldersfordelte opgørelser over udenlandske statsborgere.

Danmarks Statistik:

Statistisk tiårsoversigt.

2. *Det Tværministerielle Børneudvalg:*

Tal om børn. En statistisk beskrivelse af børns opvækst og levevilkår i Danmark. 1995.

3. *Andersen, D.:*

Skolebørns dagligdag. Socialforskningsinstituttets rapport 89:7. København. 1989.

Nygaard Christoffersen, M.:

Om børns levekår. Socialforskningsinstituttets arbejdsnotat 1990:4. København. 1990.

Hansen, F.K.:

Børnefamiliernes økonomi. Socialforskningsinstituttets rapport 90:17. København. 1990.

Bertelsen, O.:

Offentlig børnepasning. Socialforskningsinsti-

- tuttets rapport 91:4. København 1991.
Hjorth Andersen, B.:
 Børnefamiliernes dagligdag. Socialforskningsinstituttets rapport 91:6. København. 1991.
Vedel-Petersen, J.:
 Dagtilbud for børn under skolealderen. Socialforskningsinstituttets rapport 92:8. København. 1992.
Nygaard Christoffersen, M.:
 Familiens ændring - en statistisk belysning af familieforholdene. Socialforskningsinstituttets rapport 93:2. København. 1993.
Andersen, D.:
 Skolebørns fritid. Socialforskningsinstituttets rapport 95:2. København. 1995.
Christensen, E.:
 Daginstitutionen som forebyggende tilbud til truede børn - en undersøgelse af 769 daginstitutioner. Socialforskningsinstituttets rapport 96:5. København. 1996.
4. *Juul, S. & Ertmann, B.:*
 Gadebørn i Storkøbenhavn. Socialforskningsinstituttets rapport 91:9. København. 1991.
Christensen, E.:
 Når mor og far drikker. Socialforskningsinstituttets rapport 94:2. København. 1994.
Nygaard Christoffersen, M.:
 Opvækst med arbejdsløshed. En forløbsundersøgelse af to generationer født 1966 og 1973. Socialforskningsinstituttets rapport 96:14. København. 1996.
Nygaard Christoffersen, M.:
 Opvækst hos fædre. En sammenligning af 3-5-årige børns opvækst hos fædre og mødre. Socialforskningsinstituttets rapport 96:23. København. 1996.
5. *Langsted, O. & Sommer, D.:*
 Småbørns livsvilkår i Danmark, 2. udgave. Hans Reitzels Forlag. 1993.
Quortrup, J.:
 Børn halv pris. Nordisk barndom i samfundsperspektiv. Sydjysk Universitetsforlag. 1994.
6. *Socialkommissionen:*
 De unge. Portræt af en generation i velfærdssamfundet. Rapport nr. 1. København. 1992.
Socialkommissionen:
 En god start. Rapport nr. 2. København. 1992.
Socialkommissionen:
 Forløbsanalyser af de unge i 1980erne. Dokumentation nr. 1. København. 1992.
Socialkommissionen:
 Analyser vedrørende unge. Dokumentation nr. 2. København. 1992.
Socialkommissionen:
 Konsekvensberegninger af uddannelses- og beskæftigelsesforslag vedrørende de unge. Dokumentation nr. 3. København. 1992.
7. *Mehlbye, J.:*
 Unges boligvilkår. AKF's Forlag. København. 1991.
Christoffersen, H.:
 De unge på boligmarkedet. AKF's Forlag. København. 1991.
8. *Madsen, M. mfl.:*
 Børns sundhed ved skolestart 1988/89. Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi. København. 1991.
Hansen, A. Mose & Udsen, M.:
 Sundhedsplejen og småbørnsfamilierne - en brugerundersøgelse. Sundhedsstyrelsen. 1994.

Sundhedsstyrelsen:

Kommunale sundhedsordninger. Småbørnssundhedsplejen 1994 og 1995. Sundhedsstatistikken 1996:4.

9. *Jeppesen, K. Just:*

Socialt truede børn og unge. SUM. Socialforskningsinstituttets rapport 92:6. København. 1992.

Hestbæk, A.-D.:

Små børns liv i forsøgsperspektiv. SUM. Socialforskningsinstituttets rapport 92:10. København. 1992.

Hestbæk, A.-D.:

Børn og unges fritidsliv i forsøgsperspektiv. SUM. Socialforskningsinstituttets rapport 92:13. København. 1992.

Qvortrup, J.:

Børn og unge. SUM. Socialforskningsinstituttets rapport 92:19. København. 1992.

10. *Hjorth Andersen, B.:*

Børns opvækstvilkår. En beskrivelse af første fase i en forløbsundersøgelse af børn født i 1995. Arbejdsrapport. Socialforskningsinstituttet. København. 1997.

11. *Nærvig Petersen, A.:*

Nyt Børneregister i Danmarks Statistik. Nyhedsbrev nr. 3 fra Center for Registerforskning. 1997.

Tablet 13.1. Børn og unge i alderen 0-19 år fordelt efter alder. 1950-1996.

Children and young persons aged 0-19 år, by age group. 1950-1996.

	1950	1960	1970	1980	1990	1996
	Procent					
1 0-6 år	42	34	36	32	31	38
2 7-13 år	33	36	34	36	34	32
3 14-16 år	13	17	15	17	17	14
4 17-19 år	12	13	15	15	18	16
5 I alt	100	100	100	100	100	100
6 Antal (1.000)	1.406	1.532	1.522	1.472	1.247	1.236
7 0-19-årige som procent af befolkningen	33	34	31	29	24	24

Kilde: Levevilkår i Danmark 1992 samt Danmarks Statistik: Befolkningen i kommunerne, 1. januar 1990 og Befolkningen i kommunerne, 1. januar 1996.

Translation — Front Column, 1-4: age groups; 5: total; 6: number in thousands; 7: 0-19 year olds as percent of the population.

Tabel 13.2. 0-17-årige børn og unge fordelt efter familietype og efter børnenes alder. 1985, 1990 og 1996.

Children aged 0-17 years, by whether they are living with their parents. 1985, 1990 and 1996. Per cent.

	Hos begge forældrene 1	I en sted- familie ¹⁾ 2	Hos en enlig 3	I alt 4
	Procent			
1 0-2 år:				
1985	92	3	5	100
1990	88	1	11	100
1996	87	3	10	100
2 3-6 år:				
1985	83	5	12	100
1990	81	5	14	100
1996	80	5	15	100
3 7-14 år:				
1985	79	10	11	100
1990	73	12	15	100
1996	72	10	18	100
4 15-17 år:				
1985	72	12	16	100
1990	70	14	16	100
1996	68	12	20	100
5 Alle 0-17 år:				
1985	79	9	12	100
1990	77	9	14	100
1995	76	8	16	100

Anm.: Ekskl. børn, der ikke bor hos forældre.

(1) Hos den ene forælder i et nyt parforhold.

Kilde: 1985 og 1990: Materiale fra Danmarks Statistiks og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser, 1996: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg 1996:8

Translation — Heading, Column 1: living with both parents; 2: living with step-parent¹⁾; 3: living with a single person; 4: total.

Front Column, 1-4: age groups; 5: total, 0-17 years.

1) With one parent who is cohabiting.

Tabel 13.3. Hjemmeboende børn og unge i alderen 0-17 år fordelt efter antal børn i familien. 1996.

Children and young persons aged 0-17 years by number of children living at home. 1996.

	0-2-årige 1	3-6-årige 2	7-17-årige 3	Alle 4
	Procent			
1 Antal hjemmeboende børn:				
2 1	39	17	28	27
3 2	42	56	47	48
4 3	15	21	19	19
5 4 eller flere	4	6	6	6
6 I alt	100	100	100	100
7 Antal (1.000)	208	261	621	1 090

Anm.: Hjemmeboende børn i alderen fra 0-17 år.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg 1996:8.

Translation — Heading, Column 1-3: age groups; 4: total.

Front Column, 1-4: number of siblings living at home; 5: 4 or more; 6: total; 7: number in thousands.

Note: Number of siblings living at home aged 0-17 years.

Tabel 13.4. 0-17-årige børn og unge fordelt efter boligtype og ejerforhold pr. 1.1.1993.

Children in different age groups by type of dwelling and ownership to the dwelling. 1.1.1993.

	0-2-årige 1	3-6-årige 2	7-10-årige 3	11-14-årige 4	15-17-årige 5	Alle 6
	Procent					
<i>Ejerbolig:</i>						
1 Etagebolig	4	3	2	2	2	3
2 Enfamiliehus	56	62	66	69	70	65
3 Anden bolig	0	0	0	0	0	0
<i>Lejerbolig:</i>						
4 Etagebolig	23	19	16	15	14	17
5 Enfamiliehus	13	14	13	12	11	13
6 Anden bolig	1	1	1	1	1	1
<i>Ejerforhold uoplyst</i>						
7 Etagebolig	1	1	0	0	0	0
8 Enfamiliehus	1	1	1	1	1	1
9 Anden bolig	1	0	0	0	0	0
10 I alt	100	101	99	100	99	100
11 Antal børn (1.000)	196	235	215	237	202	1.085

Kilde: Tal om børn. Socialministeriet 1995.

Translation — Heading, Column 1-5: age groups; 6: total.

Front Column, 1-3: owner-occupied dwelling, 1: multi-dwelling houses; 2: one-family houses; 3: other; 4-6: rented dwellings, 4 multi-dwelling houses; 5: one-family houses; 6: other; 7-9: ownership unknown, 7: multi-dwelling houses; 8: one-family houses; 9: other; 10: total; 11: number of children in thousands.

Tabel 13.5. Andelen af børn i alderen 7-15 år, som har eget værelse. 1987 og 1993.

Percentage of children with own room at home by age. 1987 and 1993.

	7-9-år 1	10-12-år 2	13-15-år 3	Alle 4
	Procentandel			
1 1987	87	91	97	92
2 1993	82	92	95	90
3 Antal svarpersoner, 1987	341	354	342	1.037
4 Antal svarpersoner, 1993	227	215	253	695

Kilder: Andersen, D.: Skolebørns dagligdag. Socialforskningsinstituttets rapport 89:7. København. 1989. Andersen, D.: Skolebørns fritid. Socialforskningsinstituttets rapport 95:2. København 1995.

Translation - Heading, Column 1-3: age groups; 4: total. Front Column, 3-4: Number of respondents.

Tabel 13.6. Børn født september-oktober 1995 fordelt efter forældrenes brug af orlovsordninger. 1996.

Children born September-October 1995, by parents' use of parental leave schemes. 1996. Per cent.

	Mødre Barselsorlov (max. 24 uger) 1	Fædre Fædreorlov (max. 2 uger) 2	Fædre Forældreorlov (max. 10 uger) 3
	Procent		
1 Fuld orlov	92	77	3
2 Delvis orlov	7	4	3
3 Ingen orlov	0	12	87
4 Husmor/ikke orlovsberettiget	1	7	7
5 I alt	100	100	100
6 Antal børn	5.420	4.004	4.001

Kilde: Data fra Socialforskningsinstituttet børneforløbsundersøgelse, 1996.

Translation - Heading, Column 1: maternity leave (max. 24 weeks); 2: paternity leave (max. 2 weeks); 3: parental leave (max.10 weeks). Front Column 1: full leave; 2: partial leave; 3: no leave; 4: housewife/not eligible for leave; 5: total; 6: children, numbers.

Tabel 13.7. 0-17-årige børn og unge fordelt efter om familien modtager indkomsterstattende ydelser. 1993.

Children in different age groups, by whether or not the family receives earnings replacing benefits. 1993. Per cent.

	0-3-årige	4-8-årige	9-14-årige	15-17-årige	Alle 0-17-årige
	1	2	3	4	5
	Procent				
1 Familier uden indkomsterstattende ydelser	51	55	61	65	58
2 Familier med arbejdsløshedsdagpenge	31	29	24	21	26
3 Familier med kontanthjælp	14	10	7	5	9
4 Familier med førtidspension	1	2	4	6	3
5 Familier med andre ydelser, ekskl. barseldagpenge	3	4	4	3	4
6 I alt	100	100	100	100	100
7 Antal børn (1.000)	243	286	332	193	1.054

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Social sikring og retsvæsen, 1996:1.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: total. Front Column 1: families receiving no earnings replacing benefits; 2: families receiving unemployment benefits; 3: families receiving cash benefits; 4: families receiving early retirement pension; 5: families receiving other benefits, excl. maternity leave benefits; 6: total; 7: children, in thousands.

Tabel 13.8. 0-17-årige børn i familier med indkomsterstattende ydelser fordelt efter ydelsens andel af familieindkomsten. 1993.

Children in different age groups in families receiving earnings replacing benefits, by share of family income derived from benefits. 1993. Per cent.

	Arbejdsløshedsdagpenge		Kontanthjælp		Førtidspension		Anden ydelse	
	Parfamilier	Enlige	Parfamilier	Enlige	Parfamilier	Enlige	Parfamilier	Enlige
	1	2	3	4	5	6	7	8
	Procent							
1 Under 25,0 pct.	38	23	20	16	8	2	26	11
2 25,0 - 49,9 pct.	28	25	17	8	18	3	38	14
3 50,0 - 74,9 pct.	16	19	13	8	15	6	16	18
4 75,0 - 100,0 pct.	18	33	50	68	59	89	20	57
5 I alt	100	100	100	100	100	100	100	100
6 Antal børn (1.000)	235	37	57	41	25	7	54	11

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Social sikring og retsvæsen, 1996:1

Translation – Heading, Column 1-2: unemployment benefits, 1: married/cohabiting couples; 2: single parents; 3-4: cash benefits; 3: married/cohabiting couples; 4: single parents; 5-6: early retirement pension; 5: married/cohabiting couples; 6: single parents; 7-8: other benefits; 7: married/cohabiting couples; 8: single parents. Front Column 1-4: percentage intervals; 5: total; 6: children, in thousands.

Tabel 13.9. Procentandel 0-10-årige børn, der er indskrevet i daginstitutioner eller tilskudsberettiget dagpleje. 1973-1995.

Percentage of children enrolled in day-care institutions, etc., by age. 1973-1995.

	1973	1979	1985	1991	1995
	Procentandel				
1 0-årige	11	20	24	21	18
2 1-årige	16	32	49	58	58
3 2-årige	21	36	55	65	68
4 3-årige	34	47	65	75	79
5 4-årige	38	54	69	80	85
6 5-årige	34	51	67	77	81
7 6-årige	20	30	41	34	34
8 7-årige	10	17	30	26	24
9 8-årige	8	14	25	23	22
10 9-årige	6	9	17	16	18
11 10-årige	4	5	8	7	6

Anm.: Ekskl. skolefrtidsordninger i henhold til folkeskoleloven § 3, stk. 4.

Kilde: Danmarks Statistik: Social sikring og retsvæsen. Statistiske Efterretninger, diverse årgange.

Translation — Front Column, 1-11: age groups.

Note: Excludes various forms of care arranged by educational authorities for school children in nursery classes and above.

Tabel 13.10. 0-10-årige børn indskrevet i daginstitutioner og tilskudsberettiget dagpleje, fordelt efter institutionstype. 1995.

Percentage of children of different ages in day-care institutions, by type of institution. 1995.

	0-2-årige 1	3-5-årige 2	6-10-årige 3	Alle 4
	Procent			
1 Vuggestuer	20	1	0	7
2 Børnehaver	4	60	12	33
3 Fritidshjem mv.	0	1	50	10
4 Aldersintegrerede institutioner	18	31	38	28
5 Dagpleje, tilskudsberettiget	58	7	0	22
6 I alt	100	100	100	100
7 Antal børn (1.000)	98	157	59	314

Kilde: Danmarks Statistik: Social sikring og retsvæsen, 1996:14.

Translation — Heading, Column 1-3: age groups; 4: total.

Front Column, 1: nurseries; 2: kindergartens; 3: recreation centres; 4: age-integrated institutions; 5: approved day-care in private households; 6: total; 7: number of children in thousands.

Tabel 13.11. Procentandel 0-15-årige børn, som inden for en fjortendagesperiode har været syg, haft kontakt til en læge, været indlagt på hospital eller har fået medicin. Særskilt efter køn og alder. 1994.

Percentage of 0-15 year old boys and girls who within a period of 14 days has been ill, had contact to a doctor, has been hospitalized or has been taking medicin. 1994.

	Dreng			Piger		
	0-2 år	3-6 år	7-15 år	0-2 år	3-6 år	7-15 år
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 Har været syg	30	18	9	30	16	13
2 Har været hjemme fra skole eller daginstitution på grund af sygdom	11	18	9	14	11	10
3 Haft kontakt til læge	27	9	5	23	8	6
4 Har været indlagt på hospital	2	-	1	3	-	6
5 Har fået medicin	24	13	7	14	8	6
6 Antal svarpersoner	105	125	260	93	116	216

Kilde: Materiale fra DIKE's undersøgelse af sundhed og sygelighed. 1994.

Translation - Heading, Column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups.

Front Column, 1: have been ill; 2: have been home from school or daycare on account of illness; 3: have seen a doctor; 4: have been at hospital; 5: have been taking medicin; 6: number of respondents.

Tabel 13.12. Procentandel af 0-15-årige børn, som inden for en fjortendagesperiode har haft forskellige former for sygdomssymptomer. Særskilt efter køn og alder. 1994.

Percentage of 0-15 year old boys and girls who within a period of 14 dage has had symptoms of various kinds of diseases. 1994.

	Dreng			Piger		
	0-2 år	3-6 år	7-15 år	0-2 år	3-6 år	7-15 år
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 Hovedpine	-	2	10	-	2	19
2 Ondt i maven	10	13	8	12	10	11
3 Ondt i ryggen	-	-	1	-	-	3
4 Haft problemer med ørerne fx ondt i ørerne, flydeøre	14	6	2	12	8	2
5 Hududslet, eksem eller kløe	13	7	9	10	9	10
6 Forkølelse, snue, hoste eller ondt i halsen	55	44	23	54	34	23
7 Antal svarpersoner	105	125	260	93	116	216

Kilde: Materiale fra DIKE's undersøgelse af sundhed og sygelighed. 1994.

Translation - Heading, Column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups.

Front Column, 1: head ache; 2: stomach ache; 3: back ache; 4: ear-ache; 5: skin disease; 6: had a cold; 7: number of respondents.

Tabel 13.13. Procentandel af børn i alderen 7-15 år, der deltager i faste fritidsaktiviteter. 1987 og 1993.

Percentage of boys and girls aged 7-15 years participating in regular leisure activities. 1987 and 1993.

	Dreng			Piger		
	7-9 år	10-12 år	13-15 år	7-9 år	10-12 år	13-15 år
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 1987	78	84	76	80	84	85
2 1993	76	82	85	90	86	79
3 Antal svarpersoner, 1987	166	167	169	175	187	173
4 Antal svarpersoner, 1993	121	102	132	106	113	121

Kilder: Andersen, D.: Skolebørns dagligdag. Socialforskningsinstituttets rapport 89:2. København. 1989. Andersen, D.: Skolebørns fritid. Socialforskningsinstituttets rapport 95:2. København. 1995.

Translation – Heading, Column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups.
Front Column, 3-4: number of respondents.

Tabel 13.14. 7-15-årige børn, opdelt efter køn og alder, og fordelt efter det ugentlige tidsforbrug på skemalagte fritidsaktiviteter. 1987 og 1993.

7-15 year old boys and girls by time per week spent on leisure activities. 1987 and 1993. Per cent.

	Dreng			Piger		
	7-9 år	10-12 år	13-15 år	7-9 år	10-12 år	13-15 år
	1	2	3	4	5	6
	Procent					
<i>Tidsforbrug pr. uge:</i>						
1987:						
1 0.01–2.00 timer	44	32	12	39	30	15
2 2.01 timer eller mere	35	52	64	41	55	70
3 Går <i>ikke</i> til noget	22	16	24	20	16	15
4 I alt	101	100	100	100	101	100
5 Antal svarpersoner	166	167	169	175	187	173
1993:						
1 0.01–2.00 timer	46	30	18	48	27	20
2 2.01 timer eller mere	29	53	66	42	58	59
3 Går <i>ikke</i> til noget	24	18	15	10	14	21
4 I alt	100	101	99	100	99	100
5 Antal svarpersoner	121	102	132	106	113	121
6 Gennemsnitlig tidsforbrug om ugen for dem, der går til noget (timer, minutter)	2.02	2.51	4.06	2.14	3.04	4.09

Kilder: Andersen, D.: Skolebørns dagligdag. Socialforskningsinstituttets rapport 89:7. København. 1989. Andersen, D.: Skolebørns fritid. Socialforskningsinstituttets rapport 95:2. København. 1995.

Translation – Heading, Column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups.
Front Column: time spent per week; 1: 0.01-2.00 hours; 2: 2.01 hours or more; 3: no regular activities; 4: total; 5: number of respondents; 6: average amount of time spent per week, children participating in regular activities (hours, minutes).

Tabel 13.15. Procentandel af børn i alderen 7-15 år som bruger folkebiblioteker og skolebiblioteker mindst en gang om ugen, opdelt efter køn og alder. 1987 og 1993.

Percentage of 7-15 year old children who uses public and school libraries at least once a week. 1987 and 1993.

	Dreng			Piger		
	7-9 år	10-12 år	13-15 år	7-9 år	10-12 år	13-15 år
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1987:						
1 Folkebiblioteker	8	16	15	14	14	17
2 Skolebiblioteker	81	83	63	80	89	66
1993:						
3 Folkebiblioteker	10	7	16	6	9	11
4 Skolebiblioteker	82	81	71	80	81	74
5 Antal svarpersoner, 1987	166	167	169	175	187	173
6 Antal svarpersoner, 1993	121	102	132	106	113	121

Kilder: Andersen, D.: Skolebørns dagligdag. Socialforskningsinstituttets rapport 89:7. København. 1989. Andersen, D.: Skolebørns fritid. Socialforskningsinstituttets rapport 95:2. København. 1995.

Translation – Heading, Column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups.
Front Column, 1, 3: public libraries; 2, 4: school libraries; 5, 6: number of respondents.

Tabel 13.16. Procentandel af børn i alderen 7-15 år som har lønnet arbejde. 1987 og 1993.

Percentage of 7-15 year-olds who have paid jobs. 1987 and 1993.

	Dreng			Piger		
	7-9 år	10-12 år	13-15 år	7-9 år	10-12 år	13-15 år
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 1987	6	25	47	9	18	49
2 1993	3	21	49	5	24	60
3 Gennemsnitlig indtægt for de beskæftigede (kr. pr. måned)	113	278	732	57	328	640
4 Antal svarpersoner, 1987	166	167	169	175	187	173
5 Antal svarpersoner, 1993	121	102	132	106	113	121

Kilder: Andersen, D.: Skolebørns dagligdag. Socialforskningsinstituttets rapport 89:7. København. 1989. Andersen, D.: Skolebørns fritid. Socialforskningsinstituttets rapport 95:2. København. 1995.

Translation – Heading, Column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups.
Front Column, 3: Average income for 7-15-year olds who have paid jobs; 4-5: number of respondents.

Tabel 13.17. 7-15-årige børn, opdelt efter køn og alder, og fordelt efter størrelsen af den personlige månedsindkomst. 1993.

7-15 year old boys and girls by amount of income from paid jobs and pocket-money per month. 1993. Per cent.

	Dreng			Piger		
	7-9 år	10-12 år	13-15 år	7-9 år	10-12 år	13-15 år
	1	2	3	4	5	6
	Procent					
1 0 kr	24	17	8	33	15	4
2 1-50 kr.	42	10	6	36	13	2
3 51-100 kr.	25	37	8	21	34	6
4 101-200 kr.	2	19	14	5	16	21
5 201-500 kr.	2	12	29	0	13	31
6 501-1.000 kr.	0	4	21	0	1	20
7 Over 1.000 kr	0	0	10	0	3	16
8 Uoplyst beløb	5	2	4	6	4	2
9 I alt	100	101	100	101	99	102
10 Antal svarpersoner	121	102	132	106	113	121
11 Gennemsnitlig beløb (kr. pr. måned)	60	162	528	63	192	605

Anm.: Den personlige månedsindkomst er summen af lommepenge fra forældre og indtægt ved eget lønarbejde.

Kilder: Andersen, Dines: Skolebørns dagligdag. København 1989. Socialforskningsinstituttet (rapport 89:7). Andersen, Dines: Skolebørns fritid. København 1995. Socialforskningsinstituttet (rapport 95:2).

Translation – Heading, Column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups.

Front Column, 1-7: monthly income: 1: 0 kr ; 2: up to 50 kr.; 7: above 1000 kr.; 8: amount unknown; 9: total; 10: number of respondents; 11: average amount of income per month.

Tabel 13.18. 0-14-årige børn fordelt efter udenlandsk statsborgerskab pr. 1.1.1996

Children in different age groups, by foreign citizenship, 1 January 1996. Per cent.

	Drenge			Piger			Alle
	0-4 år 1	5-9 år 2	10-14 år 3	0-4 år 4	5-9 år 5	10-14 år 6	0-14-årige 7
	Procent						
1 Europa	52	59	57	52	60	58	56
heraf:							
2 Norden	7	8	8	7	7	7	7
3 Ex-Jugoslavien	12	15	16	12	15	16	14
4 Tyrkiet	23	25	22	23	25	22	23
5 Andre	11	11	11	11	13	13	12
6 Afrika	10	9	8	9	7	8	9
7 Nordamerika	1	1	1	1	1	1	1
8 Syd- og Mellemamerika	1	1	1	1	1	1	1
9 Asien og Oceanien	26	24	25	28	24	25	25
10 Statsløse, uoplyste	10	6	8	9	7	7	8
11 I alt	100	100	100	100	100	100	100
12 Antal børn (1.000)	11	9	8	11	9	7	54
13 Procentandel af børn i den pågældende alder	6,3	5,2	5,4	6,3	5,9	5,4	5,9

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg 1996:5

Translation – Heading, column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups; 7: total. Front Column 1: Europe, of this; 2: Nordic countries; 3: Ex-Yugoslavia; 4: Turkey; 5: other; 6: Africa; 7: North America; 8: Central and South America; 9: Asia and Oceania; 10: stateless and unknown; 11: total; 12: children, in thousands; 13: per cent of children in age group.

Ældre

14

NR. FIGURER

- 14.1. Ældre fra 65 år og derover i pct. af befolkningen 1950-1996.
- 14.2. Aldersfordeling for de over 65-årige 1980-1996.
- 14.3. Forsørgelsesbyrde 1996-2040.
- 14.4. Erhvervsfrekvensen blandt mænd og kvinder i alderen 60-69 år. 1975 og 1995.

NR. TABELLER

- 14.1. Antal mænd og kvinder på 60 år og derover. 1970, 1980 og 1996.
- 14.2. Aldersfordeling for mænd og kvinder på 60 år og derover. 1970, 1980 og 1996.
- 14.3. Erhvervsfrekvensen blandt mænd og kvinder i alderen 60-69 år. 1975, 1985 og 1995.
- 14.4. 60-66-årige mænd og kvinder fordelt efter deres tilknytning til arbejdsmarkedet. 1.1.1995.
- 14.5. Andelen af 60-66-årige på førtidspension og på efterløn. 1974-1994.
- 14.6. Gennemsnitlig tilbagetrækningsalder for mænd og kvinder, som er erhvervsaktive som 50-årige, fordelt på stillingskategori.
- 14.7. Helbredstilstanden hos 55-66-årige personer på arbejdsmarkedet og uden for arbejdsmarkedet, fordelt på tilbagetrækningsform. 1991.
- 14.8. 60-66-åriges grad af tilbagetrækning fordelt på stilling og alder. 1990.
- 14.9. 60-66-åriges grad af tilbagetrækning fordelt på køn og alder. 1990.
- 14.10. Fordelingen af den disponible indkomst blandt folkepensionister og den øvrige befolkning. 1990.
- 14.11. Folkepensionister opdelt efter alder, fordelt efter om de er hjemmeboende eller på plejehjem mv. 1994.
- 14.12. Procentandel af 60-79-årige, fordelt efter køn og alder, der har besvær med forskellige sanser og funktioner. 1994.
- 14.13. Procentandel af 60-69 år i forskellige stillingsgrupper, der har besvær med forskellige sanser og funktioner. 1994.
- 14.14. Mænd og kvinder på 65 år og derover, fordelt på alder og familietype. 1996.
- 14.15. Folkepensionister opdelt efter alder, fordelt efter omfang af tildelt hjemmehjælp. 1995.
- 14.16. 60-74-årige, som har børn, opdelt efter køn og samlivsstatus, og fordelt efter, hvornår de sidst har set deres barn/børn. 1993.
- 14.17. 60-74-årige, som har venner, fordelt efter køn og samlivsstatus og efter hyppighed af samvær med venner. 1993.
- 14.18. Andelen af 60-74-årige, fordelt på køn og alder, der har forskellige skemalagte fritidsaktiviteter. 1993.
- 14.19. Andelen af 60-74-årige, fordelt efter køn og alder, og som er medlem af forskellige typer foreninger. 1993.

Ældre

Indledning

Ældreområdet har i de senere år fået stor politisk opmærksomhed. Det skyldes ikke mindst, at antallet af ældre og deres relative andel af befolkningen har været stigende, især når det gælder ældre over 80 år. Udgifter til de sociale pensioner, herunder folkepensioner og serviceydelser til ældre, udgør en stigende del af de offentlige udgifter. Befolkningsfremskrivninger viser, at væksten i de ældste aldersgrupper fortsætter et stykke ind i det 21. århundrede.

Samtidig er tilbagetrækningsalderen fra arbejdsmarkedet faldet markant siden slutningen af 70'erne. Selv om den officielle pensionsalder i Danmark er 67, er den reelt lavere, bl.a. som følge af lovgivningen om efterløn og førtidspension.

Der er i de senere år foretaget en del forskning, der beskriver tilbagetrækningen fra arbejdsmarkedet og levekårene blandt disse 'unge ældre'. Dette kapitel præsenterer en række oplysninger fra disse undersøgelser samt en række registeroplysninger om de ældre.

I flere af de foregående kapitler kan man finde yderligere oplysninger om ældre, fx i kapitlerne om sundhed, uddannelse og økonomi.

Kapitlet viser bl.a., at:

- Flere og flere 60-66-årige forlader arbejdsstyrken.

- De selvstændige går på delpension, arbejderne på efterløn.
- Mændene går på delpension, kvinderne på fuldtidspension.
- Flere ældre bor i eget hjem.
- Flere ældre end tidligere bor alene.
- To ud af fem 60-74-årige ser dagligt deres børn.
- Fire ud af fem 60-74-årige er sammen med venner mindst én gang om måneden.
- En fjerdedel af de 60-74-årige kvinder dyrker motion.
- Fem ud af seks 60-74-årige er medlem af en forening.

Flere ældre end nogensinde

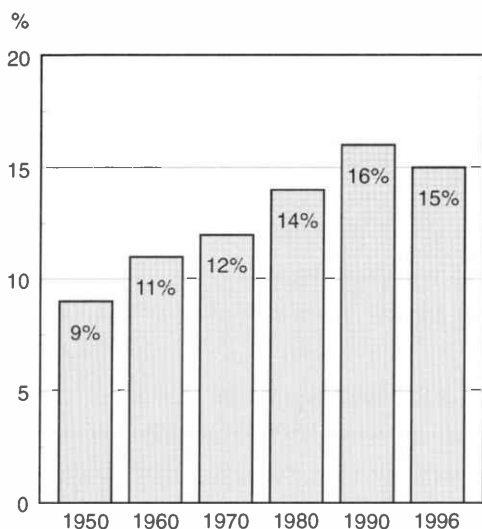
Antallet af ældre på 65 år og derover har været stigende siden 1950. De ældre over 65 år har også indtil 1990'erne udgjort en voksende andel af befolkningen (figur 14.1). Andelen var i 1950 9 pct., i 1970 12,2 pct. og i 1990 15,6 pct. Fra 1990 til 1996 er der indtruffet et svagt fald i ældreandelen til 15,1 pct.

Også alderssammensætningen blandt de ældre har ændret sig. I 1996 var der relativt færre mellem 60 og 69 år og relativt flere på 75 år og derover end tidligere (tabellerne 14.1 og 14.2).

Det er især i aldersgruppen på 80 år og derover, at andelen er øget. Der har i særdeleshed været en væsentlig stigning i andelen af gamle på 85 år og derover. Mens de over 80-årige i 1980 udgjorde 19,4 pct. af befolkningen på 65 år og derover, var andelen i 1996 på 25,8 pct. (figur 14.2). Det forventes, at stigningen i de ældste aldersgrupper vil fortsætte ind i det næste århundrede.

Figur 14.1.
Ældre fra 65 år og derover i pct. af befolkningen 1950-1996.

People of 65 years or more as per cent of the population. 1950-1996.

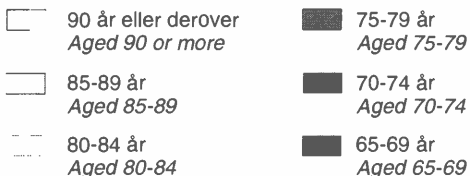
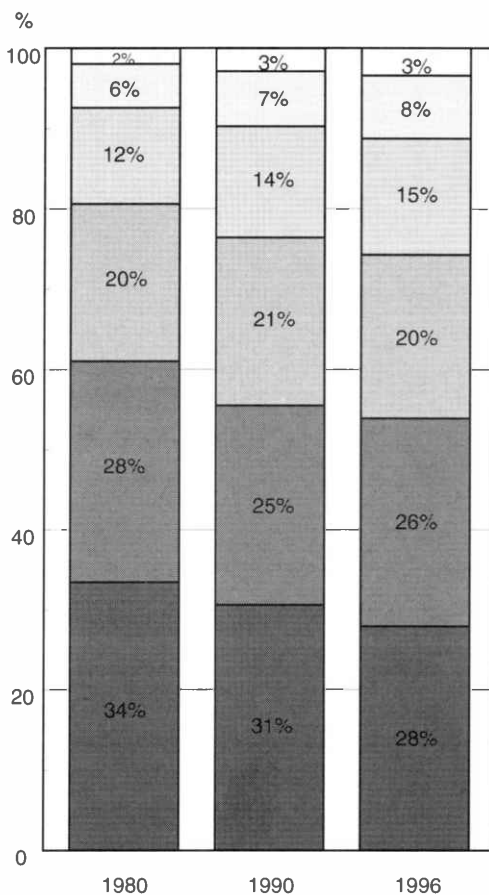

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Tiårsoversigt 1950-1960, 1965, 1975, 1985, 1995 samt Befolkningen i kommunerne 1. januar 1996

Den store politiske opmærksomhed, ældreområdet i de senere år har pådraget sig, har ikke mindst været sammenhængende med den forventede udvikling i den såkaldte ældreforsørgelsesbyrde. Efter Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivning 1996-2040 forventes andelen af de over 60-årige i forhold til den potentielt aktive befolkning i aldersgruppen 20-59 år at øges fra 34,8 pct. i 1996 (over et beskedent fald til 34,6 pct. i år 2000) til 49,8 pct. i 2030. Derpå indtræder en mindre reduktion (figur 14.3).

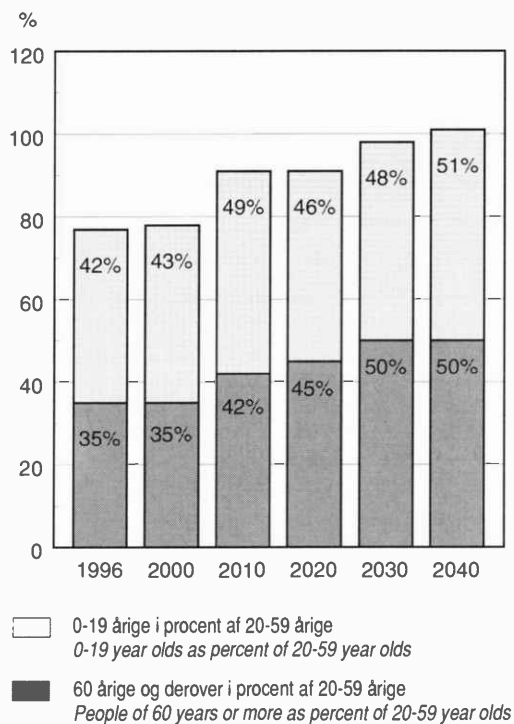
Forventede variationer i børne/ungdomskvoten, dvs. andelen af de under 20-årige i forhold til de

Figur 14.2.
Aldersfordeling for de over 65-årige 1980-1996.
 Age distribution of people 65 years or more. 1980-1996.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Tiårsoversigt 1981 og 1991 samt Befolkningen i kommunerne 1. januar 1996

Figur 14.3.
Forsørgelsesbyrde 1996-2040.
Burden of dependency, 1996-2040.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Årbog 1996, tabel 78

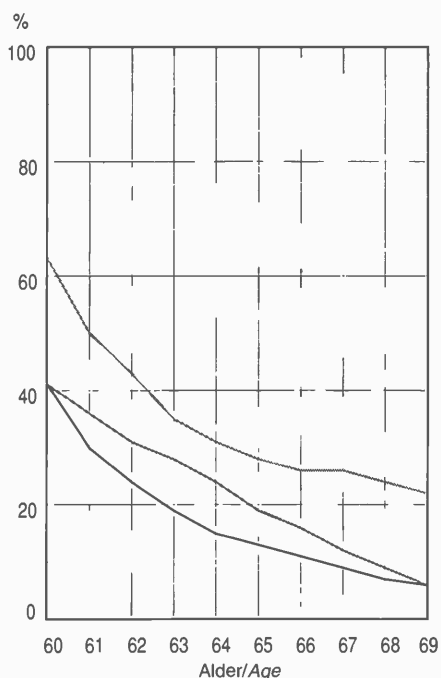
20-59-årige, betyder en vækst i den demografisk betingede forsørgelsesbyrde fra 76,3 pct. i 1996 til 100,2 pct. i 2040.

Ældres deltagelse på arbejdsmarkedet er aftagende

Befolkningens deltagelse i erhvervsarbejde belyses statistisk gennem *erhvervsfrekvensen*, der er udtryk for den andel af befolkningen i en aldersgruppe, der har tilknytning til arbejdsmarkedet, herunder arbejdsløse.

Figur 14.4.
Erhvervsfrekvensen blandt mænd og kvinder i alderen 60-69 år. 1975 og 1995.

Occupational activity rate among men and women aged 60-69 years. 1975 and 1995.

Mænd 1975
Men 1975

Mænd 1995
Men 1995

Kvinder 1975
Women 1975

Kvinder 1995
Women 1995

Kilde: Tabel 14.3

Erhvervsfrekvensen for mænd på 60 år og derover var ret uforandret fra 1940erne indtil midten af 1960erne. I slutningen af 60erne og begyndelsen af 70erne faldt den. Efter nogle år, hvor erhvervsfrekvensen blandt de 60-66-årige holdt sig nogen-

lunde stabil, faldt den kraftigt, da efterlønsordningen trådte i kraft i 1979. Til og med 1978 ventede flertallet med at trække sig tilbage, indtil folkepensionsalderen. Indførelsen af efterlønnen indebar et brat fald i erhvervsdeltagelsen allerede for de 60-66-årige. Mens ca. fire af fem mænd i denne aldersgruppe var erhversaktive i 1975, gjaldt det to ud af fem i 1995 (figur 14.4). Ca. hver fjerde mand mellem 67 og 69 år var erhversaktiv i 1995, hvilket er et fald sammenlignet med forholdene i 1975 (tabel 14.3).

Kvindernes erhvervsfrekvens har i hele perioden både før og efter det fyldte 60. år været lavere end mændenes. Blandt de 60-66-årige kvinder var ca. en tredjedel på arbejdsmarkedet i 1975. I 1995 gjaldt det knapt en fjerdedel. Erhvervsfrekvensen blandt kvinder i 67-69-års alderen var på ca. 11 pct. i 1975 mod ca. 8 pct. i 1995 (tabel 14.3).

De 60-66-årige uden for arbejdsstyrken består af flere grupper: efterlønsmodtagere, førtidspensionister, pensionerede tjenestemænd, langtidssyge og hjemmearbejdende husmødre. I 1995 var 38 pct. af de 60-66-årige mænd på efterløn, mens 16 pct. var på førtids- eller tjenestemandspension, og 6 pct. udgjordes af øvrige uden for erhverv. For kvindernes vedkommende var 31 pct. af de 60-66-årige på efterløn, 35 pct. på førtids- eller tjenestemandspension, og 12 pct. var hjemmearbejdende husmødre mv. (tabel 14.4). Indførelsen af efterlønsordningen i 1979 har således medført, at ca. hver tredje af de 60-66-årige i 1994 var på efterløn (tabel 14.5). Til gengæld er den andel af de 60-66-årige, der er på førtidspension, reduceret fra 34 pct. i 1974 til 27 pct. i 1994. Indførelsen af efterlønnen er antagelig ikke den eneste grund til æn-

dringer i tilbagetrækningsmønsteret. Som nævnt skete der allerede i slutningen af 1960'erne en nedgang i erhvervsfrekvensen. I denne periode faldt antallet af selvstændige i landbrug og byerhverv. Den ældre arbejdskraft har i højere grad end den yngre været beskæftiget som selvstændige inden for disse områder. Nedgangen i landbrug, håndværk og detailhandel, hvor arbejdskraften overvejende er ejeren og dennes ægtefælle, har haft en betydelig virkning på erhvervsdeltagelsen blandt de ældre, idet de selvstændige oftere har trukket sig tilbage i en senere alder end lønmodtagerne.

Beregnet på grundlag af tilbagetrækningserfaringerne i 1986-87 var den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder for mænd i stillingskategorien selvstændige således 66.1 år, mens den for ufaglærte mænd var 60.6 år (tabel 14.6).

Resultater fra nyere forskning viser desuden, at en del 60-66-årige er gået på efterløn, fordi de har ønsket at ombytte den bundne arbejdstilværelse med et friere liv. Og blandt dem, der har trukket sig tilbage, er der en del, som ville have foretrukket at fortsætte eventuelt med tilpassede arbejdsforhold og deltidsarbejde.

Helbredet er en vigtig faktor bag tilbagetrækningen, hvilket fremgår ved en sammenligning af helbredstilstanden for de ældre, som er i arbejdsstyrken, og de ældre, der har trukket sig tilbage. De 55-59-årige, som har trukket sig tilbage, er næsten alle på førtidspension og har således generelt et betydeligt dårligere helbred end de 55-59-årige, som fortsat er i beskæftigelse. Også for de 60-66-årige er helbredstilstanden dårligere for

dem, der har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet (tabel 14.7).

De selvstændige går på delpension

- arbejderne på efterløn

Der er en klar tendens til, at i særdeleshed de selvstændige og de medhjælpende ægtefæller benytter sig af delpensionsordningen, at de faglærte og ufaglærte i overvejende grad anvender efterlønsordningen, mens funktionærerne og tjenestemændene fordeler sig nogenlunde ligeligt på delpension, efterløn og førtidspension (tabel 14.8).

Mændene på delpension eller efterløn

- kvinderne på fuldtidspension

Mændene udgør den største andel af delpensionisterne og efterlønsmodtagerne, mens kvinderne er den største gruppe blandt førtidspensionisterne (tabel 14.9).

De ældres indkomstforhold

Man får et billede af folkepensionisternes levedod sammenlignet med den øvrige befolkning ved at se på de disponible indkomster defineret som den skattepligtige indkomst fratrukket indkomstsatter og tillagt skattefrie overførsler. I 1990 havde folkepensionisterne i gennemsnit en disponibel indkomst på 75.000 kr. om året. Den disponible indkomst var hos 25 pct. af pensionisterne mindre end 57.000 kr. 50 pct. havde en disponibel indkomst mellem 57.000 og 84.000 kr., mens 25 pct. havde en disponibel indkomst over 84.000 kr.

For befolkningen under 67 år er den gennemsnitlige disponible indkomst højere end pensionistgruppens, nemlig 84.000 kr. 25 pct. havde en disponibel indkomst under 68.000 kr. og 25 pct.

en disponibel indkomst på mere end 100.000 kr. Mellem disse to indkomstniveauer befinder sig 50 pct. af befolkningen under 67 år. Civilstanden er af afgørende betydning for de disponible indkomster (tabel 14.10). For en nærmere belysning af ældres indkomst- og formueforhold se kapitel 8 (Økonomi).

Flere ældre bor i eget hjem

Det har i en årrække været et ældrepolitisk mål, at de ældre skal forblive længst muligt i eget hjem. Derfor gennemførtes i 1987 en ny ældreboliglov, hvis sigte er, at kommunerne etablerer flere velegnede boliger for ældre. Denne ældrepolitik har medført, at der er færre ældre, der bor på plejehjem. Eksempelvis boede 17,5 pct. af de ældre på 75 år og derover på plejehjem i 1972 mod 8,2 pct. i 1994. Såvel relativt som absolut er der således blevet flere gamle, der bor i eget hjem. Blandt ældre på 80 år og derover boede 81 pct. i eget hjem, 13 pct. boede på plejehjem og 6 pct. i beskyttet bolig eller ældrebolig i 1994 (tabel 14.11).

Især kvinder får problemer med fysisk udfoldelse

Ifølge de ældres egne oplysninger er det især kvinderne, der får problemer med den fysiske udfoldelse, fx med at kunne løbe, gå ture, gå på trapper eller bære tunge ting. Hvor halvdelen af de 60-69-årige mænd oplyser, at de kan løbe 100 meter, er dette kun tilfældet for en tredjedel af kvinderne. I 70-79-årsalderen kan en fjerdedel af mændene løbe 100 meter mod kun en syvendel af kvinderne. Denne forskel mellem kønnene viser sig også med hensyn til at gå ture, gå på trapper og bære tunge ting. Der er ingen forskel på mænds og kvinders evne til at læse en almindelig tekst. Der-

imod har mænd oftere end kvinder problemer med hørelsen (tabel 14.12).

De forskellige problemer med sanser og funktioner er gennemgående mere udbredt blandt de 'unge ældre' (60-69-årige), som har trukket sig ud af arbejdsmarkedet, end blandt dem der stadig er tilknyttet arbejdsmarkedet (tabel 14.13).

Mange enlige ældre kvinder

Da kvinder lever længere end mænd, vil der naturligvis være flere enlige kvinder end mænd i de ældre aldersgrupper. Således boede i 1996 42 pct. af de 65-69-årige kvinder alene mod en fjerdedel af mændene i samme aldersgruppe. Blandt ældre over 70 år var den tilsvarende andel blandt kvinderne på næsten tre fjerdedele mod en tredjedel blandt mændene (tabel 14.14).

Når således en stor andel af de ældre bor alene, og de samtidig har problemer med deres fysiske udfoldelse, er der behov for den hjemmehjælp, som kommunerne yder pensionisterne. I 1994 fik således 13,6 pct. af de 67-79-årige og 45,1 pct. af de ældre på 80 år og derover hjemmehjælp (tabel 14.15).

De fleste ældre ser hyppigt deres børn

Efter eget udsagn er der en hyppig kontakt mellem de 60-74-årige og deres børn. Således ser to ud af fem dagligt deres barn/ børn og to ud af tre mindst én gang om ugen. For mændenes vedkommende lidt hyppigere, hvis de lever i parforhold, end hvis de lever alene. For kvindernes vedkommende omvendt lidt hyppigere, hvis de lever alene, end hvis de lever i parforhold (tabel 14.16).

Enlige ældre har hyppigere kontakt med venner end samboende

Fire ud af fem 60-74-årige er efter eget udsagn sammen med venner mindst en gang om måneden, og det er især de enlige, der har en hyppig kontakt, dvs. mindst en gang om ugen (tabel 14.17)

Motion og hobby-aktiviteter er populære blandt de 'unge ældre'

Knap 40 pct. af de 60-74-årige går fast til en eller anden form for fritidsaktivitet. For mændenes vedkommende falder aktiviteten lidt med alderen, mens den for kvindernes vedkommende stiger lidt. Det er især to aktiviteter, der dyrkes, nemlig motion og forskellige former for hobbies. Således dyrker en fjerdedel blandt både de 60-66-årige og de 67-74-årige kvinder motion. Blandt mændene falder andelen, der dyrker motion, fra 18 til 11 pct. (tabel 14.18).

Fem ud af seks 'unge ældre' er medlem af en forening

Næsten alle blandt de 60-66-årige mænd er medlem af en eller anden forening. Flest, 60 pct., er medlem af en fagforening, hvilket for en dels vedkommende skyldes, at de stadig er i arbejde. For kvindernes vedkommende er det noget under halvdelen. Det er især mændene, der er medlem af en faglig organisation. Lidt over en tredjedel er medlem af en pensionistforening eller en ældreklub. Andelen er størst blandt de ældste kvinder (aldersgruppen 67-74 år). Blandt øvrige foreninger er det især foreninger til bekæmpelse af sygdomme eller patientforeninger, som kvinder er medlemmer af. For mændenes vedkommende er det især klubber eller foreninger, hvor man kan dyrke sin hobby (tabel 14.19).

Datakilder

En omfattende belysning af ældrepolitikken og de ældres vilkår er givet i Ældrekommissionens delrapporter fra begyndelsen af 80'erne (1).

Statistik om sociale pensioner, herunder pensionister på plejehjem mv., folkepension og førtidspension samt den sociale ressourceopgørelse udgives af Danmarks Statistik (2).

Socialforskningsinstituttet har udsendt flere publikationer og rapporter om ældres levevilkår (3), deres tilbagetrækningsmønstre (4) og en række andre forhold, der belyser de ældres situation (5). Herudover har Ældrefondet udgivet en række publikationer, der har til formål at belyse de ældres og ældrepolitikens fremtidige situation (6).

Socialkommissionen har udgivet en række publikationer om de ældres arbejdsophør og forsørgelse (7).

Pensionssystemet og fremtidens forsørgelsesbyrde er senest belyst af Finansministeriet (8).

1. *Ældrekommissionen:*

Aldersforandringer - ældrepolitikken's forudsætninger. København 1980. (1. delrapport). De ældres vilkår. København 1981. (2. delrapport). Sammenhængen i ældrepolitikken. København 1982. (3. delrapport).

2. *Danmarks Statistik:*

Social sikring og retsvæsen. Statistiske Efterretninger. Omfatter en årlig opgørelse af sociale ressourcer og sociale pensioner (folke- og førtidspensioner). Hertil Statistikservice: Soci-

alstatistik, der indeholder kommunefordelt statistik om sociale pensioner, der bl.a. angiver antal folke- og førtidspensionister samt modtagere af invaliditetsydelse i januar måned hvert år.

3. *Platz, M.:*

Gamle i eget hjem. Bind 1: Levekår. Socialforskningsinstituttets rapport 89:12. København. 1989.

Platz, M.:

Gamle i eget hjem. Bind 2: Hvordan klarer de sig? Socialforskningsinstituttets rapport 90:10. København. 1990.

Hansen, E.J.:

Danskernes levekår - 1986 sammenholdt med 1976. Reitzels Forlag. København. 1986.

Andersen, D. & Appeldorn, A.:

Tiden efter tres. Socialforskningsinstituttets rapport 95:9. København. 1995.

Platz, M.:

Kommunernes ældrepolitik: Fra plejehjem til egne hjem. Socialforskningsinstituttets rapport 92:2. København. 1992.

4. *Zeuner, L. & Nørregaard, C.:*

Fortjent otium. Socialforskningsinstituttets rapport 91:10. København. 1991.

Olsen, H.:

På efterløn. Socialforskningsinstituttets publikation 146. København. 1985.

Nørregaard, C.:

Arbejde og tilbagetrækning i 90'erne - og fremtidens pensionister.

Notat fra Socialforskningsinstituttet, september 1996.

5. *Olsen, H.:*
De ældre og dagcentre. Socialforskningsinstituttets rapport 88:12. København 1988.
Olsen, H. & Gregersen, O.:
De ældre og hjemmehjælpen. Socialforskningsinstituttets rapport 88:1. København. 1988.

6. EGV-Fondens udgivelser i serien 'Nye tider - nye ældre' omfatter bl.a. *Leeson, G.W. et al.:* Befolkningen (1998) *Bille-Brahe, U.:* Holdninger og forventninger (1989), *Schroll, M.:* Helbred (1989) og *Friis, H.:* Arbejde og afgang (1990).

7. *Socialkommissionen:*
De ældre. København 1993. Rapport nr. 5.
Socialkommissionen:
Arbejdsophør og pension. København. 1993. Rapport nr. 6.
Socialkommissionen:
Analyser vedrørende ældre. København. 1993. Dokumentation nr. 9.

8. *Finansministeriet:*
Pensionssystemet og fremtidens forsørgerbyrde, København, 1995.
Finansministeriet: Finansredegørelse 1996, København 1996.L

Tabel 14.1. Antal mænd og kvinder på 60 år og derover. 1970, 1980 og 1996.

Number of men and women aged 60 years or more in 1970, 1980 and 1996, in thousands.

	1970		1980		1996	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
	Antal (1.000)					
1 60-64 år	125	137	123	133	116	124
2 65-69 år	99	117	114	132	104	118
3 70-74 år	74	94	88	114	91	115
4 75-79 år	49	65	58	87	66	96
5 80-84 år	27	38	32	56	42	73
6 85-89 år	11	16	14	26	19	44
7 90 år og derover	3	5	5	9	6	20
8 I alt	388	472	434	557	445	591
9 Procent af hele befolkningen	15,9	19,0	17,3	21,4	17,2	22,2

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1981 og 1990 samt Befolkningen i kommunerne 1. januar 1996.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: women; 5: men; 6: women.

Front Column, 1-6: age groups; 7: 90 years or more; 8: total; 9: as percentage of whole population.

Tabel 14.2. Aldersfordeling for mænd og kvinder på 60 år og derover. 1970, 1980 og 1996.

Age distribution of men and women aged 60 years or more. 1970, 1980 and 1996. Per cent.

	1970		1980		1996	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
	Procent					
1 60-64 år	32	29	28	24	26	21
2 65-69 år	26	25	26	24	23	20
3 70-74 år	19	20	20	21	20	20
4 75-79 år	13	14	13	16	15	16
5 80-84 år	7	8	8	10	9	12
6 85-89 år	3	3	3	5	4	7
7 90 år og derover	1	1	1	2	2	3
8 I alt	100	100	100	100	100	100
9 Procent af hele befolkningen	15,9	19,0	17,3	21,4	17,2	22,2

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1981 og 1990 samt Befolkningen i kommunerne 1. januar 1996.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: women; 5: men; 6: women. Front Column, 1-6: age groups; 7: 90 years or more; 8: total; 9: as percentage of whole population.

Table 14.3. Erhvervsfrekvensen blandt mænd og kvinder i alderen 60-69 år. 1975, 1985 og 1995.

Occupational activity rate among men and women aged 60-69 years. 1975, 1985 and 1995. Percentage.

	1975		1985		1995	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
	1	2	3	4	5	6
	Procentandel					
1 <i>Alder:</i>						
2 60 år	85	41	68	39	63	41
3 61 år	80	36	58	31	50	30
4 62 år	79	31	50	26	43	24
5 63 år	76	28	44	22	35	19
6 64 år	76	24	40	19	31	15
7 65 år	69	19	35	17	28	13
8 66 år	62	16	33	15	26	11
9 67 år	38	12	33	12	26	9
10 68 år	29	9	30	9	24	7
11 69 år	25	6	26	8	22	6

Anm.: Erhvervsfrekvensen angiver andelen i arbejdsstyrken (beskæftigede og arbejdsløse) i forhold til alle personer i gruppen.

Kilde: Danmarks Statistik: Beskæftigelsesundersøgelsen 1975 og registerbaseret arbejdsstyrkestatistik 1985 og 1989 (ultimo november) 1989; Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1996:26.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: women; 5: men; 6: women.

Front Column, 1-11: age, 60-69 years.

Note: The occupational activity rate indicates the number of employed and unemployed persons as a percentage of all persons in the age indicated.

Tabel 14.4. 60-66-årige mænd og kvinder fordelt efter deres tilknytning til arbejdsmarkedet. 1.1.1995.

60-66 year old men and women, by labour market affiliation. 1.1.1995. Per cent.

	Mænd 1	Kvinder 2
	Procent	
1 I arbejdsstyrken	40	22
2 – Beskæftigede	36	19
3 – Arbejdsløse	4	3
4 Uden for arbejdsstyrken	60	78
5 – Pensionister	16	35
6 – Efterlønsmodtagere	38	31
7 – Andre	6	12
8 I alt	100	100
9 Antal personer (1.000)	158	171

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1996:26.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women.

Front Column, 1: labour force; 2: population in employment; 3: unemployed; 4: pensioners; 5: early retirement pension recipients; 6: early retirement pay recipients; 7: other; 8: total; 9: number of persons (1,000).

Tabel 14.5. Andelen af 60-66-årige på førtidspension og på efterløn. 1974-1994.

60-66 year old men and women, by labour market affiliation. 1974-1994. Percentage.

	Førtidspension 1	Efterløn 2	I alt 3
	Procentandel		
1974	34	.	34
1980	33	13	46
1984	29	22	51
1988	29	28	57
1994	27	32	59

Kilde: Plovsing, J.: Socialpolitik i velfærdsstaten. Handelshøjskolens Forlag. København. 1990. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1995:13.

Translation – Heading, Column 1: early retirement pension; 2: early retirement pay; 3: all early retirement recipients.

Tabel 14.6. Gennemsnitlig tilbagetrækningsalder for mænd og kvinder, som er erhvervsaktive som 50-årige, fordelt på stillingskategori¹⁾.

Average age of retirement for men and women, who are active in the labour market as 50 year olds, by occupational group.

	Mænd 1	Kvinder 2
1 Selvstændige	66,1	61,1
2 Medarbejdende ægtefælle	–	61,0
3 Overordnet funktionær	64,8	62,9
4 Ledende funktionær	63,7	62,8
5 Underordnet funktionær	62,7	62,0
6 Faglært arbejder	61,3	60,7
7 Ufaglært arbejder	60,6	59,6
8 Alle	62,6	60,4

1) Beregnet på grundlag af erfaringerne i 1986-87.

Kilde: Socialkommissionen: De ældre. Rapport nr. 5. København 1993.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women.

Front Column, 1: self-employed; 2: assisting spouse; 3: salaried employee, upper level; 4: salaried employee, intermediate level; 5: salaried employee, lower level; 6: skilled manual worker; 7: unskilled manual worker; 8: total.

1) Based on experiences in 1986-1987

Tabel 14.7. Helbredstilstanden hos 55-66-årige personer på arbejdsmarkedet og uden for arbejdsmarkedet, fordelt på tilbagetrækningsform. 1991.

Health among 55-66 year olds in the labour market and outside the labour market, by type of withdrawal. 1991.

	Arbejde 1	Delpension 2	Efterløn 3	Tjen.mandspension 4	Førtidspension 5
	Procent				
1 55-59-årige					
2 God	65	-	-	-	10
3 Nogenlunde	31	-	-	-	58
4 Dårlig	3	-	-	-	32
5 I alt	100	-	-	-	100
6 60-66-årige					
7 God	73	52	56	64	18
8 Nogenlunde	26	45	38	33	49
9 Dårlig	1	3	5	3	33
10 I alt	100	100	100	100	100

Kilde: Socialkommissionen: De ældre. Rapport nr. 5. København 1993.

Translation – Heading, Column 1: employment; 2: partial pension; 3: voluntary early retirement pension; 4: public servant's pension; 5: early retirement pension.

Front Column, 1: 55-59 year olds; 2: good, 3: average; 4: bad; 5: total; 6: 60-66 year olds; 7: good; 8: average; 9: bad; 10: total.

Table 14.8. 60-66-year-olds' degree of withdrawal from the labour market by employment status and age. 1990.

Withdrawal from the labour market among 60-66 year old population, by employment status. 1990

	I arbejde 1	Delpension 2	Efterløn 3	Førtidspension 4
	Procent			
<i>60-63-årige</i>				
1 Selvstændig/medhjælpende ægtefælle	27	53	8	12
2 Funktionær/tjenestemand	48	36	42	38
3 Faglært/ufaglært arbejder	18	11	45	31
4 Arbejdsløs, syg e.l.	7	0	5	19
5 I alt	100	100	100	100
6 Antal svarpersoner	114	253	64	58
<i>64-66-årige</i>				
1 Selvstændig/medhjælpende ægtefælle	36	57	10	18
2 Funktionær/tjenestemand	43	33	29	41
3 Faglært/ufaglært arbejder	12	10	49	30
4 Arbejdsløs, syg e.l.	10	0	12	11
5 I alt	100	100	100	100
6 Antal svarpersoner	42	195	59	56

Kilde: Zeuner, L. & Nørregaard, C.: Fortjent otium. Socialforskningsinstituttets rapport 91:10. København. 1991.

Translation – Heading, Column 1: employment status; 2: supplementary pension; 3: early retirement pay; 4: pension before retirement age.

Front Column, 1: self-employed; 2: salaried employees; 3: manual workers; 4: unemployed; 5: total; 6: number of respondents.

Tabel 14.9. 60-66-åriges grad af tilbagetrækning fordelt på køn og alder. 1990.

Withdrawal from the labour market among 60-66 year old population, by sex. 1990

	I arbejde 1	Delpension 2	Efterløn 3	Førtidspension 4
Procent				
<i>60-63-årige</i>				
1 Mænd	65	65	55	45
2 Kvinder	35	35	45	55
3 I alt	100	100	100	100
4 Antal svarpersoner	114	254	69	64
<i>64-66-årige</i>				
1 Mænd	76	72	57	35
2 Kvinder	24	28	43	65
3 I alt	100	100	100	100
4 Antal svarpersoner	42	196	65	65

Kilde: Zeuner, L. & Nørregaard, C.: Fortjent otium. Socialforskningsinstituttets rapport 91:10. København 1991.

Translation – Heading, Column 1: employment status; 2: supplementary pension; 3: early retirement pay; 4: pension before retirement age.

Front Column, 1: men; 2: women; 3: total; 4: number of respondents.

Tabel 14.10. Fordelingen af den disponible indkomst blandt folkepensionister og den øvrige befolkning. 1990.

Distribution of disposable income among pensioners and the general population. 1990.

	Gennemsnitlig indkomst pr. voksen:			
	Alle	Nedre kvartil	Median	Øvre kvartil
	1	25 pct.	50 pct.	75 pct.
	1	2	3	4
	1.000 kr.			
1 Folkepensionister	75	57	70	84
2 Samboende	67	52	60	75
3 Enlige	83	67	76	90
4 Den øvrige befolkning ¹⁾	84	68	84	100
5 Samboende ¹⁾	85	69	85	99
6 Enlige ¹⁾	81	62	84	101

Anm: Den nedre kvartil, medianen samt den øvre kvartil beregnes ved at rangordne alle personer efter deres disponible indkomster. De disponible indkomster for personerne, der er placeret efter henholdsvis den første fjerdedel, halvdelen og tre fjerdedele af populationen, definerer henholdsvis den nedre kvartil, medianen og den øvre kvartil. Med samboende menes både ægtepar og "papirløse" par.

1) Tilhører aldersgruppen 18 til 66 år.

Kilde: Socialkommissionen: De ældre. Rapport nr. 5. København 1993.

Translation - Heading, Column 1: total; 2: lower quartile; 3: median; 4: upper quartile. Front Column, 1: old age pensioners; 2: couples; 3: singles; 4: general population (1); 5: couples (1); 6: singles (1).

Note: The lower quartile, the median, and the upper quartile are calculated by ranking all person in order of disposable income. The disposable incomes for people placed in the first fourth, half, and three fourths of the population, respectively, define the lower quartile, the median, and the upper quartile, respectively. Couples include both married couples and cohabiting couples.

1) Persons aged 18-66.

Tabel 14.11. Folkepensionister opdelt efter alder, fordelt efter om de er hjemmeboende eller på plejehjem mv. 1994.

Retirement pensioners by age and sex, distributed according to whether they are living at home or in a nursing home, etc. 1994. Per cent.

	67-79 år 1	80 år og derover 2
	Procent	
1 Bor i eget hjem	97	81
2 Bor på plejehjem	2	13
3 Bor i beskyttet bolig/ældrebolig mv	2	6
4 I alt	100	100
5 Antal personer (tusinder)	506	202

Kilde: Danmarks Statistik; Statistiske Efterretninger, Social sikring og retsvæsen, 1996:5.

Translation – Heading, Column 1: 67-79 years; 2: 80 years or more. Front Column, 1: living in privat dwelling; 2: living in a nursing home; 3: liveing i sheltered dwellings/dwellings for elder persons; 4: total; 5: number of persons (1,000).

Tabel 14.12. Procentandel af 60-79-årige, fordelt efter køn og alder, der har besvær med forskellige sanser og funktioner. 1994.

Percentage of elderly men and women having specified physical health problems. 1994.

	Mænd		Kvinder	
	60-69-årige 1	70-79-årige 2	60-69-årige 3	70-79-årige 4
	Procentandel			
1 Problemer med synet ¹⁾	2	12	2	11
2 Problemer med hørelsen ²⁾	22	30	12	17
3 Taleproblemer	2	1	–	6
4 Kan ikke løbe 100 m	48	73	63	85
5 Kan ikke gå 400 m ³⁾	16	26	26	39
6 Kan ikke gå på trapper ⁴⁾	15	22	22	38
7 Kan ikke bære 5 kg	10	18	27	44
8 Antal svarpersoner	194	147	186	195

1) Læse en almindelig tekst (evt. med briller, hvis det normalt bruges).

2) Høre hvad der bliver sagt under en normal samtale mellem 3 eller flere personer (evt. med høreapparat, hvis det normalt bruges).

3) Gå 400 m uden at hvile.

4) Gå op eller ned ad en trappe fra en etage til en anden uden at hvile.

Kilde: DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark 1994.

Translation – Heading, Column 1-2: men, age groups; 3-4: women, age groups.

Front Column, 1: vision problems (1); 2: hearing problems (2); 3: speech problems; 4: cannot run 100 metres; 5: cannot take a walk of 400 metres (3); 6: cannot climb stairs without difficulty (4); 7: cannot carry a load of 5 kg; 8: number of respondents.

1) Read a newspaper article (also wearing spectacles).

2) Hearing is impaired to such an extent that it is difficult to follow a conversation between 3 or more persons (also when using a hearing aid).

3) Take a walk of 400 metres without a rest.

4) Climb or walk down a flight of stairs without taking a rest.

Tabel 14.13. Procentandel af 60-69 år i forskellige stillingsgrupper, der har besvær med forskellige sanser og funktioner. 1994.

Percentage of 60-69 year old people in selected employment groups having specified physical health problems. 1994.

	Selvstændige	Funktionærer	Arbejdere	Pensionister/ efterløns- modtagere	Alle
	1	2	3	4	5
	Procentandel				
1 Problemer med synet ¹⁾	-	-	..	2	2
2 Problemer med hørelsen ²⁾	22	12	..	17	17
3 Taleproblemer	-	-	..	1	2
4 Kan ikke løbe 100 m	41	31	..	63	56
5 Kan ikke gå 400 m ³⁾	5	7	..	27	22
6 Kan ikke gå på trapper ⁴⁾	14	7	..	23	19
7 Kan ikke bære 5 kg	5	5	..	24	19
8 Antal svarpersoner	37	42	9	288	380

1) Læse en almindelig tekst (evt. med briller, hvis det normalt bruges).

2) Høre hvad der bliver sagt under en normal samtale mellem 3 eller flere personer (evt. med høreapparat, hvis det normalt bruges).

3) Gå 400 m uden at hvile.

4) Gå op eller ned ad en trappe fra en etage til en anden uden at hvile.

Kilde: DIKE. Sundhed og sygelighed 1994.

Translation - Heading, Column 1: self employed; 2: salaried employees; 3: manual workers; 4: pensioners/early retirement pensioners; 5: total.

Front Column, 1: vision problems (1); 2: hearing problems (2); 3: speech problems; 4: cannot run 100 metres; 5: cannot take a walk of 400 metres (3); 6: cannot climb stairs without difficulty (4); 7: cannot carry a load of 5 kg; 8: number of respondents.

1) Read a newspaper article (also wearing spectacles).

2) Hearing is impaired to such an extent that it is difficult to follow a conversation between 3 or more persons (also when using a hearing aid).

3) Take a walk of 400 metres without a rest.

4) Climb or walk down a flight of stairs without taking a rest.

Tabel 14.14. Mænd og kvinder på 65 år og derover, fordelt på alder og familietype. 1996.

Men and women aged 65 years or more, by type of family. 1996. Per cent.

	Kvinder		Mænd	
	65-69-årige	70 år og derover	65-69-årige	70 år og derover
	1	2	3	4
	Procent			
1 Enlige	42	71	23	35
2 Gifte	55	27	72	62
3 Andre par	3	2	4	3
4 I alt	100	100	100	100
5 Antal personer (1.000)	118	349	104	224

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg 1996:8.

Translation – Heading, Column 1-2: women, age groups; 3-4: men, age groups.

Front Column, 1-3: family types, 1: single; 2: married couples; 3: other couples; 4: total; 5: Number of persons (1,000).

Tabel 14.15. Folkepensionister opdelt efter alder, fordelt efter omfang af tildelt hjemmehjælp. 1995.

Retirement pensioners, by amount of home help. 1995. Per cent.

		67-79 år	80 år og derover
		1	2
		Procent	
<i>Antal tildelte timer pr. uge:</i>			
1	1-3 timer	71	59
2	4-6 timer	13	18
3	7-12 timer	10	15
4	13 timer og derover	6	9
5	I alt	100	100
6	Antal personer (tusinder)	68	92
7	Antal modtagere pr. 100 pensionister	13,6	45,1

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Social sikring og retsvæsen, 1996:8.

Translation – Heading, Column 1: 67-79 years; 2: 80 years or more. Front Column, 1-4: Number of hours per week; 5: total; 6: number of pensioners in thousands; 7: number of recipients per 100 pensioners.

Tabel 14.16. 60-74-årige, som har børn, opdelt efter køn og samlivsstatus, og fordelt efter, hvornår de sidst har set deres barn/børn. 1993.

Percentage of men and women aged 60 years or more who have children by contact with their children in 1993.

	Mænd		Kvinder		
	Enlig	Samboende	Enlig	Samboende	
	1	2	3	4	
Procent					
1	I dag eller i går	38	41	43	36
2	Inden for sidste uge	30	37	39	42
3	Inden for en måned	26	16	15	18
4	Inden for sidste år	6	5	3	4
5	Mere end et år siden	0	1	0	0
6	I alt	100	100	100	100
7	Antal svarpersoner	50	327	148	276

Kilde: Andersen, D. & Appeldorn, A.: Tiden efter tres. Socialforskningsinstituttets rapport 95:9. København, 1995.

Translation – Heading, Column 1-2: men, 1: single; 2: living in couples; 3-4: women, 3: single; 4: living in couples.

Front Column, 1: today or yesterday; 2: within the past week; 3: within the past month; 4: within the past year; 5: more than a year ago; 6: total; 7: number of respondents.

Tabel 14.17. 60-74-årige, som har venner, fordelt efter køn og samlivsstatus og efter hyppighed af samvær med venner. 1993.

Men and women aged 60 years or more by how often they see friends. 1993. Per cent.

	Mænd		Kvinder	
	Enlig 1	Samboende 2	Enlig 3	Samboende 4
	Procent			
1 Mindst en gang om ugen	58	49	66	37
2 Mindst en gang om måneden	22	34	18	41
3 Mindre end en gang om måneden	20	18	16	22
4 I alt	100	101	100	100
5 Antal svarpersoner	74	342	174	283

Kilde: Andersen, D. & Appeldorn, A.: Tiden efter tres. Socialforskningsinstituttets rapport 95:9. København. 1995.

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: single; 2: living in couples; 3-4: women; 3: single; 4: living in couples.

Front Column, 1: once or several times a week; 2: once or several times a month; 3: less than once a month; 4: total; 5: number of respondents.

Tabel 14.18. Andelen af 60-74-årige, fordelt på køn og alder, der har forskellige skemalagte fritidsaktiviteter. 1993.

Men and women aged 60-74 years, by planned leisure activities. 1993. Percentage.

	Mænd		Kvinder	
	60-66-årige 1	67-74-årige 2	60-66-årige 3	67-74-årige 4
	Procentandel			
1 Sport og motion	18	11	26	26
2 Sang og musik	2	1	5	3
3 Film og teater	1	0	0	0
4 Hobby-aktiviteter	10	13	13	17
5 Fritidsundervisning	3	2	7	5
6 Diverse foreninger, grupper	6	8	7	13
7 Går til noget	35	30	41	46
8 Antal svarpersoner	225	211	231	252

Kilde: Andersen, D. & Appeldorn, A.: Tiden efter tres. Socialforskningsinstituttets rapport 95:9. København. 1995.

Translation – Heading, Column 1-2: men, age groups; 3-4: women, age groups.

Front Column, 1: sports; 2: song, music; 3: movie, theatre; 4: hobbies; 5: educational courses; 6: other clubs, groups; 7: any club/association; 8: number of respondents.

Tabel 14.19. Andelen af 60-74-årige, fordelt efter køn og alder, og som er medlem af forskellige typer foreninger. 1993.

Percentage of men and women aged 60-74 years, who are members of various organizations, associations etc. 1993. Percentage.

	Mænd		Kvinder	
	60-66-årige 1	67-74-årige 2	60-66-årige 3	67-74-årige 4
	Procentandel			
1 Fagforening	60	23	43	7
2 Faglig organisation	31	17	6	2
3 Politisk forening/parti	10	8	3	8
4 Efterlønsklub	8	6	8	5
5 Pensionistforening, ældreklub	26	33	34	48
6 Hobbyforening	19	13	12	8
7 Forening til bekæmpelse af visse/ sygdomme/patientforening	15	4	18	16
8 Forening for miljø- og naturbevaring	12	11	14	8
9 Lokalhistorisk forening	10	9	7	4
10 Teater- og kulturforening	8	6	10	6
11 Velgørenhedsorganisation	4	5	9	6
12 Anden forening	21	20	19	13
13 Medlem af forening	93	78	83	77
14 Antal svarpersoner	225	211	231	252

Kilde: Andersen, D. & Appeldorn, A.: Tiden efter tres. Socialforskningsinstituttets rapport 95:9. København. 1995.

Translation – Heading, Column 1-2: men, age groups; 3-4: women, age groups.

Front Column, 1: union; 2: vocational organization; 3: political party; 4: club for early retirement recipients; 5: pensioners club; 6: club for hobbies; 7: association for combating diseases; 8: association for protection of environment and nature; 9: association for local history; 10: society for theatre and culture; 11: organisation for charity; 12: other; 13: member of any organization; 14: number of respondents.

**Statistik
i undervisningen**

15

Statistik i undervisningen

Indledning

Alle, der regelmæssigt læser avis, ser tv eller hører radio, modtager statistiske oplysninger. Det kan fx dreje sig om de seneste arbejdsløshedstal, størrelsen af underskuddet på betalingsbalancen, eller hvor mange der i et år er blevet optaget på de højere læreanstalter. De statistiske oplysninger, vi modtager, er med til at danne et billede af, hvordan samfundet ser ud.

Statistik er dog kun en del af de oplysninger, vi modtager om samfundsforholdene. Vi modtager dagligt mange andre indtryk og informationer. Hvis man fx skal belyse et emne som arbejdsløshed, er det naturligvis vigtigt at bruge statistikken til at fortælle, hvor mange arbejdsløse der er, og hvor længe de har været arbejdsløse, men der er mange aspekter af arbejdsløsheden, som statistikken ikke eller kun dårligt kan fortælle os, fx hvordan de arbejdsløse føler og oplever situationen. Statistik er altså kun en del af den samlede beskrivelse af virkeligheden.

Statistikens formål

Statistik kan have forskellige funktioner og formål i et samfund. I dette afsnit omtales nogle af disse formål.

Da man gennemførte de første folketællinger for mere end 200 år siden, var det primært med det formål at udskrive soldater og inddrive skatter. I dag bruger man statistikken til mange andre formål, hvoraf tre er særlig væsentlige, nemlig:

- Folkeoplysning
- Grundlag i den demokratiske proces
- Information til beslutningstagere

For det første har statistikken til opgave at orientere den brede befolkning om forholdene i samfundet. Det kan man kalde den almindelige folkeoplysning. Den viden, befolkningen på denne måde får, kan bruges på mange områder, fx i diskussioner på arbejdspladsen eller til, at den enkelte kan træffe et uddannelsesvalg. I et højt specialiseret samfund er det vigtigt, at befolkningen er velorienteret om samfundsforholdene bl.a. gennem statistiske oplysninger.

For det andet har statistikken en politisk funktion i et demokratisk samfund. De statistiske oplysninger skal give borgerne en viden om samfundsforholdene. Herved bliver borgerne bedre i stand til at deltage i den politiske proces, fx komme med forslag til udformning af politikken og følge resultaterne af den førte politik. Det giver dem bl.a. et bedre grundlag for at afgive deres stemme ved de offentlige valg.

Endelig giver statistikken informationer til politikere, embedsmænd og andre beslutningstagere om udviklingen i samfundet og om, hvordan det går med realiseringen af deres beslutninger. Eksempelvis kan statistikken give oplysninger om, at ungdomsarbejdsløsheden er steget kraftigt. Det kan medføre forslag om særlige beskæftigelsesfremmende foranstaltninger for unge.

Da der ikke kan laves statistik om alt i samfundet, sker der en udvælgelse af, hvilke oplysninger der skal indsamles og offentliggøres. De tre formål for

statistikken kan derfor indebære visse konfliktsituationer, hvis det ikke er den samme statistik, der tilfredsstillende alle tre formål.

Officiel statistik

Den centrale statistiske institution i Danmark er Danmarks Statistik. Herudover er der en række offentlige myndigheder og institutioner, der udarbejder statistik inden for deres specielle områder. I dette afsnit skal specielt Danmarks Statistik omtales, fordi det er hovedleverandøren af officiel statistik i Danmark.

Danmarks Statistik blev oprettet i 1850 og har haft forskellige benævnelser siden da – Statistisk Bureau, Det Statistiske Departement, og siden 1966 har det heddet Danmarks Statistik. Det er en selvstændig institution under Økonomiministeriet, som primært har til opgave at indsamle, bearbejde og offentliggøre statistiske oplysninger vedrørende samfundsforhold. Ifølge loven om Danmarks Statistik er borgerne, virksomhederne og myndighederne forpligtet til at give oplysninger om en lang række forhold, og de kan straffes med bøde, hvis de ikke gør det.

For at kunne lave statistik, der tilfredsstillende så mange som muligt, har man nedsat en række udvalg, som rådgiver Danmarks Statistik om, hvilke statistikker der skal udarbejdes. I disse udvalg sidder der repræsentanter for forskellige erhvervsorganisationer, interesseorganisationer og offentlige myndigheder.

Den officielle statistik kommer også fra andre end Danmarks Statistik, og blandt de vigtigste kan nævnes ministerier, kommuner, amtskommuner,

direktorater og styrelser. Det er ofte sådan, at de forskellige myndigheder laver statistik om deres specielle sagsområde, fx laver Sundhedsstyrelsen det meste af medicinalstatistikken, og Undervisningsministeriet laver en del statistik om uddannelsesområdet.

Hvordan laves statistik?

Grundlaget for al statistik er indsamling af oplysninger, der kan opgøres i tal. Disse grundoplysninger kan indsamles på forskellige måder. Tre typiske former er:

- Registre
- Indberetninger
- Udspørgninger

Registre er efterhånden blevet den mest anvendte måde at lave statistik på i Danmark. Ved registermetoden udnytter man de oplysninger, som findes i en række af de administrative registre. Administrative registre er som oftest oprettet til andre formål end statistik. Eksempelvis findes der hos politiet et centralt kriminalregister, som bruges i politiets daglige arbejde bl.a. med at opklare lovovertrædelser. Dette register indeholder oplysninger om anmeldelser af lovovertrædelser, sigtelser, afgørelser osv.

Et andet eksempel er Landspatientregistret, hvor alle, der kommer i kontakt med sygehusvæsenet, bliver registreret. Formålet med Landspatientregistret er hurtigt at kunne skaffe sig oplysninger om de patienter, som kommer til behandling/bliver indlagt på et sygehus. Registret rummer bl.a. oplysninger om patienternes indlæggelsesmåde, diagnoser og operationer.

På baggrund af de oplysninger, der er i de forskellige registre, udarbejdes statistikker fx om antallet af anmeldte straffelovsovertrædelser og om, hvor mange der bliver indlagt på sygehusene.

Indberetninger og anmeldelser er en anden type dataindsamling. I disse tilfælde udnytter man de oplysninger, som fremgår af indberetnings-/anmeldelsesblanketter til at lave statistik. Eksempelvis skal arbejdsgiverne ifølge loven indberette alle arbejdsulykker, som medfører en sygedag ud over tilskadekomstdagen, til Arbejdstilsynet. Indberetningerne foregår på nogle standardblanketter, hvor der bl.a. skal oplyses om tidspunkt for ulykken, og hvordan ulykken skete. Arbejdstilsynet laver så årligt en statistik over arbejdsulykker på grundlag af disse oplysninger. Af andre statistikker, der bygger på indberetninger, kan nævnes dødsfaldsstatistikken, som bygger på dødsattesterne, og statistik over epidemiske sygdomme (fx influenza og børnesygdomme), som bygger på lægernes indberetninger til Sundhedsstyrelsen af en række epidemiske sygdomme. Kendetegnende ved registre og indberetninger er, at der næsten altid er tale om totaltællinger: alle personer, begivenheder o.l. på bestemte områder tælles op. Oplysningerne bruges derefter bl.a. som kvantitative opgørelser, fx på årsbasis.

Udspørgning af befolkningen er den tredje væsentlige type dataindsamling. Denne indsamlingsmetode bruges til målrettede kvantitative opgørelser på områder, hvor der ikke i forvejen findes tilfredsstillende oplysninger i form af registre og indberetninger. Udspørgningsmetoden kan groft deles i de tilfælde, hvor man spørger alle eller næsten alle, og i de tilfælde, hvor man blot udspørger et

udsnit af befolkningen. Udspørgningen kan foregå enten ved at sende et spørgeskema pr. post eller ved, at man kontakter folk pr. telefon eller ved et besøg, hvor interviewererne stiller nogle spørgsmål.

Et eksempel på en omfattende udspørgning har vi i de tidligere folketællinger, hvor alle husstands- overhoveder skulle besvare et postspørgeskema om husstandsmedlemmernes køn, alder, stilling, erhverv osv. I dag er det mest typiske eksempel landbrugstællingerne, hvor alle landbrug skal besvare et spørgeskema om fx dyrket areal, afgrøder, husdyr osv.

Et eksempel på en stikprøveundersøgelse pr. telefon er de kvartalsvise arbejdskraftundersøgelser. Her telefoninterviewes ca. 12.000 personer om deres beskæftigelsesforhold, fx om de er arbejdsløse, om de arbejder på deltids osv.

Der er med tiden sket et øget brug af registre og stikprøveudspørgninger, mens man nu gør mindre brug af de omfattende udspørgninger.

De indsamlede grundoplysninger skal bearbejdes, før de kan publiceres. Denne bearbejdning foregår på edb, og derfor skal alle oplysningerne indtastes på edb-medie. Herefter starter der en kontrol og fejlretning af oplysningerne. Der kan være tale om forskellige fejl, fx blanketter der er udfyldt forkert, eller indtastningsfejl. En del af disse fejl kan man finde og rette, men desværre vil der også være fejl, som ikke kan opdaes.

Når oplysningerne således er overført til edb, kan man begynde at tælle oplysningerne sammen på kryds og tværs. Det foregår på edb, og slutresulta-

tet kan man læse i de statistiske publikationer, fx Statistisk årbog.

Spørgeskemaundersøgelser

En stor del af de statistiske oplysninger uden for officiel statistik stammer fra spørgeskemaundersøgelser. Det er en type af undersøgelser, som der er gennemført mange af i Socialforskningsinstituttet. Som regel drejer det sig om stikprøveundersøgelser, hvor man interviewer personer ved hjælp af et fast struktureret spørgeskema, og undersøgelsesresultater fremlægges som analyserede tal i tabelform. I dette afsnit vil vi kort omtale, hvordan disse undersøgelser laves.

En spørgeskemaundersøgelse starter med, at man ønsker at få undersøgt en problemstilling, fx hvordan de 6-10-årige børn bliver passet, eller hvordan befolkningen bruger sin tid. Undersøgelsesemner bliver ofte foreslået af politikere, offentlige myndigheder, udvalg, kommissioner, organisationer eller af forskerne og forskningsinstitutionerne selv. I planlægningen af undersøgelsen skal der tages stilling til, hvem og hvor mange der skal interviewes, og hvordan der skal interviewes.

Når undersøgelsen er planlagt, bliver der udarbejdet et spørgeskema. Det er en af de vigtigste faser i en undersøgelse, fordi de senere resultater afhænger af spørgsmålenes art og kvalitet. Spørgsmålene skal først og fremmest være præcise og formuleret i et sprog, som alle kan forstå. Desuden skal de være neutrale, så man ikke gennem ledende spørgsmål opnår nogle bestemte svar.

Når spørgeskemaet er udarbejdet, kan interviewingen sættes i gang. Man kan vælge mellem person-

lige interview, hvor en interviewer besøger de personer, der er udvalgt til undersøgelsen, eller telefoninterview, hvor en interviewer ringer til vedkommende. Endelig kan man benytte selvudfyldelsesspørgeskemaer, hvor man pr. post sender et spørgeskema, som svarpersonerne selv skal udfylde og returnere. Valget af interviewmetode afhænger af problemstillingen og af, hvor mange penge der er til rådighed til undersøgelsen. Normalt giver besøgsinterview de bedste besvarelser og den højeste besvarelsesprocent, men det er samtidig den dyreste metode. Efterhånden som næsten alle husstande har fået telefon, er telefoninterview blevet mere og mere anvendt, specielt fordi de er billigere, og der opnås normalt relativt høje svarprocenter. Selvudfyldelseskemaer anvendes ofte til mindre undersøgelser. Det er den billigste metode, men giver ofte relativt lave besvarelsesprocenter.

En undersøgelses kvalitet afhænger blandt andet af besvarelsesprocenten. Normalt udvælger man en tilfældig stikprøve af befolkningen, fx fra CPR-registret. Det vil sige, at man lader et udsnit af befolkningen repræsentere hele befolkningen. Derfor er det vigtigt, at så stor en andel som muligt af de udvalgte deltager i undersøgelsen. Der er dog altid nogle, som interviewererne ikke kan komme i kontakt med, og nogle, som direkte nægter at medvirke. Normalt opnår man en besvarelsesprocent på 75-85 i Socialforskningsinstituttets undersøgelser.

Efter at spørgeskemaerne er blevet udfyldt, bliver alle oplysningerne kodet og overført til edb. Det vil sige, at de forskellige svar på spørgsmålene bliver omsat til tal, som kan bruges af edb-maskinerne. I forbindelse med telefoninterview indkodes

svarene dog direkte under interviewet. Til sidst bliver alle oplysningerne analyseret, og der bliver udarbejdet en rapport. Oplysningerne fra spørgeskemaerne fremstår normalt som tabeller i rapporter og er derved blevet til statistik.

Fejlkilder i statistikken

Selv om den officielle statistik ofte betragtes som noget helt rigtigt og korrekt – og Danmark er nok et af de lande, der har den mest pålidelige officielle statistik – er der alligevel en del fejlkilder. Der skal ikke her foretages en udtømmende behandling af disse fejlkilder, men blot nævnes nogle af de vigtigste, som man bør have i baghovedet, når man læser statistik.

For det første kan statistikken aldrig blive mere pålidelig end de grundoplysninger, der er til rådighed. Det betyder bl.a., at de fejl, der er i registrene, bliver videreført i den statistiske bearbejdning, hvis ikke de bliver rettet/kan rettes i fejlsøgningen. Det er ikke kun registrene, som kan indeholde fejl, der kan også være fejl i indberetninger og anmeldelser, ligesom der kan være fejl i spørgeskemaer.

For det andet kan der opstå fejl, når grundoplysningerne skal overføres til edb-medie, simpelthen fordi der tages forkert, ligesom der kan opstå slåfejl, når man skriver på skrivemaskine. Desuden kan der opstå fejl i edb-behandlingen, fx ved at der er fejl i edb-programmerne, som styrer optællingerne. Sådanne fejl er dog heldigvis sjældne.

Stikprøveusikkerhed

En lang række af de oplysninger, der er medtaget i denne publikation, stammer fra stikprøveundersø-

gelsler baseret på oplysninger fra et repræsentativt udsnit af befolkningen. Stikprøveundersøgelser har groft sagt to fejltypen, den tilfældige og den systematiske. Den tilfældige fejl hænger sammen med stikprøvestørrelsen. Den er mindre, jo større stikprøven er. Den tilfældige fejl påvirker den sikkerhed, hvormed man kan udtale sig om hele befolkningen på baggrund af et tilfældigt udsnit af befolkningen. Den systematiske fejl afhænger ikke af størrelsen på stikprøven, men af de fejl, der opstår under dataindsamlingen. Den systematiske fejl afhænger fx af andelen, der ikke vil svare, og om de, der ikke svarer på de pågældende spørgsmål, ville have fordelt sig på samme måde som dem, der svarer. Den systematiske fejl lader sig ikke altid beregne, men i denne publikation benyttes som hovedregel stikprøveundersøgelser med en svarprocent på mindst 80 pct.

Den tilfældige stikprøvefejl kan beregnes. Hvis man fx i en undersøgelse har beregnet procenten, der har besøgt egen læge det sidste år, kan man lægge et sikkerhedsinterval omkring denne procent. Sædvanligvis benytter man et 95 pct.'s sikkerhedsinterval. Sikkerhedsintervallet afhænger af to forhold. Hvis man fx kaster en mønt op i luften, vil det være sværest at forudsige, hvordan den lander, hvis den lige ofte lander på plad og krone, det vil sige, at der er 50 pct.'s sandsynlighed for en krone. Dette svarer til, at jo tættere en procentandel er på 50 pct., jo større tilfældig usikkerhed har procentandelen. Derudover afhænger den tilfældige fejl af stikprøvestørrelsen.

Ifølge en enkel tommelfingerregel kan man beregne et sikkerhedsinterval for den tilfældige fejl på følgende måde: Vi tager udgangspunkt i en stik-

prøve på 100 og en procentandel på 50. Det sidste er som nævnt det værst tænkelige, idet det vil give den største tilfældige fejl. I denne situation skal man trække 10 pct. fra og lægge 10 pct. til for at få endepunkterne i sikkerhedsintervallet. Hvis man ønsker den halve tilfældige fejl, skal man firedoble stikprøven. Resultatet er måske lidt overraskende, men sådan er matematikken. Tommelfingerreglen er nu, at man beregner forholdet mellem den stikprøve, man har, og 100. Hvis man fx har en stikprøve på 1.600, er forholdet 16. Herefter tager man kvadratroden af forholdet, dvs. af 16, der er 4. Dette tal dividerer man derefter op i 10 pct. for at beregne, hvor meget der skal trækkes fra og lægges til. I en stikprøve på 1.600 skal man således trække 2,5 pct. fra og lægge 2,5 pct. til for at få endepunkterne i sikkerhedsintervallet.

På samme måde kan man beregne stikprøveusikkerheden for andre stikprøvestørrelser (tabel 15.1).

Tabel 15.1.
Sammenhængen mellem stikprøvestørrelsen og den maksimale, tilfældige fejl.

Stikprøvestørrelse	Den maksimale, tilfældige fejl
25	± 20 pct.
100	± 10 pct.
400	± 5 pct.
900	± 3 1/3 pct.
1.600	± 2,5 pct.
2.500	± 2 pct.

Note: Den formelle formel er $1,96 * \sqrt{\frac{p*(100-p)}{n}}$

hvor p er procentandelen, og n er stikprøvestørrelsen. Formlen forudsætter, at stikprøven er simpelt, tilfældigt udvalgt og beregner et 95 pct.'s sikkerhedsinterval for den tilfældige fejl.

Som det fremgår, er størrelsen af den tilfældige fejl begrænset ved store stikprøver. Ved store stikprøver vil den systematiske fejl ofte være den mest betydende. Som nævnt er ovennævnte sikkerhedsinterval beregnet i den situation, hvor den tilfældige fejl er størst, hvilket sker, når procentandelen er 50. Jo længere væk fra 50 den konkrete procentandel er, jo mindre er sikkerhedsintervallet. Tommelfingerreglen giver kun en lille overvurdering, hvis den konkrete procentandel ligger mellem 25 og 75. Alternativt må man beregne sikkerhedsintervallet konkret ved hjælp af formlen i noten til tabel 15.1.

Det er måske overraskende, at størrelsen på hele befolkningen ikke indgår i formlen. En stikprøve udtaget blandt Danmarks befolkning har altså samme stikprøveusikkerhed, som en stikprøve udtaget blandt Kinas befolkning! Dette gælder, når stikprøven er væsentligt mindre end hele befolkningen, fx under 10% af befolkningen. Hvis stikprøven er større, skal udtrykket i formlen korrigeres med en faktor $(1-n/N)$, hvor N er størrelsen af befolkningen.

Hvordan læses en tabel?

Den mest anvendte form for præsentation af statistik er tabeller. Det skyldes, at tabellerne er i stand til at bringe en række oplysninger i en komprimeret form. Således kan en mindre tabel ofte indeholde den samme mængde oplysninger, som man ellers skulle bruge det meste af en side til at forklare med ord. Desværre har mange mennesker svært ved at læse og tolke en tabel. Bortset fra at der findes nogle tabeller, som virkelig er vanskelige, så er det mest et spørgsmål om at lære at læse en tabel. Tabeller er nemlig opbygget ret ensartet,

så har man først én gang forstået systemet, kan man relativt nemt læse de fleste tabeller.

En tabel består af en overskrift, en forspalte og et hoved samt nogle oplysninger, der er knyttet til disse.

Overskrift...

	Hoved
Forspalte	Oplysninger

Anmærkninger, noter o.l.

Først skal man finde ud af, hvad det er for en type oplysninger, der står inde i tabellen. Det kan være antal personer eller procenter, hvilket enten fremgår af overskriften eller af oplysninger inde i tabellen eller af begge steder. Dernæst skal man finde ud af, hvad eller hvem disse oplysninger vedrører. Det kan man se på forspalten og hovedet. Hvis forspalten er årstal, og hovedet er køn, ved-

Eksempel 1:

Arbejdsstyrken. 1987-1996.

År	Antal i 1.000		Procentandel	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
1987	1.576	1.331	54,2	45,8
1988	1.583	1.346	54,0	46,0
1989	1.578	1.350	53,9	46,1
1990	1.564	1.344	53,8	46,2
1991	1.557	1.346	53,6	46,4
1992	1.560	1.350	53,6	46,4
1993	1.557	1.353	53,5	46,5
1994	1.555	1.353	53,5	46,2
1995	1.559	1.337	53,8	46,2
1996	1.550	1.322	54,0	46,0

Anm.: Arbejdsstyrken omfatter samtlige personer i alderen 16-66 år, der er beskæftigede eller arbejdsløse.

Kilde: Danmarks Statistiks tiårsoversigt 1996.

rører oplysningerne altså mænd og kvinder i forskellige år. En sådan enkel tabel kan fx fortælle, hvor mange mænd og kvinder der var i Danmark i forskellige år. Hvis vi tager udgangspunkt i et konkret tabeleksempel 1, kan vi se systemet. I denne tabel finder vi, at oplysningerne inde i tabellen er antal personer i arbejdsstyrken og procentandel af personer i arbejdsstyrken, der er henholdsvis mænd og kvinder. I anmærkningen får vi at vide, hvad man forstår ved arbejdsstyrken. Dernæst ser vi, at forspalten er årstal, og hovedet er mænd og kvinder for begge typer af oplysninger. Vi skal naturligvis også vide, hvad en procentandel er for noget. Tabellen fortæller os således noget om udviklingen i arbejdsstyrkens sammensætning (på mænd og kvinder). De to første kolonner udtrykker det i antal personer, mens de to sidste kolonner udtrykker det i procent (kvinder + mænd = 100 pct.). Vi kan bl.a. se, at kvinderne frem til 1993 udgør en stigende andel af arbejdsstyrken, hvorefter kvindernes procentandel er faldende.

Eksempel 2:

Erhvervsfrekvens. 1986 og 1996.

År	1986		1996	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
16-19 år	73,7	63,4	66,2	60,0
20-24 år	88,7	85,4	83,1	76,2
25-29 år	92,0	89,6	88,5	80,6
30-34 år	93,9	90,0	90,9	84,0
35-39 år	94,6	89,8	90,8	86,2
40-44 år	94,7	88,1	90,5	87,1
45-49 år	93,4	83,9	90,5	86,0
50-54 år	91,0	75,4	86,7	75,6
55-59 år	87,3	63,0	80,8	62,1
60-66 år	46,3	23,8	39,5	22,1

Anm.: Erhvervsfrekvensen angiver den procentdel af befolkningen, der er i arbejdsstyrken.

Kilde: Statistiske Efterretninger nr. 4/1989 og Nyt fra Danmarks Statistik nr. 198/1997.

Oplysningerne i tabeleksempel 2 er erhvervsfrekvenser, hvilket fremgår af overskriften, som nærmere er forklaret i anmærkningen. Forspalten er aldersgrupper, og hovedet er årstal og køn.

Tabellen fortæller os således, hvor stor erhvervsfrekvensen er for mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper i henholdsvis 1986 og 1996. Vi kan ud fra tabellen bl.a. læse, at erhvervsfrekvensen er højere for mænd end for kvinder i alle aldersgrupper, både i 1986 og 1996; at erhvervsfrekvensen i 1986 for mænd er højest i aldersgruppen 40-44 år, og for kvinder i aldersgruppen 30-34 år. Det gælder med andre ord om at sammenligne tallene med hensyn til alder, køn og årstal for at finde nogle mønstre, som kan give nogle konklusioner.

Der kunne gives mange flere tabeleksempler, men det bedste er at studere dem selv ved hjælp af metoden:

1. Hvilke oplysninger er der tale om?
2. Hvad/hvem vedrører oplysningerne?
3. Er der nogen forbehold?
4. Hvad kan man udlede af oplysningerne?

Hvordan læses en figur?

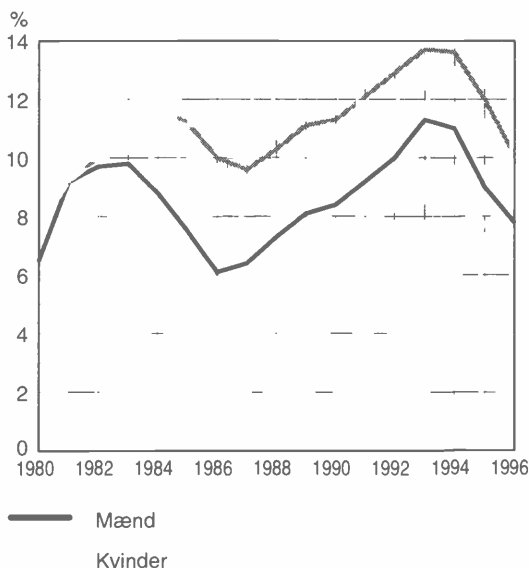
Figurer bliver også anvendt til at præsentere statistiske oplysninger. Normalt er figurer mere enkle end tabeller, og mange mennesker kan bedre overskue en figur end en tabel. I denne publikation er der også gjort udstrakt brug af figurer, og i de fleste tilfælde er de benyttet som forenklinger og visualiseringer af tabeller.

Ligesom det er tilfældet med tabeller, gælder det om at kunne læse en figur rigtigt. Normalt er fi-

gurer tegnet i to dimensioner (en x-akse og en y-akse), men i visse tilfælde kan man komme ud for tredimensionale figurer. Her vil vi dog kun beskæftige os med todimensionale figurer.

Man skal først og fremmest gøre sig klart, hvilke oplysninger der er anvendt på de to akser. Som regel vil den ene akse være en måleskala, fx en procentskala, en indeksskala eller en beløbsskala. Den anden akse vil enten være anvendt til en anden måleskala, fx en tidsakse, eller til at repræsentere befolkningsgrupper, fx køn, stillingsgrupper o.l. Det fremgår som regel af den tekst, der er knyttet til akserne eller figurens overskrift, hvad figurenes akser er anvendt til. Følgende figureksempel viser princippet.

Eksempel 3:
Ledighedsprocent for mænd og kvinder. 1980-1996.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Tiårsoversigt 1987 og Statistisk Tiårsoversigt 1997

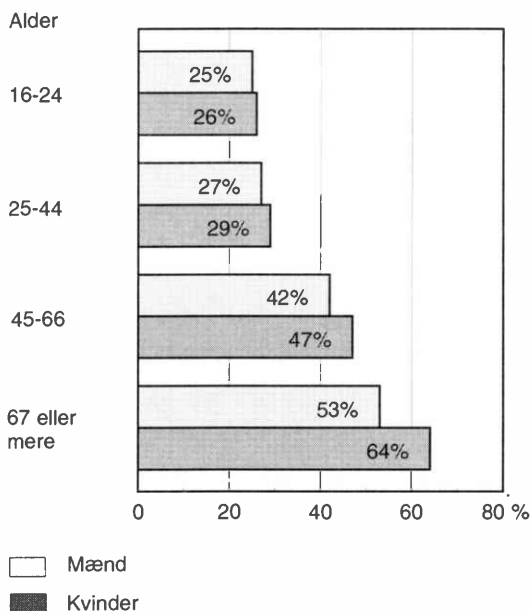
Det fremgår af overskriften, at den ene akse er en procentskala (den registrerede ledighed i procent af arbejdsstyrken), og den anden akse er en tidskala (1980-1996). Hvis man ser på figurens akser, er det tydeligt, at x-aksen (den vandrette) er tidskalaen, og y-aksen (den lodrette) er procentskalaen. Desuden er de to kurver i figuren angivet til at være henholdsvis mænd og kvinder. Figuren viser altså udviklingen i mænds og kvinders ledighedsprocent i perioden fra 1980 til 1996. Bortset fra i 1981, hvor begge køn havde samme ledighedsprocent, har kvinder i den betragtede periode haft en højere ledighedsprocent end mænd. Figuren viser samtidig, at ledighedsprocenten for begge køn var stigende fra 1980 til 1983-84 herefter at falde frem til 1986-87. Der indtrådte herefter en ny stigning, som i 1993 førte til den højeste arbejdsløshed for både kvinder og mænd i den betragtede periode. Siden 1993 er ledighedsprocenten faldet igen.

En anden type figur, der er anvendt i denne publikation, er søjlediagrammer. Eksempel 4 viser, hvorledes sådanne figurer læses.

Overskriften fortæller os, at den ene akse (x-aksen) er en procentskala, mens den anden akse (y-aksen) anvendes til at repræsentere forskellige aldersgrupper. Procentskalaen viser procentandelen, der har langvarige helbredsproblemer. Desuden kan vi se, at aldersgrupperne er opdelt på mænd og kvinder, og at oplysningerne vedrører 1994. Figuren viser os altså, at procentandelen, der har langvarige helbredsproblemer, stiger med alderen, både blandt mænd og kvinder. Vi kan desuden se, at der ikke er væsentlig forskel på mænd og kvinder i de yngre aldersgrupper.

Eksempel 4:

Procentandel kvinder og mænd i forskellige aldersgrupper, der har langvarige helbredsproblemer. 1994.

Kilde: DIKE's sundheds- og sygelighedsundersøgelse 1994

Statistiske begreber

I denne publikation er der anvendt forskellige måder at præsentere levevilkårsoplysningerne på. De vigtigste af disse vil blive beskrevet her.

Procentfordelinger anvendes til at beskrive oplysninger på en sammenlignelig måde. Det gøres ved at omregne en række absolutte tal til procenter. Herved bliver det muligt at sammenligne grupper, der har forskellig størrelse. Følgende eksempel viser mænd og kvinder fordelt efter, om de er i eller uden for arbejdsstyrken, henholdsvis med absolutte tal og som procentfordeling (relative tal).

Eksempel 5:

16-66-årige kvinder og mænd henholdsvis i og uden for arbejdsstyrken. 1996.

	I arbejdsstyrken	Uden for arbejdsstyrken	I alt
		- Antal (1.000) -	
Mænd	1.483	321	1.804
Kvinder	1.290	472	1.762
Alle	2.773	793	3.566

	I arbejdsstyrken	Uden for arbejdsstyrken	I alt
		- Procent -	
Mænd	82,2	17,8	100
Kvinder	73,2	26,8	100
Alle	77,8	22,2	100

Kilde: Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked 1997:18.

Procentandel er et enkelt tal i en procentfordeling. I ovenstående eksempel er procentandelen, der er "i arbejdsstyrken" (kaldes også "erhvervsfrekvensen"), angivet i talsøjlen til venstre.

Kvotienter/hyppigheder/frekvenser er oplysninger, der er sat i forhold til en gruppes samlede størrelse. Normalt er de angivet pr. 1.000 eller pr. 10.000 indbyggere. Eksempelvis er dødkvotienter defineret som antallet af døde pr. 1.000 indbyggere.

Indeks anvendes til at følge en enkelt gruppes udvikling over tiden eller til at sammenligne en række forskellige grupper. Princippet er, at man vælger en basis, som sættes lig med 100, det kan være et bestemt tidspunkt eller en bestemt gruppe. Derefter beregnes de øvrige tal som procenter af basistallet. I eksempel 6 er den gennemsnitlige personindkomst for alle - mænd og kvinder - valgt som indeks 100, og det ses bl.a., at kvinder har en

Eksempel 6:

Personindkomst for mænd og kvinder 1993. Indeks.

	Personindkomst	Procentvis forskel i forhold til alle	Indeks (alle=100)
	<i>kr. 1.000</i>	<i>Procent</i>	<i>Indeks</i>
Alle (basis)	152.500	0	100
Mænd	183.000	+ 20	120
Kvinder	123.500	- 19	81

Kilde: Danmarks Statistik. Statistisk tiårsoversigt 1996.

personindkomst på 81 pct. af den gennemsnitlige personindkomst.

I eksempel 7 vises fremgangsmåden, hvor indekstallet er reallønnen for privatansatte funktionærer i 1975. Det ses bl.a., at der har været en reallønsfremgang på 3 procent i perioden 1975-1990.

Eksempel 7:

Reallønsudviklingen for privatansatte funktionærer.

	Månedslønnen korrigeret for prisudvikling	Procentvis ændring i forhold til 1975	Indeks (1975=100)
	<i>kr. 1.000</i>	<i>Procent</i>	<i>Indeks</i>
1975 (basis)	6.400	0	100
1980	6.160	- 4	96
1984	6.100	- 5	95
1988	6.590	+ 3	103
1990	6.620	+ 3	103

Aldersstandardisering anvendes til at sammenligne oplysninger, der varierer med alderen. Eksempelvis stiger forekomsten af de fleste kræftformer med alderen. Hvis man derfor vil se på udviklingen i kræftforekomsten siden 1947, må man aldersstandardisere tallene, da alene en ændret alderssam-

mensætning i befolkningen vil kunne give ændringer i tallene for den samlede kræftforekomst.

Aldersstandardisering foretages ved at vælge en bestemt aldersfordeling, derefter beregne oplysningerne for hver af disse aldersgrupper og endelig summere oplysningerne for de enkelte aldersgrupper. Eksempel 8 viser princippet i aldersstandardisering. Eksemplet viser, at den samlede dødelighed er steget fra 48,8 pr. 100.000 indbyggere i tidspunkt 1 til 59,2 pr. 100.000 indbyggere i tidspunkt 2. Hvis man derimod aldersstandardiserer til aldersfordelingen i tidspunkt 1, viser eksemplet et lille fald i den samlede dødelighed fra 48,8 til 47,2 pr. 100.000 indbyggere. Årsagen til, at resultaterne er afvigende, er, at aldersfordelingen er blevet ændret i perioden, således at der er blevet en større del ældre og en mindre del unge.

Eksempel 8:
Dødelighedens udvikling fra tidspunkt 1 til tidspunkt 2

	Aldersfordeling		Antal døde pr. 100.000 indbyggere		Antal døde pr. 100.000 indb. i tidsrum 2 aldersstandardiseret til aldersfordelingen i tidspunkt 1
	Tidsrum 1	Tidsrum 2	Tidsrum 1	Tidsrum 2	
	1	2	1	2	
	- Procent-		----- Antal pr. 100.000 -----		
0-29 år	37	28	11	10	
30-59 år	43	41	45	43	
60 år og derover	20	31	127	125	
I alt	100	100	48,8 ¹⁾	59,2 ²⁾	47,2 ³⁾

$$1) (0,37 \times 11) + (0,43 \times 45) + (0,20 \times 127) = 48,8.$$

$$2) (0,28 \times 10) + (0,41 \times 43) + (0,31 \times 125) = 59,2.$$

$$3) (0,37 \times 10) + (0,43 \times 43) + (0,20 \times 125) = 47,2.$$

Median, kvartiler og deciler anvendes til at beskrive fordelinger, fx indkomstfordelinger. For at finde medianen, kvartilerne eller decilerne må man først ordne alle oplysningerne efter størrelse, således at de laveste kommer først og de højeste til sidst. *Medianen* betegner det indkomstbeløb, der deler indkomstmottagerne, således at halvdelen har en indkomst under medianen, og halvdelen har en indkomst over medianen. *Kvartiler og deciler* deler tilsvarende en fordeling op i fjerdedele og tiendedele.

Hvordan finder man statistiske oplysninger?

Mange mennesker kommer jævnligt ud for at skulle finde statistiske oplysninger om et emne og opdager, at det kan være vanskeligt at finde frem til oplysningerne. Her vil vi kort se på, hvordan man kan bære sig ad, når man vil finde frem til statistik om et givet emne.

Det første man kan gøre, når man eksempelvis har denne publikation i hænderne, er at gennemlæse afsnittet om datakilder, som findes i hvert kapitel. Her er de vigtigste statistikkilder nævnt. Statistik-kilderne er opdelt i den løbende statistik, som omtaler de statistikker, der jævnligt publiceres og ajourføres, og de øvrige datakilder, som især består af enkeltundersøgelser af forskellige emner. Denne publikation omtaler dog langt fra al den statistik, der findes, men kan være en nyttig indgangsnøgle til andre oplysninger.

Da Danmarks Statistik er hovedleverandør af løbende statistik, bør man altid undersøge, om der findes brugbart materiale i Danmarks Statistiks publikationer, fx Statistisk årbog. I Statistisk årbog er der ofte en omtale af, hvilke andre institutioner

der udarbejder løbende statistik. Statistisk årbog findes på næsten alle biblioteker.

Hvis man ikke kan finde oplysninger i Danmarks Statistiks publikationer, må man overveje, hvilke andre institutioner der laver statistik om det emne, man er interesseret i. Hvis det eksempelvis drejer sig om sundhedsforhold, bør man undersøge, om Sundhedstilsynet har nogle oplysninger, der kan bruges, og hvis det drejer sig om boligforhold, har Statens Byggeforskningsinstitut måske gennemført nogle undersøgelser, der er relevante. De fleste af disse institutioner har en omtale af deres publikationer i særlige publikationslister og årsberetninger, som findes på de fleste biblioteker.

Endelig kan det nævnes, at Socialforskningsinstituttet har gennemført undersøgelser om en lang række forskellige emner. En emneopdelt oversigt over samtlige udgivelser fra Socialforskningsinstituttet kan rekvireres fra instituttet.

Det vil altid være en god idé at henvende sig på et bibliotek, hvis man søger statistiske oplysninger. For det første har bibliotekerne mange statistiske publikationer, og for det andet vil bibliotekarerne som regel kunne hjælpe i de tilfælde, hvor man ikke selv kan finde frem til oplysningerne. Danmarks Statistiks bibliotek er hovedbibliotek for statistisk litteratur og har derfor den største samling af litteratur om statistik.